

שבוע פרשת שופטים

כ"ח מנחם-אב – ד' אלול תשע"ז (20 – 26 August 17)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יֵשֹׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיֵּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֲנוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה אִם יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְיָם בְּגִדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרִאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרֻּם אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לַרְעָה בְּמוֹד מִצְוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיֵּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדוש-ברוך-הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מָוֶת
וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִהּ יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי פְּלִי־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְּמוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדֵה־צָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לְחַסִּידָיו: טז אֲנִהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּנ־אֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדֵה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחִצְרוֹת |
כִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מזמור משני פסוקים רבנו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמַּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

יג – כוס ישועות אשא

"כוס ישועות" שצריך הגבהה

ד. ביאור הטעם¹ שה"כוס ישועות" של דוד המלך נאמר "אשא" – צריך הגבהה (משא"כ גביע הכסף² של יוסף לא ה' צריך ענין של הגבהה), כי בחינתו של דוד המלך, מלכות דאצילות, "רגלי יורדות מות"³, לעולמות ביי"ע⁴, לכן צריך להיות בה ענין של "אשא" – הגבהה, שתוכל להיות כלי לקבל את ה"ישועות" (משא"כ הגביע דיוסף, בחי' יסוד דאצילות⁵, צדיק עליזון⁶, שבה ועל ידה נמשכים כל ההשפעות במלכות, באופן שהוא נשאר במקומו ואינו יורד ממדרגתו אל מדרגת המקבל כדי להשפיע לו, אינו צריך לענין של הגבהה, להיותו גבוה מצד עצמו). אולם כל זה הוא בזמן הזה, שישנו הסדר דמשפיע ומקבל, דכר ונוקבא. אבל לעתיד לבוא שבחי' המלכות לא תצטרך לרדת כדי להשפיע, כי יהי' שלימות בענין הבריורים, ותתעלה למעלה יותר מבחי' ז"א⁷, כמ"ש⁸ נקבה תסובב גבר, אזי ה"כוס ישועות" דדוד המלך המשך בעמוד לז

(1) ראה לקו"ת דרושים לסוכות פ, ג.

(2) מקץ מד, ב.

(3) משלי ה, ה.

(4) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ.

(5) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי מקץ ע' רעט ואילך. הובא באוה"ת בא ע' שמא. וראה גם אוה"ת מקץ שמב, א ואילך. שמה, סע"א ואילך.

(6) זח"א קנב, ב. תו"א תרומה פ, ד. לקו"ת מסעי צ, ב.

(7) ראה תו"א ויחי מז, ד ואילך.

(8) ירמי לא, כא.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין.....ב	(כ) מסכת סנהדרין עם ביאורים
(ב) מזמורי תהלים קטז, קיז.....ג	מדף לה עד דף מא.....קעו
(ג) מאמר ד"ה שופטים ושופרים	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
שבת פרשת שופטים, ד' אלול, ה'תשט"ז.....ה	(כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
(ד) שיחת יום ג' פרשת שופטים,	אדמו"ר הזקן.....רו
א' דראש-חודש אלול ה'תשמ"ז.....י	(כב) שולחן ערוך הלכות פסח
(ה) שיחת יום ד' פרשת שופטים,	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רו
ב' דראש-חודש אלול ה'תשמ"ז.....כד	(כג) לקוטי תורה
(ו) לקוטי שיחות פרשת שופטים כרך יט.....ל	אדמו"ר הזקן.....רט
(ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	(כד) שערי תשובה
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....לו	אדמו"ר האמצעי.....ריד
(ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים.....לח	(כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
(ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שופטים.....לט	אדמו"ר ה"צמח צדק".....ריד
(י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים.....סו	(כו) תורת שמואל תרל"ב
(יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהר"ש.....רטו
לשבוע פרשת שופטים.....סז	(כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
(יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שופטים.....עו	אדמו"ר מוהרש"ב.....רטז
(יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....עח	(כח) ספר המאמרים ש"ת
	אדמו"ר מוהרי"צ.....ריז
שיעורי רמב"ם	(כט) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
(יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים.....פא	אדמו"ר מוהרי"צ.....ריח
(טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים.....קמה	(ל) אגרות קודש
(טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים.....קסג	אדמו"ר מוהרי"צ.....ריט
(יז) נביאים וכתובים	(לא) ביאורים לפרקי אבות פרק א.....רכ
ישעיה פרק מה-מו, איוב פרק ל.....קסה	(לב) חומש לקריאה בציבור.....רכא
(יח) משניות – מסכת שקלים	(לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש.....רכט
ביאור קהתי.....קסז	(לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים.....רל
(יט) עין יעקב מסכת תענית.....קעד	(לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

פרשתנו מתחילה במלים:

1 שְׁפֹטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן-לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיךָ גו'¹. לפי פשוטו זהו ציווי

2 לקבוע בכל מקום בתי-דין ולמנות שוטרים שיודאו את ביצוע פסקי הדין

3 וּמִבְּאֵר בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת² אודות המשמעות של ציוויים אלה במובן

4 הרוחני הפנימי שִׁמְהָ שְׁכָתוֹב

5 "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" הוא על-דֶּרֶךְ

6 מֶה שְׁכָתוֹב³ במזמור "אשת חיל"

7 בספר משלי נודע בְּשִׁעְרִים

8 בַּעֲלָה והולך ומבאר את הקשר בין

9 "שעריך" האמור לעניין מינוי שופטים

10 ושוטרים, ל"בשערים" האמור לעניין

11 "אשת חיל", לפי פנימיות העניינים,

12 כדלהלן.

13 וְהָעֵנָן בָּזָה, דְּהִנֵּה מֶה

14 שְׁכָתוֹב "נודע בְּשִׁעְרִים

15 בַּעֲלָה" קָאֵי מִכּוּן עַל "אֵשֶׁת

16 חֵיל"⁴ שֶׁהִיא לִפִּי הַמִּשְׁמָעוֹת

17 הַפְּנִימִית כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, עִם יִשְׂרָאֵל

18 כְּכֹל כִּפִּי שֶׁהוּא נִמְשָׁל לֵאשֶׁה וְאִם-

19 כֵּן בַּעֲלָה" האמור בפסוק "נודע

20 בְּשִׁעְרִים בעלה" הִינּוּ קוֹדֶשׁ-

21 בְּרִיף-הוּא, הַנִּמְשָׁל לִבְעָלָה, שֶׁל

22 כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁵

23 בְּנוֹבֵאוֹת יִשְׁעִיהָ כִּי בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ

24 ה' צָבָאוֹת שְׁמוֹ, וְכִמְאֹמֶר

25 רְבוּתִינוּ ז'⁶ אֵין אֵשֶׁה

26 כְּנֶסֶת בְּרִית אֶלָּא לְמִי

27 שְׁעִשְׂאָה כְּלִי, שְׁנֶאֱמַר כִּי

28 בַּעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ גו', שְׁזָהוּ עֲנִין

29 הַנִּשְׁוֹאֵין וגם הקשר בין הקדוש-

30 ברוך-הוא ה'בעל' וכנסת ישראל

31 ה'אשה', נמשל לעניין הנישואין.

32 וְהִקְשָׁה בְּזֶה־⁷, דָּאִם-כֵּן, אִם

33 'בעלה' הוא הקדוש-ברוך-הוא אֵיךְ

34 אֶפְשָׁר יִכּוֹל לְהִיֹּת "נודע

35 בְּשִׁעְרִים בַּעֲלָה", 'נודע' במובן

36 של גלוי, ידוע ומוכר הֲלֹא הָאֵין-

37 סוֹף בְּרוּף-הוּא הוּא נַעֲלָם מַהֲשֶׁגַּת הַנִּבְרָאִים בְּתִכְלִית הַהֶעָלָם

38 וְאֵין מִי שִׁישְׁיִגְוָהוּ כו' וכמבואר בתורת החסידות בהרחבה כי מאחר

39 שֶׁהַנִּבְרָאִים מוֹגְבִּלִים, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא מוֹגְבֵּל אֵלָּא הוּא אֵין-סוֹף, וְגוֹבֵל

ביאור בדרך אפשר

40 ובל"גבול הם באין-ערוך זה לזה, הרי לא ייתכן שהנבראים יבינו וישיגו את

41 הבורא, ואם-כן מה פירוש הכתוב "נודע בשערים בעלה"?

42 וּמִבְּאֵר בְּזֶה־ שְׁנֵי תְרוּצִים. תִּירוּץ הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַפְּרוּשׁ "נודע

43 בְּשִׁעְרִים" הוּא, דָּאִיהוּ אֶתְּנִידַע וְאֶתְּדַבֵּק לְפָנֶיךָ מֶה דְּמִשְׁעָר

44 בְּלִבָּהּ, כֹּל חֵד כְּמֶה דִּיכִיל

45 לְאֶתְּדַבֵּק בְּרוּחָא דְחֻמְתָּא

46 שֶׁהוּא (הקדוש-ברוך-הוא) נודע ונדבק

47 (אצל האדם) לפי מה שהוא משער

48 בליבו, כל אחד כמה שיכולתו

49 להתדבק ברוח החכמה [כְּמוֹכָא

50 בְּתַנְיָא⁸ ב'הקדמת המלקט' שבראש

51 הספר, שם מבואר שנשמות ששורשן

52 ממידת החסד נוטות להקל בהלכה,

53 בעוד שנשמות ששורשן ממידת

54 הגבורה נוטות להחמיר, וגם בענייני

55 עבודת המוח והלב, אהבה ויראה, יש

56 לכל אחד "שיעור" משלו, בהתאם

57 ליכולת נשמתו, ובהקשר זה מובאים

58 דברי זוהר אלו – "לפום מה דמשער

59 בליביה", [וְהִינּוּ, לפי פירוש זה

60 בפסוק "נודע בשערים בעלה" יש לומר

61 שֶׁהַפְּרוּשׁ ד'שְׁעָרִים" הוּא

62 מְלִשׁוֹן הַשְּׁעָרָה, הִינּוּ שֶׁאֵין לֹא

63 יכולה להיות לאדם הבנה והשגה

64 מלאה באין-סוף, "נודע בשערים"

65 הִינּוּ שְׁאֵין זֹו יְדִיעָה וְהַבְנָה

66 והשגה אֶמְתִּית אֶלָּא הַשְּׁעָרָה

67 בְּלִבָּהּ, כֹּאֲדָם שֶׁלֹא יודע דבר מסוים

68 לאשורו, והידיעה שלו בנושא היא רק

69 בגדר השערה וּבְכִלְלוֹת באופן כללי,

70 ידיעה מסוג זה הוּא עֲנִין יְדִיעָה

71 הַמְּצִיאֹת וְלֹא הַשְּׁגָת הַמַּהוּת

72 כפי שדרך כלל אדם גשמי עם

73 מושגים גשמיים מסוגל לדעת ולהבין

74 דברים ורוחניים (כמו מלאכים, ספירות

75 עליזות וכד') שֶׁהִיא 'ידיעת המציאות'

76 הוּא יודע שהדברים הללו קיימים

77 במציאות, אבל אין לו הבנה והשגה אמיתית במהות הדברים.

78 וְתִירוּץ הַשְּׁנִי לשאלה איך יכולה להיות ידיעה ב'בעלה' זה הקדוש-ברוך-

79 הוּא, וְהִי הוּא נַעֲלָם וְנִסְתָּר מִתְּהַלְלוֹת וְהַבְנָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם, שֶׁהַפְּרוּשׁ

(1) ריש פרשתנו. (2) ראה ד"ה שופטים באוה"ת פרשתנו ע' תתכנ ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' רצה ואילך. תר"ל ע' שלו ואילך. ועוד. (3) משלי לא, כג. (4) שם, י. (5) ישעי' נד, ה. וראה שמו"ר ספט"ו. (6) סנהדרין כב, ב. (7) ח"א קג, א. וראה גם לקו"ת מטות פה, ב ואילך. (8) בהקדמה וברפמ"ד.

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הבינה העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות 'שערים' (כדברי חכמינו
ז"ל בגמרא, שישנם חמישים שערי בינה, וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחד,
שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים'. ואמרו שרק בפסירתו זכה לשער הנו"ן,
כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, "נו"ן בו". וגם לגבי ספירת העומר שהיא מ"ט
ימים, נאמר שהאדם מסוגל להגיע
בעבודתו עד השער המ"ט, ואת שער
הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג
השבועות) שְׁזָהוּ התוכן הפנימי של
מה שכתוב "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ",
"כָּל" בְּגִמְטְרִיא חֲמִשִּׁים
(שְׁזָהוּ הָאוֹת ב' הִיא
מְאוֹתוֹת הַשְּׁמוֹשׁ ולא חלק
מהמילה עצמה, כך שאין למנות אותה
בגימטריא של המילה ומונים רק את
האותיות "כל"), שְׁהֵם חֲמִשִּׁים
שְׁעָרֵי בִינָה, וְעֲנִינָם התוכן של
שערים אלה הוא כְּמוֹ למשל שְׁעַר
של מקום סגור הַנִּפְתָּח לְצֵאת בּוֹ
לְחוּץ, וְהִינוּ, שְׁאוֹר הַהֲשָׁגָה
שְׁבִמְחָה שהוא התוכן של כוח הבינה
שבנפש יוֹצֵא מֵהֶשֶׁכַּל וְנִתְפָּס
בְּלֵב, שְׁהֵלֵב מְשַׁעַר וּמְשִׁיג
קולט ומרגיש אֶת הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
והיא לא נשארת 'סגורה' בשכל אלא
'יוצאת' מהמוח אל הלב.
אֶף כְּדִי שְׁתַּהַיֶּה הַמִּשְׁכָּת יְרִידָה
והתגלות של הַמוֹחִין בְּמַדּוֹת ואור
השכל אכן יאיר בלב צְרִיכָה
לְהִיּוֹת תַּחֲלָה כהנהגה והקדמה לכך
הַעֲלָאת הַמַּדּוֹת אֶל הַמוֹחִין,
כמבואר בקבלה וחסידות, שכדי
שתהיה התקרבות וקבלת השפעה
מלמעלה למטה, כמו מאלוקות
לנבראים, הדבר יכול להיות עליידי 'המשכּה' (ירידה והתגלות) מלמעלה
למטה עליידי העלין או עליידי 'העלאה' (של התחתון אל העליון) מלמטה
למעלה עליידי עבודתו (ובכל אחד משני האופנים יש יתרונות לעומת השני),
ולענייננו – ההמשכה והפעולה של המוחין במידות היא אמנם עליידי הארת
המוחין במידות בדרך מלמעלה למטה, אך כדי שאמנם תהיה המשכה כזו
בפועל, יש צורך בהעלאה של המידות אל המוחין מלמטה למעלה שְׁזָהוּ
התוכן הפנימי של מה שכתוב¹¹ עֵינִי כָּל אֶלְיָד יִשְׁבְּרוּ, והכתוב
אומר שעני כל בני האדם מקוות ומייחלות 'אלֵיךְ', אל הקדוש-ברוך-הוא,
היינו פני' של האדם לאלוקות בדרך מלמטה למעלה "כָּל" בְּגִמְטְרִיא
חֲמִשִּׁים, וְהוּא עֲנִין 'חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִינָה, שְׁעָלֵי־יָדָם בכוחם

ד' "שְׁעָרִים" הוא מְלִשׁוֹן שְׁעוֹר וּמָדָה, היינו כמות מוגדרת, וְקָאִי
והכוונה עַל הַעֲשֹׂר סְפִירוֹת העליונות שְׁהֵן בְּשַׁעוֹר וּמָדָה, במספר
מוגבל ומוגדר עֲשֹׂר וְלֹא תִשַּׁע, עֲשֹׂר וְלֹא אֶחָד עֲשֹׂר⁹, דְּכִינֹן
שְׁהִגְלוֹי של האלוקות עַל־יָדָם כמבואר בקבלה וחסידות, שהספירות הן
כוחות ואמצעים לגילוי והמשכת
אלוקות מלמעלה למטה, והגילוי שבא
בדרך זו הוא בְּמִדָּה וְהִגְבָּלָה,
במידה ('שיעור') ובכמות מוגדרת
לְכֹן דּוֹקָא עַל־יָדָם באמצעות
הספירות אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג בּוֹ
יִתְבָּרֵךְ, כי ללא הספירות שמגבילות
את האור האלוני, אכן אין אפשרות
שנבראים מוגבלים יוכלו להבין
ולהשיג אור-אין-סוף, והדרך להבין
ולהשיג אלוקות עליידי הגילוי שבא
באמצעות הספירות, היא עַל־יָדֵי
הַמְשָׁלִים מְשַׁעַר כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ
שהם, כמבואר בתניא פרק ג' "כנגד
עשר ספירות עליונות שנשתלשלו
מזה", ולכן יכולות להיות משל להבנת
תוכן הספירות (כך שהעניין והתוכן של
כוח החכמה שבנפש, למשל, הוא משל
לספירת החכמה וכן הלאה) וְכִיּוֹצֵא
בְּזָהָ, וכך גם דברים נוספים בנפש
ובגוף האדם, הם משל להבנת
הספירות העליונות וענייני אלוקות
בכלל וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב¹⁰ מְבַשְּׂרִי
אֶחָזָה אֶלְקָה, היינו שהתבוננות
האדם בעצמו ("בשרי") תביא אותו
לראות אלוקות שְׁדִידֵיעָה זו למרות
שהאדם מגיע אליה עליידי משלים
מדברים של נפש וגוף האדם התחתון
הִיא הַשָּׁגָה מְמֹשׁ וְלֹא
הַשָּׁעָרָה בְּלֵב, שְׁהִי "אֶחָזָה" הוא תְּרוּגוֹם בלשון ארמית שֶׁל
רְאִיָּה, הִינוּ רְאִיָּה שהיא השגה ברורה וחזקה ביותר וְלֹא הַשָּׁעָרָה
בְּלֵב. וְהִינוּ, לפי תירוצ זה, הכתוב "נודע בשערים" מתפרש כך ש"נודע"
היא אמנם הבנה והשגה כיון שְׁבִכְחִינָה הָאֱלֹקוֹת שְׁבִסְפִירוֹת כפי
שהאור-אין-סוף מצומצם ומלוכבש בעשרת הספירות אֶפְשָׁר יִכּוֹלָה לְהִיּוֹת
הַשָּׁגָה, מֵה־שְׁאִין-כֵּן בְּכַחֲחִינָה הָאֱלֹקוֹת שְׁלִמְעָלָה
מִהֶסְפִירוֹת, לפני שהאין-סוף צמצם את אורו והתלבש בעשר ספירות,
הִידִיעָה וההשגה באלוקות הִיא בְּדֶרֶךְ הַשָּׁעָרָה בְּלֵב ולא הבנה
והשגה ברורה.
(ב) וְכִיּוֹר הַעֲנִין, פִּדּוּעַ שֵׁישׁ חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִינָה, ספירת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא בבחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות שהחכמה היא הראשונה
 2 ביניהן, והשכל הוא מהכוחות הפנימיים המלוכשים בגוף. ואילו הרצון הוא
 3 כוח 'מקיף' שלא מתלבש באבר מסוים אלא קיים ופועל באדם בצורה כללית,
 4 ועם זאת יש בחינות ודרגות ברצון שהשכל הוא היוצר ו'מוליד' אותן, וזה
 5 ההבדל בין 'רצון העליון' ל'רצון
 6 התחתון' ש'רצון התחתון' רצון
 7 בדרגה נמוכה ונחותה הוא רצון
 8 שנוגד על-ידי השכל, ו'רצון
 9 העליון' רצון בדרגה עליונה הוא
 10 רצון שלמעלה מהשכל. רצון
 11 עצמי שמקורו בעצם הנפש ולא
 12 בגורם חיצוני כזה או אחר.
 13 וזהו מעין ההבדל בין 'רצון
 14 תחתון' ל'רצון עליון' גם החלוק
 15 ההבדל בין 'חמשים שערי
 16 בינה' ו'שלושים ושתים
 17 נתיבות חכמה', שמצד אחד
 18 שניהם הם השפעה של כוחות
 19 השכל, אבל מצד שני יש הבדל
 20 משמעותי באופן ההשפעה
 21 ש'חמשים שערי בינה'
 22 שענינם הוא כאמור המושכת
 23 המוחין במדות בדרך המשכה,
 24 ובחקדמת העלאתה של המידות,
 25 כמבואר לעיל, הוא ענין
 26 המושכת 'רצון התחתון'
 27 שנוגד על-ידי השכל היינו
 28 שבוודאי זו אמנם יש התערבות של
 29 הרגש במידות, אבל אין זה אלא
 30 התגלות של רצון בדרגה נמוכה, כיון
 31 שמדובר ברצון שבא ונוצר על ידי
 32 השכל. ו'שלושים ושתים
 33 נתיבות חכמה' ענינן הוא
 34 שלושם ושתיים דרכים ואופנים של
 35 המושכת 'רצון העליון', רצון
 36 בדרגה גבוהה ועליונה הינו, רצון
 37 שהמושכתו היורדה והתגלותו שלו להיות ניכר ונרגש בגלוי היא
 38 על-ידי ה'חכמה', ומה'חכמה' נמשך ל'בינה' ולשאר חלקי
 39 המוחין והמידות, עד שניכר ונרגש ברצון גלוי.
 40 וזהו "נודע בפערים בעלה", שאין הכוונה רק לעצם העניין של
 41 המשכת אור השכל במידות שהוא דבר רגיל בסדר המדרגות, אלא להתגלות
 42 נעלית ביותר למעלה מהסדר הרגיל שהוא ענין המושכת 'רצון

1 ובאמצעותם נעשית העלאת והתקבצות של המדות אל המוחין,
 2 ועל-ידיה על-ידי החקדמה וההכנה של ההעלאת מלמטה למעלה
 3 נעשית אחר-כך המושכת המוחין למדות מלמעלה למטה.
 4 אמנם מה שכתוב "נודע בפערים בעלה", וכאמור 'שערים'
 5 הכוונה לחמישים שערי בינה, אין
 6 הכוונה לפעולה האמורה (של הארת
 7 המוחין במידות על-ידי העלאת
 8 המידות אל המוחין) אלא הינו
 9 שנקמץ ב'חמשים שערי
 10 בינה' בחינה נעלית יותר
 11 מהבחינה המבוארת לעיל, כפי שהולך
 12 ומבאר.
 13 דהנה, כשם שישנם חמשים
 14 שערי בינה, כשם שבספירת הבינה
 15 יש דרגות רבות ושונות הנקראות
 16 'חמישים שערי בינה' כמו-כן ישנן
 17 גם בספירת החכמה דרגות רבות
 18 ושונות הנקראות 'שלושים ושתים
 19 נתיבות חכמה' שהם ל"ב דרכים
 20 ('נתיבות') שבהם החכמה מאירה
 21 ומתגלית. והחלוק שפיניהם,
 22 ההבדל בין נ"ן שערי בינה ול"ב
 23 נתיבות חכמה הוא ש'חמשים
 24 שערי בינה' ענינם הוא
 25 לחבר המוחין עם המדות,
 26 וכאמור החיבור הוא בדרך 'המשכה'
 27 שקודמת לה 'העלאת' ו'שלושים-
 28 ושתים נתיבות חכמה' ענינן
 29 הוא לא ההשפעה של המוחין
 30 למידות אלא לחבר חכמה-
 31 ובינה, להיות 'נקודה
 32 בהיכלא' ¹² המושג 'נקודת
 33 בהיכלא' (שמקורו בזהר) מתפרש
 34 בכמה משמעויות, ולעניינו הכוונה
 35 לחיבור בין חכמה שהיא הנקודה' של
 36 הרעיון השכלי, ובינה שהיא 'היכל' רחב (וגם לחיבור בין שכל ומידות, כי
 37 בינה היא מקור המידות והרגש, כפי שאומרים ב'פתח אליהו' – 'בינה
 38 ליבא').
 39 וענין זה הוא על-דרך מה שנתבאר לעיל ¹³ במאמרים שנאמרו
 40 בשבת פרשת עקב ובשבת פרשת ראה שנה זו, תשס"ז, בחלוק בבואור
 41 ההבדל שבין 'רצון העליון' ל'רצון התחתון', באופן כללי כוח
 42 הרצון הוא כוח יותר נעלה מכוחות השכל (ולכן בספירות העליונות, הרצון

(12) ראה זח"א ו, רע"א. תקו"ז ריש תיקון ה (יט, א). תיקון כח (עב, ב). ועוד. תניא אגה"ק ס"ה (קז, א). לקו"ת ר"פ ראה (יח, ב). (13) ד"ה ויהי עקב תשמעון דש"פ עקב פ"ד ואילך; ד"ה ושמתי כדכד דש"פ ראה פ"ב ואילך (לעיל ע' 138 ואילך; ע' 161 ואילך).

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָעֵלְיוֹן' עַל-יְדֵי 'שְׁלֹשִׁים-וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת חֻמָּה' ב'חֻמָּשִׁים
2 שְׁעָרֵי בִּינָה'.
- 3 וְזֶהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מָה שֶׁכָּתוּב¹⁴ בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּה עַל יְמוֹת
4 הַמְּשִׁיחַ וְשְׁמָתִי פְּדָכָד שְׁמִשְׁתִּיף שִׁמְשׁוֹת הַחֲלוּנוֹת יִהְיוּ עֲשׂוּיֹת אֲבָן
5 בְּהִירָה וְשְׁעָרֶיךָ לְאַבְנֵי אֶקֶדָח
6 הַמַּאֲוִירוֹת וְכָל גְּבוּלְךָ לְאַבְנֵי
7 חֲפֶץ, אֲבָנִים יְקִירוֹת, וּלְפִי פְּנִימוֹת
8 הַדְּבָרִים "שְׁעָרֶיךָ" הֵם 'חֻמָּשִׁים
9 שְׁעָרֵי בִּינָה', שְׁעָנִינָם הוּא
10 לְהִיּוֹת נִמְשָׁכִים בַּמַּדּוֹת,
11 כְּמִבּוֹאָר לַעִיל שְׁזָהוּ "אַבְנֵי
12 אֶקֶדָח", "אֶקֶדָח" הוּא
13 מְלִשׁוֹן "כִּי אֵשׁ קָדְחָה"¹⁵,
14 "כְּקָדַח אֵשׁ"¹⁶, שֶׁהוּא עֲנִין
15 הַתְּלַחֲבוֹת הַמַּדּוֹת הַבוֹעֵרוֹת כֹּאשׁ.
16 וְעוֹד זֹאת, "וְכָל גְּבוּלְךָ
17 לְאַבְנֵי חֲפֶץ", "כָּל גְּבוּלְךָ"
18 קָאִי מְכוּוֹן גַּם כֵּן עַל 'חֻמָּשִׁים
19 שְׁעָרֵי בִּינָה' שֶׁהֵם בְּהִגְבֻּלָּה,
20 כִּי כָל אֶחָד מִחֻמָּשִׁים ה'שְׁעָרִים' הוּא
21 מוּגֹדֵר וּמוֹגֵבֵל בְּעִינֵינוּ הַמִּיּוֹדֵד וְכֵהֶם
22 בְּתוֹךְ הַגְּדֵרִים הַמוֹגֵבֵלִים שֶׁלָּהֶם צָרִיךְ
23 לְהַמְשִׁיךְ וּלְאַחֵד אוֹתָם עִם
24 בְּחִינַת "אַבְנֵי חֲפֶץ", שֶׁהוּא
25 עֲנִין 'נְתִיבוֹת חֻמָּה' כֹּאמֹר
26 לַעִיל בְּעִינֵין חִיבוֹר הַחֻמָּה וְהַבִּינָה, וְכֵן
27 חִיבוֹר הַשֶּׁכֶל עִם הַמִּדּוֹת.
- 28 (ג) וְזֶהוּ "שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים
29 תִּתֶּן-לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ",
30 שְׁעָנִינוּ בְּעִבּוּדֵי הָאָדָם הוּא
31 פְּדִינָה¹⁷ בַּמִּפְרָשׁ הַתּוֹרָה שֶׁ"כָּל
32 שְׁעָרֶיךָ" קָאִי הַכּוֹנֵנָה עַל
33 ה'שְׁעָרִים' שֶׁבְּגוֹף הָאָדָם,
34 כְּדֹאִיתָא מוֹבָא ב'סִפְר
35 יְצִירָה'¹⁸ שֶׁהַגּוֹף יֵשׁ בּוֹ
36 שְׁבָעָה שְׁעָרִים כְּגֹדֶר שְׁבָע
37 הָאוֹתִיּוֹת בַּגִּיד כְּפָר"ת, וְהֵם
38 שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שְׁתֵּי הָאָזְנוֹת,
39 שְׁתֵּי נְחִירֵי הָאֵף וְהַפֶּה,
40 וְנִקְרָאוּ בְּשֵׁם 'שְׁעָרִים' בְּמוֹכֵן
41 שֶׁל פְּתָח מַעְבֵּר מִשּׁוּם שְׁפָהֶם
42 וְעַל-יָדָם מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם
- מה שֶׁמַּחֲוִין הֵימָנוּ, הֵן עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁמְקַבֵּל עַל-יָדָם מִבְּחוּץ,
וְהֵן עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁמוֹצִיא עַל-יָדָם אֶל הַחוּץ בְּהִתָּם לַתְּפִקִּידִם
שֶׁל הָאֲבָרִים הַלָּלוּ (הָעֵינַיִם, הָאָזְנוֹת, הָאֵף וְהַפֶּה) לְהִיּוֹת אֲמִצִּים שֶׁדִּרְכָם
הָאָדָם קוֹלֵט דְּבָרִים מִחוּץ לַעֲצָמוֹ, וְכֵן אֲמִצִּים לְהוֹצִיא דְּבָרִים מִעֲצָמוֹ הַחוּצָה.
וְכִינֵן שְׁב'שְׁעָרִים' אֵלּוּ אֶפְשָׁר
יְכוּל לְהִיּוֹת שְׁמוֹשׁ גַּם
לְקָלִיפּוֹת שְׁב'לְעוֹמֶת-זֶה', שֶׁל
הִיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה הַמְּכַסֶּה עַל הַקְּדוּשָׁה
כֶּשֶׁם שֶׁהַקָּלִיפָה מְכַסֶּה עַל הַפֶּרִי, וְכֶשֶׁם
שֶׁנִּתֵּן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֲבָרִים הַלָּלוּ לְקָלוֹט
מִבְּחוּץ וּלְהוֹצִיא מֵהָאָדָם הַחוּצָה דְּבָרִים
טוֹבִים וְרָצוּיִם, קִיַּמַת יְכוּלֹת הַשְׁתַּמֵּשׁ
בָּהֶם גַּם לְדְבָרִים לֹא רָצוּיִם שֶׁלֹּכֵן
צָרִיךְ לְהַזְהִיר "וְלֹא תִתּוֹרוּ
אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"
גו'¹⁹, כְּדִבְרֵי חֲמִינוּ ז"ל שֶׁהֵעִין
רוֹאֵה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְדִרּוּשָׁה וְחִירוֹת
מִיּוֹחֶדֶת לְהַבִּיט רַק בְּדְבָרִים טוֹבִים
וְרָצוּיִם (וְכֵן גַּם לְגַבִּי שֶׁאֵר הַשְּׁעָרִים -
הָאָזְנוֹת, הָאֵף וְהַפֶּה) הִנֵּה עַל זֶה
נֶאֱמַר "שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן-
לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ", שֶׁעַל כָּל
ה'שְׁעָרִים' שֶׁבָּאָדָם צָרִיךְ
לְהַעֲמִיד "שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים",
לְשִׁמְרָה מִפְּנֵי שִׁמּוּשׁ ב'שְׁעָרִים' הַלָּלוּ
בְּאֹפֶן לֹא רָאוּי, וְהַשְׁמָעוֹת שֶׁל
הַדְּבָרִים בְּעִבּוּדֵי הָרוּחָנִית שֶׁל הָאָדָם
הֵיא "שְׁפָטִים" הוּא עֲנִין
פְּסָקִי דִּינֵי הַתּוֹרָה, שְׁעַל-יָדָם
יִדְעִים אֶת הַמּוֹתֵר וְאֶת
הָאֲסוּר, וּבְכָלִּלוֹת הוּא עֲנִין
הָעִבּוּדָה בְּבִחִינַת הַבְּנָה
וְהַשְׁגָּה, וְהִיא עֲבוּרָה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה
בְּרָצוֹן וּבְהִנָּאָה שֶׁנוֹבַעַת מִהַחֲבִנָּה שֶׁלּוֹ
ו"שְׁפָטִים" שְׁעָנִינָם לְרִדּוֹת
בְּמִקָּל (כְּפִירוּשׁ רַש"י¹ שְׁתִּפְקִיד
הַשּׁוֹטְרִים הוּא לְכַפּוֹת אֶת בִּיצוֹעַ פְּסָקִי
הַדִּין שֶׁל הַשּׁוֹפְטִים) הוּא עֲנִין

(14) יִשְׁעִיָּה נָד, יב. וְרוֹאֵה גַם לְקו"ת פ' רָאָה כו, א וְאִילָךְ. (15) הָאֲזִינוּ לָב, כב. (16) יִשְׁעִיָּה סד, א. (17) ש"ך עה"ת רִישׁ פֶּרֶשְׁתָּנוּ.
וְרוֹאֵה בְּאִרוּכָה אוֹה"ת רִישׁ פֶּרֶשְׁתָּנוּ. וְעוֹד. (18) פ"ד מ"ב. וְרוֹאֵה שִׁל"ה סוֹף פֶּרֶשְׁתָּנוּ. (19) שִׁלַּח טו, לח.

- 1 הַעֲבֹדָה דִּקְבֻלַּת עוֹלָם, תוך כפיית הרצון וגם בהעדר הבנה והשגה
2 וּבְלִשׁוֹן רַבּוּתֵינוּ ז"ל²⁰ לְעוֹלָם יִרְגִּיז אָדָם יִצְרָטוּב עַל
3 יִצְרָה־רַע כּו'. וְהִינוּ, שְׁלֹא מִסְפִּיק עֲנָן הַהֲבָנָה וְהַשְׁגָּה
4 בְּלִבָּד, שְׁהוּא עֲנִיין ה"שופטים" אֲלֹא צָרִיף לְהִיּוֹת גַּם עֲנָן
5 ה'קְבֻלַּת עוֹלָם' שְׁהוּא עֲנִיין
6 ה"שופטים".
7 וּשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ (הַשְׁגָּה
8 וְקְבֻלַּת-עוֹלָם) אֵינֶם סְתִירָה זֶה לָזֶה
9 אֲלֹא אֲדֻרְכָּה הֵם מְסִיעִים זֶה לָזֶה,
10 וְכֹל אֶחָד מוֹסִיף וּמְחַזֵּק אֶת הַשְׁנֵי
11 וְהִינוּ, שְׁעַל-יָדֵי 'קְבֻלַּת-עוֹלָם'
12 נַעֲשִׂית הַהֲבָנָה וְהַשְׁגָּה
13 בְּשִׁלְמוּתָהּ, וְעַל-יָדֵי הַהֲבָנָה
14 וְהַשְׁגָּה נִמְשָׁכֶת ה'קְבֻלַּת-עוֹלָם'
15 בְּפִנְיָמִיתוּת. וְעַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמָר
16 רַבּוּתֵינוּ ז"ל²¹ אֲלֵמָלָא דָּוִד
17 הַמֶּלֶךְ - לֹא עָשָׂה יוֹאֵב בֶּן-צְרוּיָה
18 שֶׁר הֻצָּבָה שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ מִלְחָמָה,
19 (וְכֵן גַּם בְּמִלְחָמָה עִם הַיֵּצֵר הָרַע
20 לְעוֹלָם יִרְגִּיז כּו', קְבֻלַּת-עוֹלָם
21 שֶׁהַשְׁלִימוּת שֶׁלָּהּ הִיא בּוֹכּוֹת הַהֲבָנָה
22 וְהַשְׁגָּה), וְאֵלֵמָלָא יוֹאֵב שַׁעֲשָׂה
23 אֶת הַמִּלְחָמָה - לֹא עָסַק דָּוִד
24 בְּתוֹרָה (הַשְׁגָּה כִּי קְבֻלַּת-עוֹלָם
25 מְבִיאָה שְׁלִימוּת בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה).
26 וּמִמְשִׁיף בְּתוֹב וְיִשְׁפָּטוּ אֶת
27 הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק¹, וְהִינוּ,
28 שְׁכַפְּאֵשׁ הָאָדָם מִעֲמִיד
29 "שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים" בְּכֹל
30 שְׂכֵבָה ה'שְׁעָרִים' שָׁבוּ, וְעוֹבֵד
31 אֶת ה' הֵן בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה (שׁוֹפָטִים),
32 וְהֵן בְּקְבֻלַּת-עוֹלָם (שׁוֹטְרִים) לְשִׁמּוֹר
33 ש'שְׁעָרִים' אֵלּוּ שְׁבוּגָף הָאָדָם
34 לֹא יִשְׁמָשׁוּ עֲבוּר עֲנִינִים שְׁלֹ
35 'לְעִימַת-זֶה', שְׁאֵז כֹּאשֶׁר הָאָדָם
36 עוֹשֶׂה שִׁמּוּשׁ ב'שְׁעָרִים' שְׁבוּגוֹפוֹ
37 לְדַבְּרִים לֹא רְצוּנִים, הִרִי הֵם נִקְרָאִים
38 "שְׁעָרִי צִלְמוֹת"²², אֲלֹא
39 יִשְׁמָשׁוּ רַק עֲבוּר עֲנִינִי
- 1 קְדוּשָׁה, שְׁאֵז נִקְרָאִים "שְׁעָרִי צֶדֶק"²³, אֲזִי נַעֲשֶׂה הָעֲנָן
2 ד"נֹדַע בְּשְׁעָרִים בְּעִלָּה", שְׁנַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ אֶת הָאָדָם הָעֲנָן
3 שְׁל יָדִיעַת אֱלֻקוֹת בְּשִׁנֵּי הַפְּרוּשִׁים וְהָאוֹפְנִים הָאֲמוּרִים
4 לְעִיל, גַּם הָאֵרֶת הַמוֹחִין בְּמִדּוֹת וְגַם הָאֵרֶת הַחֲכָמָה וְהִינוּ, שְׁנִמְשָׁכִים
5 'חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִּינָה', וְגַם
6 'שְׁלִשִׁים-וּשְׁתֵּים נְתִיבוֹת חֲכָמָה', שְׁהוּא עֲנָן הַמְּשַׁכֵּת 'רְצוֹן הַתַּחְתּוֹן' וְגַם
7 חֲכָמָה', שְׁהוּא עֲנָן הַמְּשַׁכֵּת
8 'רְצוֹן הַתַּחְתּוֹן' וְגַם 'רְצוֹן
9 הָעֲלִיּוֹן', כְּמִבְאֹר לְעִיל, כְּפִי
10 שְׁמִסִּים בְּתוֹב²⁴ הַזֶּה שֶׁל הַצִּיּוּר
11 לְמִנּוֹת שׁוֹפָטִים וְשׁוֹטְרִים לְמַעַן
12 תַּחֲיָה וְיִרְשָׁתָּ אֶת הָאָרֶץ,
13 ד"אָרֶץ" הוּא מְלִשׁוֹן 'רְצוֹן',
14 דְּהִינוּ 'רְצוֹן הַתַּחְתּוֹן' וְגַם
15 'רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן'.
16 וְעֲנָן זֶה הוּא הַהֲבָנָה לְרֹאשׁ-
17 הַשְּׁנָה, וְהִינוּ, שְׁעַל-יָדֵי
18 הַעֲבֹדָה ד"שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים
19 תַּחֲנִן-לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ גו',
20 וְשְׁפָטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט
21 צֶדֶק", אֲזִי הוֹלְכִים בְּכַסְחוֹן
22 גְּמוּר וּבְשִׁמְחָה לְדִין-וּמִשְׁפָּט
23 דְּרֹאשׁ-הַשְּׁנָה, בִּינּוֹן שְׁיֻדְעִים
24 שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ "יִשְׁפָּט²⁵ תָּבֵל
25 בְּצֶדֶק"²⁶ (וְאוֹלֵי הַזְכֵּרֶת הַפְּסוּק
26 "יִשְׁפוֹט תָּבֵל בְּצֶדֶק" רִמּוּזָה גַם לְאִמּוֹר
27 לְעִיל, שְׁכַאשֶׁר עוֹשִׂים שִׁמּוּשׁ נִכּוֹן
28 וְרֹאוּי ב'שְׁעָרִים' שֶׁל גּוֹף הָאָדָם, הִרִי
29 נִקְרָאִים "שְׁעָרֵי צֶדֶק").
- 1 'שְׁלִשִׁים-וּשְׁתֵּים נְתִיבוֹת חֲכָמָה', שְׁהוּא עֲנָן הַמְּשַׁכֵּת 'רְצוֹן הַתַּחְתּוֹן' וְגַם
2 'רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן', כְּפִי שְׁמִסִּים בְּתוֹב²⁴ לְמַעַן תַּחֲיָה וְיִרְשָׁתָּ אֶת הָאָרֶץ, ד"אָרֶץ"
3 הוּא מְלִשׁוֹן 'רְצוֹן', דְּהִינוּ 'רְצוֹן הַתַּחְתּוֹן' וְגַם 'רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן'.
4 וְעֲנָן זֶה הוּא הַהֲבָנָה לְרֹאשׁ-הַשְּׁנָה, וְהִינוּ, שְׁעַל-יָדֵי הַעֲבֹדָה ד"שְׁפָטִים
5 וְשֹׁטְרִים תַּחֲנִן-לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ גו' וְשְׁפָטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק", אֲזִי
6 הוֹלְכִים בְּכַסְחוֹן גְּמוּר וּבְשִׁמְחָה לְדִין-וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ-הַשְּׁנָה, בִּינּוֹן שְׁיֻדְעִים
7 שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ "יִשְׁפָּט²⁵ תָּבֵל בְּצֶדֶק"²⁶.

(20) ברכות ה, א. וראה זהר ח"א רב, א. ח"ג קיג, ב. 21) סנהדרין מט, א. 22) איוב לח, יז. 23) תהלים קיח, יט. 24) פרשתנו שם, כ. 25) תהלים צו, יב (שם ט, ט). ויק"ר פ"ל, ד. – נתבאר בארוכה בד"ה אתם נצבים דש"פ נצבים-וילך (לקמן ע' 202 ואילך). 26) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת שופטים, א' דראש-חודש אלול ה'תשמ"ז.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר כמה פעמים אודות גודל מעלת אחדות ישראל כפי שבאה לידי ביטוי באופן הכי גלוי
 - 2 בהתוועדות של כמה וכמה מישראל. והענין בזה:
 - 3 מחד גיסא, ישנו ענין של התחלקות בישראל - שהרי, כל אחד מישראל הוא מציאות בפני-עצמו גם
 - 4 על-פי תורה. וראה לדבר, פרטי החילוקים תשנה מישראל, עשרה מישראל, עד ל"ברוב עם הדרת מלך"¹,
 - 5 ולאידך גיסא, מוכרח להיות ענין האחדות - שהרי קיום הציווי "ואהבת לרעך כמוך"², כמוך ממש,
 - 6 אינו אלא מצד ענין האחדות, שלאמיתתו של דבר, כל ישראל הם מציאות אחת, קומה אחת שלמה,
 - 7 כגוף אחד³.
 - 8 ובפרטיות יותר - על-פי מאמר רבותינו ז"ל⁴ "אסתכל באורייתא וברא עלמא", היינו, שתחילת כל
 - 9 הענינים היא בתורה, ומהתורה נמשך גם בעולם, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לישראל, שאצלם ניכר בגלוי
 - 10 שכל עניניהם נמשכים על-ידי ה'צינור' של התורה - שענין ההתחלקות והאחדות בישראל ישנו תחילה
 - 11 בתורה, ומזה נמשך ונשתלשל עד לענינים הגשמיים בעולם-הזה:
 - 12 גם בתורה ישנו ענין של התחלקות - נגלה דתורה ונסתר דתורה: פשט רמז דרוש סוד; ששים ריבוא
 - 13 פירושים בכל ענין שבתורה, בכל אחד מארבעה האופנים פשט רמז דרוש וסוד, היינו, ארבע פעמים
 - 14 ששים ריבוא פירושים (כמבואר בכתבי האריז"ל⁵), ועד לתכלית הריבוי באופן דאין-סוף - "עלמות אין
 - 15 מספר"⁶. וענין זה קשור גם עם ההתחלקות שבישראל - "ישראל" ראשי-תיבות "יש ששים ריבוא אותיות
 - 16 לתורה"⁷, ועל-דרך-זה ששים ריבוא פירושים כנגד ששים ריבוא נשמות ישראל. ובלשון המשנה⁸ - "ותן
 - 17 חלקנו בתורתך", היינו, חלקו הפרטי של כל אחד ואחד מישראל, כאמור, ששים ריבוא פירושים כנגד
 - 18 ששים ריבוא נשמות ישראל⁹.
 - 19 ולכן, מצינו כמה וכמה חילוקים בלומדי התורה¹⁰ - יש ששייכים בעיקר לחלק הפשט שבתורה, שלכן
 - 20 עיקר חיותם הוא בלימוד הפשט, ויש ששייכים בעיקר לחלק הרמז, הדרוש או הסוד שבתורה¹¹, וכיוצא
 - 21 בזה.
 - 22 אמנם, ביחד עם זה, ישנו גם ענין האחדות בתורה - "תורה אחת"¹², ועל-דרך-זה אצל לומדי התורה
 - 23 - ש"אינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה"¹³, שנאמר¹⁴ את והב בסופה" (הכי דריש לה, ספר
 - 24 מלחמות, מלחמה שעל-ידי ספר, אהבה יש בסופה)¹⁵, אשר אהבה אמיתית מביאה לבסוף לידי אחדות.
 - 25 ונקודת הענין - שההתחלקות והאחדות אינן בסתירה זו לזו, אלא אדרבה, משלימות זו את זו, כידוע¹⁶
 - 26 שתכלית ההתחלקות והריבוי עד אין מספר נמשכת מאחדות הפשוטה דוקא, ולכן גם ההתחלקות והריבוי
 - 27 חדורים בענין האחדות.
-
- (1) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.
- (2) קדושים יט, יח.
- (3) ראה ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד. תניא פל"ב. לקו"ר ר"פ נצבים. ובכ"מ.
- (4) זהר ח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב.
- (5) שער הגלגולים הקדמה יז. ועוד.
- (6) ש"ה ש"ו, ח ובשהש"ר עה"פ. וראה אגה"ק סוסכ"ט.
- (7) מגלה עמוקות אופן קפר.
- (8) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 118.
- (9) וע"פ המבואר בתניא (פל"ז) ש"ששים ריבוא נשמות פרטיות אלו הם שרשים וכל שורש מתחלק לששים ריבוא ניצוצות. . וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע" - יש לומר, שגם ששים ריבוא פירושים אלו הם כללים שמתחלקים לפרטים כו'. וע"ד האמור שס"ר הפירושים הם בכל א' מד' האופנים דפרד"ס.
- (10) מלבד החילוק הכללי באופן הלימוד - "סיני" או "עוקר הרים", בקיאות או פלפול, וכיו"ב.
- (11) אף שכל א' מהם צריך לעסוק גם בשאר האופנים בתורה - "כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס", ועד כדי כך, ש"צריך לבוא בגלגול עד ששיגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות, הן ברמזים ודרשות וסודות כו'" (הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד).
- (12) ל' הכתוב - בא יב, מט. ועוד.
- (13) אף שלפנ"ז היו במעמד ומצב הפכי - "אפילו האב ובנו והרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה" (מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה), במלחמתה של תורה.
- (14) חוקת כא, יד.
- (15) קידושין ל, ב ובפרש"י.
- (16) ראה בארוכה תו"ח נח ע, ב ואילך. ובכ"מ.

ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שבהתחלקות והריבוי בתורה, ובמילא גם בלומדי התורה, חדורה גם הנקודה הפנימית המאחדת את כל עניני התורה - "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'"¹⁷, שמצד ענין היראה והביטול נעשית תכלית ההתאחדות של מטה מטה ביותר עם מעלה מעלה ביותר, עד שנעשים נקודה אחת פשוטה בתכלית הפשיטות.

אמנם, אחדות זו צריכה לבוא גם בפועל ובגלוי לעיני בשר¹⁸ - על־ידי־זה שמתאספים יחדיו כמה וכמה מישראל, אשר עם היותם שונים זה מזה, יושבי־אוהל ובעלי־עסק, עד לשינוי והתחלקות הן בלימוד התורה והן בעניני העסק (כנ"ל בארוכה), מכל־מקום מתאספים ממקומות ומצבים שונים כדי להתוועד יחדיו, "שבת אחים גם יחד"¹⁹, ובאופן שהישיבה יחד מביאה להתאחדות ממש - אמירת "לחיים", נוסח הברכות, עד לנוסח ההחלטות הטובות בנוגע למעשה בפועל, באופן שזה אצל כל המתוועדים, שלכן, גדול ביותר העילוי וההפלאה של התוועדות חסידית, כדברי רבינו הזקן²⁰ ש"פתקא משמי שמיא נחיתא כו" שהתוועדות חסידית פועלת יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, מצד גודל השמחה וה'נחת רוח' שנעשה למעלה על־ידי אחדותם של ישראל²¹.

ב. והנה, נוסף על האמור לעיל אודות ענין האחדות בכל התוועדות של כמה וכמה מישראל - ניתוסף עוד יותר בהתוועדות שמתקיימת בזמנים מיוחדים המסוגלים לענין האחדות. ולדוגמא:

הזמן ד"אחת בשנה"²², יום הקדוש - שאז מתבטלים החילוקים שבישראל, מכיון שכולם נעשים "דוגמת מלאכי השרת"²³, ועד שנעשה הענין ד"לפני הוי' תטהרו"²⁴, למעלה ("לפני") גם משם הוי'²⁵, שיש בו ההתחלקות של ארבע אותיות, היינו, שביום הכיפורים מתעלים ישראל לדרגה שלמעלה מהתחלקות של ארבע אותיות שם הוי'.

ומיום הכיפורים "שבת שבתון"²⁶, נמשך גם - מעין ודוגמא - בכל שבת ושבת, כמו שכתוב²⁷ "ויקהל משה", "עשה לי קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחרין להקהיל קהילות בכל שבת"²⁸ (כמובא גם ב"שולחן ערוך"²⁹), היינו, שיום השבת הוא זמן מסוגל לענין האחדות, "להקהיל קהילות", לעסוק באותו לימוד ובאותה מסקנא כו'.

ובנוגע לעניננו:

כשם שבנוגע לימים ישנו יום מיוחד המסוגל לענין האחדות יותר מכל שאר ימי השבוע - יום השבת (עד ל"שבת שבתון"), יש לומר, שכן הוא גם בחדשים, שישנו חודש מיוחד המסוגל לענין האחדות יותר משאר החדשים - חודש אלול, כדלקמן.

ובהקדמה:

בחדשי השנה - יש חדשים שבהם נקבעו ימים־טובים, שבהם מודגש ענין האחדות, שכן ביום־טוב מתאספים כמה וכמה מישראל יחדיו לשמוח בשמחת יום־טוב (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני־זה³⁰).

שלא בערך להאחדות האמיתית דישאל.

(22) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(23) שו"ע אדה"ז או"ח הל' יוהכ"פ סתר"י ס"ט. סתר"י ט ס"ט, וסי"ז.

(24) אחרי שם, ל.

(25) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. ובכ"מ.

(26) אחרי שם, לא. אמור כג, לב.

(27) ר"פ ויקהל.

(28) יל"ש ר"פ ויקהל.

(29) אדה"ז או"ח הל' שבת סר"צ ס"ג.

(30) שיחת חמשה עשר באב בתחלתה.

(17) ואתחנן ו, כד. וראה תניא ספכ"ג.

(18) דאף שלמעלה אין כח חסר פועל, הרי, מטעמי הבריאה שיתגלו שלימות כחותיו כו', שיהי' הגילוי בפועל דוקא. ועאכו"כ להטעם שנתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים (ועד שזהו"ע של תאוה, "למעשה ידיך תנסוך") - שבדאי מוכרח לבוא בפועל ובגלוי דוקא (ראה בכ"ז - לקו"ש ח"כ ע' 283 ואילך. וש"נ).

(19) תהלים קלג, א.

(20) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תיג. וש"נ.

(21) להעיר, שגם אצל מלאכים ישנו ענין האחדות, כמ"ש "וקרא זה אל זה", "ומקבלין דין מן דין", אלא, שאחדותם היא

- 1 ולדוגמא: חדשים שיש בהם ימים-טובים מן התורה, כמו חודש תשרי - "מרובה במועדות"³¹, ואפילו
 2 חודש ניסן - שבעה ימים, או אפילו חודש סיון - יום אחד. ועל-דרך-זה חדשים שיש בהם ימים-טובים
 3 מדרבנן (על-כל-פנים), כמו חמשה-עשר באב וחמשה-עשר בשבט, וכיוצא בזה.
- 4 אמנם, בחודש אלול - לא מצינו, לכאורה, ימים-טובים. לא מיבעי ימים-טובים מן התורה, אלא אפילו
 5 ימים-טובים מדרבנן. ואף-על-פי-כן יש ענין מיוחד בחודש אלול (בכל ימי החודש), שבו מודגשת
 6 אחדותם של ישראל, כדלקמן.
- 7 ג. ביאור ענינו המיוחד של חודש אלול:
- 8 חודש אלול הוא ה"ירח ימים" שבו צריך להיות החשבון על כל השנה כולה, כדאיתא בכתבי
 9 האריז"ל³² שזהו ענין מה שכתוב "ובכתה"³³ את אביה ואת אמה ירח ימים"³⁴, שזוהי ההכנה המתאימה
 10 לראש-השנה.
- 11 וענין זה שייך לכל אחד ואחד מישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"³⁵, שהרי
 12 בראש-השנה צריך כל אחד ואחד להתברך בכתובה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה
 13 והנגלה, ולכן זקוק כל אחד ואחד לעבודת ההכנה ב"ירח ימים" שלפני-זה, חודש אלול.
- 14 ונמצא, שעבודת חודש אלול מאחדת את כל ישראל, מהקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים. שכן, אף
 15 שכל אחד ואחד עושה את חשבונו הפרטי, כיצד עברה אצלו השנה החולפת, מכל-מקום הנקודה הפנימית
 16 - עצם החשבון, ותכליתו ומטרתו, ההכנה לראש-השנה - היא אצל כל ישראל בשוה.
- 17 ועוד ועיקר - שכל ישראל יחדיו נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים³⁶, מיד בראש-השנה, ולא עוד, אלא
 18 שענין זה נפעל כבר בערב ראש-השנה, כדאיתא ב"טור"³⁷ בשם המדרש³⁸ "איזו אומה כאומה זו שיודעת
 19 אופיה של אלקיה.. מנהגו של עולם.. אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים.. לפי
 20 שיודעין שהקב"ה עושה להם נס", ויתירה מזה, שברכת כתיבה וחתימה טובה מתחילה כבר מראש-חודש
 21 אלול, "נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת.. מן ראש-חודש אלול.. רומז לו.. שיזכה.. להיות נכתב ונחתם
 22 בספר חיים טובים"³⁹.
- 23 ד. ויש להוסיף ולבאר את אחדותם של ישראל בעבודת חודש אלול - בפרטיות יותר:
- 24 איתא באחרונים⁴⁰ שגם תלמידי-חכמים שבמשך כל השנה עיקר עסקם בלימוד התורה, הרי בחודש
 25 אלול ממעטים מהזמן של לימוד התורה כדי להוסיף בתפילה ותחנונים.
- 26 כלומר, עיקר עבודת חודש אלול, חודש הרחמים, היא - לא כל-כך לימוד התורה, אלא בעיקר תפילה
 27 ותחנונים.
- 28 ועל-פי-זה מובן שבעבודת חודש אלול מודגש ענין האחדות - מכיון שענין ההתחלקות הוא בלימוד
 29 התורה יותר מאשר בעבודת התפילה:
- 30 בלימוד התורה - ישנם חילוקי דרגות לפי-ערך החילוקים בהבנה והשגה של כל אחד ואחד מישראל.
 31 ובפרט על-פי המבואר לעיל (סעיף א) בענין "ותן חלקנו בתורתך", שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק
 32 פרטי בתורה.

(31) שו"ע אדה"ז או"ח הל' פסח סתצ"ב ס"ב. ועוד.

(32) לקו"ת ר"פ תצא. ועוד.

(33) תצא כא, יג.

(34) ולפנ"ז - "וגלחה את ראשה וגו'", עד לתכלית השלימות - "והיתה לך לאשה", כמבואר שם פרטי הענינים בעבודת ה', ונתבאר בארוכה בדרושי חסידות - בלקו"ת (ר"פ תצא), ובדרושי רבותינו נשיאנו שלאח"ז.

(35) בא יו"ד, ט.

(36) ר"ה טז, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ה.

(37) או"ח הל' ר"ה סו"ס תקפא.

(38) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. ועוד.

(39) לקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים. הובא במטה אפרים סתקפ"א ס"ט.

(40) ברכי יוסף על שו"ע או"ח סתקפ"א סק"ו. הובא באלף למטה על מטה אפרים שם סקט"ו.

מה־שאינ־כן בתפילה - לא מצינו שיש חלק פרטי לכל אחד ואחד מישראל, שהרי נוסח התפילה הוא בשוה אצל כל ישראל.

ואדרבה - באותה מדה שבלימוד התורה מודגש הצורך לגלות את חלקו הפרטי בתורה, הרי בעבודת התפילה ההדגשה היא על ביטול מציאותו הפרטית:

ענין התפילה הוא - "דע לפני מי אתה עומד"⁴¹, "כעבדא קמי מריה"⁴², ענין הביטול, בדוגמת העבד שאינו מציאות לעצמו, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון, עד כדי כך, ש"כל מה שקנה עבד (תיכף ומיד) קנה רבו"⁴³, היינו, שמתבטל מציאותו הפרטית, ונעשה במעמד ומצב של חיבור - תפילה מלשון "תופל"⁴⁴, ענין החיבור - עם הקב"ה, עצמותו ומהותו, שהרי התפילה היא למהותו ועצמותו יתברך, כציווי חכמינו ז"ל⁴⁵ "אליו ולא למדותיו", ובלשון הידוע⁴⁶ "אני מתפלל לדעת זה התינוק", אשר בענין זה שוים כל ישראל, מגדול ועד קטן.

ואם הדברים אמורים בעבודת התפילה של כל השנה - בעבודת התפילה של חודש אלול על־אחת־כמה־וכמה, שהרי עבודת התפילה והתחנונים של חודש אלול קשורה עם התגלות י"ג מדות הרחמים (כמבאר ב'לקוטי תורה'⁴⁷ ש"באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים"), אשר להיותם למעלה מסדר השתלשלות (התחלקות כו'), הרי בהתגלותם ניתוסף עוד יותר בענין האחדות.

ה. וענין נוסף בעבודת חודש אלול המדגיש את אחדותם של ישראל - ענין הצדקה:

בחודש אלול נוהגין להרבות בצדקה⁴⁸. ומרומז גם בראשי־תיבות של "אלול" - שהרי אחד הראשי־תיבות של "אלול" הוא "איש"⁴⁹ לרעהו ומתנות לאבינים⁵⁰.

ובענין הצדקה מודגשת אחדותם של ישראל - ובשתיים:

(א) החיבור והאחדות שבין הנותן למקבל, "שמתוך שגומל חסד.. לחבירו.. בא לידי אחוה ושלום"⁵¹, כלומר, עם היותם מחולקים ומובדלים זה מזה, עד לחילוק והבדלה מן הקצה אל הקצה, עשיר מופלג, ו"אביון, ש"תאב לכל דבר"⁵², מכיון שאין לו מאומה, ועל־דרך־זה ברוחניות, "אין עשיר אלא בדעת, ואין עני אלא בדעת"⁵³ - נעשה קירוב ואחדות ביניהם על־ידי נתינת הצדקה.

(ב) עבודת הצדקה היא אצל כל ישראל בשוה, שכן עם היות שמצד הנותן יש חילוקי דרגות, שהרי נתינת הצדקה צריכה להיות לפי הישג יד הנותן, "מסת נדבת ידך.. כאשר יברכך ה' אלקיך"⁵⁴, ובלשון הגמרא⁵⁵ (בנוגע לצדקת נקדימון בן גוריון) שצריך להיות "כדבעי ליה למיעבד", מכל־מקום בנוגע למקבל - עיקר הצדקה, "החיית את נפש העני"⁵⁶ - אין חילוק אם מקבל חיי נפשו מנקדימון בן גוריון או מעני שבישראל המחוייב גם הוא בנתינת הצדקה ("לעולם⁵⁷ לא ימנע עצמו משלישית השקל בשנה"⁵⁸).

ויש להוסיף, שהאחדות בעבודת הצדקה היא יותר מהאחדות בעבודת התפילה - כי בתפילה ישנה סוף־כל־סוף ההתחלקות של ח"י ברכות, ועל־דרך־זה החילוק בין תפילת ימי החול לשבתות, ימים־טובים וימים נוראים, מה־שאינ־כן בצדקה, הרי בכל השנה כולה מקיים כל אחד ואחד מישראל מצות הצדקה בנתינת פרוטה לעני.

(50) ספר ערוגת הבושם, א"ר (ר"ס תקפא) בשם ס' אמרכל.

(51) פרש"י ד"ה פדה בשלום - ברכות ח, רע"א.

(52) פרש"י פ' ראה טו, ד. תצא כד, יד.

(53) ראה כתובות סח, סע"א.

(54) פ' ראה טז, יו"ד.

(55) כתובות סז, רע"א.

(56) ראה תנחומא משפטים טו.

(57) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. טוש"ע יו"ד הל' צדקה סרמ"ט ס"ב.

(58) ע"ד שגם עני מישראל חייב במחצית השקל - "הדל לא ימעיט ממחצית השקל" (תשא ל, טו).

(41) ראה ברכות כח, ב.

(42) שבת יו"ד, רע"א. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס צה.

(43) קידושין כג, ב ובחידושי הרשב"א שם.

(44) תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ.

(45) ספרי הובא בפרד"ס של"ב פ"ב. סידור (עם דא"ח) שער הק"ש פה, ב. ועוד.

(46) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שורש מצות התפילה פ"ח.

(47) פ' ראה לב, סע"א.

(48) לקו"ת שם כה, ב.

(49) אסתר ט, כב.

- 1 ו. ויש לומר. שענין האחדות בחודש אלול מודגש גם בכך שבראש־יציבות ד'אלול' מרומזים כל עניני
2 העבודה:
- 3 נוסף על האמור לעיל ש'אלול' ראש־יציבות "איש לרעהו ומתנות לאביונים", ענין הצדקה - הרי ידוע
4 שבראש־יציבות ד'אלול' מרומזים גם שאר הקוין, תורה ותפילה, ונוסף לזה, גם עבודת התשובה, וגם
5 ענין הגאולה (כמדובר כמה פעמים⁵⁹).
- 6 וכל חמשה ענינים הנ"ל - תורה תפילה וצדקה, תשובה וגאולה - מתאחדים בתיבה אחת, 'אלול'.
- 7 ויתירה מזה - שתיבת 'אלול' (הכוללת את ראש־יציבות של כל עניני העבודה) נכללת בראש־יציבה,
8 אות אל"ף, המורה על ענין האחדות.
- 9 ויש להוסיף בזה - בקשר לאחדותם של ישראל - שהאל"ף (ראש־יציבה) ד'אלול', "אני", קאי (לא
10 על הקב"ה, "לדודי ודודי", אלא) על כל אחד ואחד מישראל⁶⁰, היינו, שכל עניני עבודת חודש אלול
11 שייכים לכל אחד ואחד מישראל ("אני"⁶¹) בשוה.
- 12 ז. וענין האחדות שבחודש אלול - מודגש ביותר בראש־חודש אלול: ענינו של 'ראש חודש' הוא -
13 על־דרך ובדוגמת ה"ראש"⁶² הכולל ומאחד את כל אברי הגוף, היינו, שראש־חודש אלול כולל ומאחד את
14 כל עניני חודש אלול (בהוספה על האחדות שמצד ענינים הם).
- 15 ובהדגשה יתירה - בלילה שבין יום א' דראש־חודש ליום ב' דראש־חודש (הלילה הזה), אשר בכמה
16 ענינים שייך הוא ליום שלפניו, יום א' דראש־חודש, ובכמה ענינים שייך הוא ליום שלאחריו, יום ב'
17 דראש־חודש, ואם־כן הרי הוא כולל ומאחד את כל פרטי הענינים של כל הימים דראש־חודש אלול.
- 18 ח. על־פי האמור לעיל, מובן גודל העילוי שבהתוועדות זו - בראש־חודש אלול, ובלילה המחבר את
19 שני הימים דראש־חודש אלול - שבזמן המסוגל ביותר לענין האחדות, מתאספים כמה וכמה מישראל
20 יחדיו, "כאיש אחד בלב אחד"⁶³, לקבל יחדיו החלטות טובות להוסיף ולהתאחד בכל עניני עבודת חודש
21 אלול.
- 22 ובכל זה ניתוסף גם מצד המקום שבו מתקיימת ההתוועדות - בית־כנסת ובית־מדרש שבהם מתאחדים
23 בני ישראל בתפילה ותורה (כמדובר כמה פעמים), ובפרט בית־כנסת ובית־מדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר
24 נשיא הדור, אשר "הנשיא הוא הכל", "משה הוא ישראל וישראל הם משה"⁶⁴, שעל־ידו מתאחדים כל
25 ששים ריבוא בני ישראל⁶⁵, "כאיש אחד בלב אחד", וככל עניני התורה הנצחית, מהוה גם ענין זה הוראה
26 נצחית בנוגע לאחדותם של ישראל בכל הדורות. ביחד עם נתינת־כח, "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"⁶⁶,
27 לכל אחד ואחת מישראל, מהקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים.
- 28 ו"המעשה הוא העיקר"⁶⁷ - שההחלטות הטובות שמקבלים יחדיו⁶⁸, "כאיש אחד בלב אחד", יקיימו
29 בפועל ממש.
- 30 וכאמור, שעל־ידי־זה זוכים לאלתר לכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה, ברכתו של הקב"ה,
31 אחדות הפשוטה, כפי שנמשכת בפרטים ופרטי פרטים של חיי האדם, בבני חיי ומזונא רויחא, בטוב
32 הנראה והנגלה.

(62) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נת, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ועוד.

(63) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

(64) פרש"י חוקת כא, כא.

(65) מספרם של ישראל בזמנו של משה, מלבד הנשים והטף, וכן הזקנים שלמעלה מששים שנה, שלא נכללו במנין.

(66) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(67) אבות פ"א מ"ז.

(68) ראה קונטרס החלצו פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

(59) ראה קונטרס משיחות ש"פ ראה, מבה"ח אלול תשמ"ו. וש"נ.

(60) מצד העילוי שנעשה ע"י עבודתם של ישראל, שלכן, "למעשה ידך תכסוף" (כנ"ל הערה 18).

(61) ולא "אנכי" (אף שגם ראש התיבה ד"אנכי" הוא אל"ף), כידוע (ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך אני־אנכי ס"א. וש"נ) ש"אנכי" מורה על דרגא נעלית כו' (כפי שאמר שמואל "אנכי הוראה"), משא"כ "אני", אותיות "אין". דרגא השייכת לכאו"א מישראל.

ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לענין הכי עיקרי והכי פנימי, הכי טוב והכי מתוק - אתהפכא חשוכא¹
לנהורא ומרירו למיתקא⁶⁹ - גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, בחינת יחידה (למעלה²
מבחינת 'אחד') הכללית שבנפש⁷⁰, ביחד עם גילוי בחינת היחידה במקום וזמן (גדרי העולם) -³
בקודש־הקדשים שבבית־המקדש השלישי, "מקדש אדני־ כוננו ידיך"⁷¹, ועד לתכלית הגילוי בעולם כולו⁴
- "ונגלה⁷² כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו"⁷³.

וכל ענינים אלו - לאלתר, במהרה בימינו ממש, "לא עיכבן המקום כהרף עין"⁷⁴.

* * *

ט. נוסף על האמור לעיל אודות הדגשת האחדות מצד כללות ענינו של חודש אלול, בכל שנה ושנה⁸
- הרי זה מודגש ביותר בקביעות שנה זו. וכמה פרטים בדבר:

בנוגע לכללות השנה - שנת השמיטה, ונוסף לזה, שראש־השנה חל להיות בשבת.

וגם בנוגע לקביעות דראש־חודש אלול - שחל ביום השלישי בשבוע, כולל גם ההוראה משיעור חומש¹¹
היומי (כתורת רבינו הזקן⁷⁵ ש"צריכים לחיות עם הזמן", פרשת השבוע והיום) - יום ג' של פרשת¹²
שופטים, והמשכו ביום ב' דראש־חודש - יום ד' של פרשת שופטים.

ובכל ענינים אלו מודגש ענין האחדות (בהוספה על האחדות שמצד כללות ענינו של ראש־חודש¹⁴
אלול), כדלקמן.

י. שנת השמיטה:

במשך שש השנים שבהם עוסקים בעבודת האדמה, "שש שנים תזרע שדך.. תזמור כרמך"⁷⁶, הרי,¹⁷
מכיון שכל אחד עסוק בשדה וכרם שלו, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁷⁷, ניכרת ההתחלקות שביניהם¹⁸
- התחלקות על־פי תורה, שהרי ארץ ישראל נחלקה לשבטים, ונחלת כל שבט נחלקה לכל אחד ואחד¹⁹
בפני־עצמו.

אמנם, בשנת השמיטה - בטלה ההתחלקות שמצד התעסקותו של כל אחד ואחד "תחת גפנו ותחת²¹
תאנתו", ולכן ניתוסף בענין האחדות, ועד שניכר גם בפועל ובגלוי - שכולם מתאחדים יחדיו להקדיש²²
את זמנם הפנוי ללימוד התורה, "שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את²³
ה"⁷⁸.

ויש להוסיף בזה:

שנת השמיטה נקראת "שבת לה"⁷⁹, והרי ביום השבת מודגש הענין ד"ויקהל משה", "עשה לי²⁶
קהילות גדולות", שמתאספים יחדיו לעסוק בלימוד התורה (כנ"ל סעיף ב), כאמור, שהזמן שנתפנה²⁷
מעבודת האדמה מוקדש להוספה בלימוד התורה. זאת ועוד:

הענין ד"שבת לה" - על־שם היות השבת "מקדשא וקיימא"⁸⁰ (מלמעלה) - מדגיש את ההתקשרות²⁹
להקב"ה שעל־ידי עבודת התפילה, ובלשון הירושלמי⁸¹ "בקושי התיירו לדבר דברי תורה בשבת", מכיון³⁰
שעיקר עבודת יום השבת היא עבודת התפילה⁸². והרי, בעבודת התפילה מודגשת אחדותם של ישראל³¹
(כנ"ל סעיף ד).

(77) מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(78) ספורנו עה"פ בהר שם, ד.

(79) בהר שם, ב. שם, ד.

(80) ביצה יז, א.

(81) שבת פט"ו ה"ג. הובא בספר היראה לרבינו יונה אות שיט.

(82) ראה תו"א הוספות קיג, א"ב. סידור (עם דא"ח) רצו, ד.

ובכ"מ.

(69) ראה זח"א ד, א. תניא פ"י. ובכ"מ.

(70) רמ"ז לוח"א רס, ב (נדרפס במק"מ קצ, ב). ועוד.

(71) בשלח טו, יז ובפרש"י.

(72) ישעי' מ, ה.

(73) היינו, כל ריבוי הפרטים וההתחלקות כו', "כל בשר", וביחד עם זה, באופן של "יחדיו", ענין האחדות.

(74) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(75) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(76) בהר כה, ג.

- 1 יא. ובשנת השמיטה עצמה – כשראש-השנה חל בשבת: "שבת לה" שנאמר בשנת השמיטה, הוא
2 על-דרך ובדוגמת יום השבת כפשוטו - "כשם שנאמר בשבת בראשית"⁸³.
- 3 ולכן, בשנת השמיטה שראש-השנה שלה חל בשבת - מודגש הענין ד"שבת לה" לא רק מצד כללות
4 השנה, אלא גם מצד הקביעות של ראש-השנה ביום השבת כפשוטו, "שבת בראשית", מכיון ש"ראש השנה"
5 כולל ומנהיג את כל ימי השנה, בדוגמת ה'ראש' הכולל ומנהיג את כל אברי הגוף⁶², כך, שכל ימי השנה
6 כולה שייכים גם ליום השבת כפשוטו, "שבת בראשית".
- 7 ונמצא, שענין האחדות שביום השבת הוא בהדגשה יתירה בשנה זו - לא רק מצד הענין ד"שבת לה"
8 שבכללות השנה, אלא גם מצד יום השבת כפשוטו, 'שבת בראשית' שבראש-השנה, הנמשך גם בכל ימי
9 השנה.
- 10 יב. הקביעות של ראש-חודש אלול ביום השלישי בשבוע: ענינו המיוחד של יום השלישי בשבוע -
11 ש"הוכפל בו כי טוב"⁸⁴, "טוב לשמים וטוב לבריות"⁸⁵, היינו, שכולל ומאחד כל עניני טוב של כל סדר
12 השתלשלות, שנחלק בכללות ל"שמים" ו"ארץ" ("בריות").
- 13 ועד כדי כך, שההתאחדות ד"טוב לשמים וטוב לבריות" היא בכל רגע ורגע של יום השלישי, להיותו
14 רגע של יום השלישי שמאחד את שני הענינים "טוב לשמים וטוב לבריות" גם יחד.
- 15 יג. שיעור החומש היומי - יום שלישי של פרשת שופטים: בהתחלת השיעור היומי נתבאר ענינו של
16 שבט לוי - "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, אשי ה' ונחלתו יאכלון.. ה'
17 הוא נחלתו"⁸⁶.
- 18 והרי, ענינו של שבט לוי הוא לאחד את כלל ישראל בעבודת השירות לה' - שכן, כלל ישראל מחולק
19 ל"ב שבטים, ואף-על-פי-כן מתאחדים יחדיו על-ידי הלויים באי-כחם, "נתונים נתונים המה לי מאת בני
20 ישראל"⁸⁷, כדי לסייע לכהנים בעבודתם, "וילוו עליך וישרתוך"⁸⁸.
- 21 זאת ועוד: אודות יחודו של שבט לוי, "לא יהיה לכהנים הלויים גו' חלק ונחלה גו'" - כותב
22 הרמב"ם⁸⁹: "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש.. אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד
23 לפני ה' לשרתו ולעבדו.. הרי זה נתקדש קודש-קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים,
24 ויזכה לו בעולם-הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד עליו-השלום אומר⁹⁰ ה' מנת
25 חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי".
- 26 ובזה מודגשת עוד יותר אחדותם של כל ישראל - שהרי "כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו כו"
27 בכחו וביכולתו להגיע לעילוי של שבט לוי, ולא עוד, אלא ש"נתקדש קודש קדשים", דרגתו של אהרן כהן
28 גדול ("ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים"⁹¹), הנשיא ("הנשיא הוא הכל") של כל שבט לוי, היינו,
29 אחדותו של "כל איש ואיש" עם הדרגה הכי עליונה של כהן גדול.
- 30 וכמודגש גם בסיום הענין, "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי" - שהרי בחינת ה"גורל" היא
31 למעלה מההתחלקות של כל עניני הארות וגילויים כו', להיותה קשורה עם עצמותו ומהותו, כדאיתא
32 בתשובות הגאונים⁹² ש"העובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות", ובלשון הכתוב⁹³ "בחק יוטל את
33 הגורל ומה' כל משפטו", שלכן עבודת כהן גדול ביום הכיפורים "אחת בשנה" - שפעלה מחילה וסליחה
34 וכפרה בתכלית השלימות - קשורה עם ענין הגורל דוקא.

(89) ה' שמיטה ויובל בסופן.

(90) תהלים טז, ה.

(91) דה"א כג, יג.

(92) קושטא, של"ה. ירושלים, תש"כ - סימן ס'. ווילנא

תרמ"ה סימן נז.

(93) משלי טז, לג.

(83) פרש"י בהר שם, ב.

(84) פרש"י בראשית א, ז.

(85) קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב. ועוד.

(86) יח, א"ב.

(87) במדבר ג, ט. בהעלותך ח, טז.

(88) קרח יח, ב.

יד. ומכאן באים גם לשיעור של יום רביעי, יום ב' דראש־חודש אלול - שתחילתו בלילה זה:¹
 בתחילת השיעור של יום רביעי, נאמר - "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם, ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה', ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה'"⁹⁴, ומפרש רש"י, "לימד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו, ואפילו במשמר שאינו שלו", ויתירה מזה, "עוד לימד על הכהנים הבאים לרגל שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות הבאים מחמת הרגל, כגון מוספי הרגל, ואף־על־פי שאין המשמר שלהם".²
 ובענין זה מודגשת האחדות בשבט לוי גופא - שאף־על־פי שישנה ההתחלקות של כ"ד משמרות כהונה, כל כהן במשמר שלו, אף־על־פי־כן יכול כל כהן לבוא ולהקריב בעצמו נדבתו או חובתו, ואפילו במשמר שאינו שלו, ולא רק קרבן שלו, "נדבתו או חובתו", אלא יתירה מזה, שמקריב ועובד בקרבנות של כלל ישראל הבאים מחמת הרגל, אף־על־פי שאין המשמר שלו, כלומר, שענין האחדות גובר ומבטל את התחלקות המשמרות כו'.³
 ומכיון שכן, ניתוסף גם בענין האחדות בשיעור שלפני־זה - שלא זו בלבד ש"כל איש ואיש" יכול להגיע לדרגת שבט לוי (עד לתכלית העילוי, דרגת כהן גדול) כפי שהוא בפני־עצמו, אלא עוד זאת, שמתאחד עם כל שבט לוי, באופן שמתבטלים חילוקי המשמרות, כמודגש בשיעור של יום רביעי.⁴
 ויש להוסיף, שבאמור לעיל יש הוראה ולימוד גם בקשר לענין הקרבנות, שישנו אצל כל אחד ואחד מישראל - בעבודה הרוחנית בנפש האדם⁹⁵ - בעבודת התפילה, "תפילות כנגד תמידין תקנום"⁹⁶.⁵
 טו. על־פי־זה מובן שבשנה זו ניתוספה הדגשה יתירה בענין האחדות שבראש־חודש אלול - הן מצד כללות השנה, שנת השמיטה, "שבת לה'", ובפרט שגם ראש־השנה של שנת השמיטה חל בשבת, והן מצד הקביעות של ראש־חודש אלול, ביום השלישי בשבוע, והן מצד פרשת היום בתורה, הן השיעור של יום השלישי, א' דראש־חודש, והן השיעור של יום הרביעי, ב' דראש־חודש, כנ"ל בארוכה. ויש להוסיף בנוגע להדגשה המיוחדת בשנה זו: הקביעות של ראש־חודש אלול אינה תלויה וקשורה בקביעות של כללות השנה, שנת השמיטה שראש־השנה שלה חל בשבת - שהרי, בזמן שמקדשים על־פי הראיה, יכול להיות שראש־השנה של שנת השמיטה יחול בשבת, ואף־על־פי־כן תהיה הקביעות של ראש־חודש אלול באופן אחר, יום אחד במקום שני ימים, ולא דוקא ביום השלישי בשבוע של פרשת שופטים.⁶
 ומכיון שכן, הרי הצירוף של כל ענינים אלו יחדיו - שראש־השנה של שנת השמיטה חל בשבת, וראש־חודש אלול חל ביום השלישי, וגם למחרתו ביום הרביעי, ובפרשת שופטים - מדגיש עוד יותר את ענין האחדות.⁷
 וכאמור, שכל הנ"ל מודגש ביותר בליל ב' דראש־חודש - המחבר ומאחד את כל פרטי הענינים של יום א' ויום ב' דראש־חודש, כולל גם ההוראות של שיעורי ימים אלו, כנ"ל בארוכה.⁸
 טז. והיה־רצון שבכל האמור לעיל יהיה הענין ד"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁹⁷ - קיום כל הענינים האמורים בפועל ממש, החל מראש־חודש אלול, והמשכו בכל ימי חודש אלול.⁹
 וההתחלה בזה - המנהג של תקיעת שופר, החל מראש־חודש אלול, ש"בראש־חודש אלול, אמר הקב"ה למשה: עלה אלי ההרה.. והעבירו שופר במחנה.. לכן התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בראש־חודש אלול בכל שנה ושנה, וכל החודש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר⁹⁸ אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"⁹⁹.¹⁰

(94) יח, ר"ז.

(95) ואדרבה - ע"פ דברי השל"ה (יג, ב ואילך) ש"התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים". י"ל, שההתחלה היא ברוחניות הענינים, ואח"כ נמשך ומשתלשל גם בפשטות הענינים.

(96) ברכות כו, ב. ועוד.

(97) קידושין מ, ב. וש"נ.

(98) עמוס ג, ו.

(99) טור אר"ח ר"ס תקפא.

1 ולהעיר מחילוקי המנהגים¹⁰⁰ בנוגע לתקיעת שופר ביום א' דראש-חודש - בהתאם לחילוקי הדעות
2 בזמן עליית משה להר, ביום א' או ביום ב' דראש-חודש. וכבר נתגלה ונתפשט מנהג חב"ד על-ידי כ"ק
3 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹⁰¹ - שמתחילין לתקוע ביום ב' דראש-חודש, ואף-על-פי-כן גם ביום א'
4 דראש-חודש תוקעין להתלמד. ומכיון שכן, הרי, אף ששלימות הענין דתקיעת שופר (שבחודש אלול)
5 הוא ביום ב' דראש-חודש, מכל-מקום גם כשתוקעין להתלמד, ישנה כבר ההשפעה דתקיעת שופר, "אם
6 יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", ובפרט כשיודעים שזוהי הכנה והרגל לשלימות הענין דתקיעת שופר
7 למחרתו. והעיקר - שמהחרדה דתקיעת שופר באים לחרדה דלעתיד-לבוא - דמכיון ש"ונגלה כבוד הוי'
8 וראו כל בשר יחדיו", אזי תהיה חרדה גדולה שתפעל "לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעים מפני פחד
9 הוי' ומהדר גאוונו"¹⁰² (כמבואר בתניא¹⁰³).

10 ואז יהיה גם הענין דתקיעת שופר בתכלית השלימות - "תקע בשופר גדול לחרותנו", היינו, לא רק
11 שופר סתם, השופר של ראש-השנה (שלמעלה מהשופר של חודש אלול שאינו אלא מצד מנהג ישראל),
12 אלא "שופר גדול", וכמבואר ב'פרקי דרבי אליעזר'¹⁰⁴ שה"שופר גדול" דלעתיד-לבוא הוא בקרן ימין
13 של אילו של יצחק, "קרן של ימין הוא גדול משל השמאל, ועתיד לתקוע בו לעתיד-לבוא בקיבוץ של
14 גליות, שנאמר¹⁰⁵ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול", כמבואר בארוכה ב'המשך' הידוע¹⁰⁶ של אדמו"ר
15 מהר"ש ("לכתחילה אריבער"¹⁰⁷).

16 ומכיון שאין מעכב בידו - הרי תיכף ומיד "יתקע בשופר גדול", ובדרך ממילא בטלה השאלה "עד
17 מתי", מכיון ש"לא עיכבן המקום כהרף עין", היינו, ש"כהרף עין" מתקיימת הבקשה "תקע בשופר גדול
18 לחרותנו", חירות וגאולה האמיתית והשלימה.

19 ובפשטות - שתיכף ומיד יוצאים כל בני ישראל מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו",
20 "קהל גדול"¹⁰⁸, לשון יחיד, ובשעתא חדא וברגעא חדא, "עם ענני שמיא"¹⁰⁹ - "ישוּבו הנה"¹⁰⁸, לארצנו
21 הקדושה, לירושלים עיר הקודש, "עיר שחוכרה לה יחדיו"¹¹⁰, שפועלת חיבור ואחדות של כל ישראל,
22 לבית-המקדש עד לקודש-הקדשים, בחינת "אחת" במקום, כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים, בשעתא
23 חדא וברגעא חדא.

* * *

24 יז. מאמר דיבור-המתחיל "אני לדודי ודודי לי".

* * *

27 יח. נתבאר לעיל (סעיף ג) שבחודש אלול צריך כל אחד ואחד מישראל ("בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
28 ובבנותינו") לעשות חשבון-צדק מכל השנה החולפת, כדי למלא ולהשלים כל עניני חסרון, עד לתשלום
29 באופן של שלימות.

30 והנה, כדי שעבודה זו תהיה לאמיתתה ובשלימותה - יש צורך להקדיש לכך זמן חשוב.

31 ומכיון שכן, בהכרח למעט מהזמן שבו עוסקים בשאר ענינים - עם היות שההתעסקות בהם היא
32 על-פי 'שולחן ערוך', כמובן וגם פשוט - כדי לעסוק בענין שהזמן גרמא, עבודת חודש אלול, כפי שמצינו
33 בהלכה, שענין שהזמן גרמא דוחה שאר הענינים שאינם תלויים בזמן מסויים.

(106) ד"ה שובה ישראל בהמשך יונתי תר"ם (ס"ע מב ואילך).
(107) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריו לקו"ש ח"א ע'
124. ועוד.
(108) ירמ' לא, ז.
(109) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.
(110) תהלים קכב, ג. וראה ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו.

(100) ראה נו"כ הטושו"ע שם. אנציק' תלמודית ערך אלול.
(101) "היום יום" ר"ח אלול. ספר המנהגים חב"ד ס"ע 53.
(102) ישעי' ב, כא.
(103) ס"פ לו.
(104) ס"פ לא.
(105) ישעי' כז, יג.

ובמכל־שכן וקל־וחומר - שאפילו תלמידי־חכמים שעיקר עסקם בלימוד התורה, "תורתם אומנותם" - ממעטים מהזמן של לימוד התורה כדי להוסיף בתפילה ותחנונים (כולל גם הענין של חשבון־צדק כו'), ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לעניני הרשות, שיש למעט בהם כדי לעסוק בעשיית חשבון־צדק ועבודת התשובה.

ולהעיר, שיש אומרים שהמיעוט בלימוד התורה כדי להוסיף בתפילה ותשובה אינו אלא ב'עשרת ימי תשובה', עיקר זמן התשובה, "יפה ביותר ומתקבלת מיד"¹¹¹. אבל אף־על־פי־כן גם עבודת התשובה של 'עשרת ימי תשובה' דורשת הכנה, עד ל'הכנה רבה', וזמן ההכנה הוא - כלשון הכתוב - "ירח ימים", במשך כל חודש אלול, ואם־כן גם בחודש אלול יש למעט בכל הענינים, אפילו בעניני תורה ומצוותיה שאינם תלויים בזמן (באופן המותר על־פי 'שולחן ערוך' לשנות מזמן תורה לזמן תפילה, אף שזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד¹¹²), ועל־אחת־כמה־וכמה בעניני הרשות.

יט. והנה, מכיון שמדברים בנוגע לאחרים, הרי על־אחת־כמה־וכמה שצריך לנהוג כן בנוגע לעצמו. ולכן, יש צורך (וזהו גם אחת הסיבות להתוועדות זו) להבהיר ולהודיע מיד בתחילת חודש אלול, שכל אלו שלא יקבלו מענה על שאלותיהם - לא ילמדו פירושים ורמזים, ובוודאי לא יפרשו את העדר המענה כאי־התחשבות כו' [שהרי חס־ושלום לחשוד בהנהגה שאינה לפי כבודו של השואל או השואלת - בני אברהם יצחק ויעקב, ובנות שרה רבקה רחל ולאה, אשר "אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהם"], שכן הסיבה לכך היא, כאמור, העדר הזמן, מכיון שצריך להקדיש זמן מיוחד לעניני עבודת חודש אלול¹¹³.

ובנוגע לצורך בפתרון השאלה - הנה: בענינים שיש הוראה ב'שולחן ערוך' - הרי מלכתחילה אין מקום לשאלה, מכיון שעל־ידי העיון ב'שולחן ערוך' ימצא מענה לשאלתו. ואם אינו יכול למצוא בעצמו - ישאל אצל רב מורה־הוראה בישראל.

ובענינים שיש מקום לספק כו' - כבר ניתן מענה כללי (מיוסד על הוראת התורה, "תורת חיים", הוראה בחיים, היינו, שבנוגע לכל עניני החיים, חיים גשמיים כפשוטם, יש הוראות בתורה), והוא: "כעצת ידידים מבינים" (מיוסד על מה שכתוב¹¹⁴ "ותשועה ברוב יועץ"), ובנוגע לעניני בריאות - "כעצת רופא ידיד", או "כדעה אחידה של שני רופאים מומחים" (מיוסד על מאמר רבותינו ז"ל¹¹⁵ "מכאן שניתנה רשות (כולל גם מלשון יכולת) לרופא (לרפאות)").

ואם־כן ישנו כבר המענה, כך שאין צורך להמתין, ועל־אחת־כמה־וכמה שאין צורך לדאוג חס־ושלום, ואדרבה, לנצל את הזמן שנתפנה מההמתנה כו' כדי להוסיף בכל עניני עבודת חודש אלול.

כ. אמנם, ישנם "חכמים" שמתעקשים בכל זאת "להתחכם" כדי לקבל מענה, כתוב וחתום, שבו יזכירו שהתבוננו בשאלתם כו' - על־ידי "המצאה": לאחר הצעת השאלה, הם מוסיפים שאם לא יתקבל מענה, ובקרב ממש - יפרשו ויסיקו שהמסקנא היא באופן כך וכך, ובמילא, כל האחריות היא על מקבל המכתב. "איום" כזה, ובפרט שכופלים ומשלשים את הדברים כתנאי בני גד ובני ראובן - חושבים הם - בוודאי יפעל פעולתו, מכיון שלא תהיה ברירה כי־אם לענות על מכתבם בהקדם האפשרי.

ובכן, "איום" כזה (אפילו כשנאמר בדברים היוצאים מן הלב) יכול להועיל אך ורק כשקוראים את המכתב. אבל בנידון־דין מכיון שבחודש אלול אין הזמן גרמא (לא רק לענות על המכתבים, אלא) אפילו לקרוא את המכתבים, לא יועילו ה"איומים" שבמכתב, מכיון שהמכתב כולו לא ייקרא עד בוא הזמן המתאים - אם אכן יבוא זמן מתאים לקריאת מכתב מסוג זה...

(114) משלי יא, יד. כד, ו.

(115) ברכות ס, סע"א, וש"נ.

(111) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.

(112) שבת י"ד, א.

(113) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ריש ע' תרלת.

1 והיסוד להנהגה כזו - דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שאמר בנוגע לזמנים מיוחדים, שהיו
 2 זמנים שלא היה קורא את המכתבים. ולכאורה, אם זוהי הנהגה השייכת רק לנשיא בישראל - לשם מה
 3 סיפרו לנו הנהגה זו? ועל כן צריך לומר, שעצם העובדה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו סיפר אודות
 4 הנהגתו, בידעו שלבסוף יתפרסם הדבר בשמו, מהווה הוכחה (על-פי תורת הבעל-שם-טוב¹¹⁶ שכל דבר
 5 שיהודי שומע, הרי זה שייך אליו) שמעין זה שייך אצל כל אחד ואחד, דמכיון ש"הנשיא הוא הכל",
 6 יש אצל כל אחד ואחד מבחינתו של הנשיא - בחינת ה'יחידה'. ובנידון-דין, שבחודש אלול אין הזמן
 7 גרמא לקריאת מכתבים כו', ולכן אין ללמוד פירושים ורמזים כו', אלא להתנהג על-פי ההוראות הכלליות
 8 הנ"ל.

9 **כא.** ומכאן באים לסוג שאלה נוספת, שלכאורה, הרי זה ענין שהזמן גרמא - בנוגע לנסיעה לכאן
 10 לחודש תשרי, ובפרט לקראת 'שנת הקהל'. תוך כדי פירוט טעמים לכאן וטעמים לכאן וכו' וכו'.
 11 ובכן, בענין זה ניתן כבר המענה מכמה וכמה שנים (ומכיון שהמענה מיוסד על הוראת ה'שולחן
 12 ערוך', לא שייך שינוי משנה לשנה, שהרי התורה לא תהא מוחלפת מאז שניתנה למשה מסיני). ותוכנו
 13 - שהנסיעה לכאן אפשרית אך ורק בתנאים דלהלן:
 14 לכל לראש - שהנסיעה לכאן לא תגרע מעבודתו בקודש, במוסד על טהרת הקודש (או מוסד הכשר),
 15 לטובת הרבים וכו'.

16 ונוסף לזה - שלא להכנס לחובות, ובלשון חכמינו ז"ל¹¹⁷ (שהביאו רבינו הזקן ב'שולחן ערוך' שלו¹¹⁸)
 17 "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", ועל-אחת-כמה-וכמה כשמדובר בחובות גדולים שהוא בעצמו
 18 מסופק אם יוכל לפרעם. ואם ברור אצלו שיוכל לפרוע חוב זה, אלא שיגרע במנוחת הנפש מצד הענין
 19 ד"עבד לווה לאיש מלוה"¹¹⁹ - ישאל אצל רב מורה-הוראה בישראל (ובפרט - שבוודאי קיים כבר הוראת
 20 המשנה¹²⁰ "עשה לך רב").

21 ובנוגע לאלו שלאחרי הנישואין - שנסיעתו של האיש צריכה להיות בהסכמת זוגתו, ועל-אחת-כמה-
 22 וכמה שנסיעת האשה צריכה להיות בהסכמת בעלה, "אשה כשרה עושה רצון בעלה"¹²¹. ועל-דרך-זה
 23 בנוגע לבנים ובנות - בהתאם לציווי "כבד את אביך ואת אמך"¹²², דמכיון שההורים מחנכים אותם ברוח
 24 התורה ומצוותיה, פשוט שכבודם אינו בסתירה חס-ושלום, לכבוד המקום (מה-שאינ-כן בענין שאינו
 25 על-פי ציווי התורה, אין לכבדם כו', שהרי גם אביו ואמו חייבים בכבוד המקום¹²³). ואם יש מקום לספק
 26 בדבר - ישאלו רב מורה-הוראה בישראל.

27 ותנאי נוסף לתושבי ארץ הקודש - שלכל-לראש צריכים לקבל היתר מרב מורה-הוראה, שדר בארץ
 28 הקודש, ויודע ומרגיש את היוקר של ארץ הקודש, האם מותר להם לצאת מארץ הקודש.
 29 וכאמור, מענה זה ניתן כבר לפני כמה וכמה שנים, ולכן אין צורך לחזור ולשאול כו', ופשיטא שאין
 30 מקום לאיומים כו', כנ"ל בארוכה.

31 **כב.** ויהי-רצון שלא יצטרכו לכל הנ"ל - מכיון שמשיח צדקנו יבוא תיכף ומיד ממש, "ארו עם ענני
 32 שמאי", וממילא "בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", וכל המסובים כאן בתוכם, בתוככי כלל ישראל,
 33 "קהל גדול - ישובו הנה", לארצנו הקדושה,

34 ושם ימשיכו כולם יחדיו - "ברכנו אבינו כולנו כאחד" - בכל עניני עבודת ההכנה של חודש אלול,
 35 ובפרט החל מח"י אלול, שבשנה זו חל ביום השבת-קודש, ועל-אחת-כמה-וכמה ימי הסליחות, עד
 36 לראש-השנה ויום הכיפורים - באופן העבודה ד"שמאלו תחת לראשי"¹²⁴,

116 "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סקב"ד-קצט. וש"נ.

117 שבת קיה, א. וש"נ.

118 או"ח הל' שבת סרמ"ב ס"ד.

119 משלי כב, ז. ב"ב יו"ד, סע"א.

120 אבות פ"א מ"ו ומט"ז.

121 ראה תדבא"ר פ"ט. הובא בהגהות מיימוניות הל' אישות

ספט"ו. רמ"א אה"ע סו"ס סט.

122 יתרו כ, יב.

123 ראה פרש"י קדושים יט, ג. ועוד.

124 שה"ש ח, ג. וראה לקו"ת פ' ראה לב, א. ובכ"מ.

ובהמשך לזה - "וימינו תחבקני", בחג הסוכות, עד לשמיני־עצרת ושמחת־תורה¹²⁴.
 וכל זה - מתוך שמחה הכי גדולה והכי עצומה, מכיון שתיכף ומיד בא משיח צדקנו, שאז יקויים
 היעוד¹²⁵ "שמחת עולם על ראשם".
 וההכנה לזה - מעין זה - על־ידי ענין השמחה, שהרי שמחה פורצת גדר¹²⁶, החל מפריצת גדרי
 הגלות, "דאלאי גלות", "אויס גלות", דמכיון שממשיכים את האל"ף ב"גולה", אזי נעשה מ"גולה" -
 "גאולה"¹²⁷, גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש, ומתוך שמחה וטוב
 לבב.

* * *

כג. בהמשך להמדובר לעיל שבחודש אלול צריך להוסיף בעבודת התפילה והתשובה, עד כדי כך,
 שממעטים אפילו מהזמן של לימוד התורה כדי להוסיף בתפילה ותשובה - הרי, על־פי לשון חכמינו
 ז"ל¹²⁸ "תשובה ומעשים טובים", מובן, שההוספה בעבודת התשובה צריכה להתבטא גם בהוספה
 ב"מעשים טובים".
 זאת ועוד:

על־ידי התשובה נעשה האדם מציאות חדשה, שלכן, מועילה התשובה לתקן את כל הענינים, "אין לך
 דבר שעומד בפני התשובה"¹²⁹, מכיון שאין זה האדם שחטא, אלא מציאות חדשה¹³⁰.
 ובהתאם לכך, הרי גם ההוספה ב"מעשים טובים" (כתוצאה מעבודת התשובה, "תשובה ומעשים
 טובים") צריכה להיות (לא רק הוספה סתם, אלא) באופן של חידוש, כמו מציאות חדשה, הן בנוגע
 ללימוד התורה - "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"¹³¹, והן בנוגע לקיום המצוות (גדול תלמוד שמביא
 לידי מעשה) - עשיה מתוך חיות מחודשת.
 ולכן, יש לעורר גם אודות שאר עניני העבודה - המרומזים אף הם בראש־תיבות ד'אלול' (כנ"ל סעיף
 ו) - תורה עבודה וגמילות חסדים, בהוספה לענין התשובה, וכן ענין הגאולה, היינו, העבודה לקרב ולזרז
 את הגאולה באופן ד"אחישה"¹³².
 וכמו כן יש לעורר אודות עניני ה"מבצעים", החל מהמבצעים המיוחדים לחודש אלול - לפעול גם
 על הזולת¹³³ בנוגע לכל עניני עבודת חודש אלול, על־ידי־זה שמדבר עמו בדברים היוצאים מן הלב,
 שנכנסים אל הלב ופועלים פעולתם¹³⁴, ומראה לו דוגמא־חיה מהנהגתו האישית כו'.
 ובפרטיות יותר - להסביר לכל אחד ואחד מישראל ולכל ישראל, שהזמן של חודש אלול הוא בדוגמת
 "ערי מקלט" במקום, ש"הקב"ה בחסדו 'אנה' וזימן את חודש אלול לכל מי שחטא בתוך השנה, שישוב
 אז בתשובה ויקבלוהו כו"¹³⁵, וכמרומו גם בראש־תיבות ד'אלול' - "אנה¹³⁶ לידו ושמתי לך"¹³⁷.
 כד. ויש לקשר ענין זה עם פרשת השבוע, פרשת שופטים - שבה מדובר אודות ערי מקלט:
 "כי יכרית ה' אלקיך את הגוים.. וירשתם גו' שלש ערים תבדיל לך.. והיה לנוס שמה כל רוצח"¹³⁸,
 כלומר, מלבד שלש הערים שכבר הבדיל משה בעבר הירדן, כמו שכתוב¹³⁹ "אז יבדיל משה שלש ערים
 בעבר הירדן מזרחה שמש", הוצרכו להבדיל עוד שלש ערים לאחר כיבוש ארץ כנען.

אדמו"ר נשיא דורנו ("היום יום" ג' אד"ר) שגם יהודי שאינו
 מכיר, מעולם לא ראהו, ולא ידע כלל אודות מציאותו (עד לרגע
 זה) - ה"ה גם בכלל "רעך".
 (134) ספר הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.
 (135) שעה"פ עה"פ משפטים כא, יג.
 (136) משפטים שם.
 (137) ל"ת שעה"פ וסה"ל עה"פ. פע"ח שער ר"ה פ"א.
 (138) יט, א"ג.
 (139) ואתחנן ד, מא.

(125) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.
 (126) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
 (127) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
 (128) אבות פ"ד מ"ז.
 (129) רמב"ם הל' תשובה ס"ג.
 (130) ראה רמב"ם שם פ"ב ה"ד. וראה סה"מ מלוקט ע' שסח.
 רש"י.
 (131) שו"ע אדה"ז או"ח הל' ק"ש סימן ס"ב. ועוד.
 (132) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.
 (133) ע"פ הציווי "ואהבת לרעך כמוך". וכדברי כ"ק מו"ח

- 1 ולא עוד, אלא שהבדלת שלש הערים בארץ כנען, פועלת גם בנוגע לשלש הערים שבעבר הירדן -
- 2 שהרי, שלש הערים שבעבר הירדן "אינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען"¹⁴⁰.
- 3 וממשיך בפרשתנו: "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁴¹, "כאשר נשבע לתת לך ארץ קיני וקניזי
- 4 וקדמוני"¹⁴², אזי "ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה"¹⁴³ ("הרי"י¹⁴⁴ תשע, ג' שבעבר הירדן, וג' שבארץ כנען, וג' לעתיד־לבוא"¹⁴⁵).
- 6 וההוראה מזה – על־פי הידוע שגם בזמן הזה ובחוץ־לארץ יש לעשות ארץ־ישראל, "עשה כאן ארץ
- 7 ישראל"¹⁴⁶, וכמו כן בנוגע לענין הגאולה, כמבואר ב'אגרת הקודש'¹⁴⁷ שעבודת התפילה הוא ענין של
- 8 גאולה פרטית, מעין ודוגמת הגאולה הכללית, גאולה האמיתית והשלמה, ואם־כן שייכת גם עבודת
- 9 ההכנה ל"כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך", שאז יתוספו עוד ג' ערים, היינו, שגם לאחר שלימות העבודה
- 10 של יום זה (לאחרי עשיית חשבון־צדק כו'), שנעשה בדרגת צדיק גמור, ועד שניתוסף אצלו גם העילוי
- 11 של עבודת התשובה – מכל־מקום צריכים להיות בעבודתו כל פרטי הענינים של ערי מקלט, על־דרך
- 12 ובדוגמת הוספת ג' ערי מקלט לאחר הגאולה האמיתית והשלמה על־ידי משיח צדקנו.
- 13 כה. ומכאן באים גם לשיעור היומי ברמב"ם¹⁴⁸ - שגם בו מצינו השפעה של ארץ ישראל על חוץ
- 14 לארץ, על־דרך האמור לעיל בענין ערי מקלט:
- 15 בפרק השלישי של השיעור היומי¹⁴⁹ - כותב הרמב"ם: "ארץ העכו"ם גזרו על גושה.. חזרו וגזרו על
- 16 אווירה שיטמא, ואף־על־פי שלא נגע ולא נשא, אלא כיון שהכניס ראשו ורובו לאויר ארץ העכו"ם -
- 17 נטמא".
- 18 ובסיום הפרק: "עיירות המובלעות בארץ ישראל.. אף־על־פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית,
- 19 אין בהם משום ארץ העכו"ם, וחזקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף־על־פי שהן מובלעות בארץ
- 20 העכו"ם".
- 21 כלומר, עיירות אלו אינן מארץ ישראל, אלא מחוץ לארץ, שלכן פטורות מן המעשרות ומן השביעית,
- 22 ואף־על־פי־כן להיותן מובלעות בארץ ישראל, היינו, שמשלוש רוחות מוקפות בשטחה של ארץ ישראל
- 23 (מה־שאינן כן רוח רביעית שפתוחה לחוץ לארץ), פועלת בהן ארץ ישראל שיהיו טהורות.
- 24 ויתירה מזה - אפילו "דרכים של עולי בבל", היינו, לא עיירות המובלעות בארץ ישראל, כי־אם מקום
- 25 רחוק מארץ ישראל, שמובלע בארץ העכו"ם, אלא שבמקום זה עוברת הדרך של "עולי בבל" לארץ ישראל
- 26 - הרי, "חזקת דרכים של עולי בבל", אפילו מתחילת הדרך, בקצה הכי רחוק של בבל, "טהורות", מכיון
- 27 שזוהי הדרך המוליכה לארץ ישראל.
- 28 כו. וביאור הענין בעבודת ה' – על־פי מה שכתב הרמב"ם¹⁵⁰ ש"רוב דיני התורה אינן אלא.. לתקן
- 29 הדעות וליישר כל המעשים":
- 30 החילוק שבין "ארץ ישראל" ל"ארץ העמים" - ש"ארץ ישראל" מורה על מעמד ומצב של אחדות
- 31 עם הקב"ה על־ידי קיום רצונו כו', כמאמר רבותינו ז"ל¹⁵¹ "למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון
- 32 קונה", ו"ארץ העמים" מורה על מעמד ומצב של פירוד וריחוק, "עם מלשון עוממות (כמו גחלים
- 33 עוממות), שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך"¹⁵².

(146) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה. לקו"ש ח"ב ע' 621. ועוד.
(147) סימן ד.

(148) וכאן המקום לתקן ולהשלים גם בנוגע לשיעור הרמב"ם בסוף הל' תמורה שנתבאר בהתוועדות שלפנ"ו (ש"פ ראה מבה"ח אלול) – נכלל בשיחה הנ"ל – נדפס לעיל.

(149) הל' טומאת מת רפ"א.

(150) הל' תמורה בסופן.

(151) ב"ר פ"ה, ח.

(152) שעהי"ה א רפ"ז.

(140) פרש"י עה"פ.

(141) שם, ח.

(142) פרש"י עה"פ.

(143) שם, ט.

(144) פרש"י עה"פ.

(145) בטעם הצורך דערי מקלט (ועד להוספת עוד שלש ערים) לעתיד לבוא, אף שלא יהי' שיך הענין דמכה נפש כו' – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ד ע' 107 ואילך. שיחת אדר"ח אלול דאשתקד סי"ט (התוועדיות תשמ"ו ח"ד ע' 348) ואילך.

וענינו בעבודת האדם: "ארץ ישראל" - קאי על כל עניני קדושה, תורה ומצוותיה, "קלה כחמורה",¹
 כולל גם הכשר והכנה למצוה, שכולם חדורים עם תוכן הענין ד"ארץ ישראל", ש"רצתה לעשות רצון²
 קונה": ו"ארץ העמים" - קאי על הענינים שאינם שייכים לקדושה, אלא עניני הרשות כו'.³
 וההוראה היא - שבכוחו וביכלתו של יהודי לפעול בעניני "ארץ העמים" את הטהרה ד"ארץ ישראל":⁴
 "עיירות המובלעות (שמוקפות משלש רוחותיהם) בארץ ישראל" - שגם עניני הרשות ("ארץ העמים")⁵
 נעשים מוקפים משלוש רוחותיהם באופן ההנהגה ד"עשה כאן ארץ ישראל", "שרצתה¹⁵³ לעשות רצון⁶
 קונה", שעל־ידי־זה נעשים גם הם מובלעים באווירת הטהרה של עניני קדושה, ארץ ישראל.⁷
 ויתירה מזה, "דרכים של עולי בבל.. אף־על־פי שהן מובלעות בארץ העמים" - אפילו לפני שמגיע⁸
 למעמד ומצב שעניני הרשות נעשים מובלעים בעניני קדושה, יכול לפעול שיהיו בבחינת "דרכים"⁹
 שעל־ידם באים אחר־כך לעניני קדושה, שעל־ידי־זה נפעל בהם כבר מהטהרה של ארץ ישראל, עם היותם¹⁰
 עדיין מובלעים בארץ העמים.¹¹
 ויש להוסיף בביאור החילוק שבין "עיירות" ל"דרכים": "עיירות" הם מקום ישוב, באופן של קביעות,¹²
 מה־שאינ־כן "דרכים" אינם אלא שעוברים בהם באופן עראי.¹³
 וענינו בעבודה - שגם כאשר פעולת השייכות לעניני קדושה אינה עדיין באופן של קביעות (נוסף¹⁴
 לכך שאינה מובלעת בעניני קדושה, אלא באופן של "דרך") כ־אם באופן עראי בלבד, מכל־מקום נפעל¹⁵
 כבר מהטהרה של עניני קדושה, ארץ ישראל.¹⁶
 כז. והוראה נוספת - בנוגע לכללות ענין הגלות, שצריכים להיות במעמד ומצב ד"דרכים של עולי¹⁷
 בבל":¹⁸
 "בבל" - מורה על כללות ענין הגלות, מקור ושורש כל הגליות שלא־חרי־זה.¹⁹
 וכמודגש גם בניגוד המוחלט שבין ארץ ישראל לבבל - שארץ ישראל גבוה מכל הארצות¹⁵⁴, עד²⁰
 לבית־המקדש שגבוה מכל המקומות¹⁵⁵, ואילו בבל היא המקום הכי נמוך מכל הארצות, שלכן ננערו²¹
 לשם כל מתי המבול¹⁵⁶. והנה, גם כאשר יהודי נמצא בגלות בבל - עליו להיות במעמד ומצב ד"עולי²²
 בבל", כלומר, לדעת ולהרגיש שהירידה לבבל (תכלית הירידה)¹⁵⁷ אינה אלא לצורך עליה, "עולי בבל",²³
 עליה הכי גדולה ושלמה.²⁴
 ולא עוד, אלא שגם בהיותו בבבל הוא מכשיר וסולל את הדרך ל"עולי בבל", כך, שגם בקצה הכי²⁵
 רחוק של בבל, תוקף הגלות, נעשה התחלת הדרך לעליה לארץ ישראל - "חזקת דרכים של עולי בבל".²⁶
 וענין זה - הכשרת וסלילת הדרך לעליה לארץ ישראל¹⁵⁸ - אינו תלוי אלא ברצונו, שכן בידעו שמטרת²⁷
 הירידה לבבל אינה אלא לצורך עליה, הרי כל עבודתו בזמן הגלות אינה אלא בהכשרת וסלילת הדרך²⁸
 ד"עולי בבל" שיוכלו לצאת מהגלות ולעלות לארץ ישראל.²⁹
 ובהיותו במעמד ומצב שנמצא ב"דרכים של עולי בבל" - אזי בטלה טומאת ארץ העמים, לא רק³⁰
 הטומאה של 'אוריה', אלא גם הטומאה של 'גושה', היינו, שגם בהיותו במקום שמובלע בארץ העמים,³¹
 נמצא באויר טהור ובמקום טהור, ופשיטא, שגופו טהור, ועל־אחת־כמה־וכמה שנשמתו טהורה, "נשמה³²
 שנתת בי טהורה היא", לא רק בהיותה למעלה כו', אלא גם לאחר ש"אתה נפתחת בי ואתה משמרה³³

(153) שבת קיג, ב. ויש"ג.
 (154) מפני שטוב לו בגלות, ח"ו.
 (155) משא"כ בנוגע לעלי לארץ ישראל. היציאה מהגלות -
 הרי, "לא מרצונו גלינו מארץ ישראל ולא בכחותינו אנו נשוב
 לארץ ישראל, אבינו מלכנו ית' הגלנו כו' והוא ית' יגאלנו כו'"
 (לקו"ד ח"ד תרצב, א. ועוד).

(153) כב' הפירושים ד"רצתה" - מלשון רצון, וגם מלשון
 מרצה וזריזות (תו"א בראשית א סע"ג ואילך).
 (154) פרש"י תשאל ג, א. דברים א, כג. האזינו לב, יג. ועוד.
 (155) פרש"י פרשתנו יז, ח. ואף ש"נמוך ה" כ"ג אמה מעין
 עיטם", הרי זה מצד הענינוי שבדבר - "אמרי נחתי בי' פורתא,
 משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו"
 (פרש"י ברכה לג, יב).

- 1 בקרבי", ובלשון הזהר¹⁵⁹ "גופא דלהון קדישא, נפשא דלהון קדישא, רוחא דלהון קדישא, נשמתא דלהון
- 2 קודש קדישים".
- 3 ועל־ידי־זה ממשיכים ומגלים את ענין הקדושה בכל העולם כולו, ועד שזוכים לגילוי תכלית השלימות
- 4 של קדושה – קודש־הקדשים שבבית־המקדש, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.
- 5 כח. כנהוג בהתועדות כגון־דא - מסיימים את ההתועדות בענין הצדקה, על־ידי־זה שנותנים לכל
- 6 אחד ואחת שליחות־מצוה כדי לתת לצדקה. ולפני־זה - הניגונים הידועים, מתוך שמחה וטוב לבב.
- 7 ויהי־רצון שההחלטה הטובה לתת לצדקה תפעל תיכף ומיד את השכר¹⁶⁰ של מצות הצדקה - "גדולה
- 8 צדקה שמקרבת את הגאולה"¹⁶¹ - בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ובאופן ד"לא עיכבן המקום
- 9 כהרף עין".
- 10 ובפשטות – גאולת כל ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בנינו ובבנותינו", "קהל גדול",
- 11 ובפרט בעמדנו בזמן ההכנה לשנת "הקהל" - שנת השמיטה כולה, ובמיוחד בחודש אלול, חודש
- 12 החשבון, מילוי והשלמת כל הענינים של שנת השמיטה מתוך שמחה וטוב לבב,
- 13 כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים.
- 14 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' – פעם אחת). ניע זשוריצי
- 15 כלאפצי. הש"ץ שי' ניגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו"
- 16 אחר־כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- 17 לאחר חלוקת הדולרים לטנקיסטים שיחיו - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת שופטים, ב' דראש־חודש אלול ה'תשמ"ז

לילדי מחנה "גן ישראל" ולילדות דמחנה "אמונה" שיחיו

בלתי מוגה

- 18 א. לאחר תפילת מנחה ותקיעת שופר, אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל, ואחר־כך ניגנו "ווי
- 19 וואנט משיח נאו".
- 20 ב. ענינו של חודש אלול (החל מ'ראש חודש'¹) - נתבאר על־ידי רבינו הזקן² "על־פי משל למלך
- 21 שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת
- 22 להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ובלכתו העירה הרי
- 23 הם הולכים אחריו כו'.. וכך הענין על־דרך־משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה".
- 24 והענין בזה:
- 25 מעלתו המיוחדת של חודש אלול היא - שבכל הימים שבו (גם בימי החול) מתנהג הקב"ה כמו מלך
- 26 בשר־ודם שנמצא (לא בהיכל מלכותו שבעיר הבירה, אלא) בשדה, ומביט על כל אחד ואחד מהאנשים
- 27 הנמצאים בשדה בפנים מאירות ושוחקות, היינו, שמראה בגלוי את חיבתו ואהבתו לכל אחד ואחד.

ומנהיג את כל ימי החודש (ראה לקו"ת ר"ה נח, א ואילך), שמורה דרך ונותן כח לעבודה דכל ימי החודש, בהוספה לגבי מה שיש בהם מצד עצמם.

(2) לקו"ת פ' ראה לב, ב. ועוד.

(159) ח"ג ע, רע"ב.

(160) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(161) ב"ר יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(1) שנקרא "ראש (חודש)" – כמו ה"ראש" שבגוף האדם, הכולל ומנהיג את כל אברי הגוף, היינו, ש"ראש חודש" כולל

ולא עוד, אלא שכל אחד ואחד יכול לגשת אל המלך ולבקש ממנו כל הבקשות שרוצה בכל המצטרך לו, ובוודאי שהמלך מוכן למלא את בקשותיו בסבר פנים יפות, פנים מאירות ושוחקות. וענין זה מהווה גם נתינת־כח לכל הנמצאים בשדה - שבבוא הזמן שהמלך חוזר לעיר הבירה, יוכלו גם הם ללכת אחריו כו'.
ג. והנה, מכיון שמשל זה ניתן על־ידי נשיא בישראל, מורה דרך בחיי היום־יום לכל ישראל, לא רק בדורו, אלא גם בדורות שלאחרי־זה - בודאי נבחר המשל באופן שעל ידו יובן הנמשל בכל פרטיו לכל אחד ואחד מישראל, עד לפשוט שבפשוטים.
ובנוגע לעניננו, הרי המשל הנ"ל מובן בפשטות גם לילדים קטנים (ואדרבה, אצל ילדים קטנים מודגש הדבר ביתר שאת וביתר עוז), שהרי כשיאמרו לכל אחד ואחד מכם שהמלך של המדינה נמצא בשדה, וכל הרוצה יכול לראותו פנים אל פנים, והמלך יקבלו בסבר פנים יפות ובפנים שוחקות, ויוכל להגיש בקשתו, והמלך ישמח למלא בקשתו - הרי בוודאי ובוודאי שכל אחד ואחד מכם יעזוב את כל עניניו, וירון אל המלך.
וכמו־כן נקל לתאר את רגש האושר של כל ילד, מעצם העובדה שהמלך בכבודו ובעצמו מקבלו בסבר פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות, ומוכן לשמוע ולמלא את בקשתו.
ובוודאי ישפיע הדבר גם על הנהגתו - שכן, ככל שתיטב הנהגתו של הילד בחיי היום־יום, ובפרט בהיותו במחיצת אביו, או ב"חדר" במחיצת רבו ומדריכו, אין זה בערך לרגש הכבוד, האהבה והיראה כו', בהיותו במחיצת המלך של כל המדינה, כולל גם אביו ורבו ומדריכו.
וככל הדברים האלה וככל החזיון הזה ממש - גם בנמשל, שחודש אלול הוא חודש מיוחד מכל חדשי השנה, שבו מתנהג הקב"ה כמו מלך הנמצא בשדה, לקבל כל אחד ואחד בסבר פנים יפות ופנים שוחקות, ולמלא את בקשותיו כו', כנ"ל בארוכה.
ומובן, שאף־על־פי שבנמשל לא רואים זאת ב'עיני בשר' - אין זה גורע כלל וכלל בתוקף המציאות על־פי "תורת־אמת",
ואדרבה - מכיון שבנמשל לא רואים זאת ב'עיני בשר', הרי זה בתוקף גדול יותר מאשר במשל, כשרואים זאת ב'עיני בשר':
הסיבה לכך שלא רואים את המלך ב'עיני בשר' היא, מצד גדלותו והפלאותו של המלך עד כדי כך שאי־אפשר לראותו ב'עיני בשר'.
ואם־כן, כאשר מתבוננים שמלך גדול ונעלה כו', שאי־אפשר לראותו ב'עיני בשר', מקבלו בסבר פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות כו' - הרי, התוצאה מזה (רגש האהבה והכוסף למלך, וההחלטה התקיפה למלא את רצונו של המלך) היא שלא בערך לגבי מלך בשר־ודם שרואים אותו ב'עיני בשר'!
ד. ומחודש אלול לוקחים נתינת־כח לכל השנה כולה - למלא את רצונו של המלך.
כולל - לפעול גם על כל ילדי ישראל, בהתאם לציווי "ואהבת לרעך כמוך"⁴, "זה כלל גדול בתורה"⁵ (כפי שאמרתם זה עתה⁶), על־ידי־זה שתאמרו להם מה שסיפר לכם רבינו הזקן - אמת לאמיתו - שהמלך מקבל אתכם בסבר פנים יפות ומראה לכם פנים שוחקות כו'.
ונוסף לזה, לפעול ב"שמים וארץ וכל צבאם", שגם להם יגיע ה'מסר' שקיבלתם מהמלך (בתורתו) - "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁷ (כפי שאמרתם זה עתה⁶), כולל, שתכלית בריאתם - כדי ש"ישמח ה' במעשיו"⁸, היינו, שהעולם כולו יתנהג באופן שיגרום שמחה מיוחדת לבורא העולם,

(5) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(6) ב"ב הפסוקים ומאחז"ל.

(7) בראשית א, א.

(8) תהלים קד, לא.

(3) וכמודגש גם בתוכן המשל דמלך בשדה - שיציאת המלך מהעיר לשדה אינה בשביל שרי המלך (שנכנסים אל המלך בהיותו בהיכל מלכותו), אלא אדרבה, העיקר הוא בשביל פשוט־עם, האנשים שנמצאים בשדה.
(4) קדושים יט, יח.

- 1 ועל-אחת-כמה-וכמה ש"ישמח ישראל בעושיו"⁹ (כפי שאמרתם זה עתה⁵) - שמחה אמיתית על
2 שזכיתם למלא את שליחותו של הקב"ה, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים¹⁰.
3 ומובטחים אתם ש"ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ"¹¹, כולל גם ארץ הקודש, "ארץ אשר גו'
4 עיני ה' אלקיך בה"¹², שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק בארץ¹³, וכסיום הפסוק (כפי שאמרתם זה
5 עתה⁶) - "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", היינו, שהקב"ה מתפאר עם ילדי ישראל שפוגש בשדה, בראותו
6 את הנהגתם הטובה גם בהיותם ב"שדה", ועל-אחת-כמה-וכמה - בכואם לעיר, בבית-כנסת ובית-מדרש,
7 בשבת ויום-טוב.
8 ה. וכל זה מחזק עוד יותר את החלטתו של המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה, להוסיף בברכותיו
9 לכל אחד ואחד מכם, ועל ידכם - גם להורים, מחנכים ומדריכים,
10 כולל ובמיוחד - שהחל מראש-חודש אלול¹⁴ ישנה כבר ההחלטה וההבטחה (וגם הוודאות שתומשך
11 בפועל ממש למטה מעשרה טפחים) שלכל אחד ואחת מישראל תהיה כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה
12 ומתוקה, בגשמיות וברוחניות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד.

* * *

- 13 ו. דובר כמה פעמים בכינוסים הקודמים, שמלבד הלימוד וההוראה מכללות הזמן שבו מתקיים הכינוס
14 - יש לימוד והוראה גם מהיום הפרטי שבו מתקיים הכינוס.
15 ובהקדמה - שענין זה מיוסד על תורת הבעל-שם-טוב¹⁵ שבכל דבר שמראים ליהודי יש לימוד והוראה
16 בעבודתו לקונו, ומכיון שכל אחד ואחד מישראל הוא בן ל"עם חכם ונבון"¹⁶, יש ביכולתו למצוא
17 (ועל-אחת-כמה-וכמה להבין כשמסבירים לו) את הלימוד וההוראה בעבודתו לקונו, והעיקר - לקיימה
18 בפועל, "המעשה הוא העיקר"¹⁷.
19 ומובן, שהתואר "עם חכם ונבון" שייך (ומתחיל) גם לילדי ישראל - כפי שמצינו בתורה כמה וכמה
20 סיפורים אודות "תינוקות של בית רבן", סיפורים שנעשו חלק בתורה, תורה והוראה (ביחד עם נתינת-כח)
21 נצחית עד סוף כל הדורות, לכל אחד ואחת מישראל, ובשני הקצוות - שגם גדולים וזקנים צריכים ללמוד
22 מחכמתם של אותם "תינוקות של בית רבן" שעליהם מספרת התורה, וגם ילדים קטנים יכולים ללמוד
23 ולהיות בדוגמת "תינוקות של בית רבן" הנ"ל. ובנוגע לעניננו:
24 רואים במוחש בחיי היום-יום שישנם דברים שחוזרים ונשנים באותו אופן מדי יום ביומו, כמו אכילה
25 ושתיה וכיוצא בזה, וישנם גם דברים שמתחדשים מזמן לזמן, כמו החידוש המיוחד של חודש אלול
26 לגבי שאר חדשי השנה, שבו נמצא המלך בשדה (כנ"ל בארוכה).
27 וכשם שבנוגע לחדשים ישנו חילוק בין חודש אלול לגבי שאר חדשי השנה, כן הוא גם בנוגע לימים,
28 שבימי חודש אלול עצמו ישנו חילוק מיום ליום (מלבד הענין המשותף לכל ימי החודש), היינו, ענינו
29 המיוחד של יום זה גם לגבי שאר ימי חודש אלול, ואפילו לגבי שאר הימים של שבוע זה עצמו.
30 וכדי לדעת מהו ענינו המיוחד של יום מסוים, יש להסתכל בתורה - ה"ספר" שנתן הקב"ה לכל אחד
31 ואחד מ'חייליו', כל אחד ואחד מישראל (החל מילדי ישראל) הנקראים "צבאות השם"¹⁸ (ובפרט ילדי
32 ישראל שמתנהגים באופן המתאים ל"צבאות השם") - "תורה" מלשון הוראה¹⁹, "תורה אור"²⁰, הוראה
33 ברורה ומאירה, ו"תורת חיים"²¹, הוראה בחיי היום-יום, שנחלקה לפרשיות, פרשה מיוחדת לכל שבוע,

(9) שם קמט, ב. תניא ספ"ג.

(10) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(11) ישע' ס, כא.

(12) עקב יא, יב.

(13) סנהדרין ר"פ חלק.

(14) כמנהג ישראל (מהרי"ל הל' ימים הנוראים. הובא במטה

אפרים סתקפ"א ס"ט) שהחל מר"ח אלול מברכים איש את רעהו

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

(15) "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סק"ז-קכט. וש"נ.

(16) ואתחנן ד, ו.

(17) אבות פ"א מ"ז.

(18) בא יב, מא.

(19) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,

ב. ועוד.

(20) משלי ו, כג.

(21) ראה זח"ג שם.

- ובשבוע זה - פרשת שופטים, ופרשה זו עצמה נחלקת לשבעה חלקים, כנגד שבעת ימי השבוע, וביום זה
 – השיעור של רבינו בפרשת שופטים, כדלקמן.
- ז. ההוראה מכללות הפרשה - פרשת שופטים: הפירוש והתוכן של "שופטים" הוא - כפשוטו הכתוב,
 פשוטו של מקרא - "שופטים ושוטרים תתן־לך בכל שעריך גו' ושפטו גו'²²."
- וההוראה מזה בעבודת האדם - שצריך למנות "שופטים ושוטרים" על עצמו²³, היינו, שבנוגע לכל
 פעולה ופעולה, עליו לשאול ולברר תחלה אצל ה"שופט", "תורה אור" ו"תורת חיים", האם יכול לעשות
 פעולה זו, כיצד לעשותה, וכיוצא בזה. ולדוגמא:
- מיד בתחילת היום, כשמתעורר משנתו - אומר לו ה"שופט"(התורה) שלכל־לראש צריך להודות
 להקב"ה על עצם חיותו, "מודה אני לפניך.. שהחזרת בי נשמת",
- ומכיון שכן, בוודאי שגם הנהגתו במשך היום כולו תהיה על־פי רצונו של הקב"ה שהחזיר לו
 נשמתו.
- ועל־דרך־זה בנוגע לאכילתו ושתיתו - ששואל ומברר תחילה, האם המאכל והמשקה כשרים או
 חס־ושלום לא, וגם לאחר שידוע בוודאות שהמאכל והמשקה כשרים, אינו אוכל ושותה עד שמקיים
 את הוראת ה"שופט"(תורה) להודות להקב"ה על המאכל והמשקה, על־ידי אמירת הברכה המתאימה,
 וכיוצא בזה בשאר הנהגות היום כולו.
- ח. ונוסף לזה, יש גם לימוד וההוראה מחלק הפרשה השייך ליום זה - השיעור של יום רביעי:
 בתחילת השיעור של יום רביעי²⁴ - נאמר: "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך.. אשר הוא גר שם ובא בכל
 אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה', ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה'".
- ומפרש רש"י - פשוטו של מקרא - "לימד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו, ואפילו
 במשמר שאינו שלו. דבר־אחר: עוד לימד על הכהנים הבאים הרגל שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות
 הבאות מחמת הרגל כגון מוספי הרגל, ואף־על־פי שאין המשמר שלהם". ותוכן הענין:
- בזמן שבית־המקדש היה קיים, כשהכהנים היו עובדים בבית־המקדש - חילקו את כל הכהנים לכ"ד
 משמרות, ולכל משמר ומשמר היה זמן קבוע לבוא "אל המקום אשר יבחר ה'" כדי לעבוד בבית־המקדש.
 אמנם, בשיעור היומי ישנו חידוש בדבר:
- גם בכל שאר הזמנים שבהם עובדים הכהנים השייכים לשאר משמרות כהונה, הנה, כאשר הכהן
 ממשמר אחר עוזב את מקומו, "מאחד שעריך.. אשר הוא גר שם", "ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר
 יבחר ה'" - יכול להקריב בעצמו קרבנות נדבתו או חובתו אפילו במשמר שאינו שלו, שהרי בגלל רצונו
 והשתדלותו לעזוב את כל עניניו ולבוא לבית־המקדש להקריב קרבן לה', זיכתה אותו התורה שיוכל
 להקריב בעצמו אפילו במשמר שאינו שלו. ויתירה מזה:
- לא זו בלבד שגם במשמר שאינו שלו יכול להקריב קרבנות נדבתו או חובתו, קרבן שלו, אלא עוד
 זאת, שכבואו לבית־המקדש (ב'שלש רגלים') יכול גם להשתתף בעבודת שאר הקרבנות שבאים באותו זמן
 - דמכיון ש"נדבה רוחו אותו" (ועשה כן בפועל ממש) לבוא ולעבוד בבית־המקדש אף שאינו מחוייב
 בדבר (שהרי ישנם כהני המשמר שעובדים בבית־המקדש), זיכתה אותו התורה שיוכל להשתתף בעבודת
 הכהנים של שאר משמרות.
- ט. ביאור ההוראה בעבודת האדם - ובהקדמה:
- אף־על־פי שאנו מתפללים "שיבנה בית המקדש", מכיון שלעת־עתה עדיין בית־המקדש חרב - הרי,

לקר"ש חי"ד ע' 278. ועוד.

(24) יח ר"ז.

(22) ריש פרשתנו.

(23) ראה ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' תתכב.

- 1 הענין הרוחני של בית-המקדש, הנשמה של בית-המקדש, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"²⁵, ישנו גם בזמן
 2 הזה, על-ידי-זה שיהודי עושה מגופו ונשמתו, ביתו וארבע אמותיו כו', מקום ראוי להשראת השכינה
 3 (כמדובר כמה פעמים בארוכה).
- 4 ומזה מובן, שגם עניני עבודת בית-המקדש שייכים בעבודתו של כל אחד ואחד מישראל,
 5 בבית-המקדש הרוחני שלו, ובנידון-דידן - שכאשר "נדבה רוחו אותו" לעסוק בעבודה מסוימת, גם אם
 6 היתה צריכה להעשות על-ידי אחר, ניתנת לו הזכות שיוכל לעבוד עבודה זו.
- 7 ובלשון הרמב"ם²⁶ - "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש.. אשר נדבה רוחו אותו.. להבדל לעמוד
 8 לפני ה' לשרתו ולעבדו.. הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם.. אתה תומיך
 9 גורלי":
- 10 ענינו של שבט לוי - אומר הרמב"ם - שייך לכל אחד ואחד מישראל "אשר נדבה רוחו אותו"
 11 להשתייך לשבט לוי, על-שם "לזה אישי אלי"²⁷, היינו, חיבור עם הקב"ה, עד לדרגת כהן גדול -
 12 "נתקדש קודש קדשים" (דקאי על כהן גדול, כמו שכתוב²⁸ "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים"), היינו,
 13 שכל מציאותו היא - כהן גדול להקב"ה.
- 14 ואז, "יהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם.. אתה תומיך גורלי" - שהקב"ה בעצמו מסייע ועוזר בכל המצטרך
 15 לו, ולכל-לראש שיוכל לקיים את החלטתו הטובה ("נדבה רוחו אותו.. לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו")
 16 בפועל ממש, על-ידי-זה שמסיר ממנו כל ההפרעות של היצר-הרע (עד שלא נשאר רושם כלל וכלל),
 17 ונעשה בריא ברוחניות ובגשמיות, כך שגם מצד הגוף הגשמי מתנהג כראוי ליהודי, החל מאמירת "מודה
 18 אני" בתחילת היום, ועד לאמירת "בידך אפקיד רוחי" בסוף היום, שמפקיד נשמתו אצל הקב"ה על-מנת
 19 שיחזירנה לו למחרת בבוקר "חדשה ורגועה"²⁹, שאז יוכל להוסיף עוד יותר בעבודת ה'.
- 20 י. ויהי-רצון שהעבודה הרוחנית של שבט לוי, כאמור "כל איש ואיש.. אשר נדבה רוחו אותו.. לעמוד
 21 לפני ה' לשרתו ולעבדו" - תהיה הכנה קרובה לזמן ש"יבוא הלוי.. אל המקום אשר יבחר ה'" כפשוטו
 22 ממש, בבית-המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו ממש.
- 23 וכאמור, "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש" - "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"³⁰, "קהל
 24 גדול ישוּבו הנה"³¹, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו. אמן, כן יהי רצון.
- 25 יא. נהוג לסיים את הכינוסים במצות הצדקה - בהוספה לתפילת מנחה, קו העבודה, ואמירת י"ב
 26 פסוקים ומאמרי חז"ל, קו התורה - להשלים גם את הקו השלישי, גמילות חסדים, על-ידי נתינת הצדקה.
 27 וענין זה מוסיף בקיום ועמידת העולם - "על³² שלשה דברים העולם עומד (קיים)³³ על התורה ועל
 28 העבודה ועל גמילות חסדים" - על-ידי-זה שניכר בעולם שנברא על-ידי הקב"ה ("בראשית ברא אלקים
 29 את השמים ואת הארץ"), מְצִיָּה המצוות, שנחלקים בכללות לשלושה קוין "תורה עבודה וגמילות
 30 חסדים".
- 31 וכדי להדגיש שנתינת הצדקה היא מתוך שמחה וטוב לבב, "ישמח ישראל בעושייו", שמחה של מצוה
 32 - יש להקדים ניגון של שמחה.
- 33 ומכיון שכל הנ"ל נעשה בבית-כנסת ובית-מדרש, "מקדש מעט"³⁴ - מתאים הניגון הקשור עם
 34 בית-המקדש: "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

(25) תרומה כה, ח. וראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(26) ה'ל' שמיטה ויובל בסופן.

(27) ויצא כט, לד.

(28) דה"א כג, יג.

(29) שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק רס"ד.

(30) בא יו"ד, ט.

(31) ירמ' לא, ז.

(32) אבות פ"ב מ"ב.

(33) שם מ"ח.

(34) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

וּיש להוסיף, שניגון זה קשור גם עם הנתינה לצדקה - דמכיון ש"גדולה צדקה שמקרבת את
הגאולה"³⁵, הרי, ההוספה בנתינת הצדקה [כולל גם ההחלטה להוסיף בצדקה, וכן בתורה ותפילה, בימים
שלאחר־זה, גם לאחר הגאולה]³⁶ פועלת את הגאולה ובנין בית־המקדש "במהרה בימינו".
ובתור הוספה וחדוש - ינגנו עוד ניגון הקשור עם הגאולה: "הוא אלקינו. הוא יושיענו ויגאלנו".
ואחר־כך - יחלקו (על־ידי המדריכים והמדריכות שעסקו בחינוך והדרכה שלכם) לכל אחד ואחת
מכם (ובזכותכם - גם לכל הנמצאים כאן) ג' מטבעות: שתי מטבעות - לצדקה (צדקה הקשורה עם חודש
אלול, וצדקה בכלל), ומטבע השלישית - לעשות בה כפי נדבת לבכם הטהור.
יב. ויה־רצון שפעולה זו תמהר ותזרז את הגאולה, כאמור, "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה",
ובפשטות - שתיכף ומיד נמצאים כולם, "בנערנו ובקנינו גו' בכנינו ובכנותינו", ב"ארץ אשר גו'
עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹²,
- ובפרט בעמדתנו ב"אחרית שנה", חודש אלול, חודש החשבון על כל השנה החולפת, על־מנת לקבל
החלטה אמיתית ותקיפה שמכאן ולהבא יוסיפו עוד יותר בתורה עבודה וגמילות־חסדים, הן בנוגע לעצמו
והן בנוגע לפעולה בכל הסביבה, שעל־ידי־זה נעשית ההכנה המתאימה ל"רשית השנה", ראש השנה -
מכיון שתיכף ומיד ממש - "לא עיכבן המקום כהרף עין"³⁷ - בא משיח צדקנו, וביחד עמו, וביחד
עם ה"מלך בשדה", וביחד עם כל אחד ואחת מאתנו וכולנו יחדיו, בתוככי כלל ישראל - באים מתוך
ריקוד, "עם ענני שמיא"³⁸, לארצנו הקדושה, ושם רוקדים בשמחה הכי שלימה ואמיתית, "שמחת עולם
על ראשם"³⁹,
במהרה בימינו ממש, אמן כן יהי רצון.
הש"ץ שי' ניגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש". "הוא אלקינו". ואחר־כך נתן כ"ק אדמו"ר
שליט"א מטבעות למדריכים ולמדריכות שיחיו, לחלקם כנ"ל].

(37) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
(38) דניאל ז,יג. וראה סנהדרין צח, א.
(39) ישעי' לה, י"ד. נא, יא.

(35) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
(36) וגם בנוגע לצדקה - יש לומר, שבתחלת ימות המשיח
יהי' עדיין המעמד ומצב ד"לא יחדל אביון מקרב הארץ" (ראה
ט, יא). ובמילא, יצטרכו לתת צדקה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

במשנתנו.
אומרת הגמרא: אלא על כרחך הכוונה במשנתנו לכן ופאי דעלמא
- כלומר אדם אחר ששמו בן זכאי, ולא לרבן יוחנן בן זכאי.
מוסיפה הגמרא: הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך רבן יוחנן בן
זכאי, יהיה קשה, וכי קרי ליה רבי - וכי היה רבי יהודה הנשיא
(מסדר המשניות) קורא לו 'בן זכאי', והלא אין זה לשון כבוד, אלא
היה צריך לקרוא לו 'רבי'.
מקשה הגמרא: והתניא מעשה ויבדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי
תאנים - כלומר שמפורש בברייתא שמעשה זה היה עם רבן יוחנן
בן זכאי, ולא עם בן זכאי אחר.
מסיקה הגמרא: אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה - עדיין רבן יוחנן
בן זכאי לא היה דיין אלא רק היה יושב לפני רבותיו הדיינים,
ובשעת הדיון אמר מילתא - אמר שאפשר לחקור בעוקצי התאנים
ומסתבר להו מעמיה - ודבריו היו מסתברים לדיינים,

שכל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי היו מאה ועשרים שנה, ומתוכם,
ארבעים שנה עסק בפרקמטיא (בסחורה), ארבעים שנה למד,
וארבעים שנה לימד דהיינו שרק בארבעים שנה האחרונות של חייו
היה דיין ומורה הוראות, ותניא ארבעים שנה קודם חורבן הבית
גלתה סנהדרין מלשכת הגזית, וישבה לה במקום בירושלים ששמו
הגזית, ואמר רבי יצחק בר אבדימי, הבריייתא מספרת שהסנהדרין
גלתה כדי לומר שמא לא דנו דיני קנסות. שואלת הגמרא: דיני
קנסות סלקא דעתך, והרי דיני קנסות אפשר לדרן בכל מקום,
ובלבד שיהיו דיינים סמוכין, אלא ללמד שלא דנו דיני נפשות, ותנן
- ושניה במשנה משתריב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי,
וממשנה זו משמע שרבן יוחנן בן זכאי היה חי בזמן חורבן הבית,
נמצא שהארבעים שנה האחרונות של רבן יוחנן בן זכאי היו לאחר
שכבר גלתה הסנהדרין מלשכת הגזית, ולא יתכן שרבן יוחנן בן
זכאי דן דיני נפשות, אם כן אין לומר שהוא 'בן זכאי' המוזכר

לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

25 חקירה ודרישה צריכות להתקיים רק בעדים
26 שהמהות של "עדות" חלה עליהם באמצעות בית-דין,
27 ואין הם נעשים עדים אלא לאחר שבית-דין חקר ודרש
28 אותם¹⁰. ואילו עדי קידושין וכדומה, שהם עדי קיום,
29 כבר נעשו עדים על ידי התורה בשעת המעשה
30 (הקידושין), ואין הם חייבים בחקירה ודרישה בבית-
31 דין כדי להיות עדים – שהרי הם כבר נעשו עדים בשעת
32 הראייה.

ג.

קידושין אי אפשר לבטל אפילו תוך כדי דיבור

33 לפי האמור לעיל, שהעדים הם חלק ממעשה
34 הקידושין, והם "מקיימים" את הקידושין, אפשר
35 להסביר מדוע לא חל לגבי קידושין הכלל של "תוך
36 כדי דיבור כדיבור דמי", כנאמר בגמרא¹¹ "והלכתא
37 תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ... ומקדש ומגרש".
38 מהו ההבדל בין כל הדברים לבין "מקדש ומגרש"?
39 הר"ן¹² מסביר, ש"בשאר מילי דלא חמירי כולי
40 האי" (=שבשאר הדברים שאינם חמורים כל-כך),
41 עושה אותם האדם מלכתחילה במחשבה שהוא יוכל
42 להתחרט תוך כדי דיבור, ואילו לגבי "הני כיון דחמירי
43 כולי האי (=אלו – כיון שחמורים כל-כך) אין אדם
44 עושה אותם אלא בהסכמה גמורה", ולכן אינו יכול
45 להתחרט.
46 הסבר זה דורש הבהרה, כי לפי זה – שבמעשים
47 אחרים אין המחשבה מוחלטת עד לאחר זמן של "כדי
48 דיבור" – יוצא, שהמעשה אינו גמור עד אז. ולפיכך,
49 אם, לדוגמא, נתן אדם לזולתו במתנה דבר מאכל, אין
50 מקבל המתנה יכול לאכלו (לכתחילה) עד לאחר זמן
51 של "כדי דיבור", ואין אנו מוצאים חידוש זה בשום

א.

"עדי בירור" ו"עדי קיום"

1 בענין העדות – "על פי שני עדים... יקום דבר"¹ –
2 יש שני סוגים:
3 (א) "עדי בירור"² – לדוגמא: עדות על הלואה,
4 שמטרתם רק לוודא שההלואה בוצעה, אך ההלואה
5 כשלעצמה אינה תלויה בעדים – גם כאשר ההלואה
6 מבוצעת ללא עדות, חייב הלווה להחזיר את החוב.
7 לפי זה משמעות הביטוי "על פי... יקום דבר" הוא,
8 שה"דבר" מתברר על ידי העדים.

9 (ב) "עדי קיום" – לדוגמא: עדי קידושין, שעדותם
10 היא חלק מן הקידושין⁴, כי ההלכה⁵ היא, שאפילו גם
11 כאשר האיש וגם האשה מודים שהוא קידשה, הרי אם
12 לא היתה עדות, "אין חוששין לקידושין". כלומר, ללא
13 עדי קידושין אין קידושין⁶. בסוג זה של עדות
14 המשמעות של "יקום דבר" היא: באמצעותם מתקיים
15 ה"דבר".

ב.

עדי קיום נעשים עדים בשעת הראייה

16 מן ההבדל הזה נובע עוד הבדל בין עדי בירור
17 לעדי קיום:
18 עדי בירור, שתפקידם לברר את המעשה, נעשים
19 "עדים" בעיקר בזמן הבירור, כאשר הם באים להעיד
20 בבית-דין⁷. ואילו עדי קיום שבאמצעותם מתבצע
21 המעשה (הקידושין), הרי שכבר בשעת ראייתם את
22 המעשה חלה עליהם מהות של עדות.
23 בכך מסביר הגאון הרגוטשובי⁸ מדוע אין עדי
24 קידושין זקוקים לחקירה ודרישה⁹:

(7) ומכ"ש סוג הנ"ל הערה 3 שכל ענינים הוא "שע"י הם דנים אותם".
(8) שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א ס"ט (נעתק (בקיצור) בצפע"נ עה"ת
פרשתנו יט, יח). כללי התוהמ"צ שם ע' עדי קידושין (וש"נ). ועוד.
ולהעיר גם מתומים שם.
(9) ב"י לטור אה"ע סי' מב (אלא ששם הוא מטעם אחר). רמ"א שם
ס"ד. וראה שו"ת צ"צ אה"ע ס"ז אות ב"ד. אנציקלופדי תלמודית ע'
דרישה וחקירה ע' תרסב"ג, וש"נ.
(10) והא דעדי ממון א"צ חקו"ד הוא רק כדי שלא תנעול דלת כו'
(סנהדרין ב, סע"ב ואילך. וש"נ).
(11) נדרים פז, א ב"ב קטז, סע"ב ואילך [ושם: וקידושין. ראה תוס'
שם סד"ה חוץ. ר"ן נדרים שם].
(12) נדרים שם.

(1) פרשתנו יט, טו.
(2) ראה קידושין סה, ב: לא איברו סהדי אלא לשקרי.
(3) וראה צפע"נ שבהערה הבאה (ע' עדות) עוד סוג בעדות – "שע"י
הם דנים אותם והם ד"נ וכו'", עיי"ש.
(4) ראה תומים סי' צ' סק"ד. ובארוכה בכ"ז – צפע"נ כללי התוהמ"צ
ע' עדות, עדי קידושין (וש"נ). ועוד.
(5) קידושין שם. רמב"ם הל' אישות פ"ד ה"ו. טוש"ע אה"ע סמ"ב
ס"ב ונ"כ שם.
(6) בקידושין שם איתא שלא אמרין הודאת בעל דין כמאה עדים דמי
בקידושין משום דחייב לאחרני – אבל ראה שו"ת צפע"נ שבהערה 8
ד"ר"ל אם שניהם מודים שקדשה בפני עדים במה"י כו", עיי"ש. וראה
גם שו"ת חלקת יואב דלקמן הערה 18. ואכ"מ.

ה.

אין צורך בעדות על "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין"

אדמו"ר הזקן מסביר בהרחבה²², שעדות אפשרית
רק "על דבר הנסתר ונעלם מעיני הכל", ואילו על "דבר
הנגלה" אין צורך בעדות. יתר-על-כן: גם על דבר
שבנתיים אין הוא "נגלה", אבל הוא "מילתא דעבידא
לאגלויי"²³ (=דבר העשוי להתגלות), אין צורך
ב"עדות גמורה"²⁴, ועדות היא רק על "דבר הנעלם
לגמרי"²⁵.

משמעות הדברים ברוחניות היא²⁶:

על כך שהקב"ה מחיה את כל העולמות (וכלשון
ה"זוהר" והחסידות: ממלא כל עלמין) אין צורך
ב"עדות", כי זהו "דבר הנגלה"²⁷: כאשר מתבוננים
בסדרי העולם והנהגתם, רואים שיש חיות אלקית
המחיה אותו. כנאמר²⁸ "ומבשרי אחזה אלוקה",
וכדברי חז"ל²⁹ "מה הנפש ממלאה את הגוף, כך
הקדוש-ברוך-הוא ממלא את עולמו". וכיון שזהו דבר
הכרוזי ומובן לפי ההגיון [עד אשר אמונה זו קיימת
אפילו אצל חסידי אומות העולם, כידוע³⁰], אין צורך
בעדות לכך.

גם לאמונה באלקות שמועל לעולם (כלשון ה"זוהר"³¹
והחסידות: סובב כל עלמין) אין צורך ב"עדות". אמנם,
דרגה זו אינה "מושגת" בשכל המוגבל בהגבלות של
העולם, אך השכל עצמו מחייב, שקיים אור אלקי
הנעלה מהבנה שכלית: לאחר שלפי השכל הכרוזי שיש
חיות אלקית בתוך העולם, הוא מגיע להכרה ש"לא זה
הוא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו"³²,
ושיש דרגות אלקות הנעלות מן העולם ומן השכל³³.

(22) לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. וראה ג"כ ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת פ"א. ועוד.

(23) ר"ה כב, ב. ושנ.

(24) לשון המאמר ד"ה ויקם עדות שם. ובלקו"ת שם: לא הצריכה התורה עדות.

(25) לשון המאמר הנ"ל.

(26) ראה לקו"ת שם. שם ז, א ואילך. ד"ה ויקם עדות שם. וראה אוה"ת פרשתנו ע' תתמו ואילך (באופן אחר).

(27) ראה ג"כ לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת (הא') וביאורו (ו, א ואילך). שם אמר לא, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות האמת אלקות פ"א. ובכ"מ.

(28) איוב יט, כו.

(29) מדרש שו"ט לתהלים קג, א. וראה ויק"ר ספ"ד. ברכות י, א.

(30) ראה ס' הערכים חב"ד ח"ב ע' אוה"ע ס"ב, ושנ.

(31) לשון אדה"ז – תו"א מג"א צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א [אלא ששם – על עצמותו ית' שלמעלה גם מסובב].

(32) כידוע בענין מבין דבר מתוך דבר – סה"מ עת"ר בתחלתו. ובכ"מ.

1 מקום! הכרחי איפוא לומר, שגם המעשים האחרים
2 נגמרים והם סופיים מיד¹³, אך בזמן של "כדי דיבור"
3 יש אפשרות¹⁴ להתחרט¹⁵ ולבטל את המעשה, והדבר
4 אינו כך לגבי מקדש ומגורש.

5 ההסבר לכך הוא: בקידושין (ובגירושין) נעשה
6 המעשה באמצעות העדות, ולכן אין המקדש (והמגרש)
7 יכול לבטל את מעשהו מיד אחר כך¹⁶, כי הנדנים גרמו
8 לביצוע מעשה הקידושין¹⁷. ואילו במעשים האחרים,
9 העדים אינם גורמים לקיום המעשה, והמעשה נגרם על
10 ידי עושהו בלבד, ולפיכך הוא יכול לבטלו בזמן של
11 "תוך כדי דיבור".

ד.

ענינים אלו ב"עדות" קיימים גם בפנימיות

12 כל הענינים שבנגלה שבתורה מתאימים לאופן שבו
13 הם קיימים בפנימיות. לכן מובן, שכל הענינים שנזכרו
14 לעיל לגבי עדות קיימים גם בפנימיות: (א) שני הסוגים
15 של "עדי בירור" ו"עדי קיום", (ב) העובדה שעדי
16 קידושין הם עדי קיום¹⁸, (ג) עדי קיום נעשים עדים
17 בשעת הראייה, ועדי בירור – בעת אמירת העדות
18 בבית-דין, (ד) מעשה שנעשה באמצעות עדי קיום הוא
19 תקף יותר.

20 נאמר בתורה¹⁹ "אתם עדי נאום ה'". ב"זוהר"²⁰ יש
21 על כך שני פירושים: (א) אלין אינון ישראל (=אלה הם
22 ישראל), (ב) אלין אינון שמיא וארעא (=אלה הם
23 שמים וארץ), דכתיב²¹: העידותי בכם היום את השמים
24 ואת הארץ.

25 ויש לומר, ששני פירושים אלה – ישראל, ושמים
26 וארץ – מתאימים לשני סוגי העדים: עדי בירור ועדי
27 קיום, כדלהלן.

(13) והא דמי שקרע על חולה ומת תוך כדי דיבור דיצא ידי קריעה (גדרים שם) – י"ל עפ"מ"ש בתורה והלכתא ב"ב שם, דהתם "לא פלוג רבנן". ובתורה"ה כי (ב"ק עג, ב): לענין קריעה הקילו.

(14) ראה תורה"ה והלכתא (ב"ב ונדרים שם) שהוא תקנת חכמים שיכול לחזור [אבל בנדרים שם מסיק התוס' דהוי דאורייתא]. וראה שד"ח כללים ת"ו כלל ט.

(15) ראה צפע"נ להל' שבועות פ"ב הי"ז יח (עפ"י ירושלמי דמאי פ"ז ה"ו).

(16) ראה שו"ת צפע"נ שם באופן אחר.

(17) בסגנון אחר: מכיון שע"י העדות גזרה התורה ד"יקום דבר" לא תקנו חכמים לבטל זה.

(18) ולהעיר מהשק"ט (ראה קצוה"ח ר"ס רמא. שו"ת חלקת יואב אה"ע ס"ו. ועוד) מנלן דעדי קידושין הם עדי קיום – והרי עדי קידושין ילפינן ("דבר" קידושין שם), שהם עדי בירור?
(19) "ישע"י מג, י. שם, יב ("ואתם גו").

(20) ח"ג פו, א. וראה ביאורו"ו (בהוספות). ס' הליקוטים ערך עדות.

(21) נציבים ל, יט.

ו.

דוקא ישראל מגלים שהעולם מאוחד עם עצמותו ית'

אך צריך להבין: הרי השמים והארץ מגלים את כח
האי־סוף בבריאה, ומהי פעולתם וחידושם של "עדי
הקיום", נשמות ישראל, בהמשכת עצמותו ית' למטה?
ההסבר הכללי לכך הוא: השמים והארץ אכן
"מעידים" על כח האי־סוף שבעולם, אך לא באופן
המראה שהעולם איננו מציאות עצמאית כלל³⁹, ושהוא
בטל לגמרי כלפי הקדוש־ברוך־הוא. ישראל, באמצעות
קיום התורה והמצוות, מגלים ש"אין עוד מלבדו"⁴⁰ –
שהעולם מאוחד לחלוטין⁴¹ עם עצמותו ית'.

ז.

מתן תורה - לכאורה מחליש את העולם

כדי להבין זאת טוב יותר, יש להקדים ולהסביר את
דברי חז"ל⁴² על הפסוק⁴³ "ארץ יראה ושקטה" –
"בתחילה יראה ולבסוף שקטה": לפני מתן תורה היה
העולם שרוי במצב של "יראה" (לקיומו), המורה על
חולשה במציאותו, ולאחר שקבלו ישראל את התורה
הגיע מצב של "שקטה" – מתן תורה גרם לעוצמה
ולתוקף במציאות העולם.

לכאורה, אינו מובן: העולם הוא גשמי וחומרי,
ומעלים (עולם מלשון העלם⁴⁴) אלקות, ואילו מתן
תורה החליש את העלם העולם וגרם להתעדרנות העולם,
כמאמר חז"ל⁴⁵ שבמ"ת "צפור לא צווח... העולם
שותק..." – ולכן אפשר דוקא לאחר מתן תורה לקדש
את הגשמיות, כידוע⁴⁶ – ואם כך, כיצד אומרים
שלאחר מתן תורה התחזקה מציאות העולם?

ולכן גם על דרגה זו אין צורך בעדות, שהרי,
למרות שאין זה "דבר הנגלה" (כי אי אפשר להבינו),
אך זהו "מילתא דעבידא לאגלויי", כי זוהי דרגה של
"למעלה מן השכל" שגם השכל עצמו מכריח את
קיומה.

הענין של "עדות" הוא על עצמותו יתברך, הנעלית
גם מדרגה של "סובב כל עלמין", ולגמרי איננו בגדר
הבנה שכלית. זהו "דבר הנעלם לגמרי", שלגביו יש
צורך ב"עדות" כדי לגלות את עצמותו יתברך, בדיוק
כשם שעדות באה, בפשטות, כדי לגלות "דבר הנעלם
לגמרי". וזאת, בשני סוגי העדויות שדלעיל:

(א) "עדי בירור": בבריאה נקבעו "עדים", המגלים
את כח האי־סוף שישנו בבריאה – אלה הם השמים
והארץ. כידוע³³, נצחיות השמים (שהם "קיימים
באיש") והארץ (ש"קיימין במין") נובעת מכח האי־
סוף, ולכן הם עדי בירור לעצמותו יתברך³⁴.

(ב) "עדי קיום": יש "עדים", שניתן להם הכח,
כביכול, להמשיך את עצמותו ית' בעולם, כפי שעדי
קיום מבצעים את המעשה. אלה הם נשמות ישראל,
ששורשן בעצמותו ית', ובידם הכח, על ידי עבודת
התורה והמצוות³⁵, להמשיך את עצמותו ית' אל תוך
העולם.

[זהו ההסבר הפנימי לכך שעדי קידושין הם "עדי
קיום": תכלית הקידושין היא "פרו³⁶ ורבו"³⁷,
שבענין זה קיימת המשכת כח האי־סוף למטה – הכח
לבנים ובני בנים עד סוף כל הדורות – כידוע³⁸. כלומר,
על ידי הקידושין מתבצעת המשכת האי־סוף למטה,
ודבר זה מתבטא גם בפשטות, שעדי קידושין הם "עדי
קיום"].

"מימי לא קריתי .. אלא לאשתי ביתי".

(38) ראה בארוכה המשך שמח תשמח ע' 5 ואילך (סה"מ תרנ"ז ע'
קצו ואילך). וראה לקו"ת שה"ש מ, א (בנוגע לכח זה בב").

(39) ראה בארוכה לקו"ת ש"ח"ה (דלעיל הערה 33. וש"נ) דכח הא"ס
הפועל נצחיות הנבראים אינו מתבלש בפנימיותם, ולכן מצד ענינם הם –
הם נפסדים, עיי"ש.

(40) ואתחנן ד, לה.

(41) כידוע בענין "א"ל עולם" ולא "א"ל העולם" – ראה לקו"ת תבא
מג, ג. המשך תער"ב ח"א פקל"ג. ועוד.

(42) שבת פח, א. ע"ז ג, א.

(43) תהלים עז, ט.

(44) לקו"ת שלח לו, ד. ביאורו "להצ"ע ע' שנה. ועוד.

(45) שמו"ר ספכ"ט.

(46) ראה בארוכה לקו"ת ש"ח"ה [המתורגם] ח"ג ע' 141 ואילך. ח"ה
[המתורגם] ע' 89 ואילך (ועוד). וש"נ.

(33) ראה מו"נ ריש ח"ב. ס' החקירה להצ"צ (בתחילתו. שם קא, ב
ואילך) וש"נ. ד"ה תקעו תש"ז. ועוד. וראה לקו"ת [המתורגם] ח"ה ע'
100-99 הערות 19, 21. וש"נ.

(34) כי אמיתית ענין הא"ס הוא רק בעצמותו ית' (ד"ה ויולך תרס"ו
– ע' קסדח). וראה לקו"ת שם בשו"ג להערה 19. ושם, דצבא השמים
(שבהם הוא עיקר ענין הנצחיות – קיימים באיש) מבטא הענין ד"אין
סוף" שבעצמות, וצבא הארץ – הענין ד"אין לו תחלה" (המתבטא בהכח
להוות יש מאין), עיי"ש.

(35) שגם הם מושרשים בעצמותו ית', ולכן נק' ג"כ "עדות" – ראה
לקו"ת פקודי ד, ב ואילך. ד"ה ויקם עדות שם.

(36) בראשית א, כח.

(37) ראה רא"ש כתובות (פ"א ס"ב) שלכן לא תקנו בברכת קידושין
הלשון "לקדש את האשה" (וראה בהגה"ה שם). ובגליון מהרש"א לש"ך
י"ד סכ"ח ס"ה – שלכן אין מברכין שהחיינו על קידושי אשה. וראה
בארוכה לקו"ת ח"ז ע' 174 ואילך – בביאור מד"ל (שבת קיח, ב)

האוכלין, מתבטלת מציאותו הגשמית של הכלי כלפי 28
המטרה – האוכלין – ונעשה "חלק" ממנו. וכיון 29
שהאוכלין פחותים משיעור החייב באיסור הוצאה, 30
פחות גם הכלי מן השיעור. 31

ט.

גם בהלכה מתבטלת המציאות החיצונית כלפי התכלית

כל ענין בפנימיות התורה קיים, לפחות ברמז, גם 32
בנגלה שבתורה. וכך מוצאים ענין זה, שכל מציאות 33
העולם היא התורה וישראל, בכמה מקומות בנגלה, 34
לפחות ברמז. ולדוגמא בדברי ה"תוספות": 35

ההלכה היא, שכשם ש"אין שורפין קדשים ביום־ 36
טוב" 53 (כי אין זה לצורך הדיוט, אלא לצורך גבוה 37
בלבד), כך אסור לשרוף תרומה טמאה ביום־טוב 54. 38
ושואלים ב"תוספות" 55: הרי מותר ליהנות משריפת 39
התרומה, ומדוע, אפוא, אסור לשרוף את התרומה כדי 40
להסיקו תחת תבשילו, שבכך יש "צורך אוכל 41
נפש"? ועונים בתוספות 56: הואיל ואית ביה נמי צורך 42
גבוה (=הואיל ויש בכך גם צורך גבוה) בטל ליה 43
צורך הדיוט אצל צורך גבוה, והוי כאילו כולו של 44
גבוה. 45

בפשטות, נדרש הסבר לתירוץ זה: מדוע מבטל 46
"צורך גבוה" את "צורך הדיוט"? 47

ולפי האמור לעיל, מובנים הדברים: מציאותם 48
האמיתית של כל הדברים בעולם היא התורה וישראל, 49
ולכן כאשר משתמשים בדבר בהתאם לתכליתו – קיום 50
מצוה – מתבטלת 57 מציאותו החיצונית, וקיימת רק 51
מציאותו האמיתית – המצוה. ולפיכך, כיון שמטרת 52
שריפת התרומה היא "צורך גבוה", מתבטל "צורך 53
הדיוט" 58. 54

אמנם, הקדוש־ברוך־הוא התנה "עם מעשה 1
בראשית" ש"אם ישראל מקבלים התורה אתם 2
מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" 42, 3
אך זאת, לכאורה, ענין שונה בנוסף לעצם מציאות 4
העולם, כאדם המתנה מעשה כל שהוא בתנאי, והתנאי 5
הוא דבר בנוסף לעצם המעשה 47. 6

אפילו הענין שכוונת הבריאה היא "בשביל התורה 7
ובשביל ישראל" 48 הוא, לכאורה, בנוסף לבריאה 8
עצמה: הבריאה היא "בשביל" דבר אחר, אך מציאות 9
הבריאה עצמה איננה תורה וישראל. 10

ואם כך יוצא, שלגבי מציאות העולם עצמו, גרם 11
מתן תורה החלשה, ולא התחזקות. 12

ח.

אצל הקדוש־ברוך־הוא התכלית היא מציאות הדבר

ההסבר לכך הוא: אצל אדם נראה, שמטרת 13
הפעולה והפעולה עצמה הם שני דברים שונים, מפני 14
שאצלו ה"כח" הוא חסר "פועל" 49, ואלה הם שני 15
דברים שונים. אבל אצל הקדוש־ברוך־הוא "אין כח 16
חסר פועל" 49, ולכן כל מציאותו של ה"פועל" הוא 17
ה"כח". ובדומה לכך, כיון שמטרת הבריאה היא 18
"בשביל התורה ובשביל ישראל", לכן הם מציאותו 19
האמיתית 50, ולא חומרו וגשמיותו 51. 20

לפיכך מוצאים גם בדיני התורה, שמתחשבים 21
בכוונת הדבר ולא בגשמיותו וחומרו. לדוגמא: 22
ההלכה 52 של "המוציא אוכלין פחות מכשיעור פטור 23
אף על הכלי, שהכלי טפילה לו". כלומר, למרות 24
שבחומריותו הכלי הוא בעל שיעור הוצאה, ואילו היו 25
מוציאים אותו בפני עצמו היו חייבים באיסור הוצאה, 26
בכל זאת, כיון שמטרת הוצאת הכלי היא למען 27

(51) וראה סהמ"צ שם (בסוף הפרק) בשם הרמב"ם: שהמציאות של הנבראים הנראה לנו אינו אמת מהותן .. שהמציאות אמיתי שלו הוא בעורו במחשבות הבורא ית'. עיי"ש.

(52) משנה שבת צג, סע"ב. רמב"ם הל' שבת ספ"ח.

(53) שבת כד, ב. וש"נ.

(54) שבת שם.

(55) ד"ה לפי (שבת שם). ד"ה לא (פסחים מו, א). ד"ה ועל (ביצה כו, ב).

(56) ביצה שם. וראה תוס' שבת ופסחים שם בסגנון אחר קצת.

(57) ע"ד ביטול שיעור הכלי הנ"ל (ס"ח).

(58) ע"פ המבואר בפנים יש לתרץ מה שהקשה בתוס' ביצה שם, מצליית פסחים ד"היכי דחיא יו"ט הא אית ב' צורך גבוה כי אם צלי אש – כי מכיון דפסח "לא בא מתחילתו אלא לאכילה" (משנה פסחים עו, ב), נמצא, דאכילת הפסח היא ה"כוונה" של הצלי, ולכן אינה מתבטלת מפני ה"צורך מצוה" דצלי.

(47) ואף שבאם לא יתקיים התנאי מתבטל המעשה מעיקרא נראה בארוכה – לענין התנאי דקרי"ס (לאיתנו – לתנאו, לתקפו) – לקו"ש ח"ו שיחה א' לפ' בשלח – מ"מ, ה"ז כמו דבר שני המבטל את המעשה [ולהעיר מרמב"ם הל' גירושין פ"ח הכ"ב ובמ"מ שם, שביטול התנאי הוא שגורם שהמעשה יתבטל. ואכ"מ].

(48) אותיות דרע"ב. לקח טוב ופרש"י ר"פ בראשית. וראה תנחומא באבער שם יוד. ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד.

(49) ראה פרדס ש"א פ"ג – הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א. המשך תרס"ו ע' ה ואילך. קלט ואילך נראה בהוספות שם ע' תרד ואילך (בהוצאת תשל"ו. ובהוצאת תנש"א – ע' תרנט ואילך). ד"ה שובה, ולקחתם תרע"א.

(50) ו"בשביל התורה כו" אינו ענין נוסף על הבריאה כ"א זהו ענינה של הבריאה גופא. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 99. ועוד.

ומ"מ צ"ל התנאי כו' עם מע"ב – כי לגבי הנבראים, מצד עינים הם, מציאות הבריאה וכוונתה הן ב' דברים, כדלקמן ס"י.

י.

החידוש במתן תורה: נתינת כח לגלות בעולם את מציאותו האמיתית

1 אך לפי זה מתעוררת השאלה מצד שני (בדומה
2 לשאלה דלעיל בסעיף ו'): הענין שכוונת הבריאה היא
3 "בשביל התורה ובשביל ישראל" לא התחדש במתן
4 תורה, אלא זאת היתה תכלית הבריאה מלכתחילה. מיד
5 בתחילת הבריאה היתה זו כל מציאותו, ומה, אפוא,
6 התחדש במתן תורה, שבגללו דוקא אז הגיע העולם
7 למצב של "שקטה"?

8 ההסבר לכך הוא: הענין שכל מציאות הבריאה היא
9 תכליתה הוא מצד הקדוש-ברוך-הוא, שאצלו "אין כח
10 חסר פועל", כדלעיל בסעיף ח'. אך מצד הנבראים,
11 שאצלם ה"כח" הוא "חסר פועל", אין זה נראה⁵⁹.

12 התכלית היא, שיתגלה בבריאה, מצד העולם עצמו,
13 שכל מציאותו היא התורה וישראל, ואז יתאחד העולם
14 עם אלקות בגלוי, גם מצד העולם.

15 לכן דוקא במתן תורה נוצר מצב של "ארץ...
16 שקטה": לפני מתן תורה, לא ניכר בגלוי מצד העולם
17 עצמו הקשר עם התורה וישראל, ולכן היתה גשמיות
18 העולם בתוקפה (בדומה לכלי בפני עצמו, ששיעור
19 ההוצאה הוא לפי גשמיות הכלי, כדלעיל בסעיף ח').
20 במתן תורה ניתן הכח לגלות בעולם, מבחינתו הוא, את
21 מציאותו האמיתית, ולכן נוצר מצב של "שקטה".

יא.

ההבדל בין עדות שמים וארץ לעדות ישראל

22 לפי כל האמור לעיל יובן גם ההבדל בין ה"עדות"
23 של שמים וארץ ל"עדות" נשמות ישראל:

24 כיון ש"נתאוו הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה
25 בתחתונים"⁶⁰ – וב"דירה" הכוונה היא לעצמותו ית'⁶¹
26 – הרי שכך אכן נעשה בפועל, ואכן יש לעצמותו ית'
27 "דירה" בתחתונים⁶². וזה מתבטא⁶³ גם בנצחיות

28 השמים והארץ וכו' המורה על כח האין-סוף הקיים
29 בבריאה, כדלעיל.

30 אך מצד שני, כיון שזה רק מצד הקדוש-ברוך-הוא,
31 הרי זה באופן שהשמים והארץ וכח האין-סוף הם שני
32 דברים שונים.

33 כדי שתתבצע התכלית, שה"דירה" לעצמותו ית'
34 תהיה גם מצד הנבראים עצמם, צריכה להתקיים עבודת
35 התורה והמצוות על ידי נשמות ישראל, שבאמצעותה
36 הם גורמים לכך, שה"דירה בתחתונים" תהיה גם מצד
37 התחתונים עצמם⁶⁴.

38 [זהו גם ההסבר בפנימיות הענינים לכך ש"עדי
39 קיום" מחזקים את קיום המעשה. באמצעות ה"עדות"
40 של ישראל נוצר תוקף⁶⁵ בבריאה – "שקטה", כפי
41 שהוסבר לעיל בהרחבה].

יב.

ההבדל הפנימי בין "עדי בירור" ל"עדי קיום"

42 בכך אפשר גם להסביר את ההבדל הנ"ל (בסעיף
43 ב') בין "עדי בירור" ל"עדי קיום" [ש"עדי קיום"
44 נעשים עדים בשעת הראייה, ו"עדי בירור" – רק כאשר
45 הם מעידים בבית-דין בפנימיותם של הענינים:

46 ה"עדות" של השמים והארץ עצמם אינה מגלה את
47 עצמותו יתברך בעולם, כי השמים והארץ הם חלק
48 מהעולם, מלשון העלם [וביטוי כח האין-סוף בהם
49 איננו מצד מציאותם שלהם, אלא מצד האלקות⁶⁶], ורק
50 בכח ישראל לראות בהם את כח האין-סוף, ולכן גם
51 לאחר אמירת ה"עדות" עדיין נשאר עצמותו ית' "דבר"
52 הנעלם לגמרי".

53 ה"בירור" והגילוי יושלמו רק לעתיד לבוא, בעת
54 שהעולם יגיע לשיא שלימותו, כאשר "ונגלה כבוד ה'
55 וראו כל בשר..."⁶⁷ – אז יתגלה בראיית כל בשר כח
56 האין-סוף שבשמים ובארץ.

57 ואילו ה"עדות" של נשמות ישראל היא להיפך:

(59) כי זה שאין כח חסר פועל – הרי הפועל הוא במדרג הכח (ראה
במקומות שבהערה 49). וראה לעיל הערה 51.
(60) תניא רפ"ו. מתנחומא נשא טז. ועוד.
(61) אוה"ת בלק ר"ע תתקצו. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג').
ובכ"מ.

(62) להעיר מד"ה איכה תשל"א פ"ב (סה"מ מלוטט ח"א ע' קכ. וראה
סה"מ עת"ר ע' רטז): עולם על מילואו נברא, פירוש .. שנברא באופן
שיה' מוכשר וראוי לגילוי אור דעיקר שכינה כו'.

(63) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פ"ס בענין "וכל קומה לפניך
תשתחוה".

(64) ראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 73 ואילך ובהערות שם.
(65) וגם בנוגע לאלקותו ית' ישנו הענין ד"קום דבר" כביכול,
כמרו"ל [ספרי ברכה לג, ה. מדרש תהלים באבער קכג, ב. הובא ונת'
באוה"ת נ"ך (ע' קפב) – עה"פ (ישעי' מג, יב) "ואתם עדי נאום ה' ואני
איל"ן] "כשאתם עדי אני איל וכשאין אתם עדי אין אני איל". ולהעיר
ג"כ ממרו"ל (איכ"ר א, ו) "מוסיפין כח בגבורה של מעלה". ועוד כיו"ב.
(66) ראה בהנסמן לעיל הערה 39.

(67) ישעי' מ, ה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 64 (וש"צ)
שהפירוש בזה הוא, שהראי' תהי' (לא מצד הגילוי ד"פי ה", כ"א) מצד
הבשר גופא, עיי"ש.

שבאמצעות עבודה זו ישראל "מעידים" ומורידים את
עצמות־אין־סוף ברוך־הוא אל תוך העולם למטה.
יד.

קיום מצוות - ללא התחשבות בגשמיות

ענין נוסף בכך: כיון שכל תכלית העולם היא תורה
וישראל, כדלעיל, וכאשר מתגלה כוונה זו בגלוי
מתבטלת המציאות החיצונית של העולם,

נלמדת מכך ההוראה: כאשר יהודי מתכוון לקיים
מצוה, אל לו להתחשב בשום דבר, לא במציאות
העצמית ולא בשום מציאות אחרת – כי, כאשר מדובר
במצוה, מתבטלות כל המציאויות החיצוניות,
הגשמיות, העוללות להסתיר ולהעלים את המצוה.
המציאות כולה היא המצוה בלבד.

תחושה זו נובעת מן ה"עדות" שבנשמה: מצד
דרגה שלפי טעם ודעת (ממלא כל עלמין), ואפילו מצד
דרגה הנעלה מטעם ודעת אך קשורה לכך (סובב כל
עלמין) יש מקום למציאות של נבראים,

רק מצד עבודה של עצם הנשמה, הקשורה
בעצמותו יתברך, מורגש אצל היהודי שכל מציאות
העולם היא אלקות (תורה וישראל).

(משיחות ג' ניסן תשי"א, ש"פ שלח תשל"ו, ש"פ וישב תשל"ז)

המשכת עצמותו ית' בעולם על ידי ישראל באמצעות
עבודתם, נעשית בשלימות מיד בעת עשיית המצוה
וכדומה, ולעתיד־לבוא רק יתגלה מה שכבר נעשה בזמן
הגלות⁶⁸.

יג.

ענין ה"עדות" בעבודת האדם

בדיוק כפי שקיים ענין ה"עדות" למעלה, כך הוא
קיים בעבודת האדם:

יש עבודה לפי טעם ודעת, שזהו "דבר הנגלה"
וברור שיש לעשותה. עבודה נעלה מזאת היא עבודה
שמעל לטעם ודעת, מעל לשכל, עבודה הכרוכה
במסירות נפש. אך גם עבודה זו יכולה להתבצע באופן
שאינן היא מהווה "עדות", כי היא תלויה בהגבלות
השכל – מסירות נפש המדודה לפי דיני ה"שולחן־
ערוך"⁶⁹, כאשר על כל פרט עורך האדם חישוב אם
הוא חייב למסור נפשו על־כך לפי ההלכה ב"שולחן־
ערוך".

העבודה הנעלית ביותר היא, כאשר בגלל
התקשרותו של היהודי לעצמותו ית' (מצד עצם
הנשמה) הרי מסירות הנפש שלו היא ללא שום
הגבלות וחישובים⁷⁰, ועל עבודה זו נאמר "אתם עדי",

68) שזהו הביאור במשארז"ל (אבות פ"ד מ"ז) "יפה שעה אחת
בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב" – כי לעת"ל יהי רק גילוי
המשכת העצמות שנעשה ע"י עשיית המצות בעוה"ז (ראה בארוכה

לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 243 ואילך. וש"נ).

69) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה. טושו"ע י"ד סקנ"ז. ונ"כ שם.

70) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 53 ואילך. ועוד.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

מקום קבוצת מַת מַצֶּה דוֹחָה אִתָּה – את העבודה, כפי שלמדים
זאת בברייתא להלן פתיבת 'ולאחותו' שמיותרת בפסוק.
הגמרא מפסיקה בלימוד הקל וחומר ומביאה את הברייתא
הדורשת את תיבת 'ולאחותו': בְּרִיתֵינָא בְּרִיתֵינָא, נאמר בפסוק
(במדבר 1) גבי דיני נזיר, 'כֹּל יְמֵי הַנִּזְיָר לֹחַ' על נֶפֶשׁ מַת לֹא יָבֹא,
ומבואר שאסור לנזיר ליטמא למתים כלל, ואם כן מה שהוסיף
הכתוב לאחר מכן (שם 11) 'לְאָבִיו וְלֵאִמּוֹ לְאָחָיו וְלֵאֲחֹתוֹ לֹא יִטְמָא'
מֵה תִלְמִיד לֹמֵר, הלא כבר מהפסוק הקודם למדים שאסור לו
להיטמא כלל. אלא תיבת 'ולאחותו' נצרכת לאופן הבא, הֲרֵי
שְׁהִיָּה הַנִּזְיָר שֶׁהוּא גַם כִּהֵן גָּדוֹל הוֹלֵךְ לְשֹׁחֵט אֶת פֶּסְחוֹ וְלִמְוֹל אֶת
בְּנֵי, שבנוסף לקדושתו האוסרת עליו ליטמא הוא גם עוסק
במצוות חשובות שאם יתעכב יפסידן,

שנתיישב הטעם היטב בלבם. הִלְכָּךְ לֹא אֶפְשָׁר לְדוֹן כֻּלָּל דִּינֵי
נפשות בערב שבת.
הגמרא מביאה שאלות ששאל ריש לקיש מרבי יוחנן. ואף שאינם
שייכות לענין משנתינו הובאו כאן, כיון שבהמשך שאלו שמיתת
בית דין תדחה שבת, וזה שייך למה שנזכר בגמרא לעיל שאינה
דוחה: אָמַר לִיה רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְתָהָא קְבוּרָת מַת מַצֶּה
דוֹחָה שָׁבֶת, כלומר, הרואה מת מוטל בדרך ואין מי שיתעסק
בקבורתו, אף שבשאר ימות השבוע יש מצוה ליטמא לו ולקבורו,
מכל מקום בשבת אסור לעשות מלאכה לצורך זה. ומדוע לא
נאמר שהמצוה לקבורו תדחה את השבת, שהרי יש ללמוד דבר
זה מִקָּל וְחֹמֶר, וְהָא עֲבוּדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁחֻמְרָה בְּכָךְ שְׁדוּחָה
שָׁבֶת, שהרי עושים בשבת כמה מלאכות לצורך הקרבת קרבנות
שזמנן קבוע ליום השבת, כגון מוספי השבת וקרבת התמיד, מכל

בראשית לו, יב: וְתִמְנַעַ | הִתְּחַלֵּף לְאֵלֵינוּ בְּיָעוֹשׁ
וְתִלְךְ לְאֵלֵינוּ אֶת־עַמְלֵךְ אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אֶשֶׁת עֵשָׂו:

צד

הָמֵן מִזְרַע עַמְלֵךְ בֶּא מִ"תִּמְנַעַ", וְרָצָה לָהֲרוֹג אֶת "מִרְדֵּכִי",
וְזוּהוּ שֶׁהִפִּיל "פֹּרִי" בְּגִי בִּיחַד "תִּמְנַעַ" – גְּבוּרֹת קִשּׁוֹת,
וּרְמוּזִים בְּשֵׁם "מִרְדֵּכִי" וִ"הִדְסָה" (זו אֶסְתֵּר) דְּהִי הַמִּתְקֶה
הַגְּבוּרֹת וְכַמּוּ"ש "וְדוֹבֵר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ"

הנה המן מזרע עמלק בא מתמנע, והמן רצה להרוג את מרדכי והפיל² פור. תיבת פור¹ כשתצרך עם³ מרדכי בגי' ב' פעמים⁴ מנצפ"ך שהם גבורות קשות, שהוא בגי' תמנע.

ודע, שמרדכי הוא התרגום דמר⁵ דרור, אינו מיר"א

(1) כמ"ש (אסתר ג, א) "המן בן המדתא האגגי", ואגג בא מעמלק כמ"ש (במדבר כד, ז) "וירם מאגג מלכו", וכמ"ש (שמואל א טו פסוק ח) "ויתפש את אגג מלך עמלק". ראה תרגום ותרגום שני אסתר ג, א.

(2) אסתר ג, ז. "הפיל פור הוא הגורל לפני המן".

(3) פירוש: פור"ר (בגי' 286) + מרדכ"י (274) = 560, וכן ב' פעמים מנצפ"ך (280 × 2) = 560, שהם מורים על גבורות קשות (ראה הערה 4), וכן תיבת "תמנע" בגי' 560, וזהו שהמן ע"י הפור רצה להמשיך גבורות על מרדכי.

(4) מנצפ"ך: אותיות אלו מורים על גבורות, והטעם: האותיות "מנצפ"ך" הם מיוחדים, בסוג בפני עצמן, משאר כל האותיות דהאלף בית, דשאר כל האותיות באים בראש התיבה, באמצע, או בסוף, משא"כ האותיות "מנצפ"ך" – היינו האותיות הסופיות "ם", "ן", "ף", "ך", "ש" הם באים רק בסוף התיבה.

וראה במאורי אור ע' מנצפ"ך וז"ל: "מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן הם באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות". ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות דברים עמוד שמ וז"ל: "מדה וגבול הם מצד הגבורות, וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול מצד הגבורות". וראה גם בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכז: מנצפ"ך בגימטריא גבורה דין. ע"ש. וכ"ש ב' פעמים מנצפ"ך דמורה על גבורות קשות.

וראה ספר הערכים אותיות עמוד א' ואילך, ובעיקר שם עמוד סד.

(5) חולין קלט, ב. מרדכי מן התורה מנין דכתיב (שמות ל, כג) מר* דרור ומתרגמין מירא דכיא. ופרש"י: מנין, לגדולת מרדכי: מר דרור, וקרי ל' ראש לבשמים לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.

(* ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור וגו'. ובתרגום אונקלוס: וְאֵת סֵב לָךְ בּוֹסְמִין רִישָׁא מִירָא דְכִיָּא.

(6) פירוש: תיבת "מרדכי" אינו הגימטריא בשלימות למספר "מירא דכיא", ד"מרדכי" בגי' 276, ו"מירא דכיא" בגי' 288, וחסר מספר "יא" מתיבת "מירא", וחסר "א" מתיבת "דכיא", דהשם "מרדכי" הוא מצירוף אותיות "מר" מתיבת "מירא", ואותיות "דכי" מתיבת "דכיא". נמצא דחסר אותיות "יא" מתיבת "מירא", ואות "א" מתיבת "דכיא", מספר י"ב כדלקמן.

והגימטריא ד"מירא דכיא" מרמז על גבורות, דהוא גי' אלקים בפשוט + אלקים ברבוע כדלקמן. והשם "מרדכי" אדרבה מורה על מיתוק הגבורות.

דכי"א בשלימות, כי חסר בו י"א שבמירא וא' שבדכי"א. והוא, כי מיר"א דכי"א⁷ הוא מספר פור"ר⁸ שהוא מספר אלקים פשוט ואלקים ברבוע, שהוא גבורות קשות, והוא הפור שהפיל המן.

אך יש המתקה בשם אלקים, והוא מה שמתחלף באותיות הקודמין לו⁹ אכדט"ם פחות מספר י"ב ממספר אלקים. והוא מספר מרדכ"י, (וכן הדסה¹⁰ שהיא אסתר

(7) פירוש: מירא (בגי' 251) + דכיא (35) = 286, וכן פור"ר בגי' 286. (8) פור"ר בגי' "אלקים" פשוט (86), + אלקים ברבוע, והיינו א (1), + אל"ל (31), + אל"ה (36), + אלה"י (46), + אלקי"ם (86) = 200. ביחד 286 = 200 + 86, בגי' פור"ר.

נמצא ש"פור" הוא צירוף שם "אלקים" בחי' גבורות כידוע.

וב' פעמים אלקים – אלקים פשוט, וברבוע, הוא ע"ד ב' פעמים מנצפ"ך (בגי' תמנע) שמורה על גבורות קשות.

(9) פירוש: בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א' (מזהר ח"ב עמוד רסא, ב) וז"ל שם: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אל"ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי, אבל למ"ד תתחלף בכ' הקודמת אלי, וכן ה' מתחלף בד' הקודמת אלי, עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי. אך ש' של אלקים אמת שהיא מתחלפת, כי ש' דאלקים הוא מ"ם סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי. אך שלפי שלעולם כל אות ש' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם באות ש' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות ש' מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ש' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה שם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם ה' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (פרשת פקודי דף רסב), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ"מ שתמצא אלקי"ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי"ש. ראה שיחות קודש ה'תשל"ו פרשת האזינו (שבת תשובה) סעיף מב. נמצא שם "אלקים" בגי' 86, וע"י ההמתקה באותיות הקודמים "אכדט"ם" (74) הוא חסר במספר י"ב.

(10) פירוש: כמ"ש (אסתר ב, ו) "וייהי אמן את הדסה היא אסתר", הדסה בגי' 74, כמספר "אכדט"ם.

וכמו בהשם מרדכי דהוא פחות מספר י"ב ממספר "מירא דכיא", ד"מירא דכיא" מורה על גבורות (כמספר פור"ר כנ"ל), ו"מרדכי" מורה על המתקת הגבורות, ע"ד שם "אכדט"ם" שהוא פחות מספר י"ב מ"אלקים".

כן ע"ז, ד"אסתר" הוא ע"ש הסתר וההעלם (ראה חולין קלט, א) אסתר מה"ת מנין, כמ"ש (דברים לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", והשם הדסה (בגי' ע"ד) הוא מרמז על המתקת הגבורות וההעלם, שהוא המתקת שם "אלקים" עצמו, ע"י האותיות הקודמים, ובדיק חסר ופחות גי' מספר יב, אלקים בגי' 86, ו"הדסה" 74, כמספר אכדט"ם כנ"ל.

וראה אור התורה מגלת אסתר עמוד ב'רעו וז"ל: ואפשר לומר כי במלכות דאצילות יש שני מדרגות, הא' כשהיא באצילות, הב' כשהיא

הי' על חדש אדר. ויש ב' פעמים אדר, אדר ראשון ואדר שני. והנותר¹² במ"ר דרו"ר¹³ על מרדכי, שהוא התרגום דמר דרור, הוא מספ"ר שלו"ם במכוון. זהו מ"ש בסוף המגלה על מרדכי¹⁴ ודובר שלום לכל זרעו, שלו"ם דוקא.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד צו

$$410 = (205 \times 2)$$

(12) מבאר: דכוונת ה'מן הי' לאבד מרדכי, בצירוף מרדכי עם פו"ר (וכן "מריא דכ"א"), דהם בגי' ב' פעמים גבורות, וע"ז מבאר כאן, דבתיבת "מר דרור" (דמש"ם דורשין מרדכי מה"ת מנין וכו') מרומז הישועה, ד"מר" (בגי' 240) + דרור (410) = 650, וכן "מרדכי" (274) + "שלום" (376) = 650 במכוון. שיהי' שלום דוקא. (13) פירוש: החילוק בין מספר וגימטריא תיבות "מר דרור" עם תיבת "מרדכי" הוא מספר "שלום", והוא: מ"ר (בגי' 240) + דרו"ר (410) = 650, ותיבת מרדכי בגי' 274, והחילוק ביניהם, 650 — 274 = 376, שהוא מספר שלו"ם. (14) אסתר י, ג.

הוא מספר זה).

והמן הרשע שכעס עליו שרצה להרגו, הפיל פו"ר שהוא מספר מיר"א דכ"א בשלימות. וכשתצרף זה עם מרדכי, היינו כשתצרף פו"ר (מספר מיר"א דכ"א) עם מרדכי, יהי' מספר ב' פעמים מנצפ"ך שהם גבורות קשות, כמו תמנ"ע כמ"ש בטעמי המצות להרח"ו ז"ל זיע"א פרשת שופטים בענין ח"י נשים של המלך ע"ש. ועי"ז יאבד את מרדכי ח"ו.

דרו"ר¹¹ הוא מספר ב' פעמים אד"ר. כי גזירת המן

יורדת לבי"ע וכמ"ש (בלקו"ת* — שיר השירים ח, א) בביאור ע"פ שחורה אני ונאווה, וזהו ענין הדסה היא אסתר, אשר הדסה היינו כשמייוחדת עם ז"א בעלה חג"ת דאצילות, היא אסתר כשיורדת לבי"ע כשושנה בין החוחים ע"ש. (ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן קלח).

(* ראה לעיל סימן לג הערה 3.

(11) מרמז כאן, דבתיבת מר דרור" דמש"ם דורשין מרדכי מה"ת מנין, הנה אדרבה מרומז בו הישועה. דרו"ר בגי' 410, וכן ב' פעמים "אדר"

המשך מעמוד ג

לא תצטרך לשמירה והגבהה – "אשא" מענינים שלילים, אלא "אשא" מצד ענינים חיוביים, שיתגלו בה הגילויים היותר נעלים. כמארז"ל⁹ "כסא דדוד לעלמא דאתי, מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק, שנאמר¹⁰ כוסי רוי", רוי' בגימטריא רכ"א", שיומשך ויתגלה במלכות בחי' אריך¹¹. וכמארז"ל¹² "עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים. . . נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן איני מברך. . . אומר לו ליצחק טול וברך, אומר להן איני מברך. . . אומר לו ליעקב טול וברך, אומר להם איני מברך. . . אומר לו למשה טול וברך, אומר להם איני מברך. . . אומר לו ליהושע טול וברך, אומר להן איני מברך. . . אומר לו לדוד טול וברך, אומר להן אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". והיינו, שבחי' המלכות תעלה למעלה מבחי' ז"א, שהיו אצל האבות (אברהם – חסד, יצחק – גבורה, יעקב – תפארת), ולמעלה מבחי' יסוד (יוסף), ותקבל מבחי' אריך ("רוי" – רכ"א), ולמעלה יותר מבחי' עתיק (ע"ד המבואר¹³ עה"פ "אבן מאסו הבנית היתה לראש פינה", ש"אבן" – בחי' המלכות לע"ל תתעלה¹⁴ להיות "ראש פינה", לקבל מבחי' הכתר, אריך ועתיק)¹⁵.

(9) יומא עו, א.

(10) תהלים כג, ה.

(11) ראה תו"א תולדות יט, רע"א. סידור עם דא"ח נב, ב.

(12) פסחים קיט, ב.

(13) לקמן קיח, כב.

(14) ראה לקו"ת ברכה צט, ד ואילך.

(15) מד"ה ויצא ה'תשכ"ו.

טז, יח – שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק

א. בשייכות עם הציווי של הפרשה שקוראים בפרשה זו "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", ישנו היעוד של נביא הגאולה: "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה", וכפי שאומרים גם בתפלה בכל יום (מימי החול³): "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו כבתחלה".

לבאר דיוק בלשון היעוד:

בציווי פרשתנו נאמר "שופטים ושוטרים תתן לך", משא"כ בלשון היעוד נאמר רק "ואשיבה שופטיך", ולא מוזכר שוטרים⁴.

ויש לומר הביאור בזה:

החילוק בין שופטים ושוטרים הוא – בלשון רש"י: "שופטים – דיינין הפוסקים את הדין, ושוטרים – הרודין את העם אחר מצותן שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט"⁵. זאת אומרת, שהשוטרים ענינם לכפות ולהכריח את אנשי העם שיקבלו את הדין ומשפט.

עפ"ז מובן מדוע ביעוד הגאולה נאמר רק "ואשיבה שופטיך" ולא "שוטרים" – כיון שלעתיד לבוא מתבטלים מציאות הרע⁶ והיצר⁷ הרע⁸, ולא יהי צורך בשוטרים שיכריחו את אנשי העם להשמע להוראות השופטים, כיון שכל האנשים יקיימו מעצמם את ההוראות⁹. יצטרכו רק "שופטים", שיפסקו דינים וילמדו תורה ויורו את הוראות התורה והמצוות לבני ישראל¹⁰ ("ילכו מחיל אל חיל"¹¹ בקדושה גופא¹²).

וזו שהציווי בתורה כולל גם "שוטרים", הוא כיון שהוא ציווי לדורות המדבר אודות כל הזמנים וכל המצבים, במילא

(1) בתחילתה.

(2) ישע' א, כו.

(3) ברכה ה"א דתפילת העמידה.

(4) עיין בפנים השיחות וביאור עוד דיוקים.

(5) וראה רמב"ם ריש הלכות סנהדרין: שופטים – אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינים באים לפניהם, שוטרים – אלו בעלי מקל ורצועה כו'. וברש"י סנהדרין טז, ב (ד"ה שוטרים): חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע.

(6) כמו שנאמר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב).

(7) ראה סוכה נב, א.

(8) ראה אור התורה פרשתנו עמוד תתכא: ועל פי זה יובן ענין ושוטרים... והיינו להכות נפש בהבמית בשבט ע"ד לעולם ירגיו (ברכות ה, ריש עמוד א).

(9) ולהעיר מפירוש הרד"ק על הפסוק ואשיבה שופטיך כבראשונה: זה יהי בימות המשיח שיכלו הרשעים כולם ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (צפני' ג, יג).

(10) ראה רמב"ם ריש הלכות מומרים: בית דין הגדול שבירושלים [העיקר והיסוד של כל השופטים ש"בכל שעריך"] הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהן חק ומשפט יוצא לכל ישראל. וראה לקוטי שיחות חלק כט עמוד 97.

(*) ראה פרשתנו יז, ח (ובפירוש רש"י ד"ה דברי ריבות). ולהעיר גם מספרי ריש פרשתנו (על הפסוק בכל שעריך). רמב"ם הלכות סנהדרין פרק א הלכה ג, ועוד.

(11) לשון הכתוב – תהלים פד, ח.

(12) ראה תניא אגרת הקודש סוף סימן כו (קמח, א).

צריכים ציווי על שוטרים, במצב שנדרש שיקבלו את הדין בדרך כפי¹³ [ולכן נאמר גם במדרש "אם אין שוטר אין שופט", לא לדינא, רק לתועלת קיום הדבר, שייתכן שאם אין שוטרים, המשפט לא יצא לפועל].

תורת מנחם התוועדויות ש"פ שופטים ה'תנש"א

טז, כ – צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך

ב. צדק צדק בגימטריא למשיח, כי בזכות הצדקה זוכה לימות המשיח¹⁴ שנאמר (ישע' א, כז) ושבי' בצדקה, כלומר שאעפ"י ששב האדם מעבירות שבידו צריך ליתן צדקה כמו שאמרו רז"ל¹⁵ אגרא דתעניתא צדקתא.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

* * *

צדק צדק תרדוף למען תחי'. למען בגימטריא קץ.
רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

יז, טז – שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

ג. שום תשים עליך בגימטריא שלשים מעלות¹⁶.
בו מקרב אחיך בגימטריא¹⁷ בדוד בן ישי. מקרב אחיך בגימטריא משבט יהודה.

לבלתי רום לבבו הפסוק מתחיל ומסיים בל', רמז דוד יצא מיהוד"ה בגימטריא ל'. ובן ל' שנה דוד במלכו (שמואל-ב ה), יהודה במילוי בגימטריא¹⁸ מלכות, וכן רמז בסופי פסוק ובתחלתו דו"ד עוד ולא ירבה מאד הרי דוד, וכן מן עוד עד מאוד דו"ד תיבות, לבלתי רום לבבו אמר דוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני (תהלים קלא) אעפ"י שהמלכות בל' מעלות¹⁹. לבלתי רום לבבו מאחיו בגימטריא ולא משל הקדוש²⁰. ובניו מקרב בגימטריא [ב]שלום²¹. למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו דוד ובניו ימלכו עוד משיח, ודוד עבדי נשיא להם לעולם (יחזקאל לז).

פירוש הרוקח (מבעלי התוס')

(13) אלא דיש לומר, דכיון שכל עניני התורה הם נצחיים – גם לעתיד לבא יהי הענין ד"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", אלא שאז יהיו שוטרים אך ורק למעלותא – להכריז ולהודיע ע"ד מציאותו של השופט. או בכדי לסייע לבני ישראל בקיום עניני בית דין [לדוגמא: ליישר הדרך עבור עדי ראי' בקידוש הלבנה בכדי שיוכלו להגיע לבית דין בנקל ובזריזות] ע"ד תוספתא שקלים פ"א. ראה גם התוועדויות תשמ"ט חלק ד עמוד 207.

(14) עיין בבא בתרא י, ב.

(15) ברכות ו, ב.

(16) אבות פ"ו.

(17) הכוונה: עם הכולל.

(18) פירוש יהודה במילוי: יו"ד, ה, וו, דלת, ה.

(19) אבות פ"ו.

(20) ספרי.

(21) הוריות יא, ב.

♦ יום ראשון כ"ח מנחם-אב ♦

יח דינין ופרענין תמני לה בכל קרויה די יי
אלהה יהב לה לשבטיה וידונו ית עמא דין
דקשט:

טז (יח) שפטים ושטרים תתן לה בכל שערך אשר
יהיה אלהיך נתן לה לשבטיה ושפטו את העם
משפט צדק:

שופטים ושטרים תתן לה לשבטיה, בכל שערך
אשר ה' אלהיך נתן לה. לשבטיה • מלמד
שמשיבין דינין לכל שבט ושפט, ובכל עיר ועיר.
ושפטו את העם וגו' • מנה דינין ממחים וצדיקים
לשפט צדק.

כז"א שפטים ושטרים • שפטים. דינים הפוסקים
את הדין. ושטרים • (סנהדרין טז) הורדין את העם אחר
מצותם, שמפין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל
עליו את דין השופט. בכל שערך • (סנהדרין טז) בכל
עיר ועיר. לשבטיה • מוסב על: "תתן לה",

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שופטים תשנ"א. התוועדות שם כרך ד' עמ' 202)

ישנה ההוראה פנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור,
שזכינו שהקב"ה בחר ומנה בעל בחירה, שמוצד-עצמו הוא
שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהיה ה"שופטיה"
ו"יועציה" ונביא הדור, שיוה הוראות ויתן עצות בנוגע
לעבודת כל בני ישראל וכל האנשים דדור זה, בכל עניני
תורה ומצות, ובנוגע להנהגת חיי היום-יום הפלילית, גם
ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיו" (יהיו לשם שמים),
עד - הנבואה העיקרית - הנבואה ש"לא לתל לגאולה",
ותיקך ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

הלימוד שישנו לכל אחד בעמדתו בשבת פרשת שופטים
בדורנו זה ובפרט בזמן האחרון, הרגעים האחרונים דהגלות
- שצריכה להיות עבודה בהתאם, מדה כנגד מדה למצב
הגאולה:

לפרסם אצל עצמו ואצל אלו שאליהם אפשר להגיע -
שצריכים לקבל על עצמם (ביתר חזק) את ההוראות
ועצות ד"שופטיה" ו"יועציה" שבדורנו - "מאן מלכי רבנן"
בכלל, ובפרט נשיא דורנו - הבא בהמשך לרבותינו נשיאנו
שלפניו - שופט דורנו ויועץ דורנו ונביא דורנו...

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת שופטים התשנ"א

פוח התורה פועל במציאות העולם

שעריך אשר ה' אלקיך נותן לה לשבטיה, מה-שאינ-פן
בחויז-לארץ, ועל-אחת-כמה וכמה בזמן הגלות ובחויז-
לארץ, שגם כשנמצאים בחסדי ה' במלכות של חסד,
צריכים לקבל רשות מפלכות המדינה (שיש לה תוקף

...ויש להוסיף, שאף שעיקר חיוב "שופטים ושטרים תתן
לה בכל שערך" הוא בארץ-ישראל, כפסק-דין הרמב"ם
"אין אנו חבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר
ועיר אלא בארץ-ישראל בלבד. . שצאמר תתן לה בכל

כלי יקר - עוז והדר

אמר (אבות פ"א מ"ח) 'כשבפעלי דינין
עומדין לפניה יהיו בעיניך ברשעים'
כו'. לך אמר ושפטו את העם, כי
בשעת המשפט יהיו בעיניך כשאר
העם אשר הרשעים מכונים בהם,
אמנם משפט צדק, אחר המשפט
יתהפך הרשעות לצדק, כי יהיו
בעיניך צדיקים כשקבלו עליהם את
הדין' (שם):

דבר אחר, שפטים ושטרים תתן לה,
קשט עצמך תחלה (ב"מ קט), ואחר
כך ושפטו את העם, לקשט זולתו, כי
'כל דינא דמפקין מיניה ממונא בדינא'
לא דינא הוא' (בבב נח: תורה יט

ושפטו לשון הודעת דברים, לומר שךך
יהיה בודאי בקל וחמר. לא במנהג
דורנו שכל מי אשר ספק בידו למנות
דינים בורר לו קרובו או מידעו, דומה
כאלו התנה עמו בפרוש על מנת
שיחניף לו וכן עושים, ונמשך מזה
שגם כל העם אפלו רחוקים לא ישפטו
בצדק, כי הדין צריך להשוות כל
הדינין, שלא יאמרו לו אתמול פסקת
כך וכך לקרובך או למידעך או לכן
עריך ועכשו אתה משנה דין כזה:

ועל דרך הרמז יש לפרש, שבכל מקום
שאמר 'העם' מדבר ברשעים
כמו שפרש רש"י בפסוק 'ויהי העם
כמתאננים' (במדבר יא א), ורבותינו ו"ל

(יח) שפטים ושטרים תתן לה וגו'
ושפטו את העם
משפט צדק. היה לו לומר ושפטו
אותך, כי מלת 'אותך' תבא במקום
'תתן לה'. ובמקום 'ושפטו' היה ליה
למימר 'ושפטו', כי 'ושפטו' אינו צווי,
כי אם הודעת דברים שךך יהיה:

באור הענין הוא, שפסוק זה צווי למי
שיש ספק בידו למנות דינים,
שימנה אותם על מנת שיהיו דינים
ולא יחניפו אפלו לזה הממנה אותם,
וזהו שצאמר תתן לה על עצמך,
ונמשך מזה בקל וחמר שישפטו את כל
העם משפט צדק, כי אם לא יחניפו גם
לה, קל וחמר לכל העם, לךך אמר

דורנו, אודות הנהגת ה'צמח צדק', שבהיותו בעיר ליובאוויטש עשה "סדרים" בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיה.

ועוד ועיקר - שבכוח התורה פוסקים בני-ישראל שהגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו - צריכה להיות תיכף ומיד, ונעשה כן במציאות העולם בפועל ממש...

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 666)

ש'בכל שערך' קאי על שבעה 'שערי הגוף' (עינים, אזנים, פה, ידים ורגלים), שעל-ידם מתקשר אדם עם העולם מסביבו. יש למנוע שופט ושטר שיפקחו על הפניסה והציאה בשערים אלו, שתהיינה על פי הוראות התורה.

על-פי תורה - דינא דמלכותא דינא (למנות דינין (ואין זה באופן ד'שופטים ושופרים תתן לה'), מל-מקום קשעומדים בתוקף המתאים בלח התורה, נעשית הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל העולם כולו) בהתאם לפסק-דין ד'ישראל על-פי התורה - "שופטים ושופרים תתן לה", על-דרך סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא

שופטים ושופרים תתן לה בכל שערך (טז, יח)

שופט - הינו למוד התורה כדי לידע את המעשה אשר יעשון. **שופר** - הינו מעשה בפעל על פי תורה. ועל-דרך זה מבאר בחסידות, ששופטים הם חב"ד, ששופטים ומנהיגים את המדות. ומתק על פי מה שאיתא בש"ך על התורה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקושיחות חלק ל"ד עמוד 98 - מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של השופרים

הדינים ולבצע את ענשם, להלקות את החיב מלקות וכיוצא בזה.

אבל בצווי התורה על מנוי השופרים, פֶּרַש שֶׁעֲבֹדְתֶם הִיא "מִכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שִׁיקְבֹּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט", והינו להביא לידי כך שהעם יקבלו על עצמם לקיים את דיני השופטים, אבל אין להם שיכות לבצוע גזר הדין עצמו.

והנה, אם היה ענין השופרים לקיים את גזר הדין, היה נמצא שענין המשפט בתורה נחלק לשני צווים: פסיקת הדין על-ידי השופטים, ובצועו על-ידי השופרים.

אבל כיון שכל עבודת השופרים היא, קאמור, לסייע בפעלת השופטים, אם-כן מובן שאין מנוים של השופרים נחשב למצוה בפני-עצמה, ונכללת במצות מנוי שופטים (ראה ספר המצות להרמב"ם שרש יב).

שופטים ושופרים תתן לה

שופרים - הרודין את העם אחר מצותם, שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט (טז, יח. ובפירוש רש"י)

כל מנוי המצות מנו את מנוי השופטים והשופרים כמצוה אחת. והקשו האחרונים על-זה (ביאור הר"פ פערלא לספר המצות לרבי סעדיה גאון, פרשיות סוף פרשה א'. ועוד) אמאי לא מנאום לב' מצות, שהרי הם שני מעשים נפרדים, ובארו בזה באופנים שונים.

ויש לומר, שמדייק לשון רש"י בפרשו כאן יתבאר הענין בפשטות.

דהנה לעיל על הפסוק (א, טו) "ואקח גו' ושופרים לשבטיכם" פֶּרַש רש"י: "אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדינין", שתפקיד השופרים אז היה לקיים את פסק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בספר השיחות תנש"א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה - מתוך 'לקראת שבת')

בטול השופרים לעתיד לבוא

השופט, יכול הוא לקימו מצוון, והוא על-ידי "יועץ", שמסביר לאדם ש"עצה טובה" היא, וטוב לו - לקיים את דברי השופט.

ועל-פי-זה יובנו שנויי הלשונות, דבזמן הגלות, היצר הרע מפתה את האדם לעבור על פסקי דין התורה, והאדם אינו רוצה לקיים, ולכן צריכים "לשופר".

אך לעתיד-לבא כשיתקיים היעוד (זכריה יג, ב) "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ", ותבטל מציאות הרע, לא נצטרך לשופר. כי אף שגם אז יהיה "אשיבה שופטין", שהשופטים וה'בית דין' יפסקו לקיים משפטי והוראות התורה, נקים דבריו מרצוננו הטוב - בבחינת "יועץ".

שופטים ושופרים תתן לה בכל-שערך (טז, יח)

אחד מיעודי הגאולה (בהפסרת פרשתנו) הוא "ואשיבה שופטין כבראשונה ויעצין כבתחלה". ויש לענן מדוע השמיט הנביא "שופרים", והוסיף "יועץ".

ויש לומר הבאור בזה:

שופטים הם הדינין הפוסקים את הדין. ושופרים הם "הרודין את העם אחר מצותם, שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את הדין" (לשון רש"י על הפסוק). ונמצא שאף שהשופט פוסק את הדין וגוזר על האדם לקימו, יכול להיות שלא ירצה האדם לעשותו. ולכן צריכים לשטר המפה וכופה ברצועה שיקימו את פסק הדין בפעל. אף גם כשהאדם אינו מבין מעצמו מדוע לקיים את גזרת

(יט) לֹא-תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר פָּנִים וְלֹא-תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶל עֵינֵי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרִי צְדִיקִים:

נ"י • לֹא-תַטֶּה מִשְׁפָּט • כְּמִשְׁמְעוּ. לֹא תִכִּיר פָּנִים • אֵף בְּשַׁעַת הַטְּעָנוֹת, אֲזַהֶרֶה לְדִין שְׁלֹא יִהְיֶה רֵךְ לָזֶה וְקָשָׁה לָזֶה, אַחַד עוֹמֵד וְאַחַד יוֹשֵׁב, לְפִי שִׁפְשׁוּאָה זֶה שֶׁהִדִּין מִכְבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, מִסְתַּתְמֵין טְעָנוֹתָיו. וְלֹא-תִקַּח שֹׁחַד • (ספרי) אֲפִלּוּ לְשִׁפְט צֶדֶק. כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר • (כתובות קח) מִשְׁקַבֵּל שֹׁחַד מִמֶּנּוּ, אִי אֲפָשֶׁר שְׁלֹא יִטֶּה אֶת לִבּוֹ אֲצִלּוֹ לְהַפֵּךְ בְּזִכְרוֹתָיו. דְּבָרֵי צְדִיקִים • דְּבָרִים הַמְצַדִּיקִים, מִשְׁפָּטֵי אֱמֶת.

כלי יקר – עוז והדר

הָאֶרֶץ, וְדוֹר הַמִּבּוּל יוֹכִיחַ. וְכֵן אָמַר יִתְרוֹ (שמות יח ב) "וְגַם כָּל הָעָם עַל מַקְמוֹ בָּא בְּשָׁלוֹם", הוּא לִיָּה לְמִימַר 'אִישׁ עַל מַקְמוֹ יֵשֵׁב בְּשָׁלוֹם', אֲלֵא שְׁמוֹדֵבֵר בְּמִקּוֹם כָּלִלִי הַמִּיָּחָד לְכָל הָעָם אֲשֶׁר בָּעֵת רָצוּ לְבֹא שָׁמָּה, וְאָמַר יִתְרוֹ שְׁבֻכּוֹת מִנּוּי הַדִּינִים יִזְכּוּ לְבֹא שָׁמָּה:

וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֹז יֵשׁ לְפָרֶשׁ, שֶׁהוֹפִיר כָּאֵן הַמִּשְׁפָּט וְצִדְקָה, לְפִי שִׁישׁ לְפַעֲמִים דִּין הַעוֹשֶׂה צִדְקָה וּמִשְׁפָּט כְּאֶחָד, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה דָּוִד הַמֶּלֶךְ 'מִשְׁפָּט לָזֶה וְצִדְקָה לָזֶה' (סנהדרין א). וְיֵשׁ הַפָּרֶשׁ בֵּין מִשְׁפָּט לְצִדְקָה, כִּי הַמִּשְׁפָּט צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמִתּוֹן, וְהַצִּדְקָה בְּרִדְיָפָה וּמְהִירָוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא כא) "וְרִדְף צִדְקָה וְחָסֵד יִמְצָא חַיִּים". וּכְתִיב (ישעיה נא א) "שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צִדְקָה", וְשִׁמְרוּ 'לְשׁוֹן שְׁמָרִים, כִּי הַמִּשְׁפָּט הַעוֹמֵד עַל שְׁמָרָיו זִמֵּן רַב יִפְּלוּ הַשְּׁמָרִים לְמִטָּה וְיִשְׁאַר הַמִּשְׁפָּט צָלוּל, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג כא) "כִּי יִתְחַמֵּץ לִבִּי" וְגו', כִּי מִי שֶׁהוּא מִתּוֹן בְּדִין גּוֹרֵם לְהַרְחִיק כָּל הַטְּעָנוֹת הַגּוֹרְמִים עֲכִירַת הַשִּׁכָּל. וַעֲשׂוּ צִדְקָה, לֹא לְאֶתֶר בְּלֹא הַמִּתְנָה, מִיָּד תֵּן לוֹ וְאֵל תִּדְחֶהוּ (ראה דברי רבנו שמואל כא א). כִּי נֶאֱמַר כָּאֵן לֹא תִקַּח שֹׁחַד, 'שֶׁהוּא חֹד' וְחוֹתֵף הַדִּין מִהֶרֶה, אֲלֵא צָרִיךְ לִהְיוֹת מִתּוֹן בְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. אֲבָל הַצִּדְקָה לֹא כֵן, אֲלֵא צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף בְּרִדְיָפָה וּמְהִירָוֹת, לְמַעַן תִּתְּנֶהּ, כִּי 'רִדְף צִדְקָה וְחָסֵד יִמְצָא חַיִּים', וְיִרְשֶׁת אֶת הָאֶרֶץ, כִּי הַדִּינִין יוֹשִׁיבוּם עַל אֲדָמָתָם וְיִמְלֹךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ" (משלי כ ד: תורה ב

וְלִפִּי שְׁרָמֹז כָּאֵן שֶׁהִדִּין צָרִיךְ לִהְיוֹת מִתּוֹן בְּדִין, וְעַל יְדֵי זֶה יְבֹא לִידֵי עֲנוּי הַדִּין לְהַשְׁהוֹתוֹ יוֹתֵר מִכְּדֵי הָרָאיוּ, עַל כֵּן אָמַר (פסוק ב) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, לְפִי שֶׁהַנִּבְיָא מְאֻשִּׁים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאָמְרוֹ "צֶדֶק יִלִּין בָּהּ" (ישעיה א כא), כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרְשָׁנוּ לְמַעַלָּה פָּרֶשֶׁת דְּבָרִים (א יח) שֶׁבְּדִינֵי נִפְשׁוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לְזִכְרוֹת אֲבָל לֹא לְחוּבָה (ספרי יח), וְהֵם הַפְּכוּ הַשִּׁטָּה וְהָיוּ מְלִינִים הַצֶּדֶק דִּהְיִנוּ הַזִּכְרוֹת. עַל זֶה אָמַר כָּאֵן שֶׁצֶדֶק תִּרְדֹּף, כִּי לְשׁוֹן רִדְיָפָה מוֹרָה עַל הַמְהִירוֹת, שִׁמְמָה לְחוּתֵף הַדִּין כְּשֶׁנֶּתְבָּרַר זְכוּתוֹ דִּהְיִנוּ הַצֶּדֶק. וְכַפֵּל ה' צֶדֶק, חֹד לְגוֹפִיָּה, וְחֹד לְמַעַט הַחוּבָה שֶׁחִבֵּי לְהִלִּין: דְּבָר אַחֵר, 'שֹׁחַד' שֶׁהוּא חֹד' כְּחֶרֶב הַחוּתֵף, כִּי עוֹת הַדִּין מְכִיבָה חֶרֶב חֹדָה לְעוֹלָם, כְּדֹאִיתָא בְּפֶרֶק בַּעֲשָׂרָה (אבות פ"ה מ"א) 'חֶרֶב בֹּא לְעוֹלָם עַל עֲנוּי הַדִּין וְעַל עוֹת הַדִּין, לְכֹךְ נִקְרָא הַשֹּׁחַד הַמַּעֲנוֹת הַדִּין 'שֹׁחַד', שֶׁהוּא חֹד כְּחֶרֶב. וְאַחֵר כִּי הוֹדִיר גַּם עַל עֲנוּי הַדִּין בְּאָמְרוֹ (פסוק ב) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, שִׁמְמָה לִזְמֵר פְּלוּנֵי אֶתָּה וְכֹאֵי לְגִלּוֹת צִדְקָתָה, לְמַעַן תִּתְּנֶהּ וְתִנָּצַל מִן הַחֶרֶב. וְיִרְשֶׁת אֶת הָאֶרֶץ, פָּרֶשׁ רַשִׁי 'כְּדֹאֵי הוּא מִנּוּי הַדִּינִין הַפְּשָׁרִים לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבָם עַל אֲדָמָתָם. וְטַעַם 'לְהַחֲיוֹת' לְפִי שֶׁאֲלֵמָלָא מוֹרָאָה אִישׁ אֶת רַעְהוֹ חַיִּים בְּלָעוּ' (אבות פ"ג מ"א), לְכֹךְ אָמְרוּ שְׁמִנּוּי הַדִּינִים גּוֹרֵם 'לְהַחֲיוֹת', רוּצָה לִזְמֵר שְׁלֹא יִבְלַע אִישׁ אֶת רַעְהוֹ חַיִּים. וּלְהוֹשִׁיבָם עַל אֲדָמָתָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ ד) 'מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ', אֲבָל קִלְקוּל הַדִּינִין גּוֹרֵם הַשְׁחָתָה

(יט) לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד. מִדְּלָא קֶאֱמַר 'וְלֹא תִכִּיר פָּנִים' בְּוִי"ו, וְאָמַר 'וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד' בְּוִי"ו, שְׁמַע מִיָּנָה שְׁלֹא תַטֶּה 'וְלֹא תִכִּיר' כָּל אַחַד מִלְּתָא בְּאִפִּי נִפְשִׁיהּ, אֲבָל 'לֹא תִקַּח שֹׁחַד' תּוֹלְדוֹת שֶׁל 'לֹא תִכִּיר פָּנִים'. לְפִי שֶׁהַעֲשִׂירִים נִקְרְאוּ "פְּנֵי הָאֶרֶץ" כְּמוֹ שֶׁפָּרֶשׁ רַשִׁי 'פָּרֶשֶׁת מִקֵּץ (בראשית מא נט), וּכְשֶׁאָמַר לֹא תִכִּיר פָּנִים, הֵינּוּ הַעֲשִׂירִים שֶׁנִּקְרְאוּ 'פְּנֵי הָאֶרֶץ', וּכְשֶׁלֹּא תִכִּירָם אֲזַי מִמִּיָּלָא לֹא תִקַּח שֹׁחַד, כִּי הַמִּכִּיר פְּנֵי הַעֲשִׂירִים הוּא בְּעֵבֹר תִּקְוָה הַשֹּׁחַד שֶׁמִּקְוָה לְקַבֵּל מֵהֶם. וְלְשׁוֹן 'הַטִּיָּה' מוֹרָה שֶׁשֶּׁנִּי הַבְּעָלִי דִּינִין יִהְיוּ שׁוֹיִם בְּעֵינָיו, כְּאֵלּוּ הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְנַחֲמִים בְּכַף מֵאֻנִּים הַשְּׁוֹיִם, לְכַלְתִּי הֵיטֵב לְשׁוֹם כִּי הִכְרַע וְנִטָּה לְשׁוֹם צֶדֶק, וְהוּא עֲנִין לֹא תִכִּיר פָּנִים, שִׁיָּהִי דוּמָה כְּאֵלּוּ אֵינוֹ מִכִּיר שׁוֹם אַחַד מֵהֶם: וְלְשׁוֹן 'שֹׁחַד' אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל' (כתובות קח) 'שֶׁהוּא חֹד', שֶׁהַמִּקְבֵּל וְהַנּוֹתֵן נִעְשׂוּ לְאִישׁ אַחַד וְשׁוֹב אֵינוֹ רוֹאֶה חוּבָה לְעַצְמוֹ (רש"י שם). וְאֵין זֶה מִחוּר, שֶׁהִרִי 'שֹׁחַד' שֶׁם הַמִּמּוֹן וְלֹא שֶׁם הַבְּעָלִים, וְכִי בְּעֵבֹר שְׁגוֹרֵם שֶׁהַבְּעָלִים יִהְיוּ לְאַחֲדִים נִקְרָא הַמִּמּוֹן עַל שְׁמֵם. וְנִקְרָא לְפָרֶשׁ 'שֶׁהוּא חֹד' לְשׁוֹן 'חֹדוֹד' מִלְּשׁוֹן 'בְּרֹזֶל בְּבְרֹזֶל חֹד' (משלי כו יז), כִּי הַמִּמּוֹן דוּמָה לְסִבִּין מִחוּדֵד הַחוּתֵף מִהֶרֶה, וְכָל דִּין צָרִיךְ לִהְיוֹת מִתּוֹן שְׁלֹא יִחוּתֵף הַדִּין מִהֶרֶה, וּכְשֶׁקַּבֵּל הַשֹּׁחַד הִרִי הוּא יוֹדֵעַ לֹא לְאֶתֶר לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה וְחוּתֵכוֹ מִהֶרֶה כְּחוּתֵף בְּסִבִּין חֹד, וְלֹא הַדִּין חוּתֵף הַדִּין אֲלֵא הַמִּמּוֹן חוּתֵף וְהוּא חֹד:

מִנְיָי הַיָּמִינִין הַכְּשָׁרִים לַהֲחִיּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיכֶן
עַל אֲדָמְתָן.

רמ"א • לֹא-תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה • לְחִיבוֹ עָלֶיהָ מִשְׁעַת נְטִיעֶתָהּ, וְאָפְלוּ לֹא עֲבָדָהּ, עֹבֵר בִּ'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל נְטִיעֶתָהּ. לֹא-תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ • אֲזַהֲרָה לְנוֹטֵעַ אֵילִן וְלִבְנוֹהַ בֵּית פְּהַר חֲפִית.

סִתְהִירִין (ח) כֹּל הַמַּעֲמִיד דִּין שְׂאִינו
הִגִּין כְּאִלוּ נוֹטֵעַ אֶשְׂרָה, וּבִמְקוֹם
תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים כְּאִלוּ נָטְעוּ אֶצֶל מוֹצֵחַ
ה'." וְהָ אֲזַחְרָה גְדוּלָּה עַל גִּסּוֹת הָרִית,
וְאִנּוּ לְמַדִּין גַּם זֶה מִן הַמּוֹצֵחַ, שֶׁלֹּא
רָצָה ה' בְּמוֹצֵחַ שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, אֲלֵא
"מוֹצֵחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי" (שְׁמוֹת כ ב)
הַמוֹצֵחַ עַל גֶּדֶר הָעֲנֻהָ. וְרַבּוּתֵינוּ ז"ל
אָמְרוּ (אֲבוֹת שֵׁם מ"ו) "הֵגַס לְבוֹ בְּהוֹרָאָה
שׁוֹטֵה רָשָׁע וְגַם רוּחַ", וְכִמוּ שֶׁנֶּאֱמַר
(תְּהִלֵּים כ ח) "דִּרְךְ עֲנוּיִם בְּמִשְׁפָּט":

וּבְדֹרְנוּ בְּמָה אֲשֶׁרֹת נוֹטְעִים בְּכָל
עֵיר וָעִיר, לֹא יִבְקְרוּ בֵּין
בְּמָקוֹם תִּלְמִידֵי חֻכְמִים אוֹ לֹא, גַּם כִּי

ויבשם שהמבוב היה צריך להיות מן אבנים הרבה ולא מצבת אבן אחת, כך הסתגדרו, כי אין דין יחידי אלא אחד' (אבות פ"ד מ"ח), על כן היו הסתגדרו צריכין להיות רבים, כי אנשי המעלה נמשלו לאבני גזר בהרבה מקומות במקרא (ראה בדברי רמב"ל על ח ט), לכך היה כתוב על פסא שלמה לא תקים לה מצבה:

ולא תשע לה אשרה, דרשו במסכת

וּמֵאֲמֵר 'לֹא תִזְבֹּחַ אֲשֶׁר יִרְאֶה בְּעֵינֶיךָ
 רָחוֹק לְטַמְכוֹ לְכֶסֶף מִשְׁפָּט,
 הִנֵּנִי מֵרָאה מְקוֹם 'כִּי קְרוֹב הִדְבֵּר
 מֵאֵד" (ע"פ הללו ל ד). בְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ
 בְּמִסְכַּת יִבְכּוֹת (קא), 'כֶּשֶׁם שִׁבִּית דִּין
 מְנַקִּים הָיִי בְּצֶדֶק, כִּף הָיִי מְקַיֵּם מִמוֹם,
 שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד ו) "כִּלְךָ יֶפֶה רַעֲיָתִי
 וּמוֹם אֵין בָּךְ", וְיֹדֵעַ שֶׁאֵין לָךְ דֶּבֶר
 הַבָּא בְּקִבְלָה שֶׁאֵין לוֹ סֶמֶךְ מִן הַתּוֹרָה,
 כִּי 'דְּבָרֵי תּוֹרָה מִדְּבָרֵי קִבְלָה לֹא
 יִלְפִינִי' (חגיגה ט), וְהֵיכֵן לְמַדּוֹ לֹאֹמַר כֵּן
 מִן הַתּוֹרָה שֶׁהַסֵּהֲדָרִין צָרִיכִין לֵהִיּוֹת
 נְקִיִּים מִכָּל מוֹם. אֲלֵא וְדֹאֵי לִפִּי שֶׁהִבֵּל
 מוֹדִים אֲפֹלוֹ מֵאֵן דִּלָּא דְרִישׁ סְמוּכִים,
 מִכָּל מְקוֹם בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה הִבֵּל דְרִישִׁי
 סְמוּכִים (יבמות ד), וְאֵם כֵּן לְמֵאִי נִפְקָא
 מֵינָה נִסְמְכוֹ שֶׁשֶּׁהָ לֵאמֹר הִלּוֹ, אֲלֵא
 לֹאֹמַר לָךְ שֶׁכֵּלֶם תִּלְווִין בְּיוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף
 דִּין, וְלֹא לְחֹם אֲמָרָה תּוֹרָה שִׁיחֶיהָ
 מְקוֹם יְשִׁיבַת הַסֵּהֲדָרִין אֲצֵל הַמּוֹבָח
 (ראו רש"י שמות כא א), אֲלֵא וְדֹאֵי כְּדִי
 לְלַמֵּד זֶה מִזֶּה, וְכֵן הַפּוֹסֵל בְּמוֹבָח
 עֲצָמוֹ וּבִנְקָרְבִים עַל גִּבּוֹ, וְהוּא הִדְבֵּר
 הַפּוֹסֵל גַּם בַּסֵּהֲדָרִין:

(כב) וְלֹא-תָקִים לְךָ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׁנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ כב וְלֹא תָקִים לְךָ קָמָא דִּי סָנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • וְלֹא-תָקִים לְךָ מִצְבֵּה • מִצְבֵּה אֶבֶן אַחַת, לְהִקְרִיב עָלֶיהָ אֲפִלּוּ לְשִׁמִּים. אֲשֶׁר שָׁנָא • מִזְבֵּחַ אֲבָנִים וּמִזְבֵּחַ אֲדָמָה צִוָּה לַעֲשׂוֹת, וְאֵת זֶה שָׁנָא, כִּי חֹק הָיְתָה לְכַנְעָנִים. וְאֵף-עַל-פִּי שְׁהִיְתָה אֶהְיֶה לוֹ בִּימֵי הָעָבוֹת, עֲכָשׁוּ שְׁנָאָה, מֵאַחַר שֶׁעָשְׂאוּהָ אֵלֹהִים חֹק לַעֲבוֹדָת-כּוֹכָבִים.

יז (א) לֹא-תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וַיֵּשֶׁה אֲשֶׁר יְהוָה בּוֹ מוֹם כָּל דָּבָר רָע כִּי תֹעֲבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ׀ א לא תבוס קדם יי אלהיך תור ואמר די יהי בה מומא כל מדעם פיש ארי מרחק קדם יי אלהיך הוא:

כ"י • לֹא-תִזְבַּח וְגו' כָּל דָּבָר רָע • אֲזַהֲרָה לְמַפְגֵּל בְּקִדְשִׁים עַל-יְדֵי דְבוּר רַע, וְעוֹד נִדְרָשׁוּ בּוֹ שְׁאָר דְּרָשׁוֹת ב' שְׁחִיטָה קִדְשִׁים' (ובחים לו ב).

(ב) כִּי-יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת-הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה-אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ׀ ב ארי ושתבח בניה בחדא מקוריה דיי אלהיך יהב לך גבר או אתמא די עבד ית דביש קדם יי אלהיך למעבר על קימה:

(ג) וַיִּלָּךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וּלְשִׁמְשִׁי׀ או לִיָּדָה או לְכָל-צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִי: ׀ כ"י • אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִי • לַעֲבֹד (מגילה ח).

(ד) וְהִגִּדְלָךְ וְשִׁמְעָתָ וְדַרְשָׁתָּ הַיָּטֵב וְהִנֵּה אִמֶּת נִכּוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: ׀ ד ויחיון לך ותשמע ותתפע יאות וקא קשטא פון פתגמא אתעבידת תועבתא קדא בישראל:

(ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת-הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת-הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשָׂו אֶת-הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל-שְׁעָרֶיךָ אֶת-הָאִישׁ אוֹ אֶת-הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בָּאֲבָנִים וּמָתוּ: ׀ ה והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל-שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו:

כ"י • וְהוֹצֵאתָ אֶת-הָאִישׁ הַהוּא וְגו' אֶל שְׁעָרֶיךָ וְגו' • הַמִּתְרַגֵּם "אֶל שְׁעָרֶיךָ": 'לְתַרְע בֵּית דִּינָךְ', טוֹעָה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ: (ספרי) "אֶל שְׁעָרֶיךָ", זֶה שֶׁעַר שְׁעָבֵד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעַר שְׁנִדּוֹן בּוֹ? נֶאֱמַר "לְקַרְוֶיךָ" לְמִטָּה וְנֶאֱמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַעְלָה, מֵה "שְׁעָרֶיךָ" הָאֲמֹר לְמַעְלָה, שֶׁעַר שְׁעָבֵד בּוֹ, אֵף "שְׁעָרֶיךָ" הָאֲמֹר לְמִטָּה, שֶׁעַר שְׁעָבֵד בּוֹ, וְתִרְגְּמוּ: 'לְקַרְוֶיךָ'.

כלי יקר - עוז והדר

יְהִיָּה בְּעִירוֹ תִּלְמִיד חָכָם מְפֹלָא בְּתוֹרָה וְחִסְדִּירוֹת, כָּל חֻקֵּיהֶם לֹא עֲמָדָה לוֹ, כִּי עַל כָּל פְּנִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֹא בְּקִרְבּוֹ וְרַע אֲבָרְהָם עַתָּה לְקַצֵּר. וּמִכָּל מְקוֹם עָלָה בְּיָדוֹ בְּאוֹר יִקָּר בְּסִמְכוֹת שִׁשָּׁה לְאִין אֵלֹהִים תּוֹרָה כב

(ו) **עַל־פִּי יְשָׁנִים עֲדִים א֤וּ שְׁלֹשָׁה עֲדִים יוֹמַת הַמָּוֶת**
לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עַד אֶחָד:
 וְעַל מִימַר תְּרִין סְהַדִּין אוּ תִלְתָּא סְהַדִּין
 יתְקַטֵּל דְּחִיב קְטוּל לֹא יתְקַטֵּל עַל מִימַר
 סְהַדִּי חָד:

כ"י • **שְׁנִים עֲדִים אוּ שְׁלֹשָׁה •** אִם מִתְקַיֶּמֶת עֲדוּת
 בְּשְׁנַיִם, לְמָה פָּרַט לָךְ בְּשְׁלֹשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה
 לְשָׁנִים, מֵה שְׁנַיִם עֲדוּת אַחַת, אִף שְׁלֹשָׁה עֲדוּת
 אַחַת, וְאֵין נִצְעָשִׁין זִמְמִין עַד שִׁזְמוּ כָּלָם (מכב' ו).

(ז) **יָד הָעֲדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד**
כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה וּבְעֶרְתָּ הָרָע מִקִּרְבּוֹ: פ
 וְיָד דְּסְהַדִּיא תִּהְיִי בַּהּ בְּקַדְמִיתָא לְמַקְטִילָהּ
 וְיָד דְּכָל עָמָא בְּבִתְרִיתָא וְתַפְלִי עֲבַד דְּבִישׁ
 מִבִּינָה:

(ח) **כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם**
בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֶיךָ
וּקְמַת וְעֲלִית אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בּוֹ:
 ח אֲרִי יתְכַסִּי מִנָּה פִתְגָמָא לְדִינָא בֵּין דִּמָּא
 לְדִמָּא בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵין מִכְתָּש סְגִירו
 לְמִכְתָּש סְגִירו פִתְגָמִי פִלְגָמָא דִּינָא בְּקִרְוִיךָ
 וְתַקוּם וְתַסַּק לְאַתְרָא דִּי יתְרַעִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 בַּהּ:

כ"י • **כִּי יִפְלֹא •** כָּל 'הַפְּלָאָה' לְשׁוֹן הַבְּדִלָּה
 וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמִכְסָּה מִמֶּךָ. בֵּין־דָּם
 לְדָם • (ספרי. סנהדרין פד) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר.
 בֵּין־דִּין לְדִין • בֵּין דִּין זָכַי לְדִין חֵיב. וּבֵין נָגַע
 לְנָגַע • בֵּין נָגַע טָמֵא לְנָגַע טָהוֹר. דְּבָרֵי רִיבָת •
 שִׁיחֵיו חֲכָמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בְּדָבָר: זֶה מְטָמֵא וְזֶה
 מְטָהָר, זֶה מְחִיב וְזֶה מְזַכֵּה. וּקְמַת וְעֲלִית • (סנהדרין
 פה) מִלְמַד שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ גְּבַהּ מִכָּל הַמְקוֹמוֹת.

(ט) **וּבֹאֲתָ אֶל־הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר**
יְהִי בַיָּמִים הָהֵם וְדִרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט:
 ט וְתִיתִי לְוֹת כְּהֹנָיָא לְוָאִי וְלֹת דִּינָא דִּי יְהִי
 בַּיּוֹמִיא הָאֲנֹן וְתַתְּבַע וּיְחִוּין לָךְ יֵת פִתְגָמָא
 דְּדִינָא:

כ"י • **הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם •** הַכְּהֹנִים שִׁינְאָו מִשְׁבֵּט לְוִי.
 וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הָהֵם • (ספרי) אֶפְלוּ
 אֵינוּ כְּשֶׁאֵר שׁוֹפְטִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, אֵתָה צָרִיךְ לְשַׁמַּע
 לוֹ, אֵין לָךְ אֶלָּא שׁוֹפֵט שְׁבִימִיךָ.

(י) **וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן־הַמָּקוֹם**
הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
יֹרֶד:
 י וְתַעֲבַד עַל מִימַר פִתְגָמָא דִּי יְחִוּין לָךְ מִן
 אֲתָרָא הַהוּא דִּי יתְרַעִי יְיָ וְתַטֵּר לְמַעֲבַד כְּכֹל
 דִּי יִלְפָנָךְ:

(יא) **עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֶד וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־**
יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ
לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל:
 יא עַל מִימַר אֲוִרִיתָא דִּי יִלְפָנָךְ וְעַל דִּינָא דִּי
 יִימְרוּן לָךְ תַּעֲבַד לֹא תִסְטִי מִן פִתְגָמָא דִּי
 יְחִוּין לָךְ יָמִינָא וּשְׂמָאלָא:

כ"י • **יָמִין וּשְׂמָאל •** אֶפְלוּ אוֹמַר לָךְ עַל
 יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל, וְעַל שְׂמָאל שֶׁהוּא יָמִין,
 וְכָל־שָׂכֵן שְׂאוֹמֵר לָךְ עַל יָמִין - יָמִין, וְעַל שְׂמָאל
 - שְׂמָאל.

כלי יקר - עוז והדר

יז (יא) **לֹא תִסּוֹר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר**
יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל.
 פֶּרֶשׁ רַש"י אֶפְלוּ אוֹמַר לָךְ עַל יָמִין
 שֶׁהוּא שְׂמָאל כו'. נִרְאֶה שְׂדֻקְדֵּק זֶה
 מִדְּלָא קָאָמַר 'לֹא תִסּוֹר יָמִין וּשְׂמָאל
 מִן הַדָּבָר', וּמִדְּקָאָמַר 'יָמִין וּשְׂמָאל'
 אַחֵר 'אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ', שְׁמַע מִינָהּ שֶׁחֵבִי
 קָאָמַר, אִף עַל פִּי שְׂכָפִי הָאֵמַת אֵינוּ
 יָמִין וּשְׂמָאל, זֹלַת מֵה שֶׁהָיוּ יִגִּידוּ לָךְ
 שֶׁהוּא יָמִין וּשְׂמָאל. וּבִטְעָם דָּבָר זֶה
 נִתְקַשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים וְנִתְּנָה טַעְמִים רַבִּים
 שְׁנֵין דִּין מִן דִּין:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כרך ה, עמ' 831)

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (יז, יא) אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין (רש"י)

שכן פסק-דין של חכמי-ישראל הופך את הימין לשמאל ואף השמאל לימין.

(יב) והאיש אשר-יעשה בזדון לבבלתי שמע אל-הבחן העמד לשרת שם את-יהוה אלהיו או אל-השפט ומת האיש ההוא ובערתה הרע מישראל:

יב וגבר די יעבד ברשע בדיל דלא לקבלא מן פהנא דקאם לשמשא תמן קדם יי אלהה או מן דינא ויתקטל גברא ההוא יתפלי עבד דביש מישראל:

(יג) וכל-העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד: כ"י • וכל-העם ישמעו (סנהדרין פט) מכאן שממתינים לו עד הרגל, וממיתין אותו ברגל. עוד:

♦ יום שני כ"ט מנחם-אב ♦

(יד) כִּי־תבא אל-הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך בכל-הגוים אשר סביבתי:

יד ארי תעול לארעא דיי אלהה יהב לך ותיסדה ותישב בה ותימר אמני עלי מלכא ככל עממא די בסחריני:

כלי יקר – עוז והדר

ובפי האמת אין אני רואה שום קשי בדבר, כי כבר אמרו רבותינו ז"ל (חגיגה ג) "שמא יאמר אדם הואיל והללו מטהרין והללו מטמאין, הללו אוסרין והללו מתירין, היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר "נתנו מרעה אחד" (קהלת יב יא) בלן אל אחד נתנן' כו'. וקשה הלא הדרא קשיא לדכתה, וסוף סוף היאך אני למד תורה. אלא באור הדבר הוא, שבכל דבר טמאה וטהרה יש כמה פנים לטהרו וכמה פנים לטמאו, ואם התורה טהרתו, הוא מפני שהצדדים המקאים פני טהרה הם מרבים יותר מן הפנים המוראים פני טמאה, וכן להפך, והוא הדין בדבר מותר ואסור, וכשר ופסול. ומשעם זה אמרו רבותינו ז"ל סוף פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין יז) "שאינן ממניין לסנהדרין עד שיודע לטהר השרץ מן התורה, וטעמו של דבר, שאם לפעמים צריכין להוראת שעה לפסוק נגד התורה משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט כב), אז יכול החכם או הנביא לצרף

לסברת 'עת לעשות לה' אותן מעוט סברות שבכך נדחו מחמת הרב, וליילף אחר המעוט בהוראת אלהיו בהר הכרמל (מלכים א' פרק יח, וראה רמב"ם יסודי התורה פ"ט ה"א):

אבל אם אין החכם או הנביא יודע שום סברא אל ההפך, אז לעולם לא יטהרו אפילו בהוראת שעה, והרי הוא מזהב לטהרו מטעם סמוך עת לעשות לה' למעוט סברות הנוטין אל ההפך ואתרע רבא דכנגדו. ואם בית דין שלמשה פוסקים טהור על דבר שהוא טמא מן התורה, הואיל שיש סברות גם לטהרו, סמוך רבא של בית דין שלמשה שהסכימו לטהרו, אל מעוט סברות שיש לו בלאו הכי לטהרו, ואתרע רבא של טמאה, כי נתן ה' כח גם לבית דין שלמשה לעשות סברות לכאן ולכאן, ונתרבו הסברות הנוטין לצד טהרה. ועל כן יפה אמרו רבותינו ז"ל (חגיגה שם) 'עשה אונן באפרכסת וקנה לב לשמע דברי המטהרין ודברי המטמאין', כי כפי האמת כל אדם צריך לכלל הסברות, כי אי אפשר לו להיות מן

הסנהדרין עד אשר יהיה ידו בכל הסברות. ומשעם זה ראוי לקבל מהם אפילו אם אומרים על ימין שהוא שמאל, מצד אותן סברות הנוטין גם לצד שמאל, וזה דרך נכון מאד:

ואם נפשך לומר שאמרו זה על הדינין 'שאינן לדון כי אם מה שענינו רואות כמו שנאמר (דברי הימים ב' יט ח) "ועמכם בדרך משפט" (סנהדרין ה), והוא קאי על מה שנאמר למעלה (פסוק ח) **בין דין לדיון** כי הכל לפי ראיות עיני הדין, אז הדבר מבאר מעצמו, כי בידו לדון על פי אמד דעתו כמו שנאמר (זכריה ח טו) "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם", ואמר 'שפטו' על שלשתן, ובשעריכם' לשון שעור, כי שלשתן צריכין השערה שכלית ואמד הדעת לפי הזמן והמקום והענין. כי לפעמים צריך לשנות האמת מפני השלום (יבמות סד) וכיוצא, וכן השלום אינו טוב לעצמו בכל מקום כי 'כנוס לרשעים רע להם ורע לעולם' (סנהדרין עא), וכן המשפט צריך שעור ואמד הדעת בדרך שנתבאר: תורה יב

(טו) שוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֵּרב אֶחָיד תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא
תֹכֵל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחָיד הוּא:

טו מִנְּאֵה תִּמְנִי עָלֶיךָ מֶלֶכָּא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְגוֹ אֶחָיד תִּמְנִי עָלֶיךָ מֶלֶכָּא לִית
לָךְ רִשׁוֹ לְמִנְאֵה עָלֶיךָ גְּבֵר נֹכְרִי דִּי לֹא
אֶחָיד הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 105)

שוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו) רז"ל אָמְרוּ (ג'ט"ז סב, א) מִנְּאֵה
לָךְ דְּרַבְנָן אֵיקְרוּ מַלְכִּים . . דְּכָתִיב בִּי מַלְכִּים יִמְלֹכוּ וּגו' | מובן אם כן, שִׁמְצוֹת מִנְּאֵה מֶלֶךְ בְּזִמְנֵה הָיָה קִיּוֹם צוּרֵי
הַמִּשְׁנָה (אבות א, ו) עָשָׂה לָךְ רַב. וְהִנֵּה, יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שְׂאִינוֹ

כלי יקר – עוז והדר

(טו) **שוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ וּגו'.**
"רַבִּים אָמְרִים מִי יִרְאֵנוּ
טוב" (תהלים ד ו) באור מספיק על הספק
הַגְּדוֹל הַנוֹפֵל עַל מִצְוָה זו, שְׂאֵם הָיָה
רָצוֹן ה' שֶׁ"לְצַדִּיק יִמְלֹךְ מֶלֶךְ" כְּשִׁיחְפָּצוֹ
הֵם (ע"פ ישעיה א כ), אִם כֵּן לָמָּה נִתְרַעַם
עֲלֵיהֶם שְׂמוּאֵל הַנָּבִיא וְה' עֲמֹו
כְּשֶׁשָּׂאֵלוּ לָהֶם מֶלֶךְ (שְׂמוּאֵל א' ח), מִשְׁמַע
שֶׁהָיָה דָּבָר נִתְעַב בְּעֵינֵי ה'. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים שֶׁהִתְרַעַמַת הָיָה עַל שְׂאֻמְרוֹ
"לְשִׁפְטָנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם" (שם פסוק ד),
שִׁישְׁפֹּט אוֹתָם בְּנִימוּסֵי הַגּוֹיִם. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים שְׂאִין פָּרְשָׁה זוֹ מִצְוָה אֲלָא
הוֹדַעַת דְּבָרִים, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
"מִגִּיד מִירָאשִׁית אַחֲרִית" (ישעיה מו י)
שֶׁכֶּף יִבְקָשׁוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד, וְהִתִּיר
לָהֶם ה'. וּמִהֲרֵי אֲבִרְבָּנָאֵל הָאֵרִירִי
בְּכּוֹחֵהּ זֶה;

וְאֹמַר אֲנִי דַעֲתִי בְּקִצְרָה, שֶׁהִרְצוֹן
הָאֱלֹהִי הָיָה שֶׁ"לְצַדִּיק יִמְלֹךְ"
מֶלֶךְ" עֲלֵיהֶם כְּדִי לְהַטִּיל מוֹרָאוֹ עַל
כָּלֶם כְּאֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (אבות פ"ג מ"ב)
הוּא מִתְפַּלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת
שְׂאֵלֵמָלָא מוֹרָאָה כו', וְלֹא לְצַרְךָ
הַמְשַׁפְּטִים, שֶׁהָיָה הָיוּ בְּתֵי דִינִים
קְבוּעִים בְּכָל עִיר, אֲלָא לְצַרְךָ קְבוּץ
וְתִקּוֹן הַמִּדִּינוֹת וְאָךְ בְּאִפֻּן זֶה שֶׁתִּהְיֶה
אֵימַת מַלְכוּת עֲלֵיהֶם, כִּי בְּזֶה רָצָה ה',
וְכֵן אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ (וְלֹאֵן לֹא כו) "כִּי אֲתָה
תִּבְרִיא אֶת הָעָם הַזֶּה" טל מִקֵּל וְהָךְ עַל
קִדְקֻדָּם" (רש"י שם פסוק ז):

לָכֵן נֶאֱמַר (פסוק יז) **כִּי תָבֵא אֶל הָאָרֶץ
וּגו'.** כִּי לְאַחַר יִרְשָׁה וְיִשְׁכְּבָה
"וְיִשְׁמְנוּ יִשְׂרָאֵל וְיִבְעֹט" (ע"פ להלן לב טו) וְיִשְׁכְּבָה
הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה כְּשִׂאִין מֶלֶךְ
בְּיִשְׂרָאֵל" (ע"פ שופטים יז ו), וְאֵל וְדָאֵי יִאֲמְרוּ
ה' שְׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קָרָא" (ויאל ג ו) כִּי עַתָּה
לַעֲשׂוֹת לְשִׂאֵל מֶלֶךְ. וְאִמְרַתְּ אִשְׁמִיָּה
עָלֶי מֶלֶךְ, שֶׁהָיָה מוֹרָאוֹ עָלֶי, כִּי כֵּן

אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם" (שם פסוק ט), וְדוֹקָא
עֲלֵיהֶם' וְלֹא 'לָהֶם', כִּי בְּאֵלָה חֲפִצְתִּי
נָאֵם ה' (ירמיה ט כו). וְיִאֲמַר זֶה יְהוָה
מִשְׁפֹּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם"
(שְׂמוּאֵל שם יא), כִּי אִם לֹא תִבְחָרוּהוּ כִּי
אִם 'לָכֵם', מִכָּל מְקוֹם טוֹפֹו שֶׁ"בְּחִמָּה
שְׂפוּכָה יִמְלֹךְ 'עֲלֵיהֶם'" (ע"פ יחזקאל כ ג)
וְאֵת בְּנֵיכֶם יִקַּח" וּגו' (שְׂמוּאֵל שם), וְזֶה
עָנֵשׁ שְׂלָכֶם עַל שֶׁלֹּא שְׂאֵלְתֶם בְּהִגָּן.
וְיִזְעַקְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מַלְכֶכֶם
אֲשֶׁר בְּחִרְתֶּם 'לָכֵם'" (שם פסוק יח), רָצָה
לֹאמַר 'וְלֹא עֲלֵיהֶם', וְתִאֲמְרוּ דֶּרֶךְ וְדוּי
שֶׁעָלָה בְּיָדְכֶם הַפֶּךְ מִמָּה שֶׁבִּשְׁתַּמֵּם:

וְיִמְאֲנוּ הָעָם וּגו' וְיִאֲמְרוּ לֹא, כִּי אִם
מֶלֶךְ יְהוָה 'עֲלֵינוּ'" (שם פסוק יט), מִה
שְׂאֻמְרוֹ 'לֹא', הֵינּוּ דֶּרֶךְ וְדוּי אֶמְרוּ כֵּן,
לֵאמֹר לֹא נִחְפֹּץ מֶלֶךְ עוֹד בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
שְׂאֵלְנוּהוּ תַחֲלָה לֵאמֹר 'תִּתֵּן לָנוּ מֶלֶךְ',
כִּי אִם מֶלֶךְ יְהוָה עֲלֵינוּ' כְּאֲשֶׁר דָּבָר
ה'. וְכֵן נֶאֱמַר אַחֵר כֶּף "כִּי יִסְפְּנוּ עַל
חֲטָאתֵינוּ לְשִׂאֵל 'לָנוּ' מֶלֶךְ" (שם יב יט),
וְרָצוּ לֹאמַר בְּתַחֲלָה קִדְּם שֶׁשְׂמַעְנוּ
הַעֲנֵשׁ. וּפְרוּשׁ זֶה יָקָר, וּמוֹבֵן שְׁנֵי
הַלְשׁוֹן בֵּין 'עֲלֵינוּ' לְלָנוּ', וּמִצַּד דְּקָדוּק
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שְׂאֻמְרוֹ (בְּחֻבוֹת ז), שֶׁתִּהְיֶה
אֵימַתוֹ עֲלֵיהֶם, כִּי עָקֵר הַמִּצְוָה תְּלוּיָה
בְּזֶה:

וּמִה שְׂאֻמְרוֹ (שְׂמוּאֵל א' ח כב) וְיִאֲמַר ה'
אֵל שְׂמוּאֵל שִׁמְעַת בְּקוֹלָם" וּגו'
וְהַמְלִכְתָּ 'לָהֶם' מֶלֶךְ" וְהָיָה לוֹ לֹאמַר
עֲלֵיהֶם', לְפִי שֶׁקְּבָלַת הַמוֹרָא תְּלוּיָה
בְּמִקְבָּלִים "וְלֹא ה' פָּעַל זֹאת" (ע"פ להלן
לב כו), אֲלָא נִתַּן לָהֶם מֶלֶךְ שִׁיְהִיָּה שְׁנֵה
לָהֶם **לְבַלְתִּי רוּם לָבְבוּ מֵאֲחֵיו** (פסוק כ),
עַל כֵּן אָמַר בְּשִׁעֵת מַעֲשֶׂה 'לָהֶם'. אֲבָל
מִכָּל מְקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נִכּוֹן לֹאמַר
כֵּן, כִּי אִם בְּדָבָר ה' שְׂאֻמְרוֹ וְאִמְרַתְּ
אִשְׁמִיָּה 'עָלֶי' מֶלֶךְ כֶּף הָיָה לָהֶם
לֹאמַר: תוֹרָה טו

מִשְׁמַע לְשׁוֹן 'עָלֶי' שִׁיְהִיָּה עֲלִיוֹן עָלֶי
וּמוֹשֵׁל וְרוֹדֵה בִּי בְּחֻקֵּת הַיָּד. **בְּכָל הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבִיתִי**, לַעֲשׂוֹת כְּמִתְקַנִּים שֶׁבָּהֶם
שְׂאִינָן בּוֹעֲטִים בְּמַלְכֵיהֶם וּמִקְבָּלִים
עֲלֵיהֶם מְרוֹת, וּמִצִּיאוֹת וּמִנְּנוּ יוֹכִיחַ.
וְעַל זֶה נֶאֱמַר **שוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ**, כִּי
שְׂאֵלָה זוֹ בְּהִגָּן כְּשִׁיְהִיָּה עָלֶיךָ מֶלֶךְ,
דְּהֵינּוּ אֵימַתוֹ עָלֶיךָ כְּמוֹן מִמְּלַת 'עָלֶיךָ':
אֲבָל בְּיָמֵי שְׂמוּאֵל לֹא דָּבָרוּ נְכוּנָה "כִּי
אָמְרוּ תִּתֵּן לָנוּ מֶלֶךְ" (שְׂמוּאֵל א' ח ו),
לֹא אָמְרוּ 'עֲלֵינוּ מֶלֶךְ' אֲלָא 'לָנוּ', כִּי
לֹא רָצוּ לְקַבֵּל מְרוֹת שִׁיְהִיָּה מוֹרָא
עֲלֵינוּ, אֲלָא יְהוָה לָנוּ מִסּוּר בְּיָדֵינוּ
'לְהַקִּים מִלְכִּין וְלַהַעֲדִי מַלְכִּין' (ע"פ דניאל
ב כא), וְהִזְיָצָא לָנוּ מִזֶּה שֶׁבָּעַל כְּרָחוּ
יִחְנִיף לָנוּ. וְעַל כֵּן אָמְרוּ (שְׂמוּאֵל שם ה)
"לְשִׁפְטָנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם", כִּי עָקֵר צַרְךָ
הַחֲנֻפָּה הוּא בְּמִשְׁפָּטִים, וּכְמִנְהַג
אַרְצוֹת אֱלֹו שֶׁמִּקְבָּלִים אֵינָה רַב עַל
וְכֵן יְדוּעַ בְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵימַתוֹ עֲלֵיהֶם,
וְאִדְרָבָה אֵימַתָּם עַל הָרַב, וְעַל כֵּן הוּא
מִכְרָח לְהַחֲנִיף לָהֶם כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְחוּהוּ:
"**וְיִרַע** הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׂמוּאֵל כְּאֲשֶׁר
אָמְרוּ תִּתֵּן לָנוּ מֶלֶךְ" (שם פסוק
ו), כִּי עָקֵר הָאֲשִׁמָּה בְּמִלַּת 'לָנוּ'
לְשִׁפְטָנוּ, כִּי אִם יְהוָה 'לָנוּ' וְלֹא 'עֲלֵינוּ',
אִיךְ יְהוָה שׁוֹפְטָנוּ. וְיִאֲמַר ה' אֵל
שְׂמוּאֵל שִׁמְעַת בְּקוֹלָם וּגו', כִּי לֹא אֲתָךְ
מֵאָסוּ" (שם פסוק ז), כִּי אִדְרָבָה זֶה שֶׁבְּחָךְ
כִּי אֲתָה מִחֻק אֲצִלָּם שְׂאִין אֲתָה מִחְנִיף
לָהֶם, עַל כֵּן בִּקְשׁוּ בְּמִקְוֶמֶךָ מֶלֶךְ
שִׁיְחֲנִיף לָהֶם בְּהִבְרָח, וּבְזֶה "מֵאָסוּ
אֲתִי" וְלֹא שְׂאֵלוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה, כִּי כָּל
חֲפָצִם שֶׁהִמְלֹךְ יִכְטֵל רְצוֹנִי מִפְּנֵי
רָצוֹנָם. וְזֶהוּ שְׂאֻמְרוֹ (שם) "מִמְּלֶךְ
עֲלֵיהֶם", רָצָה לֹאמַר בְּזֶה מֵאָסוּ אוֹתִי'
מִה שֶׁלֹּא רָצוּ שִׁיְמֹלֶךְ 'עֲלֵיהֶם' הַמֶּלֶךְ:
"**וְעַתָּה** שִׁמְעַת בְּקוֹלָם אִךְ כִּי הָעֵד תַּעֲדִיד
בָּהֶם וְהַגִּדְתָּ לָהֶם מִשְׁפֹּט הַמֶּלֶךְ

מזליח למצא לעצמו רב. עליו לדעת, שזהו עצת הנצי, שכן לא אלמן ישראל, ולא יתכן שאין יהודי אחד שיש לו אהבת ה' ויראת ה' יותר ממנו, וממילא יכול להיות לו רב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 104 – מתוך 'לקראת שבת')

מהות תפקידו של המלך

והמלך בשם-יבם הוא ממוצע המגלה מלכותו ויתברר לבני ישראל, שיש בזה ב' אופנים:

(א) כשבבני ישראל חסר הבטול להקב"ה כדבעי, זקוקים למלך שימשיך בהם היראה והבטול אליו ויתברר. (ב) כשיש להם הבטול והיראה, המלך ממשיך בהם דרגות נעלות יותר בגלוי אלקות, ועל-ידי-זה, יראה ובטול שלמעלה ממדרגתם מצד-עצמם.

ובזה יובן, דשמואל הנביא רצה שמוצב בני ישראל יהיה באופן שיהיה להם יראת שמים מצד-עצמם, ויצטרכו למלך רק כדי להמשיך בהם יראה נעלית מהשגתם, וכשבקשו "מלך לשפטנו ככל הגוים", שימנע המוצב של "איש את רעהו חיים בלעו", הרי זה מורה שחסר להם ביראת שמים, ולכן אמר הקב"ה "כי אותי מאסו גו".

אמנם למרות זאת הסכים הקב"ה לבקשת בני ישראל "תנה לנו מלך", מכיון שפאשר חסר ליהודי ביראת שמים, מאיזו סבה שתהיה, אי-אפשר לחכות עד שיקבל עליו מלכותו, אלא מיד צריך למנות עליו מלך, עד שבסוף יגיע גם לדרגה השניה בתפקיד המלך.

טז לחוד לא נסגי לה סוסון ולא יתב ית עמא למצרים בדיל לאסגא לה סוסון ויי אמר לכון לא תוספון למתוב בארח הדא עוד:

(טז) רַק לֹא-יִרְבֶּה-לוֹ סוּסִים וְלֹא-יֵשִׁיב אֶת-הָעָם מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּם וַיְהִי הָאָמֶר לָכֵם לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

ותצא מרפכה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה".

כז לֹא-יִרְבֶּה-לוֹ סוּסִים • (סנהדרין כא) אלא כדי מרפכתו, שלא ישיב את העם מצרימה, שהסוסים באים משם, כמו שנאמר בשלמה (מלכים א' י'): "ותעלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לשקלאוטרדיא בכל זה, ראה לעיל עמוד כ' ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אסור הישיבה במצרים בזמן הזה

בארץ מצרים, שהרי אין חשש שנלמד מפעשיהם כיון שאין הם אותם המצריים שהיו שם בתחלה. אבל ברמב"ם לא מצינו שיחלק ויפסק שבזמן הזה מתר לגור בארץ מצרים, וממשמעות דבריו נראה שסובר שהאסור חל גם בזמן הזה, וטעמא בעי (ראה בבבכ"י יוסף אבן-העזר סימן ד. ועוד).

ויש לומר בבאור הדבר, דהנה בנוגע להתר גר מצרי לבוא בקהל בזמן הזה, כתב הלבוש (אבן-העזר סימן ד סעיף-קטן י) "ואף-על-גב דבדאי מעוטס נשארו במקומותם, והו' ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מכל-מקום אותו

לא תספון לשוב בדרך הזה עוד:

מתר לשפון בכל העולם חוץ מארץ מצרים כו' שנאמר לא תוסיפון (יז. טז. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה, הלכה ז).

בטעם האסור פרש הרמב"ם בספר המצות (מצות לא-תעשה מ"ו): "כדי שלא נלמד כפירתם ושלא ננהג כמנהגייהם המקננים לדעת התורה".

ולפי טעם זה, הרי לאחר ש"עלה סנחריב מלך אשור, בלבב כל האמות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם" (הלכות אסורי ביאה פרק יב, הלכה כח), אין עוד מקום לאסור הישיבה

שמתגיר הרי הוא פורש מהם, וכל דפריש מרובא קפריש ומתרים מיד".
ונמצא שהתורה למצרי לבוא בקהל אף שיש מעוט מצרים שנשארו גם לאחר סנחריב, הוא מדיון "כל דפריש מרובא פריש".

ולפי-זה יש לומר בנדרון דיין, שהאסור לדור במצרים בזמן הזה הוא מחמת אותם מצרים שנשארו במקומותם. ואף שהם מעוט, הרי לגבי הבא לגור אצלם הם "קבוע", ו"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי" ואינם בטלים ברב שאינם מצריים.

(יז) **וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכִסֵּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד:**

יז וְלֹא יִסְגִּי לָהּ נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי לְבָבָהּ וְכִסְפָּא וְזָהָבָא לָהּ יִסְגִּי לָהּ לְחֻדָּא:

לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד • (סנהדרין כא) אֵלָּא כְּדִי לִיתֵּן לְאַכְסִנְיָא (ספרים אחרים: לאפסנא) ♦

כ"ז • וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים • אֵלָּא שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה, שְׂמֻצִּינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדוֹד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב): "וְאִם מְעַט, וְאִסְפָּה לְךָ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה". וְכִסֵּף וְזָהָב

(יח) **וְהָיָה כִשְׁבֹתוֹ עַל כַּפָּא מְמַלְכָתוֹ וְכַתָּב לֹא אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מַלְפָּנֵי הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם:**

יח וְהָיָה כְּמִתְבָּה עַל כַּפָּסָא מְלִכּוּתָהּ וְיִכְתּוּב לָהּ יֵת פִּתְשָׁגֶן אֲוִירֵתָא הָדָא עַל סִפְרָא מִן קִדְמָא כְּהֵנָּא לְוָאִי:

כ"ח • וְהָיָה כִשְׁבֹתוֹ • אִם עָשָׂה בֶן, כְּדָאִי הוּא שֶׁתִּתְקַם מְלִכּוּתוֹ. אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה • (סנהדרין שם) שְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מִנְחַת בְּבִית גִּנְזָיו,

(יט) **וְהָיָה עִמּוֹ וּקְרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָהָ אֶת-יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:**
כ"ט • דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה • כְּמִשְׁמַעוֹ.

יט וְהָיָה עִמָּהּ וְהָיָה קָרִי בָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּוֶיהָ כְּדִילְ דִּילָף לְמַדְחַל קִדְמָא יְיָ אֱלֹהֵיהּ לְמִשְׁרָ יֵת כָּל פִּתְשָׁגֶן אֲוִירֵתָא הָדָא וְיֵת קִמְיָא הָאֵלִין לְמַעֲבָדְהוֹן:

כלי יקר – עוז והדר

יָסוּר לְבָבוֹ. וּבִנְגִיד רַבּוּי הַסּוֹסִים אָמַר לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל מְמַלְכָתוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל, לֹאמַר שְׂאֵם יִבְטַח בְּסוֹס וְרֶכֶב מִמֶּנּוּ בְּמִלְחָמָה, כִּי "שָׁקַר הַסּוֹס לְתַשׁוּעָה וּרְכִיב חִילֹל לֹא יִמְלֹט" נִפְשׁוּ (ע"פ תהלים לג יז), אֲבָל אִם יִבְטַח בְּתַשׁוּעַת ה' יֵאָרִיךְ יָמִים וְלֹא יָמוּת: **וְאָמַר בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל,** לֹאמַר שֶׁהַבּוֹטָח בְּסוֹס וְרֶכֶב מִבְּקֵשׁ יִשׁוּעָה וְעוֹר מֵאַרְצוֹת הָעַמִּים וְלֹא בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שְׁנֶאֱמַר "הוּא הַיִּרְדִּים מִצְרַיִם לְעֶזְרָה" וְגו', אֲבָל אִם לֹא יִרְבֶּה לֹא סוֹסִים, אִזּוֹ יִמְצָא הַתַּשׁוּעָה בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל וְלֹא מֵאַרְצוֹת הָעַמִּים. וְרַמּוֹ עוֹד שֶׁ"יִשְׂרָאֵל נוֹשֵׁעַ בְּה'" (ישעיה מה יז) הַמִּתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (לחל כג טו) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִחֲנֶךָ". וְרִצָּה לֹאמַר שֶׁיֵּאָרִיךְ יָמִים וְגו' מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה יט

לְסִחוּרָה, אֵלָּא עֶקֶר הָאִסוּר הוּא כְּעַבּוּר שֶׁרַבּוּי הַסּוֹסִים מְסִיר מִפְּנֵי הַבְּטָחוֹן בָּהּ, עַל כֵּן צָנָה שְׂאֵל לְשִׁיב הָעַם מִצְרִימָה כְּדִי לְהַרְבוֹת סוֹס כְּאֵלוֹ הָיָה כָּל בְּטָחוֹנוֹ בְּסוֹס וְרֶכֶב, אֲבָל לְשָׂאֵר סְחוּרוֹת מִתֵּר לְלָכֶת מִצְרִימָה (ראוה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ח), וְטַעַם זֶה יִקָּר אֶתֶר מִמֶּנּוּ שֶׁדִּבְּרוּ בָּזֶה כָּל הַמְּפָרְשִׁים. וְכֵן רַבּוּי נָשִׁים גּוֹרְמִים 'לְהַטּוֹת לְבָבוֹ מִעַם ה'" כְּדֶרֶךְ שְׁנֶעֱשָׂה לְשִׁלְמָה (מלכים א' יא ד): **וְאָמַר (פסוק יח) וְכַתָּב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְגו',** כְּדִי שֶׁיִּקְרָא בּוֹ וְיִדַּע לְהַזְהִיר מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה. כִּנְגִיד רַבּוּי הַכֶּסֶף אָמַר (פסוק כ) **לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחֵיו,** כִּי הַכֶּסֶף מְבִיא רוּם לֵב. וּבִנְגִיד רַבּוּי הַנָּשִׁים אָמַר **לְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמָאוֹל,** כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעַלְלָה (פסוק יז) **וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלֹא**

(יח) **וְהָיָה כִשְׁבֹתוֹ עַל כַּפָּא מְמַלְכָתוֹ.** פֶּרֶשׁ רַש"י 'אִם עָשָׂה בֶן כְּדָאִי הוּא שֶׁתִּתְקַם מְלִכּוּתוֹ. רַמּוֹ לְדַבֵּר, 'כַּפָּא' רַאשֵׁי תְבוֹת כֶּסֶף סוֹס אִשָּׁה, בְּזִכּוֹת שִׁיחָה נִזְהָר בְּשִׁלְשֶׁת וְזָכָה לִישֵׁב עַל 'כַּפָּא ה' וְכִמּוֹ שְׁנֶאֱמַר (דברי הימים א' כט ב) "וַיִּשָּׁב שְׁלֹמֹה עַל כַּפָּא ה'", וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַזְהִיר מִן הַדְּבָרִים הַמְּסִירִים לֵב מִן ה' וּמִבְּדִילֵין בֵּינוֹ לְבֵינֵם. כִּי הַרְבוֹת כֶּסֶף וְזָהָב מְבִיא לִידֵי שִׁכְחַת ה', וְכִמּוֹ שְׁנֶאֱמַר (לעיל ח יג"ד) "וְכִסֵּף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְגו' וְרָם לְכָבֶד וְשִׁכַּחְתָּ אֶת ה'". וְכֵן רַבּוּי סוֹסִים סָבָה לְהִסִּיר בְּטָחוֹנוֹ מִה' וְיִבְטַח בְּסוֹס וְרֶכֶב, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (ישעיה לא א) "הוּא הַיִּרְדִּים מִצְרַיִם לְעֶזְרָה עַל סוֹסִים וְשִׁעֲנִי". וְזֶה שֶׁאָמַר (פסוק טו) **וְלֹא יִשִּׁיב אֶת הָעַם מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבוֹת סוֹס,** אֵין הָאִסוּר בְּלִכְתָּם מִצְרִימָה

(כ) לְבִלְתִּי רוּם-לָבָבוּ מֵאֲחִיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל לִמְעַן יֵאָרִיךְ יָמָיו עַל-מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בִּקְרֵב יִשְׂרָאֵל: ם

כ בדיל דלא ירים לבה מאחוריו ובדיל דלא יסטי מן תפקדתא ימינא ושמאלא בדיל דיורך ימין על מלכותה הוא ובנהי בגו ישרא:

העלה, עד שבא שמואל ואמר לו: "נסבלת (פאש) לא שמרת וגו' ועתה ממלכתך לא-תקום" (שם), הא למדת, שבשביל מצוה קלה של נביא, נענש. הוא ובניו • (הוריות יא) מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא קודם לכל אדם.

כ"י ו • ולבילתי סור מן-המצוה • אפלו מצוה קלה של נביא. למען יאריך ימים • מכלל הן אתה שומע לאו, וכן מצינו בשואל, שאמר לו שמואל: "שבעת ימים תוחל עד בואי אליך להעלות עולות", וכתוב (שם יא): "ויחל שבעת ימים", ולא שמר הבטחתו לשמר כל היום, ולא הספיק להעלות

♦ יום שלישי ל' מנחם-אב ♦

יח (א) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל-שֶׁבֶט לְוִי חֶלֶק וְנַחֲלָה עַם-יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכְלוּ:

א לא יהי לכהנאי לואי כל שבטא דלוי חלק ואחסנא עם ישראל קרפניא דיי ואחסנתה ייכלון:

(ב) וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה-לּוֹ בִּקְרֵב אָחִיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר-לּוֹ: ם

ב ואחסנא לא יהי לה בגו אחוהי מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא די מליל לה:

וקדמוני; שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס, הכי גרסין ב'ספרי': ונחלה לא-יהיה-לו, אלו נחלת חמשה. בקרב אחיו, אלו נחלת שבועה, נחלת חמשה שבטים ונחלת שבועה שבטים, ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד, שכן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה, ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה, ושבועה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע; מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבועה לבד. באשר דבר-לו • (במדבר יח) "בארצם לא תנחל וגו' אני חלקך".

כ"י ו • כל-שבט לוי • בין תמימין בין בעלי מומין. חלק • בבעה. ונחלה • בארץ. אשי ה' • קדשי המקדש (ספרים אחרים: קדשי הקדשים) • ונחלתו • אלו קדשי הגבול: תרומות ומעשרות, אבל נחלה גמורה "לא יהיה לו בקרב אחיו". ו • וב'ספרי' דרשו: "ונחלה לא-יהיה-לו" - זו נחלת שאר. בקרב אחיו • זו נחלת חמשה. ואני יודע מה היא. ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך, נקראת ארץ חמשה עמים, ושל סיחון ועוג, שני עמים: אמורי וקנעני, ונחלת שאר, לרבות קיני וקנזי וקדמוני, וכן דורש בפרשת מתנות שונאמרו לאהרן: "על כן לא היה ללוי וגו'", להזהיר על קיני וקנזי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 163)

בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללויים, עכ"ל. ויש להעיר, שמגיע לא רק למעלת שבט לוי או למעלת הכהנים, אלא גם למעלת כהנה גדולה, שהרי התאר 'קדש קדשים' נאמר בלחן גדול דוקא, כמו שפיתוב (דה"א כג, יג) ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים.

ה' הוא נחלתו (יח, ב) כתב הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל): ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש . . אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמדם לפני ה' לשירתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו על החשובונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו . . ויזכה לו

(ג) וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ אִם-שׁוֹר אִם-שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרַע וְהַלֶּחִיִּים וְהַקֶּבֶה:

ג וזו יהי דחזי לכהנאי מן עמא מן נכסי נכסתא אם תור אם אמר ויתן לכהנא דרועא ולועא וקבתא:

אומרים: 'זרוע תחת יד', שְׁנֹאֲמַר (במדבר כה): "וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ". לְחַיִּים • תַּחַת תְּפִלָּה, שְׁנֹאֲמַר (תהלים קו): "וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל". וְהַקְבָּה • תַּחַת (במדבר כה): "הָאִשָּׁה אֶל-קִבְּתָהּ".

כִּי־יֵאָמַר הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים. אִם-שׁוֹר אִם-שָׁה • פָּרַט לַחִיָּה. הִזְרַע • מִן הַפָּרָק שֶׁל אֲרֻכָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שְׁקוּרִין אֲשֶׁלְדוֹן. וְהַלְחִיִּים • (חולין קלג) עִם הַלָּשׁוֹן; דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ

דְּרִישׁ עֲבוּרָה חֲמִירָה וּמִשְׁחָה וְרִישׁ גִּזָּא דְעֲנָה תַתָּן לָהּ:

(ד) רֵאשִׁית דְּגִנְךָ תִּירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וְרֵאשִׁית גִּזְךָ צֵאנֶךָ תִּתֵּן-לוֹ:

שְׁלִשִׁים סָאִין. וְרֵאשִׁית גִּזְךָ צֵאנֶךָ • כְּשֶׁאֲתָה גִזְזוֹ צֵאנֶךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֵאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא פָרַשׁ בָּהּ שְׁעוֹר, וְרִבּוּתֵינוּ נִתְּנוּ בָּהּ שְׁעוֹר, אֶחָד מִשְׁשִׁים (חולין קלז). וְכִמְּהָ צֵאֵן חֲכֻבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגִּזָּז? חֲמִשׁ רַחֲלוֹת, שְׁנֹאֲמַר (ש"א כה): "וְחֲמִשׁ צֵאֵן עֲשׂוּיֹת", רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: רֵאשִׁית גִּזְזוֹ, שְׁתִּים. צֵאנֶךָ, אֲרֻכָּה. תַתָּן לוֹ, הָרִי חֲמִשָּׁה.

כִּי־יֵאָמַר רֵאשִׁית דְּגִנְךָ • זוֹ תְרוּמָה. וְלֹא פָרַשׁ בָּהּ שְׁעוֹר, אֲבָל רִבּוּתֵינוּ (תְּרוּמוֹת פ"ד) נִתְּנוּ בָּהּ שְׁעוֹר: עֵין יָפָה אֶחָד מֵאֲרֻכָּעִים, עֵין רַעָה אֶחָד מִשְׁשִׁים, בִּינוּנִית אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוֹ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לַפָּחַת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים, שְׁנֹאֲמַר (יחזקאל מה): "וְשִׁשִּׁתָּם הָאִיפָה מִחֲמֹר הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאָה, כְּשֶׁאֲתָה נוֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשְׁשִׁים, שֶׁהַכוֹר

הָאֵרִי בָּהּ יִתְרָעִי יֵי אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְטֶיךָ לְמַקֵּם לְשִׁמְשָׁא בְּשִׁמְאָ דְּיֵי הוּא וּבְנוּהִי כָל יוֹמֵיָא:

(ה) כִּי בּוֹ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל-שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם-יְהוָה הוּא וּבְנוֹי כָּל-הַיָּמִים: ׀

כִּי־יֵאָמַר לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת • מִכָּאֵן שָׂאִין שְׁרוֹת אֱלָא מַעֲמַד.

• יום רביעי א' אלול •

וַיֹּאמֶר יְיָ לְנֹאֵה מַחֲדָא מִקְרוֹיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דִּר תִּמְן וְיִמִּי בְּכָל רְעוּת נִפְשָׁה לְאַתְרָא דִּי יִתְרָעִי יֵי:

(ו) וְכִי-יָבֹא הַלְוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-הוּא גֵר שָׁם וּבֹא בְּכָל-אֹנוֹת נַפְשׁוֹ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה:

כִּי־יֵאָמַר הַלְוִי • (ספרי) יָכַל בְּכֵן לִוי וְדָאִי, הַפְּתוּב מְדַבֵּר? תִּלְמוּד לֹמַר: "וְשֵׁרֵת", יֵצְאוּ לְוִים שָׂאִין רֵאשִׁית לְשְׁרוּת.

וַיִּשְׁמַשׁ בְּשִׁמְאָ דְּיֵי אֱלֹהֵהּ כָּל אַחוּהִי לְנָאִי דְּמִשְׁמִשִּׁין תִּמְן בְּצִלּוֹ קֳדָם יֵי:

(ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיו בְּכָל-אֲחָיו הַלְוִיִּם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

כלי יקר – עוז והדר

ה. וְיָכֹל לְהִיּוֹת שְׁרָמוֹ לְמַלְךָ שְׁלֹא יִגַּע בְּכָל אֲשֶׁר זָכוּ הַכֹּהֲנִים מִשְׁלָחַן גְּבוּהָ, וְ"מִנְדָּה בְּלוֹ וְהִלָּךְ לֹא שְׁלִיט לְמִרְמָא עֲלֵיהֶם" (עזרא ז כד):
וּמַעֲם הַזֹּרֹעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקְבָּה, קְרוֹב לְשִׁמְעָה שֶׁהַזֹּרֹעַ שָׁכַר נְשִׁיאוֹת כַּפּוּי, וְהַלְחִיִּים שָׁכַר בְּרֻכַת כֹּהֲנִים בָּפָה, וְהַקְבָּה כִּי בִּזְכוּתוֹ יִשְׁלַח ה' אֶת הַבְּרָכָה שְׁאוּכָל קִמְעָא וּמִתְבָּרַךְ בְּמַעֲשֵׁיו: תוּרַה ד

נִרְמָזוּ בְּתוֹרָה מִשְׁפֵּט הַמֶּלֶךְ וּמַעֲשָׂהוּ בְּמֵה שְׁנֹאֲמַר (לעיל ז טו) "שׁוֹם תִּשְׁשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ", שִׁיְהִיָּה מוֹשֵׁל עֲלֶיךָ בְּגוֹפֶךָ וְקַל וְחֹמֶר בְּמֵאוֹדֶךָ. עַל כֵּן סָמַךְ לַפָּרָשָׁת הַמֶּלֶךְ שֶׁמִּשְׁפָּטוֹ לְקַח הַכֹּל בְּזִרְעוֹ, אֲבָל מִשְׁפָּט הַכֹּהֲנִים אֵינּוּ כֵן אֱלָא שָׁכַר שְׁרוּתוֹ הוּא נוֹטֵל כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר (פסוק ה) לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת וְגו', לֹא כְּמוֹ שְׁאֵמַר קִרְחָה שֶׁהֵם לֹקְחִין דְּרָךְ שְׁרָרָה בְּמֶלֶךְ כְּמִבְּאָר בְּמִקְוָמוֹ (במדבר טו

יח (ג) וְזֶה יְהוָה מִשְׁפָּט הַכֹּהֲנִים וְגו'. רַב הַמִּפְרָשִׁים חֲתָרוּ לְמַצֵּא דְרָךְ לְסִמְכּוֹת פָּרָשָׁה זוֹ לַפָּרָשָׁה שֶׁל מַעֲלָה, וְלֹא מִצְאוּ בְּאוֹר מִסְפִּיק, עֵין בְּסִפְר מִהַר"י אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִבִּיא דְּעוֹת הַרְבֵּה בָּהּ. וְאוֹמַר אֲנִי לִפִּי שְׁנֹאֲמַר בְּסִפְר שְׁמוּאֵל (א ח יא) "זֶה יְהוָה מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם וְגו', וְאֵת שְׁדוּתֵיכֶם וְאֵת בְּרִמְיֵכֶם יִקַּח" וְגו', הוֹרָה בְּמִלַּת 'עֲלֵיכֶם' לֹמַר שֶׁכָּבַר

הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרֹגֶל, שֶׁמִּקְרִיבִין בְּמִשְׁמֶר וְעוֹבְדִין בְּקִרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מִחֻמַּת הָרֹגֶל כְּגוֹן מוֹסְפֵי הָרֹגֶל, וְאִם-עַל-פִּי שְׂאִין הַמִּשְׁמֶר שְׁלֵהֶם.

כ"י ור"ז וְכֹא בְּכָל-אֹת נִפְשׁוּ וְגו' וְשֵׁרֶת • לִמַּד עַל הַכֹּהֵן שֶׁכָּא וּמִקְרִיב קִרְבָּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ, וְאִפְּלוּ בְּמִשְׁמֶר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. דְּבָר אַחֵר: עוֹד לִמַּד עַל

(ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לְבַד מִמִּכְרֵיו עַל-הָאֲבוֹת: ם ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יִיכָלוּ בֵּר מִמִּשְׁרֵתָא דִּיִּיתִי בְּשִׁבְתָּא בְּכֵן אֲתִקְיֵנו אֲבִהֵתָא:

חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה: טל אתה שביתך, ואני אטל שבתי.

כ"י ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ • מִלִּמַּד שְׁחולֵקִין בַּעֲוֹרוֹת וּבִבְשָׁר שְׁעִירֵי חַטָּאוֹת. יָכַל אִף בְּדָבָרִים הַבָּאִים שְׁלֹא מִחֻמַּת הָרֹגֶל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוֹסְפֵי שִׁבְתָּ, וְנִדְרִים וְנִדְבּוֹת? תִּלְמוּד לומר: "לְבַד מִמִּכְרֵיו עַל הָאֲבוֹת",

(ט) כִּי אֲתָה בָּא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הֵהֱם: כ ט אֲרִי אַתָּה עָלִיל לְאַרְעָא דִּינָא אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ לֹא תִילֵף לְמַעַבְד כְּטַעֲנוֹת עַמִּמָּא הָאֲנִין:

מקלקלים, ולהורות לבניך: 'לא תעשה כן וכך שזוהו חק העובדי כוכבים'.

כ"י ח לֹא-תִלְמַד לַעֲשׂוֹת • (סנהדרין סח) אָכַל אֲתָה לִמַּד לְהִבִּין וְלִהְיוֹת, כְּלוּמַר לְהִבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כְּמָה הֵם

(י) לֹא-יִמְצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קִסָּם קִסָּמִים מְעוֹנָן וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשּׁוֹף: י לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּךָ מַעֲבֵר בְּרָה וּבִרְתָּהּ בְּנוֹרָא קִסָּם קִסָּמִין מְעוֹנָן וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשּׁוֹף:

מְעוֹנָן • (סנהדרין סח) רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אֵלֹהֵי נֹתְנֵי עֹנֹת, שְׂאוּמָרִים: 'עֹנָה פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל'. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: 'אֵלֹהֵי אוֹחֲזֵי הַעֵינִים'. מִנְחָשׁ • (ספר) פֶּתוֹ נִפְלָה מִפִּי, צְבִי הַפְּסִיקוּ בְּדִרְךָ, מִקְּלוֹ נָפַל מִדּוֹ.

כ"י ח מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ • הוּא עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ: עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין שְׁתֵּיהֶם. קִסָּם קִסָּמִים • אֵיזֵהוּ קוֹסֶס? הָאוֹחֵז אֶת מִקְּלוֹ וְאוֹמַר: 'אִם אֵלֶּךְ, אִם לֹא אֵלֶּךְ?' וְכֵן הוּא אוֹמַר (הושע ד') "עַמִּי בַּעֲצוֹ יִשְׁאָל, וּמִקְּלוֹ יִגִּיד לוֹ".

(יא) וְחֹבֶר חֶבֶר וְשֹׂאֵל אוֹב וְיִדְעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל-יֹא וְרִטִּין רִטִּין וְשֹׂאֵל בְּדִין וְזִכּוּרֵי וְחִבְעֵי מִן מִתִּיא: חֲמֵתִים:

חִיָּה שֶׁשְּׂמָה יָדוּעַ לְתוֹף פִּיּוּ וּמִדְּבַר הַעֲצָם עַל-יְדֵי מְכַשְׁפוֹת. וְדֹרֵשׁ אֶל-הַמֵּתִים • כְּגוֹן הַמַּעֲלָה בְּזִכְרוֹתָיו, וְהַנִּשְׁאָל בְּגִלְגָּלֶת.

כ"י ח וְחֹבֶר חֶבֶר • (סנהדרין שס) שֶׁמֶצֶרֶף נִחְשִׁים אוֹ עֲקָרִים אוֹ שָׂאָר חַיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד. וְשֹׂאֵל אוֹב • זֶה מְכַשְׁפוֹת שֶׁשְּׂמָה פִּיתָם, וּמִדְּבַר מִשְׁחִיו, וּמַעֲלָה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ. וְיִדְעֹנִי • מְכַנִּים עֲצָם

עשו החלוקה. אלא ודאי הטעם שאין עושין חלוקה אחרת, כי אם אותה שנעשית בימי האבות. כך הכהנים שעשו אבותיהם חלוקה למשמרות, אף על פי שברב הימים ושתנה הענין שלמשמר אחד יהיה בצמצום ולאחר מותרות, מכל מקום יכול הכהן למכר המותרות לפי שהכל הולך אחר האבות: תורה ט

הארץ שנחלקה לבתי אבות כפי מה שהיו מרבם באוכלוסין או מועטין בזמן החלוקה, ויכול להיות שברב הימים ושתנה הענין שלששט אחד לא יהיה די ספוקו אם יהיה מרבה באוכלוסין יותר ממה שהיה בזמן החלוקה, ולששט אחד יהיה מותרות "אם ימעט הבית מהית" לו אוכלוסין הרבה ממה שהיו בימי האבות אשר

(ח) לְבַד מִמִּכְרֵיו עַל הָאֲבוֹת. בִּאֵר הַדָּבָר, שֶׁכָּל כֹּהֵן יֹאכֵל חֶלְקוֹ, וְאִם יֵשׁ לוֹ מוֹתָרוֹת יִכּוֹל הוּא לְמַכֵּר, וְחֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לְבַד מִמִּכְרֵיו, מֵה שְׁנֵאמַר עַל הָאֲבוֹת, הֵינּוּ לְתַרְץ לְמָה נָתַן לוֹ רִשּׁוֹת לְמַכֵּר הַמוֹתָרוֹת, וְכִי לֹא הָיָה נִכּוֹן יוֹתֵר לָתֵן הַמוֹתָרוֹת לְמִי שְׂאִין לוֹ דִּי סְפוּקוֹ. עַל זֶה אָמַר עַל הָאֲבוֹת, צָא וּלְמַד מִחֻלְקַת

(יב) בִּיְהוָה עֲשֵׂה אֱלֹהִים וּבְגִלְלֵה הַתּוֹעֵבֹת
הָאֵלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ:

כ"ט - כל-עשה אלה • (מכות כד. ספרי) 'עושה כל אלה' לא נאמר, אלא "כל עושה אלה", אפלו אחת מהן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ט - תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ • הַתְּהִלָּה עִמּוֹ
בְּתַמִּימוֹת וּתְצַפָּה לוֹ, וְלֹא תַחַקֵּר אַחֵר הַעֲתִידוֹת,

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך טו עמ' 70)

וְהַנֶּפֶשׁ, עֲנִי רְפוּאָה וּסְגֻלּוֹת בְּדוּקוֹת וְכִיּוּצֵי בְּזָה. וְעֵינַי גַּם
כֵּן בְּשִׁלְחוֹ-עֲרוּךְ יִרְה־דָּעָה כִּי "קע"ט כְּמֹה פְּרֻטִים בְּהֵנ"ל.
אֲבָל בְּמֹה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשִׁיזְדַּעִים הָעֲנִינִים הֵנ"ל עַל
בְּרִים, שְׂרָשִׁי הַנְּשֻׁמוֹת שְׂרֻטֻטִי הֵיךְ . . . וְתַמִּימָה אֲנִי אִם יֵשׁ
בְּדוּרְנוֹ מִי שִׂיאֵמֹר וּפְרָסֵם שְׂבָקִי הוּא בְּעֲנִינִים אֵלּוּ.

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, יג) שאלה: מה שאומרים
שְׂבָזוּגִים צָרִיךְ לְהִתְאִים כו', וְכֵן מִה שֶׁאֲמוּרִים אוֹדוֹת
חֻכְמַת שְׂרֻטֻטִי הֵיךְ - הָאֵם זֶה סוּתֵר לְצוּרֵי "תָּמִים תִּהְיֶה
עִם ה' אֱלֹהֶיךָ"?
מַעֲנֶה: אִין זֶה הַפֶּךְ הַצּוּרִי, וְעַל-דֶּרֶךְ עֲנִינֵי שְׂמִירַת הַגּוֹף

♦ יום חמישי ב' אלול ♦

(יד) כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל-מַעֲנֵנִים וְאֶל-קֹסְמִים יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן
לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ט - לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ • לְשִׁמְעַם אֶל מַעֲנֵנִים וְאֶל קֹסְמִים, שֶׁהֲרִי הִשְׁרָה שְׂכִינָה עַל הַנְּבִיאִים וְאוּרִים
וְתָמִים.

(טו) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֶנִי יָקִים לָךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

כ"ט - מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֶנִי • כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ, יָקִים לָךְ תַּחֲתִי, וְכֵן מִנְּבִיא לְנָבִיא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יד עמ' 72)

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ . . . יָקִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, טו) מַשְׁמָתוֹ
נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים . . . נִסְתַּלְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל
(יזמא ט, ב) מַשְׁמָע לְכַאוּרָה, שֶׁאִין נְבוּאָה בְּזִמְנֵי הַזֶּה. וְאוּלָּם
מִפְּדֻשׁ בְּכֹמָה מְקוֹמוֹת בְּחִז"ל, שֶׁהִיטָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם
לְאַחֵר הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים (רֵאָה פְּרָקִי גְלוּיִים לְהִרְבֵּי
מִרְגְּלִית בְּפִתְיָחֹתוֹ לְשׁו"ת מִן הַשְּׂמִים). וְעַל-פְּרָחֶךָ צָרִיךְ
לִזְמֹר, שֶׁהַכֹּהֵן הָיָא שֶׁאִין הַנְּבוּאָה מְצוּיָה כְּמִקְדָּם, אֲבָל לֹא

(טז) כָּכָל אֲשֶׁר-שָׁאֲלָתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּחֲרִב
בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אִסַּף לְשִׁמְעַם אֶת-קוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵי וְאַתְּהָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא-אַרְאֶה עוֹד
וְלֹא אָמוֹת:

טז כָּכָל דִּי שְׁאֵלְתָא מִקְדָּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּחֲרִב
בְּיוֹמָא דְקָהָל לְמִימָר לֹא אוֹסַף לְשִׁמְעַם
יְיָ קָל מִימָרָא דְיְיָ אֱלֹהֵי וְיָת אֲשַׁתָּא רַבְתָּא
הָדָא לֹא אֲחֻזִּי עוֹד וְלֹא אָמוֹת:

וַיֹּאמֶר יי' לִי אוֹטִיבוּ דִּי מְלִילוֹ:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הַיֹּטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ:

יח נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל-אשר אצונו: די אפקדנה:

(יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקְרֵב אַחֵיהֶם כְּמוֹךְ וְנָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ:

יט ויהי גברא די לא יקבל לפתגמי די ימלל בשמי מימרי יתפע מנה:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע אֶל-דְּבָרִי אֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשִׁמִּי אֲנִכִּי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ:

כ ברם נביא די ירשע למללא פתגמא בשמי ית די לא פקדנה למללא ודי ימלל בשום טעות עממא ויתקטל נביא ההוא:

(כ) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיר לְדַבֵּר דְּבָר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא:

לחברו, והמתנבא בשם עבודת-כווכים. אבל הכוכב את נבואתו והעובר על דברי נביא, והעובר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים, שנאמר: "אנכי אדרש מעמו".

כ"י אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲבָל צִוִּיתִיו לְחַבְרוֹ. וְאֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • אִפְלוּ כֻּן אֶת הַהִלָּה לְאִסָּר אֶת הָאִסּוּר וּלְהַתִּיר אֶת הַמִּתָּר. וּמֵת בְּחֻק. שְׁלֹשָׁה, מִיתָתָן בִּיְדֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמִּתְנַבֵּא מִה שֶׁלֹּא שָׁמַע, וּמִה שֶׁלֹּא נִאָּמַר לוֹ וְנִאָּמַר

כא ויארי תימר בלכך אקדין נדע ית פתגמא די לא מללה יי:

(כא) וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ אֵיכָה גִּדַּע אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ יְהוָה:

וצונח על [אל] העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה "בבבלה יובאו", עם גלות צדקיהו.

כ"י וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ • עֲתִידִין אִתָּם לִזְמַר בְּשִׁבְא חֲנַנְיָה בֶן עֲזוּרָה, וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כז): "הִנֵּה כָלִי בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּבֶלָה עֹתָה מִהֲרָה", וְיִרְמְיָה עוֹמֵד

כב די ימלל נביא בשמא דיי ולא יהי פתגמא ולא יתקים הוא פתגמא די לא מללה יי ברשע מללה נביא לא תדחל מנה:

(כב) אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא-יְהִיָּה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ יְהוָה בְּזוּרִן דִּבְרוּ הַנָּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ס

לו, אלא-אם-כן ממחה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בהר הפךמל שהקריב בכמה בשעת אסור הבמות כדי לגדור את ישראל, הכל לפי צרך שעה וסיג הפרצה, לך נאמר: "אליו תשמעו". לא תגור ממנו • (ש) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא ליענש עליו.

כ"י אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנָּבִיא • (ספרי) וַיֹּאמֶר: 'דְּבָר זֶה עֲתִיד לָבֵא עֲלֵיכֶם', וְתֵרְאוּ שֶׁלֹּא יָבֵא, "הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ ה'", וְהִרְגוּ אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר, זֶה בַּמִּתְנַבֵּא עַל הָעֲתִידוֹת, הֲרִי שָׂבָא וַאֲמַר: 'עֲשׂוּ כֹךְ וְכֹךְ, וּמִפִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא אֲנִי אוֹמֵר', כִּכֶּר נִצְטוּר שָׁאם בָּא לְהַדִּיקָךְ מֵאֲחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, לֹא תִשְׁמַע

א ארי ישאי יי אלהך ית עממא די יי אלהך יחב לך ית ארצהו ויתרתנו ויתחב בקרניהו ויבתיחהו:

(א) כִּי-יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת-אַרְצָם וּירְשָׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעָרֵיהֶם וּבְבִתְיֵיהֶם:

בתלת קרוין תפרש לך בגו ארעה די יי אלהך יחב לך למירתה:

(ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ:

ג תתקן לך ארְחָא ותתלת ית תחום ארְעָךָ די
יחֲסִנְךָ יי אֵלֶיךָ ויהי לְמַעֲרוֹק תַּמָּן כָּל
קְטוּלָא:

כשעור מהלך שיש מְמַנָּה עד השְנִיָּה, וכן משְנִיָּה
לשְלִישִׁית, וכן מן השְלִישִׁית עד הגָבוּל השְנִי שֶׁל
אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

ד ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקנים די
יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סני
לה מאתמלי ומדקמוהי:

ה ודי געול עם חברה בחרשא למקץ אעין
ותתמרג ידה בפרזלא למקץ אעין וישתלף
פרזלא מן אעא וישפח ית חברה וימות
הוא יערוק לתדא מן קרנא האליו
ויתקנים:

ו הפרזל מן העץ • (מכות ז) יש מרבתינו אומרים:
נשטמ הפרזל מקתו, ויש מהם אומרים שישל הפרזל
לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגו.

ז ודילמא ירדוף גאל דמא בטר קטולא ארי
יחס לבה וידבקנה ארי תסגי ארְחָא
ויקטלנה נפש וזה לית חובת דין דקטול
ארי לא סני הוא לה מאתמלי ומדקמוהי:

ח על כן אָנָּא מפקדך למימר תלת קרוין
תפרש לך:

ט ואם יפתי יי אֵלֶיךָ ית תחומך כמא די
קיים לאבְּהֶתֶךָ ויתן לך ית כָּל ארְעָא די
מליל למתן לאבְּהֶתֶךָ:

(ג) תִּכְיֶין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלְשֶׁת אֶת־גְּבוּל אֶרְצְךָ אֲשֶׁר
יִנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָה כָּל־רֹצֵחַ:

כ"י • תכין לך הדרך • מקלט מקלט' היה פתוב על
פרשת דרכים. ושלשת את-גבול ארְעָךָ • שיהא
מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט,

(ד) וְזֶה דִּבְרֵי הַרְצָח אֲשֶׁר־יָנוֹם שְׂמָה וְחֵי אֲשֶׁר יִפֹּה
אֶת־רַעְהוּ בְּכַל־דַּעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל
שְׁלֹשָׁם:

(ה) וְאֲשֶׁר יֵבֵא אֶת־רַעְהוּ בַּעַר לְחֹטֵב עֵצִים וְנִדְחָה
יָדוֹ בַּגִּרְזֵן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַּׁל הַכְּרוֹל מִן־הָעֵץ וּמִצָּא
אֶת־רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוֹם אֶל־אֶחָת הָעֵרִים־הָאֵלֶּה
וְחֵי:

כ"י • ונדחה ידו • כשבא להפיל הגרזן על העץ,
ותרגומו: 'ותתמרג ידה', לשון "ונשמטה ידו",
להפיל מפת הגרזן על העץ. (שמואל ב ו) "כי שמטו
הבקר", תרגם יונתן: 'ארי מרגוהי תוריא'. ונשל

(ו) פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הַרְצָח כִּי יֵחַם לְבָבוֹ
וְהַשְׁיִגּוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִפְתּוּ נַפְשׁ וְלוֹ אֵין
מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שָׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם:

כ"י • פן-ירדף גאל הדם • לכך אני אומר להכין לך דרך וערי מקלט רבים.

(ז) עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְנֶה
לְךָ:

(ח) וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבולְךָ כַּאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר
לָתֵת לְאַבְרָהָם:

כ"י • ואם-ירחיב • כאשר נשבע לתת לך ארץ קיני וקנזי וקנדמוני.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תפקידים של ערי המקלט לעתיד-לבא

הקשו המפרשים בזה (ש"ך על התורה, משכיל לדוד ועוד) מה
צריך יהיה לעתיד-לבא בתוספת ערי מקלט, וכי יתרבו
הרוצחים לעתיד-לבא, והרי אפילו באומות העולם אומר
הנביא "לא ישא גוי אל גוי תרב"?

וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבולְךָ . . וְיִסְפַּת לָךְ עוֹד
שְׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)
בימי המלך המשיח מוסיפין שלש (ערים) אחרות על אלו
השש (רמב"ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ז)

הדם. והטעם: מה שנתנה תורה רשות לגואל הדם להרוג את הרוצח, אין זה ש"דברה תורה כנגד היצר הרע", אלא שמעיקרא דדינא הרוצח הוא בן מנות, על-דרך מיתה בידי שמים, אלא שהתורה הרשתה לגואל הדם לקיים מיתה זו בפשוטה. ולכן ה"יחם לבבו" הוא ענין אמתי על-פי תורה, ולא "קנאה" שתתבטל לעתיד-לבא. ומוכן מה שגם לעתיד-לבא יצטרכו הרוצחים דזמן הזה לברח לערי מקלט.

ויש לומר דלעיתיד-לבא יצטרכו עיר מקלט לכל ההורג נפש בשגגה דכל משך זמן הגלות, ועל-דרך שרבי שמעאל כתב על פנקסו "קשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".

דאף שסוד דין ערי מקלט הוא "פן יחם לבבו" דגואל הדם, והרמב"ם עצמו פסק שרק "רשות ביד גואל הדם להרוג את הרוצח", ולעתיד-לבא "לא יהיה שם וכו' ולא קנאה" - מפל-מקום יצטרכו גם לעתיד-לבא לברח מגואל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ד' עמ' 121 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

זמן שקולט ומכפר

העתידה - שתהיה "קליטה" מפל העניינים הבלתי-רצויים של זמן הגלות, וישראל יושבים בטח על אדמתם. ועל-דרך-זה ברוחניות העניינים, וכדוע שהענין ד"ערי מקלט" מורה על הקליטה מה'יצר הרע' שנקרא "גואל הדם" (ראה לקוטי-תורה ושער הפסוקים להאר"ל פרשת משפטים ועוד), וזוהי השיחות של מצוה זו לביאת המלך המשיח, כי אז תגמר "קליטתו" של ישראל מיצר-הרע. וקמו שעיר מקלט בפשטות היא גם כפורה להורג נפש מכוח ב, ב. תוד"ה מידי - שם יא, ב. ובכ"מ, כן הוא גם ברוחניות, שהורג נפש מרמז על כל מעשה עברה, כי על-ידיה פוגם בנפשו, ובימות המשיח תושלם כפרתם של ישראל. וזהו שענין ימות המשיח מבואר דוקא במצות ערי מקלט, כי הן הן הדברים. דכשם שמקום ערי מקלט קולט ומכפר, כן גם הזמן דימות המשיח קולט ומכפר.

כתב הרמב"ם בהלכות מלכים (ריש פרק יא) "המלך המשיח עתיד לעמוד וכו', התורה העידה עליו שנאמר כו'" ומביא כמה פסוקים שבהם מדובר אודות ביאת המשיח. ובהלכה שלאחריה משיח: "אף בערי מקלט הוא אומר, אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו', ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו".

וצריך באור, מאי טעמא נבחרה מצות ערי מקלט, שהענין דביאת המשיח מבואר במצוה זו דוקא?

ויש לומר בזה:

ענינם של ערי מקלט בפשטות הוא - מקום שמירה והגנה מגואל הדם, שבהיות האדם שהרג בשגגה בעיר מקלט, לא יוכל לנגוע בו לרעה.

וכשם שישנו ענין ה"מקלט" במקום, כן הוא בזמן, והוא "אותו הזמן", ש"לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותמרות" (רמב"ם סוף הלכות מלכים) - זמן הגאולה

ט ארי תטר ית כל תפקדתא היא למעפדה די אנא מפקדן יומא דין למרחם ית יי אלהך ולמהך בארחן דתקנו קדמוהי כל יומיא ותוסף לך עוד תלת קרוין על תלת אליו:

(ט) כִּי־תִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת בְּדַרְכֵי כָל־הַיָּמִים וַיִּסְפֹּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

י"א וַיִּסְפֹּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ • הָרִי תִשַּׁע: שְׁלֹשׁ שְׁבַעֲכֹר הִירְדֵן, וְשְׁלֹשׁ שְׁבַעֲרֵץ כְּנָעַן וְשְׁלֹשׁ לַעֲתִיד־לְבָא.

י ולא ישתפך דם זפי בגו ארעה די יי אלהך יחב לך אחסנא ויהי עלך חובת דין דקטול:

(י) וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ

יא וארי יהי גבר סגי לחברה ויכמן לה ויקום עלוהי וימחנה נפש וימות ויערוק לחדא מן קרויא האליו:

(יא) וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאַרְבַּ לּוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה:

שפיכות דמים, לכך נאמר: "פי יהיה איש שנא לרעהו וגו'", שהיה לו לכתב: 'וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש'.

י"א וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ • עַל־יְדֵי שְׂנְאָתוֹ, הוּא בָּא לִיְדֵי: "וְאַרְב לּוֹ". מִכָּאן אָמְרוּ: עֶבֶר אָדָם עַל מִצְוַה קֵלָה, סוּפו לַעֲבֹר עַל מִצְוַה חֲמוּרָה. לִפִּי שְׁעֵבֶר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשָּׂא", סוּפו לְבֹא לִיְדֵי

(יב) וְשִׁלְחוּ זֶקֶנִי עִירָו וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתַנּוּ אוֹתוֹ בְּיַד גָּאֵל הַדָּם וּמָתָּ:

יב וישלחון סבי קרתה ויזכרון יתה מתמן ויתננו יתה ביד גאל דמא וימות:

(יג) לֹא־תַחֲסוּם עֵינֶיךָ עָלָיו וּבַעֲרַת דָּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וטוב לך: ם

יג לא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך: ם

כ"י◀ לא־תַחֲסוּם עֵינֶיךָ • (ספרי) שְׁלֹא תֵאמְרוּ: 'הָרָאשׁוֹן כָּבֹד נִהְרַג, לָמָּה אָנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצָאוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הוֹרְגִים'?

כ"י◀ לא־תַחֲסוּם עֵינֶיךָ • (ספרי) שְׁלֹא תֵאמְרוּ: 'הָרָאשׁוֹן כָּבֹד נִהְרַג, לָמָּה אָנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצָאוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הוֹרְגִים'?

♦ יום שישי ג' אלול ♦

(יד) לֹא תִסִּיג גְּבוּל רַעְיָךְ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רֵאשֵׁנִים בְּנַחֲלֹתֶיךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ם

יד לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשנים בנחלותיך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ם

כ"י◀ לא תסיג גבול • לשון (ישעיה מב) "נְסוּגוּ אַחֲזֹר", שְׁמַחֲזִיר סִמֵּן חֲלָקֶת הַקֶּרֶקַע לְאַחֲזֹר לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְמַעַן הִרְחִיב אֶת שְׁלוֹ, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר: "לא תגזל", מה תלמוד לומר: "לא תסיג"? ללמד על

כ"י◀ לא תסיג גבול • לשון (ישעיה מב) "נְסוּגוּ אַחֲזֹר", שְׁמַחֲזִיר סִמֵּן חֲלָקֶת הַקֶּרֶקַע לְאַחֲזֹר לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְמַעַן הִרְחִיב אֶת שְׁלוֹ, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר: "לא תגזל", מה תלמוד לומר: "לא תסיג"? ללמד על

(טו) לֹא־יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עֹנֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חַטָּא אֲשֶׁר יַחַטָּא עַל־פִּי שְׁנֵי עֲדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֲדִים יָקוּם דָּבָר:

טו לא יקום עד אחד באיש לכל־עונן ולכל־חטאת בכל־חטא אשר יחטא על־פי שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום דבר:

כ"י◀ עד אחד • (סוטה ב) זֶה בְּנֶה אָב: כָּל עַד שְׁבִתוּרָה - שְׁנַיִם, אֶל־אֶם־כֵּן פֶּרֶט לָךְ בּוֹ "אֶחָד". לְכָל־עֹנֹן וּלְכָל־חַטָּאת • לְהוֹיֹת חֲבֵרוֹ נֶעְנַשׁ עַל עֲדוּתוֹ, לֹא עֲנֹשׁ גּוֹף וְלֹא עֲנֹשׁ מָמוֹן, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבּוּעָה (ספרי). אָמַר לְחֲבֵרוֹ: 'תֵּן לִי מִנֶּה שְׁהִלּוּתִיךָ', אָמַר לוֹ:

כ"י◀ עד אחד • (סוטה ב) זֶה בְּנֶה אָב: כָּל עַד שְׁבִתוּרָה - שְׁנַיִם, אֶל־אֶם־כֵּן פֶּרֶט לָךְ בּוֹ "אֶחָד". לְכָל־עֹנֹן וּלְכָל־חַטָּאת • לְהוֹיֹת חֲבֵרוֹ נֶעְנַשׁ עַל עֲדוּתוֹ, לֹא עֲנֹשׁ גּוֹף וְלֹא עֲנֹשׁ מָמוֹן, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבּוּעָה (ספרי). אָמַר לְחֲבֵרוֹ: 'תֵּן לִי מִנֶּה שְׁהִלּוּתִיךָ', אָמַר לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 195)

דבר העשוי להתגלות - הינו עבודה של מסירות נפש, שלמעלה מטעם ודעת, אף היא תלויה בשכל: על כל פרט עורף האדם חשוב אם חיב למסור את נפשו על כך לפי ההלכה. **דבר הנעלם לגמרי** - הינו מסירות נפש ללא שום הגבלות וחשבוים. עבודה זו, שבאה מצד הקושר העצמי של עצם הנשמה עם עצמויותו יתברך, מגלה את עצמויותו יתברך בעולם.

על פי שני עדים . . יקום דבר (יט, טו) כתיב (ישעיה מג, א) אתם עדי נאום ה', הינו שבני ישראל 'מעידים' ומגלים את ה' בעולם. והנה מבאר בחסידות, שעל דבר הנגלה לא צריכים עדות; גם על מלתא דעבידא לאגלוי לא צריכים עדות גמורה; ועדות היא דוקא על דבר הנעלם לגמרי. ויש לבאר שלש בחינות אלה בעבודת האדם. **דבר הנגלה** - הינו עבודה על פי טעם ודעת, שברור שצריכים לעשותה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות חלק כרך יט עמוד 188 וזאליך - מותוך 'לקראת שבת')

ישראל ושמאי וארעא - עדי קיום וברור

על־פי | שני עדים . . יקום דבר: (יט, טו) ידוע מה שכתוב בספרי 'האחרונים' (ראה צפנת פענח כללי התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שישנם שני סוגי עדות:

א' עדי ברור - שהמעשה אינו נפעל על־ידם, והעדים רק מבררים ומגלים לאחרים שהמעשה נעשה, וכמו עדי הלואה וכיוצא בזה. ב' עדי קיום - שפועלים את המעשה, ובלעדם לא רק שחסר ברור הדבר אלא גם עצם הדבר לא

נפעל, וכמו עדי קדושין וכיצא בזה.

ויש לבאר זה על דרך הסידות:

כתיב "מבשרי אהיה אלקה" (איוב יט, כו), דעל-ידי מציאות העולם אנו מכירים ויודעים בודאות את מציאותו יתברך, ואין אנו צריכים ל"עדות" על זה. דהרי ודאי "יש בעל-הבית לבירה זו", והעולם אינו קיים מעצמו.

אף, כמו שכתוב בספרים הקדושים (תורה-אור מגלת אסתר צט, ב. לקו-יתורה שיר-השירים ח, א) "לא זה עקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו", והשם-יתברך בכבודו ובעצמו מרומם ומנשא למעלה מעלה מזה שהוא בורא עולמות. ונמצא, שבחינה זו באלקות שלמעלה מהעולמות, אינה נראית ונגלית.

ועל זה כתיב (ישעיה מז, י. שם יב) "אתם עדי נאום ה'", דגם בחינה זו באלקותו יתברך באה לידי גלוי על-ידי עדים.

ואיתא על-זה בזהר (חלק ג פו, א) דהעדים "אינון ישראל" ו"אינון שמיא וארעא".

ויש לומר דשני סוגי עדים אלו הם שני סוגי עדים הנ"ל: "שמיא וארעא" – עדי ברור הם. דבזה שנוצחיים המה, ואינם נפסדים ככל הנבראים, הרי הם מורים ומעידים על זה שהוא יתברך אינו בעל גבול, וכחו יתברך אין-סוף, ולמעלה מעלה מעלה מציאות העולמות (עיי' בכל זה במורה-נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' בתחלתו, שם קא. ב ואילך).

אף "ישראל" הם עדי קיים. דלא רק שמעידים הם על מציאותו יתברך, הנה על-ידי תורה ומצות הם פועלים גלוי והמשכת קדשותו יתברך וכח האין-סוף בתוך הבריאה וענני עולם הזה.

(מז) כִּי־יָקוּמוּ עַד־חַמֵּם בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:

טז אַרְיֵי יָקוּם סָהִיד שָׁקֵר בְּגִבֹּר לְאַסְהֵדָא בֵּה סָטְיָא:

כ"ז לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה • דָּבָר שְׁאִינוּ, שְׁהוּסֵר הָעֵד הַזֶּה מִכָּל הָעֲדוֹת הַזֹּאת. כִּיצַד? שְׁאָמְרוּ לָהֶם: 'וְהָלֹא עֲמָנוּ הָיִיתָם בָּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' (ספרי).

יו ויקמונו תריין גברין די להון דינא קדם יי קדם כהנניא ודנינניא די יהון ביומיא האנון:

(יז) וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַפְּתָנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בֵּימֵינוּ הָהֵם:

עומדין לפני המקום, שנאמר (תהלים פב): "בְּקִרְבִּי אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". אֲשֶׁר יִהְיוּ בֵּימֵינוּ הָהֵם • (ר"ה כה) יפתח בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו כבוד.

כ"ח וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים • (שבעות ל) בעדים הכתוב מדרב, ולמד שאין עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד עדותן מעמד. אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב • אלו בעלי הדין. לפני ה' • יהיה דומה להם כאלו

יח ויתבעון דינניא זאת והא סהיד שקר סהדא שקרא אסהד באחוהי:

(יח) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטֵב וְהַנָּהֵג עַד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאִחֻיו:

בדרישה ובחקירה. והנה עד-שקר • כל מקום שנאמר "עד", בשנים הכתוב מדרב.

כ"ט וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטֵב • על-פי המזמין אותם, שבודקים וחוקרים את הבאים להזמם

יט ותעבדון לה כמא די חשיב למעבד לאחוהי ותפלי עבד דביש מבינך:

(יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאִחֻיו וּבְעִרְתָּ הָרַע מִקִּרְבָּךְ:

לעשות לאחיו, ולא באשר זמם לעשות לאחותו. אבל בכל שאר מיתות השנה הכתוב אשה לאיש, וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש, כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין במיתה, שלא מעט פאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן הזמה במיתה הבועל.

כ"י כַּאֲשֶׁר זָמַם • ולא באשר עשה, מכאן אמרו: הרגו אין נהרגין (מכות ה). לעשות לאחיו • מה תלמוד לומר "לאחיו"? למד על זוממי בת כהן נשואה, שאינן בשרפה, אלא במיתת הבועל שהיא בקנק, שנאמר (ויקרא כא): "היא באש תשרף", היא ולא בועלה, לכך נאמר פאן: "לאחיו", באשר זמם

(כ) וְהַנְּשֹׂאִים יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא יִסְפּוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד בְּדַבַּר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבָּךְ:

כ"ג • יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ • מִכָּאן שְׁצִרִיכִין הַכְרֹזָה: 'אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי נִהְרָגִין עַל שֶׁהִזְמִינוּ בְּבֵית דִּין'.

(כא) וְלֹא תַחֹם עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בִּשְׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל: ׀

כ"ג • עֵין בְּעֵין • (ב"ק פד) מָמוֹן, וְכֵן "שֶׁן בִּשְׁן וְגו'".

כ (א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיְבֹךָ וְרֵאִיתָ סוֹם וְרָכַב עִם רַב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־הוּא אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"ג • כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • סָמךְ הַכְּתוּב יְצִיאַת מִלְחָמָה לְכָאן, לִזְמַן לֶךְ שְׁאִין מַחְסֵר אֶבֶר יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: לִזְמַן לֶךְ: אִם עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּט צֶדֶק, אֵתָה מְבֹטָח שְׂאֵם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה, אֵתָה נֹצֵחַ, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קיט): "עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק בְּלִתְנִיחָנִי לַעֲשֹׁקִי". עַל אִיְבֹךָ • יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ

כלי יקר - עוז וזהר

(פסוק א) אַתֶּם קְרִיבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אִיְבֵיכֶם לְשׁוֹן רֵבִים, כִּי "בְּטָרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם" יִשְׂרָאֵל הַפִּיזָם ה', "וּמִסָּפַר רוּחַ עֲזָעִים בְּקִרְבָּם" (ע"פ ישעיה ט יד) וְחָלַק לָבֶם זֶה מִזֶּה: וְלַעֲמָתָה זֶה גַם בְּיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נֵס שְׁנִי, כִּי אִם בִּשְׁעַת הַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה יֵצְאוּ מֵתֵי מִסָּפַר בָּאֵלוּ לֹא יֵצֵא כְּנֻגָם כִּי אִם אִישׁ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי בַּהֲתַחֲלָה נִרְאִין יִשְׂרָאֵל מוֹעֲטִים בְּעֵינֵי הָאִוִּיבִים, בִּינֵי בִינֵי יִשְׁלַח ה' עֲזָרוֹ שֶׁהָאִוִּיבִים יִרְאוּ עַל הַהֲרִים פְּאֻנָּשִׁים, וּבְדֶרֶךְ שְׁנָאֶמֶר (מלכים ב' י ז) "וְה' הִשְׁמִיעַ אֶת מִחְנֵה אָרֶם וְגו', קוֹל חֵלֶל גְּדוֹל" וְגו', מִכָּאן רָאִיָּה שֶׁאֶפְלוּ מוֹעֲטִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִרְאָה אוֹתָם לְאֲמוֹת בָּאֵלוּ הָיוּ רֵבִים בְּדִי הַפְּחִידִים. לָכֵן נֶאֱמַר (פסוק א) וְהָיָה בְּקִרְבָּכֶם אֵל הַמִּלְחָמָה, וְכִי־הָיָה הַדִּמְיוֹן קָאִי עַל לְשׁוֹן רֵבִים שֶׁבְּמִלַּת 'בְּקִרְבָּכֶם', לִזְמַן שֶׁאֲתֵם נִרְאִין כְּרֵבִים, אֵף עַל פִּי שְׁלֹפֵי הָאֲמַת אֵינוֹ כֵּן "כִּי אַתֶּם הַמַּעֲט" (ולעיל ז. ו) וְזֶה פֶּרוּשׁ יִקְרָא: תוֹרָה ב

בִּינֵי "יִשְׁלַח ה'" בָּהֶם "אֵת הַמְּהוּמָה" (ע"פ להלן כח א), "וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אַחִיו" (ע"פ בראשית יג יא) וְתַהֲיֶיָּה "חֲרֹב אִישׁ בְּרַעְיוֹ" (ע"פ שופטים ז כב). כְּמוֹ שְׁנָאֶמֶר (להלן שם ז) "בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֲלֵיךְ וּבִשְׂבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ", לִפִּי שִׁבְהַתְחַלָּה הֵם בְּהִסָּכְמָה אַחַת, וּבִינֵי בִינֵי "יִשְׁלַח ה'" בָּהֶם הַמְּהוּמָה לְהִיּוֹת "חָלַק לָבֶם" (הושע י א), עַד שֶׁכָּל שְׂבָעָה אֲמוֹת כָּל אַחַת מֵהֶם יָנוּסוּ בְּדֶרֶךְ אֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׁנָאֶמֶר (תהלים כא יא) "כִּי תִשְׁתַּמּוּ שָׂקִים וְגו', דְּהִינּוּ לְחַלְקֵם לְחַלְקִים: וְזֶה שְׁנָאֶמֶר כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אִיְבֹךָ בְּלֹא יוֹד אֶצֶל הַבִּיטָה הַמּוֹרָה עַל אוֹיֵב אֶחָד, וְרֵאִיתָ סוֹם וְרָכַב עִם רַב מִמֶּךָ, רָצָה לִזְמַן עִם רַב כְּנֻה כָּלֶם נְתוּעָדוֹ "אֵל עֶמֶק שׁוּה" בַּהֲתַחֲלָה כְּאִישׁ אֶחָד וּכְסוּס וְרָכַב אֶחָד וְכָל אֶמְהָה אוֹמֶרֶת לְחַבְרָתָהּ 'כְּסוּסִי כְּסוּסָךְ' (ע"פ מלכים א' כב ד), וְעַל דִּי זֶה מִסְתַּמָּא יִבְנֵס מִרְךָ בְּלִבְךָ. לִפְיֵךְ אִמֵּר אֵל תִּירָא לֹא מֵהֶם וְלֹא מִקְהוֹמָם, כִּי לְסוּף יִתְפַּרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אַחִיו, כְּמוֹ שְׁנָאֶמֶר

כ (א) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אִיְבֹךָ. 'אֲנִי צִרִיכִין לְמוֹדֵעִי' (ע"פ שבת נה) חֲלוּף הַלְשׁוֹן מִיְחִיד לְרֵבִים כְּמָה פְּעָמִים. כִּי אִמֵּר וְרֵאִיתָ סוֹם וְרָכַב, וְאַחֲרָיָה אִמֵּר עִם רַב מִמֶּךָ, וְהַמְפָּרְשִׁים אִמְרוּ כִּי בְּעֵינֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ הֵם כָּלֶם כְּסוּס וְרָכַב אֶחָד, וְאִם הוּא עִם רַב, הִינּוּ מִמֶּךָ הוּא רַב וְלֹא בְּעֵינֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ (ראה רש"י). וְעוֹד, כִּי תֵצֵא לְשׁוֹן יְחִיד, וְאַחֲרָיָה אִמֵּר (פסוק א) וְהָיָה בְּקִרְבָּכֶם לְשׁוֹן רֵבִים. וְכִי־הָיָה מִדִּמְיוֹן שֶׁל 'בְּקִרְבָּכֶם' צִרִיכָה בְּאוֹר, כִּי 'בְּקִרְבָּכֶם' מִבְּעֵי לִיָּה: וְאוֹמֵר אֲנִי, שִׁבְחִיתָ שְׁלוֹם בֵּין הָאִוִּיבִים אִזּוּ הַמִּלְחָמָה מְסַכְנַת בְּיוֹתֵר, כִּי כָלֶם "נוֹסְדוֹ" פֶּה אֶחָד "עַל דִּי וְעַל מְשִׁיחוֹ" (ע"פ תהלים ב א), אֲבָל כְּשֶׁ"חָלַק לָבֶם" וְאִינּוֹן בְּאַגְדָּה אַחַת, אִין הַסְכָּנָה גְּדוֹלָה כָּל כֶּף. וְזֶה הַנֵּס אֲשֶׁר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִם יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵף עַל פִּי שִׁבְהַתְחַלָּה יְצִיאָתָם לַמִּלְחָמָה כָּל הָאֲמוֹת נִתְחַבְּרוּ בָּאֵלוּ הָיוּ כָּלֶם סוֹם וְרָכַב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד, מִכָּל מְקוֹם בְּקִרְבָּכֶם אֵל הַמִּלְחָמָה, בִּינֵי

(ב) וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם:

וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה • סְמוּךְ לְצִאתְכֶם מִן הַסֹּפֶר מִגְּבוּל אֲרָצְכֶם • וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן • (סוטה מב) הַמְשִׁיחַ לְכֹד, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְשִׁיחַ מִלְחָמָה'. וְדִבֶּר אֶל־הָעָם • (שם) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ג) וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֶם קִרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אִיְבֵיכֶם אֶל־יְרֵךְ לִבְבְּכֶם אֶל־תִּירְאוֹ וְאֶל־תַּחֲפוֹ וְאֶל־תַּעֲרֻצוֹ מִפְּנֵיהֶם:

וְאָמַר יִשְׂרָאֵל • (שם) אֶפְלוּ אֵין בְּכֶם זְכוּת אֵלָא קְרִיאת שְׁמַע בְּלִבְדּוֹ, כִּדְאִי אֲתֶם שְׁיִשְׁעֵי אֲתָנְכֶם. עַל אִיְבֵיכֶם • אֵין אֱלוֹ אַחֲיָכֶם, שְׁאֵם תִּפְלוּ בִידֶם, אֵינֶם מִרְחָמִים עֲלֵיכֶם; אֵין זֶה כְּמִלְחָמַת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר (ד"ה ב כח): "וַיִּקְרְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשִּׁבְיָה, וְכָל־מַעֲרָמֵיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשֶּׁלַל, וַיַּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיַּסְכּוּם וַיַּנְהִלוּם בְּחֻמְרִים לְכָל־כּוֹשֶׁל, וַיְבִיאוּם יְרִיחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֲצֵל אַחֲיהֶם וַיִּשׁוּבוּ שְׁמֹרֶן", אֵלָא עַל אוֹיְבֵיכֶם אֲתֶם הוֹלְכִים, לְפִיכָךְ הַתַּחֲזִיקוּ לַמִּלְחָמָה.

אֶל־יְרֵךְ לִבְבְּכֶם אֶל־תִּירְאוֹ וְאֶל־תַּחֲפוֹ וְאֶל־תַּעֲרֻצוֹ • (סוטה מב) אֲרַבַּע אֲזָרוֹת כְּנָגַד אֲרַבַּע דְּבָרִים שְׁמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, מְגִיפִין בְּתִרְסִיָּהֶם כְּדִי לְהַקְשִׁין זֶה לָזֶה כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ קוֹל, שְׁיַחֲפוּזוֹ אֱלוֹ שְׁכָנָגְדוֹ וַיְנוֹסוּ. וְרוֹמְסִים בְּסוֹסֵיהֶם וַיַּמְצִיחִין אוֹתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שְׁעֵטַת פְּרִסוֹת סוֹסֵיהֶם, וַצּוֹחִין בְּקוֹלָם, וְתוֹקְעִין בְּשׁוֹפָרוֹת וַיִּמְנִי מִשְׁמִיעֵי קוֹל. אֶל־יְרֵךְ לִבְבְּכֶם • מַצְהֵלוֹת סוֹסִים. אֶל־תִּירְאוֹ • מִהֲנֶפֶת הַתִּרְסִין. וְאֶל־תַּחֲפוּזוֹ • מִקוֹל הַקְּרָנוֹת. וְאֶל־תַּעֲרֻצוֹ • מִקוֹל הַצּוֹחָה.

כלי יקר - עוז והדר

צָרִיךְ לְהִזְהָר וְלֹא בְּזִמְנֵי אַחֵר. אֵלָא וְדֹאִי לְפִי שְׁבִמְלָחָמָה הַיֵּצֵר הָרַע מִתְגַּרֵּה בּוֹ בְּיוֹתֵר הֵן בְּדָבָר עָרוּהָ הֵן בְּשֹׁאֵר עֲבֻרוֹת כְּדִי לְהַפִּילוֹ בְּיַד אוֹיְבָיו, עַל כֵּן לְמֶדֶם הַתּוֹרָה שִׁיְהִיו מוֹרְזִים בְּמִלְחָמָה לַעֲמֹד כְּנָגַד יָצָרָם, שְׁלֹא יָבִיֵּאֻם לִידֵי חֲטָא בְּמִקוֹם הַסִּפָּה:

וְתִרְעָה, שְׁבַעֲקָדָה וּבִשְׁאָר מִפְּרָשִׁים רָאִיתִי שֶׁפָּרְשׁוּ כָּל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁבִּפְרָשָׁה זֹאת עַל מִלְחָמוֹת הָאָדָם עִם יָצְרוֹ, וְדָבָר זֶה רְחוּק מִכְּלִיטֵי לְהוֹצִיא הַמִּקְרָאוֹת מִפְּשׁוּטֵם. וְזֶה שֶׁכָּתְבוּ מִסְבִּים עִם פְּשׁוּטוֹ מִכָּל צֶדֶד, לְהוֹרֹת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בּוֹ יִנְצְחוּ הָאֲמוֹת, וְהוּא כְּשִׁיְהִיו שְׁלָמִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם בְּמִלְחָמָה, "וְלֹא נִפְקַד" מֵהֶם "אִישׁ" לְעֶבְרָה" (ראה יבמות סא).

עַל כֵּן נֶאֱמַר (פסוק ב) וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה עִם הָאֲמוֹת, וְאֲתֶם יִרְאִים מִן הָעוֹן שֶׁלֹּא יִכְשִׁיל אֲתָכֶם הַיֵּצֵר הָרַע, כִּי הוּא הַשָּׁטָן הַמְּקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסִּפָּה. אֲזִי יַעֲסֹקוּ בַתּוֹרָה, זֶהוּ שְׁנֶאֱמַר (שם) וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם, וּבְמִסְכַּת סוּטָה (מב) אָמְרוּ וְדִבֶּר אֶל

וּבְמִסְכַּת בְּרָכוֹת (ה) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 'לְעוֹלָם יִרְגִּזוּ אָדָם יָצֵר טוֹב עַל יָצֵר הָרַע, שְׁנֶאֱמַר (תהלים ד ה) 'רָגֹזוּ וְאֵל תַּחֲטָאוּ'. אִי אָזִיל מוּטָב, אִי לֹא יַעֲסֹק בַתּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר "אָמְרוּ לִבְבְּכֶם". אִי אָזִיל מוּטָב, וְאִי לֹא יִקְרָא קְרִיאת שְׁמַע, שְׁנֶאֱמַר "עַל מִשְׁכְּבֵכֶם". אִי אָזִיל מוּטָב, אִי לֹא יִזְכֹּר לֹא יוֹם הַמִּיתָה, שְׁנֶאֱמַר "וְדָמוֹ סָלַח":

וְאַרְבַּע אֱלוֹ נִזְכְּרוּ בִּפְרָשָׁה זֹאת, לְפִי שְׁנֶאֱמַר (להלן בג ע) "כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אִיְבִיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע", פֶּרֶשׁ רַש"י 'לְפִי שֶׁהִשָּׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסִּפָּה', וְקַטְרוּג זֶה הֵינוּ שֶׁהִשָּׁטָן הוּא יָצֵר הָרַע הַמְּשַׁתְּדֵּל לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם בְּמִלְחָמָה מִקוֹם הַסִּפָּה כְּדִי לְהַפִּילוֹ בְּיַד אוֹיְבָיו, עַל כֵּן בְּמִלְחָמָה צָרִיךְ הָאָדָם יוֹתֵר שְׁמִירָה מִן הַיֵּצֵר הָרַע, כִּי בְּמִקוֹם מְסָכָן זֶה הוּא מִתְגַּרֵּה בָּאָדָם יוֹתֵר מִבְּמִקוֹם אַחֵר לְהַטּוֹתוֹ לְדָבָר רָע. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (כתובות מז) לְמַדּוּ מִן פְּסוּק 'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע', 'שְׁלֹא יִתְרַהֵר אָדָם בְּיוֹם וְזָבָא לִידֵי קָרִי בְּלִילָה, וְכִי דִּנְקָא בְּשַׁעַת מִלְחָמָה

(ג) וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. פֶּרֶשׁ רַש"י 'אֶפְלוּ אֵין בִּידְכֶם אֵלָא זְכוּת קְרִיאת שְׁמַע בְּלִבְדּוֹ' כו'. 'אֵטוּ קְרִיאת שְׁמַע מִלְתָּא וּדְטַרְתִּי הִיא' (ע"פ ברכות לג). וְנִרְאֶה לְפָרֶשׁ שֶׁהַעֲקָר הוּא עַל הַתְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ, כִּי הַקּוֹרֵא קְרִיאת שְׁמַע מְסַתְּמָא אֵינוֹ קוֹרֵא כִּי אִם עַל יְדֵי תְּפִלִּין שְׁלֹא יְהֵא 'כְּמַעֲיַד עֲדוּת שְׁקָר בְּעֶצְמוֹ' (ראה ברכות דה) וְעַל יְדֵי תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ "תַּפֵּל אֵימָתָה וְפָחַד" עַל הָאוֹיְבִים כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (להלן כח ע) "וְיָרָא כָּל עַמִּי הָאֶרֶץ כִּי שֵׁם דִּי נִקְרָא עֲלֵיךְ וְיִירָאוּ מִנִּי", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ברכות ו) 'אֱלוֹ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, וְלְדָבָר זֶה הֵיוּ צָרִיכִין בְּמִלְחָמָה שִׁירָאוּ הַשּׁוֹנְאִים וְיִירָאוּ מֵהֶם. וְאִף קְרִיאת שְׁמַע שֶׁל לִילָה, בְּשֵׁם שְׁמַצִּיל מִכָּל מוֹזִיק וּמַחְבֵּל, כִּי הוּא מַצִּיל מִן הָאֲמוֹת אֲשֶׁר כָּחֶם מִן שָׂרִים שֶׁל מַעֲלָה, וְלָכֶךָ סְמָכוּ (במדבר כ ב) קְרִיאת שְׁמַע אֶל פְּסוּק "לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכֵל טָרֶף וְדָם חִלְלִים יִשְׁתַּח" (במדבר כג כד), כִּי פְּשׁוּטוֹ מְדַבֵּר מְסַתְּמָא בְּסֵתָם מִלְחָמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"ס תולדות, מבה"ח כסלו, התשכ"ז)

הרי היראה במלחמה היא דבר טבעי, ואיך שיך ציווי על זה "אל תיראו". והבאור בזה, דכיון שהתעוררות מדות

ד ארי יי אלהכון דמדבר דקמיכון לאגחא לכוז קרב עם בעלי דבכיון למפרק יחכו: (ה) **כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַהֲלֹךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:**

כ"י • כי ה' אלהיכם וגו' • הם באים בנצחוננו של בשור ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום, פלשתים עמו. ההלך עמכם • זה מחנה הארון.

וידברו השטרים אלה העם לאמר מיהאיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פנימות במלחמה ואיש אחר יחננו: (ה) **וְדִבְרוּ הַשְּׂטָרִים אֲלֵהֶעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת־חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ יֵלֶךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחַנְּנוּ:**

כ"י • ולא חנכו • לא דר בו. 'חנוד', לשון התחלה. ואיש אחר יחננו • ודבר של עגמת נפש הוא זה.

וימן גברא די נציב פרמא ולא אחלה יהו ויתוב לביתה דילמא ימות באגחא קרבא וגבר אחרן יחלנה: (ו) **וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלֹ יֵלֶךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחַלְּנוּ:**

כ"י • ולא חללו • לא פדאו בשנה הרביעית, שהפרות טעונין לאכלן בירושלים, או לחללן בדמים, ולאכל הדמים בירושלים.

וימן גברא די ארס אתמא ולא נסבה יהו ויתוב לביתה דילמא ימות באגחא קרבא וגבר אחרן יסכנה: (ז) **וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקָחָהּ יֵלֶךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִקְחָנָה:**

כ"י • פנימות במלחמה • ישוב פן ימות, שאם לא ישמע לדברי הכהן, פדאי הוא שימות.

כלי יקר – עזי והדר

"כי החיים יודעים שימותו" (קהלת ט ה) אלו הצדיקים' כו', ורצו לומר שיודעים שימותו ועל פן זכרון יום המיתה תמיד לנגד עיניהם, ודבר זה מצילם מן החטא. "והמותים אינן יודעין מאומה", אלו הרשעים שבהייהו קרוין מתים שנאמר (יחזקאל כא ט) "ואתה חלל רשע וגו' אשר בא יומו בעת עון קץ". רצו לומר הרשעים אינן יודעים מאומה כי אין זכרון יום המות לנגד עיניהם כלל. וזהו שאמר 'אשר בא יומו בעת עון קץ', רצה לומר בבעבור העון של הקץ שלו, כי לא היה זכרון קץ שלו לנגד עיניו כלל, לא בדרך שהתפלל ואמר "הודיעני ה' קציו" וגו' (תהלים לט ה), אלא "קרבים בתימו לעולם" וגו' (שם מט יב). וזה פרוש יקר: תורה ד

לקרותו, ובזה ינצלו כלם "מראש פרעות אויב" (להלן לב מב): ואם באולי יש לה עם הארץ שאפלו קריאת שמע אינו יודע, או איזו איש קשה ערף אשר יצרו הרע חוק ממנו "לא ישוב מפני כל" תורה וקריאת שמע, ואז צריך להזכיר לו יום המיתה ואז ודאי אזיל. על פן השוטר משמיע מי האיש אשר בנה בית וגו' פן ימות במלחמה וגו' (פסוק ה), ובהזכרת המיתה של המלחמה וזכר אגב זה גם סתם יום המיתה, ובזה ינצח יצרו ודאי, כמו שנאמר (בראשית ד ט) "אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ", רצה לומר וזכר לו פתח קברו, ואז אף על פי ש"אליו תשווקתו", מכל מקום "אתה תמשול בו": ועל זה דרשו רבותינו ו"ל (ברכות יח.)

העם בלשון הקדש, ויזלינו מן גזרה שנה של "משה ידבר" הנאמר במתן תורה (שמות יט ט) 'מה להלן בלשון הקדש אף כאן כן'. ואני אומר אין גזרה שנה לחצאין, מה להלן תלמוד תורה אף כאן הבהן מדבר אל העם דברי תורה, שהרי יהושע נענש על בטול תלמוד תורה במלחמה, שכן אמר לו המלאך "עתה באתי" (יהושע ה יד), 'על בטול תורה' (עירובין גט). וטעמו של דבר, שתלמוד תורה מגן בעד היצר הרע, השטן המקטרג ביותר בשעת סכנה: ואם באולי יש לה אדם שאינו בן תורה כי לא כלי עלמא תורה גמירי, ואם בן אותן כתות במה ינצלו "מכף אויב" פנימי זה במלחמה. לפיכך ואמר שמע ישראל, דהינו יקרא קריאת שמע אשר הכל יודעין

(ח) וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ הַיֵּרָא וְרַךְ הַלֵּכֵב יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּסֵ יָמָם אֶת־לֵבֵב אַחִיו בְּלִבָּבוֹ:

לעמד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: הירא מעברות שבדוד, ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עברות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עברה, והרואה חוזר, אומר: 'שמא בנה בית, או נטע כרם, או ארש אשה'.

כ"י • וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים • (סוטה מג) למה נאמר כאן "ויספו"? מוסיפין זה על דברי הכהן, שהכהן מדבר ומשמיע מן "שמע ישראל", עד "להושיע אתכם". ו"מי האיש", ושני ושלשי, כהן מדבר ושטר משמיע; וזה, שטר מדבר ושטר משמיע. הירא ורך הלכב • רבי עקיבא אומר: כמשמעו, שאינו יכל

(ט) וַהֲיָה כְּכֹלֹת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַיִּפְקְדוּ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ׀

"זקפין", בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים: 'שובו אל המלחמה ולא תנוסו, שתחלת נפילה, ניסה'.

כ"י • שְׂרֵי צְבָאוֹת • שמשמדין זקפין מלפניהם ומלאחריהם, וכשילים של ברזל בידיהם, וכל מי שרוצה לחזור, הרשות בידין לקפח את שוקיו.

♦ שבת קודש ד' אלול ♦

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם:

כ"י • כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • במלחמת הרשות - הכתוב מדבר, כמו שפירש בענין: "בן תעשה לכל־הערים הרחוקות וגו'".

(יא) וַהֲיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפָתַחָהּ לָךְ וַהֲיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לָמָס וְעַבְדוּךָ:

כ"י • כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ • (ספרי) אפלו אתה מוצא בה משבצה אומות שנצטוית להחרימם, אתה רשאי לקימם. לָמָס וְעַבְדוּךָ • (ספרי) עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד.

(יב) וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ:

כ"י • וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה • הכתוב מבשרך שאם לא תשלים עמך, סופה להלחם בך, אם תניחנה ותלך. וצרת עליה. אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים.

(יג) וּנְתַנָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ וַהֲכִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חֶרֶב:

כ"י • וּנְתַנָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ • אם עשית כל האמור בענין, סוף שה' נותנה בידך.

יד לחוד נשיא וטפלא ובעירא וכל די יהי
בקרמא כל עדאה תבזו לך ותיכול ית
עדאה דסנאך די יתב יי אלהך לך:

(יד) רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר
כל־שללה תבזו לך ואכלת את־שלל איבך אשר
נתן יהוה אלהיך לך:

כ"י • והטף • אף טף של זכרים, ומה אני מקים: "והפית את־כל־זכורה"? בגדולים.

טו פון מעבד לכל קרנא די רחיקין מן
לחדא די לא מקרני עממא האלין אנן:

(טו) פן תעשה לכל־הערים הרחקת ממך מאד
אשר לא־מערי הגוים־האלה הנח:

טז לחוד מקרני עממא האלין די יי אלהך
יתב לך אחסנא לא תקים כל נשמתא:

(טז) רק מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה לא תחיה כל־נשמה:

יז ארי גמרא תגמרנן חתאי ואמראי
פנענאי ופרנאי חואי ויבסאי קמא די
פחדך יי אלהך:

(יז) בִּי־החרם תחרימם החתי והאמרי הפנעני
והפרזי החוי והיבסי כאשר צוך יהוה אלהיך:

כ"י • כאשר צוך • לרבות את הגרשני.

יח גדיל די לא נלפון תכזן למעבד ככל
תועבתהון די עבדו לטעותהון ותחובון
קדם יי אלהכון:

(יח) לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכֹל
תועבתם אשר עשו לא־להיהם וחסאתם ליהוה
אלהיכם: ס

כ"י • למען אשר לא־יִלְמְדוּ • הא אם עשו תשובה ומתגירין, אתה רשאי לקבלם.

יט ארי תצור לקרמא יומין סגיאיין לאגחא
עלה למכבשה לא תחבל ית אילנה לארמא
עלוהי גרנא ארי מנה תיכול ויתת לא
תקין ארי לא באנשא אילן חקלא למעל
מקדמך בצירא:

(יט) בִּי־תצור אל־עיר ימים רבים להלחם עליה
לתפשה לא־תשחית את־עצה לגדח עליו גרזן בי
מפגנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה
לכא מפניך במצור:

הכתוב מדבר (ספר). • כי האדם עץ השדה • הרי 'כי'
משמש בלשון 'דלמא', שמה האדם עץ השדה
להפנס בתוך המצור מפניו להתיסר בסיסורי רעב
וצמא פאנשי העיר, למה תשחיתנו.

כ"י • ימים • שנים. • רבים • שלשה, (שבת יט) מכאן
אמר: אין צריך על עירות של עובדי פוכבים פחות
משלשה ימים קדם לשבת, ולמד שפותח בשלום
שנים או שלשה ימים, וכן הוא אומר (שמואל ב א):
"וישב דוד בצקלג ימים שנים", ובמלחמת הרשות -

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 118)

מדותיו הבהמיות לאלקות, ויהיה טוב לשמים וטוב
לבריות, עכ"ל. ואכן, עקר עבודת האדם הוא ברור וזכוף
המדות, וכדאיתא בספר 'קנה שם טוב' (סכ"ד) בשם רב
סעדיה גאון, שעקר בריאת האדם בעולם הזה היא, כדי
לשפר את מדותיו הרעות והטבעיות. וידוע פתגם אדמו"ר
הזקן: כל ענין החסידות הוא לשנות טבע מדותיו.

כי האדם עץ השדה (כ, יט) כתב הרבי הרש"ב (קונטרס חנוך
לנער עמ' 39): האדם כלול מדומם, צומח וחי. **דומם** -
אותיות המחשבה והדבור. **צומח** - המדות, שצומחות
מקטנות לגדלות. **חי** - בחינת חכמה, והחכמה תחיה.
האדם עץ השדה: עקר האדם, הינו חכמתו ושכלו, הוא
בשביל המדות, שיהיו מדותיו מברורים ומזככים, הינו להפך

תכלית האדם – השליטה על המדות

והנה, יתרונו של האדם על שאר ג' הסוגים הוא – שהוא בעל שכל.

וזהו קושי הגמרא "וכי אדם עץ שדה הוא", דהן אמות שבאדם ישנו גם הענין ד"עץ שדה" – שהוא ה"צומח" שבאדם, מדותיו שבבלבו, אבל האם זהו מעלתו של האדם?

על כך מתרצת הגמרא, שתכלית שכל האדם אינה להשפיל השפלות בלבד, אלא להשפיע על המדות, שהמדות יתנהגו על-פי השכל. השכל לבדו אינו מביא שלמות לאדם, רק כאשר השכל משפיע על המדות, אז בא האדם לשלמותו.

ועל זה מביאה הגמרא משל מאילן: כשם שמעלתו של אילן היא בנתינת פירות, כן הוא גם בנוגע ל"אדם", תלמיד חכם, דמעלתו היא בהיותו "הגון", ששכלו פועל על מדותיו, ומביא "פירות", ד"מאי פירות, מצוות" (סוטה מו, סע"א).

בפרשתנו כתוב "כי תצור אל עיר גו' לא תשחית את עצה גו' כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת, כי האדם עץ השדה גו' אותו תשחית וכרת" (כ, יט). ואיתא בגמרא (תענית ז, א) "וכי האדם עץ שדה הוא? אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתיב אותו תשחית וכרת. הא כיצד, אם תלמיד-חכם הגון הוא – ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו – אותו תשחית וכרת".

וקשה, כיצד מתישבת קושי הגמרא "וכי האדם עץ שדה הוא", דגם אם מצינו פרט אחד שבהם דומים זה לזה – בענין תלמיד-חכם הגון – הרי זה דמיון בפרט אחד בלבד, ואיך מבטא דמיון זה את השכיחות העיקרית בין האדם לעץ השדה?

יש לבאר זה על-פי הידוע שקמו שהעולם מתחלק לארבעה סוגים, דומם, צומח, חי ומדבר, כך יש באדם התחלקות לארבעה סוגים אלו, והמדות שבאדם הם בחינת הצומח שבאדם (ראה בכל זה תורה אור בראשית ד, א. תורת-חיים בראשית ד"ה וייצר, ובכמה מקומות).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות קודש ח"ב אגרת רד. לקוטי שיחות כרך א עמ' 82, ועוד – מתוך 'לקראת שבת')

הזהירות הנדרשת בחינוך הילדים

ארבעים שנה הקודמות שמאחוריו ליתן לו כח שישפח מיד מהפשרה, ויעמוד ביהדות שלמה.

אבל כאשר מדובר אודות הדור הצעיר, ואותם רוצים לחנך על פשרות – נוטלים מהם את החום והקנאות ליהדות לכל ימי חייהם. בגלל השריטה והחסרון שעושים בנשמתם בצעירותם, עלול אחר-כך לגדול יהודי בעל-מום רחמנא-ליצלו!

וכן הוא גם לאידך גיסא, שמפיון שאפילו שינוי קל ביותר יכול לגרום שיתהפך מהקצה אל הקצה, לכן אפילו בשביל הטבה קלה בחינוך הילד, כדאי להשתדל ולהשתדל, וכל-שכן אם החינוך דורש תיקון בענינים עקריים העלולים להשפיע על הילד במשך כל ימי חייו.

בפרשתנו כתוב "כי האדם עץ השדה" (כ, יט). והינו, שהאדם דומה בכמה דברים לעץ השדה.

יש ללמוד מזה הוראה בחינוך הילדים:

כאשר עושים שריטה באילן לאחר שפך גדל, אזי השריטה אינה אלא במקום שנעשתה בלבד, וגם אינה גורמת נזק. אבל כאשר עושים שריטה בשתיל אילן רך, ועל-אחת-כמה-וכמה בגרעין שעומדים לנטוע, יתכן שמשריטה אחת יצמח אילן בעל-מום.

וכן הוא בענין החינוך:

אדם בשנות העמידה, שפך עבר מחצית דרכו בחיים, ונדמה לו שהוא מוכרח להסכים על פשרות – הרי הפגיעה היא למשך שנים אחדות בלבד. ארבעים שנה חי הוא ללא פשרות, ואם יפשל ויעשה פשרה לשנה אחת, יכולות

כ' אחד אילן דתדע ארי לא אילן דמאכל הוא יתה תחבל ותקוץ ותכני כרקומין על קרפא די היא עבדא עמך קרבא עד דתכבשה:

(כ) ר"ק עץ אשר-תדע כי לא-עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת ובנית מצור על-העיר אשר-הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה: פ

כ"י ~ עד רדתה • לשון רדוי, שתהא כפופה לה.

א ארי ישתבח קטילא בארעא די יי אלהך יהב לה למירתה רמי בחקלא לא אתידע מן קטלה:

כא (א) כיי-מצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הפהו:

תפקיד הזקנים והשופטים

ועל זה באה הוראת התורה - "וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ גו'", שזהו מתפקידם ואחריותם של זקני ושופטי ישראל, לעשות את כל התלוי בהם לתקן המצב ולשלוט מכל-וכל את המציאות ד"חלל... בשדה".

וכמודגש גם בהכרזתם "ידינו לא שפכו את הדם הזה" ופירש רש"י "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה", דהיינו, שזוהי חובתם של זקני העיר ללוות כל איש מישראל היוצא מהעיר (אל השדה) ולחזקו ולהגן עליו מכל הסכנות האורבות לו בהיותו "בשדה".

והוא על ידי שמספקים לו צידה לדרך, **מזון** - זו תורה שנקראת מזון (ראה חגיגה יד, א. ועוד), וכן **לבושים** הם המצוות, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ז) על הפסוק "כי תראה ערום וכסיתו" - "אם ראית אדם שאין בו דברי תורה הכניסוהו לביתך ולמדוהו קריאת שמע ותפלה כו' וזרזוהו במצוות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות".

בפרשתנו מבואר ענינה של עגלה ערופה: "כי ימצא חלל באדמה... נפל בשדה לא נודע מי הכהו, ויצאו זקני ושופטי ומדדו גו' והורידו זקני העיר ההיא את העגלה גו' וכל זקני העיר ההיא גו' ירחצו את ידיהם גו' וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה גו'" (כא, א ואילך).

ויש לבאר הדברים בעבודת האדם לקונו: "חלל" במובן רוחני הוא זה שנפסקה דביקותו בהקב"ה, שהוא מקור חיותו, ופמו שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

והגורם לזה הוא להיותו נמצא "**בשדה**" ("נפל בשדה") ולא **באהלה** של תורה ויהדות. ובשדה שם מקומו של "עשו... איש שדה", שמתנפל לאותם שנמצאים "בשדה" לנתקם חס-ושלום מדביקותם באלקים חיים מקור חיותם ולהפילם חללים רחמנא-לצלן - "חלל... בשדה", או על-כל-פנים להחליש בהם את הענין ד"ואתם הדבקים בה' אלקיכם גו'".

(ב) ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו אל-הערים אשר סביבת החלל:

בויפקיון סביב ודיניו וימשחוין לקרוא די סתירות קטילא:

מקום שהחלל שוכב. אל-הערים אשר סביבת החלל • לכל צד וצד, לידע איזו קרובה.

כ"ח • ויצאו זקניך • (סוטה מד. סנהדרין יד) מיחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה. ומדדו • (סוטה מה)

כלי יקר – עוז והדר

ותמה אני על כל המפרשים, שדבר פשוט כזה יהיה נעלם ממני עיניהם:

ומה שדברשו רבותינו ז"ל (תענית שם) פסוק 'ממנו תאכל ואותו לא תכרת' על התלמיד חכם, נראה שלא כונו לעולם להוציא המקרא מפשוטו, אלא שרצו לתרץ למה הקפידה התורה כל כך על כריתת עץ מאכל. אלא ודאי כדי ללמד ממנו קל וחמר על האדם העושה 'פרי צדיק' על חיים (משלי יא ל), 'כי האדם עץ השדה' הוא עושה 'פרי צדיק' ו'יצא צדקה', ואם הקפידה תורה על 'עץ עושה פרי' שאין בו דעת ותבונה, קל וחמר על פרי הצדיק השלם. ועל כן סמוך מיד הפרשה של עגלה ערופה, אשר ממנה נראה גם כן הקפדה גדולה על 'פרי צדיק' עץ חיים: תורה ב

חסלת פרישת שופטים

תדע כי לא עץ מאכל הוא, ואמרו רבותינו ז"ל במסכת תענית (ו) 'אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת, רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא זה תלמיד חכם שאינו הגון' כו'.

ואם כן כל משכיל יראה בעין שכלו, שסמיכות שני פרשיות אלו מבאר מעצמו ממה נפשך, אם טעם העגלה ערופה על שלא הניחוחו לעשות פרות בפריה ורביה, שפיר נסמכה לפרשה הקודמת המקפדת על "עץ עשה פרי" שלא לכרת אותו, ומה לי פרי האדם מה לי פרי האדמה משפט אחד להם, שנאמר (לעיל שם) "כי האדם עץ השדה" הוא. ואם שלא הניחוחו לעשות פרות של מצות כפי המסקנא, הרי גם בפרשה שלפניה הקפיד על זה שלא לכרת התלמיד חכם 'עושה פרי' עץ חיים' למינו.

כא (א) כי ימצא חלל באדמה וגו'. הקשה מהר"י אברבנאל על פרשה זו שאין כאן מקומה בין ארבע פרשיות המדברות מענין מלחמה, ונתן הרב טעם חלוש בדבר, גם שאר מפרשים הנגשים לפרש הסמיכות בשנויים דחוקים. ועתה "שא נא עניןך וראה" (ע"פ בראשית יג יד) מה שאמרו רבותינו ז"ל פרק עגלה ערופה (סוטה מה) 'תניא אמר רבי יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הבא עגלה ערופה, אמר הקדוש ברוך הוא תבא העגלה שלא עשתה פרות, ותעצר בקומם שאינו עושה פרות, ותכפר על זה שלא הניחוחו לעשות פרות. ומקשה בגמרא, 'אילימא אפריה ורביה, הכי נמי דאסריס ואזקן לא עריפנא, אלא אמצות'. ובפרשה שלפני זו נאמר (לעיל כ ט"ט) "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת, רק עץ אשר

ג ויהי כרתא דקריבא לקטילא ויבדקו סבי
קרתא והיא עגלת תורי די לא אתפלח בה
די לא נגידת בניר:

(ג) וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל־הַחֲלָל וְלִקְחוּ זִמְנֵי הָעִיר
הַהוּא עֲגֹלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־
מִשְׁכָּה בָּעֵל:

ד ויהיו סבי קרתא והיא ית עגלתא
לנחלא ביר די לא אתפלח בה ולא יזדע
וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:

(ד) וַהֲוֹדּוּ זִמְנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת־הָעֲגֹלָה אֶל־נַחַל
אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעֶרְפוֹ־שֵׁם
אֶת־הָעֲגֹלָה בַּנַּחַל:

שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה, שלא
הנחתו לעשות פרות'.

כ"י • אל־נחל איתן • קשה, שלא נעבד. וערפו •
קוצץ ערפה בקופץ. אמר הקדוש־ברוך־הוא: 'תבא
עגלה פת שנתה שלא עשתה פרות ותערף במקום

ה ויתקרבון כהניא בני לוי ארי בהון יתדעי
זי אלהך לשמשותה ולברכא בשמא דזי
ועל מיריהון יהי כל דין וכל מקפש
סגירו:

(ה) וַנִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי זֶם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשִׁרְתּוֹ וּלְבִרְכָּךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב
וְכָל־נִגְעָה:

ו וכל סבי קרתא והיא דקריבין לקטילא
נסחון ית ידיהון על עגלתא דנקפתא
בנחלא:

(ו) וְכָל זִמְנֵי הָעִיר הַהוּא הַקְּרִיבִים אֶל־הַחֲלָל יִרְחֲצוּ
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֲגֹלָה הָעֲרוּפָה בַּנַּחַל:

ז ויתביון וימרו ידנא לא אשדו ית דמא
הדין ועינא לא חזאה:

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ
לֹא רָאוּ:

ח בלה מזונות וכלא לוי. והכהנים אומרים: "כפר
לעמך ישראל".

כ"י • ידינו לא שפכה • וכי עלתה על לב שזקני בית
דין שופכי דמים הם? אלא לא ראינוהו ופטרנוהו

ח כהניא וימרוין כפר לעמך ישראל די
פרקתא זי ולא תתן חובת דם זפי בגו עמך
ישראל ויתכפר להון על דמא:

(ח) כָּפֹר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן
דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

כ"י • ונכפר להם הדם • הכתוב מבשרם, שמשעשו בן וכפר להם העון.

ט ואת תפלי אשדי דם זפי מבינך ארי
תעבד דקשר גרם זי: ס ס ס

(ט) וְאֹתָהּ תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה
הַיִּשָּׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כ"י • ואתה תבער (כתובות לו) מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני
ה':

שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - א' אלול פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג	יום ראשון - כ"ח מנחם-אב מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום חמישי - ב' אלול מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו	יום שני - כ"ט מנחם-אב מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שישי - ג' אלול מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט	יום שלישי - ל' מנחם-אב פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
שבת קודש - ד' אלול פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושים ישראל
עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש
נשמותיהן למעלה הנקרא בשם כנ"י ואימא תתאה
בלשון הזהר ושכינה בלשון הגמרא הכלולה מכל
מדותיו של הקב"ה ומיוחדת בהן בתכלית וראשית
היא מדת החסד וע"י העלאת זו מתעורר חסד ה' ממש
שהוא גילוי אורו יתברך לירד ולהאיר למטה לנשמות
ישראל בכח' גילוי רב ועצום בשעת התפלה עכ"פ
כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי
הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא
ענותנותו כמים שיוורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור
לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום
וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו
המלוכשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא
וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא

הנעלה ביותר, וראשיתן היא מדת החסד. – הרי, למדה זו
של חסד שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מזהחסד וצדקה
שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של
שורש זה נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. ועל-ידי העלאת
זו – שמדת החסד של
הנשמה עולה לשורשה,
בחסד שבשורש
ה"מלכות", מתעורר
"חסד ה'" ממש, –
שימשך למטה "חסד ה'",
שלמעלה מעלה מבחינת
החסד שבשורש הנשמות,
אלא זה "חסד ה'" ממש,
שהוא חסד והתגלות
שלמעלה מה"עולם",
שהוא גילוי אורו יתברך,
לירד ולהאיר למטה –
בעולם הזה, בבחינת גילוי רב
ישראל, בבחינת גילוי רב
ועצום בשעת התפלה
על-כל-פנים. – אם לא
שתהיה ההתגלות תמיד,
שתהיה על-כל-פנים בשעת התפלה. כי אף ש"לגדולתו" –
לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה'",¹³ אין חקר, –
מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, עד ד"כלא קמיה כלא
חשיבי" – לגבי הכל נחשב לכלום, כיצד, איפוא, יומשך
מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות של השגה?
– תרי "במקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא
ענותנותו"¹⁴, – שדוקא מצד מדריגת ה"גדולה" ישנה ה"ענוה"
וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, כמים שיוורדין כו'. –
ממקום גבוה לנמוך, שכן הרי גם החסד שלמעלה דומה למים,
שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה.
וזהו שכתוב¹⁵: "זרח בחשך אור לישרים, חנון ורחום
וצדיק", ועל-ידי שהאדם חנון ורחום וצדיק, "צדקות
אהב" – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, גורם לאור ה' שיזרח
לנשמתו המלוכשת בגופו, – זה נקרא להאיר בחושך, העומד
– הגוף שעומד בחשך, שהוא משכא דחויא. – הגוף נקרא
משכא דחויא¹⁶ (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך
המרוחק מאור אלקי ומהתגלות – יורח ויאיר בנשמה הנמצאת
בגוף זה אור מהיר. וזה נקרא בשם "ישועה", כד אתהפכא
חשוכא לנהורא. – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה
הבאה אחרי שלפנייה היתה צרה ר"ל, כך היה לפנייה חושך

אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שזריעה
צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה
למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה,
ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק
במהות אחרת לגמרי
מה"עולם", אלא למעלה
מעלה מה"עולם". ובלשון
רבנו הזקן:
ובכה ממש על-דרך
משל, כל מעשה
הצדקה שעושים ישראל,
עולה למעלה בבחינת
ה"עלאת מ"נ נוקבין"
לשש נשמותיהן
למעלה, – שלכן זה דוקא
הצדקה שיהודי עושה.
שכן, כמו במשל, בענין
של צמיחה, הרי מפני
שבזרע או בגרעין
שזורעים ישנו מ"כוח
הצומח", לכן יכול להיות
מכך "העלאת מ"נ נוקבין"
אל "כוח הצומח" שארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל,
בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור
ה"עלאת מ"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל
מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג')
של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם
נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה,
שיהיה מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי
שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה
למעלה בשורש הנשמה למעלה, הנקרא בשם "כנסת
ישראל" – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני
שהיא כונסת בתוכה את האורות והגילויים של המדות – של
"ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת ז"א" (מדות) שבעולם
ה"אצילות", ו–"שורש הנשמות, נקרא אפא תתאה" –
המדריגה התחתונה בבחינת "אימא", בלשון הזהר, – "בינה"
נקראת "אימא עילאה", המדריגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות"
– "אימא תתאה", המדריגה התחתונה ב"אימא", ו – כן נקרא
ש"כינה" בלשון הגמרא, – מפני שהיא שוכנת בתחתונים,
היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים¹², הכלולה – כנסת
ישראל – מקור נשמות ישראל, כלולה מכל מדותיו של
הקדוש-ברוך-הוא, ומיוחדת בהן בתכלית, – בהתאחדות

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשניוים)". 12. ראה להלן בסוף הפרק.
לקו"א ח"א פרק מ"א. 13. ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. 14. מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). 15. תהלים קיב, ד. 16. ראה תקו"ו בהקדמה
(י, ב). ובכ"מ.

הזאת¹⁸, במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש, ובפרט
מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה,
בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה
ועבודה בארץ ישראל, המבוננת – ארץ הקודש שלמטה, ארץ
ישראל, מכוונת פגגגדה –

כנגד הארץ העליונה,
ממש, ש – אז הוריעה –
של הצדקה, נקלטה תבה
ומיד בארץ העליונה,
כלי שום מניעה ועיבוב
פעולם, מאחר שאין
שום דבר חוצץ ומפסיק
כלל בין "ארצות
החיים", – ארץ החיים
שלמעלה, מקור הנשמות,
וארץ החיים שלמטה,

ארץ ישראל, כי "זה" – מקום המקדש שבארץ ישראל, שער
השמים¹⁹; מה שאין בין בחוץ לארץ, – שם ישנם ענינים
שיש בהם משום מניעה ועיבוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ
שלמעלה, ודי למבין:

והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. וזהו – אחרי "זורע צדקות",
אומרים שהשכר לכך הוא "מצמיח ישועות", שישועה זו
צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה, "ארץ
החיים", היא השכינה ויבנסת ישראל, – מקור נשמות ישראל,
שנקראת פן על שם

שמתלבשת ב – נבראים
תחתונים להחיותם,
כמו שכתוב¹⁷:
"מלכותך" – בחינת
ה"מלכות" היא מלכות
כל עולמים. – מקור כל
העולמות, וב"ארץ" זו
נזרעת הצדקה שיהודי
עושה, ומכאן באה
הצמיחה – ההתגלות
האלקית המאירה לו

בשעת התפלה. ובפרט מן הפרט, – ובמיוחד, בשזורעין –
צדקה, בארץ הקדש התחתונה – בארץ ישראל. בדרך כלל
זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם
"צדקה", "צדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה

יום שני כ"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהובי אחיי... עד עמ' קיד, התורה.

ישראל, כאל אהובי, אחיו ורעיו, החשובים לו כנפשו. הרבי
הריי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו
להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהובי
ידידי", כי עלידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהובי ידידי"
של רבנו הזקן. בהתאם
לכך, אפשר לומר גם כאן,
שעל ידי העשיה במה
שרבנו הזקן תובע בענין
הצדקה – נעשים "אהובי
אחיי" של רבנו הזקן.

באתי – במכתבי זה, פמפיר ומעורר ישנים בתרדמת הכלי
הכלים, – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הכל". שכן, מצד
עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה
נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם
או "הכלי הכלים", ולפנק עיני העוורים – שכן, הנשמה
נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונתגת על ידי הגוף –
ומשולה היא לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת
ומכדים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אותן כעם שוטה
היכן שהנוהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא
חכם ונבון, אך מפאת שעיניו קשורות ואין הוא רואה – הוא
נחשב כשוטה. כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוהי
ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף

41 מ. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו
42 הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל
43 יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא
44 נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו
45 אומרים²⁰: "בפרוסת הלחם
46 שלי יש החלק שלך, הקב"ה
47 נותן לך באמצעותי", כלומר, 10
48 להרגיש חובה להתחלק במה
49 שיש לו, ולתת צדקה באותה 12
50 מדה שהוא נותן לצרכי

51 אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו
52 "לגרמיו", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא
53 מפרנס את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות,
54 שנשמה היא חלק אלוהי ממעל, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו
55 הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק
56 לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוהי ממעל²¹, ועליו לדאוג שגם
57 להם יהיה כל הצטרבותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו
58 קודמים. אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה,
59 באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.

60 זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה
61 בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.
62 מ. אהובי אחי ורעי אשר כנפשי, – רבנו הזקן כותב לבני

17. תהלים קמה, יג. 18. ואתחנן ו, כה. 19. ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. 20. ראה אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ כרך ח' ע' תרו.
וש"נ. 21. תניא רפ"ב. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (כ"פ), כד".

מעניני הגוף, "התעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" חֲסִי־שְׁלוֹם. — 45
כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם ואת עניני 46
העולם כמציאות לעצמם — ועוסק בעניני העולם שלא לשם 47
שמים. אַךְ בְּזֹאת יֵאָזֵר לָנוּ, — הנהגה זו מתאימה לנו, לְהִיּוֹת 48

[נֶסֶח אַחֵר: בְּהִיּוֹת] כָּל 49

עֲסָקֵנוּ בְּמִלֵּי דַעְלָמָא 50

לֹא לְגִרְמִיּהוּ, — שִׁיחִיה 51

(או לפי הנוסח השני: 52

כשיחיה) כל עסקנו בעניני 53

עולם לא לעצמנו בלבד, 54

כִּי־אֵם לְהִתְחִיּוֹת נַפְשׁוֹת 55

חֲלָקֵי אֱלֻקִּית, — להחיות 56

בני ישראל שנשמותיהם 57

הן "חלק אלוהה ממעל", 58

וּלְמִלְאֵת מַחְסוּרֵיהֶם 59

בְּחֶסֶד חֲנָם, שְׂבֻזָּה אֲנוּ 60

מִדְּמִין הַצּוּרָה — הנפש, 61

לִיּוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר 62

"חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", 63

חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, — בלי 64

החזרת שכר על כך, 65

לְהִתְחִיּוֹת הָעוֹלָם וּמִלְאֵו 66

בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע, — הרי 67

כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם 68

גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית 69

התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה — כדי שיהיה בידו לפרנס 70

נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה 71

לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני 72

משפחתו, אלא, אם כך, מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא 73

נותן לאחרים? — אומר על כך רבנו הזקן: רַק שְׂאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו 74

שֶׁל אָדָם קוֹדֵמִין לְכָל עַל פִּי הַתּוֹרָה? — התורה מצווה עליו 75

לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס 76

יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן 77

הרי כתב אגרות-קדוש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל 78

מייטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים 79

שלהם, שהיו אז בארץ ישראל — הוסיף כאן רבנו הזקן: חוֹץ 80

מִצְדִּיקִים שְׂבִידוֹר שֶׁהֵן קוֹדֵמִין לְבָנָיו, — הנתינה לצדיק הדור 81

באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, וְצִדִּיקִים שְׂבִידוֹר 82

יִשְׂרָאֵל קוֹדֵמִין לְצִדִּיקִים שְׂבִידוֹר לְאֶרֶץ, לְבַד מִזֹּאת שֶׁלֹּא 83

הֵנִיחוּ בְּמוֹתָן בְּחוּץ לְאֶרֶץ — רבנו הזקן אומר על הצדיקים 84

האמורים שנשעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ 85

לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם 86

ומבחינת היותם בארץ ישראל, וְדִי לְמִכָּיִן. — עד כאן ההוספה 87

ב"לוח התיקון". 88

1 שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את

2 הגוף לעשות מזה שהוא רוצה — מצד העיוורון שהגוף מעוור את

3 הנשמה — כפי שה"צמח צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור

4 התורה" סוף פרשת בהר² — הרי שיש להסיר את העיוורון

5 ולפתוח את עיני הנשמה.

6 יִבְטְחוּ לְרִאשׁוֹת, לְהִיּוֹת —

7 שיהיה, כָּל יִשְׁעָם וְחִפְצָם¹

8 וּמִנְמָתָם לְכָל בָּהֶם תִּי²

9 רוּחָם³ — כל אלה שיהיו

10 בלולים ומאוחדים

11 ב"מקור מים חיים" —

12 באלקות, הנקראת "מקור

13 מים חיים", תִּי תִּתִּים, —

14 הבחינה באלקות שהיא

15 חיי החיים עצמם, כָּל יָמֵי

16 תִּיָּהֶם, מִנְפֶּשׁ וְעַד בְּשָׂר.

17 — כל עניניהם הנפשיים

18 והבשריים יהיו קשורים

19 באלקות, לא רק בשעת

20 התפלה, לימוד התורה או

21 בשעת עשיית המצוות,

22 אלא גם בעשייתם ענינים

23 גשמיים, יהיו גם כן

24 קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. דְּהֵינֵנוּ, כָּל

25 מִלֵּי דַעְלָמָא וְעֲסָקֵי פִרְנָסָה — כל עניני עולם ועסקי פרנסה,

26 לֹא יִהְיֶה כְּאֵלוֹ דְּעִבְדִּין לְגִרְמִיּהוּ, — לא יהיו כמו באלה

27 שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא

28 לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, וְלֹא יִהְיֶה

29 בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּכָל הַגּוֹיִם, דְּהֵינֵנוּ וּמִפְרָנְסִין וּמוֹקְרִין לְנִשְׁיָהוּ

30 וּבְנֵיהוּ מֵאֶהֱבָה, — שזנים, מפרנסים ומוקירים נשיהם ובניהם

31 מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב

32 את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו — אלא שהאהבה תהיה

33 קדושתית, כִּי "מִי כְּעֶמֶד יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ" בְּתִיבָה⁵,

34 דְּהֵינֵנוּ שְׁנֵם בְּעֵינֵי אֶרֶץ — בענינים גשמיים, לֹא יִפְרִידוּ — את

35 הענינים, [נֶסֶח אַחֵר: יִפְרִדוּ] — שהיהודים העוסקים בעניני

36 העולם לא יהיו נפרדים מ"אֶחָד הָאֱמֶת", — מהאחדות

37 האמתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר, חֲסִי־שְׁלוֹם,

38 לְהַעֲדִיר עֲדוּת שְׁקָר חֲסִי־שְׁלוֹם, בְּקִרְיַת שְׁמַע עָרֵב וּבְקָר,

39 — שהוא אומר אז בְּעֵינֵים סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּד' רווחות

40 וּבְשָׂמִים מִמַּעַל וּבְאֶרֶץ מִתַּחַת, — שזה פירוש המלה "אחד"⁶,

41 שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע

42 רווחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"אלף", עם

43 אֵין־סוֹף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם בארץ, בעניני

44 הארץ — ה' "אחד". וּבְפִתְחָם עֵינֵי הָעוֹרִים — שעניניהם מסנוורות

2. אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספלא"א. 4. בתניא לפנינו: "כעו"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן ככפנים. 5. דה"א יז, כא. 6. ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). 7. ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ.

יום שלישי ל' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, ע"כ אהובי אחי... עד עמ' 228, ציון כו'.

אגרת הקדש

ע"כ אהובי

אחיי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר כם בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארו"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזוכה את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו אתכפא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא וזוכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו':

1 על בן אהובי אחי, שימו נא לבבכם לאלה הדברים
2 הנאמרים בקצרה מאד (ואם ירצה ה' פה אל פה אדבר
3 כם בארבה), איך היות כל עקר עבודת ה' בעתים הללו
4 בעקבות משיחא – עיקר העבודה בזמנים אלה, של "עקבות
5 משיח, היא עבודת
6 הצדקה, כמו שאמר
7 רבותינו זכרונם
8 לברכה: "אין ישראל
9 נגאלין אלא בצדקה".
10 ולא אמרו רבותינו
11 זכרונם לברכה "תלמוד
12 תורה שקול כנגד
13 גמילות חסדים", – כפי
14 שהמשנה אומרת במסכת
15 פאה: "ותלמוד תורה
16 כנגד כולם", שתלמוד
17 תורה הוא כנגד כל
18 הדברים הנמנים שם,
19 כולל גם גמילות חסדים,
20 הרי הם לא אמרו זאת
21 אלא בימיהם,
22 שתלמוד-תורה היה
23 עקר העבודה אצלם,
24 ועל בן היו חכמים
25 גדולים ואמוראים. מה שאין בן בעקבות משיחא, – בימי ביאת
26 המשיח, שנפלה – בחינת "ספת דוד" עד בחינת רגלים
27 ועקבים, שהיא בחינת עשיה – מלכות דאצילות" שהיא
28 בחינת הישגיגה המתלבשת בעולמות בריאה, יצירה, עשיה
29 – הנקראת גם כן "סוכת דוד", שכן דוד הוא הרי מלך ישראל,
30 מרכבה ל"מלכות דאצילות" – ירדה ונפלה עד למוריגה
31 התחתונה של "עשיה", אין דרך לדבקה בה באמת
32 ולהפכא חשוכא – ולהפוך חושך העולם, לנהורא דילה –
33 לאור שלה, [נפח אחר: דיליה] – לאור שלה, בריאם בבחינת
34 עשיה נם-בן, – ענין של מעשה – עשיה, לא רק ענין של
35 שכל ודיבור כמו בלימוד התורה, שהיא מעשה הצדקה, –

37 אך, מדוע דוקא בחינת המעשה של צדקה – הרי כל המצוות
38 המעשיות האחרות הן ענין של עשיה? – אומר על כך רבנו
39 הזקן: כידוע למשכילים, שבחינת עשיה באלקות – איזו
40 השפעה אלקית מצוינת בבחינה של עשיה? היא בחינת
41 השפעת והמשכת
42 החיות למטה מטה
43 למאן דלית ליה
44 מגרמיה כלום. – למי
45 שאין לו משל עצמו
46 כלום. ישנה השפעה
47 אלקית בעולמות
48 המצוינת בשם
49 "מחשבה", וישנה
50 השפעה המצוינת בשם
51 "דיבור", אך איזו השפעה
52 מצוינת בשם "עשיה" –
53 הרי זו אותה השפעה
54 הנמשכת למטה מטה,
55 למקום שאין בו כלל שום
56 התגלות אלקית, וזה
57 עולם העשיה, הרי
58 שמעשה הצדקה מכון
59 ממש נגד הבחינה של
60 עשיה באלקות. שכן, זה
61 הרי ענין הצדקה,
62 להשפיע לעני שאין לו משלו כלום. וכל הזוכה את יצרו
63 בזה – בענין הצדקה, ופותח ידו ולבבו – לתת צדקה ביד
64 פתוחה וברגש של לב רחב, אתכפא סטרא אחרא – נכפית
65 על-ידי-זה ה"סטרא אחרא" (קליפות) לקדושה, ומהפך
66 חשוכא – ומהפך את החושך לאור השם יתברך, השוכן
67 עלינו בבחינת עשיה בעקבות משיחא, – בזמן של "עקבות
68 משיח", וזוכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו': – שאז
69 תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין שלמעלה רואה,
70 ותהיה זו ראייה של עין גשמית – ענין של עשיה שבו תתגלה
71 אלקות באופן של ראייה, שההתאמתות שבה היא למעלה
72 מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י - הוצתק בטיו"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה צח, א) - דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [(הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור) שמצינים מקור דברי הרמב"ם מהמימרא דעולא בש"ס (שם)] אין כוונתם - בכ"כ מקומות - להלשון בדיק - כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחרי' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם ה' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' - ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בע", משא"כ הגירסא "נגאלין" - לע"ע לא מצאתי בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכן כותב "נגאלין" (ואדרכא - כצ"ל).".

9. פרק א' משנה א'.

יום רביעי א' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 228, י אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, כו'.

40 – מהקב"ה כפי שהוא מתגלה בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא
41 נקרא "גבורה", ויבדקתי: – וכמו שכתוב: "מימינו אש דת
42 למו", – מידו הימנית ניתנה להם התורה שנכתבה באש, ואש
43 היא הרי ענין של גבורה, פרוש – שכן, לכאורה הרי הפסוק
44 אומר "מימינו", וימין הוא
45 ענין של חסד (שתורה היא
46 הרי "תורת חסד"י),
47 ולאחר מכן אומר "אש
48 דת" – שזה ענין של אש
49 וגבורה? ששתורה מקורה
50 ופרשה הוא רק חסדי
51 ה', המכונים בשם
52 "ימין", – ימין הוא חסד,
53 דהיינו המשיכה בחינת
54 אלהותו יתברך והארה
55 מאור אינסוף ברוך
56 הוא אל העולמות
57 עליונים ותחתונים, על
58 ידי האדם הממשך
59 האור על עצמו, בקיום
60 – על ידי קיום רמ"ח –
61 248, מצות עשה, שהן –
62 מצוות העשה הן, רמ"ח –
63 248, אברים דמלכא, –
64 אברי המלך (שלמעלה),
65 פרוש – רמ"ח אברי
66 המלך, הכוונה רמ"ח –

67 248, כלים ולבושים להארה [להארה] מאור אינסוף
68 ברוך הוא המלך בן – במצוות, שכל מצוה היא כלי ולבוש
69 לקליטת הארה מיוחדת מאור אינסוף ברוך הוא, כשם שכל
70 אבר הוא כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין – לכוח הראיה, האוזן
71 – לכוח השמיעה, וכדומה, (ומאור זה ימשך לו – לאדם
72 המקיים את המצוה, דהיינו ורחימו – יראה ואהבה, בכל
73 מצוה בנודע). – הרי שתורה ומצוותיה הן ענין של חסד,
74 המשכה מאלקות, רק שהמשכה זו נתלכשה תחלה במדת
75 גבורתו של הקדוש ברוך הוא, המכנה בשם "אש", –
76 שהיא בחינה של גבורה, שהיא בחינת צמצום האור ותחיות
77 הנמשכות מאור אינסוף ברוך הוא, כדי שתוכל להתלכש
78 במעשה המצות, שרצון בכללם הם בדברים חמריים, כפיצית

1 י. אחר דרישת שלום וחיים, פתח דברי יעיר און שומעת
2 תוכחת חיים, אשר הוכיח ה' חיים – ה' החי, על ידי נביאיו,
3 – ירמיה, ואמר: "חסדי ה' כי לא תמנו וגו'", – הפירוש
4 הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה
5 ויהי ליה למימר "כי לא
6 תמו", כמו שאמר: "כי לא
7 – בשעה שרוצים לומר
8 שהחסדים שלך לא
9 הסתיימו, אנו אומרים: "כי
10 לא תמו חסדיך וכו'". –
11 מדוע, איפוא, כתוב כאן
12 "כי לא תמנו", בנ"ן,
13 שמשמעותו שאנחנו לא
14 תמנו? יסביר רבנו הזקן
15 להלן, שהכוונה היא אכן
16 גם על "אנחנו", והמלה
17 "כי" היא נתינת טעם –
18 שיש להודק "לחסדי ה'
19 מפני ש"לא תמנו", מפני
20 שאין אנו תמימים
21 ושלמים. ובלשון רבנו
22 הזקן: ויובן על-פי מה
23 שכתוב בזהר הקדוש:
24 "אית חסד ואית חסד, –
25 ישנן שתי מדריגות בחסד,
26 אית חסד עולם כו'
27 ואית חסד עולם דהוא
28 רב חסד כו'". – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה
29 יותר, בחינת "רב חסד", חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד
30 עולם" הוא הרי חסד מוגבל, שזה הרי ענין "העולם", ענין של
31 הגבלה, ואילו "רב חסד" הוא חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל
32 הענינים שלמעלה הרי נמשכים על ידי עבודתו של יהודי
33 למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה ממשיכה בחינת
34 "חסד עולם", החסד המוגבל, ואיזו עבודה ממשיכה בחינת "רב
35 חסד", החסד הבלתי מוגבל: כי הנה מודעת זאת, – הרי ידוע,
36 התורה נקראת "עו", – כפי שהגמרא אומרת במסכת זבחים
37 על הפסוק: "ה' עוז לעמו יתן", ש"עו" הכוונה לתורה, שהיא
38 לשון גבורה, וכמו שאמר חכמינו ופרנסי לבקרה:
39 "תרי"ג – 613, מצות נאמר למשה מפי הגבורה,

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וד"ש הנביא" – להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק – אם) לא תמנו". 2. איכה ג, כב. 3. נוסח תפלת שמו"ע. 4. ח"ג קלג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרץ בהקדמה זו קושיא גדולה – לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל – מצות הצדקה) הרי בהוספה על המצומצם אין הוספה על המצוה (וכמו – בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח – עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' – ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' – ראה לקמן". 6. קטו, א. 7. תהלים כט, יא. 8. מכות כג, סע"ב. 9. האזינו לג, ב. 10. משלי לא, כו. 11. תקו"ז ת"ל (עד, ב).

- 1 - בצמר גשמי, ותפלין - בקלף גשמי, וקרפנות - בבעלי חיים,
 2 צמחים ודומם גשמיים, וצדקה. - בכסף או בדברים גשמיים
 3 שנותנים לצדקה. ואף מצות שהן ברוחניות האדם, כמו
 4 יראה ואהבה - שהן הרי רגשות ומדות רוחניות, אף על-פי-כן
 5 הן - גם כן, בבחינת גבול
 6 ומדה ולא בבחינת איך
 7 סוף כלל, כי אהבה רבה 1
 8 לה' בלי קץ וגבול ומדה 2
 9 - אין האדם יכול לסבול 3
 10 בלבד, ולהיות - באותה 4
 11 שעה, קיים בגופו אפילו 5
 12 רגע, וכמאמר רבותינו 6
 13 וקרונם לקרבנה¹², 7
 14 שבשעת מתן תורה,
 15 שהיתה התגלות אלהותו ותפלה ואור-אין-סוף ברוך-הוא
 16 בבחינת דבור והתגלות - לא בענין של מעשה, כמו מעשה
 17 המצוות, כי אם בחינה של דיבור והתגלות, פרהה נשמתו כו':

אגרת הקדש

ותפלין וקרננות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות
 האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה
 ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ
 וגבול ומדה אין האדם יכול לסבול בלבו ולהיות קיים
 בגופו אפילו רגע וכמאור"ל שבשעת מ"ת שהיתה
 התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות
 פרהה נשמתו כו':

יום חמישי ב' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, והנה לפי שהמצוות... עד עמ' קטו, מצות התורה.

- 35 והנה, לפי שהמצוות נתנו לנו על-ידי התלפשות במדת
 36 גבורה וצמצום ההארה כו', - והתגלות שבמצוות, לכן רב
 37 המצוות יש להן שיעור מצמצום¹³, כמו ארץ הציצית י"ב
 38 גדלין¹⁴, והתפלין -
 39 צריכות להיות אצבעים
 40 על אצבעים - לפי דעת
 41 הגאונים, כמובא בשולחן-
 42 ערוך רבנו הזקן¹⁵, 9
 43 ומרבעות דוקא¹⁶, 10
 44 ותלולב - שיעורו
 45 ארבעה טפחים¹⁷, 12
 46 והספה - שיעורה שבעה
 47 טפחים¹⁸, והשופר - 14
 48 שיעורו טפח¹⁹, והמקנה 15
 49 - שיעורה ארבעים 16
 50 ספא²⁰ - הרי שהן כולן 17
- בעלות שיעור ומדה. וכן בקרפנות יש להן שיעור מצמצום
 לזמן, - בן כמה זמן יהיה בעל החי שמקריבים אותו לקרבן,
 כמו בפשים בני שנה²¹, ואילים בני שתיים²², ופרים כו'²³.
 - הרי שכל הקרננות
 מוגבלים בשיעור שנות
 וחנן חייהם, וכן במעשה
 הצדקה ונמילות חסדים
 בממונו, אף שהיא
 מהעמודים שהעולם
 עומד עליהם²⁴,
 וכדכתיב: - וכמו
 שכתוב²⁵: "עולם חסד
 יבנה", אפלו-הכי יש
 לה שיעור קצוב: חמש
 למצוה מן המבחר²⁶, -
 כשרוצים לקיים המצוה

אגרת הקדש

והנה לפי שהמצוות נתנו לנו ע"י התלפשות במדת
 גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצוות
 יש להן שיעור מצמצום כמו אורך הציצית י"ב גודלין
 והתפלין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב
 ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקנה מ' סאה וכן
 בקרננות יש להן שיעור מצמצום לזמן כמו כבשים
 בני שנה ואילים בני שתיים ופרים כו' וכן במעשה
 הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם
 עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה
 שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה

12. שבת פח, ב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלות למעלה, וכמודגש בהוספה "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) - והדוגמאות - שיש שיעור למטה! (וכהדגשת-הוספתו בהתרגום "נישט ווינציקער" ("צע"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו - לתקן), וכי"כ פעמים מוסיף זה!) ובפרט שגם צדקה באופן דחסידי ה' ג"כ יש שיעור למטה - פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה - שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גודלין, זא. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ו בתפלין וכו'". 14. שו"ע אורח סי"א סי"ד.
 15. אורח סי' לב סעיף לג. שו"ע אורח סי"ב סל"ט. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל - כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב). וגם בציצית שלפני - כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפלין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרוכע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). - ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". 17. שם ר"ס תרנ. 18. שם ר"ס תרלד. 19. שם סתקפ"ו ס"ט. 20. שו"ע יו"ד סרי"א. 21. רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. 22. רמב"ם שם. 23. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 24. אבות פ"א מ"ב. 25. תהלים פט, ג. 26. שו"ע יו"ד סרמ"ט סי"א.

1 באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהריווח, ומעשר למדה
2 בינונית כו'50 – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא
3 בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריווח, הרי
4 שלצדקה יש מדה ושיעור, וזה נקרא "חסד עולם", – החסד
5 שלמעלה הנמשך על ידי
6 אופן זה של נתינת צדקה,
7 במדה ובשיעור – נקרא
8 "חסד עולם", פירושו:
9 "חסד אל כל היום",
10 המתלבש בעולמות
11 עליונים ותחתונים, על-
12 ידי אתערותא דלתתא,
13 – "התעוררות מלמטה"
14 שהאדם מעורר על ידי
15 עבודתו, היא מצות
16 הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה. – שהצדקה
17 והחסד שלהם ממשיכים את החסד שלמעלה שיתלבש
18 בעולמות, ולפי שהעולם הוא בבחינת גבול ומדה – מהארץ

אגרת הקדש

בינונית כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום
המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא
דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם
זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ
עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' ושית
אלפי שני הוי עלמא כו' לכן ניתן שיעור ומדה גם
כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות
התורה

עד לרקיע – מהלך ת"ק – 500 שנה²⁸, וכן מרקיע לרקיע
כו', – מהלך ת"ק (500) שנה, כפי שחכמינו ז"ל מחשבים מדתו
של כל רקיע ומרקיע לרקיע, – גבול של מדה ומקום, ושית
אלפי שני הוי עלמא כו'²⁹ – ששת אלפי שנה הן שנות קיום
העולם, – גבול ומדה של
זמן, וכיוון שהעולם
מוגבל, לכן נתן שיעור
ומדה גם בן למצות
הצדקה והחסד שבתורה
כמו לשאר מצות
התורה. – שיש להן
שיעור ומדה, כנוכר לעיל.
כשם שהחסד שלמעלה
שהדבר הזה צריך
להמשיך, הוא "חסד של
עולם", חסד שביכולתו להתלבש בעולם בשיעור ובמדה, לכן
גם העבודה המביאה המשכה זו מהחסד שלמעלה – עבודת
צדקה וחסד של האדם – היא גם כן בשיעור ובמדה.

יום שישי ג' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, אך היינו דוקא... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

"חסד עלאה" – חסד נעלה יותר, ו"רב חסד", – חסד בריבוי,
לפי שמאיר ומתפשט בבחינת אינסוף בלי גבול ומדה,
מאחר שאיננו מצמצם תוך – בפנימיות העולמות אלא
בבחינת מקור עליהן מלמעלה, מריש כל דרגין עד סוף וכו',
– מהתחלת כל המדריגות
עד סופן, הוא מקור עליהם

באופן שווה. ובשהאדם
ממשיכו – אור זה, למטה
במעשיו ו"אתערותא
דלתתא", – בהתעוררות
שהוא מעורר על ידי
עבודתו למטה, אזי אור
עליון זה מאיר ומתפשט
תוך העולמות ומתקן כל
מצות וכל מגרעות
שנתנו בקדש העליון,
ומחדש אורן וטובן ביתר
שאת ויתר עז, בבחינת
אור חדש ממש. – לא
אור של סדר השתלשלות,
שכבר היה גם לפני-כן
ובעת רק נתגלה, אלא
המדובר באור חדש

שלמעלה מסדר השתלשלות, לכן אמרו: – חכמינו ז"ל³⁰:
"במקום – ובמדריגה, שבעלי תשובה עומדין וכו'". – אפילו

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל
אפילו כמלא נימא; – למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה
אחת, אבל מי שהעביר עליו הדרך – של התורה, חסד ושלום,
מאחר שהעוה דרכו, לתת מגרעות בקדש העליון, – שכן,
יהודי הרי ממשיך מ"קדש
העליון" על יד מצוות, כפי

שאנו אומרים בברכת
המצוות "אשר קדשנו
במצותיו", שעל ידי
מצוות ממשיכים "קדושה"
מ"קדש העליון", ועל ידי
אי-קיום מצוות, גורמים
למגרעת ב"קדש העליון",
שגרע ערכו, בבחינת
המשכתו, מה שהיה
יכול להמשיך בבחינת
אלהותו והארת האור
מאור אינסוף ברוך
הוא – שהיה בידו
להמשיך, אלו היה שומר
התורה ומקיימה
בהלכתה – הרי מצות זה
לא יוכל לתקן, בייאם –

על ידי, בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות ואינו
מתלבש בהן, – אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, הנקרא

- 1 צדיקים גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי תשובה
2 ממשיכים אור חדש שהוא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות,
3 אור שהוא בלי גבול. וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובא
4 בכמה מקומות³¹: "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים
5 גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום ובמדריגה ש"בעלי

יום שבת קודש ד' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 230, והנה עיקר התשובה... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

- 11 וְהִנֵּה, עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּלֹב, כִּי עַל יְדֵי הַחֲרָטָה מַעֲמָקָא
12 דְּלִבָּא – מעומק הלב, מְעוֹרֵר עִמָּק אֹרְ הָעֲלִיּוֹן הָהָא. –
13 ה'ממעמקים' של הנפש מעורר את העומק שלמעלה, להמשיך
14 אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה
15 שהחסירו בעניני התורה
16 והמצוות. אִךְ פְּדִי
17 לְהַמְשִׁיכוֹ – אור נעלה
18 זֶה, לְהַאֲרִי בְּעוֹלָמוֹת
19 עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים –
20 צִדִּיק "אֲתַעְרוּתָא"
21 דְּלִתְתָּא – התעוררות
22 מלמטה מִשְׁ בְּבַחֲנִית
23 מַעֲשֶׂה, דְּהִינּוּ מַעֲשֶׂה
24 הַצִּדִּיק וְחֶסֶד בְּלִי גָבֹל
25 וּמִדָּה, – שזה
26 ההתעוררות מלמטה
27 להמשיך אור עליון
28 בעולם, דְּכִמּוֹ שְׁהָאֲדָם
29 מִשְׁפָּעִי רַב חֶסֶד, – חסד
30 באופן של ריבוי, בלי גבול,
31 פְּרוּשׁ – המלה "חסד",
32 ח"ם דְּלִי"ת, – הרחמנות
33 שעל מי שהוא בבחינת
34 דלית, דְּהִינּוּ לְדָל וְאִבּוּן

אגרת הקדש

- והנה עיקר
התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא
מעורר עומק אור העליון הזה כדי להמשיכו
להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתערלת
ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי
גבול ומדה דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ם
דלית דהיינו לדל ואביון דלית ליה מגרמי' כלום ואינו
נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו. כך הקב"ה משפיע
אורו וטובו בבחי' חסד עילאה הנק' רב חסד המאיר
בבחי' א"ם בלי גבול ומדה תוך העולמות עליונים
ותחתונים שכולם הם בבחי' דלית אצלו יתברך דלית
להון מגרמיהון כלום וכולא קמיה כלא חשיבי ועי"ז
נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו למעלה
בעולמות עליונים ותחתונים. וז"ש עשה צדקה ומשפט
נבחר לה' מזבח לפי שהקרבות הן בבחי' שיעור
ומדה וגבול. משא"כ בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול
לתקן עונותיו. ומ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחומש
35 – "אביון" הוא למטה מ"עני", שכן משמעות המלה אביון היא:
36 "התאב לכל דבר"³², שהוא במצב שכל דבר חסר לו, דלית ליה
37 מְגַרְמִיָּה בְּלוֹם, – שאין לו משלו כלום, ולכזה הוא משפיע חסד,
38 ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו וְהַשְׁפָּעָתוֹ, כִּךְ הַקְדוּשָׁה
39 בְּרוּךְ הוּא מִשְׁפָּעִי אֹרֹךְ וטובו בְּבַחֲנִית חֶסֶד עֲלִיָּא, – חסד
40 עליון, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד", הַמֵּאִיר בְּבַחֲנִית אִין־סוּף בְּלִי גָבֹל
41 וּמִדָּה תוֹךְ הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שְׁכָלָם – כל
42 העולמות העליונים והתחתונים, הֵם בְּבַחֲנִית דְּלִי"ת אֲצִלוֹ
43 יִתְבָּרֵךְ, דְּלִית לָהוֹן מְגַרְמִיָּהוֹן בְּלוֹם, – שאין לכל העולמות
44 משלהם כלום, וְכֵלָא קָמִיָּה בְּלֹא חֲשִׁיבִי, – וכולם נחשבים

31. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. - ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין. 32. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. 33. משלי כא, ג. 34. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה
לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעומדים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואיך זה נבחר מזבח?! ולכן פי'
הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א
(סג, ב) אבל אינו אותו הענין - השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה - ראה אדר"נ רפ"ג. אוה"ת וירא צט, א. 35. כתובות נ, א.

12 עֲדִין - פְּשִׁטָּא - הרי ברור הדבר, דְּלֹא נִרְעָה - שלא גרועה
13 רְפוּתָה הַנֶּפֶשׁ מִרְפוּתַת הַגּוּף, שְׁאִין כֶּסֶף נֶחֱשֶׁב, "וְכָל אִשָּׁר
14 לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ"
15 בְּתִיב³⁶. - לפי הפירוש
16 הפשוט הכוונה היא: בעד
17 חייו, אך היות ובפסוק לא
18 כתוב "בעד חייו", אלא
19 "בעד נפשו", הרי הכוונה
20 היא בעד הנפש ממש,
21 שכדאי לתת כל אשר לו
22 כדי לתקן את הנפש.

אגרת הקדש

היינו דוקא במי שלא חטא או שתקן חטאיו בסיגופים ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב.
1 מהירוח שלו, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה
2 מאד לתת צדקה בלי הגבלה? הֲיֵינוּ דֹקָא בְּמִי שֶׁלֹּא חָטָא, או
3 - מי שחטא, אלא שְׁתַּקֵּן
4 חֲטָאָיו בְּסוּפִים וְתַעֲנוּיִת
5 כְּרָאוֹ, - כפי שנדרש,
6 לְתַקֵּן כָּל הַפְּגָמִים¹
7 לְמַעַלָּה. - ולכפרת²
8 עוונותיו אין הוא זקוק³
9 לנתינת צדקה, הוא שלא⁴
10 יבזבז יותר מחומשו. אֲכָל⁵
11 מִי שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ

36. איוב ב, ד.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' א

35 הוא, שְׁמֹלֶךְ בְּשָׁר וְדָם שֶׁסָּרַחָה עָלָיו מְרִינָה - שאנשי המדינה חטאו
36 לו, אם המלך אֶבְרָהָם הוּא, הוֹרֵג אֶת בִּלְוֵן, ואם המלך רְחֵמָן הוּא, הוֹרֵג
37 רק את חֲצִיָּם, ואם המלך רְחֵמָן מְלֹא רַחֲמִים הוּא, מְיַסֵּר רק את
38 הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּתָן בִּיסוּרֵין. אֵף כֵּן נִהַג הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שהיה מְיַסֵּר
39 אֶת יְחֻזְקָאֵל, כְּדִי לְמַרְק - לכפר את עוונותיהם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וזו
40 התשובה גם לדברי המין, שהקדוש ברוך הוא ייסר את יחזקאל
41 הנביא מפני שהיה גדול בדורו, ועל ידי יסוריו מתכפרים
42 עוונותיהם של ישראל.
43 הגמרא מביאה עוד ויכוח של מין עם רבי אבהו: אִמֵּר לִיה הָהוּא
44 מִינָא - מין אחד לְרַבִּי אֶבְרָהָם, אֶלְהִיכֶם בְּתָן הוּא, דְּכִתְבִּים (שמות כה ב)
45 וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה, וכזה לא קובר מתים, ואם הוא קובר הוא צריך
46 לטבול, ואם כן כִּי קִבְּרִיה לְמִשָּׁה - לאחר שקבר הקדוש ברוך הוא
47 את משה, כְּמָא טָבִיל - במה הוא טבל ליטרה. וְכִי תִימָא - ואם
48 תאמר כְּמָא - שטבל במים, וְהִכְתִּיב בַּנְּבוּאָה הַנַּחֲמָה הַמְתָּאֵרָת אֵת
49 גְּדוּלַת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכוּחוֹ לְגַאּוּל אֵת יִשְׂרָאֵל (ישעיה מ"א), מִי
50 מִדְּרַבְּשָׁא לְרַבִּי מִיָּם, מי הוא שיועד את עומק המים כקדוש ברוך הוא
51 שהוא כאילו מודד באגרופו, ואם כן היכן יש מים המספיקים לו.
52 אִמֵּר לִיה רַבִּי אֶבְרָהָם, בְּנִינָא טָבִיל - הקדוש ברוך הוא טבל באש,
53 דְּכִתְבִּים (שם טו טו) 'כִּי הִנֵּה ה' פָּאֵשׁ יֵבֵא. שאלו המין, וְכִי סִלְקָא
54 מְבִילּוּתָא בְּנִינָא - האם טבילה באש כשרה. אִמֵּר לִיה רַבִּי אֶבְרָהָם,
55 אֲדִרְבָּה - היפוכו של דבר הוא, עִיקָר מְבִילּוּתָא בְּנִינָא הוּא - עיקר
56 טבילה היא באש, דְּכִתְבִּים בַּפֶּרֶשׁת הַגְּעֻלַת כְּלִים (במדבר לא כג), וְכִל
57 אִשָּׁר לֹא בָא פָּאֵשׁ תִּבְכְּרוּ בְּמִיָּם, כלומר כל דבר שאינו יכול לבוא
58 באש מפני שישרף, תעבירוהו במים.
59 הגמרא מביאה ויכוח של מין עם רבי אבינא: אִמֵּר לִיה הָהוּא מִינָא
60 - מין אחד לְרַבִּי אֶבְרָהָם, בְּתִיב (שמואל ב' ז כ) 'וְכִי בְּעֶמְקָא בִּישְׁרָאֵל גִּזִּי
61 אֲחֵד בְּאֶרֶץ, שבני ישראל מיוחדים משאר האומות, מִיָּא רְבוּתֵיהוּ
62 - ומה מעלתם גדולה מכולם, אֲתוּן נָמִי עֲרִיבִיתוּ בְּתָנִין - הרי אתם
63 גם כן מעורבים בנו, דְּכִתְבִּים (ישעיה מ"ז) 'כֹּל הַגּוֹיִם כַּאֲנִי נִגְדוּ, שכל
64 העמים אינם חשובים בעיני הקדוש ברוך הוא, וממה שניאמר 'כל'
65 משמע שאף ישראל כלולים בזה. אִמֵּר לִיה רַבִּי אֶבְרָהָם, לְמִין,
66 מִדְּרַבְּשָׁא אֶסְתִּיר עָלַי - נביאים שיצאו ממכם מעידים עלינו שאנו
67 יוצאים מן הכלל, והיינו בלעם, דְּכִתְבִּים בַּנְּבוּאָה בַּלַּעַם (במדבר כ טו),

1 זרקו את רבי תנחום לחיות הרעות, וְלֹא אֶכְלִיתָ - והחיות לא
2 אכלוהו. אִמֵּר לִיה הָהוּא מִינָא - מין אחד לקיסר, הָאִי דְּלֹא אֶכְלִיתָ
3 - מה שהחיות לא אכלוהו, מִשּׁוּם דְּלֹא כָּפִין הוּא - מפני שהחיות
4 אינן רעבות. שְׂרִייתָ לִיה לְדִידִיה - זרקו את המין בעצמו לחיות,
5 וְאֶכְלִיתָ - והחיות אכלוהו.
6 הגמרא מביאה ויכוח נוסף של כופר עם רבן גמליאל: אִמֵּר לִיה
7 בּוֹפֵר לְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל, אֲמִרִיתִי - אומרים אתם דָּכָל כִּי עֲשִׂיתָ שְׂכִינְתָא
8 וְשָׂרָא - שבכל מקום שיש עשרה אנשים מִיִּשְׂרָאֵל הַשְׂכִּינָה שוּרָה,
9 ואם כן, כְּמָה שְׂכִינְתָא אִיכָא - כמה שכירות יש, שהרי יש בהרבה
10 מקומות קבוצה של עשרה
11 מִיִּשְׂרָאֵל. קְרִייתָ לְשִׁמְעִיה - קרא רבן גמליאל לשמשו של הכופר,
12 מְחָא בִּיה בְּאֶפְתָּתָא - והכחו על צוארו. אִמֵּר לִיה רַבִּין גְּמִלְיָאֵל
13 לְשִׁמְשׁ, אֲמִירָא עַל שִׁמְשָׁא בְּבִיתִיה דְּבוֹפֵר - מדוע זורחת השמש על
14 ביתו של הכופר. אִמֵּר לִיה הַכּוֹפֵר לְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל, שְׁמִשָּׁא אֶבְרָהָם
15 עָלְמָא נִיחָא - השמש זורחת על כל העולם, ולא רק על ביתי. אמר
16 לו רבן גמליאל, מִכָּאן תְּשׁוּבָה לְשִׁאֲלָתְךָ, וְכֵה אִם שְׁמִשָּׁא - השמש
17 דָּחַד מִן אֶלְהָ אֶלְפִי רְבוּא שְׁמִי שְׁמִי דְּקָמִי קוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא - שהיא
18 אחת מתוך אלף אלפי ריבוא שמשים שלפני הקדוש ברוך הוא,
19 נִיחָא לְכִילִי עָלְמָא - וזורחת היא על כל העולם, אם כן שְׂכִינְתָא
20 דְּקוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא - השכינה של הקדוש ברוך הוא בעצמו, עַל
21 אֶחָת כְּמָה וְכָמֹה - בודאי שהיא שוּרָה על כל העולם.
22 הגמרא מביאה ויכוח של מין עם רבי אבהו: אִמֵּר לִיה הָהוּא מִינָא
23 - מין אחד לְרַבִּי אֶבְרָהָם, אֶלְהִיכֶם נֶחֱכָן הוּא - שיחק בנביאיו, דְּקָאֲמֵר
24 לִיה לִיחְזִקָאֵל (יחזקאל ד' ד) 'וְאֵתָה שָׁכַב עַל צִדְדִי הַשְּׂמָאלִי', ולאחר מכן
25 בְּתִיב (שם ד' ו) 'וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְדִי הַיְּמָנִי', ודבר זה הוא דרך שחוק.
26 בִּינְתִימִים אֲתָא הָהוּא תְּלִמְדָא - בא תלמיד אחד לרב אבהו ואִמֵּר
27 לִיה - לרבי אבהו, מִיָּא מְעָמָא דְּשִׁבְעָתָא - מדוע צוה הקדוש ברוך
28 הוא על השמיטה. אִמֵּר לִיה - אמר רבי אבהו למין ולתלמיד,
29 הַשְּׁמִתָא אֲמִינָא לְכוּ מִיִּתְלָתָא דְּשָׁנָא לְתַרְוֵיהוּ - כעת אומר לכם
30 תשובה המועילה לשתי השאלות. אִמֵּר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
31 וְרַעַי שְׁדוּתָא שֶׁשׁ שָׁנִים, וְהַשְׁמִיטוּ שְׁעֵי - ובשנה השביעית תשביטו
32 את השרה מעבודה, כְּדִי שְׁעַל יְדֵי כָךְ תִּדְרְעוּ שְׁהֲאֶרֶץ שְׁלִי הִיא, ולא
33 תתגאו בשבח ארצכם ובכך תשכחו את עול מלכותי. וְהֵן - בני
34 יִשְׂרָאֵל לֹא עָשׂוּ כֵן, אֶלָּא חָטָאוּ, וְלָכֵן גִּלּוּ מֵאֲרַצְכֶּם. מִנְּהִגוֹ שֶׁל עוֹלָם

יום ראשון

יום ראשון

כח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תנאי: ט. אהוביי . . . קיד פי התורה.

דרכי הרפואה בחלי הגוף בכלל – שנים הם:

(א) לרפאת את האבר או הכח המקלקל חולה וחלוש.

(ב) לחזק את האברים והכחות הבריאים, אשר הם יתגברו על האבר וכח החולה, לרפאתו.

הדגמא מזה בחלי הנפש הם שני דרכי העבודה: תשובה ומעשים טובים.

יום שני

יום שני

כט מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תנאי: ע"כ אהוביי . . . ציון כו'.

עם דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האנט און מ'פירט.

טייערער איז אז עם איז בכח עצמו.

צריכה להיות עבודה בכח עצמו. נעלה יותר הוא – שנוטלים ביד ומוכילים. יקר יותר הוא –

כאשר זה בכח עצמו.

יום שלישי

יום שלישי

ל מנחם אב, ר"ח

ה'תש"ג

מתחילים לומר לזכר ה' אורי. המנהג בבית רבינו, שבמשך היום תוקעים להתלמד, ומתחילים לתקוע אחר התפלה מיום ב' דראש חדש.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תנאי: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.

אדמו"ר האמצעי היה אומר בתחלה מאמרים קצרים. ולדגמא: דבור־המתחיל "זכר רב

טובך" – ובאורו – שבסדור, נאמרו בששה המשכים – באריכות יותר קצת מהנדפס.

יום רביעי

יום רביעי

א אלול, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט. א־ג.
תנאי: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כשהיה ה"צמח צדק" בן תשע שנים, אמר לו רבנו הזקן: קבלתי ממורי (הרב המגיד) שקבל ממורו (הבעל שם טוב) בשם מורו הידוע, אשר מיום שני דראש חדש אלול עד יום הכפורים, יאמרו בכל יום ויום במשך היום שלשה פרקי תהלים, וביום הכפורים שלשים וששה פרקים: ט קדם כל נדרי, ט קדם השנה, ט אחר מוסף, ט אחר נעילה. ומי שלא התחיל ביום ב דראש חדש, יתחיל באותו יום שהוא עומד בו, ואת אשר החסיר ישלים.

יום
חמישי

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. ד"ו.
תניא: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בני ישראל נקראו "ארץ חפץ", שיש בהם כמה חפצים יקרים באהבת ה' יתברך ויראתו ומדות טובות, ואין דבר גלוי המדות הטובות תלוי אלא במעורר. דבר ברור הוא, אשר בכל חלקי האדמה נמצאים מעינות מים חיים, וההבדל הוא רק בקרוב ורחוק, ואם כן הלא הכל תלוי בהחופר וכח סכלנותו ומתינותו.

וכיון שהרצון הוא כח עליון הגוזר ומפקד על כל הכחות, ומכריחם לעשות ולפעל כפי הפקדות שלו, אם כן אפוא עקר העבודה הוא לעורר את הרצון לפעל ולעשות הן בעצמו הן בזולתו.

יום
שישי

יום שישי

ג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: יחכב. ז"ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו'.

המאמין בהשגחה פרטית יודע כי "מה' מצעדי גבר כוננו", אשר נשמה זו צריכה לברר ולתקן איזה ברור ותקון במקום פלוני. ומאות בשנים, או גם משעת בריאת העולם, הנה הדבר שצריך להתברר או להתתקן מחפה לאותה הנשמה שתבוא לבררו ולתקנו, וגם נשמה הלזו הנה מאז נאצלה ונבראה, היא מחכה לזמן ירידתה לברר ולתקן את אשר הטל עליה.

שבת
קודש

שבת

ד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג"כ. י"ב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סדר ברכות התורה: נוגע בטליתו בתחלת הקריאה ובסופה, נושק הטלית במקום שנגע בספר-תורה, גולל הספר-תורה, מפנה פניו, קצת, לימין, ומברך. פותח הספר-תורה וקורא. במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תארים: אדם – מעלת המחין והשכל, איש – מעלת הלב והמדות, אנוש – החלישות באחד מהם בשכל או במדות, או בשניהם, גבר – מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועכובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במדות, הינו דגבר עוסק עם האנוש להגביהו למעלת איש או אדם.

ומאחר דאפשר לעשות מאנוש איש או אדם, הרי בהכרח דגם באנוש ישנם כל אותם המעלות שישנם באיש וגם באדם.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

7 ולאחר שגלה יכניה בתיב ביחוס מלכות בית דוד (דברי הימים א' ג יז)
8 'וכני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו', הרי שנולד לו בן.
9 ביאור השמות: 'אסיר' על שם שעיקרתו אמו בבית האסורין.
10 'שלתיאל' על שם ששתלו אל במעי אמו שלא בדרך כל הנשתלין,
11 משום שגמיר – למדנו מרבותינו שאין האשה מתעפרת מעומר,

1 אומר שהיוצא ויגלה עם הכשדים ינצל, משמע שהגלות מכפרת
2 על שלשה דברים אלו.
3 רבי יוחנן חלק ואמר, גלות מכפרת על הכל, שנאמר (ירמיה כב ל)
4 בנבואת ירמיהו על יכניה (ב' אמר ה'), כתבו את האיש הזה
5 צורי, גבר לא יצלה בימיו, כי לא יצלה מוצרו איש יושב על פסא
6 דוד ומושל עוד ביהודה, שנתנבא שלא יהיו לו בנים, ובתר דנקלה –

טעות לעולם חוזרת?

יום ראשון כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ז

אם לא הייתם רוצים בשומא של הבית דין, היה עליכם לעשות זאת בעצמכם, ומאחר שלא עשיתם כן אין לכם להלין שהשומא נעשתה בצורה לא מדויקת.

ויש שביארו באופן הפוך:

היתומים הם קטנים ואינם 'בני חיובא' וכיון שלא מוטל עליהם לפרוע את החוב בעצמם, אין הבית-דין משמש במכירה זו כשלוחם של היתומים אלא פועל בכוח סמכותו העצמית, ומכוח זה המכר תקף גם כאשר השומא לא היתה מדויקת לגמרי.

אך כאשר גובים מנכסי הלווה או הלקוחות שקנו מהלווה, הרי הם עצמם חייבים לפרוע מהקרקע המשועבדת, וכאשר בית-הדין עושה זאת הוא פועל כשלוחם ולכן כאשר השומא לא היתה מדויקת, השליחות בטלה (אבן האול).

הלכות מלוה ולוה פרק כב, הלכה טו: בית דין ששמו למורה בנכסי לוקח, וטעו בכל שחוא - מכרן בטל.

לעיל (פרק יב, יא) פסק הרמב"ם שבית דין שמכרו מנכסי יתומים כדי לפרוע חוב של אביהם וטעו בשומא – אם שיעור הטעות הוא פחות משישית משווי הנכס, המכר קיים ורק בטעות גדולה יותר המכר בטל. ולמה אם כן לגבי בית דין שגבו מנכסים שקנו הלקוחות מהלווה כתב הרמב"ם כאן שאפילו טעו בכל-שהוא מכרם בטל?

ומבאר ה'מגיד משנה':

בקונה קרקע מהלווה, הרי על הקונה עצמו לא היה מוטל לפרוע את חובו של המוכר, ולכן אין טענה כלפיו על שלא דאג בעצמו לפרוע את ההלוואה מהנכסים שקנה, אך היתומים שירשו את נכסי אביהם הרי הם עומדים במקומו ומוטל עליהם לפרוע את החוב בעצמם, ולכן אומרים להם:

ערב הפטור מלשלם

יום שני כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ז

הקשה עלי:

בגמרא (שם קעז, ב) מבואר שערב של כתובה אינו משתעבד משתי סיבות: א. כיון שלא חיסר כלום מהאשה ואין לה צורך 'להאמין' בו, אין לו הנאה וגמירות דעת. ב. כוונתו רק לעשות מצוה ולהביא לידי כך שהאשה תסכים להינשא, אבל "אין כוונתו לפרוע הערבות" (רש"י שם). וכן כתב הרמב"ם כאן, ש"פטור מלשלם שהרי (א) מצוה עשה ו(ב) לא חיסרה ממון". וכן כתבו התוספות (גיטין ג, א ד"ה מצוה) שרק בהצטרפות שתי הסיבות אינו גומר בדעתו להשתעבד לפריעת הכתובה, ואילו לפי דברי ה'מגיד משנה' די בהסבר ש'לא חיסרה ממון' כדי לפטור את הערב מלשלם כי ערבות זו 'אסמכתא' היא, ומדוע צריך טעם נוסף - שעשה זאת משום מצוה?

ותירץ:

אמנם הערב לא חיסר לאשה ממון, ובכל זאת אפשר היה לומר שיש לו הנאה מעצם הסכמתה להינשא על סמך ערבותו, וגם בהנאה זו משתעבד. ולכן, צריך גם את הטעם השני שבאומרו 'ערב אני' אינו מתכוון להשתעבד אלא רצונו לשם מצוה, כדי שתסכים להינשא.

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ו: ערב של כתובה - אף על פי שקנו מידו, פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה, ולא חסרה ממון.

לדעת הרמב"ם, ערב של כתובה שקיבל על עצמו לשלם את דמי הכתובה, אף אם התחייב בקנין, אינו משתעבד ופטור מלשלם.

ומבאר ה'מגיד משנה':

לכאורה, התחייבות הערב לשלם למלווה את החוב אם הלווה לא ישלם היא 'אסמכתא' כי סמך שהלווה ודאי יפרע את חובו, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פ"א ה"ב) אלא משום ש'בהווא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה' (בבא בתרא קעג, ב), היינו בהנאה מכך שהמלווה האמין בו והוציא ממון על סמך ערבותו, הערב משתעבד בלב שלם. ולפי זה, בערב של כתובה, כיון שהאשה הנישאת הרי לא הוציאה ממון, ולא על ערבותו סמכה (וגם הנישואין הם לטובתה), ואין לערב הנאה שבגללה ישתעבד, זו 'אסמכתא' שאינה קונה אפילו בקנין.

ובספר 'נתיבות משפט' (הובא ב'קריית מלך רב' הל' אישות פ"ז ה"ט)

מתי אדם 'חשוד על השבועה'?

יום שלישי ל' מנחם-אב ה'תשע"ז

לדעת רש"י (שבועות מו, ב ד"ה שבועת) אינו חשוד להישבע לשקר כי בשעה שנשבע היתה זו שבועת אמת והיה בדעתו לקיימה אלא שאחר כך גבר עליו יצרו ועבר על השבועה, אך אינו חשוד להוציא מפיו שבועת שקר.

אך התוספות (שם ד"ה אבל) ועוד ראשונים סוברים שגם העובר על שבועת ביטוי להבא נעשה חשוד על השבועה, כי אף שאין זו שבועת שקר, הרי מכל מקום עבר על 'לא יחל דברו' ודינו כמלוה בריבית וכסוחרי שביעית החשודים על

הלכות טוען ונטען פרק ב, הלכות א-ב: כל חשוד על השבועה - אין משיבין אותו... אחר הנשבע לשקר שבועת כפוי, או שבועת העדות, או שבועת הפקדון, או שבועת שווא - הרי הוא חשוד על השבועה.

חשוד על השבועה אין משיבעים אותו בבית דין, שמה ישבע לשקר.

ונחלקו ראשונים במי שעבר על 'שבועת ביטוי' להבא, כגון שנשבע שלא יאכל ואכל.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עט

העובר עבירה שחייבים עליה מלקות נפסל לעדות (הל' עדות פ"י ה"ב), אם נשבע שלא לאכול ואכל שפסול לעדות כיוון שחייב מלקות, הרי הוא פסול לשבועה, אבל אם נשבע לאכול ולא אכל, כיון שלא עשה מעשה ואינו חייב מלקות (לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו), אינו נפסל לעדות ולשבועה. ולפי זה כתב ב'שער המשפט' (סי' לד סק"ג) שאם נשבע שלא לומר אמירה מסוימת והפר שבועתו ואמר, אף שעבר על שבועתו ב'קום ועשה', אינו נפסל לשבועה כי הפר את שבועתו בדיבור, ו'עקימת שפתיים' אינה חשובה מעשה (ראה מ"מ הל' שכירות פ"ג ה"ב).

השבועה (ריטב"א ור"ן שבועות שם). וזו גם דעת הרמב"ם שבדין 'חשוד על השבועה' שאין משביעים אותו, כלל גם את הנשבע לשקר שבועת ביטוי (מגיד משנה). וכתב הריב"ש (סי' שדס): העובר על שבועת ביטוי להבא פסול רק אם קבע זמן שבתוך זמן זה חייב לקיים את שבועתו ולא קיימה, אבל אם לא קבע זמן, אף שעליו לקיימה מיד כי יש לחוש שמא ימות – אם לא קיימה אינו נפסל, כי עדיין אפשר לקיימה. והוסיף הריב"ש (סי' שיא, הובא בבית יוסף חו"מ סי' לד, ו): לדעת הרמב"ם כאן ש'הפסול לעדות משום עבירה... הרי הוא חשוד על השבועה ואין משביעין אותו', היות שרק

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ז

נזק שהפך לרווח

הפסד הממוון אין כאן זכות תביעה שהרי לא נגרם הפסד אלא רווח. ויש ללמוד את הדין מהלכה זו: הרמב"ם פוסק שהמודה במקצת נזק קרקע, כגון שחפר בשדה חברו בורות וקלקל אותה, אינו נשבע שבועת התורה כדין 'מודה במקצת' אלא שבועה מדרבנן ('שבועת היסת'), כי כלל הוא שאין נשבעים על הקרקעות. ומכך מבואר, כי אף על פי שהתביעה בפועל היא על תשלומי ממון כדי לתקן את הנזק, מכל מקום היא נחשבת כתביעת קרקע, כי יסוד החיוב הוא להחזיר את החפץ עצמו לקדמותו ותשלומי הממון הם רק אמצעי לכך. ולכן המזיק את הבול יצטרך לשלם, כי חיוב התשלום הוא בגלל השחתת גוף החפץ, ומה שהניזק הרוויח על ידי זה במקום אחר, אינו מעלה ואינו מוריד.

(רשומות שיעורים (סולובייצק) ב"ק עמ' סד"ו)

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ז

בין בהמה לחיטים

בשבועה, ורק לגבי השאר שלגביו אין בירור צריך שבועה. ולכן לא נקט כאן הרמב"ם 'שנים שהיו יושבים בצד בהמה בחצר של שניהם', כי באופן זה קיימת הוכחה שהבהמה שייכת לשניהם ולא יצטרכו שבועה, כפי שנפסק בהלכות שכנים (פ"ה ה"א): "אחד מן השותפים (בחצר) שביקש להעמיד בה בהמה... חבירו מעכב עליו". ואם כן, כאשר רואים בהמה עומדת בחצר השותפים מסתבר שהיא של שניהם, כי אם היתה של אחד מהם היה חברו מונע ממנו להכניס את הבהמה לחצר המשותפת, וכאמור לעיל, כאשר קיימת הוכחה שהחפץ של שניהם אין נשבעים. ולפיכך בהלכה זו, בה מדובר על חלוקה בשבועה, נקט הרמב"ם שנים היושבים בצד ערימה של חיטים שאין בזה הוכחה למי היא שייכת ויתכן שהיא של אחד מהם (שהרי חברו אינו יכול לעכב עליו להכניס חיטים לחצר המשותפת), וצריכים להישבע.

(אור שמח)

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה ב: וכן החופר בשדה חברו בורות שיחין ומערות והרי הוא חייב לשלם... מנענו שחפר שתי מערות, והוא אומר: 'לא חפרתי אלא אחת', או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: 'לא חפרתי כלום' - הרי זה נשבע הפסד על הכל. ראובן החזיק ברשותו שני בולים יחידים מסוגם שכל אחד מהם שווה 1000 דולר. בעקבות סכסוך שפרץ בינו לשמעון קרע שמעון את אחד הבולים, אלא שלאחר מעשה התברר שהמעשה פעל באופן הפוך: בעקבות המצב החדש הפך הבול הנוסף ליחיד מסוגו והשליש את ערכו. האם על שמעון לשלם לראובן את דמי הבול שקרע או שמא הוא פטור שהרי למעשה לא גרם נזק אלא רווח? ויסוד הספק הוא בהגדרת חיוב תשלומי נזיקין: אם החיוב הוא למלא את חסרון עצם החפץ האבוד יכול ראובן לתבוע משמעון לשלם לו על הבול החסר אך הגדר הוא תשלום

הלכות טוען ונטען פרק ט, הלכה ז: שנים שהיו אוחזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערימה של חטים המנחת בסממא או בחצר של שניהם - זה אומר 'הכל שלי', וזה אומר 'הכל שלי' - כל אחד מהן נשבע בנקימת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו. מדוע נוקט הרמב"ם דווקא 'ערימה של חיטים' ולא ממשיך בדוגמא של כלי או בהמה שבה התחיל? מבאר האור שמח:

בהלכה זו מבואר שחלוקת החפץ מותנית בכך שכל אחד מהצדדים ישבע על נכונות דבריו, אך להלן (הלכה ט) פסק הרמב"ם: 'היו שנים אדוקין בטלית... זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשווה אחר שנשבעין', הרי שהשבועה היא רק על החלק שאינם אוחזים בו ואילו החלק שביד כל אחד ניתן לו ללא שבועה, כי עצם התפיסה מעידה על כך שהוא שלו ושוב אין צורך

חזקת שלש שנים באכילת איסור

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ז

הקדמות, שאינה מועילה לחזקה) אך כשאין פירות מותרים - מועילה 'אכילה' כזו לחזקה (וראה ראב"ד כאן).
והרמב"ם כתב שאכילת 'ערלה', שביעית וכלאים" היא חזקה "אף על פי שנהנה בעבירה", היינו שמדובר באכילת אדם ואף שאסורים באכילה, אי מחאתו של המערער מועילה לחזקה.

ומדוע מועילה אכילה כזו לקבוע חזקת שלש שנים, והרי אין היא כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו חושב שצריך למחות עליה?

מבאר ה'תומים' (סי' קמא סק"ז):

פירות ערלה, שביעית וכלאים אסורים בהנאה וטעונים שריפה, וכל הנשרפים אפרן מותר (הל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ג). וכיון שיכול ליהנות מהם היה על המערער למחות, ולכן אי מחאתו מועילה לקביעת 'חזקת שלש שנים'.

ועוד יש לומר:

גם באכילת איסור מועילה שתיקת המערער לקבוע חזקה, כיון שיש לטעון כנגדו: מדוע לא מחית נגד הימצאות אדם זר בשדה כאשר אתה יכול לזרוע בו פירות מותרים?!

הלכות טוען ונטען פרק יב, הלכה יב: אַכְלָה עֲרֵלָה שְׁבִיעִית וְכִלְאִים - אַף עַל פִּי שֶׁנִּהְנֶה בְּעֵבֶרָה, הָרִי זֶה חֻזְקָה. אמרו בגמרא (בבא בתרא לו, א) לפי גרסתנו: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים - אינה חזקה". כלומר, המחזיק שדה שלש שנים ואכל מפירותיה כשהם ערלה או שביעית (באופן שהגידולים אסורים - סמ"ע חו"מ סי' קמא סק"ח) או כלאים - אין אכילה זו משלימה 'חזקת שלש שנים', כי היות והפירות אסורים באכילה אין זו 'אכילה' כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו רואה צורך למחות במחזיק בשדה ולכן העובדה ששתק ולא מחה אינה קובעת חזקה (רשב"ם שם).

אך גירסת רבינו חננאל והרמב"ם (והתוספות כתבו ש"כן נראה לר"י עיקר") היא: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים - הו"א חזקה", וכך הגירסא גם במסכת כתובות (פ, א). ופירשו התוספות (ב"ב שם), שהאכילה היתה באופן המותר, שלא קצר פירות אלא זמורות (ענפים) שדיני ערלה ושביעית לא חלים עליהם (ואף בכלאים יש להחיר לפעמים את הזמורות) ומותר להאכילם לבהמה. ואף שאין זו 'אכילה' גמורה וכשיש פירות מותרים באכילה, אכילת זמורות אינה יכולה לקבוע חזקה (כמו אכילת שחת, בהלכה

תוקפה של מכירת קטן

שבת קודש ד' אלול ה'תשע"ז

שהגדיל שתק ולא מיחה - המכירה חלה.

וכך לומד ה'קצות' מדברי הרמב"ם בהלכות מכירה (כט, יז) לגבי נער שאינו יכול למכור קרקעות שירש מאביו עד שימלאו לו עשרים שנה, אך אם מכר קודם גיל עשרים וכשהגיע לגיל עשרים לא מיחה, המכירה חלה. והוא הדין לגבי קטן שמכר בקטנותו קרקעות שקיבל במתנה או שקנה בעצמו, שאם לאחר שגדל לא מיחה - המכירה חלה.

וה'אור שמח' כתב שהרמב"ם מדבר במקרה שהמחזיק טוען שקנה מהאפוטרופוס של הקטן, ואין לו חזקה, כיון שאין מחזיקים בנכסי קטן. ולמרות שלטענתו המכירה נעשתה ע"י האפוטרופוס שהוא גדול, אין זו חזקה, כי הקונה קרקע מאפוטרופוס נזהר בשטרו ביותר כיון שידוע שהשדה איננה של האפוטרופוס, ולכן אם אין בידו שטר, הדבר מהווה סתירה לטענתו שקנה את הקרקע, ואף שהחזיק בה שלוש שנים אינו נאמן (סמ"ע סי' קמט, סקמ"א).

הלכות טוען ונטען פרק יד, הלכה ז: אין מחזיקין בנכסי קטן, ואפילו הגדיל. כיצד? אַכְלָה בְּפִנְיֵי בִשְׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל, וְיָעֵן: 'אַתָּה מִכְרָתָ לִי', 'אַתָּה נָתַתָּ לִי' - אֵין זֶה כְּלוֹם; עַד שִׁיאֲכֹל אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים רְצופוֹת אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל.

הרמב"ם כותב שהמחזיק טוען כלפי הקטן שהגדיל: 'אתה מכרת לי'. ולכאורה טענה זו תמוהה, שהרי מכירת קטן אינה כלום?

ומבאר ה'משנה למלך': כוונת הדברים היא שהמחזיק טוען שקנה מהקטן לאחר שהגדיל, והחידוש הוא שהזמן שהחזיק בקטנותו אינו מצטרף לזמן שהחזיק בגדלותו.

אך ה'קצות החושן' (סי' קמט סק"ו) הקשה על כך שהרי בוודאי אם על פי טענתו החזקה היתה בתקופה שלפני מעשה המכירה אינה מועלת!

ולכן ביאר כי המחזיק אמנם טוען שקנה ממנו בעודו קטן, ואף שאין מכירת קטן כלום, אם מכר בקטנותו ולאחר

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

שבדבר זה לכתחילה די בחכם אחד שיאמר מה הדין, ורק כשיש מחלוקת צריך למנות כדי לידע מה דעת הרוב, גם אלו יכולים להחשב כשתי דעות ובין כשדעתם שוה ובין שלא. אבל בדיני ממונות שצריך מתחילה בית דין של שלשה לדון, וכן בדיני נפשות שצריך בית דין של עשרים ושלשה לדון, וכן בדיני מכות וקידוש החדש ועיבוד שָׁנָה, שבכל אלו צריך בהם בדיוק הכרעה של בית דין, הרי האב ובנו וכן ה'ר' ו'תלמידו' אין מניין להן כשתי דעות אלא באחד. מבואר אם כן בבריתא שרוב ותלמידו לא נמנים בדיני נפשות אלא כאחד, וקשה על רב שאמר שמונין אותם כשנים.

1 ורק לאחר מכן אמר הוא את דעתו והצטרף למנין המחייבים, ומכאן יש ללמוד שבדיני נפשות הגדול אומר את דעתו אחרון.
2 הגמרא מלמדת דין נוסף בדיני נפשות: אָמַר רַב, שׁוֹנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ וְדָן עִמּוֹ בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת - יכול הרב בעודו עוסק בדיני נפשות ללמד לתלמידו צדדי זכות וצדדי חובה שיש בדבר, ולאחר מכן שניהם נמנים כשתי דעות לפסק הדין בין לזכות ובין לחובה, ודעת התלמיד היא כאחד מן הדיינים. מקשה הגמרא: מִיִּתְבִּי שִׁנְיָנוּ בְּבִרְיֵיתָא, כַּשְּׁדִינִים בְּדִינֵי הַתְּהֵרֹת וְהַתְּמָאוֹת, הֲרִי הָאָב וּבְנוֹ וְכֵן הָרֵב וְתַלְמִידוֹ הַיּוֹשֵׁבִים לְדוֹן, מוֹנִין לָהֶם שָׁנִים - הם נחשבים לשתי דעות כשמונין את הדיינים לידע מה דעת הרוב. שכיין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ח מנחם-אב-ד' אלול תשע"ז

שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן יב.)

(2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בחשובות הרי"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי. (8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לדרוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן-משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שגיבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכונותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

ב. טען¹⁸ ואמר: שטר זה שנתקיים בפניכם מזיף¹⁸ הוא, אני אביא ראיה ואבטלנו, והעד במקום פלוני, והם פלוני ופלוני¹⁷: אם נראה לדינין שיש ממש בדבריו - קובעין לו זמן¹⁸ להביא עדיו; ואם נראה להם שאינו פא אלא בפעילות דברים ובטענות של דפי - אומרים לו: שלם, ואחר כך אם יש לו ראיה יחזרו¹⁹. ואם היה המלוה אלם²⁰, ושמא אינו יכול להוציא מידו - מניחין על ידי שלישי²¹.

(16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיקסא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן

יום א' כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ז

הלכות מלוה ולוה

פרק שנים ועשרים

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

א. סדר גביית החוב כן הוא: פשיביא המלוה שטרו לבית דין ויתקיים² - אומרים ללוה: שלם. ואין יורדין לנכסיו³ תחלה עד שיתבענו⁴. ואם טעה הדין והוריד המלוה לנכסי לווה קדם שיתבענו - מסלקין אותו⁵. אמר הלוה: הריני משלם, קבעו לי זמן פדי שאלוה מאחר או אמשכן⁷ או אפכר ואביא המעות - קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחיבין אותו לתן משפוח⁸; שאלו היה שם מטלטלים - מיד היו בית דין גובין מהם⁹. ואם רצה המלוה להחרים על מי שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותו בדברים - הרי זה מחריס¹⁰. ואין מחיבין הלוה להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים ולא הביא - בית דין כותבין אדרכתא¹¹. וכן אם אמר בתחלה פשתבעו: איני משלם - כותבין אדרכתא על נכסיו מיד¹², ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם אלא מלוה על פה¹³ או שהודה¹⁴ - כותבין אדרכתא על נכסי בני חורין¹⁵ שיש לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא."

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא בבא-בתרא "מאי דכתיב במלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לווה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרזת, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו

מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה. (33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. (34) ראה הלכה ה. (35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. (36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

ה. זה שאמרנו, שאם לא פא בסוף התשעים פותבין אדרכתא - על הקרקעות; אבל על המשלטלין³⁷, אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר³⁸ - אין מורידין המלוה למשלטלין, שמא יאכל אותם, ויביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא מה יטל. ואפלו היה למלוה קרקע³⁹, שמא תכסיה⁴⁰ או תשתדף⁴¹.

(37) בבא קמא שם. (38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. (39) ויוכל לגבות ממנה. (40) תכחש ולא תוציא פירות. (41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ו ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

ו. כיצד פותבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין הורידוהו - אומרים⁴²: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כף וקף, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו. ואחר כך שמין לו שלשה⁴³ מאותה שדה כנגד חובו⁴⁴. ומכריזין עליה⁴⁵ כפי מה שיראו⁴⁶, עד שיפסקו המוספין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו⁴⁷. וקורעין שטר החוב⁴⁸, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין - פותבין האדרכתא כך: איש פלוני נתחייב לפלוני כף וקף בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענו לשטר⁴⁹ שהיה לו עליו, ונתנו לפלוני רשות לדרש ולחקר ולהיות ידו נטויה על כל הנכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני⁵⁰ והלאה יש לו להפרע לגבות חובו מן הכל.

(42) כותבים בשטר. (43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. (44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. (45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויסיפו על השומא. (46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדינים קובעים

שאברר בעדים שהשטר מזויף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמותם ומקומם. (18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. (19) יחזיר לו המלוה מעותיו. (20) אדם תקיף. (21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (וינציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קבעו²² לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר²³, והגיע הזמן ולא פא - ממתינין לו שני וחמישי ושני²⁴. לא פא - פותבין עליו פתיחא²⁵ ומשמתינ²⁶ אותו, וממתינין לו והוא בנדינו תשעים יום²⁷: שלשים ראשונים - שמא טורח ללוות; אמצעים - שמא הוא טורח למכור²⁸; אחרונים - שמא הלוקח ממנו טורח להביא מעות. שלמו תשעים יום ולא פא - בית דין פותבין לו אדרכתא על נכסיו, ומתירין לו נדיו.

(22) בבא קמא שם. (23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. (24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתינים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. (25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). (26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. (27) גמרא שם. (28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אין פותבין²⁹ אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו. והוא שהיה קרוב לבית דין מהלך שני ימים³⁰ או פחות; יתר על זה³¹ - אין צריכין להודיעו³². במה דברים אמורים? פשהיה כל התשעים יום נשטט³³ ואומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר; אבל אמר: איני פא לבית דין - מיד פותבין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המשלטלין³⁴. וכן אם היה השטר על הפקדון³⁵ - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא פותבין אדרכתא על נכסיו מיד³⁶.

(29) שם. (30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לשיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. (31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. (32) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' כ"ח מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה פג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. (60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. (62) כפי מה ששמו הבקאים בשבילו.

יא. וכיצד פותבין? ⁶³ אחר ששמונו לפלוני בשומא שְׁהִיתָה בִּידוֹ⁶⁴, וְהִכְרַזְנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם פְּרָאוֹי, וְהִשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֶף וְאֵת בַּעַל חוֹב, הוֹרְדֵנוּהוּ לְשָׂדֶה פְּלוֹנִית לְהִיּוֹת מְשִׁתָּמֵשׁ בָּהּ פְּדָרְךָ שְׁמִשְׁתָּמֵשׁ אָדָם בְּקִנְיָנוּ.

63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. וּמֵאִמְתִּי⁶⁵ אוֹכֵל הַטּוֹרֶף פְּרוֹת שְׂדֵה זו? ⁶⁶ מְשִׁיפְסְקוּ יָמֵי הַהִכְרָזָה.

65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה). ומדבריו יוצא, שהלכה ככתבתי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. פֶּל אֲדָרְכָתָא⁶⁷ שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לְשֹׁטֵר הַהֲלֹאָה - אֵינָה אֲדָרְכָתָא⁶⁸. וְכָל טְרָפָא שְׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לְאֲדָרְכָתָא - אֵינָה טְרָפָא. וְכָל שוּמָא⁶⁹ דְּלֹא כְּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לְטְרָפָא - אֵינָה שוּמָא.

67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר ההורדה.

יד. שְׁלֹשָׁה⁷⁰ שְׁיָרְדוּ לְשׁוֹם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ⁷¹ וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמֵאֲתָיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאֲתָיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמִנְהָ - פְּטֹל יִחִיד בְּמַעֲטוֹ⁷². אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנְהָ, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשִׁמּוּנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה⁷³. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה, וְאֶחָד אוֹמֵר תְּשַׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה⁷⁴. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שְׁמִין בִּיגִינָן.

70) בבא בתרא קז. (71) השדה שווה מאה דינרים. (72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפרש שבין 80 ל- 120 הוא 40 ובכך מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה- 120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויוסיפו על המקח. (47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובוה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). (48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. (49) שם. (50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. וְאַחֵר שְׁפוֹתְבִין אֲדָרְכָתָא זו, הוֹלֵךְ הַמְלוֹה וּמִחְפֵּשׁ. אִם מָצָא לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוּרִין - שְׁמִין לוֹ מֶהֵן. מָצָא לוֹ נְכָסִים מְשַׁעֲבָדִין מֵאַחֵר זְמַן שְׁטָרוֹ - טוֹרֶף מֶהֵן⁵¹. וְקוֹרְעִין שְׁטֵר הָאֲדָרְכָתָא⁵², וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטֵר הַטְרָפָא.

51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. כִּיצַד פּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי זָכָה בְּדִין לְטָרֶף בְּחוֹב שְׁפְלוֹנִי חֵיב לוֹ, שֶׁהוּא בָּךְ וְכָךְ, מְשַׁדָּה פְּלוֹנִית שְׁלָקָה פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְמַן פְּלוֹנִי. וְכָכָר קְרַעְנוּ הָאֲדָרְכָתָא⁵³ שְׁהִיתָה בִּידוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לְטָרֶף מֶהֵן בְּכָךְ וְכָךְ.

53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. וְאַחֵר שְׁפוֹתְבִין הַטְרָפָא לְטָרֶף, מוֹרִידִין שְׁלֹשָׁה בְּקִיָּאִין לְאוֹתָהּ שְׂדֵה, וְשְׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה⁵⁴ כְּשַׁעוֹר חוֹבוֹ כְּפִי מַה שְׁרָאוֹי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצִי הַשְּׂבַח, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ⁵⁵. וּמְקַרְיִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁶, פְּדָרְךָ שְׁמִכְרִיזִין עַל נְכָסֵי יְתוּמִים.

54) כפי שנתבאר בהלכה ו' בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו'. [ובבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

י. וְאַחֵר בָּךְ מְשַׁבְּעִין אֶת הַלֹּהֶ שְׁאִין לוֹ פְּלוֹם⁵⁷, כְּתִקְנָתָהּ הַגְּאוּנִים, אִם הָיָה הַלֹּהֶ עֲמָנוּ בְּמִדִּינָה. וּמְשַׁבְּעִין אֶת הַטּוֹרֶף⁵⁸ בְּנִקִּיטָה חֲפִץ⁵⁹ שְׁלֹא נִפְרַע חוֹב זֶה, וְלֹא מְחָלוּ, וְלֹא מְכָרוּ לְאַחֵר⁶⁰. וְאַחֵר בָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ⁶¹ לְנְכָסֵי הַלּוֹקֵחַ בְּשׁוּמָא שְׁלֹשִׁים⁶², וְכוֹתְבִין הוֹרְדָה.

(81) בבא מציעא שם. (82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לוה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. (83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. (84) שם אמרו: מכרה, נתנה והוריש - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הר"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [נדעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהוריש בחייו, אבל בירושה לאחר מיתתו - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לירו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישא"]. (85) שם. (86) פנוייה, שהלווה מעותיה. (87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייה נכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכוש, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. (88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. (89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. (90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. (91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פרק שלשה ועשרים

(1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

- א. שטרי חוב² המוקדמים³ - פסולין⁴; שְהָרִי טוֹרָף¹⁹ בְּהֵן לְקוּחוֹת שְׁלֵא בְּדִין. וּלְפִיכָן קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,²⁰ וְלֹא יִגְבֶּה בְּשֹׁטֵר מִקְדָּם אֶלֶּא מִבְּנֵי חוֹרִין²¹, גְּזֵרָה שְׁמָא יִטְרֹף בּוֹ מִזְמָן רֵאשׁוֹן שְהָקְדִּימוֹ.²²

טו. בֵּית דִּין שִׁשְׁמוֹ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לֹקַח, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא - מִכֶּרֶן בְּטֹלָה⁷⁵; שְהָרִי הֵן כְּשִׁלִּיחַ לְטוֹרֵף וְלֹלֹקַח, וְיֵשׁ לָהֶן רִשּׁוֹת לְמִקְנֵן אֶכָּל לֹא לְעִנְתָה⁷⁶, כְּשִׁלִּיחַ⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים כְּזֵה הוֹרִו.

(75) תשובת הר"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. (76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

טז. בֵּית דִּין⁷⁸ שִׁשְׁמוֹ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לָזָה בֵּין בְּמִשְׁעָבְדֵין שְׁבִיד הַלּוֹקַח, וְלֹאֲחֵר זְמַן הַשִּׁיגָה יָדוֹ שֶׁל לָזָה אוֹ שֶׁל נְטָרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשִׁיָהּ, וְהִבְיֵאוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מִסְּלָקִין אוֹתוֹ⁷⁹ מֵאוֹתָה קָרְקַע⁸⁰; שֶׁהַשּׁוֹמָא חוֹזֶרֶת לְבַעֲלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שְׁנֵאמַר: וְעִשְׂתִּי הַיִּשָּׁר וְהַטּוֹב.

(78) בבא מציעא לה. (79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדיני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שכלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שירע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלו]. (80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

- יז. קָרְקַע⁸¹ שִׁשְׁמוֹ אוֹתָה לְבַעַל חוֹב, וְאַחֵר כָּף שְׁמוֹהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמְּלוֹהָ⁸² - הָרִי זוֹ חוֹזֶרֶת; לֹא יֵהָא כַּחוֹ גְּדוֹל מִכָּח בְּעַל חוֹב הָרֵאשׁוֹן. מִכְרָה בְּעַל חוֹב אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְּנָה, אוֹ שִׁשְׁמָה לְבַעַל חוֹב מִדְּעוֹתוֹ⁸³, אוֹ שְׁמַת וְהוֹרִישָׁה - אֵינָה חוֹזֶרֶת.⁸⁴ שְׁמוֹ קָרְקַע⁸⁵ לְאִשָּׁה⁸⁶ וְנִשְׁאָת⁸⁷, אוֹ שִׁשְׁמוֹ מִמֶּנָּה⁸⁸ וְנִשְׁאָת - בְּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלֹקַח הוּא⁸⁹, וְלֹא מִחֲזִיר⁹⁰ וְלֹא מִחֲזִירִין לִי.⁹¹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' כ"ח מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה פה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, ו"ש"ך חו"מ קיב, א.).

ג. שְׁטָרִי¹¹ שֶׁכְּתוּבוֹ בַּיּוֹם¹², וְנִחַתְתָּ בַּלַּיְלָה הַסְמוּךְ לוֹ - פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַדֵּם¹³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיָן¹⁴ עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וְחִתְּמוּהוּ, אָף עַל פִּי שְׁקָנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה¹⁵ - כְּשֶׁר¹⁶.

(11) משנה, גיטין יז. (12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. (13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. (14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרת החתימה. (15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). (16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

ד. שְׁטָרִי¹⁷ שֶׁזָּמְנוּ כְּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בְּעֶשְׂרֵה בְּתִשְׁרִי¹⁸ - שְׁטָר מֵאַחֵר הוּא וְכֶשֶׁר. וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מְקַדֵּם הוּא, וּבְאַחַד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עֶשְׂרִי בְּתִשְׁרִי נִכְתָּב, אֲלָא מִעֲמִידִין הַשְּׁטָר עַל חֲזָקָתוֹ¹⁹; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וְלִפְיָךְ אַחֲרֵיהּ.

(17) ברייתא בבא-בבא קעא. (18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. (19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

ה. כּוֹתְבִין²⁰ שְׁטָר לַלֹּהֶ אָף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמְּלוֹה עִמּוֹ²¹, וְאֵין כּוֹתְבִים לַמְּלוֹה עַד שֶׁיְהִיָּה לֹהֶ עִמּוֹ²². בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים²³ בְּשֶׁטֶר שֵׁנִשׁ בּוֹ קִנְיָן²⁴, שֶׁהָרִי מַשְׁעָה שְׁקָנוּ מִדּוֹ וְשִׁתְּעַבְדוּ נִכְסָיו; אֲבָל שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לַלֹּהֶ עַד שֶׁיְהִיָּה מְלוֹה עִמּוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמְּלוֹה בְּפָגְנוֹ. שְׁמָא יִכְתֹּב עֵתָה לְלוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִינָן, וְלֹא יִלּוֹה מִמֶּנּוּ עַד תִּשְׁרִי, וְנִמְצָא הַמְּלוֹה טוֹרֵף בְּשֶׁטֶר זֶה מִנִּינָן שֶׁלֹּא בְּדִין²⁵, שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תִּשְׁרִי.

(20) משנה, שם קסז: (21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרוהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. (22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד-משנה). (23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. (24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. (25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבבא-מציעא יג.

ו. עֲדִים²⁶ שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַלֹּהֶ אוֹ הַמּוֹכֵר וְכִיּוּצָא בֵּהֶן²⁷, וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרִבָּה: אִם יָדָעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בְּשֶׁטֶר זְמַן הַקִּנְיָן וְאָף עַל

(2) משנה שביעית פ"ה, ה. (3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוח בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. (4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. (5) פסק כרי"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על-פה, שהלווה יכול לטעון פרעתי. (6) בבבא-מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוח ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוח שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם-משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנן שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד-משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרן שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

ב. שְׁטָרִי חוֹבֵי הַמְּאַחֲרִין⁸ - בְּשִׁרְיָן⁹; שֶׁהָרִי הוֹרַע כָּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁטָר, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף אֲלָא מִזְמַן הַשְּׁטָר¹⁰. וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא כְּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא מְאַחֵר - הָרִי זֶה כְּשֶׁר.

(7) שם. (8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. (9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא-בבא קעז:). (10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאחרים כשרים, כשעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלווה שדה אחר היום שלוח, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיוציא מלוה שטר-חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא-אם-כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא-בבא קנז:): "ואי סלקא-דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאחרים אינם כשרים אלא כשעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד-משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פ"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל

(38) בלי זמן. (39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. (40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלוקחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן] (מובא במגיד-משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותייר, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעל-יחוב של הלוקח את השדה, ועוד שמה ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנה, ויזכה בדין.]

ח. מי שִׁמְכַר⁴¹ שְׂדֵהוּ בְּאַנְס וּמָסַר מוֹדְעָא⁴², או שִׁקְנָם וּמָכַר או נָתַן לְאַחַר קֹדֶם שִׁימְכַר לְאַנְס - הֲרִי הַמְעוֹת שֶׁל אָנֹס אֲצֵל הַמוֹכֵר כְּמִלּוֹה עַל פֶּה, וְאִינוּ טוֹרֵף בְּשֹׁטֵר מִכָּר שֶׁבִּידוּ פְּלוֹם⁴³; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין שֹׁטֵר זֶה שִׁיפְתָּב, וְלֹא נִתְּבַב אֲלֵא מִפְּנֵי הָאָנֹס. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(41) מימרא של רבא, בבא-מציעא עב: (42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). (43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אִפְשָׁר לְטוֹרֵף⁴⁴ שִׁיטְרֵף בְּלֹא שֹׁטֵר, אֲלֵא בְּעֵדוֹת עַל פֶּה. בִּיּוֹצֵד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוֹת שֶׁזוּ גְזוּלָה מֵאֲבִיו - הֲרִי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא⁴⁵ בְּעֵדִים אֵלָיו, וְאֵין כָּאֵן שֹׁטֵר. וְכֵן אִם הָעֵידוֹ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאֲבִיו לְטֹרֵף מִנְּכֶסֶּי פְּלוֹנִי בְּכָף וְכָף מִזְמַן פְּלוֹנִי, וְמֵת אֲבִיו וְעֵדִין לֹא טֹרֵף - הֲרִי הֵבֵן טוֹרֵף בְּעֵדוֹת זֹ.

(44) ב"ב קסט. (45) מיד הלוקח מן הגזול.

י. לְפִיכָף⁴⁶ אֵין כּוֹתֵבִין שְׁנֵי שֹׁטְרֵי מִכָּר עַל שְׂדֵה אַחַת, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנִיָּא עִם בַּעַל חוֹב⁴⁷ וְיִטְרֵף שְׂלֹא בְּדִין. בִּיּוֹצֵד? יָבוֹא זֶה וְיִטְרֵף שְׂדֵה זֹ בְּעֵדוֹת שֶׁהָעֵידוֹ לוֹ מִחֲמַת אֲבִיו, וְיִחְזֹר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֵף בְּשֹׁטֵר הַמִּכָּר שֶׁבִּידוּ מִן הַלְּקוּחוֹת שֶׁלְּקָחוּ אַחֲרָיו⁴⁸, וְיִקְרַע⁴⁹ שֹׁטֵר הַמִּכָּר שֶׁבִּידוּ, וְיִחְזֹר בְּקְנוּנִיָּא וְיַעֲמִיד⁵⁰ בְּשְׂדֵה שֶׁנִּטְרָפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא הוּא⁵¹ שֹׁטְרָפָה בְּעַצְמָה וְיִטְרֵף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוֹת עֵצִיו⁵², וְיוֹצִיא הֵלָה שֹׁטֵר הַמִּכָּר הַשְּׁנִי וְיִטְרֵף בּוֹ לְקוּחוֹת אַחֲרֵים⁵³ שְׂלֹא בְּדִין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנִּתְּבַב לֹא שֹׁטֵר הַמִּכָּר וְעֵדִיו קִיָּמִין, בִּיּוֹצֵד יַעֲשֶׂה? יִתְּבַב שֹׁטֵר שְׁנֵי, וְיִאֲמְרוּ בּוֹ: שֹׁטֵר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְּכֶסֶּים מְשַׁעֲבָדִים וְלֹא מִנְּכֶסֶּים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתִבְנָהוּ

1 פִּי שְׁאִינוּ זְמַן חֲתִימָתָן, וְאֵין צָרִיכִין לִזְמַר²⁸:
2 וְנִתְּאָחֲרָה כְּתִיבַת יְדֵנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי²⁹; וְאִם לֹא יָדְעוּ
3 יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתֵבִין זְמַנוֹ שֶׁל שֹׁטֵר מְשַׁעֲבָת כְּתִיבָה.
4 וְכֵן³⁰ מִי שֶׁנִּמְסְרָה לְהֵן הָעֵדוֹת בְּמִדְּיָנָה אַחַת, וְכִתְּבוּ
5 הָעֵדִים בְּמִדְּיָנָה אַחֶרֶת - אֵין מְזַכְרִין בְּשֹׁטֵר מְקוֹם
6 שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הָעֵדוֹת, אֲלֵא מְקוֹם שֶׁכְּתָבוּ בּוֹ חֲתִימַת
7 יָדָן.

(26) שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. (27) כגון שטרי מתנה. (28) לכתוב בשטר. (29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד-משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. (30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן, וב"טור" חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתנו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

8 ז. שֹׁטְרֵי מְקָח וּמִמְכָּר³¹ שְׂלֹא נִתְּבַבו בְּזְמַנָּן, אֲפִילוּ
9 הַמְּאָחֲרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהָרִי אֲפִשָׁר לְטֹרֵף בְּהֵן שְׂלֹא
10 בְּדִין. בִּיּוֹצֵד? כְּגוֹן שֶׁחֲזַר הַמוֹכֵר וְקָנָה הַשְּׂדֵה מִיד
11 הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּגְיַע זְמַן הַשֹּׁטֵר הַמְּאָחֵר, וְיוֹצִיא
12 הֵלָה³² הַשֹּׁטֵר הַמְּאָחֵר וְיֹאמַר: חֲזַרְתִּי וְלִקְחָתִּיהּ פַּעַם
13 שְׁנִיָּה מִמֶּה, וְנִמְצָא טוֹרֵף שְׂלֹא בְּדִין³³. וְלִמָּה³⁴ לֹא
14 נָחַשׁ כֵּן לְשֹׁטֵר חוֹב הַמְּאָחֵר, שֶׁמָּא יִפְרַעְנוּ קֹדֶם
15 שֶׁיִּגְיַע זְמַנוֹ³⁵ וְיִתְּבַב שׁוֹבֵר³⁶, וְיִחְזֹר וְיוֹצִיא הַשֹּׁטֵר
16 הַמְּאָחֵר³⁷ וְיִטְרֵף בּוֹ שְׂלֹא בְּדִין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב
17 שֹׁטֵר מְאָחֵר - תִּקְנָתוֹ שִׁיכְתֵּב הַשׁוֹבֵר כְּתָם³⁸, שֶׁכָּל
18 זְמַן שֶׁיּוֹצֵא הַשֹּׁטֵר יִשְׁבֵּר אוֹתוֹ זֶה הַשׁוֹבֵר; וְאִם לֹא
19 יַעֲשֶׂה כֵּן וְיִתְּבַב הַשׁוֹבֵר בְּזְמַן הַפְּרָעוֹן³⁹ - הוּא הַפְּסִיד
20 עַל עַצְמוֹ⁴⁰.

(31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. (32) הלוקח. (33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעו - מוציא מיד הלוקחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. (34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. (35) הזמן הכתוב בשטר. (36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. (37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר.

- 1 אֵלָא לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זוּ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקָח, פְּדִי שְׂלָא
2 יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמוֹכֵר.⁵⁴ וְלֹא יוֹרְשִׁיו.
- 3 יא. בְּשִׁטְרֵי הַחוֹבוֹת⁵⁵ אֵינוֹ בֶּן. אָף עַל פִּי שְׁעָדִיו
4 קָזְמִין וְקִנּוּ מִיָּדוֹ, וְחָזַר בְּשִׁעְתּוֹ וְאָמַר: שְׁטֵר
5 שֶׁנִּתְבָּחֵם לִי, עֲתָה אֶבְדֹּ אוֹ נִשְׁרַף - אֵין פּוֹתֵבִין לוֹ
6 שְׁטֵר שְׁנִי, שְׁמָא פָּרְעוּ אוֹ מַחְלוּ.⁵⁶ וְאֶפְלוּ הָיָה הַחוֹב
7 לְזִמְן.⁵⁷ וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בְּעֵדִים אֱלוֹ פְלוֹם, אֵלָא אִם
8 הַלֹּהֶה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם⁵⁸; שְׂדֵה הַחֹזֵק
9 בְּפִרְיוֹ⁵⁹ בְּעֵדוּתוֹ⁶⁰, כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאֲרִי.⁶¹
- 10 יב. מִי⁶² שֶׁבָּלָה⁶³ שְׁטֵר חוֹבוֹ וְהָרִי הוּא הוֹלֵךְ
11 לְהַמְחִיק⁶⁴ - מְעַמִּיד עָלָיו עֵדִים⁶⁵, וְכֹא לְבֵית דִּין,
12 וְהֵם⁶⁶ עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם⁶⁷. אֲבָל עֲדֵי הַשְׁטֵר עֲצָמִין אֵין
13 פּוֹתֵבִין לוֹ שְׁטֵר אַחֵר, אָף עַל פִּי שְׁנִמְחָק בְּפִגְיָהּ;
14 אֲבָל בָּאֵין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין⁶⁸ עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם.
- 15 יג. פִּיצֵד מְקִזְמִין שְׁטֵר זֶה? פּוֹתֵבִין שְׁטֵר אַחֵר
16 וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא
17 פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׁטֵר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וְזִמְנוּ בְּיוֹם
18 פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדִיו⁶⁹. וְאִם פְּתוּבָם⁷⁰: וְהִזְקִנּוּ
19 לְעֵדוּתָן שָׁל עֵדִים⁷¹ וְנִמְצְאוּ מְכֻנָּתִים⁷² - גּוֹבֶה בְּשִׁטְר
- 20 זֶה שֶׁנִּתְבָּחוּ לוֹ, וְאֵין צָרִיף קִיּוֹם אַחֵר; וְאִם לֹא פְתוּבוּ
21 בֶּן⁷³ - צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים⁷⁴
22 עַד שֶׁתִּתְקַנְּסוּ⁷⁵ עֲדוּתָן.
- 23 יד. שְׁטֵר חוֹב⁷⁶ שֶׁנִּתְקַנְּעוּ⁷⁷ - פְּשִׁר. נִמְחָק אוֹ
24 נִשְׁשִׁטְשׁ, אִם רְשׁוּמוֹ נִפְרָ⁷⁸ - פְּשִׁר. נִקְרַע קְרַע בֵּית
25 דִּין - הָרִי זֶה פְּסוּל⁷⁹. אֵיזְהוּ קְרַע בֵּית דִּין? שְׁתִּי
26 וְעֵרֵב⁸⁰.
- 27 טו. מִי שֶׁפָּרְעוּ⁸¹ מְקַצֵּת חוֹבוֹ: אִם רָצָה⁸² - מַחְלִיף,
28 וְכּוֹתֵבִין לוֹ בֵּית דִּין שְׁטֵר אַחֵר בְּשִׁטְר הַחוֹב מְזִמֵּן
29 רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֲדֵי הַשְׁטֵר⁸³; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב
30 שׁוֹבֵר⁸⁴.
- 31 טז. הֵבֵא לְפָרַע חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמְּלוֹה: אֶבְדֹּ לִי הַשְׁטֵר
32 - הָרִי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֵשׁ לְלוֹה
33 לְהַחֲרִים סִתָּם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שְׁטֵר וְטוֹעֵן שְׁאֵבֵד.
34 וְאִם טָעַן הַלוֹה טַעֲנַת וְדָאִי וְאָמַר: הַשְׁטֵר אֲצָלוֹ,
35 וְעֲתָה הִנֵּיחוּ בְּכִיסוֹ⁸⁵ - הוֹרֵוּ רְבוּתִי, שִׁישְׁבַּע הַמְּלוֹה
36 הֵסֵת שְׁאֵבֵד הַשְׁטֵר, וְאַחֵר כֵּן פָּרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב
37 שׁוֹבֵר.
- 38 יז. מִי שֶׁהוֹצִיא⁸⁶ שְׁטֵר חוֹב בְּמִנְהָ, וְאָמַר⁸⁷: עָשׂוּ לִי
39 מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בְּחֻמְשֵׁים חֻמְשֵׁים - אֵין עוֹשִׂין⁸⁸; שְׁזִכּוֹת
40 הֵיא לְלוֹה⁸⁹ לְהִיּוֹת הַכֹּל בְּשִׁטְר אַחֵר, שְׁאִם יִפְרַעֲנוּ
41 מְקַצֵּת - נִמְצָא שְׁטֵר פְּגוּם⁹⁰. וְכֵן⁹¹ אִם הוֹצִיא שְׁנֵי
42 שְׁטֵרוֹת בְּחֻמְשֵׁים חֻמְשֵׁים, וְאָמַר: עָשׂוּ לִי אוֹתָן
43 בְּמִנְהָ - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֵלָא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם לְכָל
44 אַחֵד וְאַחֵד; שְׁזִכּוֹת הֵיא לְלוֹה לְהִיּוֹת שְׁנַיִם, שְׁלָא
45 יִכֵּף אוֹתוֹ בְּדִין בְּפַעַם אַחַת לְגִבַּת הַכֹּל⁹².
- 36 (76 שם. 77) שלא ככוונה. (78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. (79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. (80) לארכו ולרחבו. פסק כאביי שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית-דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלי - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].
- 37 טו. מי שפרעו⁸¹ מקצת חובו: אם רצה⁸² - מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר בשטר החוב מזמין ראשון, אבל לא עדי השטר⁸³; ואם רצה - יכתב שובר⁸⁴.
- 38 יז. מי שהוציא⁸⁶ שטר חוב במנה, ואמר⁸⁷: עשו לי ממנו שנים בחמשים חמשים - אין עושין⁸⁸; שזכות היא ללוה⁸⁹ להיות הכל בשטר אחר, שאם יפרעו מקצת - נמצא שטר פגום⁹⁰. וכן⁹¹ אם הוציא שני שטרות בחמשים חמשים, ואמר: עשו לי אותן במנה - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; שזכות היא ללוה להיות שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת לגבת הכל⁹².

כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד-משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ם והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר. (5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. (6) משום שאיש מגרש אשתו בעל-כרחו - אין כל צורך להסכמתה. (7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. (8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיכול. כשקבע לו חלק מסוים מהיכול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היכול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. (9) בעל-דין זה בורר לו דין וכן השני, וכתבים זאת בשטר. (10) בית-דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקבל רבינו שניהם. (11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. (12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. (13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

ב. ומי נותן¹⁴ שְׂכָר הַסּוֹפֵר? בַּשְּׁטָרִי הַלּוֹאָה - הַלּוֹהֶה
נותן שְׂכָר¹⁵. וּבַשְּׁטָרִי מִקָּח וּמִמְכָּר - הַלּוֹקֵחַ¹⁶ נותן
שְׂכָר. וְהָאִשָּׁה נותנת שְׂכָר הַגֵּט¹⁷. וְהַחֲתָן נותן שְׂכָר
שְׁטָר הָאָרוּסִין אוֹ הַנְּשׂוּאִין. וְהַמִּקְבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ
הַשְּׂכִיר נותן שְׂכָר הַשְּׁטָר. אֲבָל שְׁטָר פְּרִירַת הַדִּינִין
אוֹ טַעֲנוֹת בְּעָלֵי דִינָן - שְׁנֵיהֶם נותנין שְׂכָר.¹⁸

(14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. (15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. (16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. (17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן-העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית-דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שְׂכָרָן בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ
וְאֶחָד הַשְּׁטָרוֹת שְׂאִין פּוֹתְבִין אוֹתָן אֲלָא מִדַּעַת
שְׁנֵיהֶם וְשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, כְּגוֹן שְׁטָר שְׁפּוֹתְבִין
לְמַלְוָה¹⁸ אוֹ לְלוֹקָח¹⁹ - כֵּלָן צְרִיכִין שְׁיִהְיוּ הַעֲדִים
מִפִּירֵין הַשְּׁמוֹת שֶׁבַּשְּׁטָר²⁰, שֶׁזֶה הוּא פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי
וְזֶה פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי; שְׂמָא יְבֹאֵו שְׁנִים וְיַעֲשֹׂו
קִנְיָנָא, וְיִשְׁנֹו שְׁמוֹתֵיהֶן בַּשְּׁמוֹת אַחֲרִים, וְיִדּוּ זֶה
לְזֶה.²¹

(18) כשלווה עמו. (19) כשהמוכר עמו. (20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט

(86) מימרא של רבא, שם קעב. (87) לבית-דין. (88) שלא מדעת הלווה. (89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. (90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. (91) רבא, שם. (92) אף-על-פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה-שאין-כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

יח. הוֹצִיא⁹³ שְׁטָר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קָרְעוּהוּ
וְכַתְּבוּ לִי שְׁטָר אַחֵר בְּחֲמִשִּׁים⁹⁴ - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ.
שְׂמָא פָּרְעֹו הַכֹּל, וְכַתְּבֵי לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטָר שֶׁל מֵאָה;
וּכְשִׁיחֲזֹר וְיוֹצִיא קִיּוּם זֶה⁹⁵ עַל שְׁטָר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא
הַלּוֹהֶה הַשּׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שְׁטָר אַחֵר הוּא⁹⁶.

(93) מימרא של רב אשי, שם. (94) משום שנפרעתי חמשים. (95) של בית-דין על חמשים. (96) שוברך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים¹

(1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

א. כְּכָר בְּאַרְנָז², שְׁשְׁטָר חוֹב שֵׁישׁ בּוֹ קִנְיָן - פּוֹתְבִין
אוֹתוֹ לְלוֹהֶה אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ. וְכֵן
פּוֹתְבִין³ שְׁטָר לְמוֹכֵר⁴ אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ.
וְכֵן פּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֶה אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַלּוֹהֶה
עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה⁵ אֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּעֵלָה עִמָּה,
וְגֵט לְאִישׁ אֵף עַל פִּי שְׂאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ⁶. אֲבָל אֵין
פּוֹתְבִין שְׁטָרִי אָרוּסִין וְנְשׂוּאִין⁷, וְשְׁטָרִי אָרִיסוֹת
וְקַבְלָנוֹת⁸, וְשְׁטָר פְּרִירַת הַדִּינִין⁹ אוֹ שְׁטָר טַעֲנוֹת
בְּעָלֵי דִינִין¹⁰ וְכֵל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין, אֲלָא מִדַּעַת
שְׁנֵיהֶם. וְכֵל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ¹¹ צְרִיכִין לְהַזְהִיר
בְּתַקּוּנָן¹² כְּשֶׁאֵר הַשְּׁטָרוֹת¹³.

(2) בפרק הקודם ה"ה. (3) משנה בבא-בבא קסז: שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר-חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבא-מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי-חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמה יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו

העדים. (31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. (32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד-משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקה) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התיירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתמה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על-כל-פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא-אם-כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלווקח ואת המלוה].

ז. ראש בית דין³³ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עֲנֵן הַשָּׁטֶר, וְקָרָא הַשָּׁטֶר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מֵאֲמִין אוֹתוֹ³⁴ וְאִמָּתוֹ עָלָיו³⁵ - הֲרִי זֶה חוֹתֵם עַל הַשָּׁטֶר אִף עַל פִּי שְׁלֹא קָרָאָהּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם רִשְׁאֵין לַעֲשׂוֹת בֵּין³⁶, עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד³⁷ הַשָּׁטֶר מִלָּה בְּמִלָּה.

ד. כָּל מִי²¹ שֶׁהִחֲזִק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם²² - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׁמָא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ²³, וְהוּא שָׁנְהוּ כְּדִי לְרִמּוֹת וּלְעֲשׂוֹת קְנוּנָא; שְׁאֵם אִתָּה אוֹמֵר בֶּן - אֵין לְדַבֵּר סוּף. לְפִיכָף, מִי שְׁלֹא הִחֲזִק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכֹא וְאָמַר: כְּתָבוּ עָלַי שָׁטֶר שְׁאֲנִי חֵיב לְפָלוּנִי אוֹ לְזֶה כָּף וְכָף דִּינָרִין - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ עַד שֶׁיִּבְיֵא רֵאִיָּה שְׁזֶה שְׁמוֹ אוֹ יִחֲזַק²⁴.

(33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. (34) לראש בית-הדין אימון מלא בסופר שלו. (35) הסופר מפחד מפניו ולא יעזיז לשנות. (36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיינא ואינש אחרינא - לא". (37) החותם על השטר.

(21) שם קסז: (22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. (23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). (24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ח. שְׁנַיִם³⁸ שֶׁהָיוּ בְּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן שְׁמֻעֲזָן - אֵינֶן יְכוּלִין לְהוֹצִיא שָׁטֶר חוּב זֶה עַל זֶה³⁹, וְלֹא אַחֵר יְכוּל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שָׁטֶר חוּב⁴⁰, אֲלֵא אִם בֶּן בָּאוּ עַדִּי הַשָּׁטֶר בְּעַצְמָן⁴¹ וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשָּׁטֶר שֶׁהִעֲדָנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהִעֲדָנוּ לוֹ בְּהַלּוֹאָה. וְכֵן אֵין מְגַרְשִׁין נִשְׁתַּחֲוִיָּה אֲלֵא זֶה בְּפָנֵי זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטֵרוֹתָיו⁴² שׁוֹבֵר שֶׁשָּׁטְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שְׁמֻעֲזָן⁴³ פְּרוּעַ - שְׁטֵרוֹת שֶׁנִּהְיָ שְׁעָלָיו⁴⁴ פְּרוּעִין⁴⁵. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה אֵלּוּ שְׁשִׁמּוֹתֵיהֶן שׁוּין וּשְׁמוֹת אֲבִיהֶן שׁוּין? יִשְׁלֹשׁ⁴⁶. הֵיוּ שְׁמוֹת אָבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שׁוּין - יִכְתְּבוּ סִמְנֵיהֶן⁴⁷. הֵיוּ דוֹמִין זֶה לְזֶה בְּצוּרָתָן - יִכְתְּבוּ יְחוּסָן⁴⁸. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּם, שְׁנֵיהֶם כְּהֲנִים - יִכְתְּבוּ דוֹרוֹת⁴⁹.

ה. כָּל שָׁטֶר²⁵ שֶׁיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְיִטְעַן הַלֹּה וְיֹאמַר: אֲנִי חֵיב כְּלוּם, שְׁמָא רַמְאִי אַחֵר הָעֵלָה שְׁמוֹ כְּשָׁמִי וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שְׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֲנִי חֵיב כְּלוּם אֲלֵא לְאַחֵר, וְזֶה רַמְאִי הוּא וְהָעֵלָה שְׁמוֹ כְּשֵׁם בְּעַל חוּבִי - מֵאַחֵר שְׁלֹא הִחֲזִק שֵׁם שְׁנַיִם שְׁשִׁמּוֹתֵיהֶן שׁוּין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיו; שְׁחֲזָקָה הוּא, שְׁאֵין הָעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן מְכִירִין אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בּוֹ²⁶. וְכֵן חֲזָקָה שְׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן נוֹדֵעַ לָהֶם בְּיָדָאֵי שְׁאֵלוֹ שֶׁהִעֲדוֹ עַל עֲצָמָן גְּדוּלִים²⁷ וּבְנֵי דַעַת. וְאֵין הָעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֲלֵא אִם בֶּן יוֹדְעִים לְקִירוֹת וּלְחָתָם²⁸.

(38) משנה, ב"ב קעב. (39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר-כך יוציא את השטר בבית-דין ויטעון הלווית לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאר מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד-משנה בשם רשב"א). (40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לזה. (41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה -

(25) שם קלח: (26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא-אם-כן מכירים - אינו צריך ראיה אחרת. (27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא-אם-כן נעשה גדול". (28) ראה ההלכה הבאה.

ו. עֲדִים שְׁאֵין יוֹדְעִין לְחָתָם, וְקָרְעוּ לָהֶן²⁹ נִיר חֶלֶק וְחָתְמוּ עַל הָרְשׁוּם - מִכֵּין אוֹתָן³⁰ מִפְּת מִרְדּוֹת³¹, וְהַשָּׁטֶר פְּסוּל³².

(29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בירו. (30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את

עֲדִית⁶⁰ וּבִינֹנִית, וְלִזָּה זְבוּרִית⁶¹ - זֶה⁶² גֹּבֶה מִן
הַבִּינֹנִית⁶³, וְזֶה⁶⁴ גֹּבֶה מִן הַזְבוּרִית⁶⁵.

(55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. (56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. (57) היה לך לגבות חובך. (58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית-דין חנם. (59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). (60) שדה משובחת. (61) שדה גרועה. (62) בעל הזיבורית. (63) כדין כל בעל-חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. (64) בעל עידית ובינונית. (65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיה, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל-חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויה בעל הזיבורית, ומשום כך בית-דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם-כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית-דין שלא לצורך. [המגיד-משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל-חוב בבינונית". ותיקן שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויה בעל הזיבורית, כגון שבית-דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, והיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף-משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית-דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתיר את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר-כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אעפ"כ שהיא עכשו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא-קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב"טור' חו"מ ס" קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

יא. הוציא שטר חוב על חברו, והלה⁶⁶ מוציא שטר שפֿמֿכר לו השָׁדָה⁶⁷: אם היו בִּמְקוֹם שְׁנוֹתָן הַלּוֹקֶת הַמַּעוֹת וְאַחַר כֵּן כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשֹּׁטֶר - הָרִי שֹׁטֶר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בְּטֹל; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ⁶⁸: אֵלּוּ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ - הִיָּה לָךְ לַפְרַע חוֹבְךָ⁶⁹. אֲכַל בְּמִקּוֹם שְׁכּוֹתֶיךָ וְאַחַר כֵּן נוֹתְנִין⁷⁰ - הָרִי שֹׁטֶר הַחוֹב קָיָם; שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר: מִכְרָתִי לָךְ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה לָךְ נִכְסִים יְדוּעִים שֶׁאֲגַבֶּה מִן חוֹב שְׁלִי.

הרי זה כמלוה על-פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. (42) של לוה. (43) שלויתי ממנו כסף. (44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. (45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה-נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף-על-פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד-משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. (46) יכתבו שמות הדור השלישי. (47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. (48) כהן, לוי, ישראל. (49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

ט. הוציא עליו⁵⁰ שטר שכתוב בו: אֲנִי פְלוֹנִי בֶן פְלוֹנִי לְוִיתִי מִמֶּךָ⁵¹ מֶנָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם הַמְלוֹה - כֵּל מִי שֶׁיֵּצֵא שֹׁטֶר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גֹּבֶה בּוֹ⁵², וְאִינוּ יִכּוֹל לְדַחֲתוֹ וְלוֹמַר: שֶׁל אַחֵר הוּא וְנִפְלִי⁵³. וְכֵן⁵⁴ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הִדְרִין בְּעִיר אַחַת, שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שֹׁטֶר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר - אִינוּ יִכּוֹל לְדַחֲתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לְפִלּוֹנִי שֶׁהוּא בְּשִׁמְךָ אֲנִי חַיֵּב, וּמִמֶּנּוּ נִפֵּל הַשֹּׁטֶר; אֲלֹא הָרִי זֶה שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יָדוֹ גֹּבֶה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִפְלִיָּה.

(50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. (51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית-דינו של רב הונא. (52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. (53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". (54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר-חוב על אחרים.

י. שְׁנֵים⁵⁵ שֶׁהוֹצִיאוּ כֵּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שֹׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ⁵⁶ - אֵין הָאֲחֵרוֹן יִכּוֹל לֹמַר לְרֵאשׁוֹן: אֵלּוּ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ, הִיאָךְ אַתָּה לֹנֶה מִמֶּנִּי⁵⁷? אֲלֹא זֶה גֹּבֶה חוֹבוֹ וְזֶה גֹּבֶה חוֹבוֹ. הִיָּה זֶה בְּמִאָּה וְזֶה בְּמִאָּה, וְיֵשׁ לָזֶה עֲדִית וְלִזָּה עֲדִית, אוּ לִזָּה בִּינֹנִית וְלִזָּה בִּינֹנִית, לִזָּה זְבוּרִית וְלִזָּה זְבוּרִית - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן, אֲלֹא כֵּל אֶחָד וְאַחַד עוֹמֵד בְּשָׁלוֹ⁵⁸. הִיָּה לָזֶה⁵⁹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני כ"ט מנחם-אב – ספר משפטים – הלכות מלוה ולוה צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בטרא) שהנאה זו אין כוחה יפה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב שחייב לו ובא חברו ואמר "הנה לו ואני אשלם" מכיון ש"לא מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווה" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלוה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חנוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 ה' 23)

6 שם. 7 משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. 8 במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלוה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

15 ג. המלוה את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה; אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה¹⁰; אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל¹¹, אלא מן הלוה. הנה הלוה אלא ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה; אם יכול להוציא מידו - יוציא, או ישמתוהו בית דין¹² עד שיתן לו.

9 שנינו (שם קעג): "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא יפרע מן הערב תחילה. 10 רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. 11 אפילו אם הלוה מסרב לפרוע. 12 כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

25 ד. התנה¹³ המלוה על הערב ואמר לו: על מנת שאפרע ממי שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב¹⁴. אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה¹⁵, או שהיה קבלן¹⁶ - הרי זה יתבע את הערב הנה או את הקבלן¹⁷ תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים¹⁸ ללוה.

13 שם קעג: 14 בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללוה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללוה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הרי"ה הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן

66 הלווה. 67 שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. 68 הלוקח אומר למוכר. 69 לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמו"ן, ולפי הביאור בגמרא שם. ומוכן מאליי, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד-משנה). 70 ואי-אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

יום שני כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק חמשה ועשרים

1 מבאר דיני ערבות וקבלנות.

1 א. המלוה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחר: אני ערב; או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחר: הנה ואני ערב; או שהיה חונק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו: הנה ואני ערב - אין הערב חייב כלום³, ואפילו אמר 'אני ערב' בפני בית דין⁴. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה - כל אלו הפנים, בין בפני בית דין בין בינו לבין המלוה, נשתעבד⁵.

2 בבא בטרא קעו: 3 משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. 4 שלא על פי התערבות בית הדין. 5 משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בטרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

8 ב. אמר לו⁶ בשעת מתן מעות: הלוהו ואני ערב - נשתעבד הערב⁷, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו. כגון שהיה בית דין רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: הניחיהו ואני ערב לכם. הואיל ויש לו הנאה שהאמיניהו בית דין, באותה הנה שיעבד עצמו⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב... וכן אם בית דין עשו אותו ערב... אע"פ שלא קנו מידו... הואיל ויש לו הנאה שהאמיניהו בית דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית-דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמיניהו בית-דין,

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבאר ב'רבינו גרשום' וב'נימוקי יוסף' (סוף בבא

ערכות, ורבינו ג' לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו. (15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". (16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. (17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. אִיזְהוּ עָרֵב? וְאִיזְהוּ קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאִנִּי נוֹתֵן לָךְ - זֶהוּ קַבְּלָן, שֵׁשׁ לְמַלְלוֹה לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ תַּחֲלָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מִנֵּת שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִרְצָה. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: הִלְלוּהוּ וְאִנִּי עָרֵב, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי פֹרֵעַ, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי חֵיִב, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי נוֹתֵן, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאִנִּי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאִנִּי פֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וְאִנִּי חֵיִב, תֵּן לוֹ וְאִנִּי עָרֵב - פֶּלֶן לְשׁוֹן עֲרֻכְנוֹת הַיָּד, וְאִנִּי תוֹבְעוֹ תַּחֲלָה, וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ נִכְסִים לְלוֹה, עַד שְׁיִפְרֹשׁ וְיֹאמַר: מִמִּי שְׁאִרְצָה אֶפְרַע.¹⁹

19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאב"י ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ו. עָרֵב²² שֶׁל כְּתֵבָה, אֶף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוֹ - פֶּטוּר מִלְּשִׁלֵּם; שֶׁהִי מִצְוָה עֲשֵׂה²³, וְלֹא חֹסֵר מִמּוֹן²⁴. וְאִם הָיָה הָאֵב עָרֵב²⁵ לְכִתְבַּת בְּנוֹ, וְקֵנוּ מִיָּדוֹ - חֵיִב²⁶. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֵבָה - חֵיִב²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חייב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב.) אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש עמ"ד עמוד 150 הע' 41)

22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך

ז. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וּבָא לוֹ וְקִבֵּל אַחֲרֵיָתוֹ עָלָיו²⁸ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד לוֹ, שֶׁזוֹ אֶסְמַכְתָּא הִיא²⁹. וְאִם קֵנוּ מִיָּדוֹ שְׂדֵה עָרֵב לְשִׁלֵּם דְּמֵי מָכַר זֶה פֶּל עַת שִׁירְצָה שִׁתְּבַעְנוּ לְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה חֵיִב³⁰. וְכִזָּה הוֹרֵו רַבּוֹתֵי.

28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווה על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

ח. וְכֵן הָעָרֵב אוֹ הַקַּבְּלָן שֶׁחֵיבּוֹ עֲצָמָן עַל תְּנָאי, אֶף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסְמַכְתָּא³¹. בִּיַּצֵּד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאִנִּי אֶתֵּן לָךְ אִם יְהִי כֶּף וְכֶף אוֹ אִם לֹא יְהִי. שְׁפָל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה).
38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שעבר ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

17 יג. מי שלא פרש קצב הדבר שעבר, כגון שאמר
18 לו: כל מה שתתן תן לו ואני ערב, או מכר לו ואני
19 ערב, או הלווה ואני ערב - יש מן הגאונים שהורה:
20 אפלו מכר לו בעשרת אלפים או הלווה מאה אלף
21 - נשתעבד הערב בכל. ויראה לי, שאין זה הערב
22 חייב פלוס; שפיון שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו
23 בו - לא סמכה דעתו ולא שעבד עצמו³⁹. ודברים
24 של טעם הם למבין.

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

25 יד. מי שאמר לחברו: הלווה ואני ערב לגופו של
26 לוה זה, לא ערב לעצמו של ממוין⁴⁰, אלא כל זמן
27 שתמצא אביאנו לך⁴¹, וכן אם אמר לו אחר שהלווה
28 ותבעו: הניחיה, כל זמן שתתבענו אביאנו לך, וקנו
29 מיד⁴² על זה, אם לא יביא זה הלוה - יש מן
30 הגאונים שהורה, שהוא חייב לשלם⁴³; ויש מי
31 שהורה, שאפלו התנה ואמר: אם לא אביאנו או
32 שקמת או שפירח אהיה חייב לשלם - הרי זו
33 אסמכתא, ולא נשתעבד. ולזה דעתנו נוטה.

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה.
41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין.
43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פרק נשעה ועשרים

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבאר בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

34 א. המלוה² את חברו בשטר, ואחר שהעידו³ העדים
35 בשטר בא ערב וערב את הלוה⁴, אף על פי שקנו
36 מידו ונשתעבד לשלם כמו שבארנו⁵, כשיבוא
37 המלוה להפירע מנכסי הערב הזה - אינו טורף
38 מנכסים משעבדים⁶. הנה הערב בגופו של שטר
39 קדם חתימת העדים: אם כתבו: פלוני ערב, שהרי

1 התלוה שעבדו שאינו חייב בו באם יהיה ואם לא
2 יהיה - לא גמר והקנה קנין שלם, ולפיכך לא
3 נשתעבד.

31) כשתלה בפירוש את השתעבודותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

4 ט. שנים שלוו³² בשטר אחד או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין שלוה אחד מהן או לקח בשתפות - הרי הן ערבאין זה לזה³³, אף על פי שלא פרש.

32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. 33) כל אחד דינו כלוה לגבי מחצית ההלוואה ובערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נזדמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

7 י. שנים שעברו לאחד, כשיבוא המלוה לפירע מן
8 הערב - יפירע מאי זה מהן שירצה³⁴. ואם לא היה
9 לאחד פדי החוב - חוזר ותובע השני בשאר החוב.

34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערכים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמחו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפירע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפירע מאחד מהן - יפירע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא יפירע מאחד מהן" הכוונה שלא יפירע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

10 יא. ואחד שעבר לשנים, כשיפירע למלוה - יודיעו³⁵
11 על חוב איזה משניהם פורע, פדי שחזור עליו³⁶.

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

12 יב. האומר לחברו³⁷: ערב לפלוני כך וכך ואני ערב
13 לך-הרי זה כמי שאמר לו: הלווה ואני ערב; וכשם
14 שנשתעבד הערב למלוה, כך נשתעבד ערב לערב
15 ראשון³⁸. ודין הערב עם המלוה ודין ערב ראשון
16 עם השני דין אחד הוא.

יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פ"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. (20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו-תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאחר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו-תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. (21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו - בית-דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף-משנה בשם 'בעל התרומות'). (22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מְלוּה שֶׁתִּבַּע אֶת הַלֹּהֶ וּמִצָּאוֹ שֶׁהוּא עֲנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד שִׁישְׁבַּע הַלֹּהֶ ²³ בְּתַקְנַת אַחֲרוֹנִים ²⁴ שָׁאִין לוֹ פְּלוֹם; שָׁמָּה יַעֲשׂוּ קְנוּיָא ²⁵ עַל נִכְסָיו שֶׁל עֶרֶב ²⁶.

(23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. (24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשארין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. (25) מעשה רמאות. (26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עֶרֶב לַחֲבֵרוֹ בְּמִלְוֹה עַל פֶּה, וּבֹא הַמְלוּה לְתַבַּע אֶת הָעֶרֶב, וְהָיָה הַלֹּהֶ בְּמִדִּינַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הָעֶרֶב: הֲבֵא רֵאִיָּה שְׁלֹא פָּרַעְךָ ²⁷ הַלֹּהֶ, וְאֲנִי אֶשְׁלֹם לָךְ.

(27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על-פה, כמבואר למעלה פ"א ה"א (מגיד-משנה).

ו. עֶרֶב שֶׁקָּדַם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוּבוֹ - הָרִי זֶה חוּזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלֹּהֶ ²⁸ כֹּל מֵה שֶׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אֲףִי עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה מְלוּה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֵידִים פָּלִל. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פֶּשְׁאָמֵר לוֹ הַלֹּהֶ בָּעֵת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב: עֶרְכִּנִי וְשְׁלֹם; אֲבָל אִם עָמַד בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְנַעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב אוֹ קַבְּלָן, אוֹ שָׁאָמֵר

1 אֵינוֹ מְעַרְבִּי עִם הַלֹּהֶ בְּמִלְוֹה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ מִן הַמִּשְׁעָבָדִים ⁹; אֲבָל אִם כָּתוּב בִּשְׁטָר: פְּלוֹנִי לֹהֶ מִפְּלוֹנִי כֶּף וְכָף וּפְלוֹנִי ¹⁰ עֶרֶב, שֶׁהָיָה עֶרְבוֹ לֹהֶ עִם עֶרֶב בִּשְׁטָר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁל עֶרֶב, וְאַחֵר כֶּף חֲתָמוֹ עֵידִים בִּשְׁטָר - הָרִי זֶה נִפְרַע מִנִּכְסֵי עֶרֶב הַמִּשְׁעָבָדִים ¹¹.

(2) משנה בבא-בבא קעה: וגמרא שם קעו: (3) שחתמו. (4) וכתב ערבותו בשטר-החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). (5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. (6) של הערב. (7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. (8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר-כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". (9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד-משנה). (10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. (11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד-משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיי' שם, ובלחם-משנה).

ב. מְלוּה שֶׁתִּבַּע אֶת הַלֹּהֶ וְלֹא מִצָּא לוֹ נִכְסִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרֵעַ מִן הָעֶרֶב עַד אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַבְּטָה ¹² הָעֶרֶב לְשֹׁלֵם. לֹא יִהְיֶה כֹחַ זֶה פָּחוֹת מִן הַלֹּהֶ עֲצָמוֹ ¹³. וְכֵּן הוֹרִי הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ - הֵכַל לְפִי הַתְּנָא ¹⁴.

(12) על-ידי בית-דין. (13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לוה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית-הדין, שייכות גם בערב. (14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מְלוּה שֶׁבֹא לְתַבַּע אֶת הַלֹּהֶ וְלֹא מִצָּא לוֹ נִכְסִים ¹⁵ - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲוֹתָ ¹⁶ וְלוֹמַר: לֵךְ אַצֵּל הַקַּבְּלָן, הָרִי יֵשׁ לָךְ ¹⁷ לְתַבַּע אוֹתוֹ תְּחִלָּה ¹⁸; אֲבָל תּוֹבַע כֹּל מִי שֶׁרָצָה תְּחִלָּה ¹⁹. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְּלָן הַמְּעוֹת מִיָּד הַמְלוּה וְנָתַנוּ בְּיַד הַלֹּהֶ - אֵין לַמְלוּה בְּיַד הַלֹּהֶ פְּלוֹם ²⁰. הִנֵּה הַלֹּהֶ בְּמִדִּינַת אַחֲרֵת ²¹, שָׁאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעַ וְלֹא לִילֵךְ אֵלָיו, אוֹ שִׁמַּת הַלֹּהֶ וְהַיָּתִי יְתוֹמִים קִטְנִים, שָׁאִין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן - הָרִי זֶה תּוֹבַע אֶת הָעֶרֶב תְּחִלָּה, שֶׁהָרִי אֵין הַלֹּהֶ מְצוּי ²².

(15) ידועים. (16) שם קעד. "לא מיפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". (17) הזכות. (18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. (19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משוכחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללוה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ט מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה צה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) שם קעד: מעשה שהיה. (40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. (41) ואילמלא קיבל מהלוה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלוה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

ז. פל ערב⁴² שפא לטל מה שפערע, בין שפא להפערע מיורשי לזה בין מלוה עצמו⁴³ - הרי זה צריך להביא ראיה שפערע⁴⁴. ואין מציאת שטר החוב⁴⁵ שעליו פיד הערב ראיה, שפא נפל השטר מיד המלוה ולא פרע זה כלום⁴⁶.

(42) ברייתא, שם. (43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללוה עצמו. (44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על-פה. (45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. (46) כשהלוה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואיני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפוע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב"טור" שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע ו"ש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

ח. האומר לחברו: ערבתי לי, והוא אומר: לא ערבתי; או שאמר הערב ללוה: אתה הרשיתני לערב אותך ולתן, והוא אומר: מדעתך ערבתי, או לא ערבתי כלל; או שאמר הערב: פרעתי המלוה בפניך, והלה אומר: לא פרעתי, או שאמר לו: כן פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי⁴⁷; או שאמר המלוה: ערבתי לי מאתים, והוא אומר: לא ערבתי אלא מנה - מכל אלו הטענות ופיוצא פהן, המוציא מחברו עליו הראיה. או ישבע⁴⁸ הנתבע שבועת הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, פשאר כל טענות הממוין⁴⁹.

(47) ומסיים רבינו: ש"שבע הנתבע שבועת היסט". אף-על-פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלוה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד-משנה). (48) נראה שצריך לומר: המוציא מחברו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסט או שבועת התורה. (49) שכופר הכל נשבע היסט ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עבד או אשת איש שלוו, או שערכו את אחרים

לו הלוה: ערבני, ולא הרשהו שיתן ויפרע החוב²⁹ - אין הלוה חייב לשלם לו כלום³⁰. וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו³¹, אפלו היה החוב על המשפוח³² - אין הלוה חייב כלום, ונוטל משפוחו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שפא היה הלוה מפיס את המלוה ומוחל לו³³. מת הלוה³⁴, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את היורשים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קדם שיעמות, כגון שהודה בו קדם³⁵, או שנדהו³⁶ ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היורשין³⁷ כל מה שפערע³⁸. היה המלוה עובד פוכבים³⁹ - אין היורשין חייבין לשלם⁴⁰; שפא אביהן נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהעובד פוכבים תובע את הערב תחילה⁴¹, ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיודיע היתומים. אבל אם הודיען שהעובד פוכבים תובע אותו והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

(28) כן משמע מברייתא בבא-בבא קעד: (29) שלא אמר: "ושלם". (30) במגיד-משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלוה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר-חובו של חברו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד-משנה, שאם עמד הלוה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית-דין - חייב הלוה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). (31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' אישות הי"ט. (32) ירושלמי, שם פ"ג ה"ב. (33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. (34) מעשה שהיה, הובא בבבא-בבא קעד. המדובר כשאמר לו הלוה: "ערבני ושלם". (35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. (36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. (37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב"טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. (38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הוראה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף-על-פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלוה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צרי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד-משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלוה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו.

(55) פנויה. (56) בבא-בטרא קלט. (57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. (58) וכשם שמלוה על-פה אינו גובה מן הלוקחות, כך אינו גובה מהבעל. (59) בפ"ב מהל' זכיה ומתנה ה"ב. (60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פרק שבעה ועשרים

(1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדיו גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

א. שטר² שכתוב בכל לשון ובכל פתב: אם היה עשוי פתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להנדיח³ ולא להוסיף ולא לגרע, והיו עדיו ישראל, ויודעין לקרותו - הרי הוא פשר, וגובין בו מן המשעבד⁴. אכל⁵ כל השטרות שחומתיהן⁶ עובדי כוכבים - הרי אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב⁷. והוא שיתן המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: לפנינו מנה פלוני לפלוני פה וכה דמי המכר או מעות החוב. והוא שיהיו עשויין בערפאות שלהם; אבל במקום קבוץ פליליהן⁸ בלא קיום השופט שלהם - לא יועילו פלוס⁹. וכן צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו העובדי כוכבים שהן עדי השטר ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן, שאינן יודעין בקבלנות שחד¹⁰. ואם חסרו שטרי העובדי כוכבים דבר מכל אלו - הרי הן פתורס. וכן שטרי הודאות¹¹ ומתנות ופשרות ומחילות¹² שהן בעדים שלהן, אף על פי שיש בהן כל הדברים שמנינו - הרי הן פתורס¹³. והורו רבותי: שאפלו שטרי חוב שלהן שנתנו המעות בפניהם - פסולין¹⁴, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם. ואין אני מודה בזה¹⁵. אם לא ידעו¹⁶ דיני ישראל לקרות שטר זה הנעשה בערפאות של עובדי כוכבים - נותנו לשני עובדי כוכבים זה שלא בפני זה וקורין לו, שנמצא כל אחד מהן כמסיח לפי תמו¹⁷. וגובה בו מבני חורין¹⁸, אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול, שהרי לא ידעו הלוקחות פמה שנעשה בעובדי כוכבים.

(2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: (3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. (4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. (5) העדים החתומים עליו. (6) דינים כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד-משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות

1 ונתחילו לשלם⁵⁰ - פשישתחרר העבד ותתגרש האשה או תתאלמן ישלמו⁵¹.

(50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. (51) מקור הדין, במשנה בבא-קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאינן להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד-משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גולה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד-משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבא-בטרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

3 י. קטן שלוה - חייב לשלם פשיגדיל⁵². ואין פותבין עליו שטרי⁵³, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו; שאין קנין מיד הקטן פלוס.

(52) אף-על-פי ששנינו (בבא-קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד-משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). (53) זה נלמד ממה שאמרו בבא-בטרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא-אם-כן נעשה בגדול.

6 יא. קטן שערב את אחרים - הורו הגאונים, שאינו חייב לשלם פלוס אף פשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי הקטן - אבד את מעותיו. שאין לקטן דעת כדי לשעבד עצמו⁵⁴ בדבר שאינו חייב בו, ולא בערבות ולא בכל פיצא בזה. ודין אמת הוא, וכן ראוי לדון.

(54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

12 יב. האשה⁵⁵ שלוהה בשטר או ערבה בשטר ונשאת - חייבת לשלם⁵⁶ אחר שנשאת⁵⁷. ואם היתה מלוה על פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; ופרשות בעל פרשות לוקח⁵⁸ הוא, כמו שבארנו⁵⁹ בכמה מקומות. ואם היו אותן מעות ההלוואה עצמן קנימין - יחזירו אותן למלוה⁶⁰.

בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו בשם־מסרו בפניהן, ויהיה פתקון שטר ישראל, שאינו יכול להזדיף ולא להוסיף ולא לגרע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדים? מפני שאין לו קול.

(18) שם י: יא. (19) משום שסומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף-משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים – פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים – הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותיירן, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים – לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תקון שטרי ישראל כך הוא: כל השטרות כלן צריך שיהיו מענינו של שטר בשיטה אחרונה. [אלא] שאין למדין משיטה אחרונה, שמא יהיו העדים מרחקין מגופו של שטר בכדי השיטה, וכא זה המזיף וכתב באותו הרוח שיטה זו.

(20) בבא-בבא קסא: (21) לכתוב שנית. (22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. (23) נימקו למה אין למדים משיטה אחרונה. (24) חתימת העדים. במגיד-משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עדים שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין – פסול²⁶; פחות מכאן – כשר²⁷. שתי שיטין שאמרו – בכתב ידי עדים, ולא בכתב ידי סופר²⁸; שכל המזיף – אינו הולך אחר הסופר, אלא אחר העדים. ושתי שיטין אלו – הן ואירן²⁹, כגון למ"ד על כ"ף³⁰. היו העדים מרחקין מן הכתב יתר על שתי שיטין, והיה הרוח שביין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובים – הרי זה כשר³¹, שהרי אינו יכול להזדיף. ואם מלאהו בשטריות³² של דיו – פסול; שמא העדים על השטריות חתמו³³, ולא על גופו [של שטר]. היה השטר³⁴ פלו עם עידו בשיטה אחת – הרי זה כשר³⁵.

של גוים (ערכאות = בית-משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים – כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר – קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתירן שמואל: "דינא דמלכותא – דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותיירון אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא – דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד-משנה). (7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על-פי הוראותיהם. (8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. (9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. (10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי-חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. (11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל-פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל-פה מועילה. (12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. (13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על-פה אף-על-פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. (14) אלא שטרי-חוב דינם כשטרי מכר. ואף-על-פי-כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי-חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר – כשנטרפה השדה מיד הלוקח – גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פ"א ה"ה) ומשום שבית-הדין מאמין לכל הכתוב בשטר – הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד-משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). (15) כרב פפא, שם יט: (16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. (17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם-כן מוציאים קול. [במגיד-משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שטר¹⁸ שעדי עובדי פוכבים שמסרו הלוה ליד המלוה או המוכר ליד הלוקח בפני שני עדים מישראל, אף על פי שאינו עשוי בערכאות של עובדי פוכבים ואין בו כל הדברים שמנינו – הרי זה גובה מבני חורין¹⁹. והוא שיהיו העדים שמסר

עֲדִים או סְמוּךְ לְצַד הַשְּׁטָר⁴² או מֵאַחֲרָיו⁴³ כְּנֶגֶד
הַקֶּתֶב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקְּיֹום וְהַשְּׁטָר רוּחַ שְׁיִטָּה אַחַת
- פְּסוּל⁴⁴; שְׂמָא יַחְתָּךְ הַשְּׁטָר שְׁנֵתֶקֶים, וַיִּזְנֶף בְּאוֹתָהּ
שְׁיִטָּה שְׁטָר וְשָׁנִי עֲדִיו⁴⁵, וְנִמְצָא הַקְּיֹום עַל שְׁטָר
מִזְנֶה.

(41 שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן
השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר
הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף.
(43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב
הקיום או כותבים בראש הקלף. (44) כרבי יוחנן שם.
מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. (45) יזיף
חתימתם.

ז. הִרְחִיק⁴⁶ אֶת הַקְּיֹום מִן הַשְּׁטָר יִתְרָה⁴⁷ עַל שְׁתֵּי
שְׁיִטִּין, וּמֵלֵא כָּל הָרוּחַ שְׁרִיטוֹת דִּין - פֶּשֶׁר, שְׁהָרִי
אֵינוֹ יָכוֹל לִזְנֶף⁴⁸; וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שְׁיִקְיָמוּ
קִיֹּום עַל הַשְּׁרִיטוֹת, אֲלֵא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר.

(46 שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל-שכן פחות
משתי שורות. (48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים
השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמה אישרו
את השריטות, אבל בקיום בית-דין כשר - כמו שמנמק רבינו
בסמוך, שבית-דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְּחַקִּין⁴⁹ כֵּלָן - צָרִיךְ שִׁיכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף
הַשְּׁטָר, וַיֹּאמֶר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מְלָה פְּלוֹנִית אוֹ
שְׁיִטָּה פְּלוֹנִית עַל מַחֲק, או תְּלוּיָה⁵⁰, וְהִפֵּל קֵים. וְאִם
הָיָה הַמְּחַק בְּמָקוֹם שְׁרִיר וְקֵים, וּבְשַׁעֲוֹר שְׁרִיר
וְקֵים⁵¹, אָף עַל פִּי שְׁחֹזֵר וְקִימוֹ⁵² - פְּסוּל; שְׂמָא
מְחַק⁵³, וְכֵתֵב דְּבָר שְׁזִיף, וְחֹזֵר וְקִימוֹ בְּרוּחַ שְׁבִין
הַקֶּתֶב וְהַעֲדִים⁵⁴.

(49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: (50) בין שורה
לשורה. (51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל
שריר וקיים. (52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח
שלמעלה. (53) את השריר וקים. (54) שריחקו חתימתם
שיטה אחת. [מלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או
תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה
מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה
- שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים
מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד-משנה מביא
בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר
ב'טור' שם סי' מד אות ו, שחוששים שמה היה כתוב
במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב
מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סע' ה
פסק כרבינון].

ט. שְׁטָר⁵⁵ הֵבֵא הוּא וְעֲדָיו עַל הַמְּחַק - פֶּשֶׁר. וְאִם
תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק⁵⁶ - אֵינוֹ דוֹמֶה מִי
שְׁנִימְחֵק פַּעַם אַחַת לְנִימְחֵק שְׁתֵּי פַעַמִּים⁵⁷. וְאִם
תֹּאמַר: שְׂמָא גְּמַחֵק שְׁתֵּי פַעַמִּים מְקוֹם הַעֲדִים⁵⁸,
וְאַחֵר שֶׁכֵּתֵב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ וְכוּתֵּב כָּל מָה

(25) ברייתא שם. (26) חששו חכמים, שמה יחתוך בעל
השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון
החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. (27) שהרי אין למדים
משיטה אחרונה. (28) הסופר רגיל בכתיבה, וידידו
מאומנות, וכתב-ידו אינו גס ככתב-יד העדים שאינם
מאומנים. (29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין
חתימות העדים. (30) כף סופית, היינו שלושה אירים: א.
בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה;
ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. (31) שם
קסב: כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו יונה, שהמדובר
כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו
לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול.
וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם
מילאוהו המלוה בהסכמת הלווה - כשר. ומה שאמר פסול,
הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל:
כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין
המלוה יכול לשעבד את הלווה על-ידי מילוי בקרובים שלא
מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד
בית-דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה,
מכיון שנפסל על-ידי בית-דין אין להכשירו. [ונאמר בענין
זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת
העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק
בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין
בו קנין. ונתבאר ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך',
ובסמ"ע ושו"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא
נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].
(32) גמרא שם קסג. (33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא
המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. (34) שם קסג:
(35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא
במגיד-משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של
השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך
את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא
רוצה בקלף החלק שמיימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר
שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשְּׁטָר³⁶ בְּשִׁיטָּה זוֹ וְהַעֲדִים בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה -
פְּסוּל; שְׂמָא אֵלוֹ הַעֲדִים הָיוּ מְרַחֲקִין מִן הַשְּׁטָר
פֶּשֶׁר שְׁיִטָּה אַחַת, וְיַחְתָּךְ כָּל הַשְּׁטָר, וְכֵתֵב זֶה הַשְּׁטָר
בְּאוֹתָהּ הַשְּׁיִטָּה, וְנִמְצָאוּ אֵלוֹ הַעֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ.
וְכֵן³⁷ אִם הָיָה הַשְּׁטָר וְשָׁנִי עֲדִים בְּשִׁיטָּה אַחַת, וְשָׁנִי
עֲדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה, וְאָמַר³⁸: אֲנִי נִתְּפוּנָתִי
לְרִבּוֹת הַעֲדִים³⁹ - אִין מְקִימִין שְׁטָר זֶה מֵעֲדִים שֶׁל
מָטָה בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה, אֲלֵא מֵעֲדִים שֶׁל מַעְלָה; שְׂמָא
בְּשִׁיטָּה שְׁהִיתָה בֵּין הַעֲדִים שֶׁל מָטָה וּבֵין הַשְּׁטָר
שְׁחַתָּךְ כֶּתֵב שְׁטָר זֶה וְשָׁנִי עֲדִיו⁴⁰.

(36) שם עמוד ב. (37) שם. (38) לבית-דין ששאלו למה
חתמו ארבעה עדים. (39) והוא מבקש לקיים את חתימת
העדים. (40) זיף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך
הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיֹּום בֵּית דִּין⁴¹ צָרִיךְ שִׁיחֶה סְמוּךְ לְכֵתֵב יָדִי

ה"א או ח"ת, והניח רגלה האחת⁷⁴ מקום ו"ו. וכל²⁵
פיוצא בזה מדקדקין בו בכל לשון ובכל קרב.²⁶

69) שם. 70) ראה למעלה ה"ט. 71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. 72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שה'ואו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). 73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". 74) הימנית.

יג. משלש⁷⁵ ועד עשר אין פותבין בסוף שיטה, שפא זיפה⁷⁶ ויחזיר השלש לשלשים והעשר עשרים. ואם נזדמן לו בסוף שיטה - מחזיר הדבור⁷⁷ בגופו של שטר פעמים רבות, עד שיקבא בפאמצע השיטה⁷⁸.

75) אביי, שם. 76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"ם". 77) כותב שנית את השטר או את הקטע. 78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזיף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

יד. שטר⁷⁹ שכתבו מלמעלה מנה⁸⁰ ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הפל הולף אחר התחתון. ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם?⁸¹ לפי שאין האחד תלוי בחברו. שאם היה פתוב בו: מאה שהן מאתים, או מאתים שהן מאה - היה נוטל מאה⁸²; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון - הלף אחר אחרון. היה בו מלמעלה שם, ולמטה שם קרוב לו - הלף אחר התחתון⁸³. אם פן, למה פותבין את העליון? שפא תמחק אות אחת מן התחתון, וילמד מן העליון⁸⁴. פגון שהיה⁸⁵ בעליון חנני או ענני, ובתחתון חנן או ענן - בידוע שהוא השם העליון. אבל לא ילמד תחתון מעליון בשתי אותיות⁸⁶.

79) משנה, שם קסז. 80) מאה דינרי כסף. 81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. 82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. 84) כל זה במשנה הנ"ל.

1 שירצה, שהרי הוא ועדיו בלו שנה, מפני שנמחק
2 הכל שתי פעמים - פבר תקנו חכמים, שלא יהיו
3 העדים חותמין על שטר מחוק, אלא אם פן נמחק
4 בפניהם⁵⁹.

55) שם קסג: וקסד. 56) שפא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. 57) והזיוף ניכר. 58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. 59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שטר⁶⁰ הבא הוא ועדיו על המחק, והקיום מלמטה על הנר - אין מקדמין אותו מעדי הקיום⁶¹ אלא מעדים שלמעלה; שפא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הרוח מלא שריטות של דיור⁶², וחתך גוף השטר, ומחק השריטות, וכתב השטר ועדיו⁶³ על המחק.

60) שם. 61) אם בא לבית-דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. 62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. 63) שזיף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף-על-פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד-משנה).

יא. שטר⁶⁴ הבא על הנר, ועדיו על המחק - פסול; שפא ימחק השטר ויזיפה⁶⁵, ונמצא הוא ועדיו על המחק⁶⁶. ואם פתבו⁶⁷ העדים: אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הנר - פשר. וכותבין פן בין עד לעד, פדי שלא יזיפה⁶⁸.

64) שם קסד. 65) יזיף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. 66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. 67) שם. 68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחקו. כל זה מבואר בגמרא שם.

יב. שטר⁶⁹ הבא על המחק, ועדיו על הנר - פסול. ואפילו פתבו העדים: אנחנו עדים חתמנו על הנר, והשטר על המחק. מפני שהוא מוחק אותו פעם שניה, וכתוב כל מה שירצה, וכיון שפלו נמחק שתי פעמים אינו נפר; שאלו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמים - היה נפר⁷⁰. ומתקון השטרות: להתבונן⁷¹ בשטר בוי"ן וזיני"ן שלו שלא יהו דחוקין בין התבות, שפא זיף והוסיף⁷². ולא יהיו מדקדקין⁷³, שפא מחק אות אחת, פגון

ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "איסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף-על-פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). (100) שהרי הוא המוחזר. (101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד-משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'). (ראה 'בית יוסף' שם).

יז. פתוב בזה¹⁰²: מטבע זהב - אין פחות מדינר זהב¹⁰³. זהב דינרין, או דינרין זהב - אין פחות משנה שני דינרין של זהב. זהב דינרין - אין פחות משנה שני דינרין של פסוק מן הזהב¹⁰⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(102) ברייתא שם קסה: (103) שהוא 25 דינרי כסף. (104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תמו הלכות מלנה ולנה

יום שלישי ל' מנחם-אב ה'תשע"ז

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא. והיא: דין טוען ומודה או כופר.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הטוען² את חברו במטלטלין, והודה לו במקצת - הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה; שנאמר: אשר יאמר כי הוא זה³. וכן⁴ אם קפר בכל ואומר: לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד [שהוא חייב לו] - הרי זה נשבע מן התורה. ומפי השמועה⁵ למדו⁶, שכל מקום ששנים מחיבין אותו מומן - אחד מחיבו שבועה. וכן למדו⁷ מפי השמועה, שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם⁸, אבל קם הוא לשבועה.

(2) משנה שבועות לח: (3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). (4) גמרא שם מ. (5) משמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (6) ברייתא שם. (7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. (8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אין לך מחיב שבועה מן התורה חוץ משלשה:

(85) ברייתא שם קסו: (86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. פתוב בזה⁸⁷ מלמעלה ספלי⁸⁸, ומלמטה קפל⁸⁹ - הכל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל. פתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זכוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ"ף⁹⁰, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה. שיד בעל השטר על התחתונה⁹¹. מעשה בשטר⁹², שהיה פתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות וזוז אחד או שש מאות אסתירא⁹³ וזוז; אמרו חכמים⁹⁴: יטל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר: שש מאות פרוטה וזוז⁹⁵? לפי שהפרוטות כולל אותן הסופר וזוין⁹⁶ ואחר כך בותבין. וכן כל פיוצא בזה בכל זמן ובכל מקום, לפי דרכם הידוע - על פיו עושין.

(87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. (88) ראשי-תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. (89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. (90) בכתב-יד שלהם ה'קוף' דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. (91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. (92) שם. (93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הרי"ף מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף-משנה]. (94) אביי, שם. (95) המטבע הפחות ביותר. (96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שטר⁹⁷ שכתוב בו: אסתירא מאה מעי⁹⁸, או שכתוב בו: מאה מעי אסתירא - הלך אחר פחות שבלשונות, ואינו נוטל אלא אסתירא אחת⁹⁹. שיד בעל השטר על התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות, שמא כן או שמא כן - אינו נוטל אלא הפחות שבשתייהן; ואם תפס בעליונה - אין מוציאין מידו¹⁰⁰ אלא בראיה ברורה¹⁰¹.

(97) שם קה: (98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד מששה בזוז = 32 פרוטות). (99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׁאָמַר: אֲמַת שְׁהָיָה לָךְ אֶצְלִי, אֲבָל מִחֻלָּה לִי אִם
15 נָתַתְּ לִי אוֹ מִכְרַת לִי אוֹ הִחֲזַרְתִּי לָךְ; אוֹ שִׁטְעָנוּ
16 חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעֲוִירִים - בְּכָל אֱלוֹ פֶּטוּר
17 מִשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה²². אֲבָל חֲכָמֵי הַגְּמָרָא²³ תִּקְּנוּ,
18 שִׁישְׁבַּע הַנֶּחֱבֵעַ בְּכָל אֱלוֹ²⁴ שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁵ וַיִּפְטֹר.
19 וְאִינָהּ כְּעֵין שֵׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נִקִּיטַת חֶפְצִין.
20 וְכִבֵּר בְּאֶרְנוּ דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה שֵׁל תּוֹרָה וְדֶרֶךְ שְׁבוּעַת
21 הַסֵּת בְּהִלְכּוֹת שְׁבוּעוֹת²⁶.

(20) משנה שם לח: (21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. (22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד. כפי הכרעתו של הרי"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינים הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונותנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). (23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. (24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח: מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הרי"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משיבעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. (25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). (26) פרק י"א, הלכה ד.

22 ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי זֶה
23 נִשְׁבַּע וְנִפְטָר²⁷. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרְדִין
24 לְנִכְסָיו²⁸ וְגוֹבֵין מֵהֶם כָּל מָה שֶׁתִּבְעַע חֲבֵרוֹ עֲלָיו²⁹;
25 שְׁהָרִי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי זֶה מִדִּין תּוֹרָה, אוֹ
26 הַשֵּׁבַע אוֹ תֵּן לִי. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים³⁰ עַל מִי שֶׁשָּׁטְעַן
27 עָלָיו דִּבֶּר שְׁאִינוּ בֵּן, וְנוֹתֵן³¹. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
28 שְׁבוּעָה מִדְּבָרֵיהֶן³², אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין -
29 אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַפִּיךְ אֶת הַשְׁבוּעָה³³; שְׁהָרִי הַנֶּחֱבֵעַ אוֹמֵר
30 לוֹ: הַשֵּׁבַע נוֹטֵל, כִּמּוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לָךְ. וְאִם לֹא רָצָה
31 לְהִשָּׁבַע - יֵלֶךְ לוֹ. וְהוֹרֵר רְבוּתִי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ:
32 אֵינִי רוֹצֵה בְּתַקְנָה זוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים³⁴, אֲלֹא הֲרִינִי

1 מִי שְׁהוֹדָה בְּמִקְצַת הַמִּטְלָטְלִין, וּמִי שֶׁחִיבּוֹ עַד
2 אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שְׁהָרִי נֹאמֵר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יִי
3 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וְכִבֵּר בְּאֶרְנוּ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין
4 בְּהִלְכּוֹת שְׁכִירוֹת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁבַּע
5 וְנִפְטָר מִלְּשָׁלֶם⁹. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין¹⁰, כְּגוֹן
6 שְׁכִיר¹¹ וְנִחְבֵּל¹² וּפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ¹³ וְכוּצָא בּוֹ¹⁴, וְכֵן
7 כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כְּגוֹן הַשְּׁתַּפְּטִין¹⁵
8 וְהָאֲרִיסִין¹⁶ - כָּל נִשְׁבָּעִין בְּתַקְנַת חֲכָמִים¹⁷. וְכָל אֱלוֹ
9 הַשְּׁבוּעוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, הֲרִי הֵן
10 כְּעֵין שֵׁל תּוֹרָה¹⁸ בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין¹⁹.

(9) משנה שם מד: (10) שם. (11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משיבעים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). (12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. (13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. (14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. (15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. (16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. (17) בגמרא שם מה: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משיבעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. (18) רי"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. (19) הנשבע אוהז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוהז תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

11 ג. הַטּוֹעֵן²⁰ מִטְלָטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכַפֵּר בְּכָל וְאָמַר:
12 לֹא הָיִו דְּבָרִים מְעוֹלָם; אוֹ שְׁהוֹדָה בְּמִקְצַת, וְנִתְּנוּ
13 מִיָּד וְאָמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֹא זֶה וְהֵילָךְ²¹; אוֹ

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפנין" הכוונה לשבועת היסט בלבד. (47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

ז. אין משפיעין שבועת הסת אלא על טענת ודאי; 19
אבל על טענת ספק - פטור⁴⁸. כיצד? במדמה לי 20
שיש לי אצלך מנה; או שאמר: מנה הלויתיך, 21
וכמדמה לי שלא פרעתני; אומר לי אבא⁴⁹ שיש לי 22
אצלך מנה, או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך 23
מנה; דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם אלא 24
אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו; חשבתי מעות 25
ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון; 26
והנחפץ אומר: אין לך בידי כלום - הרי זה פטור 27
אף משבועת הסת. וכן כל פיוצא בזה. 28

(48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסט את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). (49) אמרו, שלשית רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו כמודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

ח. פור חטים⁵⁰ יש לי בידיך פודאי, והנחפץ אומר: 29
איני יודע, שמא יש לך שמא אין לך - הרי הנתבע 30
ישבע שבועת הסת שאינו יודע ונפטור⁵¹, לפי שלא 31
חייב עצמו פודאי. וכן כל פיוצא בזה. פור חטים יש 32
לי בידיך פודאי, והנחפץ אומר: איני יודע אם חטים 33
הוא או שעורים - הרי זה נשבע הסת שאינו יודע⁵², 34
ומשלים שעורין⁵³. וכן כל פיוצא בזה. 35

(50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. (51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסט, שאם לא נטיל עליו שבועה תתבטל שבועת היסט בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). (52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). (53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסט על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון

1 פשאר התובעים³⁵ - הרי זה משפיע את הנחפץ
2 הסת³⁶. ואם רצה להפכה על התובע - מחיבין את
3 התובע להשבע³⁷, או ילף לו.

(27) משנה שבועות לח: (28) שם מא. (29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפנין. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפנין. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותן]. (30) לנתבע יש זכות. (31) ומשלם. (32) מתקנת חכמים. (33) לענין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). (34) שאשבע ואטול. (35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. (36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסט. (37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסט מהפכים.

4 ה. היה מחיב שבועה מדבריהם מן הנשפיעין
5 ונפטורין, בגין הנשפיעין על טענת ספק³⁸ או מן
6 הנשפיעין הסת, ולא רצה להשבע - משמתין אותו³⁹
7 שלשים יום. אם לא בא ולא תבע נדויו⁴⁰ - מלקין
8 אותו מפת מדרות⁴¹. וכל מי שחלה עליו שמתא
9 שלשים יום - מפין אותו מפת מדרות ואחר כך
10 מתירין נדויו⁴². ואין יורדין לנכסיו⁴³, לפי שאינו
11 מחיב שבועה מן התורה⁴⁴.

(38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). (39) שם. (40) לא ביקש להתיר לו את הנדיו. (41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מדרות". (42) כרב אשי שם. (43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". (44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגוברים מהם.

12 ו. כל המחזיב⁴⁵ שבועת הסת, אם רצה להפך
13 השבועה על התובע - הרי התובע נשבע הסת ונוטל
14 מחברו. ואין לך⁴⁶ מי שנשבע הסת ונוטל מחברו,
15 אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת. ואין לך
16 שבועה שתהפך אלא שבועת הסת בלבד; אבל
17 שבועה של תורה או של דבריהם שהיא פועל של
18 תורה⁴⁷ - אין הופכין שבועתן.

(45) שם אמרו: "בדרבנן מפנין". (46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

65) עניינת אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאינן מי שסתור דבריו במקום.

יב. פל מי⁶⁸ שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם - מגלגל עליו המושבע⁶⁹ פל מה שירצה מקדברים שאם יודה פהו יתחייב ממונו. ועד היכן פה גלגול? עד שיאמר: ובכלל שבועה זו, שלא נמפרת לי⁷⁰ בעד עברי⁷¹ ועדין עבדי אתה⁷². וכבר פארנו⁷³ שאין מגלגלין על השכיר⁷⁴.

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליו. 70) שם כח. 71) שמחייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתייך לך שכר והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבוע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסט ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ורבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשופטים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליה שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהתובע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קנא לה) שלא תיסתר עימו].

יג. מי שנתחייב שבועה⁷⁵, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע כך ואמר: איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה - אין שומעין לו⁷⁶; אלא אומרים לנתבע: או תן לו פל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות או השבע⁷⁷ והפטר.

לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי כך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסט שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

ט. מנה יש לי בידי⁵⁴ בודאי, והנתבע אומר: פן יהיה לך בידי, אבל איני יודע אם החזרתי לך או עדין לא החזרתי לך - חייב לשלם; ולא ישבע התובע כלל, אפלו שבועת הסת. מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב, והרי זה⁵⁵ טוען⁵⁶ אותו טענת ודאי, ונסתפק אם נפטר או לא נפטר. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אין לו תובע⁵⁷, והודה מעצמו ואמר: גזלתיך או הלוייתי מנה, אביך הפקיד אצלי מנה, ואני יודע אם החזרתי או לא החזרתי - אינו חייב לשלם. ואם בא לצאת ידי שמים⁵⁸ - חייב לשלם.

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלוייתי. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלוייתי או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

י. מנה לי בידי⁵⁹, אין לך בידי כלום; השבע הסת⁶⁰ ואל, השבע אתה הסת⁶¹ וטל⁶²; ואמר התובע: איני רוצה להשבע - הרי הנתבע אומר לו: השבע וטל, או תלך בלא כלום. ואין שם הפוך אחר⁶³. ויש לו להחרים סתם⁶⁴ על מי שהוא חייב לי ולא יתן לי.

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסט מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הורו רבותי: שפל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, אפלו הסת - יש לו להחרים סתם קדם שישבע על מי שטען עליו דבר שאינו חייב בו כדי שישבע אותו בחנם, וינענה המושבע אמין⁶⁵, ואחר ישבע. ותקנה טובה לבעלי דינין, כדי שימנעו מטענת שקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה⁶⁶, ולא ישיאו שמע שוא⁶⁷.

קד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. (76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

(85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, רפוי, שבת, בוש. פירוש הדברים: נזק - שמים את שווי של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; רפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בוש - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בוש, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

1 יד. הטוען⁷⁸ את חברו טענות הרבה - אין משפיעין
2 אותו על כל טענה וטענה⁷⁹, אלא שבועה אחת על
3 הפל⁸⁰. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה⁸¹
4 וחמורה⁸² - משפיעין אותו על החמורה, ומגלגלין
5 בה שפאר דברים.

(78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. (81) שבועת היסת. (82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

6 טו. כל הטוען את חברו טענה שאם הודה אינו חייב
7 לשלם ממון, אף על פי שפטר - אין מחייבין אותו
8 שבועת הסת ולא חרם סתם. כיצד? אמרת שתתן לי
9 מנה, לא היו דברים מעולם - אין משפיעין אותו
10 הסת ולא חרם; שאלו הודה בדבר זה - אינו חייב
11 פלוס⁸³. אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע,
12 לא היו דברים מעולם⁸⁴ - אין מחייבין על זה. וכן
13 כל פיוצא בזה מדברים אלו.

(83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייבין [שבועה". (84) תשובת הנתבע.

(8) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייבין [שבועה". (84) תשובת הנתבע.

14 טז. אתה חבלת בי, לא היו דברים מעולם - הרי
15 זה נשבע הסת⁸⁵; שאף על פי שאינו משלם קנס על
16 פי עצמו⁸⁶, משלם שבת ורפוי ובשבת. אתה פלשתני,
17 לא היו דברים מעולם - אם היו במקום שגובין בו
18 קנסות, הרי זה נשבע הסת; שאלו הודה - היה
19 משלם הבשבת.

(87) אחר שחייבהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פרק שני

(1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

א. כל חשוד² על השבועה³ - אין משפיעין אותו
לא שבועת התורה ולא שבועה מדבריהם⁴ ולא
שבועת הסת⁵. ואפלו רצה התובע - אין שומעין
ל⁶.

(2) משנה, שבועות מד: (3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. (4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. (5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. (6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף-על-פי-כן אמרו, שאין משיבים את החשוד שבועת היסת.

ב. אחר⁷ הנשבע לשקר שבועת בטוי⁸, או שבועת עדות⁹, או שבועת הפקדון¹⁰, או שבועת שוא¹¹ - הרי הוא חשוד על השבועה¹². וכן כל הפסול לעדות משום עברה, בין פסלנות של תורה, כגון

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום – יום שלישי ל' מנחם-אב – ספר משפטים – הלכות טוען ונטען קה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהנתבע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל-דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה-שאינ-כן בנתבע העומד וצווח: איני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תקנת חכמים היא¹⁸: שכל המחזיק שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שניהם חשודין¹⁹ - תורה שבועה למחזיק לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול לשבע משלם²⁰. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב - שפגדו אינו יכול להשבע ולטול, שהרי אינו טוען ודאי שאבדו²¹. לפיכך²², אם טען פעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד²³ פקדוני או פשע בו²⁴ - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל.

(18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". (19) משנה, שם מה: (20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שבר"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוק", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוק. וקבע הלכה למעשה - יחלוק, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מז:). ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והר"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבי שם, וכן גם אביי (שם לב:). הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כר"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן-משפט סי' צב, אות יוד). (21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע - משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. ו'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו. (22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). (23) השתמש בו לצרכו. (24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשעיה].

ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין ונוטלין²⁵ - אינו יכול להשבע ולטול, אלא הנתבע שפגדו ישבע הסת ויפטור²⁶. וכן פוגם שטור²⁷ וכל פיוצא בזה²⁸ שהיה חשוד, וטען הלוה שפגעו, ואמר²⁹: ישבע³⁰ לי - הרי הנתבע נשבע הסת ויפטור³¹ מן השטר.

1 בעלי רבית ואוכלי גבלות וגזלנין, בין פסלנות של
2 דבריהם¹³, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים¹⁴ -
3 הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.

(7) אחד . . . או = בין . . . ובין. (8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. (9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמר: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משיבעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). (10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידי". (11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועות שוא. ראה שם]. (12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על-ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. (13) חכמים פסלו אותם לעדות. (14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסוימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

4 ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים
5 שהוא עבר עברה שנפסל בה; אבל המודה מפי
6 עצמו¹⁵ שהוא חשוד¹⁶ ישעבר עברה שנפסל בה, אף
7 על פי שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד פתחלה,
8 אם נתחייב שבועה - משביעין אותו¹⁷. שהרי
9 אומרים לו: אם אמת אמה אומר - השבע, ולא
10 מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם
11 שקר אמה אומר - הודה לבעל דינך. אבל הנחשד
12 בעדים - אין אנו מאמינים אותו וישעב.

(15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. (16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. (17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם

(25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסק; ונתבארו על-ידי רבינו כל אחד במקומו. (26) נלמד מקל-וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל-שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד-משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. (27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפ"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. (28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. (29) הלווה. (30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית-דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותיריך בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסט ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף-משנה ולחם-משנה). (31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשא-אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע ושו"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

ח. מי שנתחייב³⁷ שבועת הסת, והיה התובע חשוד⁹ - אין הנתבע יכול להפך עליו השבועה³⁸, שהרי אין יכול להשבע³⁹, אלא ישלם או ישבע הסת. ואין שומעין לזה לתלות בדבר שאי אפשר. והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן, שאין שומעין לו, אלא או ישבע הסת או ישלם.

(37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. (38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסט מהפכים. (39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסט, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

ט. מי שנתחייב⁴⁰ שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, ונשבע ונטל או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים שהוא חשוד - אין שבועתו שמשפיע כלום, ויש לבטל דינו להוציא מידו מה שנטל⁴¹, או ישבע זה שכנגדו ויטל ממנו⁴².

(40) גם דין זה סברת עצמו. (41) אם היה החשוד מהנשבעים ונטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב. (42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לעולם⁴³ פזה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין. אם היו עליו עדים שילקה ועשה תשובה⁴⁴ - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.

(43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס וינציא. (44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפ"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחין"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם-משנה כאן כתב: ושמא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

יא. מי שטען⁴⁵ על חברו, וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה משלם⁴⁶, והחזק חשוד על השבועה. וכבר בארנו

1 ו. היה החשוד מן הנשבעין³² בטענת ספק³³ - אינו נשבע, ואין שפנגדו נשבע; לפי שלא נתחייב זה שבועה מן התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענת 2 3 4 ודאי³⁴ כדי שישבע על טענתו.

(32) ונפטרים. (33) כגון שותפים ואריסים. (34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל-שכן הוא מדין שבועת התורה].

5 ז. נתחייב³⁵ החשוד שבועת הסת - אין שפנגדו נשבע ונוטל. שבועת הסת עצמה תקנה היא, ולא 6 7 עשו לה תקנה אחרת³⁶ שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה. 8

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והאיסור שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושנים פרוטות שהן שש עשרה שיערות. [ב' בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הרי"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שיערות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כָּל כֶּסֶף הָאָמֹר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עֲשָׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דְּבָרֶיהָ - מִמִּטְבַּע יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִי הַסֵּלַע שֶׁלֶּהֶן אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בּוֹ כֶּסֶף וְהַשָּׂאָר נִחְשָׁת, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנִי, אֲבָל הַמָּעָה הִיא הֵיתָה כֶּסֶף נָקִי אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וְלִפִּי שָׁזָה שֶׁהַצְרִיכּוּ לִהְיוֹת כְּפִיתֵי הַטֵּעֵנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדְּבָרֶיהֶם⁸, עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שֶׁקֶלִים בִּשְׁקֵל הַקֹּדֶשׁ. זֶהוּ הַדְּבָר הַנֶּרָאָה בְּשַׁעוֹר כְּפִיתֵי הַטֵּעֵנָה. וְרַבּוֹתֵי הוֹרֵי, שֶׁכְּפִיתֵי הַטֵּעֵנָה הִיא מִשְׁקָל תִּשְׁעֵי עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת וְחֲצִי שְׁעוֹרָה⁹ מִן הַכֶּסֶף. וַיֵּשׁ לִי בָמָּה רְאִיּוֹת לִסְתֹר אוֹתָהּ הַדְּרָךְ שֶׁתִּפְסֹסוּ עַד שֶׁיֵּצֵא לָהֶם זֶה הַחֲשָׁבוֹן, וְיִרְאֶה לִי שֶׁהוּא טָעוּת.

6 שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). (7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. (8) במגיד-משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעשה סוף מטבע" פירוש, מעשה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנוכח בתורה (גרה = מעשה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעשה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש-עשרה מדות (ראה י"ד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ז). (9) [בכסף-משנה מבאר שיתם: הם מפרשים מה ששינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה קל החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעשה ורביע, שהן עשרים שיערות (המעשה 16 שיערות), תוריד מזה חצי שיעורה להודאה בפרוטה. נשאר 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם-משנה].

ג. שְׁתֵּי מָעִין¹⁰ וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא פְרוּטָה - חֵיב; אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְרוּטוֹת - פְּטוֹר, מִפְּנֵי שֶׁכֶּפֶר בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי מָעִין. מִנָּה לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא חֲצִי פְרוּטָה - פְּטוֹר; שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - פְּאֵלּוּ לֹא הוֹדָה כְּלוֹם.

(10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מֵאָה תִּמְרִים יֵשׁ לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא

1 בְּשָׁבוּעוֹת⁴⁷, שֶׁכָּל הַנֶּשֶׁבַע עַל מָמוֹן חִבְרוּ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - חֵיב לְהוֹסִיף הַמָּשׁ⁴⁸.

(45) בבא-קמא קו. (46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י'): "שבועת ה' תהיה בין שניהם. . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטור הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. (47) פ"ז ה"א. (48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

3 יב. טָעַנּוּ שֵׁישׁ לוֹ חוֹב אֲצִלּוֹ בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר: כֵּן הָיָה וּפְרַעְתִּיךָ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֵינִי חֵיב לָךְ כְּלוֹם, וְנִשְׁבַּע, וְאַחֲרַי כֶּף בָּאוּ עַדִּי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשָּׁטֶר וְנִתְקַנְּם⁴⁹ - הָרִי זֶה מִשְׁלָם⁵⁰ וְאֵינּוּ חָשׁוּד; שֶׁהָרִי לֹא הִעִידוֹ שֶׁלֹּא פָּרַעְוִי⁵¹, וְלֹא אָמַר הַנֶּתְבַּע: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוִלִּים⁵². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁵³.

(49) ובמלוא בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. (50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. (51) אף-על-פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. (52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על-ידי העדים ונעשה חשוד. (53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית-דין מקבלים טענתו.

פֶּרֶק נְשִׁינְיָו

1 (מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

9 א. אֵין מוֹדָה בְּמִקְצַת² חֵיב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שִׁיּוּדָה בְּפְרוּטָה אוֹ יִתֵּר וְיִכְפֹּר בְּשְׁתֵּי מָעִין כֶּסֶף³ אוֹ יִתֵּר. וְכִמָּה הִיא פְּרוּטָה? מִשְׁקָל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף נָקִי⁴. וְכִמָּה הֵם שְׁתֵּי מָעִין? מִשְׁקָל שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת⁵ כֶּסֶף מִזְקָן.

(2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: (3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בידי ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הרי"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משיביעים, כמבואר לקמן בה"ג. (4) בלי תערובת מתכת אחרת. [ברי"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. (5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה,

15 ו. העיד עליו עד אחד²⁰, אפילו לא כפר אלא פרוטה
16 - הרי זה נשבע; שכל מי ששנים מחיבים אותו
17 ממון - אחד מחיבו שבועה²¹. כיצד? פרוטה או
18 שנה פרוטה יש לי בידך, אין לך בדי פלום, ועד
19 אחד מעיד שיש לו - הרי זה נשבע. וכן בשבועת
20 השומרים, אפילו הפקיד אצלו פרוטה או שנה
21 פרוטה, וטען שאבדה - נשבע²². וכל פחות
22 מפרוטה - אינו ממון, ואין בית דין נזקקין לו. וכן
23 כל הנשבעין ונוטלין - נשבעין ונוטלין מפרוטה
24 וּמַעֲלָה²³.

(20) מימרא של שמואל, שם מ. (21) ראה למעלה פ"א
ה"א. (22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה.
מובן שהוא-הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס.
פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה
הלכות שכירות פ"ב ה"ח). (23) כלומר, לא בפחות
מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר
שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על-פי לחם-משנה
כאן).

25 ז. הורו רבותי²⁴: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צָרִיכִין
26 טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶסֶף²⁵. וְאִנִּי אֹמֵר: שְׁצָרֶיךָ הַנִּתְבָּע
27 שֵׁיכְפָר בְּשְׁתֵּי מָעֵין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ בְּתַקְנַת
28 חֲקָמִים וְיִטַּל²⁶. שֶׁהָרִי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק - צָרִיךְ
29 שְׁיִהְיֶה בִּינְיָהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מָעֵין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע
30 מִסָּפֶק.

(24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי",
התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף).
ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירושו: רבותי הרב
ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. (25) הר"י מיגש בפירושו
לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאינן נשבעים על כפירה
פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו'
הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת
התורה, ואף-על-גב דלית ביה (שאינן בה) בכפירה שתי כסף.
והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על
פרוטה. (26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר
דברי עצמו בהלכות שכירות פ"א ה"א, שכתב שם בדין
שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא
בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת
השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או
המושכר שנה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן
כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה
לא קשה, כמו שביארנו שם על-פי הלחם-משנה), והרי הר"י
מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים
ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הר"י
מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה
ישובים בזה. והש"ך בחושן-משפט סי' פט סק"ב דחה
כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה
כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית-דין את התובע לישבע,
אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאינן

1 תשעים - רואים: אם היו שוין שם העשור שפפר
2 בְּהֵן שְׁתֵּי מָעֵין - נִשְׁבָּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹¹. חֲמִשָּׁה
3 או שְׁשֶׁה¹² אֲגוּזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְּיָדִי] אֲלֵא
4 אֲגוּז אֶחָד - רואין: אם שנה האחד פרוטה - נשבע;
5 וְאִם לֹא - פְּטוּר¹³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ):
שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה
ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים.
(12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה-
למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון
מדוקדק". וחשבנו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה
(ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שערות שהן 64 פרוטות.
וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה,
שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן
כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. (13) שאין כאן
הודאה בפרוטה. [בדפוס ויניצא כתוב: מאה אגוזים].

6 ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹⁴ בְּכֶסֶף אוּ בְּמִינֵי סְחָרוֹת
7 וּפְרוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אֲכָל הַפְּלִים - אֵין מְשַׁעְרִין אֶת
8 דְּמִיָּהּ, וְאִפְּלוּ הֵן עֶשְׂרִי מַחְטִין בְּפְרוּטָה, וְטַעֲנוּ שְׁתֵּי
9 מַחְטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת - חֵיב¹⁵; שְׁנֹאֲמַר:
10 כֶּסֶף אוּ כָלִים - כָּל הַפְּלִים כֶּכֶסֶף¹⁶. טַעֲנוּ כֶּסֶף
11 וְכָלִים¹⁷, וְהוֹדָה בְּכָלִים וְכָפַר בְּכֶסֶף: אִם יֵשׁ בְּכַפְּרָה
12 שְׁתֵּי מָעֵין - חֵיב; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹⁸. הוֹדָה בְּכֶסֶף
13 וְכָפַר בְּכָלִים, אִם הוֹדָה בְּפְרוּטָה - חֵיב¹⁹. וְכֵן כָּל
14 פְּיוּצָא בְּזֶה.

(14) שם. (15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל,
טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו
כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים",
והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"?
אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד
(אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין
נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב
"כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם)).
הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה
פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו
בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר
שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן
- חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא
הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו
בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי
מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב
האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל
דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו
ורבותיו מכריעים כבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו
בהלכה]. (16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף
האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. (17) מימרא של רב
פפא, שם. (18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות
שתי מעין. (19) אף-על-פי שהכפירה כל שהיא, משום
שכפר בכלים.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 - הרי זה מודה במקצת³⁷, מפני שיוכל לגררה
17 ולהעמידה על חמש³⁸. וכן אם טענו אזור גדול,
18 ואמר לו: אין לך בידי אלא אזור קטן - פטור³⁹.
19 אבל אם טענו וריעה פת עשירים אמה, והודה לו
20 בריעה פת עשיר אמות - הרי זה נשבע, מפני שיוכל
21 לחתקה ולהעמידה על עשיר⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(35 ברייתא שם מג. (36 גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו.
(37 שם. (38 והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה
דקה. כרב אבא בר ממל שם. (39 שאם יחתוך חלק ממנו
משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י
שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל
בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה,
וממנה נלמד איזור]. (40 נראה שהמדובר בחתיכת בר,
שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם-משנה).

י. כור חטים⁴¹ יש לי בידך, אין לך בידי אלא כור
שעורים - פטור אף מדמי שעורים; שהרי אומר
לו: אין לי בידך שעורים⁴², ונמצא זה דומה למי
שאמר לחברו בבית דין: מנה לך בידי, ואומר לו
האחר: אין לי בידך - שאין בית דין מחביין אותו
לתן לו כלום. ואם תפס התובע דמי השעורים - אין
מוציאין מידו⁴³.

(41 בבא-קמא לה: (42 והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע
ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על
השעורים). (43 הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן
הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה
דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות'
מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי
שעורים, שהודאת בעל-דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם
כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתך חטים ביום זה וזה
ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו
אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים,
היה טוען חטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר
שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא
הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל
תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא
אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר-כך: לא מגיע לך
כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל
כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית
יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות
מיימוניות כאן - כתב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע
לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת
- חייב; ה. מה דינה של שבועת היסט? צריכה כפירה שתי
כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי
מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה
(מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו
חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של
תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין
ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה
ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד

כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית-דין משביעים ואינו
נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל
כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם
נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן
המגיע לו, ואחר-כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה
השלמות).

ח. אין²⁷ מודה במקצת חייב שבועה עד שתהיה
הודיה ממין הטענה. פיצד? כור²⁸ חטים יש לי
בידי, אין לך בידי אלא לתה²⁹ חטים - חייב. אבל
אם אומר לו: אין לך בידי אלא כור של שעורים -
פטור³⁰; שהמין שטענו לא הודה לו בו, והמין
שהודה לו בו לא טענו. דינר זהב³¹ יש לי בידך
פקדון, לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף; מנה כסף
הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא פרוטה -
פטור³²; שטענו מין אחד, והודה לו במין אחר. וכן
אם אומר לו: עשרה דינרים מצריות הפקדתי אצלך,
לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות³³ - פטור³⁴.
וכן כל פיוצא בזה.

(27 שם לח: (28 שלשים סאה. (29 חצי כור.
(30 לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם
טעמו של דבר. (31 דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף,
ושניה בכסף ונחושת. (32 במשנה, שם - אמרו: "שתי
כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו
בגמרא (שם לט:): מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי
מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל
מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה
הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו
בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה
צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה,
תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא
מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר
שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה -
כפירת שתי כסף מחד - ומאידיך משמעותו של "כסף" סתם
- מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו
פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק
כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים
זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו
כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם).
[בלחם-משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל
גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה,
אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן
יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר
בפקדון]. (33 של מדינת צור. (34 כשתבע "מצריות"
גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף-על-פי שההודאה היא
באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו
בשעורים.

ט. מנורה³⁵ גדולה יש לי בידך, אין לך בידי אלא
מנורה קטנה - הרי זה פטור³⁶. אבל אם טענו מנורה
בת עשיר ליטרי, והודה לו במנורה בת חמש ליטרי

קי שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסט, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"ן.
 1 יא. הטוען⁴⁴ את חברו שגני מינין, והודה באחד מהן
 2 - הרי ההודיה ממין הטענה ונשבע. פיצד? פגון
 3 פור חטין וכור שטורין יש לי בידך, אין לך בדי
 4 אלא פור חטין - חייב. התחיל הטוען ואמר: פור
 5 חטין יש לי בידך, וקדם ששאלים דבריו ויאמר: פור
 6 שטורין יש לי בידך, אומר לו הנטען: אין לך בדי
 7 אלא פור שטורין, אם נראה לדינין שנהטען
 8 הערים⁴⁵ - חייב שבועה⁴⁶; ואם לפי תמו - פטור.
 (44) שבועות לט: מימרא של שמואל. (45) מיהר להודות
 בשטורין לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא
 יתחייב שבועה. (46) שם מ:
 9 יב. פור חטין יש לי בידך, אומר לו: הן, וכור
 10 שטורין, אומר לו: אין לך בדי שטורין - הרי זה
 11 פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת
 12 אחת⁴⁷: פור חטין וכור שטורין יש לי בידך, ויאמר
 13 לו הנטען: אין לך בדי אלא פור שטורין. וכן כל
 14 פיוצא בזה.
 (47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור".
 והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת אחת על
 מה שטען התובע.
 15 יג. מלוא עשרה פדין שמן⁴⁸ יש לי בידך, אין לך
 16 בדי אלא עשרה פדין בלא שמן - פטור; שהרי
 17 טענו שמן, והודה לו בחרסים. עשרה פדין שמן יש
 18 לי בידך, אין לך בדי אלא עשרה פדין ריקנין -
 19 חייב שבועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה לו
 20 בפדין⁴⁹. וכן כל פיוצא בזה.
 (48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן
 כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). (49) והרי זה כטענו
 חטים והודה לו בשטורין. [בהגהות מיימוניות כאן כתב
 שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:): נגד דעת חכמים,
 משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון.
 ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו
 חטים והודה לו בשטורין. ולפיכך אין כל ראייה מדבריו
 להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך
 בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם
 תביעת הכדים].
 21 יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם⁵⁰
 22 ולא לוייתי ממך, אבל חמשים דינרין יש לך בדי
 23 פקדון או משום נזק וכיוצא בו - הורי רבתי: שזה
 24 מודה במקצת, וישבע. שהרי טענו שהוא חייב לו
 25 מאה, והודה לו שהוא חייב חמשים, ומה לי נתחייב
 26 לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק?
 27 ולזה דעתי נוטה⁵¹.

טו. מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בדי אלא הפלי
 28 והא לך - הרי זה פטור⁵², ונשבע הסת שאין לו
 29 אצלו אלא זה. אומר בעל הפלי: אין זה הפלי -
 30 פולל בשבועתו⁵³ שזה פלוי. הודה הנטען שאין זה
 31 פלוי ונתחילף לו פאחר - הרי זה חייב שבועה⁵⁴. כל
 32 מקום שנאמר בענין זה פטור - הרי זה פטור
 33 משבועת התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו
 34 בפמה פעמים.

(52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל
 ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות
 הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם
 הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך
 - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו
 לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא
 ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד-משנה.
 ראה כסף-משנה). (53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א
 ה"ב) למדנו, שגם בשבועת היסט מגלגלים. (54) מדין
 טענו חטים ושטורין, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן,
 שאף-על-פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה
 כהילך.

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ז

פרק רביעי

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר
 שבמידה ושכמשקל ושכמנין, ודין משיב אבידה בהודאתו,
 ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב
 שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 "בית סתם" דבר שאינו מסוים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

19 ד. אין מודה במקצת¹³ חב שבועה עד שיודה בדבר
20 שאפשר לו לכפר בו. כיצד? מי שטען חברו ואמר:
21 מאה דינרין יש לי אצלה, חמשים שבשטר זה
22 וחמשים בלא שטר, אין לה בידי אלא חמשים
23 שבשטר - אין זה מודה במקצת; שהשטר לא תועיל
24 בו בפירתו, והרי כל נכסיו משועבדין בו, ואפילו כפר
25 בו היה חב לשלם. לפיכך נשבע הסת¹⁴ על
26 החמשים¹⁵.

13 ר"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. (14 מתקנת רב
נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) בר"ף שם מנמק דין זה,
משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות
(ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק
"שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני
עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב
בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום
שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם
הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל
דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין
נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו
יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים
וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע
עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי
שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך
חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא
כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשהלוואה היא
בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על
פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לויתי, חייב המלוה
שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לויתי
אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב
(ראה שם).

27 ה. שטר¹⁶ שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מנין,
28 מלוה אומר: חמש סלעים שיש לי בידיך הם
29 הפתובים בו, והלוה אומר: אין לה בידי אלא שלש
30 והם הפתובים בשטר, אף על פי שאין מחייבין אותו
31 בשטר זה אלא בשתים¹⁷, והרי הודה בסלע שאפשר
32 לכפר בה - הרי זה פטור¹⁸; מפני שהוא כמשיב
33 אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל שישב אבדה -
34 לא ישבע¹⁹, כמו שבארנו במקומו²⁰. וכן²¹ האומר
35 לחברו: אמר לי אבא שיש לי בידיך מנה, והלה
36 אומר: אין לה בידי אלא חמשים - הרי זה משיב
37 אבדה²², ופטור²³ אף משבועת הסת²⁴. ואין צריך
38 לומר, אם הודה מעצמו ואמר: מנה היה לאביך
39 בידי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו חמשים -
40 שזה פטור אף משבועת הסת. אכל יורש שטען
41 ואמר: אני יודע פודאי שיש לאבי בידי או ביד
42 אביך מנה, והוא אומר: אין לו בידי אלא חמשים,

1 א. אין² מודה במקצת חב שבועה מן התורה עד
2 שיטענו³ בדבר שבמדה או במשקל או במנין⁴
3 ויודה לו⁵ בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין.
4 כיצד? עשרה דינרין יש לי בידי, אין לה בידי אלא
5 חמשה; פור חטים יש לי בידי, אין לה בידי אלא
6 לתך; שתי ליטרין של משי יש לי בידי, אין לה
7 בידי אלא רוטל - הרי זה חב. וכן כל פיוצא בזה.
8 אבל אם אמר לו: כיס מלא דינרין מסרתי לך, לא
9 מסרתי לי אלא חמשים⁶; מאה דינרין מסרתי לך, לא
10 מסרתי לי אלא צרור של דינרין⁷, ולא מניח אותן
11 בפני⁸, ואני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה
12 נוטל - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע.
(4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין.
(5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה
ושבמשקל ושבמנין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה,
שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת ולא ההודאה, אולם
בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו
בדבר שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמשקל
ושבמנין. (6) ההודאה היא מסוימת והטענה לא.
(7) הטענה מסוימת וההודאה לא. (8) כנראה נתן בי אימון
מלא.

13 ב. בית מלא תבואה מסרתי לך, והלה אומר: לא
14 מסרתי לי אלא עשרה פורין; עשרה פורין מסרתי
15 לך, אני יודע כמה הם, שהרי לא מדרתם בפני,
16 אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור⁹.

(9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר אני
יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה
שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון
שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן
מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות.
ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי
בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת
(ראה לחם משנה).

17 ג. בית זה¹⁰ מלא עד הציז¹¹ מסרתי לך, והלה אומר:
18 עד החלון - חב¹². וכן כל פיוצא בזה.

(10) משנה שם. (11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל
הבית. (12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי
זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך
שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב
אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם
דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין,
ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת
הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא
אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם:
"זה אומר עד הציז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה
שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי

13 פֶּקֶדוֹן, וְאֵין לוֹ אֲצָלִי פְלוֹם - נִשְׁבַּע הַמְּלוֹה שְׁאֵין
14 לוֹ פְּחוֹת מִשְׁמוֹנִים³², וְנִשְׁבַּע הַלְוֶה הֶסֶת עַל
15 הָעֲשָׂרִים³³.

(26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולוה תובע את ההפרש בין שווי וכן המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. (28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלוה סכום עד כדי שווי של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלוה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. (31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת. (33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שישבע היסת.

16 ז. מָנָה לִי בִּידֶךָ³⁴, וְהִלָּה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וְדַאי יֵשׁ
17 לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיֵּב בָּהֶן
18 אוֹ לֹא - הֲרִי זֶה מַחְיֵב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שְׁהוֹדָה
19 בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בְּמִקְצָת שֶׁכֹּפֶר בּוֹ,
20 שֶׁהֲרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָף מְשַׁלֵּם הַמָּנָה בְּלֹא
21 שְׁבוּעָה³⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים³⁶ עַל
22 מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָי דִּבְרַי שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדַאי שְׁאֵנִי חַיֵּב
23 בּוֹ³⁷.

(34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

24 ח. מָנָה³⁸ לִי בִּידֶךָ, וְהֲרִי עַד אֶחָד מַעֲיָד עָלָיו,
25 וְהַנְּטָעֵן אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֲבָל אִתָּה חַיֵּב לִי כְּגִנֵּד
26 אוֹתוֹ מָנָה - הֲרִי זֶה מַחְיֵב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע,
27 וּמְשַׁלֵּם³⁹. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע? שֶׁהֲרִי הוּא
28 מוֹדֶה בְּמָה שֶׁהַעֲיָד בּוֹ הָעַד, וְאֵין הַנְּשָׁבַע בְּהַעֲדָתוֹ
29 עַד אֶחָד נִשְׁבַּע עַד שֶׁיִּכְחֹשׁ אֶת הָעַד וְיִכְפֹּר בְּעִדּוֹתוֹ
30 וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָף: שֶׁטֶר שֵׁשׁ בּוֹ עַד אֶחָד,
31 וְטָעֵן שֶׁפָּרְעוּ⁴⁰; וְכֵן בִּפְרָן⁴¹ שֶׁפָּא עָלָיו עַד אֶחָד,
32 וְטָעֵן שֶׁפָּרַע אוֹ הַחֲזוֹתִי לְךָ הַפֶּקֶדוֹן - הֲרִי זֶה מַחְיֵב
33 שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. מַעֲשֶׂה
34 בְּאֶחָד⁴², שֶׁחֲטָף לְשׁוֹן כֶּסֶף מִחֶבְרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד,
35 וְאָמַר אַחֵר כֵּן: חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי; וְאָמְרוּ
36 חֲכָמִים⁴³: הֲרִי זֶה מַחְיֵב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע,
37 וּמְשַׁלֵּם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתא, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זוהו ידו מיד התובע או הנתבע

1 אוֹ אֵין לוֹ בִּיד אֲבִי אֱלָא חֲמִשִּׁים - הֲרִי זֶה מוֹדָה
2 בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע²⁵.

(16) ברייתא בבא מציעא ד. (17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). (18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. (19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. (20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. (21) משנה שבועות לח: (22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). (23) דין זה שנוי ברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והר"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהר"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובכרי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). (24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" ובירוש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הברילו בין "משיב" ל"כמשיב"). (25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

3 ו. מָנָה²⁶ לִי בִּידֶךָ עַל מִשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו
4 אֱלָא חֲמִשִּׁים - הֲרִי זֶה מוֹדָה בְּמִקְצָת²⁷, וְאִם אֵין
5 הַמִּשְׁכּוֹן שְׁוֶה אֱלָא חֲמִשִּׁים אוֹ פְּחוֹת - הֲרִי זֶה
6 נִשְׁבַּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שְׁהוֹדָה בָּהֶן²⁸. הִיָּה
7 הַמִּשְׁכּוֹן שְׁוֶה מָאָה אוֹ יֵתֶר, הוֹאִיל וְהַמְּלוֹה יָכוֹל
8 לְטָעֵן עָלָיו עַד כִּדִּי דְמִי²⁹ - הֲרִי הַמְּלוֹה נִשְׁבַּע
9 וְנוֹטָל³⁰ מִדְּמֵי הַמִּשְׁכּוֹן. הִיָּה שְׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבַּע
10 הַמְּלוֹה שְׁאֵין לוֹ פְּחוֹת מִשְׁמוֹנִים, וְנוֹטָל מִן
11 הַמִּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבַּע הַלְוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֲשָׂרִים
12 שֶׁכֹּפֶר בָּהֶן³¹. כֹּפֶר כָּל וְאָמַר: אֵין זֶה מִשְׁכּוֹן אֱלָא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֵמָר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פֶּרֶט לְהַקְדֵּשׁ;¹⁶
כֶּסֶף אוֹ בָּלִים - פֶּרֶט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהָקְשׁוּ¹⁷
לְקַרְקָעוֹת;¹⁸ וְכֵן יֵצְאוּ שְׁטֹרוֹת, שְׁאִין גּוֹפֵן מִמּוֹן
כֶּסֶף וּבְכָלִים, וְאִינָן אֵלָּא לְרֹאֲיָה שְׁפָהֵן.¹⁹ וְעַל כֵּלָּן
נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת,²⁰ אִם הִיְתָה שָׁם טַעֲנַת וְדָאִי; חוּץ
מִן הַהֶקְדָּשׁוֹת, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חֵיב עֲלֵיהֶם²¹
שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְנֵנוּ חֻכָּמִים שִׁישְׁבַּע עֲלֵיהֶם²²
כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה¹⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְלְזְלוּ בַּהֶקְדָּשׁוֹת.¹¹

(2) משנה, שבועות מב. (3) כל שבועה שהיא. (4) שומר חנם שטען: נגבב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. (5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. (6) הושוו. (7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. (8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד עלידי אבדת השטר - פטור. (9) ראה לקמן ה"ו. (10) בנקיטת חפץ. (11) בבא-מציעא נח. [ב'טור/ח"מ ס' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש) שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שְׁתֵּי שְׁדוֹת¹² מִכְרַתְּ לִי, לֹא מִכְרַתִּי לָךְ אֵלָּא אַחַת;²⁴
שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטֹרוֹת יֵשׁ לִי בִּידֶךָ, אֵין לָךְ²⁵
בְּיָדִי אֵלָּא שֹׁטֵר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע²⁶
הַסֵּת. וְכֵן אִם טַעֲנִי¹³ וְאָמַר: חֲצֵר זֹאת אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ
שֹׁטֵר זֶה שִׁישׁ בִּידֶךָ שְׁלִי הוּא וְאַתָּה מִכְרַתּוֹ לִי,²⁷
וְהִנָּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, בֵּין שֶׁהִבֵּיא²⁸
הַטַּעֲנָן עַד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הִבֵּיא - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת²⁹
וּנְפִטֵר. וְכֵן הַחוּפְרִי¹⁴ בְּשִׁדְה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׁיחִין³⁰
וּמַעֲרוֹת וְהַפְסִידוּהָ, וְהָרִי הוּא חֵיב לְשֹׁלֵם¹⁵, בֵּין
שֶׁטַעֲנֵנוּ שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חֲפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטַעֲנֵנוּ
שְׁחָפֵר שְׁתֵּי מַעֲרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חֲפַרְתִּי אֵלָּא³¹
אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עַד אֶחָד שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר:³²
לֹא חֲפַרְתִּי כָּלֹם - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת עַל הַכֹּל¹⁶.

(12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. (13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. (14) שם ה. (15) מה שהפסיד. (16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד-משנה).

ג. טַעֲנֵנוּ¹⁷ בָּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוּדָה בְּכָל
הַקַּרְקָעוֹת וְכַפֵּר בְּכָל הַכֹּלִים¹⁸, בֵּין שֶׁהוּדָה בְּכָל
הַכֹּלִים וְכַפֵּר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוּדָה בְּמִקְצַת
הַקַּרְקָעוֹת¹⁹ וְכַפֵּר בְּמִקְצַתָּן עִם כָּל הַכֹּלִים - בְּכָל אֵלֹו

משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לוהו בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ). מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בבביתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: חזרתני? משום שהגזול בעדים אינו נאמן לטעון חזרתני שלא בעדים. (40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. (41) כגון שטען לא לווייתי ובא אחד והעיד שלוה וחזר הלווה וטען: לווייתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). (42) שם. (43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מִנָּה הַלּוֹוִיתֶיךָ⁴⁴, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, הִבֵּיא
עַד אֶחָד שְׁלֹוֹה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאֵלֹו הָיוּ שְׁנֵים
הָיָה מִחֻזַּק פֶּהֶן וּמִשֹּׁלֵם, כְּמוֹ שִׁיתִּפְאָר⁴⁵ - הֲרִי זֶה
נִשְׁפָּע עַל פִּי עַד אֶחָד; שְׁכָל מְקוֹם שְׁשֵׁנִים מִחִיבִין
אוֹתוֹ מִמּוֹן - אֶחָד מִחִיבֵי שְׁבוּעָה. חֲזֵר וְאָמַר:
פֶּרַעְתִּי - מִשֹּׁלֵם כֹּלֹא שְׁבוּעָה⁴⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ⁴⁷.

(44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. (45) לקמן פרק ו הלכה א. (46) התובע אינו מחוייב שבועה. (47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

י. מִנָּה לִי בִּידֶךָ⁴⁸, אֵין לָךְ בְּיָדִי כָּלֹם, וְהָעֲדִים
מַעֲרִידִין עָלָיו שֶׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ אֵצֶל חֻמְשִׁים - פֶּסְקוֹ
כָּל הַגְּאוּנִים הִלָּכָה, שִׁישִׁלֵם חֻמְשִׁים וְיִשְׁבַּע עַל
הַשָּׂאֵר; שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הוֹדֵית פִּיו גְּדוּלָּה מִהַעֲדָת
עֲדִים⁴⁹.

(48) בבא מציעא ג. (49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

א. וְאֵלֹו דְּבָרִים² שְׁאִין נִשְׁפָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה:³
הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְׁטֹרוֹת וְהַהֶקְדָּשׁוֹת. אֵף עַל
פִּי שֶׁהוּדָה בְּמִקְצַת, אוֹ שִׁישׁ עָלָיו עַד אֶחָד, אוֹ
שֶׁשֹּׁמֵר וְטַעֲנָן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין⁴ - הֲרִי זֶה פֶּטוּר.

18 כִּסְיָהּ²⁵ - נִשְׁפָּע; שְׁאִין הַטַּעֲנָה בְּגוֹף הַקֶּרֶקַע, אֶלָּא
19 בְּשִׁכְרָה, שֶׁהוּא מְטַלְטֵלִין²⁶.

(25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. (26) אף-על-פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה-שאינ-כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על-מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד-משנה).

20 ו. שְׁטָר²⁷ מִסְרִיתִי לָךְ וְעֲשֶׂהָ דִּנְרִין הָיוּ לִי בּוֹ
21 רְאִיָּה²⁸, לֹא הָיוּ דְּכָרִים מְעוּלָם²⁹ - יִשְׁבַּע הַסֵּת³⁰.
22 הִפֵּךְ עָלָיו³¹ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהִיָּתָה בּוֹ רְאִיָּה
23 לְעֲשֶׂהָ דִּנְרִים וְאֶבְדּוּ בְּאֶבְדַּת הַשְּׁטָר³², וְיִטַּל. וְאִם
24 אָמַר הַנִּתְבַּע: אֲמַת מִסְרִיתִי לִי, וְאֶבְדֵּי³³ - הָרִי זֶה פְטוֹר
25 אֶף מִשְׁבּוּעַת הַסֵּת; שֶׁאִפְלוּ פֶשַׁע בּוֹ וְאֶבְדֵּי - פְטוֹר,
26 כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבָלָה³⁴.

(27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבאר. (28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. (29) תשובת הנתבע. (30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. (31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. (32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. (33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. (34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית-דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד-משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'בר'י שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד-משנה וכל ההולכים בעקבותיו

1 נִשְׁבַּע הַסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצַת פְּלִים וְכִפֹּר
2 בְּמִקְצָתוֹ עִם כָּל הַקֶּרֶקַעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיֵּב
3 שְׁבּוּעָה עַל מִקְצַת הַפְּלִים שֶׁכִּפֹּר בִּהְיוֹתוֹ²⁰, נִשְׁבַּע אֶף
4 עַל הַקֶּרֶקַעוֹת שֶׁטַּעֲנָנוּ עִמָּהּ, שֶׁהַכָּל טַעֲנָה אַחַת²¹.
5 וְכֵן הָדִין בְּטַעֲנָנוּ פְּלִים וְעַבְדִּים אוֹ פְּלִים וְשִׁטְרוֹת,
6 הַכָּל דִּין אֶחָד הוּא.

(17) משנה, שבועות לח: (18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. (19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. (20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. (21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן - בית-דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משיערים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירושו: "מגלגל עליו המשביע". וב'טור' חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

7 ד. טַעֲנָנוּ עֲנֻכִּים²² הָעוֹמְדוֹת לְבָצֵר וְתִבּוּאָה יִבְשָׁה
8 הָעוֹמְדָה לְהִקְצֹר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתוֹ וְכִפֹּר בְּמִקְצָתוֹ -
9 הָרִי זֶה נִשְׁבַּע עָלֵיהֶם כִּשְׁאָר הַמְטַלְטֵלִין²³. וְהוּא
10 שְׁאִינֶן צְרִיכִין לְקֶרֶקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהַבְצֵר - הָרִי
11 הוּא כְּבָצוּר לְעֵנִין פְּטִירָה וְהוֹדָה; אֲבָל אִם הָיוּ
12 צְרִיכִים לְקֶרֶקַע - הָרִי הֵן קֶרֶקַע לְכָל דְּבָר²⁴, וְאִין
13 נִשְׁבָּעִין עָלֵיהֶן אֶלָּא הַסֵּת.

(22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. (23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. (24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד-משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

14 ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֲדָשִׁים שִׁכְנַתְּ
15 בְּחִצְרִי, וְאָמַתְּ חֲזָב לִי שְׁכָר שְׁנֵי חֲדָשִׁים, וְהוּא
16 אָמַר: לֹא שִׁכְנַתִּי אֶלָּא חֲדָשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה מוֹדָה
17 בְּמִקְצָת, וְאִם הָיָה שְׁכָר הַחֲדָשׁ שֶׁכִּפֹּר בּוֹ שְׁוֵה שְׁנֵי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 שְׁאִינוּ נִשְׁבַּע מִחֲמַת טַעֲנָה⁴⁶. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהִיא
20 שְׁתֵּף לִקְטָן אוֹ אֶפְסָרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין
21 אֶפְסָרוֹפּוֹס לִקְטָן, וְיִשְׁבַּע הַשְּׁתֵּף⁴⁷ וְכִיּוּצָא בּוֹ
22 בְּטַעֲנַת שְׂמָא.

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת.
(41) לקחת ממני מנה. (42) מנה לאבא בידך. (43) נתבאר
למעלה פ"ד ה"ה. (44) ודינה כטענת 'שמא'. (45) נראה,
שבירוש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא
והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה
שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי
- חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן
אות ז). (46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה,
שהרי המפקיד טוען שמה פשעת או שמה הפקדון לא נגנב
והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על
השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י
מיגש. (47) משום ששבועת שותפים ואפסורופוסים תוקנה
על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו
אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת
שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב). מהכתוב
(שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש,
ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי'
צו].

י. הורו רבנות⁴⁸: שְׁאִין נִשְׁבַּעִין עַל טַעֲנַת קְטָן
שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה⁴⁹, אֲבָל שְׁבוּעַת הַסֵּת - נִשְׁבַּעִין⁵⁰.
וְאִפְלוּ הִיא קְטָן שְׁאִינוּ חֲרִיף לַעֲנֹן מִשָּׂא וּמִתֵּן -
נִשְׁבַּעִין הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ⁵¹. שְׁלֹא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל
מִמּוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קְטָן וְיִלָּף לוֹ בַּחֲנָם. וְלִזֶּה דַּעֲתִי נוֹטָה,
וְתִקּוֹן עוֹלָם הוּא. נִמְצָאתָ לְמַד: שֶׁהַקְטָן שֹׁטֵעַן עַל
הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת בֵּין שֶׁכָּפַר כָּלֵל, בֵּין
שֶׁהִיא שָׁם עַד בֵּין שְׁלֹא הִיא שָׁם עַד - הִרִי זֶה נִשְׁבַּע
הַסֵּת. וְאִינוּ יָכוֹל לְהַפֵּךְ עַל הַקְטָן, שְׁאִין מִשְׁבִּיעִין
אֶת הַקְטָן כָּלֵל, וְאִפְלוּ חֲרָם סֵתָם אִינוּ מְקַבְּלִים לְפִי
שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ עֲנֹשׁ הַשְּׁבוּעָה⁵².

(48) הר"י מיגש. (49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום
שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת
כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת
שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים
לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת
נשבעים. (50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור'
שם. (51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין
משיביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו
בקי בטיב משא ומתן. (52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט
כתב בשם גאונים, שאין משיביעים אשת איש, אלא מוסרים
פסק-דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע.
והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות
כ).

יא. קְטָן שֹׁטֵעַנוּ הַגָּדוֹל⁵³: אִם טַעֲנוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ
הִנֵּה לִקְטָן, כְּגוֹן עֶסֶק מִשָּׂא וּמִתֵּן, וְהוֹדָה הַקְטָן -

נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא
נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל'
שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו
שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי
פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה
ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה
להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחייב הוא לא מדיני
שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה
שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה
כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה,
שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו
ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה,
שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן
בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל'
חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב
בשטר מדין גורם היזק אף-על-פי שאיבד פיסת נייר בלבד,
כדעת רפרם בבבא-קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין
מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשית-תיבות "לא היו
דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד?
משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור
מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד
משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו
ברשותו. והאריכו בזה הלחם-משנה ובמשנה-למלך, ואין
כאן מקום להאריך בזה].

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטֵר שֵׁישׁ לִי בִידֶךָ זָכוֹת יֵשׁ לִי
בִּישׁ³⁵, וְזֶה אוֹמֵר: אִינִי מוֹצִיא שְׁטֵרִי, אוֹ אִינִי יוֹדֵעַ
אִם יֵשׁ לָךְ בּוֹ רָאָה אוֹ לֹא - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא³⁶.
(35) כתוב בו משהו לזכותו. (36) להביא את השטר לבית-
דין.
ח. טַעֲן שֶׁאֲבַד הַשְּׁטֵר - מִחֲרִימִין אוֹתוֹ חֲרָם סֵתָם³⁷.
טַעֲן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בּוֹדָאִי שֶׁהַשְּׁטֵר שֵׁישׁ לוֹ בּוֹ
זָכוֹת אֲצִלּוֹ - הִרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁאִינוּ אֲצִלּוֹ
וְשֶׁאֲבַד מִמּוֹנוֹ³⁸. וְכִזֶּה הוֹרוּ רַבּוֹתֵי.

(37) נתבאר כמה פעמים, שכל חחרמות הם תקנות הגאונים,
וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. (38) כשאינו
טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משיביעין אותו,
משום שאין משיביעים על טענת 'שמא'.

ט. אִינִי³⁹ נִשְׁבַּעִין⁴⁰ עַל טַעֲנַת חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקְטָן,
אֶחָד הֵבֵא בְּטַעֲנַת עֲצָמוֹ⁴¹ אוֹ בְּטַעֲנַת אֲבִיו⁴²; לְפִי
שֶׁזֶה הַמִּקְצַת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לִקְטָן אִינוּ אֵלָּא כְּמִשִּׁב
אֲבִרָה⁴³. וְכֵן אִם כָּפַר כָּלֵל, וַיָּבֵא עַד אֶחָד וְהִעִיד
לִקְטָן - אִינוּ נִשְׁבַּע; שִׁזֶּה עַד אֶחָד, וְאִין שָׁם תּוֹבֵעַ,
שֶׁתְּבִיעַת קְטָן אִינֶה תְּבִיעָה גְּמוּרָה⁴⁴. נִמְצָאתָ אוֹמֵר:
קְטָן שֶׁאֲמַר לְגָדוֹל: מָנָה לִי בִידֶךָ, אוֹ אֲבֵא הִיא לוֹ
בִידֶךָ, וְהִלָּה אוֹמֵר: אִין לָךְ בְּיָדִי אֵלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ
אִין לָךְ בְּיָדִי כָּלוּם וְעַד אֶחָד מִעִידוֹ שֵׁישׁ לוֹ - הִרִי
זֶה פְטוֹר מִשְׁבִּיעַת הַתּוֹרָה⁴⁵. אֲבָל אִם שָׁמַר לִקְטָן
וְטַעֲן שֶׁאֲבַד - הִרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי

מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצֶל זֶה, שֶׁהֲלוֹתִיו, או שֶׁהִפְקֵדְתִּי אֶצְלוֹ, 20
או שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, או שִׁישׁ לִי אֶצְלוֹ בְּשֹׁכְרִי, וְכֵן כָּל 21
פִּיּוּצָא בְּזֶה, וְהַשִּׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיֵּב כְּלוּם, 22
או אֵין לִךְ בְּיַדִּי כְּלוּם, או שֶׁקָּר אֶתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ 23
תְּשׁוּבָה נְכוּנָה; אֲלֵא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לְנִטְעָן: הֵשֵׁב 24
עַל טַעְנָתוֹ, וּפְרַשׁ תְּשׁוּבָה² כְּמוֹ שֶׁפְּרַשׁ זֶה טַעְנָתוֹ, 25
וְאָמַר אִם לֹוִית מִמֶּנּוּ אִם לֹא לֹוִית, הִפְקִיד אֶצְלָךְ אוֹ 26
לֹא הִפְקִיד, גִּזְלָתוֹ אוֹ לֹא גִזְלָתוֹ, שִׁכְרָתוֹ אוֹ לֹא 27
שִׁכְרָתוֹ, וְכֵן שְׁאֵר הַטַּעְנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים 28
מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שְׁמָא טוֹעֵה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא 29
לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקָּר. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁהֲלוֹהוּ כְּמוֹ שִׁטְעָן, 30
וְהַחֲזִיר זֶה אֶת הַחֹב לְכַנּוֹ אוֹ לֹאשְׁתּוֹ, או שֶׁנָּתַן לוֹ 31
בְּמִתְנָה כְּגֹדֶר הַחֹב, וַיִּדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטָר מִן הַחֹב. 32
לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאֵךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיֵּב כְּלוּם, 33
שְׁמָא אֶתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשֵׁלֶם וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ; 34
אֲלֵא הוֹדַע לְדִינָן פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם 35
אֶתָּה חַיֵּב אוֹ אֵין אֶתָּה חַיֵּב. וְאֶפְלוּ הֵיךְ חֲכָם גְּדוֹל³, 36
אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לִךְ הֶפְסֵד שֶׁתִּשָּׁיב עַל טַעְנָתוֹ, 37
וְתוֹדִיעֵנּוּ בִּיעֵד אֵין אֶתָּה חַיֵּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ 38
דְּבָרִים מְעוּלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהַחֲזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהָרִי אָנוּ 39
דִּינִן בְּמִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לִזְמַר בְּכָל מְקוֹם⁴. וְכֵן אִם טַעֵן 40
הַטוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיֵּב לִי מִנָּה, או מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ 41
- אוֹמְרִים לוֹ: מָאי זֶה פְּנִיָּה? הֲלוֹוִית אוֹתוֹ, או 42
הִפְקֵדְתָּ אֶצְלוֹ, או הֵזִיק מִמּוֹנֶךְ? אָמַר הֵיאֵךְ נִתְחַיֵּב 43
לִךְ. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְמָה לוֹ שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, וְהוּא 44
אֵינוֹ חַיֵּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁגָּנְבוּ, או שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁאֵתָן 45
לִךְ מִנָּה, וְכִיּוּצָא בְּזֶה. הָרִי שִׁטְעָן עָלָיו⁵ שֶׁהֲלוֹהוּ 46
מִנָּה, וְהַשִּׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, 47
וְאַחֲרֵי כֵךְ הִבִּיא הַטוֹעֵן עֲדִים שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִנְיָהֶם, וְחִזֹּר 48
הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלוֹוִיתִי וּפְרַעֲתִי - אֵין מְקַבְּלִין 49
מִמֶּנּוּ⁶, אֲלֵא הַחֹזֵק כְּפָרָךְ⁷ וּמִשְׁלָם⁸. אֲבָל אִם הִשִּׁיב: 50
אֵינִי חַיֵּב, או אֵין לִךְ בְּיַדִּי כְּלוּם, או שֶׁקָּר אֶתָּה 51
טוֹעֵן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה, וְהֵלֶךְ הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים 52
שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִנְיָהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל 53
הַחֲזַרְתִּי לוֹ פְּקֻדּוֹנוֹ אוֹ פְּרַעֲתִיו חֹבּוֹ - לֹא הַחֹזֵק 54
כְּפָרָךְ⁹, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטָר. 55

נִפְרָעִין מִנְּכֶסֶי¹⁰. וְאִם אֵין לוֹ - יִמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ 1
וְיִשְׁלָם. וְאִם כָּפַר הִקְטָן - מִמְתִּינִין עַד שֶׁיִּגְדִּיל, 2
וְיִשְׁבַּע הֵסֵת. וְאִם טַעֵנוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לְקַטֵּן הֲנִיָּה, 3
כְּגוֹן נִזְקִין וְחִבְלוֹת¹¹, אָף עַל פִּי שְׁמוּדָה וְאָף עַל פִּי 4
שִׁישׁ לוֹ מִמָּה יִשְׁלָם - פֶּטוּר, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר שֶׁהֲגִדִּיל. 5
וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטֵלִין, כְּגוֹן הַשְּׂכִיר 6
וְכִיּוּצָא בּוֹ, שִׁישׁ הֲנִיָּה לְקַטֵּן שִׁישְׁתִּפֹּר לוֹ שְׂכִיר - 7
הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הִקְטָן. אֲבָל חֲנוּנִי שֶׁנִּשְׁבַּע 8
עַל פְּנִיָּה¹² - אֵינוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הִקְטָן; שְׁאֵין 9
לְקַטֵּן בְּזֶה הֲנִיָּה, שֶׁהָרִי חַיֵּב לָתֵן לְפִוְעָלָיו וְנִשְׁבָּעִין 10
וְנוֹטֵלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנוּנִי הַפְּסִיד עַל נִפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן 11
מִמּוֹנוֹ עַל פִּי קֶטֶן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. 12

(53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה
זו עוסקת בנתבע קטן. (54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה,
שקטן מבין שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו
וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט). תקנת
חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו
אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. (55) קטן שהזיק ממון או
חבל באדם, פטור - שנינו בבבא-קמא פז. "חרש שוטה וקטן
- פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים -
פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד
שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים:
שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא,
שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות.
(56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל,
ורבינו בפס"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה
זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען
החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא
קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (ראה שם
נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה
זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. החרש¹³ והשוטה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן¹⁴ לְכָל 13
טַעְנָה, לֹא לְטַעְנָתָן עַל אַחֲרִים וְלֹא לְטַעְנָת אַחֲרִים 14
עָלֵיהֶן, לֹא לְשִׁבְעָה קָלָה וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר שְׁבוּעָה 15
חֲמוּרָה אוֹ תְּשִׁלוּמִין¹⁵. אֲבָל הַסּוּמָא - הָרִי הוּא 16
כְּבִרְיָא לְכָל דְּבָר¹⁶ בְּעִנְיָנִים אֵלוֹ, וְנִשְׁבַּע כָּל מִינֵי 17
שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעְנָתוֹ. 18

(57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעו: אינו שומע
ואינו מדבר. (58) בית-דין אינו נכנס לדין. (59) ואף-על-
פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל'
מכירה פכ"ט ה"ב. (60) לענין תביעות ממון, אבל פסול
להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט ה"ב, ופ"ב מהל'
סנהדרין ה"ט).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין
משטה אני כך ושאינ אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

19 א. בַּעֲלֵי דִינָן שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טַעֵן הָאֶחָד וְאָמַר:

(2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט).
שבית-דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב
לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל-שכן שבעל-
דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו.
[בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות
בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת
הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש ביורר
הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף
ימין]. (3) ויודע לפסוק הלכה. (4) קשה להבין כוונת
רבינו. בלחם-משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר
טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית-הדין לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי א' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית-דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית-דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית-דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית-דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויית - כאומר לא פרעתי, שאם לא לוה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר-כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית-דין.

ג. מְנַה הַלְוִיָּתִי¹², כִּפְר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שְׁלֹחַ מִמֶּנּוּ מְנַה וּפְרָעוּ, וְהַמְלִיחַ אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֵזֶב לְשֹׁלֵם¹³; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לְוִיָּתִי, וּבָאוּ עֲדִים שְׁלֹחַ - כְּאוֹמֵר לֹא פִּרְעֵתִי דְּמִי¹⁴, וְנִמְצָא הַלֵּוֹה אוֹמֵר לֹא פִּרְעֵתִי, וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפִּרְעוּ - הוֹדָתָ פֶּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי. וְאֵין הַמְלִיחַ חֵזֶב שְׁבוּעָה¹⁵, שֶׁהָרִי הַחֲזֹק זֶה¹⁶ פֶּפֶרֶן. וְכֵן¹⁷ אִם הוֹצִיא עָלָיו קֶתֶב יָדוֹ שֶׁהוּא חֵזֶב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם וְזֶה אֵינוֹ קֶתֶב יָדִי, אִם הַחֲזֹק קֶתֶב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא קֶתֶב יָדוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזֹק פֶּפֶרֶן וּמִשְׁלֵם¹⁸.

(12) שבועות מא: (13) כרבא, שם. (14) שאם לא לוה - למה פרע. (15) שלא נפרע. (16) הלווה. (17) רי"ף סוף בבא-בטרא אות תתקסב. (18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם-משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוח ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוח, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם-משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד. מְנַה¹⁹ הַלְוִיָּתִי וְהוּא לִי בִידֶךָ, אָמַר לוֹ הַנְּטָעֵן: וְהָלוֹא פִּרְעֵתִיךָ פִּגְנִי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֲדִים²⁰ וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם - לֹא הַחֲזֹק פֶּפֶרֶן; שֶׁאֵין הָעֲדִים זֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ²¹. לְפִיכָךְ לֹא הַחֲזֹק פֶּפֶרֶן, וְיִשְׁבַּע הַלֵּוֹה הֶסֶת וּפְטָר. פְּיֻצָּא בּוֹ²²: תֵּן לִי מְנַה שֶׁהַלְוִיָּתִי וְאֵתָה עֲמֻדָּתָ בְּצַד

יאמין לו, כגון שטענתו היא: לויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגור' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגור'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. (5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא-מציעא יז. (6) אין מאמינים לו כלל. (7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. (8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על-ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. (9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד-משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית-הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשוננו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית-הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלווה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלווה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית-דין לשלם - נאמן (על-פי ביאורו של הלחם-משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהורה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם-משנה מסביר דעתו של המגיד-משנה, שאין אדם נעשה כפרן על-פי עצמו אלא על-ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רְאוּהוּ עֲדִים¹⁰ שֶׁמְנַה לוֹ מְעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הָיוּ, וְהִתְבָּעוּ בְּדִין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתִי שֶׁהַלְוִיָּתִיךָ, וְאָמַר: מִתְּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פִּרְעוֹן הָיוּ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת וּנְפֹטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ עֲדִים שֶׁמְנַה לוֹ בִּפְגִּיָּהֶם - הַחֲזֹק פֶּפֶרֶן. וְלַעוֹלָם אֵין אָדָם מִחֲזֹק פֶּפֶרֶן עַד שִׁיכְפֹּר בְּבֵית דִּין¹¹ וְיִבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ בְּמָה שִׁכְפֹּר.

(10) שבועות לד: (11) בבא-בטרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען,

26) סנהדרין כט. (27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. (28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על-ידי עדים. (29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. (30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"ם מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. וְלֹא עוֹד³², אֲלֹא אֶפְלוּ הַטְּמִין לוֹ עֵדִים אַחֲרָי 19
הַגִּדְרִי³³, וְאָמַר לוֹ: מָנָה לִי בִידֶךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, 20
רְצוֹנְךָ שִׁיעִידוּ בְּךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שָׁמָּה 21
תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר וְאֵין לִי מָה אֶתֶן לָךְ, וְלִמְחֵר 22
תִּבְעוּ בְּדִין בְּאֵלֵי הָעֵדִים, בֵּין שֹׁטֵעַן וְאָמַר: מִשְׁטָה 23
הֵייתִי בּוֹ, בֵּין שָׁאֲמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם - הָרִי 24
זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִפְטָר. שָׁאֵין פָּאן עֲדוּת, עַד שִׁיאֲמַר 25
הַלּוֹה: אַתָּם עֲדִי, אוֹ יֹאמַר הַמְּלוּה בִּפְנֵי הַלּוֹה 26
וְיִשְׁתַּק הַלּוֹה, אֲבָל בְּעֲדוּת הַזֶּה לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ. 27
מַעֲשֶׂה בְּאַחַד³⁴, שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קָב רִשְׁוִי³⁵. 28
כְּלוּמָר, שִׁישׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא 29
שָׁאֵין חַיִּב לוֹ, אֲלֹא פְּלוֹנִי. וְכָא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְתִבְעוּ, 30
וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיִּב לוֹ פְּלוֹם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 31
יִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִפְטָר. וְכֵן³⁶ אַחַד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו 32
שֶׁהוּא בַּעַל מְמוֹן³⁷. בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אֱלוֹ הֵיחָ 33
לִי מְמוֹן, לֹא הֵייתִי פוֹרְעוֹ לְפָלוֹנִי וְלְפָלוֹנִי³⁸? וְאַחֲרֵי 34
מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְתִבְעָ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין 35
לָהֶם פְּלוֹם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהִרְאוֹת עַצְמוֹ³⁹ שָׁאֵינוֹ 36
בַּעַל מְמוֹן, וְשֶׁלֹּא הֵנִיחַ בָּנוֹ בְּעָלֵי מְמוֹן⁴⁰. וְכָל 37
פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֱלֹו. 38

(32) שם. (33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. (34) שם עמוד ב. (35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא-קמא מו:): "ממרי רשותן פארי אפרע". (36) שם. (37) עשיר גדול. (38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. (39) נימוק לדין קב רשו. (40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבריו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

ח. אֶף עַל פִּי שֶׁהִמְטִמִּין עֵדִים - אֵינָה עֲדוּת, וְכֵן 39
הַמּוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאֹמֵר 40
לְחִבְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנָה לִי בִידֶךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן - 41
בְּכָל הַדְּבָרִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן, כְּשִׁיבֹאוֹ לְבֵית דִּין, 42
אוֹמְרִין לְנִתְבַּע: לָמָּה לֹא תִתֵּן מָה שִׁישׁ לוֹ אֲצִלְךָ? 43
אָמַר: אֵין לוֹ אֲצִלִּי פְּלוֹם - אוֹמְרִים לוֹ: וְהִלּוֹא אַתָּה 44
אִמְרַתָּ בִּפְנֵי אֱלֹו בְּךָ וְכָךְ, אוֹ הוֹדִיתָ מַעֲצָמְךָ! אִם 45

1 עֲמוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעֵן: לֹא עֲמַדְתִּי בְּצַד עֲמוּד זֶה
2 מְעוֹלָם, וְכָאוּ עֵדִים שֶׁעָמְדוּ - לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ; שָׁאֵין
3 אָדָם מְשִׁים דַּעְתּוֹ לְדְּבָרִים שָׁאֵין בְּהֵן מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל
4 פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(19) שבועות, שם. (20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוגין]. (21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל-כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבריו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). (22) שם לד: [במגיד-משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

ה. תֵּן לִי²³ מָנָה שֶׁהָלוֹיתִיךָ וְהָרִי הָעֵדִים, וְאָמַר 5
הַנִּטְעֵן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לְלוֹה: 6
הִבֵּיאָם וְהִפְטָר²⁴. לֹא פָּאוּ אוֹ שָׁמְתוּ אוֹ שֶׁהִלְכוּ 7
לְמִדְיָנָה אַחֲרָת - יִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁפָּרְעוּ. שָׁאֵין אָנוּ 8
מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לְהִבְיֹאן אֲלֹא לְבַרֵּר דְּבָרָיו וְלַהֲפָטֵר 9
אֶף מִשְׁבּוּעָה; שֶׁהַמְּלוֹה אֶת חִבְרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ 10
צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁפֶּאֶרְנִי²⁵. 11

(23) בבא-בתרא קע. (24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוגי ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד-משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתין" לבין "פרעתין". ובכסף-משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסט ויפטור, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה). (25) בפ"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אָמַר לוֹ²⁶ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנָה לִי בִידֶךָ, אָמַר לוֹ: 12
הֵן, לְמַחֵר תִּבְעוּ בְּדִין וְהִבֵּיא עֵדִים, וְאָמַר: מִשְׁטָה 13
הֵייתִי בְּךָ²⁷ וְאֵין לָךְ בִּידִי פְּלוֹם - פְּטוּר, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת 14
שָׁאֵין בִּידוֹ פְּלוֹם. וְאֶפְלוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים 15
מְעוֹלָם²⁸. שֶׁהָרִי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתָּם עֲדִי²⁹, וְדָבַר 16
שָׁאֵינוֹ עֲדוּת אֵין אָדָם זֹכְרוֹ³⁰, וְלִפְיָכָה אִם אָמַר: לֹא 17
הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם - לֹא הִחֲזַק בְּפָרְךָ³¹. 18

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בנוי כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת." פטור ונשבע היסת." ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). (8 פרעתי.

ב. פל המודה בפני שנים - אינו יכול לחזור ולומר: 16
משטה הייתי בו, ואין צריך לומר אם הודה בפני 17
שלושה¹⁰. אבל מחייבין אותו לתן בהודעת פיו. שפלו 18
האומר בדרך הודיה - הרי זה כאומר: אתם עדי. 19
אבל אין פותחין¹¹, אלא אם פן אמר להם: כתבו 20
וחתמו ותנו לו¹². וצריכין להמלך בו¹³, כמו 21
שפארנו¹⁴. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, 22
כמו שיתבאר¹⁵ - הרי אלו פותחין. והוא שיהיו בית 23
דין מפירין¹⁶ את שניהם¹⁷, כדי שלא יערימו שניהם 24
לחייב איש אחר. 25

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בית דין¹⁸ של שלושה שהיו יושבין מעצמן 26
במקום הקבוע להן, וכא התובע וקבל לפניהם¹⁹, 27
ושלחו שליח אצל הנתבע, וכא והודה בפניהם - 28
הרי אלו פותחין ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא 29
היו קבועין ולא שלחו לו, אפלו קבץ אותן והושיב 30
השלושה והודה בפניהן ואמר להן: הווי עלי דינין, 31
ובא אחר כך התובע ואמר: כתבו לי הודאתי - אין 32
פותחין²⁰; שמא יתן לו²¹ ונמצא זה תובע אותו 33
בשטר²². במה דברים אמורים? במטלטלין; אבל²³ 34
אם הודה בפקקעות²⁴, אפלו בפני שנים, אף על פי 35
שלא קנו מידו ולא אמר להם: כתבו ותנו - הרי 36
אלו פותחים ונותנין; שאין פאן לחש שמא יתן לו 37
ונמצא תובעו פעם שניה²⁵. 38

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה

1 עמד ושלם - מוטב; ואם לא טען - אין טוענין
2 לו⁴¹. אבל אם טען ואמר: משטה הייתי בו, או לא
3 היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי
4 נתכוונתי - פטור ונשבע היסת, כמו שפארנו.

(41) אין בית-דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות כך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ז

פרק שביעי

(1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, 5
ואמר להן בדרך הודיה², לא דרך שיקה, אף על פי 6
שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו 7
- הרי זה עדות³. תבעו בדין, אם אמר: לא היו 8
דברים מעולם - אין שומעין לו⁴, ומשלם על פיהם. 9
ואם היה עד אחד - נשבע⁵. הואיל ואמר דרך 10
הודיה⁶. טען כשפאו אלו העדים ואמר: שלא 11
להשביע את עצמי הודיתי - נאמן ונשבע היסת. ואם 12
כשהודה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען 13
ולומר: כדי להראות שאני עשיר הודיתי; אבל אם 14
טען שנתן⁸ - נאמן ונשבע היסת. 15

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים." "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי", היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה גידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה

זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. (42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסוד, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונוטלים - צריכים להביא ראיה שנשבעו. (43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי". (21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסוימת.

ו. שנים⁴⁴ שפאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמר²⁵ לו⁴⁵: צא ותן לו, ויצא, וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידים אותו שלא פרעו⁴⁶ - החזק בפרן לאותו ממוין⁴⁷. אמרו לו: חייב אתה לתן לו⁴⁸, ויצא, וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידים אותו שלא פרעו - לא החזק בפרן; שזה נשקט מהן⁴⁹ עד שיחקרו דינו⁵⁰. לפיכך, אם חזר פעם אחרת וטען שפרעו זה הממוין שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישין אותו פעם שניה - הרי זה נשבע הסת שפרעו, ונפט⁵¹. לפיכך היו בקיאי הדעת שבספרד, כשיודה הלוח או כשינתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: הו עלי עדים שלא יפרעני או שלא ישבע לי אלא בפני עדים⁵¹.

ד. שטר הודיה²⁶ שפיצא²⁷, ולא היה כתוב בו: אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו - הרי זה כשר; שחזקה היא, שאלו לא אמר להם: כתבו וחתמו ותנו - לא היו נותנים. היה כתוב בשטר: הודה פלוני בפנינו בית דין, אם אין כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפלל²⁸ שהיו שלשה - חוששין שמה שנים היו, וטעו ודמו שההודיה בשנים הודיה בבית דין²⁹, ולפיכך אין דנין בו דין שטר³⁰.

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל:). "חיישינן לבית דין טועין". (30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. פכר בארנו³¹, שהודיה בבית דין או עדות בבית דין - כמלון הכתובה בשטר³², ולפיכך כותבין ונותנין לבעל דינו³³. כמה דברים אמורים? בשלא קבל את הדין עד ששלחו והביאוהו, כמו שפארנו³⁴; אבל שנים שפאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע: הן יש לך בידך, בין שאמר הדינין: חייב אתה לתן לו³⁵, בין שאמר: צא תן לו, ויצא³⁶ ואמר: פרעתי³⁷ - נאמן³⁸, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם התובע חזר לדינים³⁹ ואמר: כתבו לי הודיתי - אין כותבין לו, שמה פרעו⁴⁰. וכן⁴¹ מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר: נשבעתי - נאמן, ואין משיביעין אותו שנשבע⁴². היו העדים מעידים אותו שלא נשבע - החזק בפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן לעולם לומר נשבעתי, עד שיודה לו פעל דינו או יביא עדים שנשבע בפניהם.

(44) גמרא שם. (45) בית הדין לנתבע. (46) מעידים, שלא זוה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. (47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. (48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. (49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. (50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטתי, ואולי יזכוהו. (51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. מי שהודה⁵² בבית דין: שאני חייב לזה התובע מנה, ואחר כך אמר: נזפרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי עדים - הרי זה עדות מועלת ועושין על פיהם⁵³; שהרי לא הכחיש עצמו⁵⁴, ואינו כאומר: לא לויתי מעולם⁵⁵.

(52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). (53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. (54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. (55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה

(31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. (33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. (34) בהלכה ג. (35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. (36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). (37) אחר שחוייבתי בבית הדין. (38) כרב זביד בבבא מציעא יז. (39) ואין הנתבע עימו. (40) וכן פסק הרי"ף כאן. (41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ב' אלול – ספר משפטים – הלכות טוען ונטען קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתוך, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ב. טַעַן⁶ שֶׁהוּא מְשַׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יְכוּל לְטַעַן עַד בְּיָדֵי
דְּמִיּוֹ⁷, וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִיטַת חֶפֶץ וְנִטְלָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸.

ח. יִשְׁשַׁכְּם לְטוֹעֵץ⁵⁷ בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וּלְטַעַן טַעְנָה אַחֶרֶת
לְהַכְחִישׁ הַטַּעְנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעְנָתוֹ
הָאַחֲרוֹנָה. וְאִם עַל פִּי שְׂלֹא נִתַּן אֲמִתָּלָא⁵⁸ לַטַּעְנָה
הָרִאשׁוֹנָה⁵⁹. וְאִם עַל פִּי שֵׁינִי אֲמִתָּה מִבֵּית דִּין וְחֹזֵר - יִשְׁ
לוֹ לַחֲזֹר וּלְטַעַן וְלִהְפֹּךְ כָּל הַטַּעְנוֹת שִׁינִיָּה, עַד
שִׁיבֹאוּ עֲדִים. אֲבָל מֵאַחֵר שִׁיבֹאוּ עֲדִים וְיַכְחִישׁוּ
טַעְנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁאִיב⁶⁰
לַטַּעְנָה אַחֶרֶת, אֲלֵא אִם כֵּן נִתַּן אֲמִתָּלָא לַטַּעְנָה
שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ⁶¹, וְיִשְׁ בְּמִשְׁמָעָה⁶² כְּמוֹ שֶׁהִשְׁאִיב בְּזֹאת
הַטַּעְנָה הָאַחֲרוֹת. וְהוּא שְׂלֹא יֵצֵא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם
יֵצֵא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְטַעַן אַחֵר שֶׁבָּאוּ
עֲדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רַעִים לְמִדּוּהוּ טַעְנוֹת שֶׁל
שֶׁקֶר⁶³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה.

(56) רש"י. (57) בבא בתרא לא. (58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. (59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. ובר"ף שם כתב בפירושו: "הוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. (60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). (61) כר"ף שהבאנו למעלה. (62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי.

(63) גמרא שם.

פרק שמיני¹

(1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

14 א. כָּל הַמְטָלְטֵלִין² בְּחִזְקַת זֶה שֶׁהֵן פְּתַח יְרוּ, אִף
15 עַל פִּי שֶׁהִבִּיא הַתּוֹבֵעַ עֲדִים שֶׁהַמְטָלְטֵלִין הִלְלוּ
16 יוֹדְעִין לֹא³. בִּיַּעַד? בְּגֵד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבִּיַּדָּהּ אוֹ
17 שִׁבְתוֹהָ בֵּיתָהּ שְׁלִי הוּא, אוֹ הַפְּקֻדְתִּיהָ אוֹ אֲצִלָּהּ אוֹ
18 הַשְׁאֵלְתִּיהָ⁴ לָהּ, וְהָרִי הַעֲדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ
19 מִקֵּדָם בְּרִשּׁוֹתַי, וְהִנָּתַבֵּעַ אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֲלֵא אֶתָּה
20 מִכְּרָתוֹ לִי אוֹ נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הָרִי זֶה הִנָּתַבֵּעַ
21 נִשְׁבַּע הַסֵּת וּנְפִטָר⁵.

(2) שבועות מז: (3) ידוע הדבר שהם שלו. (4) או טען השאלתיהו. (5) בהלכות הבאות תתבארנה כמה הגבלות לדין זה.

(6) המחזיק בחפץ. (7) שוויו של המשכון. (8) בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסט? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון, היינו מהחזרת המשכון.

24 ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָבָרִים שְׂאֵינָן עֲשׂוּיִין
25 לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפְרוֹת וְכָל תַּשְׁמִישׁ
26 הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחֹרָה וְכִיּוּצָא בָּהֶן; אָבֵל דְּבָרִים
27 הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אָף עַל פִּי שְׁהֵן תַּחַת
28 יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא
29 הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעָדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֻקָּתָא בְּעִלְיָהֶן¹⁰.
30 מִכִּיד? רְאוּבֵן שֶׁהִיָּה לוֹ כְּלִי הָעֲשׂוֹי לְהַשְׁאִיל
31 וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְהֲרֵי אוֹתוֹ
32 הַכְּלִי תַּחַת יָד שְׁמַעוֹן, וְרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שְׂאוּל אוֹ
33 שְׁכוּר, וְשְׁמַעוֹן טוֹעֵן: אֵתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אֵתָּה נִתְּתוֹ
34 לִי בְּמַתָּנָה, אֵתָּה מְשַׁכְּנָתוֹ בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹¹; אֵלֹא
35 רְאוּבֵן נוֹטֵל כְּלָיו, וְנִשְׁכָּע הֶסֶת עַל טַעֲנַת שְׁמַעוֹן.
36 וְאַפְלוּ מֵת שְׁמַעוֹן - הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כְּלָיו¹². וְהוּרִי
37 הַגְּאוּנִים: שִׁישְׁבַּע הַסֵּת¹³, שְׁטוּעֲנִין לְיֹרֵשׁ.

(9) שם. (10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". (11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאל או השכיר. ומה שאמרו (בבא-בבא-מה:): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). (12) שם: "ר'א אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". (13) אף-על-פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כתב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁴ כְּשֶׁהִיָּה כְּלִי זֶה נִרְאָה
וְעוֹמֵד¹⁵ בְּיַד שְׁמֵעוֹן; אֲכָל אִם רֵאוּבֵן טָעַן וְאָמַר
לְשְׁמֵעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׂכֹר הוּא,
הוֹצִיאֵנִי אֵלַי, וְהָרִי יֵשׁ לִי עֲדִים שֶׁהוּא יִדְּוֶעַ לִי, וְאָמַר
לוֹ שְׁמֵעוֹן: אַתָּה מִכְרָתוֹ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי בְּמַתָּנָה -
וְנִשְׁבַּע שְׁמֵעוֹן הִסֵּת וּנְפָטָר. מִתּוֹךְ שִׁכּוֹל
לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם¹⁶ וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם¹⁷,
נִאֲמַן לֹאמַר: שִׁישְׁנוּ אֲצִלִּי וְאַתָּה מִכְרָתוֹ לִי.

(14) כבא-בתרא מה: (15) ראו עדים אותו עכשיו.
(16) לא שאלתי ולא שכרתי. (17) שאלתי והחזרתי. לקמן

פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

ה. א"י¹⁸ כל הדברים האלו אמורים אלא שהיה בעל הפלי טוען: אני הפקדתי אצלך או השאלתיהו אצלך; אבל אם טען: שפלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שפחת ידו אומר: אני ידוע¹⁹, אבל אחרים מכרוהו לי או נתנוהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשוין להשאל ולחשפיר - מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו²⁰, ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען²¹.

ז. מי שהיו בידו³⁰ דברים העשוין להשאל ולחשפיר, אף על פי שהודה ואמר לו: ידוע אני שהם שלי³¹, אבל פלוני מכרם לי או נתנם לי במתנה - אין מוציאין אותן מידו³². אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו. שאדם עשוי למכור את פלוני³³.

30 בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. 31 שהיו שלך. 32 נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקין. 33 מלשוננו משמע, שכל אדם עשוי למכור כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בד"ק יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד-משנה).

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השכרתים לך או השאלתים לך³⁴ - מוציאין אותן מידו³⁵. ואם היו מדברים שאני עשוין להשאל ולחשפיר - הרי זה³⁶ נשבע הסת שלא השאל לו ולא השפיר לו, אלא מפלוני לקח, ויעמיד פלוני בידו³⁷.

34 הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. 35 זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתי שבהלכה ג. 36 הנתבע. 37 כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אל תטעה בין דברים העשוין להשאל ולחשפיר לדברים שדרךן להשאל ולחשפיר³⁸, כמו שטעו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאל ודרךן להשאל, אפלו חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאל; אבל דברים העשוין להשאל ולחשפיר הם הפלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאלין ולהשפירין ולטל שוכרין³⁹, והרי הן לבעליהן. כמו קרקע, שאוכל פרותיה והגוף קיים, כך אלו הפלים עקר עשייתן כדי להנות בשוכרן. כגון היורות הגדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון כלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו. שעשית אלו הפלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאלין לאחרים כדי להנות כנגדן,

18 משנה בבא-קמא קיד: 19 אם נגנבו ממך כלים אלה. 20 ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוק העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקין (אין אנו מחזיקים אנשים בגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. 21 טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאלם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

10 ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מפליהן שנגנבו²² 11 - ישבע זה²³ בנקיטת חפץ²⁴ כמה הוציא ויטל²⁵, 12 ויחזר הפלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו 13 בהלכות גנבה²⁶. טען: אתה מכרתו לי או נתתו לי 14 במתנה, אף על פי שצא לו שם גנבה, אם לא היה 15 מדברים העשוין להשאל ולחשפיר²⁷ - הרי זה 16 נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו. מפאן אתה למד לכל 17 מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: 18 שלקוחין הן בידי, וישבע הסת ויפטר, אם אמר²⁸: 19 שלך הן, אבל חייב אתה לי כך וכך - ישבע בנקיטת 20 חפץ²⁹ ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

22 ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23 הנתבע. 24 ככל נשבע ונוטל. 25 התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26 פ"ה ה"ב. 27 ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניי מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאל ולחשפיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל-פי"זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה-שאינ-כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא-וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על-דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית עד שמגיעים למזכור בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך שקודם צריכה להיות האמונה - "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

(נעל פי יין מלכות ספר משפטים סימן טו.)

(40) בבבא-מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. (41) כמה פעמים. (42) החזקה שאין משאילים אותם. (43) שאינם

או להשפירין ולטל שְכָרָן. וכן אם היה לאדם משאָר הפלים, ויש לו עדים שהוא משפיר תמיד ומשאלו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשפיר - הרי הן כפלים העשויין להשאל ולהשפיר.

(38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאל ולהשכיר" היא - דרכם להשאל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, ובני אדם מקפידין עליו⁴⁰ שלא ישאלוהו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאל ולהשפיר, כגון סכין של שחיטה. לפיכך, אפילו באו בני אדם והעידו שהשאלו או השפירו זה⁴¹ - אין מבטלין בהן חזקתן⁴², אלא הרי הן ככל הפלים⁴³. ראיה לדברינו⁴⁴: שהרי רבא הוציא⁴⁵ זוג שעושים בו הספּרָל⁴⁶ וספר הגדה בדברים העשויין להשאל ולהשפיר⁴⁷, ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאל לא הוציא מתחת ידי תומים. הא שאר הזוגות ושאר הספרים - אינן ככלל דין זה, אף על פי שהן ראויין להשאל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של טעם שראוי לסמוך עליו ולדון בו, וברור הוא למוצאי דעת, וראוי לדון לשום אותו לנגד עיניו ולא ילוז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ודבר זה עיקר גדול בדין... כו".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים: "עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זו שאין לה שום מראה-מקום בש"ס. ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב - "עיקר גדול בדין".
ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "דבר של טעם" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.
ג. לאחר אריכות השקלא וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין - "ברור הוא למוצאי הדעת" - שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.
ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל-דרך-זה גם בקיום הדברים בפועל - "ולא ילוז".

מהתובע. (7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. (8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. (9) למה לא נאמן לאומן ב'מיגור' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגור'.

ב. לא ראה הפלי ביד האמן, אלא טען ואמר: פלי פלוני נתתיו לו לתמן, והאמן אומר: חזרת ומכרתו או נתתו לי - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר: לא היו דברים מעולם¹⁰. ואפילו מסרו לתמן בעדים - האמן נאמן, מתוך שיכול לומר: החזרתי; שהמפקיד אצל חברו בעדים - אינו צריך להחזיר לו בעדים¹¹. לפיכך נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחזיקין אותו להוציא הפלי. ואם הוציאו, הואיל ונראה - הרי בעל הפית מביא עדים שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו שבארנו¹². לפיכך, אם טען האמן ואמר: שתיים קצצתי לי בשכר¹³, ובעל הפית אומר: לא קצצתי לך אלא אחת, אם היה הפלי נראה בפניהם¹⁴ - הואיל והאמן אין לו בו חזקה ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל הפית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה, כמו שבארנו בשכירות¹⁵, ונותן; ואם אין הפלי נראה בפניהם - הואיל והאמן נאמן לומר: לקוח הוא בידי, יכול לטען עד כדי דמיו, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו¹⁶.

(10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף-על-פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. (11) וכן פסק רבינו גם במלוה על-פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). (12) בהלכה א. (13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. (14) והוכח שהוא של בעל הבית. (15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתו, אבל לא בטענת רמת השכר. (16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אמן¹⁷ שירד מאמנותו¹⁸, וכן האמן¹⁹ - הרי הן כשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין, כמו שבארנו.

(17) ברייתא בבא-בבא מו. (18) הפסיק לעסוק באומנותו. (19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיוירד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים

עשויים להשאיל ולהשכיר. (44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. (45) שם. (46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). (47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבאל וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חברו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. האמן² - אין לו חזקה בפלים שתחת ידו. אחד פלים העשויים להשאיל ולהשפיר ואחד שאר פלים³. כיצד? ראה פליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהפלי זה שלו, והוא טוען ואומר: לתמן נתתיו לך, והאמן אומר: לא בא לידי אלא במכירה או מתנה, או שטען: אתה נתת לי, אתה מכרת לי אחר שפא לידי לתקנו, אף על פי שמסרו לו שלא בעדים - בעל הפלי נאמן⁴, ומוציאין אותו מיד האמן, וישבע בעל הפית הסת על טענתו. ויש גאונים⁵ שדנו: אף על פי שלא הביא בעל הפית עדים שזה הפלי שלו, הואיל וראה פליו ביד האמן, והרי האמן מודה לו שהיה שלו ומכרו לו - נאמן⁶. אבל אם אמר: לא היו דברים מעולם⁷, וישלי הוא הפלי - נאמן האמן ונשבע הסת. ואם הביא בעל הפית עדים שהפלי היה ידוע לו - אין האמן נאמן. ודין זה⁸ פלא הוא בעינינו⁹.

(2) משנה בבא-בבא מו. וסוגיית הגמרא שם ומו. (3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון. (4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגור' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על-פי דעת רבו הר"י מיגוש]. (5) הרי"ף בהלכותיו בבא-בבא מו. (6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגור', כשהוא מודה שהכלי בא לידו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגרוס: העשוי. (27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. (28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "זה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמן]. (29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פ"א.

שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם). ובכן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובביריתא שם משמע שכן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ה. אפלו³⁰ מת זה שהפלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה; שפיון שאין לאביו לטעון³¹ שלקח או שהוא משפון, כך אין זה³² יכול להשביעו³³. ואם טען היורש טענת ודאי ואמר: בפני נתנו לאביו או מכרו לו - הרי בעל הפית נשבע הסת, כשאמר כל הנשבעין³⁴. וכבר בארנו³⁵, שיש מי שהורה: שישבע בעל הפית הסת, ואחר כך יחזיר כליו מיד היורש³⁶. ואין דעתי נוטה לזה.

(30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". (31) טענתו לא תתקבל. (32) היורש. (33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. (34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל-שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד-משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. (36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מי שלקח³⁷ קרדם ואמר: הריני הולך לגזר דקלו של פלוני שמכרו לי, וכרת הדקל - הרי זה בחזקתו; שאין אדם מעז פניו וכורת אילן שאינו שלו³⁸. ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הפורת הסת שהוא שלו, ונפטר³⁹. וכיון שנקרת - הרי הוא כשאמר כל המטלטלין. וכן היודר⁴⁰ לשדה חברו ואכל פרותיה שנה או שנתים, והבעלים טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא ואכל, והרי העדים שאכל, והיודר אומר: ברשותך ירדתי לאכל פרותיה, הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו⁴¹. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים; שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר כדי שנאמר לזה שאכל: הבא שטרך⁴². ואין צריך לומר, שאם אכל פרותיה שנים רבות⁴³ - שמתוך שיתכול לומר: לקוחה היא בידי⁴⁴, נאמן לומר: לפרות ירדתי, וישבע הסת.

(37) בבא-בבא לג: (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגוריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגוריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים

ד. מי שנקנס²⁰ לביתו של חברו בפני בעל הפית, ויצא וכלים טמונין תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הפית ואמר לו: החזר לי כלים שהשאלת, והרי העדים, והוא אומר: לקוחין הן בידי - אינו נאמן; ונשבע בעל הפית הסת על טענתו שלא מכרו ולא נתנו, ויחזירו בית דין הכלים לבעל הפית. במה דברים אמורים? בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע²¹, ואותן הכלים אין דרך בני אדם להצניע; לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפר בהן²². אבל בעל הבית העשוי למכר את כליו, אף על פי שאין זה צנוע ואין דרך אותן הכלים להטמין תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת שהן לקוחין בידו. וכן אם יצא בהן מגליו בפני עדים, אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן לומר: לקוחין הן בידי²³; שמא נצטרכו לו מעות ומכר. ובלבד²⁴ שלא יהיו מדברים העשויים להשאיל ולהשפיר; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - לעולם הן בחזקת בעליהן²⁵, כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי²⁶ למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הפלי העשוי להשאיל ולהשפיר בלבד²⁷ ידוע הוא לו²⁸ - מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו במתנה, כדין קרקעות²⁹.

(20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. (21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. (22) כתב במגיד-משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגר' של החזרת. (23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. (24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. (25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). (26) רצוי

קבו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ב' אלול – ספר משפטים – הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על-ידי עשיית המצוות וכידוע שהמצוות נקראים לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס ואין יתכן שיטען כולה שלי כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן טז.)

(45) משנה בבא-מציצה ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא-מציצה שם ד"ה במקח ויממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציצה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח ויממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.]

שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבדידיון. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא:): שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר לבעל הדקל וימנעוהו מלקצוץ. (39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושו (מובא בלחם-משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. (44) יתבאר לקמן פ"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנֵים־עָשָׂר⁴⁵ שָׁהוּ אוֹחֲזִין בְּכָלִי אֶחָד, או שָׁהוּ רוֹכְבִין
עַל גְּבִי בִּהְמָה אַחַת, או שָׁהָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד
מִנְהִיג, או יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֻמָּה שֶׁל חֲטִים וּמִנְחוֹת
בְּסֻמָּטָא או בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם⁴⁶, זֶה אוֹמֵר: הִפֵּל
שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: הִפֵּל שְׁלִי - כֹּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן נִשְׁפָּע
בְּקִיטָת חֶפֶץ שְׁאִין לוֹ בְּזֶה הַדְּבָר פָּחוֹת מִחֲצִי,
וַיַּחֲלֶק⁴⁷. וְשִׁבְעָה זֶה תִּקְנַת חֻמִּים הִיא⁴⁸, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִהְיֶה כֹּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטִלְיָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא
שְׁבוּעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנים שהיו או חזין בכלי אחד".

בפנימיות העניין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה

10 ח. זֶה אוֹמֵר⁴⁹: בָּלָה שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: חֲצִיָּה שְׁלִי⁵⁰
11 - הָאוֹמֵר כָּלָה שְׁלִי יִשְׁבַּע שְׁאִין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת
12 מִשְׁלֹשָׁה חֻלְקִים, וְהָאוֹמֵר חֲצִיָּה שְׁלִי יִשְׁבַּע שְׁאִין לוֹ
13 בָּהּ פָּחוֹת מִרְבִּיעִי⁵¹, וְזֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֻלְקִים, וְזֶה
14 נוֹטֵל רְבִיעִי. מִכָּאן אֵתָּה לָמַד לְכָל הַנִּשְׁפָּעִין לִטְלֹ,
15 בֵּין שְׁבוּעָה קְלָה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמֹרָה, שְׁאִינוֹ נִשְׁפָּע
16 עַל מַה שְׁטוּעֹן, אֲלֵא עַל מַה שְׁנוּטֵל, אִף עַל פִּי
17 שְׁטוּעֹן יוֹתֵר.

מֵרֵאשׁוֹן, אֵף עַל פִּי שְׁהָרָאוֹן (לא) צֹוֹחַ⁶³ מִתְחַלֵּה¹⁷
וְעַד סוֹף⁶⁴ - חוֹלְקִין⁶⁵.¹⁸

(58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. (59) בפני בית-הדין. (60) לפני שיצאו מבית-הדין. (61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבריו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמציי לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם-תמציי-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמציי-לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. (62) זה ששתק ולבסוף צווח. (63) כך היא גירסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. (64) כלומר, לא צווח כלל. (65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם בשולחן ערוך שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבוזר ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם⁶⁶ אֲדוּקִין בְּטִלִית, וְאָמְרָנוּ לָהֶם: צָאוּ וְחִלְקוּ אֶת דְּמִיָּה, יֵצְאוּ וְחִזְרוּ וְהָרִי הִיא תַּחַת יָד אֶחָד מֵהֶן, זֶה⁶⁷ טוֹעֵן הוֹדָה⁶⁸ וְנִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ, וְזֶה טוֹעֵן: שְׁמַכְרְתִּיו לֹו⁶⁹, או נִתְגַּבֵּר עָלָיו⁷⁰ וְחִטְפָּה - הַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרָאָה⁷¹; וְאִם לֹא הִבִּיא רָאָה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שְׁלֵוֹ וְיִפְטֹר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.⁷²

(66) גמרא שם. (67) המחזיק. (68) השני הודה שהטלית היא שלי. (69) צ"ל השכרתי. (70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. (71) בטוען השכרתי, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה

(49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוצ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חברו ויטול כל המחצית.

ט. הֵיוּ⁵² שְׁנֵים אֲדוּקִין בְּטִלִית, זֶה אֹמֵר: כְּלֵה שְׁלִי, וְזֶה אֹמֵר: כְּלֵה שְׁלִי - זֶה נוֹטֵל עַד מְקוֹם שְׁדִידוֹ מִגְּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מְקוֹם שְׁדִידוֹ מִגְּעַת, וְהַשְּׂאֵר חוֹלְקִין בְּשׁוּה אַחֵר שְׁנִשְׁבָּעֵינָם⁵³. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חִבְרוֹ⁵⁴, שְׁכָל מֶה שְׁנִטְלָה⁵⁵ - בְּדִין נָטַל.

(52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. (53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. (54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א ה"ב. (55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

י. הִיָּה⁵⁶ זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שְׁבִשְׁפַת הַטִּלִית, וְזֶה בַּחוּטִין שְׁבִשְׁפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כְּלֵה בְּשׁוּה אַחֵר שְׁנִשְׁבָּעֵין. וְכָל חִלְקָה הָאֶמְוָה פֶּאֶן - בְּדָמִים, לֹא שְׁיִפְסִידוּ עֲצָמוֹ שֶׁל כָּלִי אוֹ שֶׁל טִלִית אוֹ שְׁיִמִּיתוֹ הַבְּהֵמָה.

(56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. הִיָּה אוֹחֵז הָאֶחָד⁵⁷ אֶת כְּלֵה, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלָה בָּהּ - הָרִי זֶה בְּחִזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כְּלֵה.
(57) גמרא שם.

יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בְּהָ⁵⁸, וְשִׁמְטָה הָאֶחָד מִיָּד חִבְרוֹ בְּפָנֵינוּ⁵⁹, וְשָׁתַק הַשְּׁנִי, אֵף עַל פִּי שְׁחִזּוֹ וְצֹוֹחַ⁶⁰ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; בִּין שְׁשָׁתַק בְּתַחֲלָה, הָרִי זֶה כְּמוֹדָה לִי⁶¹. חִזּוֹ הַשְּׁנִי⁶² וְתִקְפָּה

20 לטען עד פדי דמיה, מתוך שיכול לומר: לקוחה
21 היא בידיי. וישבע בנקיטת חפץ¹² ויטל.

(11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו בהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. (12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסט ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משיבעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

22 ד. וכן העבדים¹³ שיכולין להלף - אינן בחזקת זה
23 שהן תחת ידו. אלא פיון שהביא הטוען עדים שזה
24 ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: אתה מכרתו לי,
25 אתה נתתו לי במתנה - אינו נאמן; ויחזור העבד
26 לבעליו, וישבע הטוען¹⁴ שלא מכר ולא נתן. הביא
27 זה הנטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו
28 שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו
29 כדרך שהעבדים משמשים את רבן, הואיל ולא מכה
30 בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן¹⁵, ומעמידין
31 אותו בידו אחר שישבע הסת שלקחו ממנו או נתנו
32 לו במתנה. אבל עבד קטן¹⁶, שאינו יכול להלף על
33 רגליו מפני קטנותו - הרי הוא פשאר המטלטלין,
34 וכל מי שיהיה ברשותו - הרי הוא בחזקתו,
35 והמוציא מחברו עליו הראיה.

(13) שם כת. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". (14) שבועת היסט. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיהו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

36 ה. הטוען¹⁷ את חברו ואמר: פגד או בהמה או עבד
37 זה שבפידך שלי הוא, או שאול או גזול, או
38 הפקדתי אצרך או שכור לך, והנטען אומר: לא פי,
39 אלא זה ממוני וירשתי, והביא הטוען עדים שהעידו
40 שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידועה

אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתו ב'מיגור' של תקפה, משום שזה כ'מיגור' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגור' זה.

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ז

פרק עשירי

(1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

1 א. בהמה² או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת
2 בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפסה³,
3 מאחר שהיא ידועה לבעלים. מיצד? הביא התובע
4 עדים שהבהמה הזאת ידועה לו⁴, וזה התופס טוען:
5 אתה נתתה לי, אתה מכרתה לי - אינו נאמן; שאין
6 היותה תחת ידו ראיה, שהרי היא⁵ הלכה מעצמה
7 ונכנסה ברשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור
8 הבהמה לבעליה, וישבע⁶ הסת על טענה זו.

(2) בבא בתרא לו. (3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. (4) ידוע הדבר שהיא שלו. (5) שאין לשלול שכך היה. (6) בעל הבהמה.

9 ב. היתה הבהמה שמורה⁷ או מסורה לרועה⁸, אף
10 על פי שהביא זה⁹ עדים שהיא שלו - הרי היא
11 בחזקת זה שהיא תחת ידו; ואם טען: אתה מכרתה
12 או נתתה לי - ישבע התופס הסת שהיא שלו
13 ויפטר¹⁰.

(7) דרכו של בעליה לשמור עליה. (8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. (9) שהיא ידועה לו. (10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעצים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העצים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העצים במיגור שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעצים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

14 ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה
15 או ביד רועה, והבעלים טוענים: היא נצאת מעצמה
16 ובאה אצרך, או פקדון היא בידך, או שאולה היא
17 לך, והתופס אומר: פן הוא, אינה שלי, אבל אתה
18 חייב לי פך וכף, או אתה משפנתה בידי על פך וכף,
19 או הזקת אותי נזק שאתה חייב לשלם פך וכף - יכול

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כל הקרקעות² הידועות לבעליהן, אף על פי שהן עתה תחת יד אחרים - הרי הן בחזקת בעליהן. פיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר בדרך שהעם משתמשים בחצרותיהן: דר בה, ומשכירה לאחרים, ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: חצר זו שתחת ידך שלי היא, ושכורה היא בידך או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן הסת³ ויעמד במקומו⁴. אבל אם הביא שמעון עדים שהצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרין לראובן: הבא ראיה שמכרה לך או נתנה לך; ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

(2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בבא-בבא (כת): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. (3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסט נשבעים גם על הקרקעות. (4) החצר תישאר בידו. כן כתב הר"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. במה דברים אמורים⁵ שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה; אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה בדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע⁶, והוא⁷ שהיה אפשר לבעלים הראשונים שיידעו בזה שהחזיק ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, ונשבע ראובן הסת⁸ שמכרה לו שמעון או נתנה לו ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה, ולא מחית בו⁹. טען ואמר¹⁰: מפני שלא הגיע אלי הדבר¹¹, שהרי הייתי במדינה רחוקה - אומרים: אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים; וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים¹², ותודיע אותם: שפלוני גזל אותי ולמחר אתבענו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון¹³, אפילו אכלה ראובן עשור שנים - מוציאין אותה מתחת ידו וחוזרת לשמעון,

שהיא היתה לזה, חזר הנטען ואמר: בן היה שלך, אבל אתה נתתו לי או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירשתי - לא שירשתי מאבותי, אלא שהוא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, ונשבע הסת. שפכר בארנו¹⁸, שיש לטוען לחזר לטען דבר הנשמע¹⁹.

(17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וכיוצא בה שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: כלה שלי, וזה אומר: כלה שלי²¹, ובאו לבית דין ואמר²² אחד: תפסוה עד שאביא עדים²³ - אין תופסין אותה²⁴. ואם תפסוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: הניחוה בינינו, וכל המתגבר יטל, כשהיה דינה מקדם - אין שומעין לה²⁵; ואין מוציאין אותה בית דין מידן עד שיביאו עדים או עד שיודו זה לזה או יחלקו ברוצנם ובשבועה, כמו שפארנו²⁶.

(20) שם לד: (21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאליס - גבר"] (22) להדיינים. (23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאם מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאליס גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

1 מִפְּנֵי שְׂכֹל לֹמֵר: לֹא יִדְעָתִי שָׂהָה מִשְׁתַּמֵּשׁ
2 בְּקִרְקָעִי¹⁴.
הַדָּבָר; וְכִיּוֹן שִׁדְעָתָה שְׁמָחָה בָּךְ בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים,
23 אִם בְּאַמְתָּ²⁷ הָיָה לָךְ שָׁטֵר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אֵתָה
24 הַפְּסָדָתָה עַל עַצְמָךְ.

(23 שם לח: (24 שראובן לא היה בה כלל. (25 שמעון יכול לטעון. (26 וכל אחד מספר לחברו. (27 אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ²⁸, אִם מָחָה שְׁמָעוֹן בְּפָנֵי עֲדִים וְאָמַר
25 לָהֶם: אֵל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מִחֲתָא²⁹.
26 אָבֵל אִם אָמְרוּ הָעֲדִים מַעֲצָמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא
27 מִפִּינוּ - הָרִי גַם זֶה מִחֲתָא; שְׁהַדָּבָר שְׁאֵין אָדָם מַעֲנֶה
28 עָלָיו אֹמְרוֹ שְׁלֹא בְּכֹנְהָ³⁰. וְכֵן אִם צָוָה לָעֲדִים
29 וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹדִיעוּהוּ³¹, אוּ שְׁאָמְרוּ הֵן מַעֲצָמָן:
30 אֵין אָנּוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ³² - גַּם זֶה מִחֲתָא הִיא; אָף
31 עַל פִּי שְׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לְאַחֲרִים,
32 וְדָבָר זֶה יִגִּיעַ אֵלָיו.
33

(28 משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידעתו על-ידי חבריו. (29 שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30 אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה-שאינ-כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31 כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32 בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאוני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. פִּיצַד הַמִּחֲתָא? אֹמַר³³ בְּפָנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שְׁהוּא
34 מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲצָרִי אוּ בְּשָׂדֵי גִזְלָן הוּא, וְלַעֲתִיד אָנִי
35 תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכֹנְהָ הִיא
36 בִּידִי אוּ מִשְׁכֹּנָה, וְאִם יִטְעֵן עָלַי שְׁמִכְרָתִי אוּ נִתְתִּי,
37 אָנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין, וְכֵן פֶּל פִּיּוֹצָא בְּזָה - הָרִי זֶה
38 מִחֲתָא³⁴. אָף עַל פִּי שְׁלֹא מָחָה בְּמִדְּנָה זֶה שְׁהַחֲזִיק
39 בָּהּ זֶה. אָבֵל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲצָרִי
40 גִזְלָן הוּא - אֵין זֶה מִחֲתָא; שְׁהָרִי רְאוּבֵן אֹמַר:
41 בְּשִׁשְׁמֵעָתִי אֲמַרְתִּי שְׁמָא חֲרַף אוֹתִי בְּלָבָד, וְלִפִּיכָךְ
42 לֹא נִזְהַרְתִּי בְּשָׁטְרִי.
43

(33 מימרא של רב זביר, שם לח: (34 מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס' קמו). וב'תוספות' שם

(5 משנה וגמרא שם. (6 וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. (7 וזה נאמר (בתנאי). (8 כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9 נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10 משנה וגמרא שם לח. (11 לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12 שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13 ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. (14 שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו'" אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הִבִּיא¹⁵ רְאוּבֵן עֲדִים שְׁהָיָה שְׁמָעוֹן בָּא בְּכָל שָׂהָה
4 וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוּ פָחוֹת¹⁶ - אֹמְרִים
5 לְשְׁמָעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מָחִיתָ בְּשִׁבְתָּךְ? אַבְדָּתָה
6 זְכוּתָךְ¹⁷. טַעֵן שְׁמָעוֹן וְאָמַר: טְרוֹד הָיִיתִי בְּשׂוּק¹⁸,
7 וְלֹא יִדְעָתִי שְׁהָיָה¹⁹ בְּתוֹךְ חֲצָרִי²⁰ - הָרִי זֶה טַעֲנָה;
8 שְׁכָל שְׁלֹשִׁים יוֹם יְהִיָּה²¹ אָדָם טְרוֹד בְּשׂוּק. וְאִם
9 עָמַד יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מָחָה - אַבְדָּתָה זְכוּתוֹ.
10 וְיִרְאָה לִי, שְׁהָדִין זֶה אֵינוֹ אֵלָא בְּפָפְרִים, שְׁהָעָם
11 טְרוֹדִין בְּשׂוּקִים שְׁלָהֶן.

(15 שם ל. (16 שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. (17 ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18 למכור סחורתו או לקנות סחורה. (19 ראובן. (20 כך פירש הר"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21 מתקבל על הדעת שיהיה. [ונכתב הר"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה²² אֵין אֹמְרִין לְרְאוּבֵן: אִם אָמַת הַדָּבָר
12 שְׁמִכְרָ לָךְ אוּ נָתַן לָךְ בְּמִתְנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בְּשָׁטְר
13 שְׁלָךְ? מִפְּנֵי שְׁאֵין אָדָם נִזְהָר בְּשָׁטְרוֹ וְהוֹלִיךְ כָּל
14 יָמָיו, וְחִזְקָה שְׁאֵין אָדָם נִזְהָר בְּשָׁטְר אֵלָא עַד שְׁלֹשׁ
15 שָׁנִים, וְכִיּוֹן שְׁרוּאָה שְׁאֵין אָדָם מִמָּחָה בּוֹ - שׁוּב
16 אֵינוֹ נִזְהָר.
17

(22 רבא, שם כט.

ה. הָרִי שְׁמָחָה²³ שְׁמָעוֹן בְּמִדְּנָה רְחוֹקָה²⁴, מִפְּנֵי מָה
18 לֹא יִטְעֵן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שְׁמָעָתִי שְׁמָחָה בִּי כְּדִי
19 שְׁאֲזַהֵר בְּשָׁטְר? מִפְּנֵי שְׁאֹמְרִין לּוֹ²⁵: חֲבֵרָךְ יֵשׁ לוֹ
20 חֲבֵר, וְחִבְרוֹ יֵשׁ לוֹ חֲבֵר, וְחִזְקָה שְׁהָיָה אֵלֶיךָ
21

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום⁴³; שאלו לא מכר או נתן, לא היה משמש את
ראובן בשדה זו ונתן לו פרותיה⁴⁴.

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס
"רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים.
(44) שם.

י. טען⁴⁵ שמעון ואמר: אמת היה הדבר⁴⁶, ולפרות
הורדתיו⁴⁷, ושללו היו הפרות, אבל הגוף⁴⁸ לא
מכרתי - נאמן, וחוזר לשמעון; אלא אם פן אכלה
ראובן בפניו שלש שנים ולא מכה בו, כמו
שבארנו⁴⁹.

(45) כרב זביד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת
את הפירות. (47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות.
(48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פרק שנים עשר

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין
מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק
בקרעק ואחד בפירות.

א. שלש שנים² שאמרנו - מיום ליום. אפלו היו
חסרים יום אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה.
במה דברים אמורים³? בקרקעות שהן עושין פרות
תמיד⁴, כגון הבתים⁵ והחצרות, והבורות והשיחין
והמערות, והחניות והפנדקות⁶ והמרחצאות,
והשוככות⁷ ובהן הפדיון⁸, ושדה בית השלחין
שמשקין אותה תמיד וזרעין בה ונטעין, והגנות
והפרדסין⁹, וכן עבדים המהלכין, כמו שבארנו¹⁰.
אבל שדה הפעל, שהיא שותה ממי גשמים בלבד¹¹,
ושדה אילן¹² - אינה מיום ליום; אלא פיון שאכלו
שלש תבואות¹³ ממין אחד - הרי אלו פשלו שנים.
פיצד? היתה שדה תמרים וגדר¹⁴ שלש גדרות, או
שדה ענבים ופצר שלש בצירות, או שדה זיתים
ומסק שלש מסיקות - הרי אלו פשלו שנים¹⁵,
והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין ולא היה
פיניהן הרחקה פראוי¹⁶, שהרי סופן ליבש¹⁷, הואיל
ואוכלן שלש תבואות - החזיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא
נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא
עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד.
(5) שמכניסים שכר דירה. (6) אכסניות, מלונות.
(7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח
לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) שסוחטים בהם זיתים
להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל
השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם
טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת
העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה
נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יבולים. פירות האילן
נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת

ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא
אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה.
וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. נבית יוסף שם
כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו
ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא
ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמוכר
מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח
לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות
שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא
משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור
בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם
המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר,
ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל
כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו
שזו מחאה.

ח. מחאה³⁵ בפני שנים - מחאה³⁶; וכותבין³⁷, אף
על פי שלא אמר להם כתבו³⁸. וכיון שמחה³⁹ בשנה
ראשונה - אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה.
אבל צריך שלא יהיה בין מחאה למחאה שלש
שנים גמורות. לפיכך צריך למחות בסוף כל שלש
שנים⁴⁰. ואם מכה, ועמד שלש שנים גמורות, ואחר
כך מכה - אינה מחאה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך
למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של
רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים
כותבים, שפלוני מכה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה,
שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה,
ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם
שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני
המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה
עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים
היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה.
ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את
המחאה, וזוכרים כשוראים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים
עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא
שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני
עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים.
ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך
יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו
למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדינו: הלכה כשמואל בדיני
ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים
חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם
לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל
שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק
בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה
הגהות מיימוניות כאן אות ח).

ט. הביא⁴¹ ראובן⁴² עדים, שדה שמעון פעל השדה
קבץ פרות שדה זו ונתנם לו - תעמד השדה ביד
ראובן, ואפלו טען ששמעון מכרה לו או נתן לו

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי ג' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שילמו: "שזה הדבר וכו'". (24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [נישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

ג. הִיָּה²⁵ זֶה הַמַּחְזִיק או הַעֲדִים שְׁדָרוּ בָּהּ מִן הַרוֹכֵלִין הַמַּחְזִירִין בְּעִירוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתוֹ²⁶ לְבַתְּחִלָּה, וְכִשְׂבִּיא עַדִּי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ²⁷: הִבֵּא עֲדִים שְׁהִיִּיתָ מַחְזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ. בָּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּחִצְרוֹת וּבְתֵימִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיֹת לְדֹר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ; אֲבָל הַחֲנִיּוֹת²⁸ שֶׁל תַּגְרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שְׁאִין דְּרִין בָּהֶן אֵלָּא בַּיּוֹם - בִּיּוֹן שְׁדָר בָּהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הָרִי זֶה חֲזָקָה.²⁹

(25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזירין בעיירות". (26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. (27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. (28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמשפיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

ד. שְׁלֹשׁ שָׁנִים²⁹ שְׁאֲמַרְנוּ, צָרִיךְ שְׁהִיָּה רְצוּפוֹת זֶה אַחֵר זֶה. הָרִי שֶׁהַחֲזִיק בְּשָׂדֶה וְזִרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה³⁰ שָׁנָה וְזִרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה בֵּן בָּמָּה שָׁנִים³¹ - לֹא הִחְזִיק. הִיָּה דְרָכָן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהוֹבִירָה³², אִף עַל פִּי שְׁמַקְצֶתָּ וְזִרְעִין שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה וּמַקְצֶתָּ וְזִרְעִין שָׁנָה וּמַחְזִירִין שָׁנָה - הָרִי זֶה הִחְזִיק; שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבִרְתָּ אוֹתָהּ אֵלָּא בְּדִי שְׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בְּשָׂנֵת הַזִּירְעָה³³.

(29) שם. (30) לא זרעה. (31) אפילו אם זרעה שלש שנים. (32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. (33) שדה

הכרם". (14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם)]. והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

ב. הִבֵּא עֲדִים¹⁹ שֶׁהִיָּה דָר בְּחִצְרָה זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים או שֶׁהִשְׁפִּירָה²⁰ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - הָרִי זֶה חֲזָקָה. טַעֲן בַּעַל הַחִצְרָה²¹ וְאָמַר: שְׁמָא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ²², או שְׁמָא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁפִּירָה לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ - הָרִי זֶה טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחְזִיק: או תְּבִיא עֲדִים שְׁשָׁנִים אֵלּוּ גְמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ או הַסְתַּלַּק. אֲפִלּוּ בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הַשְּׁפִיר וְאָנוּ דְרָנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ, וְטַעֲן בַּעַל הַשְּׂדֶה וְאָמַר: יִבִּיאוּ עֲדִים שְׁדָרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָהּ - צָרִיכִין אֵלּוּ הַשּׁוֹכְרִין לְהִבִּיא רֵאָה²³ שְׁדָרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁהָ הַדָּבָר תְּלִוי בָּהֶן, וְאֵין תְּלִוי בְּטַעֲנַת הַמַּחְזִיק בְּדִי שְׁיַעֲדִידוֹ לֹא²⁴.

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו.
41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אַכְּלָהּ הָאֵבֶּ42 שְׁנָה, וְהִבֵּן43 שְׁתִּים; הָאֵבֶּ שְׁתִּים,20
וְהִבֵּן שְׁנָה; הָאֵבֶּ שְׁנָה, וְהִבֵּן שְׁנָה, וְהִלּוּקָהּ מִן הִבֵּן21
שְׁנָה - הִרִי זֶה חֲזָקָה44. וְהוּא שֶׁלֹּקַח בְּשֹׁטְרִי45.22

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פ"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד-משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אַכְּלָהּ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ46, שְׁהִיָּה בְּעַל הַשְּׂדֶה, שְׁנָה,23
וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתִּים; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ שְׁתִּים, וּבִפְנֵי הִבֵּן24
שְׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵבֶּ שְׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁנָה, וּבִפְנֵי25
לֹקַח מִן הִבֵּן שְׁנָה - הִרִי זֶה חֲזָקָה47. וְהוּא48 שֶׁמְכַר49
הִבֵּן זֶה הַשְּׂדֶה בְּכָלל שְׂדוּתֵיָּו50, שְׁהִרִי לֹא הִפִּיר27
הַמְּחִזֵּק שְׁנֵי מִפְּרָה51 וּלְפִיכָּךְ לֹא נִזְהַר בְּשֹׁטְרוֹ; אֲבָל28
אִם מְכַר הִבֵּן שְׂדֶה זֶה בִּפְנֵי עַצְמָה - אֵין לָּהּ מַחְאָה29
גְּדוֹלָה מִזֹּאת52.30

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פ"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדבר הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

ט. נִרְהָה53 שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה, אֶפְלֹי בְּמָה שְׁנִים, הוֹאִיל31
וְלֹא נִהְיָה בָּהּ - אֵינָה חֲזָקָה54. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ5532

שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוכרה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שְׁתִּיפִין34 שְׁהִחֲזִיקוּ בְּשְׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד2
אֶכְלָהּ רִאשׁוֹנָה וְשְׁלִישִׁית וְחִמִּישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֶכְלָהּ3
שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשְׁשִׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד4
מֵהֶם; שְׁהִרִי בְּעַל הַקֶּרְקַע אוֹמֵר: בִּיּוֹן שֶׁלֹּא רִאִיתִי5
וְלֹא שָׁמַעְתִּי שְׁהִחֲזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה,6
מִפְּנֵי זֶה לֹא מַחֲזִיתִי35. לְפִיכָּךְ, אִם פָּתַחוּ אֵלֶי
הַשְּׁתִּיפִין שֹׁטְרִי בִּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה7
- בִּיּוֹן שֶׁעֲבָרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָּהֶן חֲזָקָה36;8
שְׁהַשֹּׁטְרִי יֵשׁ לוֹ קוֹל37, וְהוֹאִיל וְלֹא מַחָה - אֶבֶד9
זְכוּתוֹ. וְהוּא הִדִּין לְעַבְדֵּי שְׁהִחֲזִיקוּ בוֹ שָׁנִים,10
וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בוֹ שְׁנָה אַחֵר שְׁנָה, אִם פָּתַחוּ שֹׁטְרִי בִּינֵיהֶן11
- הִרִי הַחֲזִיקוּ.12

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומוכן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֶכְלָהּ38 שְׁנָה זֶה הַמְּחִזֵּק וּמְכָרָה, וְאֶכְלָהּ הַלּוֹקַח13
שְׁנָה וּמְכָרָה39 לְלֹקַח שְׁנִי, וְאֶכְלָהּ שְׁנָה: אִם מְכָרוּ זֶה14
לְזֶה בְּשֹׁטְרִי - שֶׁלֹּשְׁתָּן מִצְטְרְפִין, וְהִרִי זֶה חֲזָקָה,15
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מַחָה40; וְאִם מְכָרוּ שֶׁלֹּא בְּשֹׁטְרִי - אֵינָה16
חֲזָקָה; שְׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: בִּיּוֹן שֶׁלֹּא17
עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הִצְרַכְתִּי18
לְמַחֲוֹת41.19

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח.

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יג. הִיָּה הַמָּקוֹם⁶⁸ שֶׁהָחִזִּיק בּוֹ סָלַע אוֹ חֲלָמִישׁ⁶⁹,
2 שְׁאֵינּוּ רְאוּי לְזַרְעָה - צָרִיךְ לְהִנּוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרְאוּי
3 לוֹ, כְּגוֹן שִׁישׁוּט בּוֹ הַפְּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה
4 וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נִהְיָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ
5 שָׁנִים בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא הָחִזִּיק.

(68 שם כט: (69 בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקוהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

14 יד. הִיָּה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בַּמָּקוֹם מְסִים⁷¹ מִחֲצַר
15 חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם
16 תַּנּוּר וְכִירִים וְרִחִים, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זָבֻלוֹ, בֵּין
17 שֶׁהַעֲמִיד שָׁם מִחֲצִיזָה⁷² בֵּין שְׁלֹא הַעֲמִיד, אִם
18 נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בָּיּוֹם
19 וּבְלַיְלָה, וְטָעַן עַל פֶּעַל הַחֲצַר וְאָמַר: אֲתָה נָתַתָּ לִּי
20 מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִּי - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁷³.

(70 משנה וגמרא, שם נו. (71 ולא השתמש בכל החצר. (72 קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73 במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתנה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתנה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתנה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

21 טו. שְׂדֵה⁷⁴ שֶׁהָיָה מְקַפֵּת גֶּדֶר, וְכֹא זֶה שֶׁהָחִזִּיק בָּהּ
22 וְזָרַע חוּץ לְגֶדֶר וְנִהְיָה בְּכָל מָקוֹם שְׁאֵינּוּ שְׂמֹור, אָף
23 עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה.
24 שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: פִּיּוֹן שְׂרָאִינוּ שְׂזוּרָע
25 בַּמָּקוֹם מִפְּקָר, אֲמַרְנוּ: כָּל מָה שְׂזוּרָע - חֵית הַשָּׂדֶה
26 תֹּאכְלֵנוּ, וּלְפִיכָף לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרָע
27 מָקוֹם שְׁאֵינּוּ שְׂמֹור, אֲלֹא רִגֵּל חֵיהּ וְיָד כָּל אָדָם
28 מְצוּיִין בּוֹ.

(74 מימרא של רב יהודה, שם לו.

29 טז. אֲכָלָה בְּלֵה⁷⁵ חוּץ מִבֵּית רַבְעֵה⁷⁶ - הָחִזִּיק בְּכָלָה

1 שְׁבִילֵי הַמַּיִם⁵⁶ וּפְתַח וְשַׁדְר⁵⁷ בְּלִבָּד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל
2 פְּרוֹת - אֵינָה חֲזָקָה.

(53 חרשה. (54 שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. (55 מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. (56 להשקות את השדה. (57 פרו את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משודרה).

3 י. זָרַעָה⁵⁸ וְלֹא הָרוּיחַ כְּלוֹם, אֲלֹא זָרַע כּוֹר וְאָסַף
4 כּוֹר - לֹא הָחִזִּיק, שֶׁהָרִי לֹא נִהְיָה.

(58 שם.

5 יא. אֲכָלָה⁵⁹ שַׁחַת⁶⁰ - לֹא הָחִזִּיק⁶¹. וְאִם הִיָּה הַמָּקוֹם
6 דִּרְכָן לְזָרַע לְשַׁחַת מִפְּנֵי שְׂדֵמִי וְקִרְיָנוֹ⁶² - הֲרִי זֶה חֲזָקָה.

(59 מימרא של רב יוסף, שם. (60 קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. (61 סבור היה בעל השדה, שזה מפקד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קנייתה, ולפיכך לא מיחה. (62 במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזה, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

7 יב. אֲכָלָה⁶³ עֲרֵלָה⁶⁴ שְׁבִיעִית⁶⁵ וְכִלְאִים⁶⁶, אָף עַל פִּי
8 שְׁנֵהֲנָה בַּעֲבָרָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁶⁷.

(63 ברייתא שם. (64 פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. (65 פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66 תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67 שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמתירים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעינינו לומר, שהפירות הוסיפו מאתיים והזמורות לא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ג' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. (87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

14 יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁸ שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלִשִּׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בַּיִת
15 שְׁלֹשׁ סָאִין⁸⁹, וְאָכַל עֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה רִאשׁוֹנָה⁹⁰, וְעֶשְׂרֵה
16 בִשְׁנֵה שְׁנִיָּה, וְעֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה שְׁלִישִׁית - הַחֲזֹק בְּכָל.
17 וְהוּא⁹¹ שֶׁהָיוּ עֶשְׂרֵה שְׁאֵכָל מִפְּזוּזוֹת בְּכָל בַּיִת הַשְּׁלֹשׁ
18 סָאִין⁹², וְלֹא הוֹצִיאוּ שָׂאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת; אָכַל אִם
19 הוֹצִיאוּ שָׂאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת וְלֹא אָכַל - לֹא הַחֲזֹק
20 אָלֹא בְּמֵה שְׁאֵכָל⁹³.

(88) שם לו: ולו. (89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). (90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. (91) וזה נאמר (בתנא'). (92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פיירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פיירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פיירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. (93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

21 כ. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁹⁴ בְּשֶׁאֲכָל הוּא מְקַצֵּת
22 הַפְּרוּת וּבְזוֹ הָעֵם שָׂאֵר הַפְּרוּת⁹⁵; אָכַל אִם מִנִּיחַ
23 פְּרוּתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אֵילָן מִפָּאָן וְאֵילָן
24 מִפָּאָן מִפֵּל הַשְּׂדֵה - הַחֲזֹק בְּכָל הַשְּׂדֵה, אָף עַל פִּי
25 שְׂלֹא אֶסֶף כָּל פְּרוּתֵיהֶן⁹⁶.

(94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? (95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פיירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. (96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזוז בזוזי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה

1 חוץ מאותו בית רבע שְׂלֹא נִהְיָה בוֹ⁷⁷. אֶפְלוּ הִיָּה
2 חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה⁷⁸, הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ
3 בְּרֹאיוֹ לֹא⁷⁹ - אֵין לָזֶה בוֹ חֲזָקָה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטחת פירות וכדומה (ראה למעלה ה"ג).

4 יז. הַחֲזֹק⁸⁰ אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְאֶחָד
5 הַחֲזֹק בְּקֶרֶע וּזְרִיעַ וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְכָל אֶחָד
6 מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהִפֵּל שְׁלִי וְאֲנִי לִקְחָתִי - זֶה
7 שֶׁהַחֲזֹק בְּאֵילָנוֹת וְאָכַלן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ
8 הָאֵילָנוֹת וְקֶרֶע שְׁצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרֶה
9 וְסִלּוֹ⁸¹ חוּצָה⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שֶׁהַחֲזֹק
10 בְּקֶרֶע - יֵשׁ לוֹ שָׂאֵר הַקֶּרֶע.

(80) שם לו. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא-הדין לכל מיני פיירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פכ:): כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

11 יח. וְכֵן⁸³ הָאוֹכֵל כָּל פְּרוּת אֵילָן⁸⁴ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטוֹעֵן
12 עַל בְּעַל הָאֵילָן: אֵתָּה מְכַרְתָּ לִּי אֵילָן זֶה וְקֶרֶעוֹ⁸⁵
13 - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קֶרֶע פְּעֻבֵי הָאֵילָן⁸⁶ עַד הַתְּהוֹם⁸⁷.

(83) שם לו: ולח. (84) אפילו אילן אחד. (85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. (86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש

לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. ביצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן 16
שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא 17
לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, 18
וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שטפו או 19
אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מכה - תחזור 20
השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. 21
והוא הדין לשארן¹³. אבל אם לא הביא שמעון 22
ראיה שראובן היה שטף או אריס, אלא ראובן הודה 23
מעצמו ואמר: הן הוא שטפי ומכר לי, הואיל ואכל 24
שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שטפי מעולם - 25
הרי זה נאמן¹⁴ פשאר כל אדם. 26

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין ביצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין 27
אותה שנים רבות. ירדו מאמנותי¹⁵, אם אכלו אותן 28
שלוש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן 29
חזקה¹⁶. 30

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ ביצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של 31
בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפינו שהיה אריס 32
של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל 33
אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה 34
כלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרים 35
לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו. 36

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושו. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום ש"ק ד' אלול ה'תשע"ז

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו² שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי 1
שאכלום שלש שנים: האמנין³ והאריסין⁴ 2
והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, 3
והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי 4
הבן⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, 5
לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן 6
הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה 7
שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת שלא מכרו 8
ושלא נתנו, כמו שפארנו⁷. 9

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו. (4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד 10
כוכבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי 11
זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, 12
מפני שאין להם טענה¹¹ פדי שתעמד הקרקע בידן, 13
אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן¹² - אין 14
אכילתן ראיה. 15

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. (10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיהם ואין

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה כמה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הפין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותרץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשנו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שורבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדה אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין ויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הויזק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ:). כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והויזק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפטרופוסים זה לזה.

1 ו. אריס²² של פתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
2 - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
3 לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
4 אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על
5 האריסין עשו אותם²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
6 ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7 ז. האפטרופוסין כיצד? בין שהיה אפטרופוס על
8 שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
9 דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
10 היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
11 אפטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן
12 משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
13 האפטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר
14 שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:). (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

15 ח. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין
16 בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד
17 מהן כמה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
18 יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה -
19 יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת
20 שלא מוכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואתה
21 שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האיש³⁸
22 שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה
23 עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
24 כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וקנה
25 והרס⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

5 שֶׁהַחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֶפְלוּ אֶכָּל בָּמָה שְׁנִים - אֵין
6 אֲכִילָתוֹ רָאִיָּה. לְפִי שְׁאִינָן מִמַּחֲזִין, מִפְּנֵי שִׁידָן
7 תְּקִיפָה, כָּל זְמַן שִׁירְצוּ מִסְּלָקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֶכָּל
8 נִשְׁבְּעִין הַסֵּת⁵² שֶׁלֹּא מְכָרוּ וְשֶׁלֹּא נָתַנוּ. וְאִם הֵן
9 הַחֲזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מְכָר - נִשְׁבַּע הַסֵּת
10 שֶׁלֹּא מְכָר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

11 יֹא. הַגִּזְלָן פִּיצֵד⁵³? מִי שֶׁהֲחִזִּק גִּזְלָן עַל שְׂדֵה זֹו,
12 אוּ מִי שֶׁהֲחִזִּקוּ אֲבוֹתָיו⁵⁴ שֶׁהֵן הוֹרִיגִין נִפְשוֹת עַל
13 עֲסָקֵי מִמּוֹן, אָף עַל פִּי שְׁאָכָל שְׂדֵה זֹו בָּמָה שְׁנִים -
14 לֹא הַחֲזִיק, וְתַחֲזִיר שְׂדֵה לְבַעֲלֵם.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגולן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קנתי מפלוני שקנה ממך.

15 א. כָּל² אֱלֹו³ שְׁאִין אֲכִילָתָן רָאִיָּה, אִם הִבִּיאוּ יְעִידִים
16 שְׁמִכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שְׂדֵה זֹו אוּ נִתְּנוּהָ לָהֶן בְּמִתְּנָה
17 - רָאִיתָן רָאִיָּה⁴, חוּץ מִן הַגִּזְלָן⁵ וְהַבְּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶.
18 בְּאִי זֶה נִכְסִים אָמְרוּ⁷? בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל⁸, אוּ בְּשִׂדֵּה
19 שִׁיחִד לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ⁹, וּבְשִׂדֵּה שְׁכַתְּבָה לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ,
20 וּבְשִׂדֵּה שִׁנְתָן לָהּ בְּשׁוּם מַשְׁלוֹ; אֲכָל בְּנִכְסֵי מְלוֹג¹⁰ -
21 יֵשׁ לָהּ רָאִיָּה, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹¹.

(2) בבא-בטרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראייה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתגרוש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

1 ט. וּבֵין⁴⁷ שְׁפִירָשׁ⁴⁸ מֵאֲבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה אֶפְלוּ
2 סִפֵּק גְּרוּשִׁין⁴⁹ - הֵרִי הֵן כְּשֶׁאָר כָּל אָדָם⁵⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שכן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית" ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהוא בנתיא "כברא דאשתדל בתר אביו ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב'פירש' או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, בכל זאת, תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל'אשה ובעלה' היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא. (על פי יין מלכות ספר משפטים סימן יז.)

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

3 י. רָאִשִּׁי גְּלִילוֹת⁵¹ שֶׁהִיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן
4 פֶּחַ לְרִדּוֹת אֵת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רָאִיָּה. וְכֵן אַחֵר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ד' אלול - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 יִרְשֶׁה לְהֵן מֵאֲבִיהֶם שְׁאֲכִלְיָהּ שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין לְהֵן
13 חֻזְקָה¹⁹. וְאִם הִבִּיאוּ עֲדִים, שְׁהוּדוּ הַבְּעָלִים לְאֲבִיהֵן
14 שְׁמִכְרוּהָ לְהֵן אוֹ נִתְּנָה - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה
15 בְּיָדָן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו:
"אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה
של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס -
גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם)
"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף
בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי
אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס
ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה
נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון
דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים
לאבינו, ונאמן ב'מיגור' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך,
והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בְּן הַגִּזְלָן²¹, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדוּ
16 הַבְּעָלִים לְאֲבִיו שְׁמִכְרָה - אֵינָה רֵאָה, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ²².
17 אֲכָל²³ בְּן הַגִּזְלָן, אֲפִלּוּ בֶּאֱטָעָנָה אָבִיו - יֵשׁ לוֹ
18 חֻזְקָה²⁴; בֶּאֱטָעָנָה אָבִיו אָבִיו²⁵ - אֵין לוֹ חֻזְקָה. 19

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען
שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו
בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי
אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה
היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים²⁶, אֲפִלּוּ אֲכָלָה כְּמָה שְׁנִים²⁷ - אֵין
21 אֲכִילָתוֹ רֵאָה²⁸; וְאִם לֹא הִבִּיא שָׁטֵר - תַּחֲזוֹר הַשָּׂדֶה
22 לַבְּעָלִים²⁹. בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא תִקְנוּ שְׁבוּעַת
23 הַסֵּת אֶלֶּא לִישְׁרָאֵל. וְיִשְׁרָאֵל³⁰ הֵבֵא מִחֲמַת הַעוֹבֵד
24 כּוֹכְבִּים³¹ - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים³² שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ
25 רֵאָה³³.

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה.
(28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מיוחד למחות. [ויש
לעייין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות
דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר
מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם
יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב
בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו
מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה
שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי.
וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב
בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתי מן
הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל
האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין
משביעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה
אינו טוען טענת 'בר' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא
שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין
נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פִּיעַד הַגִּזְלָן¹² אֵין לוֹ רֵאָה? פִּינֵן שֶׁהַחֹק גִּזְלָן
2 על שָׂדֶה זו¹³, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדָה הַבְּעַל
3 בְּפָנֵי עֲדִים שְׁמִכְרָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלִקַּח דָּמִים¹⁴,
4 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מִכְרָנוּ לָךְ, אֶלֶּא מִפְּנֵי הִירָאָה
5 הוּדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ
6 כָּלִים¹⁵. וְאִם הִעִידוּ הָעֲדִים שֶׁבְּפָנֵיהֶם מָנָה לוֹ כֶּף
7 וְכָף - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּד הַגִּזְלָן¹⁶, וּמַחֲזִירִין לוֹ
8 הַבְּעָלִים אֶת הָדָמִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת גִּזְלָה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א.
(14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם
בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל
שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,
שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו
אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי
דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא
בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי
שלא יהרגנו), אבל בהחזק בגזלנות על שדה זו - גם
אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו
בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור
(תליוהו וזבין)].

ג. בֶּן הָאֶמְן¹⁸ וּבֶן הָאֵרִיס וּבֶן הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס שְׁאֲכָלוּ
10 שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה: אִם טָעְנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מִכְרוּ לְהֵן
11 אוֹ נִתְּנוּ לְהֵן - יֵשׁ לְהֵן חֻזְקָה; וְאִם טָעְנוּ שֶׁהִיא

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלווקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד כוכבים ואמר: בפני לקחה העובד כוכבים שפכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפכני לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפילו הגדיל³⁶ כיצד? אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה פלוס, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה בא לידי, ומכאן דיין רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמעמינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה,

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משכנתי הן בדי, ויש לי חובה עליהן כך וכך, הואיל ואילו רצה אומר: לקוחים הן בדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משכנתי⁴² מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ וינעשה עמהן דין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולוה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמר: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

25 שְׁהָרִי לֹא טָעַן שֶׁלֶקְחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ וְלֹא
26 שִׁירְשָׁהּ⁵⁶. וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין
27 אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמַּעֲרָעַר עֲדִים שֶׁהִיא
28 שָׁלוּ. הִבִּיא עֲדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה
29 כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל. וְאֵין פּוֹתֵחִין⁵⁸ לָזֶה הַמַּחֲזִיק
30 תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שִׁמָּא שָׁטַר הָיָה לָּךְ וְאָבִד, עַד
31 שִׁיטְעָן מַעֲצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - תַּחֲזֹר כָּל הַפְּרוֹת
32 שֶׁאֵכָל. וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁנִּי חֲזָקָה מִחֲמַת שֵׁישׁ שָׁטַר
33 בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשָּׁטַר בְּטָל⁶⁰ - בְּטָלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתַחֲזֹר
34 הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפְּרוֹת לְבָעֲלִים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד.
(57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער
עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת
לב המחזיק, שירדע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע,
שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור
ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה
שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה
ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח)
אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה
טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא
יצא מבית-דין]. (60) מאיזו סיבה שהיא. (61) תוספתא
בבא-בבא פ"ב ה"א. בימנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה
מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין
אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו,
כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

35 יג. הַבֵּא⁶² מִחֲמַת יִרְשָׁה - צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה שֶׁדָּר
36 אָבִיו בְּשָׂדֶה זֹאת אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד⁶³,
37 וְכִינֵן שֶׁאֵכָלָהּ הוּא שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִחֲמַת אָבִיו -
38 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הִבִּיא רֵאָיָה שֶׁדָּר
39 בָּהּ אָבִיו כָּלֵל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפְּרוֹת לַמַּעֲרָעַר
40 שֵׁישׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהִיא שָׁלוּ; שְׁהָרִי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו
41 שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נִדְּעָה קִרְקַע זֹאת לְאֲבוֹתָיו.
42 הִבִּיא רֵאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה פְּלוּס⁶⁵, שִׁמָּא
43 בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קָנָאָה; אֲלֵא צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָיָה
44 שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד.

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום
ירושא - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד
הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר
רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיא בעי
(צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה.
(65) כרבא, שם.

45 יד. הָרִי שֶׁאֵכָל⁶⁶ שָׂדֶה זֹאת שָׁנִים רַבּוֹת, וְכֵן הַמַּעֲרָעַר
46 וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשָׂדֶה זֹאת? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ
47 אֲנִי שֶׁהִיתָה שְׁלִיךְ, אֲבָל פְּלוּנִי מָכְרָהּ לִי וְהוּא לִקְחָהּ
48 מִמֶּנִּי⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמַּעֲרָעַר: פְּלוּנִי שֶׁמָּכַר לָּךְ גִּזְלָן
49 הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שָׁלוּ וְשִׁלָּא לִקְחָהּ מִמֶּנּוּ
50 - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לַמַּעֲרָעַר⁶⁹, אִם עַל פִּי

1 ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בַּחֲיֵי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל
2 לוֹמַר: לִקְחָהּ הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נִאֶמֶן לוֹמַר: חוֹב
3 יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבְהוּ
4 שִׁלָּא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: שְׁלִי הֵן.

(47) וטוען: משכון הם בידי. (48) אפילו אם יצא קול (ראה
ראב"ד ומגיד-משנה). (49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין
הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי,
כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן
"שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-
משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין
תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת
היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על
טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

5 י. בּוֹרַח⁵⁰ שֶׁפָּרַח מִחֲמַת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
6 הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסָיו. אֶפְלוּ
7 אֲבָל הַמַּחֲזִיק בְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלֶקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ
8 רֵאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבָעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ?
9 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרַח מִחֲמַת
10 מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה -
11 מַחֲזִיקִין בְּנִכְסָיו.

(50) שם לח: אמר רבא: "הלכתי - אין מחזיקין בנכסי
בורח". (51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד
למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו.
(52) כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא
שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף,
ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

12 יא. מַחֲזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשָּׁת אִישׁ. בִּיצֵד? אֲכָלָהּ
13 מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בַּחֲיֵי הַבָּעַל וְשְׁלֹשׁ שָׁנִים אַחֵר
14 מִיתַת הַבָּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָהּ לִי אֶת וּבְעָלֶיהָ -
15 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: מִמֶּנִּי
16 לִקְחָתִיהָ אַחֵר מוֹת בְּעָלֶיהָ, שְׁהָרִי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה
17 אַחֵר מִיתַת הַבָּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בַּחֲיֵי
18 בְּעָלָהּ בְּמָה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת
19 בְּעָלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה⁵⁴.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי
אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד
שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב
ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו
חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה
מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה
כגון).

20 יב. כָּל חֲזָקָה⁵⁵ שֶׁאֵין עִמָּה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה.
21 בִּיצֵד? הָרִי שֶׁאֵכָל פְּרוֹת שָׂדֶה זֹאת בְּמָה שָׁנִים, וְכֵן
22 הַמַּעֲרָעַר וְאָמַר לוֹ: מֵאֵין לָּךְ שָׂדֶה זֹאת? שְׁלִי הוּא!
23 הִשְׁכִּיחוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכִינֵן שִׁלָּא
24 אָמַר לִי אָדָם פְּלוּס יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זֶה חֲזָקָה,

זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג, ואף רבי לא אמר אלא לברור. ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברור (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדי נתיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית-דין נוקמים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה¹³ חטים שגני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קיימת; שאין העד מקדקק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקרקע והפרות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאנינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשנו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [נה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

1 שאין לזה המערער עדים שהיא שלו⁷⁰. וכן כל
2 פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר
3 לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח
4 ממך ואחר כך מקרה לי - מעמידין אותה בידו⁷¹;
5 שהרי יש לו טענה⁷² עם חזקתו, ואלו רצה טען
6 ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה⁷³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאורי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמישה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מי שערער על שדה זו³⁹, והביא עדים שהיא
8 ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו,
9 והביא עדים שאכלה שני חזקה - אומרים לו
10 בתחלה: קיים שטרך⁴⁰. אם נתקיים - הרי טוב, וידון
11 בשטר⁴¹; ואם אי אפשר לו לקימו⁴² - סומכין על עדי
12 חזקה⁴³, וישבע הסת⁴⁴ שלקחה.

(2) בבא-בטרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע.): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי

19 אֲבוֹתָיו, וּמִוִּרְדִּין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ²⁴. חֲזַר הַשְּׁנִי²⁵ וְהִבִּיא
20 אָף הוּא עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהָיָה נִמְצָאת גַּם
21 עֲדוֹת זֶה מִכְחָשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמִסְלָקִין מִמֶּנָּה
22 אָף הָרֵאשׁוֹן²⁶, וּמִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם²⁷, וְכָל
23 הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

(23 שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25 גם זה שם. 26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראיה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אֲבוֹתָיו²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתָיו,
25 זֶה הִבִּיא עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הִבִּיא עֲדִים
26 שֶׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לְזֶה שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁהָיָה
27 שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיִחְזֹר הַפְּרוֹת שֶׁאֶכָּל; שֶׁהָיָה לֹא טַעַן
28 כְּלוּם³⁰, וְאֵין אֶכִּילָתוֹ רְאִיָּה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה
29 טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָה כְּלוּם³¹. חֲזַר³² זֶה הַמִּיחִיץ
30 וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֵיךָ הִתְּנָה, וְאִתָּה מִכְרָתָה לִי, וְזֶה
31 שֶׁטַעֲנָתִי תַּחֲלָה שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתִי - כְּלוּמָר, שֶׁאֵין
32 סוּמָךְ עָלֶיהָ וְהָיָה שְׁלִי כְּשֶׁל אֲבוֹתִי, אוֹ שֶׁאָמַר:
33 שֶׁל אֲבוֹתִי שֶׁלֶקְחָהּ מֵאֲבוֹתֵיךָ³³ - הָרִי זֶה טַעֲנָה
34 נִכְוָנָה, שֶׁהָיָה נֶתַן אֲמָתְלָא³⁴ לְדַכְרֵי הָרֵאשׁוֹנִים³⁵,
35 וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאֵם טַעַן בְּתַחֲלָה וְאָמַר: שֶׁל
36 אֲבוֹתִי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֵיךָ - אֵין שוּמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זֶה
37 הָאֲחֶרֶת³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(28 שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פ"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אבוי ורבא (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגר' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגר' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותרצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרין, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותרין שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצ"ע (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 ג. מִי שֶׁיֵּרֵד¹⁶ לְשָׂדֶה בְּחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאֶכָּל
2 פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קְרוֹב מִמֶּנּוּ וְרֵאשִׁי
3 לְיִרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֲדִים בֵּין שֶׁהוּדָה לוֹ זֶה שֶׁיֵּרֵד
4 תַּחֲלָה - חַיֵּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֶכָּל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאבוי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואבוי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלומות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

5 ד. שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי,
6 וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא
7 כָּל אֶחָד מֵהֶם עֲדִים שֶׁהָיָה שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ
8 שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֲדִים שֶׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה,
9 וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהִעֲדִיּוּ בָּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם עֲצָמָן שֶׁהִעֲדִיּוּ
10 בָּהֶן אֵלֻ¹⁹ - מִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיָדֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד
11 בָּהּ²⁰, וְיִהְיֶה הָאֲחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלִיו הָרְאִיָּה. וְאֵם
12 בָּא שְׁלִישִׁי וְתַקַּף עָלֶיהָ²¹ וְיֵרֵד לְתוֹכָהּ - מִסְלָקִין
13 אוֹתוֹ מִמֶּנָּה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאים מידו.

14 ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֲדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֶכְלָה
15 שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הָיָה תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֲחֵר עֲדִים
16 שֶׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הָיָה תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת
17 עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מִכְחָשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ
18 בְּיַד זֶה שֶׁהִעֲדִיּוֹ עָלָיו עַדִּי הַחֲזָקָה שֶׁהָיָה שֶׁל

16 וּמִצִּיאֵין מִזֶּה כָּל פְּרוֹת שְׁהוּדָה בְּהֵן שְׁאֶכְלָן, אָף עַל
17 פִּי שְׂאֵין עָלָיו עֲדִים שְׁאֶכְלָן; שְׁהִי הוּא אוֹמֵר
18 שְׁמַחְמַת אָבוֹתָיו אֶכְלָן, וְהִי הָעֲדִים שְׁהִי שֶׁל
19 אָבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן⁴². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

20 ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה
21 שבתוכה טוען: ממך לקחתי והרי שטר, והוציא
22 שטר מקדם⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה
23 בעל השטר ואמר: כן הוא⁴⁵, אכל היה לי שטר
24 פשר ואבד, ולקחתי זה שפדי פדי לאים עליו
25 שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה
26 אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקדם הוא - הרי זה נאמן⁴⁷,
27 ואין מוציאין את השדה מפתח ידו⁴⁸, וישבע הסת.

(43) שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. (47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו).]

28 י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה
29 שבתוכה טוען: ממך לקחתי ואכלתי שני חזקה,
30 והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער
31 ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים,
32 ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו⁵¹ - מצריכין זה
33 שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה
34 עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו, אפלו
35 יום אחד, פדי שיהיה אפשר שימכר. ואם לא הביא
36 - מסלקין אותו.

(49) שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא: בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער
2 עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי
3 אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה
4 מקדם פדי שאני לקחתי מלוי מהיום ארבע שנים,
5 חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלש שנים
6 בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי
7 משלקחתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן
8 טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸.
9 לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים,
10 שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון -
11 מעמידין אותה בידו. אכל אם אכלה פחות משבע
12 שנים³⁹ - תחזר לשמעון; שאין לך מחאה גדולה
13 מזו⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראובן.

(37) שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער. (39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פ"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי בפניך שלש שנים ולא מחיתי? ותיירך, שאין כאן 'מיגר', משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע].

14 ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של
15 אבותי ואין לו עדים - תחזר לזה שהביא עדים⁴¹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ח מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות עדות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

11 שְׁדוֹת הַמְּקִיפּוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בָּעַל הַמָּצָר שָׁלָה
12 מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף - הָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מְקוֹם
13 דְּרָכֵי עָלְיָךְ; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקָּצָרָה בָּאֵי זֶה שְׂדֵה שִׁירְצָה
14 בָּעַל הַשְּׂדֵה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ
15 וְאוֹמֵר: זֶה הִיא דְּרָכִי⁵⁹ - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה⁶⁰
16 אֲלֵא בְּרָאִיָּה בְּרוּרָה⁶¹.

52 משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד-משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף-משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר עליידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמו].

1 יא. מי שְׁהֵלֵךְ⁵² לְמִדִּינַת הַיָּם וְאֶבְרָה דֶּרֶךְ שְׂדֵהוּ⁵³,
2 בֵּין שְׁהֵיוּ אַרְבַּע הַשְּׁדוֹת הַמְּקִיפּוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבַּעַה
3 אֲנָשִׁים⁵⁴, בֵּין שְׁהֵיוּ הָאַרְבַּע שְׁדוֹת קְנוֹיוֹת מֵאֶחָד⁵⁵ -
4 הָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן דוֹחָהוּ וְאוֹמֵר: שְׁמָא דֶּרֶךְ שְׁלִיךְ
5 עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנָה⁵⁶ אוֹ
6 יִפְרַח בְּאוּרִי. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשְּׁדוֹת לְאִישׁ אֶחָד
7 שִׁקְנָה אוֹתָן מֵאַרְבַּעַה⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שְׁהָרִי
8 אוֹמֵר לוֹ: עֲתָה אִם אֲחֲזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין
9 אֶתָּה יְכוּל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וְאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד
10 מֵהֶן כָּל זְכוֹת שִׁישׁ לִי⁵⁸. אֲבָל אִם הָיָה בָּעַל אַרְבַּע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח מנחם-אב-ד' אלול תשע"ז

כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמנוני, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב' ו"לימרו ליה אי אתה הוה לך, מי הוה מידרבנא" (קריית מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלמים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סלובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א).

יום ראשון כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ז

הלכות עדות

פרק שמונה עשר

(1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

17 א. מי שְׁהָעִיד בְּשִׁקְרָה, וְנִדְעָ בְּעֵדִים שְׁהָעִיד בְּשִׁקְרָה
18 - זֶהוּ שְׁנִקְרָא עַד זוֹמֵם², וּמִצְוָה עָשָׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ
19 כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לְחֲבֵרוֹ³. אִם בְּעֵבְרָה
20 שְׁחִיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הָעִידוּ וְהוֹזְמוּ⁴ - נִסְקָלִין בְּלִי;
21 וְאִם בְּשִׁרְפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם
22 הָעִידוּ בְּמִלְקוֹת⁶ - לֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּשִׁאָר מִחֲיִבֵּי
23 מִלְּקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין כְּחוֹ⁸ וּמִלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעִידוּ
24 לְחִיבֵי מָמוֹן - מְשַׁלְשִׁין⁹ הַמָּמוֹן בִּיגִינָהּ לְפִי מִנְּהֵן
25 הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֶלֶק הַמַּגִּיעַ לִי¹⁰. וְאֵין
26 לֹקֵדִין בְּמָקוֹם תְּשֻׁלּוּמִין¹¹.

(2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק

32 שְׁהַשְׁנִים בְּמֵאָה, וּמֵאָה בְּשָׁנִים²³. וְכֵן בְּשָׁנִי בְּתִי
33 עֲדִים הַמְּכַיִּשׁוֹת זֹאת זֹאת - אֵין הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב,
34 אֶלָּא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן²⁴.

21 כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם !? (בבא-קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ח'ינוך מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. (22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. (23) משנה במכות ה, ב: "ומניין אפילו מאה? תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. (24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא-קמא ער, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

35 ד. עדים זוממין אינן צריכין התראָה²⁵. וְעֲדִים
36 שֶׁהִכְחִשׁוּ וּלְבַסּוֹף הוֹזְמוּ²⁶ - הָרִי אֵלֶי נִהְרָגִין אוֹ
37 לֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; מִפְּנֵי שֶׁהִכְחִשׁה תַּחֲלַת הַזְמָה
38 הִיא, אֶלָּא שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה²⁷.

25 שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

39 ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֲדִים אֶלָּא בְּפִגְיָהֶם²⁸, וּמְכַיִּשִׁין
40 אֶת הָעֲדִים שֶׁלֹּא בְּפִגְיָהֶם. וְעֲדִים שֶׁהוֹזְמוּ שֶׁלֹּא
41 בְּפִגְיָהֶן²⁹ - הָרִי הִכְחִשׁוּ³⁰. לְפִיכָךְ, אִם מָתוּ הָעֲדִים
42 שֶׁהוֹזְמוּ קִדְּם שִׁזְמוּ אוֹתָם בְּפִגְיָהֶם³¹ - אֵין פָּאן
43 עֲדוֹת, שֶׁהָרִי הִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה³².

28 שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, ה"א. (29) שאפילו היו

ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

1 ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּעֲדִים שֶׁהוֹזְמוּ; אֶבֶל שְׁתֵּי
2 כְּתוֹת הַמְּכַיִּשׁוֹת זֹאת זֹאת וְאֵין¹² פָּאן עֲדוֹת - אֵין
3 עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדְעִים מִי הִיא
4 הַכֶּת הַשְּׁקֵרָנִית. וּמָה בֵּין הִכְחִשָּׁה לְהַזְמָה? הִכְחִשָּׁה
5 - בְּעֲדוֹת עֲצָמָה. זֹאת אוֹמֶרֶת: הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת
6 אוֹמֶרֶת: לֹא הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבֹא מִפְּלֵל דְּכָרִיהָ¹³
7 שֶׁלֹּא הִיָּה. וְהַהַזְמָה - בְּעֲדִים עֲצָמָן, וְאֵלֶּי הָעֲדִים
8 שֶׁהוֹזְמוּ¹⁴ אֵין יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הִיָּה.
9 בְּיָצֵד? עֲדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת
10 הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלּוּהָ¹⁵ מָנָה לְפָלוּנִי, בְּיוֹם פְּלוּנִי בְּמָקוֹם
11 פְּלוּנִי; וְאַחֵר שֶׁהִעִידוּ וּנְבָדְקוּ בָּאוּ שָׁנִים אַחֲרֵיהֶם
12 וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הִיָּינוּ עִמָּכֶם וְעַם אֵלֶּי
13 כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּכָרִים מַעֲלֹם, לֹא זֶה הָרַג אֶת
14 זֶה וְלֹא זֶה הִלּוּהָ אֶת זֶה - הָרִי זֶה הִכְחִשָּׁה¹⁶. וְכֵן
15 אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מַעֲיִדִים כֶּךָ? וְזֶה הַהוֹרֵג
16 אוֹ הַנִּהְרָג אוֹ הִלּוּהָ אוֹ הַמְּלִיָּה הִיָּה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה
17 בְּמִדְּיָה אַחֲרָי! - הָרִי זֶה עֲדוֹת מְכַחֶשֶׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי
18 שֶׁאָמַר: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלּוּהָ אֶת זֶה,
19 שֶׁהָרִי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
20 בְּדְּכָרִים אֵלֶּי¹⁷. אֶבֶל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אֲנִי אֵין אֲנִי
21 יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ
22 שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הָרַגוּ, וְאֲנִי מַעֲיִדִים שֶׁאַתֶּם
23 עִצְמָכֶם הִיָּיתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּכָבֶל¹⁸ - הָרִי אֵלֶּי
24 זוֹמָמִים, וְנִהְרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהָעֲדִים
25 שֶׁהוֹזְמוּ לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצָמָה שֶׁל עֲדוֹת כָּלֵל אִם
26 אָמַת הִיָּה אוֹ שֶׁקָּרַ²⁰.

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'.
13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן:
לזה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות.
17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א.
18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים.
19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם,
ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד
שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים.
ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא
בעדותו". כלומר, שהזוממים אינם משגיחים על העדות,
אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

27 ג. וְזֶה שֶׁהָאֲמִינָה תוֹרָה עֲדוֹת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הָעֲדִים
28 הָרָאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכְּתוּב הוּא²¹. אֶפְלוּ הָיוּ הָעֲדִים
29 הָרָאשׁוֹנִים מֵאָה²², וּבָאוּ שָׁנִים וְהוֹזְמוּ וְאָמְרוּ לָהֶם:
30 אֲנִי מַעֲיִדִים, שֶׁאַתֶּם הִמָּאָה פְּלָכֶם עִמָּנוּ הִיָּיתֶם בְּיוֹם
31 פְּלוּנִי בְּמָקוֹם פְּלוּנִי - הָרִי אֵלֶּי נִהְרָגִין עַל פִּיָּהֶם.

לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

1 ו. עדי נפשות שהכחשו³³ ולא הוזמו, אפלו בא
2 הנהרג ברגלי³⁴ - אינם לוקין³⁵; מפני שהוא לאו
3 שנתן לאזהרת מיתת בית דין³⁶, ואין לוקין עליו³⁷.
4 אכל בית דין מכין אותן מכת מרדות כפי מה
5 שפירא³⁸.

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב. (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

6 ז. עדים זוממים צריכין הכרזה³⁹. והיאך היא
7 ההכרזה שלפניה? פותחין ושולחין בכל עיר ועיר:
8 פלוני ופלוני העידו בכך וכך, והוזמו, והרגנום, או
9 לקו בפנינו, או ענשנו אותן כך וכך דינרין. שנאמר:
10 והנשארים ישמעו ויראו⁴⁰.

(39) לאחר שנענשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז הי"ג.

11 ח. חייב העדים זוממים⁴¹ לשלם במקום שחייבין
12 לשלם - קנס הוא⁴², ולפיכך אין משלמין על פי
13 עצמן⁴³. פיכח? הרי שהעידו, ונחקרה עדותן בבית
14 דין, ואחר כך אמרו שגויהם: עדות שקר העדנו,
15 ואין לזה אצל זה כלום; או שאמרו⁴⁴: העדנו על
16 זה בכך וכך והוזמנו⁴⁵ - אין משלמין על פיהן⁴⁶.
17 אכל אם אמרו: העדנו על זה, והוזמנו בבית דינו
18 של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כך וכך - הרי אלו
19 משלמין; שזו הודאה במקומו שנגמר דינו לתנאו⁴⁷.
20 ואם אמר האחד כך - משלם חלקו⁴⁸.

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ

יום שני כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק תשעה עשר

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שנים שהעידו ואמרו: במזרח הבירה² הרג זה
21 את הנפש בשעה פלונית, ובאו שנים ואמרו להן:
22 במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת: אם
23 יכול העומד במערב לראות מה שבמזרח - אינן
24 זוממין; ואם אינו יכול לראות - הרי אלו זוממין.
25 ואין אומרים: שמא מאור עיניהם של ראשונים רב,
26 וראוין מרחוק יתר מכל אדם³. וכן אם העידו שנים
27 ואמרו: בבקר הרג זה את הנפש בירושלים, ובאו
28 שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד:
29 אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד
30 מבקר עד ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו
31 זוממין. ואין אומרים: שמא פר קל⁴ ביותר נודמן
32 להן וקפלו⁵ את הדרך. אלא בדבר המצוי הידוע
33 לכל משערין לעולם⁶, ומזמין אותן.
34

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבארא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נודמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש
35 במקום פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו
36 הייתם במקום אחר רחוק, אכל ביום שלאחר יום
37 זה הרגו בודאי; אפלו העידו האחרונים שקדם פמה
38 ימים הרגו⁷ - הרי זה ההורג עם עידו הראשונים
39 נהרגין, שהרי הוזמו⁸. שבעת שהעידו שהרג עדין
40

והזמנו²²: אם יש שם עדים שיודעים היום
שחתמו²³ על השטר, או עדים שראו זה השטר
וחתימת ידם בו כיום פלוני²⁴, כיון שהזמנו - הרי
נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר;
שהעדים החתומים על השטר - הרי הן כמי
שנחקרה עדותן בבית דין בעת החתימה²⁵. אבל אם
אין עדים שראו עדותן²⁶ ולא ראו השטר מקדם -
אין נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב
ידן²⁷ ואמרו: בזמנו כתבנוהו; שאפשר²⁸ שביום זה
שהעידו בבית דין, בו כיום חתמו על השטר שיש
לו פמה שנים²⁹, והם שקרו ואמרו: בזמנו כתבנו³⁰.

(16) על חתימתם בשטר. (17) באותו הזמן הרשום בו, בו
ביום חתמנו עליו. (18) ואי-אפשר היה להם לראות בבבל
מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים.
(19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. (20) רשמו בו
תאריך מאוחר. (21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא
איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה
על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך
המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם.
ובבבא-בבא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או
בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע
הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו
בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. (22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל
למפרע מעת שהעיד בבית-דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד.
ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן
הכתוב בשטר ואילך? (23) ובכתי' תימן: שחתמו בו על
השטר. (24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב
בשטר. (25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל-פה,
כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא-קמא
עב, ב). (26) חתימתם, בשעה שחתמו. (27) לאשר
חתימתם. (28) בכתי' תימן: שאפשר. (29) שכתוב בו
זמן מלפני כמה שנים. (30) ולפיכך אי-אפשר לפסול
מספק את כל השטרות שחתמו ע"י אלה העדים מזמן
הכתוב בשטר שהזומם, עד יום העדתם בבית-דין, כי אין
עדים זוממים נפסלים למפרע על-פי עצמם (הכל ברי"ף
שם). וביצמק יוסף שם מסביר: למה זה דומה? למעיד
ואומר: לפני שלש שנים לזה פלוני מפלוני מנה, והזומם, וכי
תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא
משעת עדותו, והוא-הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה
בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

יום שלישי ל' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק עשרים

(1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות
ויוזמו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות
בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או
שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא
חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת
כהן שזינתה.

1 לא נגמר דינו להרג⁹. אבל באו שני עדים בשלישי
2 בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני
3 להריגה, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עצמנו
4 הייתם במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או
5 בשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהזמנו
6 נהרגין, שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו כבר
7 נגמר דינו להריגה¹⁰. וכן לענין תשלומי קנס¹¹.
8 כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: באחד
9 בשבת גנב וטבח¹² ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו:
10 באחד בשבת עצמנו הייתם במקום רחוק, אבל בערב
11 שבת נגמר דינו; אפלו אמרו: באחד בשבת גנב
12 וטבח ומכר¹³, ובשני בשבת נגמר דינו¹⁴ - אין עדים
13 אלו שהזמנו משלמין, שהרי מכל מקום בעת
14 שהעידו עליו חייב היה לשלם¹⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג
ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים
הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי
נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים
עדותם, והיו בית-דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו
לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א
וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב
למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל'
ממרים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר
שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל
והוא הולך למיתה". (11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני
נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין.
(12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב
בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב-יד תימן:
אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר
נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף
המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו
שנים ואמרו: באחד בשבת עצמנו הייתם, אלא בערב שבת
גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו
עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה
נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו
לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב
ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר
שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים,
ידוע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו
כשלא חיבוהו בית-דין (רבי עקיבא איגר, שם).

15 ג. אין עדי השטר נעשין זוממין¹⁶ עד שיאמרו בבית
16 דין: שטר זה בזמנו כתבנוהו¹⁷ ולא אתרנוהו. אבל
17 אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד
18 בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר
19 היו עמהם בכבל ביום זה¹⁸ - השטר פשר והעדים
20 כשרים; שאפשר שכתבוהו¹⁹ ואחרוהו, וכשהיו
21 בירושלים באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחרו
22 זמנו²⁰ וכתבו זמנו בניסן²¹. אמרו: בזמנו כתבנוהו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ל' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות עדות קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). (13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. היו העדים שלשה, אפלו מאה, אם העידו בבית דין זה אחר זה, והעיד כל אחד מהן אחר חבירו בתוך כדי דבור¹⁵, והיוזמו מקצתן - אין נענשין עד שיוזמו כולם¹⁶. אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מקדי דבור, שהוא כדי שאלת שלום תלמיד לרבו¹⁷ - הרי נחלקה העדות; והשנים שהיוזמו - נענשין¹⁸, והשנים האחרים, שהיה בין דבריהן ודברי הראשונים הפסק - אין נענשין¹⁹. ואף על פי שבטלה העדות כלה²⁰; מפני שהן פת אחת²¹, הואיל ונפסלה מקצתה - נפסלה כלה²².

(15) סיומו של חבירו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא היוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא היוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים ב, כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בבת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדות מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. העיד האחד ונחקרה עדותו, ואמר השני²³: אף אני פמוהו, או שאמר: הן פיוצא בזה, והיוזמו שניהן - הרי שניהן נהרגין או לוקין או משלמין. שפלו עד שאמר אחר עדות חבירו²⁴ - הרי זה פמי שחקר והעיד פמו שהעיד חבירו²⁵. ואין לעדים

א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין עד שיהיו שניהם ראויין לעדות², ויוזמו³ שניהם אחר שנגמר הדין⁴. אבל אם היום אחד מהן בלבד⁵, או שהיוזמו שניהם קדם גמר דין, או אחר גמר דין ונמצא אחד מהן קרוב או פסול⁶ - אין נענשין, אף על פי שהיוזמו ונפסלו לכל עדות שבתורה⁷.

(2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קריית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. (3) בדפוס וינציאה ש"א: ויוזמו. (4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. (5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "וידרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. (6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. (7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו היום בעדות ממון בלבד, ושלם, הרי זה פסול לכל עדות.

ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך היוזמו - אין נהרגין מן הדין⁸. שנאמר: פאשר זמם לעשות - ועדין לא עשה⁹. ודבר זה¹⁰ מפי הקבלה¹¹. אבל אם לקה זה שהעידו עליו - לוקין¹². וכן אם יצא הקמץ מיד זה ליד זה בעדותן - חוזר לבטליו¹³, ומשלמין¹⁴.

(8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). (9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחריו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגיש תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). (10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. (11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א"ל) להסכים שתאבד נפש מישאל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות,

- 1 זוממין שגגה²⁶, לפי שאין בה²⁷ מעשה. לפיכך²⁸
2 אין צריכים התראה²⁹, כמו שבארנו³⁰.

35) הגידון. 36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. 37) הגידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. 38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. 39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הגידון צדיק ונקי. 40) להעיד. 41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "...הגידון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

- ז. עדים שהעידו על איש טרפה⁴² שהרג, והזמזמו -
אין נהרגין; שאפילו הרגוהו בידיהן - אין נהרגין,
לפי שהוא טרפה⁴³. וכן העדים שהיו טרפה, והעידו
בדבר שחייבין⁴⁴ עליו מיתת בית דין, והזמזמו - אין
נהרגין; שאם יזמזמו זוממיהן⁴⁵ - אין זוממיהן⁴⁶
נהרגין, שלא הזמזמו אלא טרפה⁴⁷.

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. 43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). 44) העובר עליו. 45) מזימיהם. 46) אלו המזימים שזמזמו להרוג את העדים שהם טריפה. 47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הגידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

- ח. עדים שהעידו על אחד, והרשיעוהו רשע⁴⁸ שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון, ואחר כך הזמזמו - הרי אלו לוקין, אף על פי שלא זמזמו להלקות זה ולא לחיבו ממון. כיצד? העידו על כהן שהוא חלל, כגון שהעידו: כפנינו נתגרשה אמו⁴⁹ או נחלצה⁵⁰ במקום פלוני ביום פלוני, והזמזמו - הרי הן לוקין⁵¹. וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה⁵², והזמזמו - לוקין, ואינן גולין⁵³. העידו על שורו של זה שהרג הנפש⁵⁴, והזמזמו - הרי הן לוקין, ואין משלמין את הכפר⁵⁵. העידו עליו שנמכר בעבד עברי⁵⁶, והזמזמו - לוקין⁵⁷. וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן⁵⁸.

48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל

23) תוך כדי דיבור. 24) בדפוס רומי ויניציאה, תיבה זו איננה. 25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". 26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. 27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנ"ג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. 28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. 29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הגידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הגידון בלא התראה, כך יענשו הם אף בלא התראה. 30) פרק י"ח, הלכה ד.

- ה. פשם שהשנים זוממין את המאה אם העידו המאה בכת אחת³¹, כך הן זוממין אותן אפילו היו חמשים פת וזבאו שנים אחר שנים. כיצד? פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלם, וזבאו שני עדים והזמזמו³², ובאת פת שניה והעידה אותה עדות עצמה, וראובן הרג שמעון בירושלם, ועמדו אותן השנים והזמזמו גם זו הפת השניה, וכן השלישית, וכן הרביעית, אפילו מאה - פלן הן נהרגין³³ על פי אלו השנים³⁴.

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". 32) בכתב יד תימן: והזימו. 33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. 34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

- ו. פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלם, וזבאה פת שניה והזמזמה את הפת ראשונה - נהרגו העדים הזוממין, וינצל ראובן³⁵. באה פת שלישית והזמזמה את הפת השניה³⁶ - תהרג הפת השניה וראובן³⁷, ותנצל הפת ראשונה. באה פת רביעית והזמזמה את הפת שלישית - תהרג הפת השלישית והראשונה³⁸, וינצל ראובן³⁹ והפת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי א' אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

- י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רֵאוּבוֹן שֶׁנֶּאֱמַר עִם בֵּת פֶּהָן, 8
וְנִגְמַר דִּין רֵאוּבוֹן לִחְנֹק וְדִין הַנּוֹאֲפֶת לְשֹׁרֶפֶה⁶⁶, 9
וְאַחֵר כֶּן נִמְצְאוּ זִמְמִין - הֲרִי אֱלוּ נִחְנְקִין וְלֹא 10
נִשְׂרָפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁶⁷. 11

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תשרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ז

פרק אחד ועשרים

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עברו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

- א. עֲדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנִי גֵרַשׁ אֶשְׁתּוֹ² וְלֹא נָתַן לָהּ 12
כֶּתֶבָהּ, וְהוֹזְמוּ³; וְהָלֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם 13
גֵרַשׁ, סוֹפוֹ לָתֵן כֶּתֶבָהּ⁴ - אוֹמְדִין בָּמָה רוֹצֶה אָדָם 14
לָתֵן בְּכֶתֶבָהּ שָׁל⁵, שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הַנָּאָה⁶, 15
וּמִשְׁלָמִין דָּמֵי טוֹבַת הַנָּאָה⁷. וּמִשְׁעָרִין בְּאִשָּׁה 16
וּבְכֶתֶבָהּ. שֶׁאִם הָאִשָּׁה הֵיְתָה חוֹלָה אוֹ זָקְנָה, אוֹ 17
שֶׁהָיָה שְׁלוֹם בִּינָה לְבֵין בַּעֲלָהּ - אֵין דָּמֵי הַכֶּתֶבָהּ 18
בְּשִׁתְּמֹכָר כִּמּוֹ דָּמֶיהָ אִם הֵיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה 19
וְקִטְנָה⁸, אִם יֶשׁ⁹ בִּיגִיָּה קִטְטָה; שְׁזוֹ¹⁰ קְרוּבָה מִן 20
הַגְּרוּשִׁין וְרִחוּקָה מִן הַמִּיתָה¹¹. וְכֵן אֵין טוֹבַת הַנָּאָה 21
שָׁל כֶּתֶבָהּ הַמְּרֻבָּה לְפִי טוֹבַת הַנָּאָה שָׁל כֶּתֶבָהּ 22
הַמְּוַעֲטָה; שֶׁאִם הֵיְתָה כֶּתֶבָהּ אֶלָּף זָזוּ - הֲרִי הִיא 23
נִמְכָּרַת בְּטוֹבַת הַנָּאָה בְּמֵאָה¹², וְאִם הֵיְתָה מֵאָה - 24
אֵינָה נִמְכָּרַת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בַּפְּחוֹת¹³. דְּבָרִים אֱלוּ כִּפִּי 25
מֶה שִׁישְׁעָרוּ הַדִּינִים. 26

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש -

ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד"ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

- ט. כֶּן קִבְּלוּ חֲכָמִים: שְׁשָׁנִים שֶׁהֲרִישִׁיעוּ אֶת הַצִּדִּיק⁵⁹ 1
וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בַּעֲדוֹתָן⁶⁰, וּבָאוּ עֲדִים אֲחֵרִים 2
וְהַזְמוּם, וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק⁶¹ וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע 3
- הֲרִי עֲדִים הָרְאוּשׁוֹנִים⁶² לֹקִים, אָף עַל פִּי שְׁלֹא 4
הֲרִישִׁיעוּ הַצִּדִּיק לְהִלְקוֹתוֹ⁶³. אָבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו 5
שֶׁאֵכָל בָּשָׂר בְּחֻלָּב⁶⁴ אוֹ שֶׁלֶבֶשׁ שֶׁעָטָנוּ - הֲרִי אֱלוּ 6
לֹקִין מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵. 7

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א"ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינין". (19) המזיק. (20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אמר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. (21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

- ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו²² ואחר כך סמא את עינו²³, והוזמו - משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו²⁴. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו²⁵, והוזמו²⁶, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו²⁷ - משלמין דמי עין לעבד²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(22) הכנעני, ועליו להוציא לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". (23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. (24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבבא קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד ה"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם-משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. (25) נמצא שחייב לו דמי שנו. (26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדויק. (27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. (28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפניכך הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה

יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מספן את מעותיו. (7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלמין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. (8) צעירה. (9) בכת"י תימן: אז יש. (10) בעלת הקטטה. (11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריא, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. (12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. (13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

- ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלף זוז על מנת לתן מקאן¹⁴ ועד שלשים יום, והלזה אומר: עד חמש שנים אחר השלשים יום, ונמצא זוממין - אומדין במה רוצה אדם לתן¹⁵ ויהיו בידו אלף זוז חמש שנים, ומשלמין בן ללזה¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(14) מעכשיו. (15) לאיזה מתווך, שישגי עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ז. (16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף-משנה).

- ג. העידו על שורו של זה שנגח¹⁷, ונמצא זוממין - משלמין חצי נזק¹⁸. ואם אין השור¹⁹ שנה חצי נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי נזק אלא מגופו²⁰. לפיכך, אם העידו עליו שאכל פירות או שבר פלים בדרך הלוחו - משלמין נזק שלם²¹. וכן כל פיוצא בזה.

(17) את שור רעהו. (18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים

ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פ"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם-משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). (39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השם (בבא-קמא שם). (40) ע"פ עידי הגניבה. (41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלושה, כאמור בד"ן הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא-קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". (42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם, כמבואר לקמן פ"כ ה"א. (43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלושה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. (44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. שנים שהעידו שאכל שדה זו שלש שנים⁴⁵,
ונמצאו זוממין⁴⁶ - משלמין לבעל השדה⁴⁷ דמי
השדה⁴⁸. העידו שנים שאכלה שנה ראשונה, ושנים
שאכלה שנה שניה, ושנים שאכלה שנה שלישית,
והוזמו כלן - משלשין⁴⁹ ביניהן. שאף על פי שעדות
החזקה שלש עדות הן⁵⁰ - הרי הן פעדות אחת
להזמה⁵¹. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם
כל אחד ואחד⁵², והעידו בשנה שנה⁵³ - הרי אלו
שלש עדות, ותתקיים בהן החזקה⁵⁴, והן פעדות
אחת להזמה; שאם הוזמו כלן - הרי שלשה האחין
משלמין חצי דמי השדה, וזה שנצטרף עם כל אחד
מהן משלם חצי דמיה⁵⁵.

(45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ב. (46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. (47) המערער על המחזיק. (48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בבא נז, א). (49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פ"ח ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בבא נז, א). וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בבא-בבא נז, א. פ"ג ה"ה, אות לט. (50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. (51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. (52) איש זר. (53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. (54) ואין זו

שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פ"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם-משנה).

ה. עדי קנוי²⁹ וסתירה³⁰ שהוזמו - לוקין³¹. בא עד אחד והעיד שזנתה אחר קנוי וסתירה³², [ונמצא אותו העד זומם - משלם פתבחה³³.] היו שנים, והן עדי הקנוי והסתירה והטמאה³⁴, ונמצאו זוממין - משלמין פנגד הפתבה, ואין לוקין³⁵. ולמה לא יהרגו, והרי העידו בטמאה? לפי שלא התרו בה³⁶.

(29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. (30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א ה"ב. (31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשנות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). (32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. (33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והזום, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי 'תוספות' בבבא-מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. (34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטמאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטמאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י ה"ז. (35) כאמור לעיל אות יב. (36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

ו. שנים שהעידו על זה שגנב וטבח או מכר³⁷, והוזמו - משלמין את הכל³⁸. העידו שנים שגנב, והעידו שנים אחרים שטבח או מכר, והוזמו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין תשלומי כפל, ואחרונים משלמין שנים ושלושה³⁹. הוזמו האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפל⁴⁰, והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה⁴¹. נמצא אחד מן האחרונים זומם - בטלה עדות שניה⁴². נמצא אחד מן הראשונים זומם - בטלה כל העדות⁴³; שאם אין גנבה - אין הטביחה או המכירה מחייבתו לשלם כלום⁴⁴.

(37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השם, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (38) בבא-קמא עב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובוודאי ידעו הכתות זו מזו (תוספות' בבבא-בבא נז, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וכן שנים שהעידו בבת סוּר ומוֹרָה⁶⁷ עדות הראשונה⁶⁸, וכאז שנים אחריהם והעידו עליו עדות האחרונה⁶⁹ שבה יִהְיֶה, והוֹזְמוּ שְׁתֵּיהֶן - פת הראשונה לוקה ואינה נהרגת⁷⁰, מפני שיכולים לומר: להלקותו פאנו⁷¹; אבל פת האחרונה נהרגת, שעל פיהן בלבד הוא נהרג⁷². היתה הפת האחרונה ארבעה, שנים אומרים: בפנינו גנב, ושנים אומרים: בפנינו אכל, והוֹזְמוּ - פלן נהרגין⁷³. העידו שנים שזה גנב נפש מישראל ומכרו, והוֹזְמוּ - הרי אלו נחנקין⁷⁴. העידו שנים שגנבו, והעידו שנים אחרים שמכרו, בין שהוֹזְמוּ עדי גנבה בין שהוֹזְמוּ עדי מכירה - כל פת מהן שהוֹזְמָה נהרגת; שהגנבה היא תחלת חיובו של זה למיתה⁷⁵. העידו שנים שמכרו לזה הישראל⁷⁶, והוֹזְמוּ, ולא היו שם עדים שגנבו - הרי אלו פטורין; שאפילו לא הוֹזְמוּ לא היה זה נהרג, מפני שיכול לומר: עבדי מכרתי. פאו עדי גנבה אחר שהוֹזְמוּ עדי מכירה, אפילו ראינו אותן רומזין זה את זה⁷⁷ - אין נהרגין⁷⁸.

(67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. (68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). (69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. (70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. (71) ולא נתכוונו להרגו. (72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. (73) שכל כת משתיהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתיהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. (74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ג. (75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "קום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). (76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כספ-משנה). (77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוֹזְמוּ הראשונים. (78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמזותם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמזותם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני

עדות קרובים, שעל שנה שהעיד את זה, לא העיד האחר השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. (55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית וזממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בבא שם נז, ב).

ח. שלש פתי עדים שנתקדם בעדותן ששור זה מועד⁵⁶, ונמצאת פת ראשונה ושניה זוממין⁵⁷ - פלן פטורין⁵⁸. נמצאו שלשתן זוממין - פלן חבין לשלם הנזק⁵⁹; שאף על פי שהוא תם, משלם חצי נזק⁶⁰. במה דברים אמורים⁶¹? פשהו פלן רומזין זה את זה⁶², או שבאו רצופין⁶³, או שהיו מפירין בעל השור ולא הפירו השור⁶⁴; אבל אם אין שם אחת מאלו - הרי פת ראשונה ושניה פטורין⁶⁵; שהרי הן אומרים: לא פאנו אלא לחיבו חצי נזק, ולא ידענו שתבוא פת אחרת ויעשה מועד⁶⁶.

(56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". (57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. (58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. (59) ברפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעיד וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומרים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו (תוספות' בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). (60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כספ-משנה). (61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. (62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. (63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. (64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. (65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. (66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא-קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל,

ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה
קובעת. 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פ"ב ה"ב, בענין פלוני רבע
את שורי.

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ז

פרק שנים ועשרים

(1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

א. שתי כתי עדים המכחישות זו את זו²¹, שפא עד אחד מפת זו ועד אחד מפת זו והעידו בעדות אחרת - אין כאן עדות; שהרי בודאי אחד מהן שקר²², ואין ידוע מי הוא משניהן²³. באה פת זו בפני עצמה והעידה עדות, ובאה פת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה - מקבלין כל אחד מהן בפני עצמה²⁴.

(2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוח מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוח, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב. (3) ובכתי תימן: שקרן. (4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעידו הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). (5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במנה²⁵ ואחד במאתים, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת אחת מאותן השתים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני הפת השנייה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על התחתונה²⁶, וישבע על השאר²⁷. נראה לי, ששבועה זו שישבע על השאר - בנקיטת חפץ²⁸, בדין מודה במקצת²⁹; שהרי עליו שני עדים בשרים³⁰ מעידים במקצת הממון שקפפר בכלו, ולא תהא הודאת פיו³¹ גדולה מהעדאת עדים³², כמו שבארנו³³.

(6) מאה זו. (7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, ובר"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ

י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזנתה פשהיא ארוסה³⁴, והביא אביה עדים והזמום - הרי עדי הבעל נהרגין³⁵. חזר הבעל והביא עדים והזממו עדי האב - הרי עדי האב נהרגין, ומשלמין ממון³⁶ לבעל. נהרגין - מפני שעדי הבעל נגמר דינם להריגה בעדותן, ומשלמין קנס - מפני שנגמר דין הבעל לשלם קנס בעדותן, ונמצאו חבין נפשות לזה וממון לזה³⁷. וכן שנים שהעידו על זה שפא על נערה המארסה³⁸, והזממו - נהרגין ואין משלמין³⁹; בא על בתו של פלוני, והזממו - נהרגין, ומשלמין הקנס לאביה⁴⁰. פלוני רבע השור⁴¹, והזממו - נסקלין ואין משלמין⁴²; שורו של פלוני - נסקלין⁴³, ומשלמין דמי השור⁴⁴ לבעל השור⁴⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(79) ודינה להיהרג. (80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). (81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". (82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח ה"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא-קמא כב, ד"ה קטל תוריה). (83) ודינו להסקל. (84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). (85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות - לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). (86) ולא פירשו שור של מי. (87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. (88) שחייבים נפשות לרובע. (89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו".

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מֵהֶן, וְהוֹצִיא שָׁטֵר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעֵדֵיו הִפֵּת הַשְּׁנִיָּה, 8
וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו 9
הָרִאִיָּה. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לָקִים אֶחָד מִשְׁנֵי 10
שָׁטְרוֹת¹⁹ - הָרִי כָּל שָׁטֵר מֵהֶן כְּחֹרֶס²⁰, וְשְׁנֵי 11
הַנְּטָעִינִי נִשְׁפָּעִין הַסֵּת²¹ וְנִפְטָרִין. בְּמָה דְּכָרִים 12
אֲמֹרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵי הַתּוֹת לְהַעֲדִי כְּאַחַת²²; אֲבָל 13
כָּל הַמוֹצִיא שָׁטֵר שְׁנֵי בּוֹ עֲדוֹת פֶּת אַחַת מִשְׁתִּיהֶן 14
- הָרִי זֶה גּוֹבֵה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחֵר כֶּף, בֵּין הוּא 15
בֵּין אַחֵר, שָׁטֵר שְׁנֵי בּוֹ עֲדוֹת הִפֵּת הַשְּׁנִיָּה - הָרִי 16
זֶה גּוֹבֵה בּוֹ, בֵּין מְלוֹה הָרִאשׁוֹן²³ בֵּין מְאַחֵר²⁴; 17
שֶׁהָרִי כָּל פֶּת מִשְׁתִּיהֶן כָּאֵה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְהַעֲדִיהָ²⁵. 18

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. 20) וכל אחד מהלוויים מדהוהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בפל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"א. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלווה טורף ממנו את חובו כדין מלווה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מִי שֶׁהִבִּיא עֲדִים וְנִחְקְרָה עֲדוּתָן וְהוֹזְמוּ, וְחִזְרוּ 19
וְהִבִּיא עֲדִים אַחֲרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עֲצָמָה וְהוֹזְמוּ, 20
אֶפְלוּ מֵאֵה פֶת, וְאַחֵר כֶּף הִבִּיא עֲדִים אַחֲרִים בְּאוֹתָהּ 21
הַטַּעֲנָה עֲצָמָה, וְנִמְצְאָה עֲדוֹת אֵלוֹ הָאֲחֵרוֹנִים מְכֻנָּת 22
- דִּיןָן עַל פִּיהֶן. שָׂאָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזֹק זֶה שֶׁטַּעֲנָן 23
טַעֲנָה זֶה לְהִבִּיא עֲדִים שֶׁקָּרְנִים - הָרִי לֹא הִחֲזֹקוּ אֵלוֹ 24
הָעֲדִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהֶן מִשְׁקָרִין²⁶. אֲבָל שָׁטֵר שֶׁקָּרָא 25
עָלָיו עֲרֵעֵר²⁷, וְהוּא שִׁכְבּוֹא שְׁנֵים וְיִאמְרוּ: מִמֶּנּוּ 26
שָׂאָל לִזְנֵף לוֹ שָׁטֵר זֶה²⁸, אָף עַל פִּי שְׁנֹתָקִים הַשָּׁטֵר 27
מִחוֹתְמִי²⁹ - אֵין גּוֹבֵינ בּוֹ לְעוֹלָם³⁰. וְיִרְאֶה לִי, שָׂאָם 28
כָּאוּ עֲדֵי הַשָּׁטֵר וְהַעֲדִי הֵן כְּעֶצְמָן עַל פֶּתָב יִדָן³¹ - 29
גּוֹבֵינ בּוֹ. 30

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!". 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזויף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין

הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסקה-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלווה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלווה על-פה, שאין המלווה גובה מן הלקוחות.

ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שָׁטֵר עַל לְוִי¹⁵, וְעֵדֵיו פֶּת אַחַת 1
מִשְׁתִּיהֶן, וְהוֹצִיא שְׁמַעוֹן שָׁטֵר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעֵדֵיו 2
הִפֵּת הַשְּׁנִיָּה, וְלִוִי כּוֹפֵר בְּשְׁנֵיהֶן - הָרִי רְאוּבֵן נִשְׁפָּע 3
וְנוֹטֵל, וְשְׁמַעוֹן נִשְׁפָּע וְנוֹטֵל; שְׁבוֹדָאֵי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ 4
לוֹ אֲצִיל¹⁶. וְשְׁבוּעָה זֶה פִּתְקָנָה חֲכָמִים¹⁷, כִּדִּין חֲנוּנִי 5
עַל פְּנֻקָּם¹⁸. 6

15) שהלווה. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפסיד (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלווה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיפלומו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלווה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שָׁטֵר עַל שְׁמַעוֹן, וְעֵדֵיו פֶּת אַחַת 7

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ג' אלול – ספר שופטים – הלכות ממרים קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל. "ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

~ נקודות משיחות קודש ~

"על-פי התורה אשר יורוך - זו מצות-עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות-עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא-תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כי-אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתנעם - לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנס זה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על"פ יין מלכות ספר שופטים סימן כ.)

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... והתורה והמצוה". תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. פל מי שאינו עושה פהוראתן - עובר פלא 18
תעשה, שנאמר: לא תסור מכל הדבר אשר יגידו 19

לחוש שמא טועים הם ומזייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

ברוך רחמנא דסייען

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ז

הלכות ממרים

1 יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש
2 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על
3 פי התורה שאמרנו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא
4 לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה, לא
5 במצות שכתב ולא בפרושן שלמדנו מפי
6 השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא לקלל
7 אב ואם. (ו) שלא להפנותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם.
8 (ט) שלא יהיה הפן סורר ומורה על קול אביו
9 ואמו.

10 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

11 (1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינן יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

12 א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה
13 שבעל פה³, והם עמודי ההוראה⁴, ומהם חק
14 ומשפט יוצא לכל ישראל⁵, ועליהן הבטיחה תורה⁶.
15 שנאמר: על פי התורה אשר יורוך - זו מצות עשה⁷.
16 וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמוך
17 מעשה הדת עליהן⁸ ולשען עליהן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית-דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניו.

אבל דייני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לָךְ יָמִין וְשְׂמָאל¹¹. וְאֵין לֹקִין עַל לְאוּ זֶה, מִפְּנֵי
2 שְׁנֵתָ לְאַזְהַר מִיתָת בֵּית דִּין¹²; שְׂכַל חֲכָם שְׂמֹרָה¹³
3 עַל דְּבָרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שְׁנָאֵמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר
4 יַעֲשֶׂה כְּזָדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שְׁלֹמְדוֹ אוֹתָן מִפִּי
5 הַשְּׂמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שְׂבַעַל פֶּה¹⁵; וְאֶחָד דְּבָרִים
6 שְׁלֹמְדוֹם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
7 נִדְרָשֶׁת בִּהְיוֹן¹⁶, וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שְׂדָכָר זֶה בָּךְ הוּא;
8 וְאֶחָד דְּבָרִים שְׂעֲשָׂאוֹם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מָה
9 שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתְּקֻנוֹת¹⁹
10 וְהַמְּנִהְגוֹת²⁰ - כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאלוֹ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים
11 מִצְוֹת עֲשֶׂה לְשִׂמְעַ לָהֶן, וְהַעוֹבֵר עַל כֹּל אֶחָד מֵהֶן
12 - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הֵרִי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה
13 אֲשֶׁר יוֹרֵד - אֵלֶּה הַתְּקֻנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמְּנִהְגוֹת,
14 שְׂיֹרֵד בָּהֶם לְרַבִּים כְּדִי לְחֻזַּק הַדָּת וּלְמַחֲנֵן הָעוֹלָם;
15 וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלֶּה דְּבָרִים שְׂלֹמְדוֹ
16 אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת
17 בִּהְיוֹן; מִכָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגְדִּיר לָךְ - זֶה הַקְּבָלָה שֶׁקְּבָלוֹ
18 אִישׁ מִפִּי אִישׁ²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם." (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה ש"א: שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן." (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנו, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חודשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממימתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור." (22) סנהדרין פו, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה.

(23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכת, ב אמרו: "ביטול כלי מהכינו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריית ספר" למב"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דְּבָרִי קְבָלָה²⁴ - אֵין בִּהֶן מַחְלָקָת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל דְּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחְלָקָת - בִּידוּעַ שְׂאִינוֹ קְבָלָה²⁶ מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוֹ. וְדְבָרִים שְׂלֹמְדִין מִן הַדִּין²⁶, אִם הִסְפִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגְּדוֹל בְּלֶן - הֵרִי הִסְפִּימוּ; וְאִם נִחְלְקוּ בִּהֶן - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אַחֵר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתְּקֻנוֹת וְהַמְּנִהְגוֹת, אִם רָאוּ מִקְצָתָן שְׂרָאוּי לְגֹזֵר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תְּקֻנָּה אוֹ שְׂפִיחוּ הָעָם הַמְּנַהֵג הַזֶּה²⁷, וְרָאוּ מִקְצָתָן שְׂאִין רָאוּי לְגֹזֵר גְּזֵרָה זֶה וְלֹא לְתַקֵּן תְּקֻנָּה זֶה וְלֹא לְהַנִּיחַ מְנַהֵג זֶה²⁸ - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלֶּה כְּנֶגֶד אֵלֶּה, וְהוֹלְכִין אַחֵר רַבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדְּבָר אַחֵר הָרַבִּים²⁹.

(24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חברו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). (26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. (27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. (28) אלא לבטלו. (29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלו", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. כְּשֶׁהִיָּה בֵּית דִּין הַגְּדוֹל קָנִים, לֹא הִיָּתָה מַחְלָקָת³⁰

קרח. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

יום ש"ק ד' אלול ה'תשע"ז

פרק שני

(1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות²³ כפי מה שנוראה בעיניהם שחדיין כן, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר²⁴, ונראה לו טעם אחר לסתור אותו - הרי זה סותר, ודן כפי מה שנוראה בעיניו. שגאמר: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך²⁵.

(2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטור ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט²⁶ הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה²⁷ ובמנין²⁸. הריה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין

בישראל. אלא כל דין שנוולד בו ספק לאחד מישראל - שואל לבית דין שבעירו. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הרי השואל עם אותו בית דין או עם שלוחיו עולין לירושלים³⁰ ושואלין לבית דין שבהר הבית³¹. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הפל באין לבית דין שעל פתח העזרה³². אם ידעו - אמרו להן; ואם לאו - הפל באין ללשכת הגזית³³ לבית דין הגדול ושואלין. אם היה הדבר שנוולד בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מפי המדה שדנו בה - אומרים מיד; אם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דנין בו בשעתן³⁴, ונושאים ונותנים בדבר עד שישכימו כולן, או יעמדו למנין וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואלים: כן הלכה, והולכין להן. משפטל בית דין הגדול רבתי מחלקת בישראל, זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטטה ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר³⁵.

(30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). (31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז).

(34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שני חכמים או שני פתי דינין שנהלקו שלא בזמן הסנהדרין³⁶, או עד שלא היה הדבר ברור להן³⁷, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטטה ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינך יודע להיכן הדין נוטה: בשל תורה - הלך אחר המחמיר, בשל סופרים - הלך אחר המקל³⁸.

(36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 פִּיֶּצֶד? בֵּית דִּין שָׂרְאוּ לְחִזָּק הַדָּת וּלְעֲשׂוֹת סִיג כְּדִי
19 שְׁלֹא יַעֲבְרוּ הָעָם עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה - מִכֵּין וְעוֹנְשִׁין²⁰
20 שְׁלֹא כְּדִין²¹; אָבֵל אֵין קוֹבְעִין הַדְּבָר לְדוֹרוֹת
21 וְאוֹמְרִים שֶׁהִלָּכָה כֵּן הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שְׁעָה
22 לְבָטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
23 כְּדִי לְהַחֲזִיר רַבִּים לַדָּת²² אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׁרָאֵל
24 מִלְּהַפְשֵׁל בַּדְּבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׁין לְפִי מָה שֶׁצִּירִיכָה
25 הַשְּׁעָה. כָּשֶׁם שֶׁהָרֹפֵא חֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ שֶׁל זֶה²³,
26 כְּדִי שִׁיחִיָּה כָּלוּ; כֵּן בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזִמָּן מִן
27 הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל קֶצֶת מִצְוֹת לְפִי שְׁעָה, כְּדִי
28 שִׁיתְקַיְמוּ [כָּלם]²⁴. כְּדִרְךָ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים
29 הָרִאשׁוֹנִים²⁵: חָלַל עֲלֵינוּ²⁶ שֶׁבֶת אַחַת, כְּדִי שִׁשְׁמֹר
30 שְׁבֻתוֹת הָרִבָּה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוייה מפני פיקוח

1 אָבֵל לֹא בַּחֲקָמָה - אֵינּוּ יָכוֹל לְבָטֵל אֶת דְּבָרָיו⁸.
2 אָפְלוּ בָטֵל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוּ גִזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ
3 הַתְּקִינוּ - אֵין הָאֲחֵרוֹנִים יְכוֹלִין לְבָטֵל עַד שֶׁיִּהְיוּ
4 גְּדוֹלִים מֵהֶם⁹. וְהֵיאָף יִהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן,
5 הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד
6 הוּא¹⁰? זֶה מִנְיַן חֲכָמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְפִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדְּבָר
7 שֶׁאֲמָרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל¹¹ וְלֹא חָלְקוּ בוֹ.

(5 נפוך ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). 7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. 8) שם. 9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להחזיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). 10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

8 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹²? בַּדְּבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן
9 כְּדִי לְעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, אֵלֹא כְּשֶׁאָר¹³ דִּינֵי תוֹרָה;
10 אָבֵל דְּבָרִים שָׂרְאוּ בֵּית דִּין לְגִזֹּר וּלְאַסֵּר לְעֲשׂוֹת
11 סִיג¹⁴, אִם פֶּשֶׁט אֲסוּרִין כָּלִל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין
12 גְּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעַקְרֵן וּלְהַתִּירָן, אָפְלוּ הֵיךְ גְּדוֹל מִן
13 הָרִאשׁוֹנִים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "כָּפֵל, יָכוֹל לְבָטֵל בֵּית-דִּין דְּבָרֵי בִּי"ד חֲבִירוֹ, חוץ מִשְׁמוֹנֶה-עֶשֶׂר דְּבָרִים (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן נמויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

14 ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְעַקֵּר אֵף דְּבָרִים אֵלֵינוּ¹⁶ לְפִי
15 שְׁעָה¹⁷, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא
16 יִהְיוּ גִזְרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדְּבַרֵּי תוֹרָה עֲצֻמָּה, שֶׁאָפְלוּ
17 דְּבַרֵּי תוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעַקְרוֹ¹⁸ הוֹרָאתָ שְׁעָה¹⁹.

אם אין יכולין לעמד. ולעולם אין גזרין גזרה על
הצבור, אלא אם כן רב הצבור יכולין לעמד בה³⁰.

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרת, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הרי שגזרו בית דין גזרה, ודמו שרב הקהל
יכולין לעמד בה, ואחר שגזירה פקפקו³¹ העם בה
ולא פשטה ברב הקהל - הרי זו בטלה³², ואינן
רשאים לכף את העם ללכת בה.

31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידי" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. 32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר כן
שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר
ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזרה פושטת
בכל ישראל - יש לו רשות לבטל, ואפילו היה פחות
מבית דין הראשון בפקדמה ובמנין³³.

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים - אל ימהר
להתיר דבר שלישי³⁴.

נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בדין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחוייה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת כי זו לא נצטווה כלל במקום פיקוח נפש.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

16) שנאסרו משום סייג לתורה. 17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. 18) בכת"י תימן: לעקרו. 19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים כזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). 20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. 21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל ה' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". 22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה ה' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה ה' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. 23) שלקתה ידו בהרעלת דם. 24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). 25) יומא פה, ב. 26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאינן משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בית דין שגזר לה' לגזר גזרה²⁸ או לתקן
תקנה²⁹ או להנהיג מנהג - צריכין להתירשב בדבר
ולידע תחלה אם רב הצבור יכולין לעמד בהן או

גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצוות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל-מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמן).

(עלפי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

(35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. (37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדיגש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מגין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסף עליו. ומגין שאין פוחתים מהם, תלמוד-לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמר" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" ("ע"ז לז, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתיירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ט. הואיל ויש³⁵ לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר וינעמד אסורו לדורות³⁶, וכן יש להן להתיר אסורי תורה³⁷ לפי שעה, מהו זה שהזהירה התורה: לא תסוף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה³⁸ ולא לגרע מהן³⁹ ולקבץ הדבר לעולם בדבר⁴⁰ שהוא מן התורה⁴¹, בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה⁴². כיצד? הרי כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו. מפי השמועה למדו⁴³, שזה הכתוב אסור לבשל ולאכל בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה; אבל בשר העוף - מותר בחלב מן התורה⁴⁴. אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב - הרי זה גורע⁴⁵; ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה - הרי זה מוסיף⁴⁶. אבל אם אמר: בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסור אותו, ונודיע לעם שהוא גזירה, שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמרו: העוף מותר מפני שלא נתפרש, כך החיה מתרת שהרי לא נתפרשה; ויבוא אחר לומר: אף בשר בהמה מתרת, חוץ מן העז⁴⁷; ויבוא אחר לומר: אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו', שהיא מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו מותר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסור כל בשר בחלב, אפילו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה סיג לתורה⁴⁸. וכן כל פיוצא פה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב). "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת ש"ג ושי"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש

מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

המשנה, שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. 49 כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח מנחם-אב-ד' אלול תשע"ז

יום שני כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה קצח.

המצוה הקצ"ח — הצווי שִנְצִטוּיֵנו לְבַקֵּשׁ רְבִית מִן
הגוי וְאֵז נִלְוֵהוּ, כְּדִי שְׁלֹא נַעֲזֹר לוֹ וְלֹא נִחְנְהוּ אֶלָּא
נִדְיָקוּ, אֲפִלּוּ בְּהִלָּוָה בְּרִבִּית שִׁנְחִנְהוּ עָלָיו כִּזְהִינְנוּ
מִלְעֲשׂוֹתָיו עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "לִנְכָרִי
תִּשְׁיֹף" (דברים כג, כא), לְפִי שֶׁבֶא לָנוּ הַפְּרוֹשׁ הַמִּקְבֵּל
שָׁזָה צוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמַר בְּסִפְרִי (פרשת כי תצא
שם): "לִנְכָרִי תִשְׁיֹף — זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְלֹאֲחִיד לֹא תִשְׁיֹף
— זֶה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוָה זֶה יֵשׁ תִּנְאִים
(הגבלות) מְדֻבָּרֵנָּה, שֶׁכָּבֶר נִתְבָּאָרוּ בְּמִסְכַּת (בבא) מְצִיעָא
(ע:).

יום שלישי ל' מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שִנְצִטוּיֵנו בְּדִין טוֹעֵן
וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "עַל-כָּל-דֹּבֶר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
יֹאמֶר בֶּן-הָאָדָם זֶה" (שמות כב, ח). וְלִשְׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת
משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
— חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מֵה שִׁיפּוֹל בֵּין בְּנֵי
אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בֵּהֶן הוֹדָאָה
וְהַכְּתָשָׁה. וְכָבֶר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מבבא)
קָמָא וּבְרִישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפָרָק
ו' וּפָרָק ז' מְשִׁבּוּעוֹת. וּמַעֲנֵן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפָרוֹת
בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

יום ראשון כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רלז.

המצוה הרל"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהִרְנוּ מִלְּהַתְעַסֵּק
בְּהִלּוֹת הַרְבִּית בֵּין הַלֵּוֹה וְהַמְלִוָּה, שֶׁלֹּא נַעֲרֵב לְאַחַד
מֵהֶם, וְלֹא נַעֲדִיד לָהֶם. וְלֹא נִכְתֵּב בִּינֵיהֶם שֶׁטֶר בְּמֵה
שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מַעֲנֵי הַרְבִּית, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה:
"לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף" (שמות כב, כד). וְלִשְׁוֹן גְּמָרָא
בְּבֶא מְצִיעָא (עה): "עֲרֵב וְעִדִּים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא
מִשּׁוּם: "לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף", אֶף-עַל-פִּי שֶׁבֶא
בְּמִתְעַסְקִים בִּינֵיהֶם — הָרִי הוּא כּוֹלָל גַּם אֶת-הַמְלִוָּה,
וּלְפִיכָף יִהְיֶה הַמְלִוָּה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שֶׁשָּׁה לְאוֹיֵן:
הָאֶחָד — לֹא-תִהְיֶה לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְהַשֵּׁנִי — אֶת-כִּסְפּוֹ
לֹא-תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמִרְבִּית לֹא-תִתֵּן
אֶכְלָךְ, וְהַרְבִּיעִי — אֶל-תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁף, וְהַחֲמִישִׁי —
לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְהַשִּׁשִּׁי — וְלִפְנֵי עוֹר לֹא-תִתֵּן
מְכָשֶׁל. וְשֵׁם אָמַרוּ: "וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה: הַמְלִוָּה,
וְהַלֵּוֹה, הָעֲרֵב, וְהַעֲדִים; וְהַחֲמִישִׁי וְהַשִּׁשִּׁי: אֵף הַסּוֹפֵר —
עוֹבְרִין עַל בְּלִיתָתָן, וְעַל בְּלִיתָתָן מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא-תִהְיֶה
לוֹ בְּנֶשֶׁף, וְעַל לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְעַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
תִתֵּן מְכָשֶׁל". וּבְגָמָרָא: "אָמַר אַבְי: מְלִוָּה עוֹבֵר בְּכָלֶן,
לִזְה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא-תִשְׁיֹף וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֶׁל:
עֲרֵב וְעִדִּים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו
נֶשֶׁף". וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה (המלוה בריבית) — אִם הִיא
רְבִית קְצוּצָה (ריבית ממש, שפסקו — קצצו) — אֵת שִׁיעוּרָה
מִרָאשׁ. לַעֲוֹנוֹת "אִבָּק רִיבִית" — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּד
וּמִחֲזִירִים לָזֶה שְׁמִמְנוּ נִלְקָחָה הַרְבִּית.

יום רביעי א' אלול ה'תשע"ז

מצות עשה רמו.

1 המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען
2 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
3 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
4 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
5 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כִּלְמָה שִׁיפּוּל בֵּין בְּנֵי
6 אָדָם מִן הַטְעָנוֹת שִׁיש לָהֶם זֶה עַל זֶה, שִׁיש בֶּהֱן הוֹדָאָה
7 וְהִכְחָשָׁה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
8 קמא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּבְפֶרֶק
9 ו' וּבְפֶרֶק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת
10 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

יום שישי ג' אלול ה'תשע"ז

מצות עשה רמו.

21 המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען
22 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
23 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
24 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
25 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כִּלְמָה שִׁיפּוּל בֵּין בְּנֵי
26 אָדָם מִן הַטְעָנוֹת שִׁיש לָהֶם זֶה עַל זֶה, שִׁיש בֶּהֱן הוֹדָאָה
27 וְהִכְחָשָׁה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
28 קמא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּבְפֶרֶק
29 ו' וּבְפֶרֶק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת
30 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

יום חמישי ב' אלול ה'תשע"ז

מצות עשה רמו.

11 המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען
12 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
13 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
14 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
15 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כִּלְמָה שִׁיפּוּל בֵּין בְּנֵי
16 אָדָם מִן הַטְעָנוֹת שִׁיש לָהֶם זֶה עַל זֶה, שִׁיש בֶּהֱן הוֹדָאָה
17 וְהִכְחָשָׁה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
18 קמא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּבְפֶרֶק
19 ו' וּבְפֶרֶק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת
20 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

יום ש"ק ד' אלול ה'תשע"ז

מצות עשה רמו.

31 המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען
32 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
33 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
34 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה בְּמִקְצַת (חובו
35 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כִּלְמָה שִׁיפּוּל בֵּין בְּנֵי
36 אָדָם מִן הַטְעָנוֹת שִׁיש לָהֶם זֶה עַל זֶה, שִׁיש בֶּהֱן הוֹדָאָה
37 וְהִכְחָשָׁה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ג' (מבבא)
38 קמא וּבְרִיש (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּבְפֶרֶק
39 ו' וּבְפֶרֶק ז' מְשֻׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת
40 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

17 המעשה שהוא יודע שזה אסור, תתיר עצמו למיתה – האם אמר
18 על מנת להיענש על כך בעונש פלוני אני עושה, האם המית סמוך
19 להתראה בְּיָד בְּרִי דִּיבּוּר – זמן של אמירת שלום עליך רבי, שאם
20 עבר זמן יתכן שכבר שכח את ההתראה. וכשהעידו על הַעוֹבֵד
21 עֲבֻדָּה זָרָה, שואלים אֵת מִי עֲבָד, לַעֲזוֹר עֲבָד או לְמַרְקוּלִים עֲבָד,
22 וכן שואלים בְּמָה עֲבָד בְּזִבְכוֹת – שחיסה, או בְּקִיפּוּר – הקטרה, או
23 בְּנִיסוּף – שפיכת משקין לכבודה, או בְּהַשְׁתַּחֲוֶיְאָה.
24 הגמרא מביאה את המקור לכך שצריך התראה: אָמַר עוֹלָא, מִנִּין
25 לְהַתְרָאָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנָאֵמַר (ויקרא כ ז) 'וְאִישׁ יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ
26 בֵּת אָבִיו אוֹ בֵּת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֲרֻתָּהּ, וְצִרִיךְ בִּיאור, מדוע מזכירה
27 התורה 'וראה את ערותה', אָמַר בְּרַאֲיָה תַלְיָא מִלְּתָא – וכי מחמת
28 הראיה הוא מתחייב, אָלָא יֵשׁ לדרוש את הפסוק, עַד שִׁנְאֻהוּ
29 טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר – כלומר שיתרו בו שהיא ערוה ואסורה לו, וְאִם
30 אֵינִי עֲנִין – אם אין ההתראה נצרכת לְבִרְתָּה, שהרי דִּין שִׁמִּים הוּא,
31 ובשמים ידוע אם הוא היה מזיד,

1 'עכשיו הרגו', בכל זאת אם לא אמר שום זמן, רְמִינָן עֲלֵיהּ –
2 מטילים עליו שאלות אלו בְּרִדְבִי שְׁמַעוֹן בִּן אֶלְעָזָר שאמר לעיל (לב)
3 שהיו מוליכים את העדים ממקום למקום כדי להטריח את העדים,
4 אולי מחמת כן יחזרו בהם, ואם כן הָקָא נִמִּי – כך גם אנו נתרץ,
5 שאֵף עַל גֵּב דְּלֹא צָרִיךְ אֶת כָּל הַשְׁאֵלוֹת באופן שאמר 'אמש הרגו',
6 אך אם לא אמר שום זמן, רְמִינָן עֲלֵיהּ בְּרִדְבִי שְׁמַעוֹן בִּן אֶלְעָזָר.
7 הגמרא מביאה מדוע רבי יוסי לא חש לטענת חכמים: וְרַבִּי יוֹסִי
8 סבר, שהחקירות שהעד מחויב כשלא אמר שום זמן, אינם מחמת
9 הסברא של רבי שמעון בן אלעזר, אלא משום שהעדות של 'אֶמְשׁ
10 הֲרֵגוּ' היא דבר שְׂבִיחַ
11 וְיַמְצוּן בְּרֹב עֲדֵיאוֹת, אבל עדות של 'עֲכָשְׁיוּ הֲרֵגוּ' היא דבר לֹא
12 שְׂבִיחַ בְּרֹב עֲדֵיאוֹת.
13 שנינו במשנה: שהיו שואלים את העדים האם מְבִירִים אִתָּם אוֹתוֹ.
14 הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בזה: תֵּנוּ רַבֵּנָן, מְבִירִים אִתָּם
15 אוֹתוֹ, כלומר האם נִכְרִי הֲרֵג או יִשְׂרָאֵל הֲרֵג, וכן שואלים, הַתִּירְתֶּם
16 בֹּא שֶׁאִסוּר לרצוח, קִיבֵל עֲלֵיו הַתְרָאָה – האם הוא אמר קודם

ישעיה פרק מה כד-כה

כר אַךְ בִּיהוָה לִי אִמֶּר צִדְקוֹת וְעוֹ עֲדִיּוֹ יָבֹא וַיִּבְשׁוּ כָּל הַנְּחָרִים בּוֹ: כה בִּיהוָה יִצְדָּקוּ וַיִּתְהַלְּלוּ כָּל־יֹרֵעַ יִשְׂרָאֵל:

ישעיה פרק מו א-ד

א כָּרַע בַּל קֹרֶם נָבֹו הָיוּ עֲצִבְיָהֶם לַחִיָּה וּלְבַהֲמָה נִשְׁאֲתִיכֶם עֲמוּסוֹת מִשָּׂא לַעֲיִפָּה: ב קָרְסוּ כָרְעוּ יַחֲדָו לֹא יָכְלוּ מִלֵּט מִשָּׂא וּנְפִשָׁם בְּשִׁבְי הִלְכָה: (פ) ג שְׁמָעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־שְׂאֲרִית בֵּית יִשְׂרָאֵל הַעֲמֹסִים מִנִּי־בֶטֶן הַנְּשָׂאִים מִנִּי־רֶחֶם: ד וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הָיָא וְעַד־שִׁיבָה אֲנִי אֶסְבֵּל אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֲשָׂא וְאֲנִי אֶסְבֵּל וְאֶמְלֹט: (ס)

רש"י

שלהם: נשואותיכם עמוסות משא. רעי שבמעיהם כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף לפיכך קרסו כרעו יחדיו הקריסה עם הכריעה: (ב) לא יכלו מלט משא. להפליט הצואה שבמעיהם כשאר המוציאין כהוגן: מלט. לי הוצאה ממקום בלוע וכן (לעיל לד) שמה קננה קפוז ותמלט, הוציאה ביצתה וכן (לקמן סו) והמליטה זכר ויונתן לא תירגם כן המקראות הללו: (ג) העמוסים מני בטן. מאז נולדתם בבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי כי מאז עמדו עליכם עכו"ם בכל דור ודור ולא כעכו"ם שהיו עומסים ונושאים את אלהיהם כמו שאמור למעלה אבל אתם עמוסים ונושאים בזרועותי: (ד) ועד זקנה. אשר זקנתם וכלה כחכם שאין לכם זכות אני הוא ברחמי ובמדת טובי להושיעכם ולעמוס ולשאת למלט לפי שאמר על יראתם שהיא נסבלת וגם משאה אינה יכולה למלט אמר אני הסובל אחרים ואת משאם אמלט:

מצודת ציון

(כד) ועוז. ענין חזק: עדי. אליו כמו תגע עדיך (איוב ד): הנחירים. מל' חרון כעס וכן בני אמי נחרו בי (ש"ה א): (כה) ויתהללו. מל' הלול ושבח:

(א) כל. נבו. שמות גלולים של בבל: קורס. ענין כפיפה והוא מל' קרסי זהב (שמות כ"ז) שהיו כפופים בראשיהם לתחבם בלולאות: עצביהם. כן יקראו הגלולים ע"ש שמעצביים לב עובדיהם צועקים אליהם ואינם נענים: עמוסות. ענין הטענת משא כבד וכן אבי העמים עליכם (מ"א י"ב): לעיפה. מלשון עייפות ויגיעה: (ב) מלט. ענין הצלה: ונפשם. כמו וגופם וכן ורקה נפשו (לעיל כ"ט): (ג) שארית. שיור: מני. מן והיו"ד נוספת: הנשואים. מל' משא: רחם. רחם האשה: (ד) שיבה. הוא יותר מהזקנה: אסבול. ענין טעינת משא וכן יסור סובלו (לעיל ע):

יותר מדי והנכם משא כבד על הבהמה העייפה: (ב) קרסו כרעו יחדיו. כל העצבים יחד כפפו קומתם וכרעו על ברכיהם ולא יכלו למלט את עצמם מן המשא לבל לשאתם בגולה: ונפשם. הם עצמם הלכו בשבי וכאומר ואיך אם כן יוכלו להציל את העובדים להם: (ג) שארית בית ישראל. כי עשרת השבטים כבר גלו והיו רובם: העמוסים. הטעונים עלי מאת צאתם מבטן ולפי שאמר למעלה שהעצבים יהיו עמוסים על הבהמות לזה אחז במשל מהאומן הנושא את היונק שהוא נושא ואינו נושא ור"ל שהוא מעולם בעזרתם: הנשואים וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) ועד זקנה. כמו שנשאתי אותם מעת צאתם מבטן כן אשא אותם עד הזקנה ועד ימי השיבה אסבול אותם על שכמי ור"ל כמו שהייתי בעזרתם מאז כן אהיה עד עולם: אני עשיתי וכו'. לא כהפסילים אשר האומנים עשאו ואף המה נושאים אותם וסובלים משאם ובכוא האויב לא יכלו למלט את עצמם כי אני עשיתי את ישראל ואני אשא אותם ואסבול משאם ור"ל אהיה בעזרתם ואמלטם מן האויב בכואו:

(כד) אך בה' לי אמר. המקרא זה מסורס וכן פתורנו אך לי בה' אמר צדקות ועוז אע"פ שכל הגוים ישתחוו לפניו אך לי לבדי כנסת ישראל בה' הובטח לי צדקות ועוז ולא יבאו מכחישי תורה לחלל כבודי: עדי ויבא ויבשו וגו'. כל הנחרים בהקב"ה יבואו עדי להתחרט על מה שעשו בחייהם ויבשו: הנחרים. המתגרים: (כה) בה' יצדקו ויתהללו. בהבטחת משען אהבתו ימצאו צדקה ויתפארו במעוז. ויתהללו. פרונוטי"ר בלע"ז:

(א) כרע כל קורס נבו. אלהותיהם של בבל כרעו קרסו ל' שחוק של עכו"ם הוא כמי שיש לו חולי מעים ואינו מספיק לישב על מושב בה"כ עד שהוא נתרו: כרע כל קורס נבו. אישקורופי"ר כל. קונקיא"ה נבו. כך שמעתי משמו של רבינו גרשום מאור הגולה: היו עצביהם. צלמי צורתם של כל ונבו היו לחיה ולבהמה נדמו להיות כחיה וכבהמה שמזהימין ומלכלכין עצמן ברעי

מצודת דוד

(כד) אך בה'. זהו מאמר הנביא שאמר אף שכל העכו"ם יאמינו בה' אך הריני נשבע בה' אשר לי לישראל לבד הבטיח ואמר צדקות ועוז ור"ל הצדקות והעוז שיהיו לישראל יהיו מיוחדת ולא יהיו בערך אחד עם של העכו"ם: עדי ויבא. כל אחד מהעכו"ם יבוא לישראל להיות סר למשמעתו וכל הכועסים בו לשעבר יבשו אז: (כה) בה' יצדקו. בהבטחת משען ה' ימצאו צדקה ויתהללו מפי כולם על שהשכילו לדעת מעולם שה' הוא האלהים ודבקו בו:

(א) כרע כל. עתה שב לצחוק על הפסילים ואמר כשנלכדה בבל כרע כל על ברכיו ונפל לארץ ולא הציל את עצמו: קורס נבו. כפף קומתו להיות מוטא לארץ: היו עצביהם. הטעינו את העצבים על החיות ועל הבהמות להוליכם בגולה: נשואותיכם עמוסות. הבהמות הנושאות אתכם המה עמוסות

איוב פרק ל ה-טו

ה מִן־גּוֹ יִגְרְשׁוּ יָרִיעָיו עָלֵימוֹ פִּנְנָב: ו בַּעֲרוֹץ נַחְלִים לְשֹׁכֵן הָרִי עֶפֶר וְכַפִּים: ז בֵּין־שִׁיחִים יִנְהָקוּ תַּחַת חֲרוּל יִסְפְּחוּ: ח בְּנִי־נָבֵל גַּם־בְּנִי בְלִי־שֵׁם נָפְאוּ מִן־הָאָרֶץ: ט וְעַתָּה נִגְיַנְתָּם הָיִיתִי וְאֵהִי לָהֶם לְמַלְאָה: י תַּעֲבֹנִי רַחֲקוּ מִנִּי וּמִפְּנֵי לֹא־חֲשָׁכוּ רֶק: יא כִּי־יִתְּרִי פֶתַח וַיַּעֲגֵנִי וְרֹסֶן מִפְּנֵי שְׁלָחוֹ: יב עַל־יְמִינִי פָּרַחַת יָקוּמוּ רִגְלֵי שְׁלָחוֹ וַיִּסְלְּוּ עָלַי אֲרָחוֹת אֲיָדָם: יג נָתַסּוּ נְתִיבָתִי לַהּוֹתִי יַעֲלִיו לֹא עֹזֶר לָמוֹ: יד כִּפְּרִץ רָחַב יֵאֱתָיו תַּחַת שְׂאֵה הַתַּגְלָגְלוֹ: טו הִהָפֵךְ עָלַי בְּלֹהוֹת תַּרְדֹּף בְּרוּחַ נְדִיבָתִי וְכָעֵב עֲבָרָה יִשְׁעָי:

רש"י

(ה) מן גו. מן קרב עיר היו נגרשין: (ו) בערוץ נחלים. יש ארץ מלוחה מתבקעת ששם היו שוכבים בחורי העפר וחורי ניקי הסלעים: וכפים. תרגום של סלעים. (ד"א בערוץ נחלים. הוא הנקיק שעושה הנחל סביבותיו): (ז) חרול יסופחו. אורשיא"ש בלע"ז היו נאספים כמו ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד): (ח) נכאו. בימי מן הארץ שהייתי משפילם ל' נכה רוח: (יא) כי יתרי. פתח. יתר קשתי פתח (כמו שאמרתי למעלה וקשתי תחליף) כלומר כחי התיש מי שבידו לעשות: ורסן מפני שלחו. רסני שהיו מרוסנים בו שלחוהו מפני כי אינם יראים מעתה ממני: (יב) על ימין. על ימיני עומדים פרחים קטנים כשאר הדיוטים שאיני חשוב בעיניהם להכנע מפני:

רגלי שלחו. אם המקום צר להם דוחפים אותי הלאה: ויסולו עלי אורחות אידם. כל דרך נבלה שיש להם לעשות עושים מסילתן לפני ואצלי ולא ייראו: (יג) נתסו נתיבתי. הטובה ואין חוששין לה, נתסו כמו נתצו וסמ"ך מתחלף בצד"י: להוותי ויעילו. להקניטני מוסיפין: (יד) כפרץ רחב. שבגדר שהכל באים ועוברים שם כן יאתיו יחד עלי להכלימני: תחת שואה התגלגלו. כלומר מתגלגלים ובאין בستر עד שמגיעין אצלי להקניטני כדי שלא אשמט מהם: (טו) ההפך עלי. נהפך עלי: בלחות. שדים: תרדוף כרות. רעה: את נדיבתי. רוח נדיבה שהיה שורה עלי מתחלה:

מצודת דוד

(ה) מן גו. מן תוך העיר היו נגרשים והבריות היו מריעים עליהם בקול לאמר גרשו גרשו כאשר יריעו על הגנב בעת יגורש: (ו) בערוץ. למען ירוחקו מבני אדם לשכון בחריצי העמקים ובנקבי העפר והסלעים: (ז) בין שיחים. בין האילנות יצעקו ויהמו כפראים בעבור הרעב ותחת עצי הקוצים יתקבצו ויתאספו: (ח) בני נבל. והנה בניהם השוחקים עלי אשר יקראו בני נבל גם בני בלי שם על כי לא היה לאביהם שם על פני חוץ הנה מאז נשברו ונדכאו גם המה מן הארץ כי בעבור פחיתת אביהם לא מצאו מי יחננם: (ט) ועתה. והנה עתה יתגדלו עלי ואני להם לניגון כי ינגנו בדברי המקרים אשר באו עלי ואני אהיה להם למלה כי כל ספורי שיחתם המה בי: (י) תעבונני. מאסו אותי ורחקו עצמם ממני ולא מנעו מלרוק לפני ודבר בזיון הוא לרוק בפני האדם: (יא) כי יתרי. פתח. מי שבידו לפתוח פתח יתר קשתי לבל אוכל לירות עוד מעתה ובוזה עינה כחי כי הנני מסור בידם ולא אוכל להלחם למולם ור"ל המקום התיש כחי: ורסן. החוזק שהיה לי עליהם להטותם לבל אשר אחפון כאדם האוחז ברסן הסוס ולהטותה הדרך הנה עתה שלחו וגרשו מפני את הרסן ר"ל פרקו העול ויצאו מתחת ידי: (יב) על ימין. ערבה לב הנערים לגשת לעמוד על ימיני וכשצר להם המקום שלחו וגרשו רגלי לדחפם להלאה והוא דרך בזיון: ויסילו. הדרכים אשר ילכו בהם לצער ולשבר אותי עשו אותם עלי מסילה ודרך כבושה לרוב התמדתם ללכת בהם: (יג) נתסו. הנתיב אשר אני אלך בה נתצו והרסו ר"ל מונעים אותי לעשות חפצי: להותי ויעילו. המה מועילים להגביר הותי ושברי עם כי אין להם בזה עזר ותועלת מה עכ"ז יעשוהו משנאתם אותי: (יד) כפרץ רחב. כמו פרצה רחבה אשר יבוא בה המים בשטף רב כן יתאספו רבים יחד לבוא אלי לצערני ובמקום חושך יקיפו ויסבבו לבוא אלי שלא ארגיש בהם להשמט מהם עד לא יבואו: (טו) ההפך עלי. קבוצת בהלות הפכה עצמה לבוא עלי ותרדוף נפשי כרות הרדוף מוך הרים והישועה הרגילה לבוא עלי מאז הנה עתה עברה מהר כעב הזה הממהר לעבור ממקומו:

מצודת ציון

(ה) גו. הוא התרגום של תוך: יריעו. ענין הרמת קול: (ו) בערוץ. ענין שבר וחרין והוא מלשון לערוץ הארץ (ישעיה ב): חורי. נקבים כמו חור פתן (שם יא): וכפים. תרגום של סלע כיפא וכן ובכפים עלו (ירמיה ד): (ז) ינהקו. הוא מושאל מצעקת הפרא כמ"ש הינהק פרא (לעיל ו): חרול. מין קוצים וכן ממשק חרול (צפניה ב) יסופחו יתחברו ויתאספו כמו ספחני נא (ש"א ב): (ח) נבל. כן יקרא אדם פחות ונכזה: נכאו. נדכאו ונשברו כמו תהגו אך נכאים (ישעיה טז): (יא) יתרי. הוא חבל הקשת כמו כוננו חצם על יתר (תהלים יא): פתח. ענין ההתרה כמו פתחת למוסרי (שם קטז): ורסן. הוא ההושם בפי הסוס להטותו בו אל הדרך כמו במתג ורסן (שם לב): (יב) פרח. ענינו מי שהתחיל לצמוח ולהפריח שער זקנו ובדרז"ל פרחי כהונה (פרות פ"ה) ונכפל הלשון הפעל כמו ביום סגרירי (משלי כז): (יג) נתסו. כמו נפצו בצד"י כי זסשר"ץ מתחלף והוא ענין שבירה: להותי. לשברי כמו יעזז בהותו (תהלים נב): ויעילו. מל' תועלת: (יד) יאתיו. יבואו כמו אתא בקר (ישעיה כא): (טו) נדיבתי. כן תקרא הנפש על כי היא בעלת הנדיבות וכן נאמר ורוח נדיבה תסמכני (תהלים נא):

פ ר ק ש ב י ע י

א מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה: קרוב לשקלים – יפלו לשקלים, לנדבה – יפלו לנדבה, מחצה למחצה – יפלו לנדבה. בין עצים ללבונה: קרוב לעצים – יפלו לעצים, ללבונה – יפלו ללבונה, מחצה למחצה – יפלו ללבונה. בין קנין לגזולי עולה: קרוב לקנין – יפלו לקנין, לגזולי עולה – יפלו לגזולי עולה, מחצה למחצה – יפלו לגזולי עולה. בין חלין למעשר שני: קרוב לחלין – יפלו לחלין, למעשר שני – יפלו למעשר שני, מחצה למחצה – יפלו למעשר שני. זה הפלל: הולכים אחר הקרוב להקל, מחצה למחצה – להחמיר. **ב** מעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה – לעולם מעשר. בהר הבית – חלין. בירושלים בשעת הרגל – מעשר.

פירוש ברטנורא

הרוב, מוקד מתנין כגון ששקלים ונדבה שוין: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. דחמורא משקלים, דכולה עולות. אבל שקלים מביאין מהן פעמים חמאות שנאכלים לכהנים. ועוד, דשיירי שקלים לחומות העיר ומגדלותיה: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. דלבונה היא עצמה קרבן. ועצים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגזולי עולה. בירושלמי פריך, בשלמא קרוב לגזולי עולה כיון דמדאורייתא אולין בתר קורבה הוי כאילו ודאי הן מגזולי עולה, אלא מחצה על מחצה דמספיקא שדינן להו לגזולי עולה לחומרא, האשה שהביאה המעות הללו במה תחכפר, שמא מקני חובה נפלו, וכשאתה מקריב מהן גזולי עולה במה מתכפרת האשה. ומשני, ב"ד הממונים על הקנין לוקחים משל צבור כפי אותן מעות שנמצאו ומקנין אותן לבעלי המעות שנמצאו ומקריבין מהן קנין על הספק והחמאת לא תהא נאכלת:

ב לעולם מעשר. אפילו כל השנה כולה. לפי שעולי רגלים אינן מספיקין להוציא כל מעשר שני שלהן ברגלים ומניחין אותן לקרוביהן או לאוהביהן לאכול אותן כל השנה בירושלים, ועיקר מצות אכילת מעשר שני היא שלמים, לפיכך רוב בהמות הנמכרות בירושלים בכל ימות השנה הן נקחות בכסף מעשר. ואע"ג דאיכא למימר שמא מן המוכרים נפלו ונתחללו כבר, כיון דלוקחים הוו רובא שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחר אמרינן דלוקחים הן ולא נתחללו והרי הן מעשר: ובהר הבית חולין. ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם או הן של מעשר אפ"ה הוו חולין, דאולין בתר רובא דשתא. ואימור מקמי הרגל נפלו: בירושלים. שלא בשוק הבהמות: בשעת הרגל הכל מעשר. ולא אולין בתר רוב שתא, לפי ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום ואי

משניות מבוארות – קהתי

– מהטעם שהבאנו לעיל, מחצה למחצה – אם נמצאו בדיוק באמצע, בין שתי הקופות הללו, יפלו למעשר שני – ויעלן לירושלים. זה הפלל: הולכים אחר הקרוב להקל – אפילו להקל, מחצה למחצה, להחמיר – שאם אי אפשר לקבוע לפי קירוב מקום, הולכים להחמיר.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

מעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה – בשוק של סוחרים בהמות בירושלים, לעולם מעשר – לא רק בזמן הרגל אלא אפילו בכל ימות השנה מעשר שני הן, לפי שעולי הרגלים המביאים אתם את מעות מעשר שני שלהם אינם מספיקים להוציא הכל ברגלים, והם נותנים את מותר המעות לקרוביהם או לחבריהם שביירושלים, שיקנו בהן בהמות לשלמים, שכן עיקר מצוותו של כסף מעשר שני להביא בו זבחי שלמים, ומכאן רוב בהמות הניקנות בירושלים אפילו בכל ימות השנה ניקנות בכסף מעשר שני, הלכך תולים שהמעות הללו שנמצאו לפני סוחרים בהמה מעות מעשר שני הן שנפלו מידי הקונים; ואין אומרים שנפלו מידי מוכרי הבהמות, והמעות כבר נתחללו, לפי שהקונים מרובים מהמוכרים, והולכים אחר הרוב. בהר הבית – מעות שנמצאו בהר הבית, חלין – ואפילו בזמן הרגל שרוב המעות שבידי בני אדם הבאים שם הן של מעשר שני, מכל מקום המעות שנמצאו חולין הן, שהולכים אחר רוב השנה, ואנו אומרים שלא בימי הרגל נפלו אלא קודם הרגל (קרבן העדה; ברטנורא); ואין חוששים שמה מתרומת הלשכה הן, שנפלו מידי גזבר ההקדש, לפי שחזקה אין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחללן על הבהמות שלוקח לקרבנות, הלכך המעות שנפלו ממנו כבר חולין הן (ירושלמי; רמב"ם הל' שוקלים ג, טו). בירושלים – מעות שנמצאו בירושלים, לא לפני סוחרים בהמה, בשעת הרגל – אם נמצאו בזמן הרגל, מעשר – הרי הן מעשר שני, לפי שעולי הרגל מרובים או בירושלים, ורוב המעות שבידיהם מעות מעשר שני הן, ומן הסתם מהם נפלו. ואין הולכים אחר רוב השנה, לפי ששוקי ירושלים היו בכל יום מיטאטאים, ואילו נפלו המעות לפני הרגל היו נמצאות מכבר; אבל בהר הבית לא היו נוהגים לטאטא, שהואיל והוא מקום גבוה הררח היתה מטאטאת משם את האבק, וגם מפני שאין אדם רשאי ליכנס

י ו ס ר א ש ו

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנה זו דנה במעות שנמצאו בעורה בין שני שופרות.

מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה – בין השופרות של שקלים לשופרות של נדבה, קרוב לשקלים – אם נמצאו קרוב לשופרות השקלים, יפלו לשקלים – ייתנו לשופר השקלים, לנדבה – ואם נמצאו קרוב לשופר של נדבה, יפלו לנדבה – שהולכים אחר הקרוב, כמו שנאמר בפרשת עגלה ערופה (דברים כא, ג): "והיה העיר הקרובה אל החלל". מחצה למחצה – אם נמצאו המעות באמצע, במחצית הריווח שבין שופר השקלים לשופר הנדבה, יפלו לנדבה – שהולכים להחמיר, ומעות נדבה חמורות ממעות שקלים, שמעות נדבה כולן לעולות, ומעות שקלים מביאים מהן גם חטאות של ציבור, כגון שעירי המוספים של רגלים, ששברם נאכל לכהנים, ועוד ששיירי השקלים הם לצרכי העיר (כמו ששינונו לעיל ד, א-ב). בין עצים ללבונה – נמצאו מעות בין השופר של עצים לשופר של לבונה, קרוב לעצים – יפלו לעצים, ללבונה יפלו ללבונה – מהטעם שבארנו לעיל, שהולכים אחר הקרוב; מחצה למחצה – אם נמצאו במחצית הריווח שביניהם, יפלו ללבונה – מפני שלבונה חמורה מעצים, שכן הלבונה היא עצמה קרבן, ועצים אינם אלא מכשירי קרבן. בין קנין לגזולי עולה – נמצאו מעות בין השופר של קנין לשופר של גזולי עולה, קרוב לקנין, יפלו לקנין, לגזולי עולה, יפלו לגזולי עולה – כמבואר הטעם לעיל, מחצה למחצה, יפלו לגזולי עולה – שגזולי עולה כולן עולות, ואילו קנין אחד חטאת ואחד עולה, כדעת חכמים לעיל (ו, ה). בירושלמי שואלים: שמא נפלו מקני חובה, וכשמקריבים מהם גזולי עולה, במה תחכפר האשה שהביאה המעות הללו כדי להקריב מהן לשם כפרת שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה? ומתריצים: בית דין הממונים על הקנין נוטלים משל ציבור כפי אותן המעות שנמצאו ומקנים אותן לבעלי המעות הללו ומקריבים מהם חטאת עוף על הספק, ואין החטאת נאכלת. בין חלין למעשר שני – מי שיש לו בביתו שתי קופות, אחת של מעות חולין, ואחת של מעות מעשר שני שחילל עליהן פירותיו כדי להעלותן לירושלים, ונמצאו מעות בין שתי הקופות הללו, קרוב לחלין, יפלו לחלין, קרוב למעשר שני, יפלו למעשר שני

ובשאר כל ימות השנה – חלין.

ג בשר שנמצא בעזרה, אכרין – עולות, וחתוכות – חטאות. בירושלים – זבחי שלמים. זה וזה תעבר צורתו ויצא לבית השרפה. נמצא בגבולין, אכרין – נבלות, חתוכות – מתרות. ובשעת הרגל שהבשר מרפה, אף אכרין מתרין.

ד בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר, ובמדתה לכל רוח: זכרים – עולות, נקבות – זבחי שלמים. רבי יהודה אומר: הראוי לפסחים – פסחים, קדם לרגל שלשים יום.

פירוש ברטנורא

נפול מקודם כבר נמצאו. אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה ודרוה מכבד ומסיר כל האבק וגם אין אדם רשאי ליכנס בהר הבית באבק שברגליו לפיכך אין אבק מצוי שם:

ג אברים עולות. כיון שמנוחה בדרך הנתוח המפורש בעולות, בידוע שהן של עולות: חתוכות חטאות. דאין אוכלים בעזרה אלא חטאות ואשמות: ובירושלים זבחי שלמים. דרוב בשר הנאכל בירושלים היו שלמים: זה וזה. בין שנמצא בעזרה בין שנמצא בירושלים: תעובר צורתן. לפי שנפסלו בחיסה הדעת ואסורין באכילה, ואין לזלזל בהן ולשרפן עד שיפסלו בודאי, הלכך בעו עובר צורה היינו שיפסלו בנותר. ועיבור צורה דשלמים היינו עד יום שלישי: נמצאו בגבוליים. בערי ישראל: אברים נבלות. שכן דרך שחוטכין הנבלות לאברים ומשליכין ברחובות שיאכלום הכלבים: חתוכות מותרים. שאין רגילין לחתוך הנבלות לחתוכות, אלא הכשרות רגילין לחתוך לחתוכות קטנות למכרן לישראל או לתת אותה בתוך הקדרה. ודין זה בעיר שכולה ישראל, אבל בעיר שיש בה נכרים אפילו חתוכות אסורים: שהבשר מרובה. ואין חותכין הבשר לחתוכות קטנות אלא מבשרים אותו אברים: זכרים עולות. שאנו תולין שיצאה מירושלים, ורוב זכרים שבירושלים הן עולות, ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי לפסחים. וזכר בן שנה מן הכשבים או מן העזים: פסחים. והמוצא מותר לו להקריבו לפסחו, ואם יבוא בעליו אחר כך יתן לו את דמיו: קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהלכות הפסח ואדם מפרש את פסחו. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

אבל בעיר שיש בה נכרים, אפילו חתוכות אסורות. ובשעת הרגל שהבשר מרפה – ואין חותכין אותו לחתוכות קטנות אלא מבשרים אותו אברים, אף אכרין מתרין – אפילו מצא אברים, מותרים הם.

באור משנה ד

בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר – שם עיר בסביבת ירושלים (עיי' בראשית לה, כא; מירכ ד, ח), ובמדתה לכל רוח – וכן אם נמצאה בהמה בצד אחר של ירושלים באותו מרחק שיש מירושלים ועד למגדל עדר, זכרים עולות – אם הבהמה שנמצאה היא זכר הרי היא קריבה עולה, שחזקתה שיצאה מירושלים, וכל בהמה שבירושלים בחזקת קדשים היא, ורוב זכרים שם הן עולות, שעולות אינן באות אלא מן הזכרים בלבד (עיי' "תוספות יום טוב"). ובירושלמי אמרו, שתקנת בית דין היא על הבהמות האובדות שהן קריבות עולות. נקבות זבחי שלמים – אם הבהמה שנמצאה היא נקבה, הרי היא קריבה שלמים, שרוב הנקבות בירושלים הן שלמים. רבי יהודה אומר: הראוי לפסחים – המוצא כבש או עז זכר בן שנה, שהוא ראוי לקרבן פסח, פסחים – מותר לו להקריבו לפסחו, קדם לרגל שלשים יום – אם מצאו לפני חג הפסח שלשים יום, משעה שמתחילים לדרוש בהלכות הפסח, שמאותה שעה מתחילים להפריש צאן לפסחים, ויש לחשוש שמא פסח הוא, הלכך יקריב אותו המוצא לשם פסחו. ואם יבוא בעליו אחר כך יתן להם את דמיו (ברטנורא). ואין הלכה כרבי יהודה.

במסכת קידושין (נה, א) מקשים על משנתנו, ומיישבים אותה על ידי אוקיות שונות. והרי מסקנת הגמרא לפי הרמב"ם (הל' פסולי הנוקדשין ו, יח): "בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכמדתה לכל רוח: אם נקבה בת שנה היא כנוסה לכיפה עד שתמות, שמא חטאת היא. היתה בת שנים, יביאנה שלמים, ויביא עמה לחם, שמא תודה היא. מצא זכר בן שתי שנים, אין לו תקנה, שמא אשם הוא ועדיין לא כיפרו בעליו. מצא זכר בן שנה, מניחו עד שיפול בו מום, ומביא שתי בהמות תחתיו ומתנה ואומר: אם עולה היה, זה עולה תחתיו, ואם שלמים היה, זה שלמים תחתיו, ומקריב האחד עולה, ונסכיו משל ציבור, והאחר שלמים עם לחם, שמא תודה היה. ומה יעשה בזה הנמצא? יביאכל במומו, שאפילו היה בכור או מעשר, במומו הוא נאכל. ואם פסח אחר זמנו הוא, הרי זה שלמים; ובזמנו הכל נזהרין בו. ואם תאמר: שמא אשם נזיר או אשם מצורע הוא, אינן מצויין תמיד, לפיכך לא חשו להן".

בהר הבית באבק שברגליו לא היה אבק מצוי שם; ובשאר כל ימות השנה, שלא בשעת הרגל, חלין – הן, שהולכים אחר הרוב.

יום שני

באור משנה ג

בשר שנמצא בעזרה, אכרין – אם הבשר מנוחה לאברים, כדרך שמנתחים קרבן עולה לפני הבאתו למזבח, עולות – בידוע שבשר זה של עולות הוא, וחתוכות – ואם הבשר שנמצא בעזרה מחותך לחתוכות, כדרך שחוטכים לאכילה, חטאות – חזקתו בשר של חטאות או של אשמות, שקרבנות אלו בלבד נאכלים לכהנים בעזרה, ולכן נחתכו שם. בירושלים – בשר הנמצא בירושלים מחוץ לעזרה, זבחי שלמים – בשר של זבחי שלמים הוא. זה וזה – בין בשר הנמצא בעזרה ובין הנמצא בירושלים, תעבר צורתו ויצא לבית השרפה – כלומר, אסור לאכול את הבשר, לפי שנפסל מחמת היסח הדעת, אבל אסור לשרפו עד שיפסל בודאי, הלכך מניחים אותו עד שתעובר צורתו, היינו שייפסל משום נותר, ובזה יש הבדל בין בשר שנמצא בעזרה לבשר שנמצא בירושלים, שבשר הנמצא בעזרה, של חטאות או של אשם הוא, שזמן אכילתו יום ולילה, ונמצא שלמחר מותר לשרפו, ואילו בשר הנמצא בירושלים, של שלמים הוא הנאכלים שני ימים ולילה אחד, ואין עיבור צורתו אלא ביום השלישי. ויש מפרשים (לפי הירושלמי), שאי אפשר לאכול את הבשר שמא הוא נותר, ואסור לשרפו שמא הוא עדיין כשר לאכילה, אלא תעובר צורתו, היינו שמניחים אותו עד שיהא נותר וודאי ושרופים אותו, כמו שבארנו לעיל (ריבב"ן; המאירי). והרמב"ם כותב (הל' פסולי הנוקדשין יט, ד): "אם כן מה הועיל שתריה חזקתו עולה או חטאת או שלמים? למה שעבר ואכל (שאם ישראל אכל בשר שנמצא בירושלים, או כהן אכל בשר שנמצא בעזרה מחותך לחתוכות, אינו חייב כלום). נמצא בגבולין – בשר שנמצא בערי ישראל, חוץ לירושלים, אכרין – אם הבשר מחותך לאברים, נבלות – חוששים שמא בשר נבלות הוא שכן דרך לחתוך נבלות ולהשליכן לכלבים; חתוכות – אם הבשר חתוך לחתוכות קטנות, מתרות – הן, שאין אדם טורח לחתוך לחתוכות אלא בשר הראוי לאכילה; ודין זה אינו אלא בעיר שכולה ישראל,

ה פראשונה היו ממשפנן את מוצאיה, עד שהוא מביא נסכיה. חזרו להיות מניחין אותה ובורחין. התקינו בית דין שיהיו נסכיה באין משל צבור.

ו אמר רבי שמעון: שבועה דברים התקינו בית דין, וזה אחד מהן. נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכים – קרבין משלו; ואם לאו – קרבין משל צבור. וכן גר שמת והניח זבחים: אם יש לו נסכים – קרבין משלו; ואם לאו – קרבין משל צבור. ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת – שתהא מנחתו קרבה משל צבור. רבי יהודה אומר: משל יורשין, ושלמה היתה קרבה.

פירוש ברטנורא

ה היו ממשפנן את מוצאיה. המוצא עולה או שלמים היו ממשפנן אותו עד שיביא נסכיה משלו, שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחים. כרי שלא להתחייב בנסכיה:

ו שבועה דברים. וקחשיב להו ואולי: נכרי ששלח עולתו. דרשין איש איש, מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדרות כישראל: שתהא מנחתו. עשירות האיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב: קריבה משל צבור. דכתיב (ויקרא ו) חק עולם, חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור דהיינו מתרומת הלשכה: רבי יהודה אומר משל יורשים. דכתיב (שם) והכהן המשיח תחתיו מבניו, והכי משמע, והכהן המשיח שמת, תחתיו אחד מבניו יעשה אותה: ושלמה היתה קריבה. כשהוא באה משל צבור לר"ש או משל יורשים לרבי יהודה, עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון. ר' שמעון מפק ליה מכליל תקטרי, שלא יקטירו לחצאין אלא כולה כשהוא באה משל צבור. ורבי יהודה מפק ליה מדכתיב מבניו יעשה אותה, כשהאחד מבניו מקריב לאחר שמת אביו דהיינו היורשים, יעשה אותה ולא חציה. והלכה כרבי יהודה שמשל יורשים היא באה. והא דתנן במתניתין דתנאי בית דין הוא לדברי ר' שמעון שתהא באה מן הצבור, ולא מן התורה, מפרש בנמרא דשתי תקנות הו, בתחלה מדאורייתא קריבה משל צבור מדכתיב חק עולם כדאמרין, כיון שראו דקא מרחקא וכו' לשכה התקינו דניבנו מורשים, כיון דחזו דקא פשעו בה אוקמה אדאורייתא. ונמצאת עכשיו קריבה מן הצבור בתנאי בית דין דאוקמה אדאורייתא:

משניות מבוארות – קהתי

קרבין משלו – מן הנסכים שלו, ואם לאו – שלא הפריש נסכים בחייו, והרי כל נכסיו שהשאיר הפקר הם, קרבין משל צבור – קריבים הנסכים מתרומת הלשכה. אבל ישראל שמת והניח זבחים, יורשיו מביאים את הנסכים לזבחי מנכסיו. תקנה ד. ותנאי בית דין הוא – בית דין התנו והתקינו, על כהן גדול שמת – ועדיין לא מינו אחר תחתיו, שתהא מנחתו קרבה משל צבור – הכהן הגדול היה מביא משלו בכל יום מנחה, הנקראת "מנחת חביתין", עשירות האיפה סולת... מחציתה בבוקר ומחציתה בערב" (ויקרא ו ג). בום, לא היה מביא בחצאים, חצי עשרון בבוקר וחצי עשרון בערב, אלא היה מביא בכל בוקר עשרון שלם ומחלקו לחצאים, ולש מכל חצי עשרון שש חלות מצות, שהן שתיים עשרה חלות לכל העשרון, ומקריב מחצה בבוקר ומחצה בין הערבים. אם מת הכהן הגדול לאחר שהקריב מחצית מנחתו בבוקר, ומינו באותו יום כהן גדול אחר תחתיו, אינו מביא את חצי העשרון שהשאיר קודמו, ולא חצי עשרון משלו, אלא מביא עשרון שלם משלו וחוצהו, ומקריב מחצה בין הערבים, והמחצה הנשארת מניחה עד שתפסל בלינה ותישרף, והוא הדין למחצה שנשארה מן הכהן הגדול הקודם (משנה מנחות ד, ה). משנתנו באה ללמד. שאם מת הכהן הגדול לאחר שהקריב מחצית מנחתו בבוקר, ולא מינו אחר תחתיו, תקנת בית דין היתה, שתהא מנחת חביתין קריבה משל ציבור, היינו מתרומת הלשכה. רבי יהודה אומר: משל יורשין – משל יורשי הכהן הגדול שמת המנחה קריבה כל זמן שלא מינו כהן גדול אחר. ושלמה היתה קרבה – עשירות האיפה שלמה, ולא מחציתה, היתה קריבה המנחה, והיינו עשרון שלם בבוקר ועשרון שלם בערב, בין לרבי שמעון כשהוא באה משל ציבור, ובין לרבי יהודה כשהוא באה משל יורשים. במסכת מנחות (נא, ב) מובאת ברייתא: כהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו, מניין שתהא מנחתו קריבה משל יורשים? תלמוד לומר (ויקרא ו, ט): "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה" (דורש רבי יהודה: "והכהן המשיח" – או הכהן המשיח יביא מנחתו כשהוא בחיים, או "וחותיו מבניו יעשה אותה" – כשמת ולא מינו אחר). יכול יקריבנה (היורש) חצאין? תלמוד לומר: "אותה" – כולה ולא מקצתה; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: חק עולם" (נאמר שם בהמשך הפסוק) – משל עולם (היינו משל ציבור), "כליל תקטרי" – שתהא כולה בהקטרה (שיקטירו שלמה ולא לחצאין כל זמן שהיא קריבה משל ציבור). הלכה כרבי יהודה (רמב"ם

י ו ש ל י ש י

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמוצא בהמה קרוב לירושלים, הרי היא בחזקת קרבן. כמו שבארנו שם, באה משנתנו ללמד בענין מנחת הנסכים שיש להביא עם אותו קרבן שנמצא (עיין לעיל ה, ג).

פראשונה היו ממשפנן את מוצאיה – מי שמצא בהמה בירושלים או סמוך לה ("מירושלים ועד מגדל עדר"). היו בית דין ממשכנים אותו (נוטלים משכון מביתו). עד שהוא מביא נסכיה – עד שהמוצא מביא את הנסכים הראויים לאותו קרבן שמצא, כמו שבארנו לעיל (ה, ג). תזרו להיות מניחין אותה ובורחין – כיון שראו הבריות שהטיפול בבהמה האובדת מביא לידי הפסד ממוון, היו מניחים את הבהמה והולכים להם, שלא רצו לטפל בה כדי שלא יתחייבו בנסכיה, התקינו בית דין שיהיו נסכיה באין משל צבור – היינו מתרומת הלשכה.

באור משנה ו

אמר רבי שמעון: שבועה דברים התקינו בית דין – בענין נסכים ובעניינים אחרים, כמפורט להלן. וזה אחד מהן – אחת מהתקנות הללו היא אותה תקנה ששינוי במשנה הקודמת, שהמוצא בהמה בירושלים או סמוך לה, והוא בא להקריבה, שנסכיה באים משל ציבור. ואלו הן שאר שש התקנות (כמפורט במשנתנו ובמשנה הבאה): תקנה ב. נכרי ששלח עולתו ממדינת הים – והרי שנינו (לעיל א, ה) שמקבלים מיד הנכרים נדרים ונדרות, ושלח עמה נסכים – היינו דמי נסכים, שאילו נסכים ממש הרי טמאים הם (רש"ם). קרבין משלו – מדמי הנסכים ששלח, ואם לאו – ואם לא שלח נסכים עם עולתו, קרבין משל צבור – מביאים את הנסכים מתרומת הלשכה. יש מבארים, שמשנתנו נקטה "ממדינת הים", לפי שדיברו חכמים בהווה, שבארץ ישראל בזמן הבית לא היו מצויים נכרים כל כך. ברם, הרמב"ם כותב (חל' שקלים ד, ג): "נכרי ששלח עולתו ממדינה אחרת"; ואפשר שבא לומר, שאם הוא עמנו במדינה, אומרים לו: הבא נסכיה (תוספות יום טוב). תקנה ג. וכן גר שמת והניח זבחים – ואין לו יורשים שיביאו נסכים לזבחי, אם יש לו נסכים – שהפריש גם הנסכים בחייו (תוספות מנחות נא, ב),

ז על המלח ועל העצים, שיהיו הכהנים נאותים בהן; ועל הפרה, שלא יהיו מועלין באפרה. ועל הקנין הפסולות, שיהיו באות משל צבור; רבי יוסי אומר: המספק את הקנין, מספק את הפסולות.

פ ר ק ש מ י נ י

א כל הרקין הנמצאים בירושלים טהורין, חוץ משל שוק העליון; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: בשאר ימות השנה, שבאמצע – טמאין, ושבצדדן – טהורין; ובשעת הרגל, שבאמצע – טהורין, ושבצדדן – טמאין, שמפני שהן מעטין מסתלקין לצדדן.

פירוש ברטנורא

ז שיהיו הכהנים נאותים בהן. דוקא לאכילת הקרבנות. אבל לאכילת חולין, אפילו למלוח חולין הנאכלין בעזרה עם הקרבנות כדי שיהיו הקרבנות נאכלים על השוכע, אין נאותים בהן; שלא יהיו מועלין באפרה. דמן התורה אין מועלין באפרה, דכתיב (במדבר י"ט) חטאת היא, בה מועלין ואין מועלין באפרה. כיון דחזו דקא מוילת בה גזרו באפרה מעילה. כיון דחזו דקא פרשי (באפר) הוותא, אוקמוה אדאורייתא: ועל הקנין הפסולות. המחוייבין קנין מביאין מעות ונותנים לשופר, ובית דין לוקחין המעות וקונים בהן קנין, והבעלים חולכים להם וסומכים על בית דין שיקריבו קניהן, ואם פרחו הקנין או נמצאו פסולים תנאי בית דין הוא שיקחו אחרים מרמי הלשכה ומקנים אותם לבעלים ויוצאין בהן ידי חובתן: רבי יוסי אומר. אותו שהוא רגיל לספק את הקנין שפסק דמים עם הנזכרים למכור להם כל הקנין הצריכים, הוא חייב להתחיל כל שימצא בהן פסול, כדתנן לעיל פרק התרומה. אינו מקבל מעותיו עד שיהיה המזבח מרצה, ואם החמין היין או התליע הסולת מחזירין אותו למוכר, כך אם נפסל העוף אחר לקחתו מחזירין לו, והוא מחזיר את הדמים. והלכה כר"ה, דהכי אמרינן בירושלמי תנאי בית דין הוא המספק את הקנין מספק את האובדות ואת הפסולות:

ח א כל הרקין הנמצאים בירושלים טהורים. ולא מחזיקין להו ברוקו של זב וזבה שהן מטמאין אדם וכלים, משום דאולינן בתר רובה: חוץ משל שוק העליון. לפי שכובסין נכרים היו מצוין שם, וחכמים גזרו על הנכרים שיהיו כובין לכל דבריהן ורוקן טמא. ואית דאמרי, לפי ששוק העליון לא היתה דריסת הרגל מצויה שם וזבין וזבות שמתברדיין ומתרחקין מבני אדם היו מצוין שם: שבאמצע טמאים. משום דזבין וזבות שכיוו ומהלכים באמצע דרכים, והטהורים מסתלקים לצדי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצויה ומוחזרין לכל טמא שלא יגע בהן. אבל בשעת הרגל שרוב ישראל טהורין, הנמצאים מסתלקים לצדדים שלא יטמאו את העם, והטהורים חולכים באמצע הדרכים, הלכך בשעת הרגל וקנין הנמצאים באמצע טהורים ושבצדדים טמאין. והלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

חטאת, והיינו: בפרה מועלים ואין מועלים באפרה, אבל כיון שראו בית דין שמזולזלים בו ומשתמשים בו הרבה לרפוי מכותיהם וחבורותיהם, גזרו שיהיו מועלין בו; וכשראו בית דין, שהכהנים נמנעים מלהיות בספק טומאת מת, שמא ימעלו בו, חזרו והעמידוהו על דין תורה, שאין מועלין באפר הפרה האדומה. תקנה ז. ועל הקנין הפסולות, שיהיו באות משל צבור – כבר למדנו שהמחוייבים להביא קנין, היינו שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, ונותנים מעות לשופר הקנין, ובית דין היו קונים בהן את הקנין ומקריבים אותן לשם הבעלים; והתקינו בית דין, שאם נמצאו הקנין פסולות, שיהיו באות במקומן קנין אחרות מתרומת הלשכה. רבי יוסי אומר: המספק את הקנין – להקדש, היינו הספק שפסק עם גזברי ההקדש לספק את כל הקנין הדרושות להם, מספק את הפסולות – חייב לספק קנין אחרות במקום אלו שנמצאו פסולות, כמו ששנינו (לעיל ד, ט), ש"אם התליעה סולת התליעה לו, ואם החמין היין החמין לו, ואינו מקבל מעותיו עד שיהא המזבח מרצה. ובירושלמי אמרו שאף כשנאבדו הקנין, כגון שפרחו, אחריותו על הספק, והוא חייב לתת אחרות במקומן. הלכה כרבי יוסי. שכן אמרו בירושלמי: "תנאי בית דין הוא. המספק את הקנין מספק את האובדות ואת הפסולות".

באור משנה א

כל הרקין הנמצאים בירושלים טהורין – ואין חוששים שמא הם של זב וזבה המטמאים אדם וכלים, משום שהולכים אחר הרוב; ואף על פי שבמקומות אחרים חששו אף למיעוט וגזרו על ספק ורקין, שמא הם של זב וזבה, מכל מקום בירושלים לא גזרו, שהואיל ואוכלים קדשים בכל העיר, היו הזבים נזהרים שלא לטמא את אנשי ירושלים (רש"י: המאירי). חוץ משל שוק העליון – שכובסים נכרים היו מצויים שם, וחכמים גזרו על הנכרים שיהיו כזבים לכל דבריהם. ויש מפרשים, שאף זבים ישראלים המתרחקים מבני אדם היו מצויים שם (ירושלמי: בבלי פסחים י"ט, ב; ברטנורא); דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: בשאר ימות השנה – שלא בשעת הרגל, שרוב העם טמא הוא, שבאמצע – הרקין שבאמצע הרחוב, טמאין – לפי שרוב

הלי תמידין ומוספין ג, כב; ועינין "תוספות יום טוב"). ומה ששנינו במשנתנו שלדעת רבי שמעון תנאי בית דין הוא שתהא המנחה קריבה משל ציבור (ולא דין תורה). מבואר בגמרא שם (וכן בירושלמי כאן), ששתי תקנות היו. בתחילה היתה קריבה כדן תורה משל ציבור, כמו שהבאנו לעיל בברייתא; כיון שראו חכמים, שהלשכה היתה נדחקת בכך והוצרכו לצמצם בה, התקינו שיהיו גובים אותה משל יורשים; כיון שראו שהיורשים היו פושעים ולא היו מביאים אותה, חזרו חכמים והעמידוהו על דין תורה, ונמצא עכשיו קריבה מן הציבור בתנאי בית דין שהעמידוהו על דין תורה.

בעל "הראשונים" (על ירושלמי שקלים) כותב: מלשון הגמרא "שיגבו אותה מן היורשים" נראה לדקדק, שהתקנה היתה רק לענין ממון, אבל לא לענין מצוות הבאת החביתין, שלעולם חלה מצוות חביתין על הציבור, כפי שלמד ממה שכתוב "חק עולם"; אלא שלענין ממון, כיון שראו שהלשכה נדחקת תקנו שיגבו מן היורשים; וצריך לבאר, שהיורשים היו מוסרים את זה לציבור ובאה מנחת החביתין כמצוותה משל ציבור. ונראה שמשום כך היו היורשים פושעים בה ואין מביאים, לפי שאין זו מצווה שלהם. מה שאין כן לרבי יהודה הסובר, שמן התורה חלה מצוות הבאת החביתין על היורשים, כפי שדורש מן הכתוב "הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה", לא מצינו בגמרא, שהיו היורשים פושעים בה ואין מביאים, שהואיל וזו מצווה שלהם לא פשעו בה.

יוס ר ב י ע

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת בענין שבעת הדברים שהתקינו בית דין. תקנה ה. על המלח ועל העצים – של הקדש, התקינו בית דין, שיהיו הכהנים נאותים בהן – נהנים מהם, למלוח במלח את בשר הקרבנות שהם אוכלים, ולבשלו על העצים. ויש מפרשים: להשתמש בעצים למדורות בית המוקד, כדי להתחמם (רש"י: ויענין שבת א, יא). ביום, לאכילת חולין שלהם, אפילו חולין שהם אוכלים בעזרה עם הקרבנות כדי שיהיו הקרבנות נאכלים על השוכע, אין נאותים במלח ובעצים של הקדש (גמרא מנחות כא, ב). תקנה ו. ועל הפרה – האדומה התקינו, שלא יהיו מועלין באפרה – בגמרא מבואר, שאמנם דין תורה הוא שאין מועלים באפר הפרה, שנאמר בפרה אדומה (במדבר י"ט, ט): "חטאת היא". ודרשו: היא חטאת ואין אפרה

ב כל הפלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה – ממאין, דרך עליה – טהורין, שלא בדרך ירידתן עליהן; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: בלן טהורין, חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות.
ג ספין שנמצאת בארבעה עשר – שוחט בה מיד; בשלשה עשר – שונה ומטביל. וקופיין, בין בזה ובין בזה – שונה ומטביל. חל ארבעה עשר להיות בשבת – שוחט בה מיד. בחמשה עשר – שוחט בה מיד. נמצאת קשוטה לספין – הרי זו פספין.

פירוש ברטנורא

ב דרך ירידה לבית הטבילה. שני דרכים היו למקוה באחד יורדים ובאחד עולים, שלא יגעו הטמאים בטהורים. ושל דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאים לטבילה: שלא בירידתן עלייתן. דברידתן ודאי טמאים היו לכך היה מורידן לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן; רבי יוסי אומר בלן טהורין. דלא גזרו על ספק כלים בירושלים. והלכה כרבי יוסי: מגרפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרים: מריצה. כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת כשרוצצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקום:

ג שוחט בה מיד. דודאי הטבילה בעליה מאתמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח: בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילה בעליה צריך המוצאה להטבילה שנית, דשמא לא הטבילה בעליה דהיה להם שהות להמתין עד סמוך לחשיכה, ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים משום חומרא דקדשים הצריכה טבילה. ורמב"ם פירש שונה לחוות עליה, דשמא נטמאה במת ותהא עליה בשליש, ועתה שונה ומוה עליה ואחר כך מטבילה: קופיין. ספין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבור בו עצמות: בזה ובזה. בין ב"ג בין ב"ד שונה: ומטביל. לפי שאין הקופיין ראוי אלא לחגיגה שבבית עזם מותר בה. ובגמרא בפסחים (דף ע') מוקי מתניתין בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר, שאם ימות יהיו כל הציבור טמאים ויקרב הפסח בטומאה ולא יהיו צריכים לטהר הכלים. הלכך, ספין שצריך לשחיתת הפסח, דחר ספיקא הוא, שמא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח בטהרה מטבילין אותו, וחזקה שטהרהו ביום י"ג כדי לשחוט בו את הפסח ב"ד. אבל קופיין דתרי ספיקי, שמא ימות הנשיא ויעשו פסח

משניות מבוארות – קהתי

הרי הם בחזקת טומאה. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאם נמצאו כלים בירושלים, בחזקת טהורים הם (לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו), באה משנתנו ללמד שלגבי קדשים החמירו להצריכם טבילה, כפי שיבואר במשנה.

ספין – לשחיטת בהמות, **שנמצאת** – בירושלים, **בארבעה עשר** – בניסן, **שוחט בה מיד** – מותר לשחוט בה מיד את קרבן הפסח וקרבתו אחרים, שאנו אומרים: ודאי אבדה לבעליה רק היום, שכן לפני הרגל רב הוא העם בירושלים, ולא ייתכן שתשעה אבידה במקומה זמן רב; ומן הסתם הטבילה בעליה אתמול, כדי שתיטהר בהערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום, בערב פסח. **בשלשה עשר** – אבל אם נמצאה הספין בשלושה עשר בניסן, **שונה ומטביל** – כלומר, אף על פי שיש לומר שבעליה הטבילה כבר, מכל מקום צריך המוצאה לחזור ולהטבילה מספק, שהואיל ויש שהות להטבילה עד לפנות ערב, חוששים שמא לא הטבילה עדיין. ואף על פי שלא גזרו על ספק כלים בירושלים, כמו ששינוי במשנה הקודמת (לדעת רבי יוסי). משום חומרתם של קדשים הצריכה טבילה. **וקופיין** – ספין גדולה שקוצצים בה בשר ועצמות, **בין בזה ובין בזה** – בין שנמצאה בארבעה עשר בניסן בין בשלושה עשר, **שונה ומטביל** – שאין הקופיין עומדת לשחיטה, אלא לחתוך בה בשר ועצמות, ושמא היא טמאה והוציאה בעליה להטבילה בארבעה עשר, כדי להשתמש בה בחג, וכיון שיש שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות, חוששים שמא עדיין לא הטבילה. בגמרא (בבלי פסחים ע, א) שואלים: והרי הקופיין ראויה לחתוך בה את קרבן החגיגה הבא עם הפסח בארבעה עשר בניסן, מאחר שהחגיגה מותרת בבבית עזם, ומפני מה המוצאה בארבעה עשר שונה ומטביל? מדוע לא נאמר, שמן הסתם הטבילה בעליה בשלושה עשר, כדי שתהא ראויה לחתוך בה את אבריה ועצמותיה של חגיגת ארבעה עשר, כדרך שאומרים בספין שנמצאה בארבעה עשר? ומסיקים שם, שמדובר במשנתנו בכגון שהיה הנשיא גוסס בשלושה עשר בניסן, שאם ימות יהיו כל הציבור טמאים, שכן מצווה על כל ישראל להתעסק בו, וייקרב הפסח בטומאה, ולא יהיו צריכים לטהר הכלים; הלכך ספין העומדת לשחיטת הפסח, מאחר שיש בה ספק אחד בלבד, שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, אין אדם נמנע מלהטבילו משום אותו ספק, שהרי אפשר שלא ימות הנשיא מחר ויעשו את הפסח בטהרה; ולכן "ספין שנמצאה בארבעה

העם הולכים שם וביניהם גם זבים וזבות, **ושבצדיין** – והרוקים הנמצאים בצדי הדרכים, **טהורין** – שהטהורים הולכים בצדי הדרכים, שלא ייטמאו; **ובשעת הרגל** – שרוב ישראל מטהרים עצמם לבוא למקדש, **שבאמצע טהורין** – הרוקים הנמצאים באמצע הדרך טהורים הם, **ושבצדיין טמאין** – והרוקים שבצדי הדרכים הם טמאים, **שמפני שהן מעטין** – שהטמאים מועטים, הרי הם **מסתלקין לצדיין** – שלא יטמאו את העם, והטהורים שהם הרוב הולכים באמצע הדרך. והלכה כרבי יוסי.

יוס חמישי

באור משנה ב

כל הפלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה – אם נמצאו בדרך שיורדים בה לבית הטבילה, **טמאין** – בחזקת טמאים הם, **דרך עליה** – ואם נמצאו בדרך שעולים בה מבית הטבילה, **טהורין** – בחזקת טהורים הם, **שלא בדרך ירידתן עליהן** – שלא באותה דרך שמורידים את הכלים לבית הטבילה מעלים אותם משם, כלומר שהיו עולים עם הכלים לאחר טבילתם בדרך אחרת, כדי שלא יגעו הטמאים בטהורים, הלכך כלים שנמצאו בדרך ירידה טמאים, שוודאי נפלו מיד המביאים לטבילה, וכלים שנמצאו בדרך העליה טהורים, שוודאי הוטבלו. ויש גורסים: שלא כירידתן נעיייתן (ירושלמי: דמב"ט), ומפרש הרמב"ם, שלפי מצב הכלי בשעה שמוצאים אותו אפשר להבחין, אם נפל בשעת ירידתו לטבילה או בשעת עלייתו מהטבילה; **דברי רבי מאיר** – במסכת פסחים מבואר שלדעת רבי מאיר דווקא בדרך ירידה טמאים, אבל בכל העיר טהורים, שלא גזרו על ספק כלים, **רבי יוסי אומר: בלן טהורין** – כל הכלים שנמצאו בירושלים, אפילו בדרך ירידה לבית הטבילה, טהורים הם, שלא גזרו על ספק כלים בירושלים כדרך שגזרו בערים אחרות (טהרות ד, ה), **חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות** – נוהגים היו בימיהם לקבור את המת תחילה בקבר עראי, ולאחר מכן היו מעבירים את עצמות המת לקברות אבותיו; לשם זה היו משתמשים בלמ מיוחד שהיו מלקטים לתרום את העצמות, ובמגרפה שהיו גורפים בה את העצמות כשהן מפוזרות, ובמריצה. היינו מכשיר ברזל שראשו חד והיה עשוי לרוצץ ולנפץ בו אבנים הדרושות לקברות; ובירושלמי מבואר: שהיא מריצה את האבן לקברות (הרב מברטנורא מפרש באופן אחר. ועיי' "תפארת ישראל" שתמה על פירוש הברטנורא); ואם נמצאו כלים אלו, אפילו בירושלים, הואיל ומיוחדים הם לקברות,

ד פֿרַכְת שְׁנִטְמָאָת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה – מִטְבִּילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים וּמִכְנִסִּין אוֹתָהּ מִיָּד. וְאֵת שְׁנִטְמָאָת בָּאֵב הַטְּמָאָה – מִטְבִּילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בְּחִיל. וְאֵם הֵיְתָה חֲדָשָׁה, שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֶצְטָבָא, כְּדִי שִׁירְאוּ הָעָם אֶת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נָאָה.
ה רֶבֶן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הֶסְגֵּן: פֿרַכְת עֲבִיָּה טָפָה, וְעַל שְׂבָעִים וְשִׁתִּים נִימִין

פירוש ברטנורא

בטומאה ואו אין מביאין חגיגה וא"צ לקופין, ואף אם לא ימות שמא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה ב"ד, הלכך לא מטביל ליה וחוקתו שלא טהורו: חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד. ולא אמרין כיון דשבת הוא לא נשחוט בה מספיקא שמא טמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ורבותי פירשו, שוחט בה מיד בקופין קאמר, דאף על גב דאין חגיגה בשבת, מכל מקום חזקה שהטבילה מערב שבת לצורך חגיגת חמשה עשר: בחמשה עשר שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב: נמצאת. הקופין: קשורה לסכין. אמרין ודאי הטבילה עם הסכין. אבל רמב"ם פירש, נמצאת סכין סתמא קשורה עם סכין אחרת ידועה, הרי היא כסכין הידועה, אם טמאה טמאה ואם טהורה טהורה:

ד פְּרוּכָת שְׁנִטְמָאָת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה. שנגעה במשקין טמאים, שחכמים גזרו על המשקין שמטמאין כלים, גזירה משום משקה דוב וזבה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא: מטבילין אותה בפנים. ואינה טעונה שילוח מחוץ למחנה שכניה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה: ומכניסין אותה מיד. שאינה טעונה הערב שמש: נטמאת באב הטומאה. בשרץ או בנבלה: מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שילוח, כדאמרין בפרק בתרא עירובין, המכניס טמא שרץ במקדש חייב: ושׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בְּחִיל. חוץ לעזרה:

ה נִימִין. לצי"ש בלע"ז: עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיא עשויה מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ו'. כדאייתא ביומא: ארבע

משניות מבוארות – קהתי

יו ם ש שי

באור משנה ד

כבר הזכרנו במקומות אחרים, שיש דרגות בטומאה. המת הוא אבי אבות הטומאה וכל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, הוא אב הטומאה: וכן השרץ המת, הנבלה, הזב, המצורע (עיין כלים א) – אבות הטומאה הן. הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, והוא נקרא גם "ולד הטומאה". ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים בלבד. ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה, ואין שני לטומאה מטמא חולין, אלא תרומה וקודש. ברם, גזרו על המשקים שנטמאו אפילו מחמת ולד הטומאה, שהיו מטמאים אדם וכלים, גזירה משום משקים של זב וזבה, כגון רוקו וכדומה, שהם "אב הטומאה" ומטמאים אדם וכלים מן התורה. משנתנו דנה בפרוכת המקדש שנטמאה, היכן מטבילים אותה.

במסכת יומא (נד, א) אמרו: ששלש עשרה פרוכות היו במקדש שני: שבע על שבעה עשרי העזרה, אחת על פתח החיכל ואחת על פתח האולם, שתיים לדביר, בינו ובין הקודש, ושתיים כנגדו בעליית. ומשמע לפי הרמב"ם (הל' נזי' המקדש ו, ידח). שכונת משנתנו לאחת מן הפרוכות הללו, ויש מפרשים שהכונה היא לפרוכת האולם (עיין "תוספות יום טוב").

פֿרַכְת שְׁנִטְמָאָת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה – כגון שנגעה במשקים שנטמאו בשרץ, ונמצאת הפרוכת טמאה מדברי סופרים, שכן מן התורה אין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אלא שחכמים גזרו על המשקים שיהיו מטמאים כלים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, מִטְבִּילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים – במקוהו בשעורה, ואין חייבים להוציאה מהעזרה, הואיל ולא נטמאה אלא בולד הטומאה, וּמִכְנִסִּין אוֹתָהּ מִיָּד אחר הטבילה למקומה, שהואיל ואין טומאתה אלא מדברי סופרים אינה צריכה הערב שמש, וְאֵת שְׁנִטְמָאָת בָּאֵב הַטְּמָאָה – אבל פרוכת שנטמאה באב הטומאה, כגון שנגעה בשרץ או בנבלה, מִטְבִּילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ – מחוץ לעזרה, שהואיל וטומאתה מן התורה אסור להשהותה במקדש וחייבים להוציאה מיד (עיין עירובין י, טו), וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בְּחִיל – בין בחיצה הקרויה "סורג" ובין חומת העזרה של נשים (עיין מידות ב, ג), עד שיעריב שמשו; ויש גורסים כאן: מפני שהיא צריכה הערב שמש. וְאֵם הֵיְתָה חֲדָשָׁה – אם הפרוכת היתה חדשה, שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֶצְטָבָא – אכסדרה של עמודים שהיתה בהר הבית, וגגה נראה למרחוק, כְּדִי שִׁירְאוּ הָעָם אֶת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נָאָה – כמה יפה היא מלאכת הפרוכת הבאה מנדבת העם.

באור משנה ה

אגב סיום המשנה הקודמת מובא במשנתנו תיאור מעשה הפרוכת.

רֶבֶן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הֶסְגֵּן

עשר. שוחט בה מיד". כי חזקה שהטבילה אתמול כדי לשחוט בה את הפסח היום, בארבעה עשר. אבל קופין יש בה שני ספקות: א. שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, וזא אין מביאין קרבן חגיגה, ואין צורך בקופין; ב. אם גם לא ימות הנשיא, שמא יבוא הפסח במרובה, היינו שתימנה עליו חבורה מועטת, וקרבן הפסח יהא מרובה לכל בני החבורה, ולא יביא עמו חגיגה (עיין משנה פסחים ו, ג); הלכך קופין שנמצאה בארבעה עשר, חזקה שלא הטבילה בעליה מחמת שני הספקות הללו, ומכאן שנינו: "קופין בין בזה ובין בזה שונה ומטביל". חַל אֶרְבָּעָה עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בַּשֶּׁבֶת, שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד – אפילו מצא קופין, מותר לשחוט בה מיד, שהואיל ואסור להטביל כלים בשבת, חזקה שהטבילה בעליה בערב שבת, בשלושה עשר. ואף על פי שאין מביאים חגיגת ארבעה עשר בשבת, ונמצא שאין לו צורך בקופין, מכל מקום אנו אומרים, שוודאי טהורה לצורך החגיגה של חמישה עשר. ונקטה המשנה "שוחט", אף על פי שקופין אינה עומדת לשחיטה אלא לקציצת בשר ועצמות, שמכל מקום יוכל הוא לשחוט בה אם ירצה ("תוספות יום טוב"). בְּחִמְשָׁה עֶשֶׂר – נמצאה הקופין בחמישה עשר בניסן, היינו ביום טוב הראשון של פסח, שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד – קרבנות החג, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל ואסור להטביל כלים ביום טוב, בוודאי הטבילה לפני יום טוב. וְנִמְצְאָת – הקופין – קְשׁוּרָה לְסָכִין, הִרִי זֶה פֶּסֶחִין – דינה כסכין, ואפילו נמצאה בארבעה עשר בניסן שחל להיות בחול, משתמש בה מיד, שוודאי הוטבלה הקופין יחד עם הסכין בשלושה עשר, הואיל וקשורה עמה.

בארנו משנתנו לפי רש"י (פסחים ע, א). וכן פירשהו רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מפרש את כל הסיפא בסכין (ולא בקופין), ולפירושו באה המשנה להשמיענו, שאפילו נמצאה הסכין בארבעה עשר שחל להיות בשבת, אין חוששים שמא הסכין טמאה ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה, לפי שכל סכין הנמצאת בארבעה עשר בניסן בחזקת טהורה היא, ולכן שוחט בה מיד. וכן אם מצאה בחמשה עשר, היינו ביום טוב עצמו, שוחט בה מיד, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורים, שהואיל וכל העם יודעים שאסור להטביל כלים ביום טוב הרי הם מטהרים אותם בערב יום טוב. ונמצאה סכין קשורה לסכין אחרת הידועה לו, הרי היא כאותה סכין הידועה, אם טמאה טמאה, ואם טהורה טהורה.

"שונה ומטביל" – מפרש הרמב"ם: שונה להוות עליה ממי האפר של הפרה האדומה, שחוששים שמא נטמאה במת, ורואים יום שלשה עשר בניסן, שהסכין נמצאה בו, כאילו הוא יום השביעי לטומאתה, והיא צריכה הזאה שנייה, כמו שנאמר בטמא מת (במדבר יט, יט): "וזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי", הלכך שונה וזמה עליה ואחר כך מטבילה, ושוחט בה למחר (פירוש המשניות להרמב"ם: ה' אבות הטומאות ג, ה) – ועיין שם השגות הראב"ד ודברי "כסף משנה".

נֶאֱרָתָה, וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה חוּטִין; אֶרְכָּה אַרְבָּעִים אַמָּה וְרַחְבָּה עֲשָׂרִים אַמָּה, וּמִשְׁמוֹנִים וְשִׁתִּי רְבּוּא נְעֻשִׁית; וְשִׁתִּים עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה, וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מְטַבְּלִין אוֹתָהּ.

וּ בִשְׁר קָדְשֵׁי קֳדָשִׁים שְׁנַטְמָא, בֵּין בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בִּפְנֵים, בֵּין בַּחוּץ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הֵבֵל יִשְׂרָף בִּפְנֵים, חוּץ מִשְׁנַטְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה בַּחוּץ. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: הֵבֵל יִשְׂרָף בַּחוּץ, חוּץ מִשְׁנַטְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה בִּפְנֵים.

ז רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵת שְׁנַטְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בִּפְנֵים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בַּחוּץ; וְאֵת שְׁנַטְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בִּפְנֵים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בִּפְנֵים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹם טְמֵאָתוֹ שֵׁם שְׂרִפְתּוֹ.

פירוש ברטנורא

מ' ורחבה כ'. כמות פתח האולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים; ומשמונים ושתיים רבוא. כך היה מנין החוטמים שהיא נעשית מהן. פירוש אחר, מנין דגרי והב שהיו מוציין עליה. ויש ספרים שכתוב בהן ובשמונים ושתיים ריבות, כלומר דשמונים ושתיים נערות בתולות היו מתעסקות בעשייתה: ושלש מאות כהנים היו מטבילין אותה. דכלים הנגמרים אע"פ שנגמרו במהרה צריכים מבילה לקדש כדאיא במסכת חגיגה. ושלש מאות כהנים רתנן במתניתין לשון גזמא והבאי הוא, דלא היה צריך כל כך כהנים למבילה:

ו' הבל ישרף בפנים. בבית הדשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים פסולי קדשי קדשים, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש: חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ. דכיון דחמירא טומאתו ואירע פסולו בחוץ אין להכניסו לעזרה לשרף, הואיל ולא היה פסולו בקודש: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. דאית ביה תרת, טומאתו בפנים וקילא טומאתו. אבל נטמא באב הטומאה אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף, אלא יוציאנה מיד וישרפה בחוץ:

ז ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים. דכיון דמהור מדאורייתא אפילו נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש:

משניות מבוארות – קהתי

איתו בקודש, חוץ משנטמא באב הטמאה בחוץ – שהואיל ונטמא בטומאה חמורה חוץ לעזרה, אין מכניסים אותו לעזרה לשורפו בבית הדשן, אלא שורפים אותו בחוץ. ברם, כשנטמא בולד הטומאה אפילו בחוץ, הואיל והיא טומאה קלה, מכניסים אותו לעזרה לשרפו בבית הדשן. ובית הלל אומרים: הבל ישרף בחוץ – חוץ לעזרה, חוץ משנטמא בולד הטמאה בפנים – שהואיל ונטמא בטומאה קלה ובפנים העזרה, ישרף בפנים, אבל אם נטמא באב הטומאה בפנים אין להשהות הטומאה בעזרה, אלא מוציאים את הבשר מיד ושורפים אותו בחוץ. וכן אם נטמא בחוץ אפילו בטומאה קלה, אין מכניסים אותו לעזרה.

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בבשר קדשי הקדשים שנטמא.

רבי אליעזר אומר: את שנטמא באב הטמאה – בשר קדשי קדשים שנטמא באב הטומאה, שהיא טומאה חמורה, בין בפנים בין בחוץ – בין שנטמא בעזרה בין מחוץ לעזרה, ישרף בחוץ – שאפילו נטמא בפנים, אין להשהות הטומאה בפנים, ושורפים את הבשר בחוץ; ואת שנטמא בולד הטמאה – ואם נטמא הבשר בולד הטומאה, שהיא טומאה קלה, בין בפנים בין בחוץ, ישרף בפנים – אפילו נטמא בחוץ, שורפים אותו בפנים, בבית הדשן שבעזרה. יש מפרשים טעמו של רבי אליעזר, לפי שלדעתו ולד טומאה אינו מטמא מן התורה אלא מדרבנן, וכיון שמן התורה הבשר טהור, אפילו נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש (ברטנורא). אבל אין ההלכה כן (עיין 'תוספות יום טוב'). רבי עקיבא אומר: מקום טמאתו שם שרפתו – אם נטמא הבשר מחוץ לעזרה, אפילו בטומאה קלה ישרף בחוץ; ואם נטמא בפנים אפילו בטומאה חמורה, ישרף בפנים. והלכה כרבי עקיבא (דמב"ם ה"ל פסולי המוקדשין י"ט, ו).

– בן סגן הכהנים: פרכת עבירה טפה, ועל שבעים ושתיים נימין נארגת – נימין היינו חוטים, ויש גורסים: נימין. והם החוטים הכרוכים על הקנים שבמכונת האריגה (כמבואר במסכת שבת יג, ב), ועל כל נימא ונימא עשרים וָאַרְבָּעָה חוּטִין – שהפרכת היתה עשויה מארבעה מינים: תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ששה, ארפה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה – כמידת פתח האולם, שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים (ברטנורא; ועיי' 'תוספות יום טוב'). ומשמונים ושתי רבוא נעשית – פירושים אחדים מובאים במפרשים על פסוק זה: א. שכך היה מספר החוטים שבה (820000); ב. שכך היה סכום הכסף שהוציאו עליה, היינו שמונה מאות ועשרים אלף דינר; ג. שגורסים 'ובשמונים ושתיים ריבות נעשית', כלומר ששמונים ושתיים נערות בתולות היו עוסקות באריגתה. ושתיים עושין בכל שנה – שתי פרוכות חדשות היו עושים בכל שנה. והרמב"ם כותב: שתי פרוכות היו עושין בכל שנה להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים (הל' כלי המקדש ז, טז; עיי' משנה יומא ה, א). ושלש מאות כהנים מטבילין אותה – מפני כובדה היו צריכים לשלש מאות כהנים כדי להטבילה; בברטנורא מבואר, שהיו צריכים להטביל כל פרוכת חדשה, לפי שכלים הנגמרים, אף על פי שנגמרו במהרה, צריכים טבילה (משנה חגיגה ג, ב). בגמרא אמרו, שהמספר שלש מאות כהנים לשון גזמא הוא, והכוונה היא שהיה צורך במספר רב של כהנים להטבילת הפרוכת.

שבת קודש

באור משנה ז

בשר קדשי קדשים – כגון עולות, חטאות ואשמות – שנטמא, בין באב הטמאה – כגון שנגע בשרץ או בנבילה, בין בולד הטמאה – כגון שנגע בראשון לטומאה, בין בפנים, בין בחוץ – בין שנטמא בעזרה בין מחוץ לעזרה, בית שמאי אומרים: הבל ישרף בפנים – בבית הדשן שבעזרה, שכל שפסולו בקודש שורפין

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

כאפיקים — כאפיקי נחלים. **בנגב** — יבשה. "והנה חרבו" מתרגמין נגיבו. **אפיקי ים** — מוצאי ים. אלמא: אפיק לשון מים, ואפיקים בנגב נמי לשון גשמים. **גייסות** — חיילות. כשאתה מרווה תלמי הארץ בגשם מיד גודדים נוחין, כדלקמן. **פוסקי צדקה ברבים** — לשם ולפנים. ואורחא דמילתא נקט, שאין אדם עשוי לפסוק צדקה בינו לבין עצמו ואינו נותן. **נשיאים** ורוח — באין לעולם כאילו גשמים יורדין — ואינן יורדין, בשביל האיש המתהלל במתת שקר. דכשם שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים — אף שמים מחניפין את הארץ, שמראין נשיאים ורוח — וגשם אין. אי נמי: אין קאי אשלשתם, דמכל אלו נעצרין. **לינוקא דריש לקיש** — בן אחותו של ר' יוחנן. ולאחר מיתתו של ריש לקיש, כדמוכח לקמן. **אמר** — ינוקא לר' יוחנן: מאי "עשר תעשר"? **אמר** ליה **ינוקא** — והכתיב "לא תנסו". **שיבילו** — כלומר: שייגעו — *דולוראנט בלעז. **אי הוה מטינא להתם** — להאי קרא ד"הביאו את כל המעשר" הוה ידעית ליה ממילא. **לר' הושעיא רבך** — דאמרית לי משמיה.

המעשר אל בית האוצר ויהי טרה בבית, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים וחריקותי לכם ברבך עד פלי ד'.

הגמרא מבארת את הפסוק הנזכר. שואלת הגמרא: **מאי 'עד פלי ד', הרי 'די' משמעותו כדי הצורך, ומהי הברכה שלא יהיה די. אמר רמי בר חמא אמר רב, עד שיבילו** — יתעייפו ויחלשו **שפתותיכם מלומר די** — לבקש מהקב"ה שיעצור את השפעת הטובה, מרוב שפע הברכה שיושפע עליכם ויקשה עליכם לעמוד בו.

ממשיכה הגמרא ומספרת: **אמר ליה הילד לרבי יוחנן, אי הות מטי התם להאי פסוקא** — אם הייתי מגיע בלימודי לפסוק זה בספר מלאכי, **לא הוית צריבנא לך** — לדרשתך עשר בשביל שתתעשר, **ולדרשתו של רבי הושעיא רבך**, שבמעשר מותר לנסות, לפי שהייתי יודע זאת מעצמי ממשמעות הפסוק 'ובחנוני נא בזאת'.

דף ד ע"ב: הגמרא מביאה מספר מאמרים מרבי יוחנן, ונותנת בהם סימן לזכרון: **קייבון גייסות צדקה (מעשה) [מעשר] פרנס, סימן.** **אמר רבי יוחנן, גדול מעלת יום הגשמים כיום קבון גלילות** - שיתקבצו ישראל ממקומות גלותם וישבו לארצם, **שנאמר (תהלים קכו ד) 'שובה ה' את שביתתנו כאפיקים בנגב'** - השיבנו משבי הגלות, ונדמה בזה לאפיקי נחלים מלאי מים הזורמים במקום יבש הצמא למים, **ואין 'אפיקים' אלא לשון מים ומטר, שנאמר בשירת דוד כשניצל מיד אויביו (שמואל ב' כב טז) 'וירא אפיקי ים'** - משבח הוא את הקב"ה על נס קריעת ים-סוף, ואומר שנראו בה מוצאי המים במעמקי הים, הרי ש'אפיקי' הוא מלשון מים, וכמו כן 'אפיקים בנגב' בפסוק שהוזכר יש לבארם מלשון מים ומטר, הרי שהשווה הכתוב ירידת גשמים לשיבת ישראל מהגלות.

ואמר רבי יוחנן, גדול יום הגשמים שאפילו גייסות [גדודי חיילים] פוסקות בו, שנאמר (תהלים סה יא) 'תלמיה ריה נחת גרודה', ודורשים כך, כשאתה מרווה את תלמי החרישה בגשמים, גדודי החיילים נחים ואינם יוצאים להילחם. **אמר רבי יוחנן, אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין את שפסקו, שנאמר (משלי כה יד) 'נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר'** - הסיבה שאף שיש עננים ורוחות אין גשמים יורדים, היא מחמת איש המתהלל במתת שקר, ופוסק ליתן צדקה ואינו מקיים.

ואמר רבי יוחנן, מאי דבתיב (דברים יד כב) 'עשר תעשר את כל תבואת ירעך', מהו כפל הלשון 'עשר תעשר'. אלא דורשים כך, **עשר בשביל שתתעשר**, כלומר, בזכות מצות מעשר תזכה להתעשר.

הגמרא מביאה מעשה שמוזכרת בו דרשה זו. מספרת הגמרא: **אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש** - רבי יוחנן פגש את ילדו הקטן של ריש לקיש, שהיה בן אחותו, **אמר ליה רבי יוחנן לילד, אימא לי פסוקין** - אמור לי פסוק שלמדת. **אמר ליה הילד, למדתי את הפסוק 'עשר תעשר'.** המשיך הילד **ואמר ליה לרבי יוחנן, ומאי 'עשר תעשר'** - מה פשר הכפילות בפסוק זה. **אמר ליה רבי יוחנן, יש לדרוש מכפילות לשון זו שכוונת הכתוב לומר עשר בשביל שתתעשר.** **אמר ליה הילד, מנא לך לדרוש כך.** **אמר ליה רבי יוחנן זיל נסי** - לך ונסה, עשר פירותיך וראה שתתעשר. **אמר ליה הילד, ומי שרי לנסוניה** - האם מותר לנסות **להקדוש ברוך הוא, והבתיב (דברים ו טז) 'לא תנסו את ה'.** **אמר ליה רבי יוחנן, הכי אמר רבי הושעיא, איסור זה נאמר כלפי כל מצוות התורה, חוץ למצוה זו של מעשר, בה התירה התורה לנסות את הקב"ה, וכמו שנאמר (מלאכי ג י) 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרה בבית, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים וחריקותי לכם ברבך עד פלי ד'.**

היצר הרע הוא אומן במלאכתו לפתות את האדם לעשות היפך רצון העליון חסיד שלום.

להקריב קרבן של יחיד, אין מניחים לו ולוקחים אותו למיתתו, אבל
 אם בא להקריב קרבן ציבור, כיון שדינו שדוחה שבת, אין דין
 מיתת בית דין שעליו דוחה עבודה זו, שעל כך לא נאמר 'מעם
 מזבחי תקחנו למות'.
 רבא דוחה שאין ללמוד מכך על עבודה: **אמר רבא**, (אי ה'בי) – אם
 אכן תדרוש מקל וחומר שעבודה בקרבן ציבור דוחה מיתת בית
 דין, ואינה בכלל הפסוק 'מעם מזבחי תקחנו למות', לא תוכל
 לפרש שהפסוק 'מעם מזבחי' מדבר על קרבן יחיד, שאם כן לא
 תהא רציחה (מיתת בית דין) דוחה אפילו קרבן יחיד, שהרי גם את
 זה יש לנו לדרוש מקל וחומר שקרבן יחיד לא ידחה מפני מיתת
 בית דין,

תבערו אש בכל מושבותיכם' (שמות לה א) למדים שאין רציחה
 ומיתת בית דין דוחה את השבת, יש ללמוד מכך שאין רציחה
 דוחה את העבודה, מקל וחומר. ומה שבת שאף שהיא קלה שהרי
 נידחית מפני העבודה, מכל מקום אין רציחה דוחה אותה, עבודה
 החמורה שהיא דוחה את השבת, אינו דין וכל שכן שלא תהא
 רציחה דוחה אותה. **אליא** שלפי זה כיצד יתבאר **הא דבתיב** גבי
 מחויב מיתת בית דין (שמות כא יד) 'מעם מזבחי תקחנו למות'
 שמשמעו שמיתת בית דין כן דוחה את העבודה, יש לפרש
 שהפסוק תהא (מ'מעם מזבחי') אינו מלמד אלא לעבודה בקרבן
 של יחיד שאין זמנו קבוע לאותו יום, שכיון שדינו **הלא דתי שבת**
 לכך מיתת בית דין דוחה אותה, והיינו שאם מחויב מיתה בא

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

ישראל, שכאשר הקריב את בנו לעבודה זרה, נזכר להם עוונם,
 שהיו רגילים גם הם בכך. הגמרא מבארת במה נענשו ישראל:
 נאמר (מלכים ב' ג כו) 'ויהי קצף גדול על ישראל, ויסעו מעליו וישובו
 לארץ'. **אמר רבי חנינא בר פפא**, לא נאמר 'וישובו לארצם' אלא
 'וישובו לארץ', לפי שבאותה שעה ירדו רשעיהן של ישראל
 למדרגת התחתונה – לשפלות ולתחתית, כלומר שנגזר עליהם
 פורענות.
 לעיל הובאה דרשת רבי אבא שדרש את מילת 'מאד', הגמרא
 מביאה מימרא נוספת שדורשים בה תיבה זו: נאמר על אבישג
 השונמית (מלכים א' ד), 'והנערה יפה עד מאד'. **אמר רבי חנינא בר**
פפא, עדיין לא הניעה ביופיה לחצי היופי של שרה, דבתיב על
 אבישג 'והנערה יפה עד מאד', ומשמע שיופיה היה עד מאד ולא
 מאד בכלל, כלומר שלא היתה יפה מאד, ואילו על שרה נאמר
 (בראשית יב יד) 'כי יפה היא מאד'.

אגב שהובאה דרשה בענין מואב, מביאה הגמרא דרשה בענין
 מישע מלך מואב: כתוב בפסוק (מלכים ב' ג כז), 'ויקח את בנו הבכור
 אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה'. נחלקו רב ושמואל
 בביאור הכתוב, חד אמר, שהעלהו עולה לשם שמים, ונתכוין
 לרצות את הקדוש ברוך הוא. וחד אמר, שהעלהו עולה לשם
 עבודה זרה. מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהעלהו עולה
 לשם שמים, היינו דבתיב (ס) בהמשך הפסוק, 'ויהי קצף גדול על
 ישראל', שאם גוי עשה כן לכבוד ה', ישראל המצווה לעבוד את
 הקדוש ברוך הוא בודאי שצריך לעשות את רצון ה'. **אליא** למאן
 דאמר שהעלהו עולה לשם עבודה זרה, קשה, אמאי נאמר 'ויהי קצף
 גדול על ישראל'. מתרצת הגמרא: כדרכי יהושע בן לוי, דרבי
 יהושע בן לוי רמי – הקשה סתירה בפסוקים, בתיב (יחזקאל ה ז)
 'ויבמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם', ובתיב (יחזקאל יא יב)
 'ויבמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם', שעשו כמעשיהם.
 ותירץ רבי יהושע בן לוי, שכוונת הפסוקים שבאנשים המתקנין
 שבתם, כעגלון מלך מואב שביבד את הקדוש ברוך הוא, לא
 עשיתם, אבל פאנשים המקלקלין שבתם, כמישע מלך מואב
 שהקריב את בנו לעבודה זרה, עשיתם. וזהו הקצף שיצא על

הדרן עלך אחד דיני ממונות

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר סעדי' שי' שד"ר

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ"ו מני"א עם הרשימות, ועדיין מחכים להידיעה מהלשכה שקבלו הספרים.

שבע רצון הנני ממה שכותב במכ"י שהגיש עוד הפעם בקשה על מכנס, ויתן השי"ת שיהי
 בהצלחה מופלגה למעלה מן הטבע בטבע. וכמבואר במאמר שנדפס ליי"ב תמוז.

מוסגי"פ קטע מהשיחה בהתועדות דש"מ אלול, ובטח יפרסם זה באופן המתאים בחוגים
 היותר רחבים.

בברכת הצלחה וכוונ"ט.

מ. שניאורסאהן

בתביעת המלוה ושממונו ביד הלוה והוא ודאי נגזל ומוציאם
ממון מהלוה למלוה, ולאחר מכן דנים בתביעת הלוה והמכונה
'גזול' כיון שלא פרע את חובו על משכונו.
מבררת הגמרא: ואיך – רבא, האי – הפסוק 'מִלְאֲתִי מִשְׁפָּט צָדֵק
לֵין בָּהּ וְעֵתָה מִרְצָחִים' מאי עָבִיד לִיה – מה הוא עושה עמו. הרי
דין זה שצריך להלין דיני נפשות רבא כבר למד מהפסוק 'אֲשֶׁר
חֲמוּץ, וְמָה יִדְרוֹשׁ מִפְּסוּקֵהּ. מְבֹאֵרֵת הַגְּמָרָא: רַבָּא דּוֹרֵשׁ מִהַפְּסוּק
בְּרִבֵּי אֱלֹעֵזֶר אֲמֵר רַבִּי יִצְחָק, דְּאֲמֵר רַבִּי אֱלֵעָזָר אֲמֵר רַבִּי יִצְחָק, כֵּל
תַּעֲנִית שְׁמִלְיָן בּוֹ אֶת הַצְדָּקָה כְּאִילוּ שׁוֹפָר דָּמִים, כְּלוּמַר, רִגִּילוֹת
הֵיחָה לִיתֵן צִדְקָה בְּלִילֵי תַעֲנִיּוֹת וְהִיוּ הָעֲנִיִּים מִצָּפִים לָזֶה, וְאִם לֹא
יִקְבְּלוּ לֹא יִהְיֶה לָהֶם מָה לֵאכּוֹל בְּסִיּוֹם הַתַּעֲנִית וְעֹלּוֹלִים לָמוֹת,
וְלִכְךָ כֵּל שֶׁאֵין מִחֻלְקִים לָהֶם אֶת הַצְדָּקָה בְּיוֹם הַתַּעֲנִית הֲרִי זֶה
כְּשִׁפְכוֹת דָּמִים, שְׁנֵאֲמַר (ישעיהו א כא) 'מִלְאֲתִי מִשְׁפָּט צָדֵק וְגו' לֵין
בָּהּ וְעֵתָה מִרְצָחִים, דְּהֵינּוּ, הַמְלִינִים אֶת הַצְדָּקָה קְרוִיִּים מִרְצָחִים.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לַבָּא: וְהָיָה מִלִּי – דִּין זֶה שֶׁצָּרִיךְ לַחֲלֹק מִיֵּד בְּיוֹם
הַתַּעֲנִית לֹא נֹאמַר אֲלֵא בְּמִקּוֹם שְׂרָגִילִים לַחֲלֹק דִּיפְתָּא וְתִמְכְּרִי –
לָחֶם וְתִמְרִים שֶׁזֶה מִוֶּכֶן לֵאכִילָה וְהָעֲנִיִּים סוּמְכִים עַל זֶה לֵאכֹל
מִיֵּד בְּסוּף הַתַּעֲנִית. אֲבָל בְּמִקּוֹם שְׂרָגִילִים לַחֲלֹק זִוְי – מַעוֹת אוֹ
חֲפִי וְשִׁעָרִי – חֲטִים וְשַׁעֲרִים שֶׁאֵין זֶה אוֹכֵל מִוֶּכֶן, אֵין הָעֲנִיִּים
סוּמְכִים עַל כֵּךְ לֵאכֹל בְּלִילָה, וְלִכְךָ לִית לָן בָּהּ – אֵין בּוֹה הַקִּפְדָּה
אִם יִקְבְּלוּ רַק לִמְחָר.
שֵׁנִי בִּמְשֻׁנָּה: לְפִיכָךְ אֵין דִּינֵין בּוֹ – כִּיּוֹן שְׁדִינִי נִפְשׁוֹת אֵין גּוֹמְרִים
אוֹתוֹ לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ יוֹם, לְפִיכָךְ אֵין מִתְחִילִים דִּין זֶה לֹא בִּעֲרַב
שֶׁבֶת וְלֹא בִּעֲרַב יוֹם טוֹב. מְבֹאֵרֵת הַגְּמָרָא: מֵאֵי מִשְׁפָּט אֵין לַהֲתַחֵל
לְדוֹן נִפְשׁוֹת בִּעֲרַב שֶׁבֶת, מִשּׁוֹם דְּלֹא אֲפָשָׁר לַעֲשׂוֹת כֵּן וְלִקְיִים
כְּרֹאֵי אֶת הַדִּין, שְׁהֵרִי הֵיכִי לְעִיבָד – אֵיךְ יַעֲשׂוּ, לְדִינְיָה בְּמַעֲלֵי
שְׁבָתָא וְלִנְקִרְיָה לְדִינְיָה בְּמַעֲלֵי שְׁבָתָא – לְקִיּוֹם בְּאֹפֶן שִׁדְּוֹ
בִּעֲרַב שֶׁבֶת וְיִגְמְרוּ אֶת הַדִּין בִּעֲרַב שֶׁבֶת אִי אֲפָשָׁר, שִׁישׁ לַחוֹשׁ
דִּי לִמָּא חֲוֹי מַעֲסֵ לְחֻבָּה – שְׁמָא יִהְיֶה דַּעַת הַדִּינִים נוֹטָה לַחֲבוּבָה
דְּהֵינּוּ לַגְּמָרָא, וְכִיּוֹן שֶׁשְׁנֵי (לעיל לה) שֶׁאֵין גּוֹמְרִים דִּין נִפְשׁוֹת
לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, בְּעָזְרָא לְמַעַבְרֵי חֲלֵלֵת דִּין – יַצְטָרְכוּ לַהֲלִין אֶת
הַדִּין וְלַהֲמַתִּין עַד לִמְחָר בִּשְׁבֶּת כְּדִי לַגְּמְרוֹ. וְאֵת זֶה לֹא יוֹכֵלוּ
לַעֲשׂוֹת, שְׁהֵרִי לְדִינְיָה בְּמַעֲלֵי שְׁבָתָא – לְדוֹנוֹ בִּעֲרַב שֶׁבֶת וְלִנְקִרְיָה
בְּשְׁבָתָא – וְלַגְּמֹר אֶת דִּינוֹ לִמְחָר (בְּשִׁבְתוֹ) וְלִקְיָה בְּשְׁבָתָא –
וְלַהֲרוֹג אוֹתוֹ בִּשְׁבֶּת, זֶה אִי אֲפָשָׁר, שְׁהֵרִי אֵין רְצִיחָה וְיִמִּיתָ בֵּית
דִּין דּוֹחָה אֶת הַשְּׁבָת. וְכֵן לְקִיּוֹם בְּאֹפֶן שִׁיגְמְרוּ אֶת דִּינוֹ בִּשְׁבֶּת
וְלִקְיָה לְאֹדְרָתָא – וְיִהְיֶה דִּין בְּלִילָה (בְּמוֹצָאֵי שִׁבְתוֹ), גַּם זֶה אִי
אֲפָשָׁר, שְׁהֵרִי אֵין בֵּית דִּין הַרְגִים בְּלִילָה כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִיל (לה)
שְׁלִמְדִים מִפְּסוּק, דְּנִגְדֵי הַשְּׁמֶשׁ בְּעֵינֵין – שְׁהֵרִיגָה צְרִיכָה לְהוֹיֵת
בּוֹמֵן שִׁישׁ שִׁשְׁמ דְּהֵינּוּ בְּיוֹם.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לַבָּא: וְכֵן לְנִקְרִיָּה לְדִינְיָה בְּשְׁבָתָא וְלִקְיָה בְּחֵד
בְּשְׁבָתָא – לַגְּמֹר אֶת דִּינוֹ בִּשְׁבֶּת וְלַהֲרוֹג אוֹתוֹ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אִי
אֲפָשָׁר, שֶׁאִם כֵּן נִצְטָא אֶתָּה מַעֲנָה אֶת דִּינוֹ, שְׁכִיּוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ
מִיתָה אִם מִשְׁהִים זֹאת לִמְחָר הֲרִי זֶה עֵינִי דִין שֶׁמִּמִּתֵּן לְמִיתָתוֹ,
וְאִסֹּר לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן לְקִיּוֹם בְּאֹפֶן דְּנִינְיָה בְּמַעֲלֵי שְׁבָתָא
וְנִקְרִיָּה בְּחֵד בְּשְׁבָתָא – שֶׁנִּדְּוֹנוּ בִּעֲרַב שֶׁבֶת וְאִם הֲרִי יִטָּה לַחֲבוּבָה
נִגְמֹר אוֹתוֹ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וְשִׁבְכָךְ יִתְקִיִּים גַּם הַהִלְכָה שֶׁאֵין לַגְּמֹר
אֶת הַדִּין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם לַחֲבוּבָה וְגַם לֹא יִהְיֶה עֵינִי דִין, שֶׁאֵין שִׁיךְ
עֵינִי דִין אֲלֵא אַחֵר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין, שֶׁמִּצָּפָה כֵּל שְׁעָה מִתִּי יִהְיֶה
וּמִתַּעֲנָה. אֲבָל קוֹדֵם שֶׁנִּגְמַר הַדִּין, עֲדִיין מִיִּחַל שִׁימְצָאוּ לוֹ זְכוֹת
וְלֹא יִהְיֶה וְאֵין זֶה נֶחֱשֵׁב לַעֲנִיּוֹ. אִף כֵּן אֵין לַעֲשׂוֹת, מִשּׁוֹם דְּמִינְשׁוֹ
מַעֲנִיָּה – שַׁעַד יוֹם רֵאשׁוֹן הַדִּינִים שִׁכְחוּ אֶת הַטַּעֲמִים שְׁהִיו עֲמִם
כְּשֶׁדָּנוּ בִּעֲרַב בְּיוֹם שִׁישִׁי. וְאֵף עַל גַּב דְּשֵׁנִי סוֹפְרֵי הַדִּינִין עוֹמְדִים
לְפָנֵיהֶם בְּשַׁעַד שְׁדִנִּים וְכּוֹתְבִין דְּכִרֵי הַמִּינִין וְדְּכִרֵי הַמַּתִּיבִין, וְאִם
כֵּן יוֹכֵלוּ הַדִּינִים לַעֲלִין בּוֹה וְלַחֲזֹר בְּטַעֲמִים שֶׁנִּאֲמְרוּ, מִכֵּל מִקּוֹם
אֵין דִּי בּוֹה, שְׁהֵרִי נִתְּי דְּבִפְתּוּמָא בְּתִבְיָן – אִמְנַם אֶת הַדְּבָרִים
שֶׁנִּאֲמְרוּ בְּפֶה עַל יְדֵי הַדִּינִים הַסּוֹפְרִים כּוֹתְבִים, אִךְ לִיכָא דְּאִינְשֵׁי
אִינְשֵׁי – אֶת מַחֲשַׁבֵּת הַלֵּב שְׁהֵיחָה עֲמִם יִשְׁכְּחוּ, לְפִי שֶׁאֵת זֶה אֵין
הַסּוֹפְרִים יוֹכֵלוּם לַכְתּוּב. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא יִזְכְּרוּ הַדִּינִים אֶת מָה

וְכִתְבִי בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּקִים (שם כא י) 'וְתִקַּח רִצְצָה בַת אִיָּה אֶת הַשֶּׁקֶץ
וְתַתְּהוּ לָהּ אֶל הַצֹּרֵךְ בְּתַחֲלֵת קִצְרִי, כְּלוּמַר, רִצְצָה בַת אִיָּה הִיחָה
פִּילְגְשׁוֹ שֶׁל שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ וְשִׁנִּים מִן הַנְּתִלִּים הִיוּ בְּנִידָה, וּמֵאָז שֶׁנִּתְּלוּ
בִּימֵי הַקִּצְרִי שֶׁזֶה תַּחֲלֵת הַקִּץ עַד שֶׁתַּחֲלִיל הַגֶּשֶׁם הִרְאָשׁוּ,
פִּרְשָׁה אֶת שְׁקָה תַּחַת הַנְּתִלִּים וַיִּשְׁבָּה שָׁם לִשְׁמֹר שְׁחִיתוֹת וְעוֹפוֹת
לֹא יֵאכְלוּ אֶת גּוֹפְתֵיהֶם. וּמִזֶּה שֶׁנִּצְרַכָּה לִכְךָ וְדֹאֵי שְׁהִיו מְגוּלִים,
וּבִהֲרָחָה שְׁהִיו תְּלוֹים, שֶׁאִם הִיו נִהְרָגִים עַל יְדֵי דְּבַר אַחֵר הִיו
טְמוּנִים. וּמוֹכַח אִם כֵּן שֶׁהַלְשׁוֹן 'וְהוֹקִיעֵם' הוּא הִרְיָגָה עַל יְדֵי
תְּלִיָה. וְכִיּוֹן שֶׁבְּפִסְק הַמּוֹבָא לַעֲלִיל נֹאמַר לַהֲוִיקֵעַ אֶת הַחוּטָאִים
בְּבַעַל פַּעוֹר 'נִגְדֵי הַשְּׁמֶשׁ' בְּיוֹם, נִמְצָאנוּ לְמִדִּים שְׁדִינִי נִפְשׁוֹת יֵשׁ
לַגְּמֹר בְּיוֹם.
הַגְּמָרָא חֲזוֹרֵת לַבָּאֵר אֶת הַפְּסוּק הָאֶמּוֹר לִגְבִי הוֹקֵעַת הַחוּטָאִים
בְּבַעַל פַּעוֹר: וְכִתְבִי בְּתַחֲלֵת הַפְּסוּק (בְּמִדְרָכָה ד' ה) הָאֶמּוֹר בְּעוֹשֵׁן
הַחוּטָאִים בְּבַעַל פַּעוֹר, 'וְאִמָּר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת פֶּל רֹאשֵׁי הָעֵם
וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַה' נִגְדֵי הַשְּׁמֶשׁ'. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִמִּשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק
נִרְאָה שֶׁמִּשְׁמָה נִצְטוּוּהָ תַּחֲלֹת אֶת רֹאשֵׁי הָעֵם, וְקִשָּׁה, אִם הָעֵם
הָמָא בְּבַעַל פַּעוֹר, 'רֹאשֵׁי הָעֵם מִהָמָא, וְלִמָּה יַעֲנִשׁוּ רֹאשֵׁי הָעֵם
שֶׁלֹּא חֲטָאוּ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמֵר רַב יְהוֹדָה אֲמֵר רַב, אֵין כּוֹוֹנֵת
הַפְּסוּק שֶׁרֹאשֵׁי הָעֵם נַעֲנָשׁוּ, אֲלֵא בִּיאֹר הַפְּסוּק כֵּךְ הוּא, אֲמֵר לוֹ
הַקִּדּוּשׁ בְּרֹדֶף הוּא לְמִשְׁתָּה, חֲלָק לָהֶם בְּתֵי דִינֵין – קַח אֶת רֹאשֵׁי הָעֵם
וְחֻלְקִם שֶׁכֵּל עֲשִׂירִים וְשִׁלְשָׁה מֵהֶם יִהְיוּ בֵּית דִּין וְיִדְּוֹנוּ לַתְּלִיָה אֶת
הַחוּטָאִים בְּבַעַל פַּעוֹר.
מְבֹרֵרֵת הַגְּמָרָא: מֵאֵי מִשְׁפָּט הוּצָרְכוּ לַהֲעַמִּיד כִּמָּה בְּתֵי דִינִים וְלֹא
הִיָּה דִי בְּבֵית דִּין אֶחָד שִׁידוֹן אֶת כּוֹלָם, אִילִימָא – אִם מִשּׁוֹם שְׁאֵין
בֵּית דִּין אֶחָד דִּינֵין שְׁנֵים וְשְׁנֵים אֲנָשִׁים) לְמִיתָה בְּיוֹם אֶחָד, וְלִכְךָ
הוּצָרְכוּ כִּמָּה בְּתֵי דִינִים שֶׁלֹּא יַעֲכֹב דִּינֵים שֶׁל הַחוּטָאִים. דּוּחָה
הַגְּמָרָא: וְהָאֲמֵר רַב הִסְדָּא, לֹא שְׁנֵי הִלְכָה זֶה שֶׁאֵין דִּינֵים שְׁנֵים בְּיוֹם
אֶחָד, אֲלֵא כֹּאשֶׁר כֵּל אֶחָד מֵהֶם חָטָא דְּבִדְבַר אַחֵר וְהֵם נִידוּנִים
לַהֲרַג בְּמִיתָה מִיתוֹת שְׁנוֹנוֹת, שֶׁאֵז צָרִיךְ לִיתֵן טַעַם וְסִבָּרָא לְכֹל דִּין
בְּיוֹם עֶצְמוֹ, וְהוֹשִׁיעִין שְׁמִחוּתָם מֵיַעַת הוֹמָן לֹא יַעֲנִינוּ הַדִּינִים הַטֵּב
בְּטַעֲמִים שֶׁכֵּבֵל דִּין. אֲבָל כֹּאשֶׁר שְׁנֵיהֶם נִידוּנִים עַל אוֹתָהּ עֲבִירָה,
וְדִינֵם לִיְהִרַג בְּמִיתָה אֶחָת, דִּינֵין אֶת שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁבְּאֹפֶן זֶה
יַעֲנִינוּ הַטֵּב בְּדִינֵם לְפִי שֶׁהִנְדִּינוּ בְּשְׁנֵיהֶם שׁוּה. וְאִם כֵּן לִמָּה הוּצָרְךְ
לַחֲלֹק לְכִמָּה בְּתֵי דִין כְּדִי לְדוֹן אֶת הָעוֹבְדִים לְבַעַל פַּעוֹר, הֲלֹא
כּוֹלָם עֲבִירָה אֶחָת וְדִינֵם שׁוּה.
מֵבֹאֵר הַגְּמָרָא: אֲלֵא הַטַּעַם שֶׁהוּצָרְכוּ לְכִמָּה בְּתֵי דִין, בְּרִי שִׁישׁוֹב
חֲזוֹן אֶת מִשְׁפָּט – שִׁיפָס כְּעוֹס שֶׁל ה' מַעַל עַם יִשְׂרָאֵל לְפִי
שִׁירָאָה שְׁכוֹלָם עֲסוּקִים לְפָנָם לְכַבּוֹדוֹ הַלְוֵעִישׁ אֶת הַחוּטָאִים.
שֵׁנִי בִּמְשֻׁנָּה: דִּינֵי מְמוֹנוֹת גּוֹמְרִין בּוֹ בְּיוֹם בּוֹ בֵּין לִזְכוֹת וּבֵין
לַחֲבוּבָה. אִךְ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת גּוֹמְרִים בְּאוֹתוֹ יוֹם רַק לִזְכוֹת, אֲבָל אִם
הֲרִינּוּ נוֹטָה לַחֲבוּבָה מִמִּתְנִים מִלְּגִמְרוֹ עַד לִמְחָר, שְׁמָא בְּלִילָה יִמְצָאוּ
הַדִּינִים סִבָּרָא לִזְכוֹתוֹ. מְבֹרֵרֵת הַגְּמָרָא: מִנְּהֵי מִלִּי – מִזְדִּיכֵן
לְמִדִּים שְׁדִינֵי נִפְשׁוֹת אֵין גּוֹמְרִים לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ יוֹם. הַגְּמָרָא
מְבִיאָה מִקּוֹר אֶחָד לִכְךָ: אֲמֵר רַבִּי חֲנִינָא, דְּאֲמֵר קָרָא (ישעיה א כא)
'מִלְאֲתִי מִשְׁפָּט צָדֵק לֵין בָּהּ וְעֵתָה מִרְצָחִים', וְכוֹוֹנֵת הַפְּסוּק
שֶׁבְּתַחֲלִילָה הִיוּ מְלִינִים דִּינֵי נִפְשׁוֹת עַד לִמְחָר כְּדִי לַהֲפֹךְ בּוֹכּוֹתוֹ שֶׁל
הַנִּידוֹן, וְעֵתָה שֶׁאֵין עוֹשִׂים כֵּן אֲלֵא מִמְּהִירִים לַגְּמֹר אֶת הַדִּין
לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ יוֹם, הֲרִי הֵם קְרוִיִּים 'מִרְצָחִים'. וּמוֹכַח שֶׁאֵין לַגְּמֹר
אֶת הַדִּין לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִקּוֹר אַחֵר לִכְךָ:
וְרַבָּא אֲמֵר, לְמִדִּים זֹאת מִהָבָא, שֶׁנִּאֲמַר (שם א י) 'לְמָדוּ הַטֵּב דְּרִשׁוּ
מִשְׁפָּט אֲשֶׁר הָמוּיִן, וְכוֹוֹנֵת הַפְּסוּק, אֲשֶׁרִי – חֲזוֹק אֶת יְדִיו שֶׁל דִּין
שְׁמִיחָמִין וְשִׁמְשִׁהוּ אֶת דִּינוֹ וְלֹא מִמְּהָר לַגְּמֹר לַחֲבוּבָה בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם.
שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְאֵיךְ – רַבִּי חֲנִינָא מְדוּעַ לֹא לְמַד כֵּן מִהַפְּסוּק
'אֲשֶׁרִי הָמוּיִן' שֶׁהִבִּיא רַבָּא. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: הוּא סוֹבֵר שְׁכָךְ נִדְרֵשׁ
הַפְּסוּק, 'אֲשֶׁרִי הָמוּיִן' – חֲזוֹק אֶת הַנְּגוּל וְלֹא חוּמִין – וְלֹא אֶת הַגּוּזֵל,
וְהֵינּוּ שֶׁהַפְּסוּק נִצְרָךְ לְמַדְנוֹ שְׁנֵים תַּחֲלִילָה בְּתַבִּיעַת הַתּוֹבַע
וְאַחֵר כֵּךְ בְּתַבִּיעַת הַנְּתַבַּע, כְּגוֹן מְלוּה הַתּוֹבַע אֶת הַלוֹה עַל חוּבוֹ
וְהַלוֹה טוֹעֵן שֶׁהִנִּיחַ מִשְׁכָּן אֲצֵל הַמְּלוּה הוּא אֲבָדוֹ, דִּינֵים תַּחֲלִילָה

סנהדרין. אחד דיני ממונות – פרק רביעי דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצו רש"י תוספות

אבל במיתה אחת דנין. והא דחגי בתוספתא אין דנין שנים ביום אחד אפי' נוף ונאפת בפרק נגמר הדין (לקמן דף מו.) מוקמי לה בבת כהן ובעלה דהיא בשריפה ובעלה בחנק;

אשרו חמוץ ולא חומץ. פ"ה לכדרשין בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק דף מה ושם) מניין שנוקטין לתובע תחלה כגון שחובע את חבירו שהלווה מנה ואינו משלם וזה משיבו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נוקטין לתובע תחלה עד שיהא ממנו ביד ואח"כ נוקטין לדין משכון וצ"ל שיש שטר למלוה דלא מדמינן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתך דא"צ לפרוע בעדים ואע"ג דאטרוח ב"ד תרי זימנין לא מטרדינן כדאמר בפ' המקבל (ב"מ ד' ק.) בההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין חסדא ומלוה אמר 'ו' ולוה אמר ב' ומסיק ותיבא דקדים מלוה ואכל פירי דג' שנין לא מפקינן מיניה משום דאטרוח בי דינא שתי זימני לא מטרדינן התם היינו טעמא כדמסיק מילתא דעביד לאילגולי אבל הכא משום דברים בעלמא דקאמר לוח לאישתמוטי לא שבקינן מלחוציא מידו מיהו תימה דהכי דמי אמר שיש לו עדים מזומנין ללוה או שטעון דבתרי ל' יום יביא עדים נמתיין ליה דאפי' שואל זמן לפרוע יחבינן ליה זמן ל' יום ואי טוען שיביא עדים לאחר ל' יום בלא קרא נמי לא צייתין ליה ותיבא דזיילי ניכסי קאמר התם דנוקטין לנתבע תחלה ואמאי וכי מיתניו לאחר שנה או שנתים וצ"ל ולדחוק דאמר פלוגי ופלוגי היה שם וידוע בבורות וידוע דהכי הוא וריבא פירש דנוקטין לתובע תחלה פירוש היינו לקבל עדיו תחלה ונ"מ אם ימותו עדיו של נתבע או ילכו למדינת הים ותימא דלא גרע מהיבא דזיילי ניכסי וי"מ שזה תובע שחבל בו והנתבע אומר שיביא עדים היום או למחר משאר תביעות שיש לו עליו דנוקטין לתובע תחלה דק"ל בפרק החובל (ב"ק דף צא.) דאין נותנין זמן לחבלות: **לגמריה** לדיניה בשבתא. אע"ג דהנן בפ' שטיקין (ביצה דף לו.) אלו הן משום שבות לא דנין היינו דוקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לאסור מטעם זה שכתב בחבורה פטור הכא חשיב תיקון ודברי המחזיקין;

אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה נידא אפילו למיד' מקלקל בהבערה פטור דיש בה חילול שבת משום פתילה דאמר (יבמות דף ו) מה לי ביטול פתילה מה לי ביטול סממנים ובשאר חייבי מיתות נמי אפי' למיד' (כתובות ה) דמקלקל בחבורה פטור הכא חשיב תיקון דיש לו כפרה;

לאביו ולאמו. לאמו דרשי' לכהן גזיר ואע"ג דגזיר חמור דאין מיטמא לקרובים וכן הדין משמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי משום כהן הדין כיון דאיכא תרתי ועוד כהן הדין עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדאמרין בגזיר כהן ב' כהן גדול (דף מו:) **הרי'** שהיה הולך לשחוט את פסחו. פ"ה הרי' שהיה כהן גדול וגזיר הולך לשחוט את פסחו וקשה דפרקי' מיניה בפ' טבול פ"ה (ובזה"ל דף ק.) אעבודא דיוסף כהן כשמהו אשתו בע"פ וטימאיהו ומאי קשיא שאני הכא דאיכא מצות טובא ע"כ נראה לפרש דבדחולך לשחוט הפסח לכד איירי או למול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא גזיר וכן משמע מדלא קתני הרי' שהיה כ"ג גזיר הולך לשחוט את פסחו כדכתיב באחריני והא דחגי אמרת לא יטמא משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילא שיש בו כרת ועוד יש ליישב פ"ה הקונס' דאי' משום הולך לשחוט את פסחו לחוריה לא נמנע מלטמא כי הוי נמי בהדי' אחריני אין בכך כלום דלא נמי לכהן הדין כדפרישית לעיל דקדושתן קדושת עולם;

ותקח רצפה בת איה וגו'. אלמא מגולין היו לפי שחלוקין על העצים ואי משום לא תלין נבלתו וגו' הא שנינן לה ביבמות (דף עט.) מוטב תיעקר אות אחת בתורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שיהו הכל רואין אותן ושואלין מה טיבן של אלו הללו בני מלכים הם ופשוטו דים בגרים גרורים: חלק להם בתי דינים. והכי קאמר קח כל ראשי העם והולך אותם לבתי דינים

הרבה וידונו את עובדי העבירה והוקע אותם את המחזיקין מפני שצמדו לבעל פטור ועובד עבודה זרה בסקילה וכל הנסקלין נתלין כדאמרין (בארבע מיתות (דף סה.)) שאין ב"ד אחד הן שנים ביום אחד: **אלא** בשתי מיתות. הוא דאין דנין לפי שאין זו דומה לזו וצריך למצוא טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי' לאלקולי' שחט לא יחפשו ככל הצורך: **אבל** במיתה אחת. ועבירה אחת דנין: **אלא**. כדמובח קרא (במדבר כה) וישוב חרון אף וגו' כשהקב"ה רואה שכולם עוסקים בדבר ומקנאין לכבודו: **צדק** ילין בה. רגילין היו מתחלה לחלק את הדין כדי לצדקו ועתה כשאין עושים כן הרי הן כמרחצתי: **שחמץ** את דינו. משמא חטאו וזמניו כדי להוציא לאמיתו: **ואידך**. מיבעיא ליה להך דרשה דאמר בב"ק (דף מה: ע"ש) מנין שנוקטין לתובע תחלה כגון התובע את חבירו לדין שהלווה ואינו משלם וזה טעמו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נוקטין תחלה ב"ד לתביעת התובע עד שיהא ממנו בידו ואחר כך נוקטין לדין המשכון: **אשרו חמוץ**. החזיקין את הגזול ולא את הגזול: **כל תענית וכו'.** רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עניי העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך: **וה"מ**. במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול: **אבל** זווי וחשי' ושערי'. לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לה בן עד למחר: **דלא** חזו **טעמא**. היום לחובה ובעו למיעבד הלנת דין ונמצא גמור בשבת ואי אפשר כדמפרש דאין מיתת ב"ד דוחה שבת: **לדיני'** **במעלי' שבתא** ונגמריה כדח **בשבתא**. וכל זמן שלא נגמר הדין לא היה עינוי הדין וכל שעה מצפה להצלה אבל כשנגמר כל היום מצפה למיתה והוי עינוי הדין: **מינשי' לחו טעמיהו**. שנשאו ונתנו ודקדקו ביום ראשון: **ליבא דאינשי אינשי**. ליבא דאינשי לא כתבי ואף על גב שזכור לו ליסוד הטעם נשכח מלבו ישובו לטעמו ואין יכול ליישב כלל טעם הנון כבראשונה: **ותהא קבורת מת מצוה כו'.** ר"ל לאו אמתני' בעיא מר' יוחנן אלא בעלמא

וסדרה מסדרי הגמ' כאן משום דסופה לשאלו ותהא מיתת ב"ד דוחה שבת: **ולאחותו מה ת"ל**. גבי גזיר כתיב על נפש מת לא יבא ובתיב בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו וכולהו יתירי' ניהו דהא (מכל נפשות) משתמע ודרשין להו בספרי אביו מה תלמוד לומר הא לא בא אלא להוציא מת מצוה שמוטר ליטמא לו לאמו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטרך ולהתיר מת מצוה הא מאביו נפקא אלא להביא שאם היה זה גזיר כהן דיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מזדחיר ליטמא אלא לאמו ולשאר קרובים אבל מטמא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר שאם היה זה גזיר כהן גדול וקדושתו חמורה שאף בלא גזירות אסור ליטמא לקרובים אף על פי כן לאחיו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לגזיר גרידא לא לכהן הדין גזיר תניהו ענין לגזיר וכ"ג לאחותו מה תלמוד לומר הא ויהיה כ"ג גזיר והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו יטמא אבל מיטמא למת מצוה:

שבת שנהגית מפני העבודה. הקשה הר"ר יעקב דאורליינ'ש ונימא דיו מה עבודה לא מדיחא אלא בשב ואל תעשה אף שבת לא תדחה אלא בשב ואל תעשה ולמאן דלית ליה דיו ו'ק דף כה. ושם) היכא דמפריך קל וחומר ניהא וי"ל מ"מ איכא ק"ו דהשתא ומה עבודה שהיא קלה דוחה שבת קבורת מת מצוה לא כ"ש דלכל הפחות לא

גרע מעבודה הוא דאמר בסוף פרק כיצד הרגל (שם) ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר שהוא חייב אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם ואמרין דיו מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק ואמאי לא אמרין ומה שן ורגל הקל משלם בחצר הניזק נזק שלם קרן חמור וי"ל דשני הכא כיון דגוף העבודה נדחית מפני מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה וזימנן בשום מקום: **רציחה** תוכית. וא"ת וליעבר ק"ו ממילה ולא מצו פריך מרציחה וי"ל מ"מ וזה מצו למימר רציחה תוכית כי היכי דרציחה לא דחיא שבת אף על פי שדוחה את העבודה דרציחה שבת ה"ז קבורת מת מצוה לא תדחה שבת אף על פי שראינו את המילה דחיה שבת:

שנאמר מעם מזובחי. ואפי' אין שם כהן ראוי לעבוד את העבודה נידחית וא"ת דמה שרציחה דוחה את העבודה לאו משום דרציחה דוחה את העבודה אלא משום דגברא לא חוי כדאמרין (ברכות דף לב.) כהן שדרג את הנפש לא ישא כפי שנאמר (ישעיה א) ידיכם דמים מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחיך חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועד י"ל דשני נשיאות כפים לפי שדרג בידי ואין קטיגור נעשה סיגור כדכתיב בההוא קרא ובפרישכם כפיכם אעלים עיני וגו':

מושבות מה ת"ל. והא דדרשי' בספ"ק דשבת (ד' כב.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד היינו משום דכתיב מושבותיכם ולא כתב מושבות וכי תימא כוליה לחכי הוא דאתא אי"כ לכתוב בכל גבולכם אלא מדכתיב לשון מושבות דרשינן ב"ד וא"ת כוליה לב"ד ולהדיא דשבת הוא דאתא ומנא ליה לרבי יוסי ללא ולרבי נתן לחלק וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם דהוא דרשינן ב"ד והדיא דשבת אבל אתה עושה מלאכה במדורת בית המוקד:

אמר אבי השתא דאמרת. וא"ת ולאבי נילף מת מצוה מק"ו דיש לקש כיון דליכא למימר רציחה תוכית וי"ל היינו דקאמר אבי היכי פשיטא לר' יוחנן למימר רציחה תוכית שדוחה את העבודה הא איכא למימר שאין דוחה מקל וחומר ואם כן דורא קושין לדוכתן קשיא דר"ל: **אין** רציחה דוחה אותה. וא"ת ונימא דיו ומה רציחה אינה דוחה שבת בקום ועשה אף עבודה לא תדחה בקום ועשה אבל שב ואל תעשה דחיא שפיר ולמאן דלית ליה דיו היכא דמפריך קל וחומר ניהא:

לא תהא רציחה. רבא נמי פשיטא ליה דלא מצו למימר הכי דא"כ לא מיתוקם מעם מזובחי אלא קאמר לאביי אי בתר ק"ו אולת לאקשו' לרבי יוחנן ומפקן ליה לקרא מקרבן ציבור אי"כ גם בקרבן יחיד לא מיתוקם אלא ודאי לא אמרין קל וחומר:

ושמע שמת לו מת. קרוב: יכול ישמא אמרת לא ישמא. דהא נזיר הוא וכתיב (ויקרא כא) על נפשות וגו' ואורן דברים הוא לשון המשנה זו יכול אף מת מצוה כן ת"ל ולאחותו דלא איצטריך אלא להאי וללמד אע"פ שיש עליו קדושה הרבה ועסקי מצוה לאחותו הוא דהוזייר הכתוב שלא ליעטא אבל מיטמא למת מצוה:

רציחה תוכית שדוחה את העבודה. דכתיב מעם מזובחי תקחנו למות שאם היה כהן רוצע ורוצה לעבוד מבין אונות לידן בב"ד ובלבד שלא יורידוהו מעל המזבח ממש אם כבר התחיל דכתיב מעם מזובחי ולא מעל: **כבר פסקה.** דלא דחיא שבת: מה ת"ל. הא ס"ד דאהבערה קאמר מה ת"ל הא כתיב (שמות ב) לא תעשה כל מלאכה: ופרכין מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו ב'. ללא יצאת מכלל שאר המלאכות לומר לך שאין בה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא: לחלק יצאת. מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא שלא תאמר עשאו לכל המלאכות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת לכך יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר ק"ו מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה שהרי הוזייר עליה לאו בפני עצמה אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה: מושבות קא קשיא ליה. לתנא ועלה קאמר מה ת"ל כל היכא דכתיב מושבותיכם בא ללמד בכל מקום שאתם יושבין ולהביא חרזה לארץ: חובת הגוף היא. חובה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע כגון מצות שביעית ולא על פירות קרקע כגון ערלה וכלאים ותרומות ומעשרות ותנן בפ"ק דקידושין (דף לו:) כל מצוה התלויה בארץ כלומר על הקרקע ופירותיו אינה נוהגת אלא בארץ וכל שאינה תלויה בקרקע בין בארץ בין בחול ידליף מצי': **שומע אני.** והומת בין בחול בין בשבת דתיית' לך מק"ו מעבודה כדאמרין לעיל: **או אינו אלא אפילו מיתת כ"ד.** במשמע חילול והא מה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת דק"ו פריכא הוא דאיכא למימר קבורת מת מצוה תוכית שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת: **או אינו אלא אפי' בשבת.** קאמר והומת דק"ו לאו פריכא הוא דהאי דקא אמרת מקבורת מת מצוה היא גופה תיקשי לן ונימא דתידידי שבת מק"ו מעבודה ת"ל מושבותיכם והכי מפרש לה בפ"ק דיבמות: והוי אלה לכם. בפרשת רוצחים כתיב גבי מיתות ב"ד: **ואמר רחמנא לא תבערו.** אפי' לשריפת מיתת ב"ד: **השתא דאמרת.** מלא תבערו ואין רציחה דוחה שבת על כרחיך מהשתא אין רציחה דוחה עבודה מק"ו: **אמר רבא.** אי האי ק"ו אתיא למישרש וו לא מיתוקם מעם מזובחי דאי בקרבן יחיד הא איכא למישרש נמי ק"ו שנדחה מפני קרבן יחיד דקסבר גרמין ונדרות קריבין ביוני:

אין

מה

אולת לאקשו' לרבי יוחנן ומפקן ליה לקרא מקרבן ציבור אי"כ גם בקרבן יחיד לא מיתוקם אלא ודאי לא אמרין קל וחומר:

ומה

צריך האדם לשפוט את עצמו כיצד תהיה הנהגתו. . בכל רמ"ח אברי הגוף.

סנהדרין דף לה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (לים ראשון) קצט

קרבן חטאת על הבערה בפני עצמה, שהרי הוזהרה עליה תורה
באיסור בפני עצמו, כך כל שאר מלאכות יהיו חלוקות זו מזו ועל
כל אחת יהיה חיוב בפני עצמה. שאם עשה את כל שלשים ותשע
אבות המלאכות של שבת בהעלם אחד (בשכחה אחת), חייב
שלשים ותשע חטאות. שלולי שחילקה תורה לא היה חייב עליהם
אלא חטאת אחת, כמו אם עשה את אותה המלאכה כמה פעמים
בהעלם אחד, שאינו חייב אלא חטאת אחת. וכיון שמבואר
בברייתא שהפסוק 'לא תבערו אש' נצרך, אם כן מה שאל תנא דבי
רבי ישמעאל מה למדים מפסוק זה.
הגמרא מבארת את דברי תנא דבי רבי ישמעאל באופן אחר: **אֵלָא**
אִמְרַי רַבָּא, תַּנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, תִּיבַת 'מוֹשְׁבֹת' שְׁהוּזְכְּרָה
בַּפְסוּק קִישִׁי לִיה. שְׁהָרִי נֶאֱמַר בַּפְסוּק (שמות לה א) 'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ
בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם' וְקִשְׁתָּ, תִּיבַת 'מוֹשְׁבֹת' מִהַ תִּלְמֹד לֹאֲמַר – מֵה
בִּיאָה לְלַמְדִּינָה, וְכִי בִּיאָה לְלַמֵּד כְּמִשְׁמַעָה שְׁהָאִיסוּר נוֹהֵג בֵּין בֶּאֱרִץ
וּבֵין בְּחוּץ לֶאֱרֶץ, הֲלֹא מִכְּדִי 'שִׁבְתָּ', חֹזֶכֶת הֵנוּף הִיא – מִצוּה
שְׁחֹבֶתָה עַל הָאָדָם וְאִינֶה תְלוּיָה בֶּאֱרֶץ, וְכָל מִצוּה שְׁהִיא חֹזֶכֶת
הֵנוּף, נוֹהֶגֶת 'יֵישׁ לְקִימָה' בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בֵּין בְּחוּץ לֶאֱרֶץ, וְאִם
כֵּן 'מוֹשְׁבֹת' דִּכְתָּב רַחֲמֵינָא לָמָּה לִּי, הֲרִי גַם בְּלֹא תִיבֹת 'בְּכָל
מִשְׁבְּתֵיכֶם' אֲנִי יוֹדְעִים שְׁמִצּוּהָ זֹו נוֹהֶגֶת גַּם בְּחוּץ לֶאֱרֶץ, וְעַל כֵּךְ
הִשְׁיבֹו בְּבִרְיָתָא: מִשּׁוּם 'בְּשֶׁם' וְכִשּׁוּם אִמְרַי תִּלְמִיד אֶחָד
לִישִׁב, לִפְיָ שְׁנָאֲמַר גְּבִי מִיתָת בֵּית דִּין (דברים כב כב) 'כִּי יִהְיֶה בָּאִישׁ
חֲטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְהוּמָת, פִּסּוּק הֵו יִכּוֹל לְהַתְבָּאר כְּמִשְׁמַעָה אוֹפְנִים.
אִפְשָׁרוּת אַחַת, שְׁלֹשֻׁם עַם מִהִקְל וְחוּמָר מִעֲבֹדָה בְּשִׁבְתָּה לְעִיל
שֶׁאִפְשָׁר לְהוֹרֹג בֵּין בְּחוּץ לֶאֱרֶץ בֵּין בְּשִׁבְתָּ, וְהָא מֵה אֲנִי מְקַנֵּים – וְאִימָתִי
יִתְקִים הַפְסוּק הָאֲמוֹר גְּבִי שֶׁבַת 'מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת' (שמות לא יד)
שֶׁמִּלְמַד שֶׁאִסוּר לְחַלֵּל אֶת הַשְּׁבֵת, זֶה יִתְקִים רַק בְּשִׁבְתָּ מְלָאכֹת –
בְּמִי שֶׁעָשָׂה סֵתֶם מְלָאכָה בְּשֶׁבַת, חֵזֶק מִמִּיתָת בֵּית דִּין שְׁבוּה מוֹתֵר
לְחַלֵּל אֶת הַשְּׁבֵת. אִי אֲיִנֹּו אֵלָא – אוֹ אִפְשָׁר לֹמַר לְהִיפֵךְ, שֶׁהַפְסוּק
'מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת' מִלְמַד אֲפִילוֹ עַל מִיתָת בֵּית דִּין שֶׁאִסוּר
לְעִשְׂוֹתָה בְּשֶׁבַת, וְהָא 'מִתָּוִי אֲנִי מְקַנֵּים אֶת הַפְסוּק 'כִּי יִהְיֶה בָּאִישׁ
חֲטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְהוּמָת, שְׁבִית דִּין הוֹרֵגִים אֶת הַמְּחֻזְבִּים מִיתָה, רַק
בְּחוּץ לֶאֱרֶץ, אֲבָל לֹא בְּשִׁבְתָּ, וְאִף שְׁמִצּוּהָ שְׁעֹבֶדָה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, אִין
לְלַמֵּד מִכָּךְ בְּקַל וְחוּמָר שְׁמִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אֶת הַעֲבֹדָה
תְּדוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, מִשּׁוּם שֶׁאִפְשָׁר לְפָרוֹךְ, שְׁקֹבֶרֶת מֵת מִצוּה
תּוֹכִיחַ שְׁעַל אִף שְׁדוּחָה אֶת הַעֲבֹדָה אִינֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת. אִי
אֲיִנֹּו אֵלָא – אוֹ אִפְשָׁר, שְׁכִינִן שְׁלֹא מִצִּינוּ מְפֹרָשׁ שְׁקֹבֶרֶת מֵת
מִצוּה אִינֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, וְשִׁמָּה אִף זֶה עֲצֻמוּ יִכּוֹל לְהַלְמֹד בְּקַל
דוּחָה מִעֲבֹדָה שְׁקֹבֶרֶת דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, אִין זֶה וְפִירָכָה עַל הַקַּל
וְחוּמָר שְׁמִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, וְנִמְצָא שֶׁהַפְסוּק 'וְהוּמָת'
מְדַבֵּר אֲפִילוֹ בְּשִׁבְתָּ וּמוֹתֵר לְבֵית דִּין לְהוֹרֹג בְּשֶׁבַת. וְכִינִן שְׁמִפְסוּק
זֶה אִין אֲנִי יוֹדְעִים אִם מִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, צָרִיכִים
לְלַמֵּד דִּין זֶה מִמְּקוֹם אַחֵר, לִכְךָ תִּלְמֹד לֹאֲמַר – מִלְמַדְנֹו הַכְּתוּב
בְּמָה שְׁנִאֲמַר גְּבִי שֶׁבַת (שמות לה א) 'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם,
וְלִחְלֹן – בְּהַמְשָׁךְ הַפְסוּקִים גְּבִי הוֹרֵצִים בְּמוֹד שְׁמִיתָתָה עַל יְדֵי
בֵּית דִּין הוּא אִוְמָר (במדבר לה כט) 'וְהָיוּ אֵלֶיךָ לְחֶקֶת מִשְׁפָּט
לְדוֹרוֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם, לְכֹר לְלֹמֵד לֹאֲמַר, שִׁישׁ לְהַעֲמִיד גַּם בְּחוּץ
לֶאֱרֶץ בֵּית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה דִּינִים שִׁידוּנֹו דִּינִי נִפְשׁוֹת.
וְתִיבֹת 'בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם' הַכְּתוּבוֹת בְּשֵׁנִי הַפְסוּקִים יֵשׁ לְדַרְשׁ
בִּגְזִירָה שׁוּה, מֵה תִיבַת 'מוֹשְׁבֹת' הָאֲמוֹר לִחְלֹן – גְּבִי פִרְשַׁת
רֹצְחִים הַכוּנוֹה לְמוֹשֵׁב 'בֵּית דִּין, אִף תִּיבַת 'מוֹשְׁבֹת' הָאֲמוֹר בָּאִין
– גְּבִי אִיסוּר הַבְּעֵרָה בְּשֶׁבַת הַכוּנוֹה לְבֵית דִּין, וְכִינִן דָּאֲמַר רַחֲמֵינָא
'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם' בְּיוֹם הַשְּׁבֵת' הֲרִי לִנֹּו שֶׁאִף מִיתָת
שְׁרִיפָה בְּבֵית דִּין אִינֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, וְכִאֲכָן לְלַמֵּד מִלֵּת
הַמִּיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁאִינֶם דוּחִים אֶת הַשְּׁבֵת. וְהוּוּ חִידוּשׁוֹ שֶׁל תִּנָּא
דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שְׁמִיתָת 'מוֹשְׁבֹתֵיכֶם' לְמַדִּים שֶׁאִין מִיתָת בֵּית
דִּין דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת אִף שְׁהִיא מִקוֹם מִקְל וְחוּמָר לֹמַר הַפּוֹךְ.
אַחֵר שְׁהוֹכַח שֶׁאִין מִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת, הַגְּמָרָא מְבִיאָה
מִחְלוקָת אִם יֵשׁ לְלַמֵּד מִכָּךְ שְׁעֹבֶדָה בִּקְרָבָן צִיבּוֹר אִינֶה נִדְחִית
מִפְּנֵי מִיתָת בֵּית דִּין: אִמְרַי אֲבִי, הִשְׁתָּא דָאֲמַרְתָּ שְׁמַהפְסוּק 'לֹא

וְשִׁמְעַי שְׁמִית לֹו מֵת מִקְרֹבִיו, וְכָל הֵיית לֹמַר שִׁמְעָא לֹו כְּדִי
לְקַבְּרֹו, אֲמַרְתָּ, וְדֹאִי לֹא יִשְׁמָא, שְׁהָרִי אֲפִילוֹ נִזִּיר שֶׁאִינוּ כְּהָן גְּדוֹל
וְכִהָן גְּדוֹל שֶׁאִינוּ נִזִּיר אִסוּר לֹו לִטְמֵא לְקְרֹבִיו, וְכָל שְׁכָן נִזִּיר כְּהָן
גְּדוֹל שְׁעוֹסֵק בְּמִצְוֹת חֲשׁוֹבוֹת שֶׁאִסוּר לֹו לִיבְטֵל מִן הַמִּצְוֹת
וְלִטְמֵא לְקְרֹבִיו. וְכִינִן שְׁכָן, וְכָל הֵיית לֹמַר בְּשֶׁם שְׁאִינוּ מִשְׁמָא
לְאַחֵרוֹתָיָהוּ בְּךָ אֲיִנֹּו מִשְׁמָא לְמַת מִצְוָה, תִּלְמֹד לֹאֲמַר – מִלְמַדְנֹו הַכְּתוּב
בְּיִתְרוֹ תִיבַת 'וְלֹאֲחֵיוֹת', אֲבָל שְׁדוּקָא לְאַחֵיוֹת (וְכָן לְשֹׁאֵר הַקְרֹבִיִּים)
הוּא דָאֲיִנֹּו מִשְׁמָא, אֲבָל מִשְׁמָא לְמַת מִצְוָה, וְאִין זֶה כָּל שְׁכָן הַקְּבֹוֹרָה
גַּם יִבְטֵל מִמִּצְוֹת אַחֲרוֹת שְׁעוֹסֵק בָּהֶם, כְּמוֹן עֲבוֹדַת הַקְּרֹבָת הַפְּסָח,
וְנִמְצָא מְבֹאֵר שְׁמַת מִצְוָה דוּחָה אֶת עֲבוֹדַת הַקְּרֹבָנוֹת.
מִמְשִׁיךְ יִרֵשׁ לְקִישׁ אֶת דְּרֹשֶׁת הַקַּל וְחוּמָר: כִּינִן שְׁמִצּוּהָ שְׁמַת מִצְוָה
דוּחָה עֲבוֹדָה, יֵשׁ לְלַמֵּד מִכָּךְ בְּקַל וְחוּמָר שֶׁאִף אֶת הַשְּׁבֵת יִדְחָה,
שְׁכָן אִם עֲבוֹדָה הַחֲמוּרָה שְׁדוּחָה שְׁבֵת קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דוּחָה
אוֹתָהּ, 'שִׁבְתָּ' הַקַּל שְׁהִיא יִנְדְּחָתָה מִפְּנֵי עֲבֹדָה, שְׁהָרִי בְּשֶׁבַת
מִקְרִיבִים קְרִבְנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲיִנֹּו דִין – אִין זֶה כָּל שְׁכָן שְׁתֵּתָהּ
קְבוּרַת מֵת מִצְוָה הַחֲמוּרָה יוֹתֵר מִעֲבֹדָה דוּחָה אוֹתָהּ – אֶת הַשְּׁבֵת.
רַבִּי יוֹחָנָן דוּחָה קַל וְחוּמָר זֶה: אִמְרַי לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לִרְיֵשׁ לְקִישׁ,
רִצִּיחָה 'מִיתָת בֵּית דִּין תּוֹכִיחַ שֶׁאִין לְלַמֵּד מִן הַקַּל וְחוּמָר, שְׁכָן
מִצִּינוּ בְּהַ שְׁדוּחָה אֶת הַעֲבֹדָה וְאִינֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת – עַל אִף
שְׁמִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אֶת הַעֲבֹדָה, שְׁהָרִי אִם הִנִּידוֹן לְמִיתָה הִיָּה
כְּהָן וְרוּצָה לְעֵבֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין לְדוֹנוּ
בְּמִיתָה, שְׁנִאֲמַר (שמות כ יד) 'מִעַם מוֹבְחֵי תִקְּחוּנֹו לְמוֹת, מִכָּל הָאָדָם
אִין מִיתָה זֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת וְכִפִּי שִׁיבּוֹאֵר לְחֹלֶן, אִם כֵּן הוּא הוֹרֵג
קְבוּרַת מֵת מִצְוָה עַל אִף שְׁדוּחָה אֶת הַעֲבֹדָה מִכָּל מְקוֹם אִין זֶה
מִלְמַד שִׁידְחָה גַּם אֶת הַשְּׁבֵת.
הַגְּמָרָא מְבִרֵּרֵת מִדּוּעַ מִיתָת בֵּית דִּין עֲצֻמָּה אִינֶה דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת.
שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: רִצִּיחָה גּוֹפָה – מִיתָת בֵּית דִּין עֲצֻמָּה תִרְחָה אֶת
הַשְּׁבֵת, שְׁכָן יֵשׁ לְלַמֵּד זֹאת מִקְל וְחוּמָר, וְהָא עֲבֹדָה הַחֲמוּרָה בְּכָךְ
שְׁדוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת מִכָּל מְקוֹם רִצִּיחָה 'מִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אוֹתָהּ,
כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל שְׁכֹוֹן שְׁנִתְחַבֵּי מִיתָה וְכִפִּי לְמַתָּה לְעֵבֹד נוֹטִילִים
אוֹתוֹ מִשֶּׁם אִף שֶׁאִין כְּהָן אַחֵר שִׁיכּוֹל לְעֵבֹד בְּמִקְוֹמוֹ וּמִחֲמַת כֵּן
הַעֲבֹדָה תְּדוּחָה, שְׁנָאֲמַר (שמות כא יד) 'מִעַם מוֹבְחֵי תִקְּחוּנֹו לְמוֹת',
שְׁבֵת שְׁדִינֶה קַל מִעֲבֹדָת הַמִּקְדָּשׁ שְׁהָרִי יִנְדְּחָתָה מִפְּנֵי הַעֲבֹדָה, אֲיִנֹּו
דִין – אִין זֶה כָּל שְׁכָן שְׁתֵּתָהּ רִצִּיחָה 'מִיתָת בֵּית דִּין דוּחָה אוֹתָהּ.
מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרַי רַבָּא, כְּכָר פְּסָקֵה וְקַבֵּעַ דִּין תַּנָּא דְּבִי רַבִּי
יִשְׁמַעְאֵל – תִּנָּא מְבִית מְדֹרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שֶׁאִין הִרִיגַת בֵּית
דִּין דוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת. דְּתַנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, נִאֲמַר בְּתוֹרָה (שמות
לה א) 'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבֵת', מֵה תִלְמֹד לֹאֲמַר
– מֵה פְּסוּק זֶה בֹא לְלַמְדִּינוּ.
דְּנָה הַגְּמָרָא בְּדִבְרֵי: בְּתַחֲלִילָה סִבְרָה הַגְּמָרָא שְׁכוּנוֹתוֹ לֹמַר שְׁלֹא
צָרִיךְ כָּלֵל אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה לְלַמֵּד שֶׁאִסוּר לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּשֶׁבַת, כִּינִן
שְׁכֹבֵר נִאֲמַר (שמות כ ט) 'יוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֵת וגו' לֹא תַעֲשֶׂה כָל
מְלָאכָה, וְהַבְעֵרָה הִיא בְּכָלֵל שֶׁאֵר מְלָאכֹת הָאִסוּרוֹת. שׁוֹאֵלֵת
הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ הִקְשָׁה, מֵה תִלְמֹד לֹאֲמַר, הֲלֹא וְדֹאִי הַפְּסוּק 'לֹא
תִבְעְרוּ אֵשׁ' נִצְרָר, שְׁהָרִי אִי 'אִסוּר לְרַבִּי יוֹסִי, הֲלֹא הוּא סוֹבֵר
שְׁלֵלָא יִצָּאת – הַפְּסוּק שֶׁל 'הַבְּעֵרָה' יִצֵּא לְהַכְתֵּב כְּדִי לְלַמְדִּנוּ שִׁישׁ
בְּכָךְ רַק לֹא. וְאִי 'אִסוּר לְרַבִּי יוֹסִי, הֲלֹא הוּא סוֹבֵר שֶׁהַפְּסוּק לְחֹלֶן
יִצָּאת, כִּפִּי שִׁיבּוֹאֵר בְּבִרְיָתָא לְחֹלֶן, וְאִינוּ מִיּוֹתֵר לְדַרְשׁוֹת אַחֲרוֹת.
מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת הַבְּרִייתָא שְׁנַחֲלֹק בֶּה רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי תַנּוּן:
בְּתַנָּא בְּבִרְיָתָא, נִאֲמַר בְּתוֹרָה (שמות כ ט) 'יוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֵת וגו'
לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה' וְאִף הַבְּעֵרָתָה אֵשׁ הִיא בְּכָלֵל הַמְּלָאכֹת
הָאִסוּרוֹת, וְשׁוֹב הוֹסִיפָה הַתּוֹרָה וְכַתְּבָהּ (שמות לה א) 'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ
בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבֵת', וְנַחֲלֹק הַתְּנָאִים בְּדִבְרֵי, לִשְׁם מֵה
מְלָאכָת הַבְּעֵרָה יִצָּאה מִכָּלֵל הַמְּלָאכֹת וְנִכְתְּבָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה. לְלֹא
יִצָּאת, דְּבִרְיָ רַבִּי יוֹסִי – רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר שֶׁהַפְּסוּק בֹא לְלַמֵּד שְׁמִלְאכַת
הַבְּעֵרָה יֵשׁ בֶּה רַק אִיסוּר 'לֹא תַעֲשֶׂה', וְאִינֶה כְּשֹׁאֵר הַמְּלָאכֹת
שְׁבִימִיד עוֹנֵשׁוּ כְּרִת וְכִשִּׁישׁ גַּם עֲדִים וְהַתְּרָאָה עוֹנֵשׁוּ בְּסִקְלָה. רַבִּי
יִתְנָן אוֹמַר, לְחֹלֶן יִצָּאת – מְלָאכָת הַבְּעֵרָה יִצָּאה מִכָּלֵל שֶׁאֵר
הַמְּלָאכֹת לְלַמְדִּנוּ, שֶׁאִם עָשָׂה כְּמֵה מְלָאכֹת בְּשֶׁבַת, כְּשֶׁם שְׁחִיב

שהיה חבירו של יהושע בתורה, ואם כן אף שבגדולה לא היה
 כמותו, בתורה הרי אלעזר היה כמותו. שואלת הגמרא: והא
 פתחם אחר שמתו יהושע ואלעזר, שהיתה בו תורה וגדולה יותר
 מכל ישראל. משיבה הגמרא: הוּן זקנים שהיו שוים לו בגדלותם
 בתורה, ואם כן לא היה אחד שהיה יותר מכל ישראל בתורה.
 שואלת הגמרא: והא הוּן שאול, שהיה גם מלך וגם גדול בתורה.
 משיבה הגמרא: בימיו הוּן גם שמואל הנביא שהיה גדול בתורה
 יותר משאול. מוסיפה הגמרא לשאול: והא נח נפשיה – הרי
 שמואל נפטר בחיי שאול ואם כן לאחר ששמואל נפטר היה שאול
 לבדו שהיה בו תורה וגדולה יותר מכל ישראל. מיישבת הגמרא:
 פולחו שניה קאמרינן – שכשאמרו שלא היה עוד מי שהיה בו
 תורה וגדולה במקום אחד, הכוונה שבכל שנותיו, מתחילת
 גדולתו ועד פטירתו, היה גדול מכל ישראל בתורה ובגדולה, שכן
 היה במשה וברבי, ואילו שאול אף שאחר מות שמואל לא היה
 כמותו, אך בתחילת גדולתו היה שמואל קיים שהיה גדול ממנו
 בתורה. שואלת הגמרא: והא הוּן דוד שהיה בו תורה וגדולה
 במקום אחד. משיבה הגמרא: הוּן בדורו גם את עירא הנאירי
 שהיה גדול מדוד בתורה. שואלת הגמרא: והא נח נפשיה – הרי
 עירא היאירי נפטר בימי דוד, ואם כן אחר מותו לא היה כדוד.
 משיבה הגמרא: פולחו שניה קאמרינן – כוונת המאמר כמבואר
 לעיל שלא היו אחרים שבכל שנות גדלותם לא היה כמותם.
 שואלת הגמרא: והא הוּן שלמה המלך. משיבה הגמרא: הוּן בזמנו
 גם את שבעה בן גרא שהיה גדול בתורה יותר משלמה. שואלת
 הגמרא: והא קנאליה – הרי שלמה הרגו ואם כן לאחר מותו לא היה
 כשלמה. משיבה הגמרא: פולחו שניה קאמרינן – כבר אמרנו
 שהכוונה שלא מצינו מי שבכל שנות גדולתו לא היה כמותו.
 שואלת הגמרא: הא הוּן חזקיה שהיה מלך וגם לימד את כל
 ישראל תורה. משיבה הגמרא: הוּן שבעה שהיה גדול מחזקיה.
 והא איקביל – הרי שבנא נהרג בחיי חזקיה, ואם כן אחר מותו לא
 היה כחזקיה בתורה ובגדולה. משיבה הגמרא: פולחו שניה
 קאמרינן – כבר אמרנו שהכוונה שלא מצינו מי שבכל שנות
 גדולתו לא היה כמותו. שואלת הגמרא: והא הוּן עזרא. משיבה
 הגמרא: הוּן נחמיה בן חפציה שהיה יותר מעזרא בגדולה.
 אחר שהתבאר שאכן ממשה עד רבי לא היה כמותו, הגמרא
 מביאה מאמר נוסף בהמשך לזה: אמר רב אבא בר אבהו, אף אני
 מוסיף ואומר, מימות רבי עד ימות רב אשי לא מצינו שתהא תורה
 וגדולה במקום אחד. שואלת הגמרא: וכי לא היה בדורו של רב
 אשי גדול כמותו, והא הוּן הונא בר נתן, שהיה שר בתורתו
 ובגדולתו לרב אשי, ונמצא שרב אשי לא היה לבדו יותר מכל
 הדור בתורה ובגדולה. משיבה הגמרא: הונא בר נתן מיקף הוּן
 בריה ליה לרב אשי – היה כפוף להנהגתו של רב אשי, ואם כן רב
 אשי בדורו היה לבדו יותר מכל ישראל הן בתורה והן בגדולה.
 שנינו במשנה: כשבית דין דנים דיני נפשות ובאים להכריע על פי
 דעת הרוב מתחילין מן הצד – שואלים תחילה את הדיינים
 היושבים בצד שהם הקטנים ורק בסוף שואלים את הגדול. מבררת
 הגמרא: מנא הני מילי – מניין אלו הדברים שבדיני נפשות שואלים
 תחילה את הקטנים שבדיינים. מביאה הגמרא מקור לכך: אמר רבי
 אחא בר שפא, אמר קרא (שמות כג ב) לגבי דיני דיינים לא תענה על
 ריב, וכיון שתיבת 'ריב' כתובה בפסוק בלא האות וי"ד, הפסוק
 נדרש לא תענה על רב, כלומר, לא לחלוק על דעת הגדול
 שבדיינים. וכיון שכן אם הגדול יחייב בתחילה שוב לא ימצא מי
 שיזכה, שהרי אף אם יש דיינים שסברו לומר זכות לא יאמר את
 דעתם כדי לא לחלוק על הגדול, ולכן מתחילים בקטנים ואין
 שואלים את הגדול אלא לבסוף. מביאה הגמרא מקור אחר לכך:
 רבא בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן, מהכא – מפסוק זה למדים
 שבדיני נפשות מתחילים מן הצד, שנאמר (שמואל א' כה ג) ויאמר דוד
 לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגרו גם דוד
 את חרביו כלומר כשדוד דן בבית דינו את נבל הכרמלי להריגה
 כדן מורד במלכות, ביקש תחילה משאר הדיינים לומר את דעתם

ומה יום טוב הקל שפנהה מפני קרבן יחיד, שהרי מקריבים בו
 נדרים ונדבות שהם קרבנות יחיד ועושים בכך כמה מלאכות, מכל
 מקום אין רציחה ומיתת בית דין דוקה אותו – את יום טוב, קרבן
 יחיד החמור שהוא דוקה את יום טוב, אינו דין – כל שכן שלא תהא
 רציחה דוקה אותו, ונמצא שאם אכן כדברי אבבי שלמדים מקל
 וחומר שמיתת בית דין אינה דוחה עבודה, לא ידחה לא קרבן
 ציבור ולא קרבן יחיד, וכיצד יתקיים הפסוק 'מעם מנבחי תתקונו
 למות' (שמות כא יד). ואמנם הניחא – דברי אבבי מתיישרים למאן
 דאמר במסכת ביצה (טו) שאין נדרים ונדבות של יחיד קריבין ביום
 טוב, שלשיתו אין את הקל וחומר על קרבן יחיד האמור לעיל,
 ושייך לומר שאכן קרבנות ציבור ידחו מיתת בית דין ומהפסוק
 'מעם מנבחי' למדים שמיתת בית דין דוחה קרבן יחיד. אלא למאן
 דאמר שגדרים ונדבות קריבין ביום טוב, ולשיתו יש ללמוד מקל
 וחומר שקרבן יחיד דוחה מיתת בית דין, מאי אכא למימר – כיצד
 אפשר ליישב את הפסוק 'מעם מנבחי' שמשמעו שמיתת בית דין
 דוחה עבודה.
 רבא מוסיף ודוחה לגמרי את הקל וחומר שדרש אבבי: אלא אמר
 רבא, בהכרח ש'מעם מנבחי' מלמדנו שאין לדרוש מקל וחומר
 שמיתת בית דין אינה דוחה עבודה כפי שסבר אבבי, שהרי לא
 מצינא [אין צריך לומר] דלמאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום
 טוב אין לדרוש מקל וחומר זה וכפי שהתבאר, דהא אם נלמד כן
 מקל וחומר, יש לנו להוסיף ולדרוש כל קרבן מיום טוב שאף
 קרבן יחיד דוחה מיתת בית דין, ואם כן לא מתקיים הפסוק 'מעם
 מנבחי' כלל, שהרי כל הקרבנות דוחים מיתת בית דין. אלא אפילו
 למאן דאמר שגדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, שלשיתו היה
 מקום לומר כאבבי שלמדים מקל וחומר שמיתת בית דין אינה
 דוחה קרבן ציבור, והפסוק 'מעם מזבח' מלמד שמיתת בית דין
 דוחה קרבן יחיד, מכל מקום אי אפשר לפרש כן, שהרי הכתיב
 'מעם מנבחי' ולא 'מעם המזבח' והלשון 'מנבחי' משמע 'מיוחד ל'
 דיינינו לה, ופאי נהו – מהו הקרבן המיוחד לה, זהו קרבן תמיד
 שהוא קרבן ציבור, ועל כך אמר רבא דאמר 'מעם מנבחי' תתקונו למות.
 ומוכח אם כן מלשון הפסוק שמיתת בית דין דוחה אפילו קרבן
 ציבור, ולא כדברי אבבי שהפסוק מדבר רק על קרבן יחיד. ומעתה
 חוזים ומתקיימים דברי רבי יוחנן שהשיב לשאלת ריש לקיש
 (לעיל לה) שמת מצוה ידחה שבת מקל וחומר, שמיתת בית דין
 תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת.
 שנינו במשנה: כשבית דין דנים בדיני ממונות וכן בדיני הטרואות
 והקדוהות כו', שואלים תחילה את הגדול שבדיינים מה דעתו,
 ולאחר מכן שואלים את השאר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה:
 אמר רב, אבא הווי במוציא דבי רבי – אני הייתי בין הדיינים
 המנויים בבית דינו של רבי, וכשבאו למנות את הדיינים כדי
 להכריע לפי דעת הרוב, מינא ידי הווי מתחילי ברישא – אותי
 שאלו ראשון לדעתי. שואלת הגמרא: והא אבא מתחילין מן הגדול
 מנן – הרי אנו שנינו במשנה שמתחילים מן הגדול שבדיינים ואם
 כן מדוע לא התחילו מרבי. משיבה הגמרא: אמר רבא בריה דרבא,
 ואיתא – ויש אומרים שרבי הלל בריה דרבי וולס אמר, שאני
 מנינא דבי רבי פולחו מניניה מן הצד הווי מתחילי – שונה בית
 דינו של רבי שמשום ענותנותו קבע שהיה מתחילים תמיד למנות
 מן הקטנים.
 אגב כך מביאה הגמרא עוד מאמר מאמוראים אלו על רבי: ואמר
 רבא בריה דרבא, ואיתא – ויש אומרים שרבי הלל בריה דרבי
 וולס אמר, מימות משה רבינו ועד ימות רבי לא מצינו שתהא תורה
 וגדולה במקום אחד – באדם אחד. כלומר, רק משה רבי היו גם
 בתורתם וגם בגדולתם יותר מכל ישראל, שלא היה עוד אחד
 כמותו.
 שואלת הגמרא: וכי לא היה עוד שהיה בו תורה וגדולה יותר מכל
 ישראל, והא הוה יהושע שאחר מות משה הנהיג את ישראל וגם
 היה גדול הדור בתורה, ואם כן לא היה כמותו בתורה ובגדולה.
 משיבה הגמרא: הוה אלעזר – היה בזמנו את אלעזר בן אהרן

סנהדרין. אחד דיני ממונות – פרק רביעי דף לו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפא רש"י תוספות

אין רציחה דוחה אותו. דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד דהא ב"י נמי כל מלאכה לא תעשה כתיב: הניחא בו, מסקנא דמילתיה דרבא היא הניחא למאן דאמר נדרים ונדרות אין קריבין ביום טוב מצית לאוקמי מעם מזבחי בקרבן יחיד דלא דחי לא שבת ולא יום טוב דתו לא מיריש ק"ו כדאמרן: אלא למ"ד קריבין.

איכא למדרש ק"ו כדאמרן ולהורא תנא

דיכא מוקמת מעם מזבחי ופולגותיהו
במסכת ביצה: אלא אמר רבא. על כרחיך
אתא מעם מזבחי ועקריה לקל וחומר בן
מקרבן יחיד בין מקרבן ציבור דלא מיבעיא
למיד קריבין דכין דקרבן יחיד דוחה יום טוב
אי אתית למירדש קל וחומר לא מיתוקם
מעם מזבחי כלל ועל כרחיך לא תדרש ק"ו
ואתא קרא ועקריה אלא אפילו למאן דאמר
כו' ואיכא לאוקמי לקרא בקרבן יחיד דליכא
ק"ו ובקרבן ציבור לא בעית לאוקמיה לקרא
משום ק"ו על כרחיך ממשמעוטיה מיתוקם
נמי בקרבן ציבור דמזבחי משמע המיוחד לי
דהיינו תמיד שהוא עיקר כל הקרבנות: הוו
מתחלי ברישא. במנינא דסיקריקון אמרה
רב בפ' הניזקין (גיטין דף נה) דקתני שהים
ב"ד וגמנו שאם שהתה בפני סיקריקון שנים
עשר חדש כו' ואמר רב אנא הוה בההוא
מנינא ומינאי ידידי הוא דאתחילי ברישא:
מן הצד הוו מתחלי: מפני עונה יתירה
שהיתה בו: בריה דרבי וולס: במקום אחר.
תורתן וגדולתן של ישראל באדם אחד שאין
כמותו ככל ישראל בתורה ובגדולה כגון
משה שהיה גדול על כל ישראל במלכות
ובתורה וכן רבי בנשיאות ובתורה: הוה
אלעזר. חבירו בתורה ולא הוי מקום אחר:
והא הוה פניחם. משמטו יהושע ואלעזר:
הוה זקנים. כגון עתניאל ואבאצן ובווע: עירא
היאירי. במר"ק (דף טז) אמרינן דהוה תמני
לחז לרברג על גבי כרים ובסמות דהיה היה
מנהיגו עליו לראש דכתיב (ש"ב כ) עירא
היאירי היה כהן לזר: שמעי. גדול היה
כדאשכחן שירד לקראת דוד ויזרן באלף
איש: שבנא. שהיה ישיבתו גדולה משל
חזקיה כדאמר בפ' זה בורר (דף כו.) לא
תענה על רב. כתיב ב"ד יו"ד משמע לא
תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא
מתחילינן מיניה דלמא חזא ליה חובה ולא
פליגנא עילויא ומתחילין מן הצד (שלא
ישמע) אחר דברי אחר מן המוכיח ויטכיס
עמו: ויחורג גם דוד חרבו. באחרונה נמנו
עליו לזרנו משום מורד במלכות: שונה ארם
לתלמידו. ומראה לו פנים לזכות ולחובה
בתוך הדין ודן עמו ונמנה עמו או לזכות או
לחובה ומטין הדין על פי התלמיד כאחד מן
הדיוקן: הפמאות והפמחות. שהוראתן
ביחיד ואין בהם מניין אלא אם כן חולקין
הצריך לעמוד למנין אם רבו הטמאין או
המטהרין מונין את האב ובנו או את הרב

ותלמידו בשנים אבל דיני ממונות ונפשות ומכות שמנין שלהם אף בתחילת הדין (ומן) התורה שזה צריך שלשה דיני נפשות כ"ג וכן קידוש החדש שצריך שלשה דמשפט כתיב ביה (תהלים פא) כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ומוקמינן ליה בקידוש החדש במס' ר"ה (דף כה) וכן עיבור השנה שצריך שלשה חמשה ושבעה אין האב ובנו כשרין זה עם זה ולא הרב ותלמידו נמנין אלא אחד וסיפא דבריי לא ישב בצידו ואפילו שותק אלא יעמוד והולך לה:

ומה י"ט. וא"ת ומנ"ל דלא דחיא רציחה י"ט אפי' שבת דחיא אי לאו משום דכתיב (שמות לה) בכל מושבותיכם ובי"ט לא כתיב א"כ תורה י"ט בק"ו ומה עבודה שדוחה יום טוב רציחה דוחה אותו וכו' וי"ל דאיכא למימר שבת יוכיח שנדרת מפני העבודה ואין נדרת מפני הרציחה והוא הדין י"ט מיהו אין שייך למימר שבת יוכיח שנדרת מפני העבודה דהיינו עבודה שאינה נדרת מפני הרציחה דהא אמילתיה דאבי קאי ול"ע דליק מידי כיון דאיכא למימר ק"ו קולא ולחומרא לחומרא אמרינן:

והא הוה חזקיה. אית ספרים דלא גרס ליה דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים ועוד דשבנא רשע היה ולא ממנינא הוא ותעד דבי פריך הוה דוד לא משני הוה אחיתופל שקראו דוד אלופ ומיודע כיון דרשע הוה אינו מן המנין וקצת קשה דלא משני הוה מפניכשת שזהה מבייש פני דוד בהלכה (ברכות ד' ד.)

כולהו שניה קאמרינן. דמשדחתול' גדולתן לא פסק כולתו שני' והשתא לא קשה לספרים דגרסי והא הוה אלעזר הוה פנחס דהכי פריך והא הוה אלעזר שהותחלה גדולתו אחר של יהושע ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל בן קנו שהחזיר הלכות (הלכות) שנשתכחו מישראל בימי אבולו של משה (תמורה דף טז):

והא הוה רב נתן. שהיה קרוב למלכות כדאיתא בפ"ב דובחים (דף יט.) דאתקיים ביה והיו מכלים אמננין: נפשות מתחילין ביה והיו מכלים אמננין: דיני נפשות מתחילין ביה והיו מכלים אמננין: תענה על רב אבל דיני ממונות לא חיישי' ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות ואפשר לא תענה על רב דיני נפשות כתיב ולא דיני ממונות א"ע' דלגטות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוק לה בריש מכלילין (דף ג) בב"ד משה

רבה בר רב תנא אמר ר' יוחנן מחבא ויחצרו איש וגו'. הכא משמע שמורד במלכות ובעי למדייני' דדוד היה חושב עצמו מלך וכן בפרק במה בהמה (שבת דף נו. ושם) גבי אוריה שהיה לו לדוד לזרנו בסנהדרין ולא דינינא אע"ג שהיה מורד במלכות כדאמרין התם וקשה דהא אמר במגילה (דף יד: ושם) דמורד במלכות לא בעי למדייני' ויש לומר לא בעי למדייני' כשאר חייבי מיתות אלא לקבל עדות ולרעד אם הוא מורד במלכות ונראה הא דאמר לא בעי למדייני' לענין הא דתנן בפירקין (דף לב.) דיני נפשות וגומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה ובבבילה שלאחריו אין וגומרין והאי וגומרין בו ביום לחובה והיינו דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בבבילה כדאמרין לעיל בפירקין (דף לד:) דגג השמש בעינן וחשיב לה דלא בעי למדייני' כשאר דיני נפשות אלא וגומרין בו ביום לחובה וכן מוכח בירושלמי בפירקין דאמרה ליה וכי דנין וכי

נפשות בבבילה אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום: א"י קידוש החדש ועיבור השנה איצטריך דלענין דין פשיטא דאין קרובים כשרים: לאתווי

בי

עניין המשפט, שהוא עניין ההבנה וההשגה בשכל (נשמע), קשור עם התחלוקות פרטים דווקא.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

לאותוי ממזר. לאו אאין הכל בשרין לרדן דיני נפשות קאי דאם כן הוה ליה למימר לאותוי חלל דהוי רבותא טפי דאפי' חלל דכשר לבא בקהל פסול לרדן דיני נפשות משום דכתיב אתך בדומה לך ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים לזים וישראלים המשיאין לכהונה אלא אהכל בשרין לרדן דיני ממונות קאי וכן מוכח הצריכותא דעביד אדיני ממונות ואע"ג דבפרק

בא סימן (נדה דף מט: ושם) קעביד צריכותא איפכא אדיני נפשות מ"מ נקט עיקר מילתא משום דיני ממונות ואי' לימא לאותוי דומא דכשר לרדן דיני ממונות לתנא דסנא כדאמרין לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדאי' בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) דממעט סומין מרתני רב יוסף כשם שבי' מנוקין בצדק כן מנוקין מכל מום ומחא טעמא נמי של פסול כל מומין כיון דקאמר קרא דמום אין כן במום דיני איירי וי"ל דמשמע ליה מתני' בפסול יחסין כדאמר' בזה בורר (לעיל דף כז:) אמתניתין דבא סימן תדע דקתני סיפא אלא כהנים לזים וישראלים המשיאין לכהונה: **תנינא** חדא זימנא, אמילתיה דרב יהודה קשה ליה אמאי איצטרך ליה למימר אתרתי מתניתין לאיתוי ממזר דאי אמתניתין מאי פריך הא קתני התי' טובא כד'ג אע"ג דתני ליה בשאר דוכתי וכה"ג אשכחן בפרק אלו דברים בפסחים (דף סט: ושם) גבי כלל גדול א"ד עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה:

חדא לאתוי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק' דבפרק החולץ (יבמות דף קה: ושם) באשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני' אפורי' דבבל דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה אלמא בעיא אמו מישראל וי"ל דהבא מיידי לרדן גר חבירו כדאמר' בפ' מצות חליצה (שם דף קה: ושם) גר דן חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולא כמא שפ"ה דלענין דיני נפשות איירי דין חבירו ולא כמא שפ"ה דלענין דיני ממונות כשר ועוד דהתם מיידי קרא דמקרב אחיך ואילו דיני נפשות מיעטי בסומין מונשא אתך ואי' הוא דאמר בפ' עשרה יחסין (קידושין דף עז:) גבי מי שהוחזקו אבותיו משוטי הריבם למימרא דלא מוקמינן פסולין ורמינן הכל כשרין לרדן ואמר בר יהודה לאתוי ממזר ומאי קשיא היינו לרדן חבירו וי"ל דשאני ממזר הואיל ואביו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והאי דקאמר צריכא אע"ג דגר וממזר חלוקין מ"מ נקט צריכותא דשייכא לפי המשנה השנויה סתם ואין חילוק זה מפורש בה ואי' בריש מצות חליצה (דף קב: ושם) דאל' שמואל בר יהודה לרב יהודה תנינא בישראל בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים ורגיל ר"ת

לומר דאדור (רב) שמואל בר (רב) יהודה היה בנו של רב יהודה הינדרואה דאמר' בפ"ק דקידושין (דף כב:) דגר שאין לו יורשים הוה ונתנין הוא ובנו ואינו נראה דא"כ בלא ישראל נמי מפיסיל אפי' בשאר דינין כיון דלאו אמו מישראל ואין לומר דאיצטרך לפסול אפי' לחליצת בני גרים דבני גרים כיון שהורתן ולידתן בקדושה ישראל מעליא

נינו כדאמר' בפ' נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המוארסה דהורתה ולידתה בקדושה ישראלית מעליא היא וצריך לומר דאיצטרך בישראל לפסול גר לחליצה אפילו

אתך בדומין לך. אף על גב דמאתר נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרין בפרק אלו מומין (דף לז:) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין כן:

כי קאמר רב, כגון רב פהנא ורב אפי' דלגמריה דרב, הוה צריכי. ולסבריה דרב, לא הוה צריכי. אמר רבי אבהו, עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות, וכילו' אין נוהגין בשור הנסקל, חוץ מעשרים ושלשה. מנא הני מילי, אמר רב אחא בר פפא, דאמר קרא 'לא תהא משפט אביונך דריב', משפט אביונך אי אתה מטה, אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל. עשרה, הא תשעה הווי? הא עשרה קתני? משום דאין הכל כשרין, ועשרים ושלשה חדא היא. הא איפא אתרתי, דתנינא, אין מושיבין בפסגה דין וזקן וסרים ומי שאין לו בנים. רבי יהודה מוסיף, אף אכורי. וחילופיהן פמסית, דרמקנא אמר 'לא תחבול ולא תכסה עליו'; הכל כשרין לרדן דיני ממונות: 'הכל' לאתוי מאי? אמר רב יהודה, לאתוי ממוז. הא תנינא חדא זימנא, כל הראוי לרדן דיני נפשות, ראוי לרדן דיני ממונות, ויש ראוי לרדן דיני ממונות ואין ראוי לרדן דיני נפשות. והיונן בה, לאתוי מאי? ואמר רב יהודה, לאתוי ממוז. חדא לאתוי גר, וחדא לאתוי ממוז. וצריכא, דאי אשמעינן גר, דראוי לבא בקהל, אבל ממוז, אימא לא. ואי אשמעינן ממוז, דבא מטיפה כשרה. אבל גר, דלא בא מטיפה כשרה, אימא לא, צריכא: ואין הכל כשרין לרדן דיני נפשות: מאי מעמא, דתני רב יוסף, כשם שפית דין מנוקין בצדק, כך מנוקין מכל מום. אמר אמימר, מאי קרא 'פולך יפה רעייתו ומום אין כך'. ודילמא, מום ממש. אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא, 'והתעצבו שם עמך', עמך' בדומין לך. ודילמא, התי' משום שכינה. אלא אמר רב נחמן בר יצחק, אמר קרא, 'ונשא אתך', אתך' בדומין לך להיות: משנה סנהדרין היתה פחצי גורן עגולה, כדי שיהיו רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי חזין והעדים ליכנס דלרב בפני כולם שיהיו כולן רואין את העדים ומוקדקין בדברים ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: וכותבין דברי המוכין והמחייבין, שניהם כותבין דברי המוכין ושניהם כותבין דברי המחייבין שאם יטעה האחד יוכיח כתבו על של חבירו: שלשה, הוה שמתוך טורח השעמים שירבה עליהן טעו בדבר אלא 'א' כותב דברי המוכין ו'א' כותב דברי המחייבין והג' כותב דברי כולם ומתוך

שאין טורח רב עליהם לא יקצרו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של שלשה: יושבין לפניהן. אף קן כעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלן והתלמידים על הקרקע:

ושלש
אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה:

אתך בדומין לך. אף על גב דמאתר נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרין בפרק אלו מומין (דף לז:) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין כן:

התורה

כי קאמר רב, דתלמידו נמנה לא אמר אלא כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוה צריכי למה ששמע מרבו אבל לסבריה למצוא ראיות ולישב טעמים אין צריכין הלכך גברא באפי נפשיה הוא דאי משום גמרא דשמע מיניה כל ישראל נמי ממשא קבלו ואין אלו טעמים הבנת לבו דנימא אם היתה חכמתו מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר: עשרה דברים. תנן במתני' (דף לב:). ובולן אינן נוהגין בדין שור הנסקל. להיות שוה לדיני נפשות אף על פי שאמרונו בפ"ק (דף כב:) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כן מיתת השור: חוץ מעשרים ושלשה. שצריך כ"ג כדיני נפשות: לא תמה. לרעה ע"פ אחד אבל אתה מטה לחובה דין השור ע"פ אחד ומחא גמיר לכולהו מעלות דלא נהיגי חוץ מכ"ג ומסתברא דהיקש להכי אתי שהוא עיקר הדין ותחלוט אבל כולו אינן להצלה אתה ומה לנו לחסו על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): הא תשעה הווי. ודור פרקין אאתקפתין וזא"י תנן במתני' ואמר האי דקשיא לן ט' הו' משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא היא דמאי טעמא ממזר פסול מדיני נפשות משום דבעינן כ"ג דהיינו סנהדרין ובסנהדרין כתיב (במדבר יא) ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: זקן. ששכח כבר צער גדול בנים ואינו רחמני וכן סריס: מטיפה כשרה. מרע ישראל: ככל מום. פגם משפחה: משום שכינה. הך דבימי משה הוא דבעינן מיוחסין שיהיו ראוי תשורה שכינה עליהן: שכינה. דכתיב (שם) ואצלתי מן הרוח: ונשאו אתך. בסנהדרות שחילק לו יתרו לשפוט את העם דאין כאן משום שכינה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך ולא מן ונשאו אתך במשא העם (שם) יליף להווא בשבעים זקנים שהחלו עמו לאהל מועד כתיב ומושם שכינה: מתני'. סנהדרין. אף של כ"ג: בחצי גורן עגולה. בעגולה היו יושבין כדי שיהיו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי חזין והעדים ליכנס דלרב בפני כולם שיהיו כולן רואין את העדים ומוקדקין בדברים ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: וכותבין דברי המוכין והמחייבין, שניהם כותבין דברי המוכין ושניהם כותבין דברי המחייבין שאם יטעה האחד יוכיח כתבו על של חבירו: שלשה, הוה שמתוך טורח השעמים שירבה עליהן טעו בדבר אלא 'א' כותב דברי המוכין ו'א' כותב דברי המחייבין והג' כותב דברי כולם ומתוך

שאין טורח רב עליהם לא יקצרו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של שלשה: יושבין לפניהן. אף קן כעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלן והתלמידים על הקרקע:

ושלש
אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה:

אתך בדומין לך. אף על גב דמאתר נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרין בפרק אלו מומין (דף לז:) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין כן:

התורה

העניין דאמונה פשטה ישנו אצל כל אחד מישראל ללא עבודה ויגיעה, אלא באופן שזהו ירושה לנו מאבותינו.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

כשר לדיני ממונות. שואלת הגמרא: איך אפשר לפרש שזהו
החידוש בדברי המשנה, הַא הִנֵּנָא הָא זִמְנָא – הרי כבר שנינו דין
זה במשנה בנדה (מטז), כִּל דִּין הָרָאוּ לְדִין דִּינֵי נַפְשוֹת, רָאוּ לְדִין
גַּם דִּינֵי מְמוֹנוֹת, וְיֵשׁ דִּין שְׂרָאוּ לְדִין רַק דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאִין רָאוּ לְדִין
דִּינֵי נַפְשוֹת. וְהִיוֵּנָּה בָּהּ – והגמרא שם שואלת, לֵאמֹר מָא – איזה
דיין באה המשנה לרבות שכשר לדיני ממונות ולא לנפשות. וְאִמְר
רַב יְהוּדָה לְבָא, שהמשנה שם באה לֵאמֹר מְמוֹר שְׂכֵשֵׁר לְדִינֵי
ממונות ולא לנפשות. ואם כן לדברי רבי יהודה מדוע היה צריך
שתי משניות ללמדנו שממור כשר לדין דיני ממונות. מיישבת
הגמרא: הָא – משנה אחת באה לֵאמֹר וְר שְׂכֵשֵׁר לְדִין דִּינֵי
ממונות ולא דיני נפשות, וְהָא – ומשנה אחת באה לֵאמֹר מְמוֹר
שְׂכֵשֵׁר לְדִינֵי ממונות ולא לנפשות. וְצִדִּיקָא – צריכים את שתי
המשניות שאחת תלמד על גר ואחת על ממור, הָא אֲשָׁמְעִין רַק
את דין גַּר שְׂכֵשֵׁר לְמִמוֹנוֹת ולא לנפשות, הייתי סבור שדווקא גַּר
על אף שפסול הוא לכהונה, כיון דְרָאוּ הוּא לְבָא בְּקָהֶל – להנשא
לבת ישראל, הרי הוא כשר לדין דיני ממונות, אֲכָל מְמוֹר שֶׁאִסּוּר
להנשא אפילו לבת ישראל אִימָא לֹא – הייתי אומר שפסול מלדון
אף דיני ממונות. וְאִי אֲשָׁמְעִין רַק את הדין שֶׁמְמוֹר כשר לממונות
ולא לנפשות, הייתי סבור שדווקא ממור כשר לדין דיני ממונות
משום דְבָא מְטִיפָה בְּשָׂרָה – נולד ממזרע ישראל כשר, אֲכָל גַּר דִּלָּא
בָּא מְטִיפָה בְּשָׂרָה שהיה אמו הייתה גויה, אִימָא לֹא – הייתי אומר
שפסול מלדון אף דיני ממונות. לְכָךְ צִדִּיקָא – הוצרכו ללמדנו גם
על ממור וגם על גר שכשרים לדין דיני ממונות.
שנינו במשנה: הכל כשרים לדין דיני ממונות וְאִין הִכֵּל בְּשָׂרִין לְדִין
דִּינֵי נַפְשוֹת, אלא רק מי שמיחוס שיכול להשיא את בתו לכהן.
מבאר הגמרא: מָא מְטִיפָה הוּצֵרְכוּ מִיחוס. משום דִּתְנֵי רַב יוֹסֵף,
בְּשֵׁם שְׂבִית דִּין צְרִיכִים לְהִיטֵי מְנוּקִין בְּצִדִּיק – מושלמים בכך
שידונו דין צדק, כִּךְ גַּם צְרִיכִים לְהִיטֵי מְנוּקִין מִכָּל מוֹם – נקיים
מכל פגם ביחוס. הגמרא מבאר מנין למדים זאת: אִמְר אֲמִימָר,
מָא קָרָא – מאיזה פסוק זה נלמד, שְׂנֵאמַר 'בְּיֹדְךָ יִפְתָּ רִעְוִתִי וְמוֹם
אִין קָרָא' (שיר השירים ד ט) והיינו שבפסוק כתוב בדרך משל את
שאומו הקדוש ברוך הוא על הסנהדרין, שאין בהם מום, וסוברת
הגמרא שהכוונה למום ביחוס, ומכאן למדים שמי שיש לו פגם
ביחוס פסול מלהיות דיין בסנהדרין. דוחה הגמרא: וְיִלְלָמָא כוונת
הפסוק למום מִשָּׁשׁ בְּגוֹף, אבל מום ביחוס אינו חסרון.
מביאה הגמרא פסוק אחר לכך: אִמְר רַב אֶהָא בִּר יַעֲקֹב, אִמְר קָרָא
(במדבר יא טז) 'וְיִאמְר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲסַפֶּה לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְגו' וְלִקְחָתָא אִתָּם אֶל אֶהָא מוֹעֵד וְהִתְצַבְנוּ שָׁם עִמָּךְ. ותיבת
'עִמָּךְ' נדרשת שצריך שהזקנים שמשו יאסוף לסנהדרין יהיו
בְּדוֹמִין לָךְ דהיינו שהיו שלמים ביחוסם כמו משה. דוחה הגמרא:
מה ההוכחה מפסוק זה לכל סנהדרין, וְיִלְלָמָא דווקא הָתֵם הוּצֵרְכוּ
לכך מִשּׁוּם ששרתה שם הַשְׂכִּינָה, כמו שמצינו שם שאמר ה'
למשה אחרי שיאסוף את הזקנים 'וְיִרְדְּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם
וְאֶצְלִיתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַיִם עֲלֶיךָ' (במדבר יא יז). ולכך הוצרכו
להיות מיוחסים כדי שיהיו ראויים שתשרה עליהם השכינה, אבל אין ללמוד מכך שבכל
סנהדרין צריך שהדיינים יהיו מיוחסים. מביאה הגמרא פסוק אחר לכך: אִמְר
אִמְר רַב נְחֻמִּין בִּר יֶצְחָק, אִמְר קָרָא (שמות יח כב) 'וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם
כָּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל בְּיָאֵר אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטָן וְשִׁפְטוּ
הֵם וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׁאֹר אִתְּךָ. והיינו שהפסוק עוסק בעצת יתרו
למשה שימנה עוד דיינים ולא ידון לבדו את כל ישראל, ובזה גם
נאמר לשון 'אִתְּךָ' דורשים, בְּדוֹמִין לָךְ לִיהוּ דהיינו מיוחסים
כמותן. וכאן לא שייך לדחות שצריך כן רק משום שכניה, כיון
שבזה לא היתה שכניה, ולכך אפשר ללמוד מכאן לכל סנהדרין
שצריך שהדיינים יהיו דווקא מיוחסים, דהיינו כהנים ליום
וישראלים המשיאים בנותיהם לכהונה.

משנה

המשנה מבאר את אופן ישיבת הסנהדרין הסופרים והתלמידים,¹¹⁵

מתרצת הגמרא: בִּי 'אִימִתִּין' קָאָמַר רַב שהתלמיד דן עם רבו
ונמנה בפני עצמו, רק בתלמידים כְּגוֹן רַב בְּהֵנָּה וְרַב אִסִּי, וְלִקְטָרִיה
רַב הוּוּ צְרִיכִי – שהיו צריכים שרב ילמד אותם את הדינים
וההלכות ששמע מרבותיו, וְלִקְטָרִיה רַב לֹא הוּוּ צְרִיכִי – ליתן
טעמים וסברות וכן לדמות ולהביא ראיות, היו יכולים מעצמם
ולא היו צריכים לזה את רב. ולכך אלו נמנים בפני עצמם שכאר
הדיינים, כיון שדעתם מסבא שלהם ולא רק חוזרים
על דברי רבם. ומה שהוצרכו לרב כדי ללמוד מפיו את הדינים אין
בכך כל חסרון שהרי כל ישראל למדו את התורה מפיו משה.
הגמרא מבאר במה משפט שור הנסקל שיה לדיני ממונות ובמה
לדיני נפשות: אִמְר רַבִּי אֶבְיָה, עֲשֶׂהָ דְבָרִים וְדִינִים וְיֵשׁ בְּהֵם חִילוק
בֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשוֹת והתבאר במשנה לעיל (לכ). וְעַל אֵף
שנינו לעיל (ב) שדין סקילת שור שיה לדיני נפשות, אין זה כולל
כל עשרה דברים אלו, אלא כולל אִין נִזְהִינִין בְּשׁוּר הַנִּסְקָל לְהִיטֵי
שור בהם לדיני נפשות, חוץ מהדין שצריך דין של עֲשָׂרִים
וְשִׁלְשָׁה שבזה שור הנסקל שיה למיתת אדם וגם בו צריך בית דין
של עשרים ושלשה. מבאר הגמרא: מָא הֵנִי מִיָּלִי – מניין שאין
למדים לדמות שור הנסקל למיתת אדם לגבי שאר דינים, אִמְר רַב
אֶהָא בִּר פִּפְא, דְרָאָמִר קָרָא (שמות כג ו) 'לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּט אֲבִיוֹנָה בְּרִיבִי',
כלומר, אסור להטות לרעה על פי דין אחד משפט ודיני נפשות
על אביון, ומדויק מהפסוק שרק את מִשְׁפָּט אֲבִיוֹנָה אִי 'ואין אֶהָא
מִשְׁפָּט הַלְכִירֵעַ לְמִיתָה עַל פִּי רוֹב שֶׁל דִּין אֶחָד, אֲכָל אֶהָא מִשְׁפָּט עַל
פִּי אֶחָד מִשְׁפָּט שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל, שדי בכך שירבו הדיינים הממחיבים
על המזכים באחד, כדי לסקלו. ומה למדים לכל שאר דינים
שהתבאר במשנה (לעיל לב) ששור הנסקל שיה בהם לדיני ממונות,
חוץ מהדין שצריך בית דין של כ"ג דיינים.
שואלת הגמרא על רבי אבהו: וכי יש עֲשֶׂהָ דברים בין דיני ממונות
לדיני נפשות, הָא רַק תִּשְׁעָה הוּוּ, ומדוע אמר רבי אבהו שיש
עשרה דברים. מקשה הגמרא על השאלה: מדוע שאלו שיש רק
תשעה, הָא עֲשֶׂהָ דברים קֶהֱנִי – שני במשנה (לעיל לב) שיש בין דיני
ממונות לנפשות. מבאר הגמרא את השאלה על רבי אבהו:
שאלו שיש רק תשעה מִשּׁוּם שסברו שהדין דְרָאִין הִכֵּל בְּשָׂרִין לְדִין
דיני נפשות והדין שבדיני נפשות צריך עֲשָׂרִים וְשִׁלְשָׁה דיינים, הָא
הִיא – נחשב לדבר אחד, שהלא הדין שהכל כשרים לדין דיני
ממונות מבואר להלן שבא לרבות ממור שכשר לדיני ממונות
ואינו כשר לדיני נפשות, ודבר זה כבר כלול בדין שצריך עשרים
ושלשה דיינים שהוא ישיבת סנהדרין (קטנה), שהרי החסרון
בממור הוא משום פסול מלשבת בסנהדרין. ולכך אין להחשיב
את דין ממור ודין עשרים ושלשה כשני דינים. ונמצא שבמשנה
אין עשרה אלא רק תשעה.

מיישבת הגמרא את דברי רבי אבהו: אכן במשנתינו אין אלא
תשעה, ומכל מקום אמר רבי אבהו שיש עשרה, דְהָא אִיכָא
אֶתְרִיתִי – יש בברייתא עוד דין שיש בו חילוק בין ממונות לנפשות,
הִתְנִיָּא בברייתא, אִין מוֹשִׁיבִין בְּסִנְהֶדְרִין דִּין שהוא וְקָן וְלֹא דִין
שהוא סָרִים ואינו יכול להוליד, וְלֹא מִי שְׁאִין לוֹ כְּנִים, שכל אלו
כיון שאין להם צער גידול בנים וְקָן כבר שכח צער זה, אינם
רחמנים כל כך ולא יהפכו מספיק בזכותו של הנידון. רַבִּי יְהוּדָה
מוֹסִיף, אֵף מִי שידוע כְּאֶבְיָר פסול גם אם יש לו צער גידול בנים.
מסיימת הברייתא, וְחִילופִינָהּ בְּמִסִּית – ואילו בדיני של מי שהסית
אחרים לעבוד עבודה זרה הדין הוא להיפך שכל אלו כשרים לדין,
דְרָחֵמָא אִמְר (דברים יט) 'לֹא תִחְמוֹל וְלֹא תִכְסֶּה עֵלְיָה' וכיון שמבואר
בתורה שאסור לרחם עליו, ודאי דִין שאין בו מדת רחמנות יהיה
כשר לדונו. ונמצא שהוא הדבר העשירי שדובר בו רבי אבהו, שמי
שחסר לו במדת הרחמנות פסול מלישב בדיני נפשות וכשר בדיני
ממונות.

שנינו במשנה: הִכֵּל בְּשָׂרִין לְדִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת ואין הכל כשרים לדין
דיני נפשות. מבררת הגמרא מה חידשה המשנה בדין זה: 'הִכֵּל'
לֵאמֹר מָא – מה באה המשנה לכלול ולהוסיף בתיבת 'הכל'.
משיבה הגמרא: אִמְר רַב יְהוּדָה, לֵאמֹר מְמוֹר – לרבות שממור

היה מבקש עלינו רחמים, אבל הִשְׁתָּא – מעתה, מֵאָנָּה בְּעֵינֵינוּ רַחֲמֵי
– מי יבקש עלינו רחמים, ולכן הִתְּהִירוּ בְּלִבֵּיהֶוּ וַעֲבָדוּ וַעֲשׂוּ
תְּשׁוּבָה.
שנינו במשנה: שָׁלַשׁ שְׁרוּתֵי שָׁלַשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבֵין לַפְנֵיהֶן בֹּי,
נִתְּבָאֵר בַּהֲמִשְׁךְ הַמְּשֻׁנָּה, שִׁכְשַׁמְתָּ אֶחָד מֵהַדִּינִים הֵיוּ סוֹמְכִים אֶת
הָרִאשׁוֹן מִהַשּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה תַּחְתּוֹ, וּבִמְקוֹם שֶׁנֶּחֱסַר בַּשּׁוּרָה
הַשּׁוּרָה אֶחָד מִהַקְהֵל, אֵךְ לֹא הָיָה יוֹשֵׁב בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹן, אֲלֵא
אֶחָד בַּשּׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין שֶׁנִּלְמַד מִזֶּה: אִמְרַא אֲבִי, שְׁמַע מִיָּנָה – מוֹכֵחַ, בִּי
יְיָדִי בּוֹלְהוּ יְיָדִי – שֶׁכֵּאֶשֶׁר הָרִאשׁוֹן נִוָּד מִמְּקוֹמוֹ, כּוֹלֵם נִוָּדִים
מִמְּקוֹמָם, כְּלוּמַר שִׁכְשַׁמְתָּ אֶחָד מִן הַדִּינִים כּוֹלֵם עוֹלִים מִמְּקוֹמָם
מִקּוֹם אֶחָד לַמַּעֲלָה, נִמְצָא שֶׁהָיָה שֶׁנֶּחֱסַר עוֹבֵר לִישֵׁב בִּמְקוֹם
הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַסְּנֵהֲדָרִין. שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִמָּא לָהּ – שִׁיאֲמַר לָהֶם
הָיָה הַנֶּסֶם, עַד הָאִידֵנָּה הָיָה יְחִיבָנָה בְּרִישָׁא – עַד עַתָּה הֵייתָ
יוֹשֵׁב בְּרִאשׁ שׁוּרַת הַתַּלְמִידִים, הִשְׁתָּא מוֹתְבִיתוּ לִי בְּדִנְכִי – וְאֵיךְ
כַּעַת אַתָּם מוֹשִׁיבִים אוֹתִי בְּזָנֵב, בְּסוֹף שׁוּרַת הַסְּנֵהֲדָרִין. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: אִמְרַא אֲבִי, מִשּׁוּם דְּאִמְרֵי לִיָּה הִבֵּי – כִּי אֹמְרִים לוֹ 'הָיָה זָנֵב
לְאִידִית וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ לְשׁוֹעֲלִים', כְּלוּמַר טוֹב לָךְ לִישֵׁב בְּסוֹף שׁוּרַת
אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים מִמֶּךָ, מְלִישֵׁב בְּרִאשׁ שׁוּרַת אֲנָשִׁים פְּחוּתִים מִמֶּךָ.

משנה

הַמְּשֻׁנָּה מְבִאֲרַת אֶת הָאוֹפֵן שֶׁמִּתְרַם בְּעֵדִים בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת: כִּיצַד
מְאִימִין אֶת הָעֵדִים שֶׁמַּעֲדִידִים עַל עֵדֵי נַפְשׁוֹת, שֶׁלֹּא יַעֲדוּ עֵדוֹת
שָׂקֶר. הֵיוּ מְכַנְּסִין אוֹתָן וּמְאִימִין עֲלֵיהֶן, וְאוֹמְרִים לָהֶם, שְׁמָא
תִּאֲמְרוּ מְאִימֵר – אוֹמֵדֵן דַּעַת, וּמְשַׁמְעָה – אוֹ שִׁמְעָתָם שִׁיבֵץ קוֹל
בְּרַבִּים שֶׁפְּלוֹנִי הֵרַג אֶת פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁאֲתָם עַד שִׁמְעָה מִפִּי עַד אַחֵר,
וְאִפְּלוּ שִׁמְעָתָם מִפִּי אִדָּם נֶאֱמָן, וּבְכָל אֵלּוּ עֵדוֹתְכֶם פְּסוּלָה. אוֹ
שְׁמָא אִי וְאִין אֲתָם יוֹדְעִין שְׁכּוֹפְנוּ לְבָדוֹךְ אֲתָכֶם בְּדִרְשָׁה וּבְחֻקְיָה.
עוֹד מִתְרַם בָּהֶם: הֵיוּ יוֹדְעִין שְׁלֹא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת דִּינֵי נַפְשׁוֹת, שֶׁבְּדִינֵי
מְמוֹנוֹת אִם הָעֵיד שָׂקֶר עַל חֲבִירוֹ, הָאִדָּם שֶׁהָעֵיד נֹתֵן מְמוֹן לֹהַ
שֶׁנֶּפֶס וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, אֲבָל בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת אִם הָעֵיד עַל חֲבִירוֹ
וְהִרְגוֹהוּ, אוֹי דְּמִו וְדָם וְדִרְעוֹתָיו שֶׁל הַנְּהַרְג תְּלוּיִן בּוֹ – בַּעַד, עַד סוֹף
הַעוֹלָם. שְׁכֵן מִצִּינֵי בְּקוֹן שֶׁהָיָה אֶת הַבֵּל אַחֵיו, שְׁנֶאֱמַר שֶׁם שֶׁאֲמַר
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לִקְוִי (בְּרַאשִׁית ד ט) 'קוֹל דְּמִי אַחֵיו צוֹעֲקִים אֵלַי מִן
הָאֲדָמָה/ הַכְּתוּב אִינוֹ אוֹמֵר 'דָּם אַחֵיו' אֲלֵא 'דְּמִי אַחֵיו' בִּלְשׁוֹן
רַבִּים, לִלְמַדְנוּ שְׁדָּמוּ וְדָם וְדִרְעוֹתָיו שֶׁל הַבֵּל צוֹעֲקִים מִן הָאֲדָמָה.
פִּירוּשׁ נוסף: דָּבָר אַחֵר, נִאֲמַר 'דְּמִי אַחֵיו' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לִלְמַדְנוּ
שֶׁהָיָה דְּמוֹ שֶׁל הַבֵּל מוֹשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים מִחַמַּת הַפְּצָעִים
הַרְבִּים שֶׁעָשָׂה בּוֹ קִין.
הַמִּשְׁךְ הָאִיּוֹם: לְפִיכָךְ נִבְרָא אִדָּם יְחִידִי – שֶׁלֹּא נִבְרָא עֲמוּ הִרְבָּה
אֲנָשִׁים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמֵּאֲדָם אֶחָד נִבְרָא עוֹלָם מֵלֵא, וְנִמְצָא שְׁכָל
הַמֵּאֲבָד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב בְּאִיּוֹב עוֹלָם
מֵלֵא, וְכָל הַמְּקַיֵּם עַל חֲבִירוֹ, נִאֲמַר 'דְּמִי אַחֵיו' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לִלְמַדְנוּ
כִּינִים עוֹלָם מֵלֵא.
טַעֲמִים נוספים: וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, כִּדִּי שְׁלֵא יֵאֲמַר אִדָּם לְחֲבִירוֹ
אֲבֵא שְׁלִי גְדוֹל מֵאֲבִיךָ, וּמִמִּילָא אֲנִי מַעוּלָה מִמֶּךָ שִׁיבֵצְתִי מֵאֲדָם
שִׁיטֵר מַעוּלָה. וְעוֹד טַעַם, כִּדִּי שְׁלֵא יְהִי הַמִּינִים – הַכּוֹפְרִים אוֹמְרִים
שִׁישׁ הִרְבָּה רְשׁוּתוֹ – אֱלֹהוֹת בְּשָׂמִים וְכָל רְשׁוֹת בְּרִאשׁ אֲדָם. וְעוֹד
טַעַם, כִּדִּי לְהִנֵּי גְדוּלָתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאִדָּם מוֹכֵעַ – חוֹקֵק
בְּכָה מְסַבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד – בְּרוּל אֶחָד שֶׁהִצְרָה חֻקוֹהָ בּוֹ, וּבּוֹלֵן
דִּמְיוֹן זֶה לָזֶה, וּמִלְכָּה מְלִכֵי הַמְּלָכִים הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹכֵעַ כָּל אִדָּם
בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אִדָּם הָרִאשׁוֹן וְאֵף עַל כֵּן אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵם לְחֲבִירוֹ.
לְפִיכָךְ – מֵאֲחֵר וְהָאֲדָם חָשׁוֹב כָּל כֵּךְ שֶׁנִּבְרָא כָּל אֶחָד בַּצּוּרָה בְּפִנֵּי
עֲצָמוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לִוְמֵר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, וְחָשׁוֹב אֲנִי
כְּעוֹלָם מֵלֵא, וְלֹא אֲבָד אֶת עֲצָמִי מִן הָעוֹלָם בְּשִׁבְלִי עֲבִירָה אַחַת.
וּמִמְשִׁיכִים וְאוֹמְרִים לַעֲדִים: וְשְׁמָא תִּאֲמְרוּ

וְשָׁלַשׁ שְׁרוּתֵי שָׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִין בַּצּוּרָה
עֲגוּלָה לְפָנֵיהֶן – לִפְנֵי הַדִּינִים, שֶׁאִם יִצְטָרְכוּ לְהוֹסִיף דִּינִים יוֹסִיפוּ
מֵהֶם. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מְכִיר אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁחִבְנוּ לוֹ לִפִּי גְדוּלוֹתוֹ.
אִם הוֹצִיבּוּ הַדִּינִים לְמִסּוֹף דִּין תַּחַת דִּין אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֶחָד
מֵהַדִּינִים, סוֹמְכִין מִן הַיוֹשְׁבִים בַּשּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים
מִכּוֹלֵם. וְכִשְׁהוֹשִׁיבוּ אֶת הַתַּלְמִיד שֶׁנֶּסֶם בֵּין הַדִּינִים, וְנִחְסַר
מִקּוֹמוֹ בַּשּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, אֶחָד מִן הַשּׁוּרָה הַשְּׁנִיָּה, כֹּא לֹא לְשׁוּרָה
הָרִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד מִן הַשּׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית כֹּא לֹא לְשִׁנְיָה. וּבּוֹרְרִים לָהֶן
עוֹד אֲדָם אֶחָד מִן הַקְהֵל, וּמוֹשְׁבִין אוֹתוֹ בַּשּׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁנֶּחֱסַר
בָּהּ מְקוֹם אֶחָד. וְהָאֶחָד מִהַקְהֵל לֹא תְהִי יוֹשֵׁב בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל הָרִאשׁוֹן
הַיוֹשֵׁב בְּרִאשׁ הַשּׁוּרָה, אֲלֵא יוֹשֵׁב בְּמִקּוֹם הָרִאשִׁי לוֹ, כְּלוּמַר בְּסוֹף
הַשּׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית.

גמרא

שְׁנִינוּ בַּמְשֻׁנָּה (לה), שֶׁהַדִּינִים הֵיוּ יוֹשְׁבִים בַּצּוּרָה עֲגוּלָה. שְׁוֹאֵל
הַגְּמָרָא: מִנָּה הֵנִי מִיָּלִי – מֵהֵיכַן לִמְדֵנוּ דִּין זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרַ
רַב אֲחָא בְּרִי חֲנִינָא, דְּאִמְרַ קְרָא (שִׁיר הַשִּׁירִים א ט) 'שְׁרַדְךָ אֲנִי הַסֶּהֱרָ אֵל
יְחֶסֶר הַמְּנוֹן וְגו'. הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ עַל הַסְּנֵהֲדָרִין: 'שְׁרַדְךָ' זֶה סְנֵהֲדָרִין,
וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה 'שְׁרַדְךָ' וְטַבּוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁבֶת בְּמִיבּוּר –
בְּאִמְצָעוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּאִמְצָע הָעוֹלָם, כְּטַבּוֹר
שֶׁהוּא בְּאִמְצָע גּוֹף הָאָדָם. וְנִקְרָא 'אֲנִי', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִיָּנָה עַל כָּל
הָעוֹלָם כּוֹלֵל. וְנִקְרָא 'הַסֶּהֱרָ', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דוֹמָה בִּישִׁיבָתָהּ לְסֶהֱרָ –
לִירַח שֶׁהוּא עֲגוּל.
אֵל יְחֶסֶר הַמְּנוֹן, שֶׁלֹּא יִחְסַר מִן הַסְּנֵהֲדָרִין שְׁלִישׁ שֶׁהוּא כְּשִׁיעוֹר יִין
הָרִאשִׁי לַמְּוֹג. וְהִינֵנִי, שְׁמָא הוֹצִיךְ אֶחָד מֵהֶם לַעֲסָקוֹ מִחוּץ
לְלִשְׁכָה, רֹאשִׁי אִם יֵשׁ שֶׁם עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כְּנָנֵי סְנֵהֲדָרִין קָמְנָה שֶׁהֵם
שְׁלִישׁ מִסְּנֵהֲדָרִין גְּדוֹלָה שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד, יוֹצֵא, וְאִם לֹא, אִינוֹ
יוֹצֵא.
'מִסְּנֵהֲדָרִין עֲרִימַת חֲסִים', דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: מָה עֲרִימַת חֲסִים הַכֵּל נִהְיִין
מִמֶּנָּה, שֶׁכּוֹלֵם צָרִיכִים לָהּ, אֵף סְנֵהֲדָרִין הַכֵּל נִהְיִין מִפְּעֻמִּיהֶן.
הַמִּשְׁךְ הַפְּסוֹק נִדְרַשׁ בַּעֲנֵן וְהִירֹת יִשְׂרָאֵל מַעֲבִירוֹת: 'סוֹנָה
בְּשׁוֹשְׁנִים', דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: שְׁאִפִּילוּ שֶׁהָאֲזוּהָרָה עַל הָאִיסוּר הִיא
קְלָה כְּסוֹנָה – כְּגַדֵּר שֶׁל שׁוֹשְׁנִים שֶׁהִיא קְלָה לְפָרִיצָה, לֹא יִפְרָצוּ בָּהֶן
יִשְׂרָאֵל פְּרִצוֹת, אֲלֵא פּוֹרְשִׁים מֵהַעֲבִירָה.
מַעֲשֵׂה מַעֲנִין זֶה: וְהִינֵנִי דְּאִמְרַ לִיָּה הִוּוּא מִיָּנָה – וְכִמּוֹ שֶׁאֲמַר כּוֹפֵר
אֶחָד לְרֵב בְּהִנָּא, מְאִירוֹ – אֲתָם אוֹמְרִים שֶׁאִשָּׁה נָדָה, שְׁרִי לִיִּיחֻדִּי
בְּהִרִי נִבְרָא – מִתּוֹרַת הַתִּישׁוּד עִם בַּעֲלָהּ, וְאֵיךְ מוֹתֵר, וְכִי אֲפִשְׁרָ
שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה נִגּוּעַת בְּנִעְוָת – חֵלֶק הַדֵּק שֶׁמִּנְעָרִים מִהַפְשָׁתָן וְאִינִי
מִהַבְּהֶבֱתָ – וְלֹא תֵאָחַז בָּהּ וְתִשְׁרַפְנָהּ, כְּלוּמַר וְדֹא אַתָּם עוֹבְרִים עַל
אִיסוּר נִדָּה מִחַמַּת כֵּן.
אִמְרַ לִיָּה רַב כְּהֵנָּה לְמִין, תִּתּוּרָה הָעִידָה עָלֵינוּ 'סוֹנָה בְּשׁוֹשְׁנִים',
וְנִדְרַשׁ שְׁאִפִּילוּ אִם הָאֲזוּהָרָה עַל הָאִיסוּר הִיא קְלָה כְּסוֹנָה שֶׁל
שׁוֹשְׁנִים, לֹא יִפְרָצוּ בָּהֶן פְּרִצוֹת.
מִקּוֹר נוסף לַהֲזִירוֹת יִשְׂרָאֵל מַעֲבִירוֹת: רִישׁ לְקִישׁ אִמְרַ, יֵשׁ לְדִרְשׁ
כֵּן מִהֶבֱא – מִפְּסוֹק זֶה (שִׁיר הַשִּׁירִים ו ט), 'בְּפִלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּ', וְנִדְרַשׁ
שְׁאִפִּילוּ הָאֲנָשִׁים הַרִיקְנִין שְׁכָךְ מֵלֵאִין מִצוֹת בְּרִמּוֹן.
מִקּוֹר נוסף: רַבִּי יוֹרָא אִמְרַ, מִהֶבֱא וְרַחֲמֵי יוֹרָא רִית בְּגִידוֹ (בְּרַאשִׁית כו
ב), שִׁיבַח הָרִיחַ אֶת הַבְּגָדִים שֶׁלִּבֵּשׁ יַעֲקֹב וְאִמְרַ 'רִאחַ רִיחַ בְּנִי
בְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ וְהָיָה', וְנִדְרַשׁ אֵל תִּיקְרִי 'בְּגִידוֹ' אֲלֵא 'בּוֹגִידוֹ',
שֶׁאִפִּילוּ מֵהַבְּגָדִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל נִדְּף רִיחַ טוֹב שֶׁל מִצְוֹת.
מַעֲשֵׂה מַעֲנִין מַעֲלַת הָרִיקָנִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל: תְּהִי בְּרִינִי – אֲנָשִׁים
פְּרִיצִים דְּהוּן בְּשִׁנְיָבוֹתֵיהֶן – בְּשִׁבּוֹתוֹ דְּרַבִּי יוֹרָא, דְּהוּן מְקַרֵּב לָהּ
– שֶׁהִיא מְקַרֵּב בִּי חֵיבִי דְּהִיחֵדְדוּ לָהּ בְּתוֹכָהָ – כִּדִּי שִׁיחֲזוֹר
בְּתִשְׁבוּבָה, וְהָיָה קִשְׁףִי בְּכָנֵן – וְהִקְפִּידוּ חֲכָמִים עַל שְׁקִירָבָם. בִּי נָח
נְפִישִׁית דְּרַבִּי יוֹרָא – כִּשְׁנַפְטֵר רַבִּי יוֹרָא, אִמְרִי הָאֲנָשִׁים הַפְּרִיצִים, עַד
הָאִידֵנָּה – עַד עַתָּה הָיָה – הִיָּה רַבִּי יוֹרָא הַמְּכֻנָּה 'תְּרִכָא קָטִין
שְׁמִי' – אֲדָם קָטָן שֶׁנִּחְרַב שׁוֹקִי רַגְלָיו דְּהָיָה בְּעֵינֵינוּ רַחֲמֵי – שֶׁהוּא

סנהדרין. אחד דיני ממונות – פרק רביעי דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפה רש"י תוספות

ושלש שורות. כל אחת במנין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו הכ"ג רובן מחייבין ומיעוט מזכין והטייה לרעה אין ע"פ אחד וצריך להוסיף שנים שנים עד שבעים ואחד הלכך צריך להושיב לפניהם ארבעים ושמנה להשלמת שבעים ואחד ולא אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שתהא מרובה משל

דיינן ולא לעשות שורות קטנות ולא שטים
 של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך
 עבדי שלש שורות: ובל אחד מביר את
 מקומו. לפי שבתחלה כסדר הושיבום שורה
 ראשונה גדולה משל שניה והיא גדולה מן
 השלישית וגם בכל שורה ושורה הושיבום
 כסדר הגדול בראש שני למטה הימנו וכן
 כולן זה למטה מזה לפיכך צריך כל אחד
 להכיר מקומו: הוצרכו לסמוך. כגון שמת
 אחד מן הדיינים סומכין לו מהראשונים שם
 גדולים מכולן: אחד מהשנייה בא לו
 לראשונה כו'. ולא שיביאו מן הקהל
 לראשונה לפי שהגרוע מן התלמידים
 שבשורות גדול מגדול שבקהל: ולא היה.
 אותו שנברר מן הקהל יושב במקומו של
 ראשון ראש ששורה שליש אלא במקום
 הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן
 השלישי לשניה וכן אותו שנסמך מן
 הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון
 אלא כולן בסוף השורות וכל בני השורה
 נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאן
 זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים
 גדול מן הגדול שבתלמידי הראשונה והקטן
 שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה הלכך
 כי ינידי כולוהו ינידי כשמת אחד מהן
 ומושיבין אחר חליפו כולן צריכין לנהר איש
 איש ממקומו: גמ' טה"פ. דבעגולה היו
 יושבים: סהר. עגול הוא: כפיכורו של עולם.
 שבת המקדש באמצע של עולם: דומה
 לסהר. בעגולה: מונ. שני חלקי מים ואחד יין:
 אל יחסר המונ. אל יחסרו מחלק השלישי
 שהוא כדי הראוי למונ: עשרים ושלשה.
 שליש של שבעים: לצאת לעסקיו. חוץ
 ללישבה: סייג. הוא גדר: סוגה כשושנים.
 גדרה בשושנים כלומר באזרחי קלה
 ובהבלה מועטת הם נפרשין מן העבירה
 וא"צ גדר אבנים להפסיקן שאפי' אין חרוקין
 מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם
 לא יפרצו בה פרצות הגדר: מהבהבת.
 אחות ודולקת כמו (שבת דף כח:) שקיפלה
 ולא הבהבה ובלע"ז פלמ"ה: ברינו. פריצים
 לשון בורים: רבי יורא. גוצא הוה ונתרכו
 שוקיו ע"י מעשה דבדיק נפש' בתנורא
 שגירא בהשובר את הפועלים (בי"מ דף פה).
 וקרו ליה חריכא קטן שקי: ש"פ. מדקתני לא
 היה יושב במקומו של ראשון כי ינידי כולוהו
 ינידי כדפריש' לעיל: בדנב. בנבבות: מתני'
 מאימין. שלא יעידו עדות שקר: מאומה.
 בגמ' מפ': דיני ממונות. אם העיד שקר נותן
 ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניו, כל
 אחד ואחד מפיר את מקומו. הוצרכו לסמוך, סומכין
 מן הראשונה. אחד מן השניה, בא לו לראשונה.
 אחד מן השלישית, בא לו לשניה. ובזריים להן עוד
 אחד מן הקהל, ומושיבין אותו בשלישית. ולא היה
 יושב במקומו של ראשון, אלא יושב במקום הראוי
 לו: גמרא מנא הני מילי, אמר רב אחא בר חיננא,
 דאמר קרא "שררד אגן הסהר אל יחסר המונ' וגו'.
 "שררד" זו סנהדרין, למה נקרא שמה "שררד", שהיא
 יושבת כפיכורו של עולם. אגן', שהיא מגינה על כל
 העולם כולו. 'הסהר', שהיא דומה לסהר. אל יחסר
 המונ', שאם הוצרך אחד מהם לצאת, רואין אם יש
 עשרים ושלשה פגנר סנהדרי קטנה, יוצא. ואם לאו,
 אינו יוצא: 'פגנר ערימת חטים', מה ערימת חטים,
 הכל נהנין ממנה. אף סנהדרין, הכל נהנין מפעמיהו:

התורה העידה עלינו סוגה בשושנים. לענין דם נדות נדרש כשאומרת דם כשושנה
 אדומה ראיתי מיד פורש וא"ת והא יחוד דאורייתא היא כדדרשנין (לעיל דף
 כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך וידיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתיב
 באורייתא וי"ל דלא אסרה תורה אלא בעין אמו דלא עבדא דמשתריא אבל נדה סופה
 ליטטר ומיהו היכא דלא בעל אפילו נדה אסורה
 להתייחד כדאמר' בפ"ק דכותבות (דף ד.) לא
 בעל הוא ויש בין הנשים ואשתו ישנה בין
 הנשים וא"ת והא אמר' בפ"ק דשבת (דף יג.)
 מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו
 הוא בבגדו והיא בבגדה אסור כו' ופי' שם
 בקונט' משום ייחוד דאשת איש אף אשתו נדה
 והכא אמר סוגה בשושנים וי"ל דהוא בבגדו
 והיא בבגדה אסורה באשת איש אפי' בלא
 ייחוד משום איקרובי דעתה שנזנעין ומתחמקין
 זה מזה ויש תימה מ"ש דייחוד דנדה שריא
 מסוגה בשושנים והוא בבגדו והיא בבגדה
 אסרת מזהקש דאשת איש איפוך אנא וי"ל
 דמסתבר טפי לאסור הוא בבגדו והיא בבגדה
 לפי שמתקרבין יחד ונהנין זה מזה כדפרישית:
 וירח את ריח בגדיו. לשון ריח שייך ברם נדות
 כדאמרין בס"פ כל היד (נדה דף כ:) והיא
 איתתא דאתא דמא קמיה דר"א ארחיה אמר
 האי דם חימוד הוא:

שאין

סוגה בשושנים', שאפילו כסוגה של שושנים, לא יפרצו בהן פרצות. והיינו דאמר ליה
 ההוא מינא לרב כהנא, אמריתו, נדה, שרי לייחודי בהדי גברא. אפשר א"ש בפעורת, ואינה
 מהבהבת. אמר ליה, התורה העידה עלינו 'סוגה בשושנים', שאפילו כסוגה של שושנים,
 לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר, מהכא 'כפלה תרמון רתתך', אפילו ריקנין שפך
 מלאין מצות פרמון. רבי יורא אמר, מהכא 'יניח את ריח בגדיו', אל תיקרי 'בגדיו' אלא
 'בוגדיו'. תהוה ברינוי דהוה כשיבביתיה דרבי יורא, דהוה מקרב להו, פי חיכי דניהדרו להו
 בתויבתא, והוה קפדי רבנן. פי נח נפשיה דרבי יורא, אמרי, עד האידנא הוה 'חריכא קטין
 שקיה' דהוה בעי עלן רחמי. השתא, מאן בעי עלן רחמי. הרהרו בלפניהו ועבדו תשובה:
 שלש שורות כו'. אמר אפי', שמע מינה, פי ינידי, כולוהו ינידי. ולקמא להו, עד האידנא הוה
 יתיבנא ברישא. השתא, מותביתו לי בדנבי. אמר אפי', דאמרו ליה חכ', 'הוי זנב לאריות
 ואל תהי ראש לשועלים': משנה ביצד מאימין את העדים על עידי נפשות, היו מכניסין
 אותן ומאימין עליהן, שפא תאמרו מאומד ומשמועה, עד מפי עד ומפי אדם נאמן. שפא
 אי אתם יודעין, שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה. הווי יודעין שלא פרינו ממונות,
 דיני נפשות. דיני ממונות, אדם נותן ממון ומתכפר לו. דיני נפשות, דמו ודם ורעותיו תלוין
 בו עד סוף העולם. שפן מצינו בקין שהרג את אחיו, שנאמר 'קול דמי אחיך צועקים',
 אינו אומר 'דם אחיך' אלא 'דמי אחיך', דמו ודם ורעותיו. דבר אחר, 'דמי אחיך' שהיה
 דמו מושלך על העצים ועל האבנים. לפיכך נברא אדם יחיד, ללמדך שכל המאבד נפש
 אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו איבד עולם מלא, וכל המקנים נפש אחת מישראל
 מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחבירו
 אבא גדול מאבך. ושלא יהו המינים אומרים, הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדולתו של
 הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה. ומלך
 מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד
 מהן דומה לחבירו. לפיכך, כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. ושפא תאמרו,

מה

ומתכפר: לפיכך נברא אדם יחיד. כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחיד להראותן שמאדם א' נברא מלאוהו של עולם: הרבה רשויות בשמים. וכל א' ברא את שלה:
 ולהגיד גדולתו. ועוד לכך נברא יחיד להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבחותם הראשון כל הדורות טבועות שלא היה תחלה אלא חותם א': חותם. היינו
 אותו ברול שחצורה חקוקה בו: טובע כמה מטבעות בחותם א'. כל המטבעות שאדם טובע ע"י ברול אחת כולן דומין: כשבילי נברא העולם. כל' חשוב אני כעולם

מלא לא אטרד א"ע מן העול' בעביר' אחת וימשוך ממנה:

מה

דמך מסור בידי. מדמייתי האי עובדא אמתני' דביצד מאומד משמע דדריש מהאי קרא דמאומד לא מיקטל דמשמע ע"פ שנים עדים שראו את המעשה ואחריו הוא עם ר"ש בן שטח והאי דלא חשיב להו משום כבודו והאי דקאמר או אני או אתה לאו דוקא לשון יחיד אלא אנה.

שחרב בית המקדש. תימה דהוה מצי למימר דאף בזמן שבית המקדש קיים כי עובדא דשמעון בן שטח א"נ שלא בעדים והתראה כדאמר במכות (דף י') כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע ב' בני אדם שחרגו אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד הקב"ה מומינן לפונדק וי"ל דנקט משחרב בית המקדש משום דאז בטלי דיני נפשות לגמרי וא"ת והא אבתי הוה מצי למנקט מי שנה קודם חורבן הבית כדאמר בפרק דהו בודקין (לקמן דף מא.) שגלתה סנהדרי וישבה לה בתנות ואמר שלא דנו דיני נפשות וי"ל מ"מ כשהיו רואים צורך שעה היו חוזרין ללשכת הגזית כי ההיא עובדא ויבוצא בו הוא דפריך לקמן בפרק דהו בודקין (שם) דר' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי משום דגמל שבדק בעוקצי תאנים בדין רומח הוא והאי דנלה דנפשי רוצחים הוה ורשע רציחה לא היו חוזרין וא"ת והא חזינא כמה כופרים בעיקר דמתים כדרכם וי"ל דזכות מילה תולה ושכר מצות שעשו משתלמן בעולם הזה כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאי ועובדא דריש הפועלים (ב"מ דף פג.) דאפקדה לגברא דוקפה דהוה ובנו בעלו נערה המאורסה והם נמי זכות תולה לו שלא נעש בסקילה ונידון בקלה א"נ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה ואחר כך הוא דמיתתו בדנק י"מ דנקט משחרב בית המקדש משום דבזמן בית המקדש בגדי כהונה היו מכפרין מידו ה"מ כשעשו תשובה: **כמאן** כר' אחא. משמע דרבי אחא לית ליה אומד בדיני נפשות ותימה דבפרק שבוטע העדות (שבוטע דף ד.) ושם) משמע דאית ל' גבי שבוטע העדות דאינו חייב אלא בתביעת ממון ודריש ר' יוסי הגלילי מדכתיב או ידע בעדות המתקיים בידיעה בלא ראייה אמר דר פפא לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרבי אחא דאי אית ליה בדיני נפשות משכחת לה כר"ש בן שטח ויש לומר דלמסקנא דהכא דמשני מתני' אפילו כרבנן אין צריך לאוקמי דרב אחא בדיני ממונות דוקא מידו בדוק יש למצוא דלחייב רבי אחא בההיא דר' שמועון בן שטח דנמא ידעו עדים שחרגו בתוך כדי דיבור של התראה כיון שלא ראו אלא מאומד ואי איירי בחבר ניהא וכו' יוסי דאמר לא בעי התראה (לעיל ד' ת:)

שפתחה כו'. כל דמים נבלעים בארץ אלא שרשומן ניכר ושל הכל אין רישומן ניכר כלל.

הארץ ומירות שמענו. כתוב בתשובת הגאונים שאין בא"י אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי חיות שנופים לאחר וכל כנה הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המזקן רבש"ע אין לנו עוד כנה והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנה אחד שאומר לפני שירי שנאמר מכנה הארץ ומירות שמענו: **למטובה** לא פתחה. וא"ת והא כתיב (שמות טו) תבלעמו ארץ טובת המצרים אינה קרויה טובה:

מה לנו ולצרה הזאת, והלא כבר נאמר 'והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וגו'. ושמא תאמר, מה לנו לחוב בדמיו של זה, והלא כבר נאמר 'באבדו רשעים רנה': **למרא** תנו רבנן, ביצד מאומד, אומר להן, שמא פך ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה, ורצתם אחריו, ומצאתם סייף בידו, ודמו כמטפף והרוג מפרפר. אם פך ראיתם, לא ראיתם פלום. תניא, אמר רבי שמעון בן שטח, אראה בנתנה, אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה, ורצתי אחריו, וראיתי סייף בידו, ודמו כמטפף והרוג מפרפר. ואמרתיו לו, רשע, מי הרגו לזה או אני או אתה, אבל מה אעשה שאין דמך מסור ביד, שהרי אמרה תורה 'על פי שנים עדים ימות המת'. הידע מחשבות, יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו. אמר, לא זו ממש, עד שבא נחש והכישו ומת. והאי, פר נחש הוא? והאמר רב יוסף, וכן תני דבי חזקיה, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שבטלה סנהדרי, ארבע מיתות לא בטלו. לא בטלו? והא בטלו. אלא, דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה, או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה, או נופל בדילקה, או נחש מכישו. מי שנתחייב הרגה, או נמסר למלכות או ליסמין באין עליו. מי שנתחייב חנק, או טובע בנהר או מת בסרסו. אמר, ההוא, חמא אחריתי הוה ביה, דאמר מר, מי שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בחמורה: מאומד וכו': בדיני נפשות הוא דלא אמדינן, הא בדיני ממונות, אמדינן. כמאן, פרבי אחא. דתניא, רבי אחא אומר, גמל האוחר בין הגמלים, ונמצא גמל הרגו בצידו, בידע שזה הרגו. וליטעמיה, עד מפי עד דקתני. בדיני נפשות הוא דלא אמרינן, הא בדיני ממונות, אמרינן. והתנן, אם אמר 'הוא אמר לי' שאני חייב לו, איש פלוני אמר לי' שהוא חייב לו' לא אמר פלום, עד שאמר, בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים וזו. אלא, אף על גב דפסילי בדיני ממונות, אמרינן להו בדיני נפשות. הכא נמי, אף על גב דפסילי בדיני ממונות, אמרינן להו בדיני נפשות: הווי יודעים כו': אמר רב יהודה פריה דרבי חיאי, מלמד שעשה קון בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות, שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה, עד שהגיע לצוארו. ואמר רב יהודה פריה דרבי חיאי, מיום שפתחה הארץ את פיה וקופלתו לדמו של הכל, שוב לא פתחה, שנאמר 'מקנף הארץ, ומירות שמענו צבי לצדיק', ולא 'מפי הארץ'. איתביה חזקיה אחיו, 'תפתח הארץ את פיה'. אמר ליה, לרעה פתחה, למטובה לא פתחה. ואמר רב יהודה פריה דרבי חיאי, גלות מכפרת עון מחצה, מעיקרא כתיב 'הייתי נע ונד', ולכסוף כתיב 'וישב בארץ נוד'. אמר רב יהודה, גלות מכפרת שלשה דברים, שנאמר (פה אמר ה') 'היושב בעיר הזאת ימות פתח, ברעב ובדבר, והיוצא ונפל אל הפסדים הצרים עליכם והיה והיתה לו נפשו לשלל'. רבי יוחנן אומר, גלות מכפרת על הכל, שנאמר (פה אמר ה') 'כתבו את האיש הזה ערירי, גבר לא יצלה בימיו, כי לא יצלה מורעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה', ובתר דגלה כתיב 'ובני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו', 'אסיר' שעבדתו אמו בבית האסורין. 'שלתיאל' ששטלו אל שלא כדרך הנשחיתין. נמיר, שאין האשה מתעברת מעופה, והיא

מה לנו ולצרה הזאת. להכניס ראשינו בדאגה הזאת אפי' על האמת: והלא כבר נאמר 'והוא עד. עליכם מוטל חובה ונשיאות עון אם לא תגידו מה שראיתם: ושמא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מתחייבים מדמיו של זה נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: והלא כבר נאמר באבדו רשעים רנה. אם רשע הוא אף כאן עונש: גמ' או אני או אתה. שמעון בן שטח ק"ל הכי: דין ארבע מיתות. פורענות בידי שמים הדומה למיתה שהוא מחוייב בה: נחש מכישו. דקלי ליה ויהא ארס של נחש שורפה: נופל מן הגג. דומיא דסקילה כדתנן לקמן (דף מה:) בית הסקילה היתה גבוהה שתי קומות וקומה שלו הרי כאן שלש: ליסמין באין עליו. שדרך להרגו בסיף וכן נמסר למלכות שמתין ראשו: חמא אחריתי הוה בניה. שהיה מחוייב שריפה שהיה חמורה דאילו רוצח בסיף הוא ומיתת סייף קלה כדאמרנן בארבע מיתות (לקמן דף מט:): הא בדיני ממונות אמרינן. עדות מאומד מדתנן ליה גבי איום עידי נפשות ולא תנן ליה גבי איום עידי ממונות בפרק דיני ממונות (לעיל דף כט.) דאמרנן להו סדרי שקתיי אאורייהו וזיל: האוחר. נושך שמעתי ולי נראה כשהגמל הזכר מוודוג עם הנקבה קרי ל' אוחר דאמר בבכורות (דף ה:) גמל אחר כנגד אוחר: שוה הורגו. שדרך סוסים מוויינים לחכות סוסים שבצידו והיינו מאומד: וליטעמך עד מפי עד. דתנן הכא ולא תנא לה אאיום בעידי ממון הכי נמי כו': הוא אמר לנו. המחוייב אמר לנו שאני חייב לו אבל לא בפני התובע אמר לנו כן לא הויה ודאיה: איש פלוני אמר לנו. שוה חייב לזה שהוא ראה בהלואה היינו עד מפי עד: הודה לו. שניהם היו שם: אמרינן ליה בדיני נפשות. להרבות הדברים ולפרש לאיים ובדיני ממונות לא איכפת לו לאיים עליהם כל כך: פצעים. מכת חרב קרי פצעים: חבורות חבורות. לכך נאמר דמי: בארץ נוד. ולא כתיב נע שכפירה לו גלותו דכתיב (בראשית ד) ויצא קין: שלשה דברים. חרב ורעב דובר: לא יצלה. שום הצלחה ויבחינה מלך יהודה כתיב:

עדיף שלא נעיד אפילו עדות אמת, כי מה לנו ולצדקה הזאת – מה לנו להכניס ראשינו בדאגה זו, ולהחשב כאילו איבדנו עולם מלא. על זה נשיב, והלא כבר נאמר (ויקרא ה א) 'והוא עד או ראיה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו' וגו', ואם לא תעידו, תעברו על מצוה זו. ושמא תאמרו, אף שנעבור על האיסור עדיף שלא נעיד, כי מה לנו לחוב – להתחייב בדמו – במיתתו של זה. על זה נשיב, והלא כבר נאמר (משלי יא ז) 'באבוד רשעים רנה', וממילא אם הוא רשע אין עליכם עונש.

גמרא

שנינו במשנה (לעיל ע"א), שבאיום על העדים אומרים להם שמא העידו 'מאומד'. הברייתא מבררת מהו 'מאומד': תנו רבנן בברייתא, כיצד הוא האיום על עדות מאומד. משיבה הברייתא: אומר להן הדיין לעדים, שמא כך ראיתם שפלוני רץ אחר חבירו לחורקה, וראיתם אחריו, וראיתם סוף וחרבו בידו, ודמו של הנהרג מטפטף מהחרב, וההרוג מפרפר – קופץ בחזק קודם מיתתו. אם כך ראיתם, לא ראיתם כלום, ואינכם יכולים להעיד עליו ולחייבו. הגמרא מביאה מעשה מעין זה: תנא בברייתא, אמר רבי שמעון בן שמש, אראה בנחמה – לשון שבועה אם לא ראיתי אחר שרין אחר חבירו לחורקה, וראיתי אחריו, וראיתי סוף בידו, ודמו של הנהרג מטפטף מהחרב, וההרוג מפרפר. ואמרתי לו, רשע מי הרגו לזה או אני או אתה, ודאי שאתה, אבל מה אעשה שאין דמך מסור ביד – אין בידי להעיד עליך שהרגתו, שתרך אמרה התורה (דברים יז ו) 'על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המות', ואני לא ראיתי את מעשה ההרגה. אך הקדוש ברוך הוא יודע מהשבות, ופרע מאותו האיש שחרג את חבירו.

הברייתא מסיימת שאכן נענש: אמרו, לא זו משם, עד שמא נחש והקישו – נשך את הורצח ומת. מקשה הגמרא: והא – וכי אותו רוצח בר נחש הוא – ראוי למות על ידי נחש, והאמר רב יוסף, וכן תני דבי חזקיה, מיום שחרב בית המקדש אף על פי ששטלה סנהדרין, אבל ארבע מיתות בית דין לא בבלו.

הגמרא מקשה על הברייתא, קודם שסיימה להקשות את הקושיא הקודמת: וכי ארבע מיתות לא בבלו, והא – והרי הם בבלו, שהרי משחרב הבית אין בית דין דנים למיתה. מתרצת הגמרא: אמנם ארבע מיתות בטלו, אלא שרין ארבע מיתות לא בבלו, ומי שנתחייב מיתה, תגיע אליו פורענות מן השמים בדומה למיתה שנתחייב בה. והיינו, שמי שנתחייב סקילה, או שהוא נופל מן הגג וזה כסקילה, שדוחפים אותו מבית הסקילה, או היה דורסתו וזה כסקילה, שהארי מפילו לארץ והורגו בדריסה. ומי שנתחייב שריפה, או נופל בנלוקה, או נחש מבישו וארס הנחש שורפו. ומי שנתחייב הריגה וסייף, או נקסר למלכות ומתוהים את ראשו, או ליססין באין עליו שדרכם להרוג בסייף. ומי שנתחייב חנק, או מובע בנהר, או מת בקרונכי – מחלת אסכרה.

ואם כן קשה, מדוע אותו אדם שראה רבי שמעון בן שטח, מת על ידי נחש שהיא מיתת שריפה החמורה, הרי הרוצח מתחייב הרג שהיא מיתת קלה יותר, והיה ראוי שימסר למלכות או שיבואו עליו ליטסים.

מתרצת הגמרא: אמר, ההוא – אותו אדם, חטא אחריתי הוה ביה – חטא אחר היה בו ונתחייב עליו שריפה, ולכן מת בשריפה שהיא חמורה מהרג. ואמר מר – שהרי שנינו במשנה הלחן (פס), שמי שנתחייב שתי מיתות בית דין, אחת קלה ואחת חמורה, נידון בחמורה, ואף כאן כיון שנתחייב בשתי מיתות, הרג ושריפה, נידון בשריפה החמורה.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): ומאיימין עליהם, שמא תאמרו מאומד. במשנה לעיל (טז) מבואר שמאיימים על עדי ממון, ולא נאמר שם איום שלא יעידו מאומד. מדייקת הגמרא: ממה שלא נכתב בדיני ממונות שמאיימים עליהם שלא יעידו מאומד, משמע שברדיני

נפשות הוא דלא אמרינן – דווקא בעדות נפשות לא מועילה עדות מאומד, הא – אבל בדיני ממונות, אמרינן – מועילה עדות מאומד. מבררת הגמרא: כמאן – כשיטת מי נשנו משניות אלו. משיבה הגמרא: ברבי אהא.

הגמרא מביאה את דברי רבי אחא: דתניא בברייתא, רבי אהא אומר, גמל האחר – המזדווג בין הנמלים, ונמצא גמל הרג בצידו, בידע שגמל זה שהיה מזדווג הרגו. מבואר בדבריו, שמחייבים את בעל הגמל לשלם את הנזק על פי אומד שהוא הרג, מכיון שבממונות עדות מאומד כשרה.

דוחה הגמרא: וליטעמך – ולשיטתך שדייקת מהמשניות שעדות מאומד פסולה בעדי נפשות וכשרה בעדי ממון, כיצד תבאר את דין עד מפי עד – עד ששמע מעד אחר דקתני – שנשנה במשניותו שמאיימים על עדי נפשות שמא מעידים כך, והרי לעיל בעדי ממון לא נזכר שמאיימים עליהם שלא יעידו עד מפי עד, וכי תוכל לדייק מכך שברדיני נפשות הוא דלא אמרינן – דווקא בעדות נפשות לא אומרים שעדות עד מפי עד כשרה, הא – אבל בדיני ממונות, אמרינן – אומרים שעדות כזו כשרה. והתנן – והרי שנינו במשנה לעיל (שם), שאם אמר העד שהוא – הלוה אמר לי ושלם בפני המלוה 'שאני חייב לו' – למלוה, והינו שדיעת העד שהלוה חייב היא מחמת דברי הלוה. או שאמר העד 'איש פלוני אמר לי שהוא הלוה חייב לו' – למלוה, הרי זה כאילו שהעד לא אמר כלום והלוה פטור, כיון שהיא עדות של עד מפי עד ופסולה, ואין העדות כשרה עד ש'יאמר העד בפנינו הודה לו הלוה למלוה שהוא חייב לו' – מאתים וזו.

סיום הדחיה: אלמא – מוכח, שאף על גב דפסי' עדות עד מפי עד בדיני ממונות, מכל מקום לענין איום אמרינן להו – אומרים לעדים שלא יעידו כך רק בדיני נפשות, כיון שבעדות נפשות מרבים באיומים, אבל בדיני ממונות אין מאיימים על העדים בזה, מפני שלא איכתפ לנו לאיים עליהם כל כך. ואם כן, ה'א נמי – גם כאן לענין עדות מאומד, אף על גב דפסי' עדות מאומד גם בדיני ממונות, מכל מקום לענין איום אמרינן להו – אומרים לעדים רק בדיני נפשות שלא יעידו כך, אבל לא בדיני ממונות.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): הוו יודעים שלא כדני ממונות דיני נפשות בו' שכן מצינו בקין שהרג את אחיו, שנאמר (בראשית י ז) 'קול דמי אחיך צועקים'.

אמר רב יהודה בריה דרבי חיאי, מלשון 'דמי אחיך' בלשון רבים, מלמד שצוה כן בהלכה אחיו חבורות חבורות – מכות שהדם נצטר בהם, ופציעות פציעות – מכות בחרב, מפני שלא היה יודע מהיכן הנשקמה יוצאה, עד שהגיע לצוארו ופצעו שם והרגו.

מאמר נוסף מרב יהודה בענין זה: ואמר רב יהודה בריה דרבי חיאי, מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הכל, שוב לא פתחה אותה, שנאמר (שעשע כד טז) 'מכנה הארץ, ומירות שמענו צבי לצדיק', והיינו, שמקצה הארץ שמענו ומירות לה, ודורשים 'מכנה הארץ' – מקצה הארץ ולא 'מפי הארץ', כיון שאינה פותחת עוד את פיה. ואיתיביה – הקשה חזקיה אחיו של רב יהודה לרב יהודה, הרי נאמר (במדבר טז לב) במעשה קרח ועדתו 'ותפתח הארץ את פיה', ואם כן פתחה הארץ שוב את פיה.

אמר ליה רב יהודה, אמנם לרעה פתחה הארץ שוב את פיה, כמו בבלית קרח ועדתו, אבל למוכח לא פתחה הארץ עוד את פיה. מאמר נוסף מרב יהודה: ואמר רב יהודה בריה דרבי חיאי, גלות כמפרת עון מרבה – חצי מהעון. ונדרש מהכתוב בענשו של קין בלשון הבל, מעיקרא – בתחילה פתח (בראשית ד יז) 'והייתי נע נד בארץ', וילבשו לאחר שגלה פתח (שם ד טז) 'ויושב בארץ נוד', ולא בארץ נע נד, מכאן שגלותו כיפרה לו.

מאמר נוסף על כפרת הגלות: אמר רב יהודה, גלות כמפרת על שלשה דברים על חרב, על רעב ועל דבר. שנאמר בנבואת ירמיהו שצדקיהו ועמו יפלו בידי נבוכדנצר (ירמיהו כ ט) (בה אמר ה' וגו') 'ויושב בעיר הזאת ימות בחרב, ברעב ובדבר, והיוצא ונפל אל הפשרים הצרים עליכם ותהי ותהיה לו נפש לשלל'. ומכיון שהכתוב

60 שנינו במשנה: (א:) לְפִיכָּה נברא אדם יחידיו ב'ו'.
 61 הגמרא מביאה ברייתא שמונה כמה טעמים למה נברא אדם
 62 יחידיו: תְּנוּ רַבֵּנּוּ, אִדָּם יחידיו נברא, וּמִפְּנֵי מָה, כדי שלא יהיו המינים
 63 – הכופרים אומרים שיש הרבה רשויות וּמַמְשָׁלוֹת בְּשָׁמַיִם, וכל
 64 רשות בראה אדם. דָּבָר אַחֵר, מִפְּנֵי הַצְּדִיקִים וּמִפְּנֵי הַרְשָׁעִים, שֵׁלֵא
 65 יהיו הַצְּדִיקִים אומרים אֲנִי בְּנֵי צְדִיק, ואין אנו צריכים להתרחק
 66 מהעבירה כי לא נישל בה, וְהַרְשָׁעִים אומרים אֲנִי בְּנֵי רָשָׁע, ואין אנו
 67 צריכים לחזור בתשובה ולהיות צדיקים, כי זה לא יועיל לנו. דָּבָר
 68 אַחֵר, מִפְּנֵי הַמַּשְׁפָּחוֹת, שֵׁלֵא יהיו מַשְׁפָּחוֹת מְתַנְּרוֹת זו בזו, ואומרות
 69 זו לזו אבינו גדול מאביכם, וממילא אנו מעולים ממכם. וְכָה אִם
 70 עֲבָשִׁי כַּשֵּׁנֶכֶרָא יחיד מְתַנְּרוֹת הַמַּשְׁפָּחוֹת זו בזו, אִם נִבְרָאוּ שְׁנַיִם עַל
 71 אַחַת כְּמָה וְכָמָה שהיו מתגרות ואומרות אבינו גדול מאביכם. דָּבָר
 72 אַחֵר, מִפְּנֵי הַנְּזֻלִּין וּמִפְּנֵי הַחֲמִסְנִין, שלא יאמרו קרקע זו היתה של
 73 בני אבינו הראשון ולא של בני אביכם. וְכָה אִם עֲבָשִׁי כַּשֵּׁנֶכֶרָא
 74 יחידיו נְזֻלִּין וְחִמְסִין הַקְּרָעוֹת, אִם נִבְרָאוּ שְׁנַיִם עַל אַחַת כְּמָה וְכָמָה
 75 שהיו גוזלין וחומסין.
 76 שנינו במשנה (ב:) וְלִהְיֵה דְגוּלְתוֹ של הקדוש ברוך הוא ב'ו'.
 77 תְּנוּ רַבֵּנּוּ, למה נברא אדם יחידיו, לְהֵיכֵל דְּגוּלְתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי
 78 הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאֵדָם טוֹבָע – חוֹקֵק כְּמָה מַטְבְּעוֹת
 79 בְּחוֹתָם אַחֵד – ברזל אחד שהצורה חקוקה בו, וְכוּלָּהּ דוֹמִין זֶה לָזֶה,
 80 אֶבֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבָע כָּל אֶדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אֶדָם הָרָאשׁוֹן וְאֵף
 81 עַל פִּי כֹן אֵין אַחֵד מֵהֶן דּוֹמֵה לַחֲבֵירוֹ, שְׁנִימָא (איוב לח ט) 'לַתְּהַפֵּךְ
 82 כְּחוֹמֶר חוֹתָם וְיִתְבָּצְבוּ כְּמֹה לְבוֹשׁ', וּמִמָּה שֶׁהַפְּסוֹק קָרָא לַעֲלוֹת
 83 הָאָדָם בְּשֵׁם 'חוֹתָם', מִשְׁמַע שֶׁכָּל הָאֲנָשִׁים טְבוּעִים בְּחוֹתָם אַחֵד.
 84 וּמִפְּנֵי מָה אֵין פְּרָצוּפוֹתֵיהֶן שֶׁל הָאֲנָשִׁים דוֹמִין זֶה לָזֶה, כִּדִּי שֵׁלֵא יִרְאֶה
 85 אֶדָם דִּירָה נָאָה וְאִשָּׁה נָאָה וְיִאמָר שְׁלִי הִיא, וְאֵף אַחֵד לֹא יוֹכֵל
 86 לַהֲכַחֵשׁ, כִּי אֵין הֵיכֵר בֵּין הָאֶחָת לַחֲבֵרָתָהּ, שְׁנִימָא (איוב לח טו)
 87 'וְיִנְעֶנּוּ מִרְשָׁעִים אֹרְגִים וְזוֹרְעִים רָמָה תִּשְׁכַּר', שִׁימַנַע
 88 מִהַרְשָׁעִים קִלְטָתָר פְּנִיָּהָ וְלֹא יִהְיוּ דוֹמִים לַחֲבֵרֵיהֶם, וּמִתוֹךְ
 89 שְׁשׁוּנִים בְּפִרְצוּצֵיהֶן זֶה מִזֶּה, וְזוֹעֵם תִּשְׁכַּר, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכֵל
 90 לומר על דבר שאינו שלהם, שלי הוא.
 91 הגמרא מביאה ברייתא מענין שינוי מראה האדם מחבירו: תֵּנִינָא,
 92 הֵיךְ רַבִּי מֵאִיר אומר, בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אֶדָם מִשְׁתַּנָּה – שׁוֹנֵה מִחֲבֵירוֹ,
 93 בְּקוֹל, בְּמַרְאֵהוּ, וּבְדַעַת – שאינו יודע מה בלב חבירו. בְּקוֹל וּבְמַרְאֵהוּ,
 94 מִשׁוּם עֵרְוָה – שלא תתבלבל האשה בבעל אחר, ותכיר את בעלה
 95 ביום לפי המראה, ובבילה לפי הקול. וּבְדַעַת, מִפְּנֵי הַנְּזֻלִּין
 96 וְהַחֲמִסְנִין, שֵׁאִם יַדַּע מִזֶּה חֲבֵירוֹ חוֹשֵׁב, יִגְלֶה אֶת הַמָּקוֹם שֶׁמִּטְמִין
 97 חֲבֵירוֹ אֶת מַמּוֹנוֹ.
 98 הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה טעמים לכך שנברא האדם
 99 בערב שבת: תְּנוּ רַבֵּנּוּ, אֶדָם הָרָאשׁוֹן נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִפְּנֵי מָה
 100 נברא בזמן זה, כִּדִּי שֵׁלֵא יהיו המינים – הכופרים אומרים שאדם
 101 הראשון שיתוף הָיָה לוֹ לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, לִכֹּן
 102 ברא את כל העולם קודם שברא את האדם. דָּבָר אַחֵר, כִּדִּי שֵׁאִם
 103 תּוֹנוֹת דַּעַת עָלָיו – שאם יתגאה האדם אומר לו אפילו יתוש קָרָקֶךְ
 104 בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שהיתוש נברא ביום חמישי ואתה נבראת אחריו
 105 ביום שישי. דָּבָר אַחֵר, שנברא בערב שבת כִּדִּי שֵׁיכָנֵם לְמִצְוָה של
 106 שבת מִיֵּד לאחר בריאתו. דָּבָר אַחֵר, כִּדִּי שֵׁיכָנֵם לְסַעֲוָה מִיֵּד לאחר
 107 בריאתו, וימצא הכל מוכן לפניו לאכול מכל מה שירצה. מִשְׁלֵ
 108 לְמֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם, שֵׁכָנָה פְּלִמְרוֹן וְשִׁיבָלִיל – שבנה ארמונות ויפה
 109 אותם וְהִתְקִין סַעֲוָה, וְאַחֵר כִּדִּי הַכְּנִים אֹרְחִין, וכמו כן קודם ברא
 110 הקדוש ברוך הוא את העולם, ואחר כך ברא את אדם הראשון.
 111 שְׁנִימָא (משלי ט א:) 'חֲכָמָה בָּנְתָה בִיתָהּ, חֲצָבָה עֲמֻדֶיהָ שִׁבְעָה, מִטְּבָחָה
 112 מִטְּבָחָה, מִסְּכָה יִינָה, אֵף עֲרָכָה שׁוֹלְחָנָה, שִׁלְחָה נַעֲרוֹתֶיהָ תִּקְרָא, עַל
 113 גַּפִּי מְרוֹמֵי קִרְתָּהּ, וּדְרוֹשִׁים הַפְּסוֹק, 'חֲכָמָה בָּנְתָה בִיתָהּ, זו היא
 114 מִידָתָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁבְּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם בּוֹלֵו בְּחֻכְמָה.
 115 'חֲצָבָה עֲמֻדֶיהָ שִׁבְעָה', אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי בְּרָאשִׁית, שֶׁבָּהֶם נברא
 116 הָעוֹלָם. 'מִטְּבָחָה מִסְּכָה יִינָה' אֵף עֲרָכָה שׁוֹלְחָנָה, אֵלּוּ בריאת
 117 יְמִים וְהַיָּהוּת וְכָל צוּרֵי הָעוֹלָם. 'שִׁלְחָה נַעֲרוֹתֶיהָ תִּקְרָא, זֶה אֶדָם
 118 וְתוֹהוֹ. סִיּוֹם הַפְּסוֹק הוּא שֶׁבָּאוּ וישבו 'עַל גַּפִּי מְרוֹמֵי קִרְתָּהּ, רַבָּה כִּדִּי

1 וְאֵילּוּ הֵי־אִם אִםוּ שֶׁל שְׁאֵלִיתָל נִתְעַבְּרָה מַעֲוָה, שִׁבְשְׁהִיהָ יִכְנִיה
 2 בְּבִית הָאֲסוּרִים בְּמָקוֹם צַר שֶׁלְשָׁלוּ לְשֵׁם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְכָה עֲלִיהָ
 3 כְּשֶׁהוּא מַעֲוָה, וְנִתְעַבְּרָה וילדה את שְׁאֵלִיתָל. דָּבָר וְטַעַם אַחֵר,
 4 נִקְרָא (שְׁלִיתָל) 'שְׁאֵלִיתָל' עַל שֵׁם שֶׁנִּשְׁאָל עַל אֱלֹהֵי אֵל –
 5 שֶׁנִּשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִכְנִיה בֶּן, וּמִכֵּיִן שַׁעֲשֵׂה
 6 תְּשׁוּבָה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּפְמִילִיָּה שֶׁל מַעֲלָה הִתִּירוֹ לוֹ. הַגְּמָרָא
 7 מְבָאֵרֵת אֶת שֵׁם בְּנוֹ שֶׁל שְׁאֵלִיתָל: כֵּן שְׁאֵלִיתָל נִקְרָא 'וְרוֹבְבָל',
 8 עַל שֵׁם שֶׁנִּזְרַע בְּמַעֲוָה אִמּוֹ בְּבָבֶל. וְכָה שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, נִחְמָה בֶּן הַכְּלִיָּה
 9 שְׁמוֹ.
 10 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה הַשִּׁינַי לַעֲנֵן מַלְכוּת בֵּית דוֹד: יְהוּדָה וְחוֹקִיָּה
 11 בְּנֵי רַבִּי חֵיטָא הָיוּ יְחִיבֵי בְּסַעֲוִיתָא קָמִי רַבִּי – הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּסַעֲוָה
 12 לַפְּנֵי רַבִּי, וְלֹא הָיוּ קָא אִמְרֵי וְלֹא מִירֵי – וְלֹא דִיבְרוּ כְּלוֹם. אִמְרֵי לָהּ
 13 רַבִּי לֹאנְשִׁי בִיתָהּ, אִנְּפִירָא חֲסָדָא אִתְּרַדֵּן – תְּנוּ הִרְבָּה יֵין לַתִּינוּקוֹת
 14 אֵלּוּ, כִּי הֵיכִי דְלִמְרוֹ מִילָתָא – כִּדִּי שִׁישְׁתַּכְרוּ ויאמרו דבר. כִּיֵּן
 15 דְאִיבְסוּם – מִכֵּיִן שֶׁשְׁתּוֹ וְנִשְׁתַּכְרוּ פָּתְחוּ וְאָמְרוּ, אֵין מִשִּׁיחַ בֶּן דְּוִד
 16 בָּא עַד שִׁיבָלוּ – שִׁיגְמַר שְׁלִטוֹנָם שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אֲבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ
 17 הֵן, רֹאשׁ הַגּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל, וְהַנְּשִׂאִים שֶׁבְּאֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִימָא (ישעיה ח ד)
 18 'וְהִיָּה לְמַקְדָּשׁ וְיִאָּבֵן נֶגֶד וְיִבְנוּ מִבְּשׁוֹל לְשֵׁנֵי כְּתִי יִשְׂרָאֵל, שְׁמוֹשִׁיעִין
 19 שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה לְמַקְדָּשׁ לְכָלל יִשְׂרָאֵל, וְאֵילּוּ לְשֵׁנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 20 הוּא יִהְיֶה לְגִנָּה וּמִכְשָׁלָהּ, כְּלוֹמַר שִׁיכְלָה שְׁלִטוֹנָם. אִמְרֵי לָהֶם רַבִּי
 21 לְבִנֵּי רַבִּי חֵיטָא, בְּנֵי, קוֹצִים אֲתָם מִשְׁטִילִין לִי בְּעֵינַי, שְׁדַרְבִּיכִים
 22 כְּקוֹצֵי הַדּוֹרִקִּים בְּעֵינַי, שֵׁאִין הַנְּשִׂאִים וְאֲתָם אֹמְרִים עָלֵי שִׁיכְלָה
 23 שְׁלִטוֹנִי קוֹדֵם בִּיאַת הַמִּשִּׁיחַ. אִמְרֵי לִי רַבִּי חֵיטָא אֲבִידִים, רַבִּי, אֵל יִנֵּעַ
 24 בְּעֵינֵיךְ מִזֶּה שֶׁאִמְרוּ, מִשׁוּם שֵׁינִי נִיתָן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת – הַגִּימְטְרִיא
 25 שֶׁל יִי' הִיא שְׁבַעִים, וְגַם 'סוֹד' נִיתָן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת – הַגִּימְטְרִיא
 26 שֶׁל 'סוֹד' הִיא שְׁבַעִים, נִכָּנֵם יֵין יִצָּא סוֹד – וּמִכֵּיִן שֶׁשְׁתּוֹ יֵין אִמְרוּ
 27 דְּבַר סוֹד.
 28 מְרִי בַר מִר דּוֹרֵשׁ פְּסוֹק נוֹסֵף מַעֲנִין יִכְנִיה: אִמְרֵי רַב הַסָּדָא אִמְרֵי מֶר
 29 עוֹקְבָא, וְאִמְרֵי לָהּ – וְיִשׁ אֹמְרִים שֶׁאִמְרֵי רַב הַסָּדָא, דִּרְשׁ מֶר בַּר מֶר
 30 וְשֵׁאֵל, מֵאִי דְכָתִיב (ויצא טו) 'וַיִּשְׁקֹךְ וַיִּוְמַהְרֵן ה' עַל הָרָעָה וְהַגְּלוֹת
 31 וַיְבִיאָהּ עֲלֵינוּ, כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ, וְכִי מִשׁוּם צָדִיק ה', לִכֹּן 'וַיִּשְׁקֹךְ
 32 ה' עַל הָרָעָה וַיְבִיאָהּ עֲלֵינוּ, וְכָה הַצְּדִקוֹת שֶׁבִּדְבַר. וְהַשִּׁיב, אֵין –
 33 נִכּוֹן הַדְּבַר, צָדִיקָה עֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל כְּמָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ
 34 וּמִיָּהֳרָת אֶת גְּלוֹת צָדִיקָהּ הַגְּלוֹתָהּ וְעוֹד וְכִשְׁעִידִין גְּלוֹת יִכְנִיה
 35 קְנִימָת – בַּעַת שֶׁאֵלּוּ שְׁגָלוּ עִם יִכְנִיה לְבַבֵּל אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנִים קוֹדֵם
 36 עִידִין לֹא מָתוּ, וְזוֹהִי צְדָקָתוֹ שֶׁמִּיָּהֳרָה הַגְּלוֹתָם כִּדִּי שֶׁהַגּוֹלִים עִם
 37 יִכְנִיה שֶׁהָיוּ חֲכָמִים בְּתוֹרָה לְמַדּוּהָ לְגוֹלִים עִם צְדִיקָהּ. דְּכָתִיב בִּיה
 38 בְּגִלְתֵּי יִכְנִיה (מלכים ב' כד טו), 'הָרָעָה וְהַמַּסְגֵּר אֵלָּה, הַכָּל גְּבוּרִים עָשִׂי
 39 מִלְּחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בְּכָל הַקְּדָשׁ, כְּלוֹמַר, שֶׁבִּתּוֹךְ גְּלוֹת יִכְנִיה
 40 גָּלוּ אֵלָּף אֲנָשִׁים שֶׁנִּקְרָאוּ חֲרָשׁ וּמוֹסָגֵר, וְנִקְרָאוּ 'חֲרָשׁ', שִׁבְיָן
 41 שְׁפוֹתֵיהֶן פִּיהֶם בְּדַבְרֵי תוֹרָה, הַכָּל נַעֲשֵׂו בְּחָרְשִׁין שְׁשׁוֹתִקִים, וְנִקְרָאוּ
 42 'מַסְגֵּר', שִׁבְיָן שְׁסוּרִין בְּהִלָּכָה – שֵׁאִינִם יוֹדִיעִים לַהֲשִׁיב לְשׁוֹאֲלִים
 43 עַל הַלְכָה מַטְסוּימָת, שׁוֹב אֵין אַחֲרִים שׁוֹתֵחִין הַיּוֹדֵעִים לַהֲשִׁיב עַל
 44 הַלְכָה זוֹ. וְכָמָה חֲרָשִׁים וּמוֹסָגֵרִים הָיוּ, אֵלָּה.
 45 עוֹלָא מִפְּרֵשׁ פִּירוּשׁ נוֹסֵף שֶׁבַּעֲדָה שַׁעֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם
 46 יִשְׂרָאֵל: עוֹלָא אִמְרֵי, צְדָקָה עֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל,
 47 כְּמָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ אֶת הַחוֹרֵב בְּשָׁנֵי שְׁנִים לְמַנֵּן הַגִּימְטְרִיא שֶׁל
 48 'וְנוֹשְׁנָתָם' (דברים ד כה), שֶׁהִיָּה לָהֶם לְגָלוֹת לְפִי חֲשָׁבוֹן גִּימְטְרִיא זוֹ
 49 לְאַחֵר שְׁמוֹנֵה מֵאוֹת חֲמִישִׁים וְשֹׁתִים שְׁנִים מַעַת כְּנִיסָתָם לְאַרְצָהּ,
 50 וְגָלוּ לְאַחֵר שְׁמוֹנֵה מֵאוֹת וְחֲמִישִׁים, וְאִם לֹא הִיָּה מִקְדִּים וְהָיוּ
 51 בְּבַחֲנִית 'כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנִים וְנוֹשְׁנָתָם בְּאַרְצָהּ, הִיָּה מִתְקִים
 52 בְּחֵם הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוֹק (שם ד כו) 'כִּי אֲבַד תֹּאבְדוֹן מִמֶּרְךָ'. אִמְרֵי רַב הָאָה
 53 בִּר עֲרָכָה, שְׁמַע מִיָּה שֶׁשִּׁיעֲרוֹ זִמְן 'מִמֶּרְךָ' דְּבָרֵי עֲלָמָא – שֶׁל אֲדוֹן
 54 הָעוֹלָם וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, תְּמִינָא מֵאָה וְחֲמִשִּׁין וְחֲמִשִּׁין הָיוּ – שְׁמוֹנֵה
 55 מֵאוֹת וְחֲמִישִׁים וְשֹׁתִים שְׁנֵה הוּא, כְּפִי חֲשָׁבוֹן הַגִּימְטְרִיא שֶׁל
 56 הַמִּילָה 'וְנוֹשְׁנָתָם'. שְׁהִיָּה הוֹזִיר וְאִמְרֵי שֵׁאִם יִחְסֹאוּ יִשְׂרָאֵל ויעברו
 57 עֲבוּרָה זָרָה, יִאֲבִדוּ 'מִמֶּרְךָ' מֵאַרְצָם, נִמְצָא שֶׁבִּתְהִיָּה הַיּוֹנוֹשְׁנָתָם
 58 יִתְקִים גַּם מִזֶּה שֶׁנִּאֲמַר 'תֹּאבְדוֹן מִמֶּרְךָ', מִכָּאֵן שֶׁ'מִּמֶּרְךָ' שֶׁל אֲדוֹן
 59 הָעוֹלָם הוּא כְּמִנֵּן 'וְנוֹשְׁנָתָם'.

סנהדרין. אחד דיני ממונות – פרק רביעי דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפט רש"י תוספות

והיא נתעברה מעומד. שהיה בית האסורין צר ואין מקום לשכב ושילשלו שם אשה ובאגדה דויקרא רבה אמרה לה: על אלתו. להחיר לו גירה שנשבע שלא יהא לו בן והחירו לו פמליא ש"מ ושבויה כתיבה בהדיא פרשה דכתבו את האיש הזה בס' ירמיה (כב): ויהי. מושיעין של ישראל למקדש של ישראל: ולאבן נגף.

ממהר הגלות שנמנפת את הרגלים: ולצור כפשוטו. סלע מכשלה יהיה לשני בתי ישראל: בשבעים אותיות. בגימטריא: וישקר. וימחר כמו שוקד אני ומתרגמין מודו (ירמיה א): שהקדים. ומיחר גלות צדקיהו שהיא באחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה שהיו חכמים בתורה ולמדו: לבני גולה האחרונה: פותחין. בתורה: כחרישם. קרי ביה חריש: כיון דסוטרין. דבר הלכה הנעלמת מהן אץ לה פותחין אחרים: עולא אפר. צדקה של קדיה היינו חורבן שתי שנים לגימטריא דנושנתם דהיינו תמני מאה וחמשים ותרתי והם גלו לסוף שמנה מאות וחמשים שנכנסו לארץ דכתיב (מלכים א ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה וגו' וימי בית הראשון ד' מאות ועשר הרי ח' מאות ותשעים צא מהם מ' שנה שנשתהו במדבר הרי שמנה מאות וחמשים ואילמלי היה ממתין עד ונושנתם היה מותקיים בהם כי אבד תאבדון מחר והשמד תשמדון דכתיב בהדיא פרשתא (דברים ד): מהרה דמי עולא כו'. שהוא גימטריא דנושנתם וקרי ליה אבד תאבדון מחר והקדמה דשתי שנים צדקה היתה: אנו בני צדיק. אבינו צדיק נברא לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה: אנו בני רשע. ואין אנו זקוקין בתשובה ולהצטרך כי לא יועיל: אם נבראו שנים. יאמרו זה לזה אבא גדול מאביך: הגולנים והחמסנים. שיאמרו קרקע זה לבני אבינו הראשון היתה ולא לבני אביכם: תתהפך בחומר חותם. לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתיצבו כמו לבוש בתחיית המתים ומדקרי ליה חותם שמע מינה בחותם הן טבעו: ויאמר שלי היא. ואין אדם מכחישו הואיל ואין היצר ביניה: וימנע מרשעים אורם. קלסתר פניו ומתוך כך שלא יהא קלסתר פנים דומה לשל חביריהם וזרוע רמה תשבר שאינו יכול לומר שלי היא: משום ערוה. שלא יתחלף לאשה בבעלה לא ביום מפני המראה ובלילה מפני הקול: וברעת מפני הגולנים. אם יודע מה בלב חבירו יחפש מצפוניו וידע היכן ממונה: שלא יאמרו המינים שותף היה. אדם במעשה בראשית לפיכך קדמו לו כולם למצוה. שבת: שיכנס למעודה מיד. שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ: גפי. מקום גבוה: ולבסוף. כשסרה נטרד: מי פתי יסור הנה. בתורה דהאי קרא כתיב מי פתאו לזה שיתור הנה לאכול מן העץ: חסר לב אמרה לו. האשה שהיא חסר לב אמרה לו: גלמי ראו עיניך. מכל מראה עיניך נגלמתי והיינו כל העולם כדכתיב בזכריה (ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ:

גופו

וכנס יין יצא סוד. היינו דאמרו בפ' הדר (עירובין דף סה). המתיישב בינו הרי יש בו מדעת שבעים זקנים שהסוד מתגבר על הזין ואין כח ביין להוציא: הצבה. דבשבעה ימים נברא העולם שא"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא מנוחה והיינו דכתיב (בראשית ב) ויכל אלהים ביום השביעי:

ותיא נתעברה מעומד. דבר אחר, (שלתיא) [שאלתיא] ששאל על אלתו אל. 'ורובבל', שגזר בבבל. ומה שמו, נחמיה בן חכליה שמו. יהודה והקיה בני רבי חייא, הוו יתבי בסעודתא קפוי רבי, ולא הוו קא אמי ולא מירי. אמר להו, אנברו חמרא אדרדקי, פי היכי דלימרו מילתא. כיון דאיכסום, פתחו ואמרו, אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן, ראש גולה שבבבל, ונשיא שבארץ ישראל, שנאמר 'והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל'. אמר להם, בני, קוצים אתם מטילין לי בעיניי. אמר לו רבי חייא, רבי, אל ידע בעיניך. 'אין' ניתן בשבעים אותיות, 'אסוד' ניתן בשבעים אותיות, וכנס יין יצא סוד. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, ואמרי לה אמר רב חסדא, דרש מרי בר מר, מאי דכתיב 'וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו, פי צדיק ה' אלהינו'. משום דצדיק ה', 'וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו', אין צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שהקדים גלות צדקתה, ועוד גלות יכניה קיימת. דכתיב ביה בגלות יכניה 'החרש והמסגר אלף, חרש', כיון שפותחין, הכל נעשו בחרשין. 'מסגר', כיון שסגורין בהלכה, שוב אין פותחין. וכמה היו, אלף. עולא אמר, שהקדים שתי שנים ל'ינושנתם'. אמר רב אחא בר עקב, שמע מינה, 'מהרה' דמרי עולא, תמני מאה וחמשים ותרתי הוו: לפיכך כו'. תנו רבנן, אדם יחידי נברא. ומפני מה, שלא יהו המינים אומרים, הרבה רשויות בשמים. דבר אחר, מפני הצדיקים ומפני הרשעים, שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק, ורשעים אומרים אנו בני רשע. דבר אחר, מפני המשפחות, שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו. ומה עכשיו, שנברא יחיד, מתגרות. נבראו שנים, על אחת כמה וכמה. דבר אחר, מפני הגולנין ומפני החמסנין, ומה עכשיו, שנברא יחידי, גולנין וחמסנין. נבראו שנים, על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו כו'. תנו רבנן, להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם מובע כמה מטיפעות בחותם אחר, וכולן דומין זה לזה. אבל הקדוש ברוך הוא מובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו, שנאמר 'תתהפך בחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש'. ומפני מה אין פרוציה דומין זה לזה, שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא, שנאמר 'וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר'. תניא, היה רבי מאיר אומר, בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו, בקול, במראה, ובדעת. בקול ובמראה, משום ערוה. ובדעת, מפני הגולנין והחמסנין. תנו רבנן, אדם נברא בערב שבת, ומפני מה, שלא יהו המינים אומרים, שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. דבר אחר, שאם תווח דעתו עליו, אומר לו יתוש קרמך במעשה בראשית. דבר אחר, כדי שיכנס למצוה מיד. דבר אחר, כדי שיכנס למעודה מיד. משל למלך בשר ודם, שבנה פלטרין ושיכללן, והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחין, שנאמר 'הכמת בנתה ביתה, חצבה עמודיה שבעה. טבחה טבחה, מסכה יינה, אף ערכה שולחנה. שלחה נערוותיה תקרא, על גפי מרומי קרת'. 'הכמת בנתה ביתה', זו מידתו של הקדוש ברוך הוא, שבברא את כל העולם כולו בהכמה. 'החצבה עמודיה שבעה', אלו שבעת ימי בראשית. 'טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה', אלו ימים ונהרות וכל צורפי עולם. 'שלחה נערוותיה תקרא', זה אדם וחוה. 'על גפי מרומי קרת', רבה בר בר חנה רמי, כתיב 'על גפי', וכתיב 'על כסא'. בתחלה 'על גפי', ולבסוף 'על כסא'. 'מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו', אמר הקדוש ברוך הוא, מי פתאו לזה, אשה. 'אמרה לו' דכתיב 'נואף אשה חסר לב'. תניא, היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון, מכל העולם כולו הוצבר עפרו, שנאמר 'גלמי ראו עיניך', (וכתיב 'פי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ'). אמר רב אושעיא משמיה דרב, אדם הראשון,

וירדו

גופו

גופו מכלל. על שם שהיתה עמוקה נראה שמשם לוקח ולכן נעשה מצולה: וראשו מארץ ישראל. שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות: ואיכריו. ידיו ורגליו: משאר
 ארצות. מכל העולם כדילוף לעיל: מאקרא דאנמא. בבבל הזה והוא עמוק מאד: כל ילין. לינת לילה: עד זקנה. כל ימיו ואסבלנו: מסוף העולם ועד סופו. היה. ארכה
 ברא אדם מקצה הארץ. מקצה עד קצה: אחור וקדם. שני צורות דו פרצופין (ברכות דף סא:). על הארץ ולמקצה השמים. כלומר עומד בארץ וראשו מגיע השמימה:
 ולי מה יקרו רעיד אל. בטר גלמי ראו עיניך כתיב אותו מזמור וביצירת אדם מדבר: מין היה. נטשה לעבודה זרה: שקוד. מהיר חריה: כדי שתדע להשיב לאפיקורוס.
 הבא להביא ראיה מן התורה לדבר
 הצדוקים: כל שכן דפקר מפי. שהרי הכיר
 וכפר ומתוך כך מודקדק ולא תוכל להשיבו
 דבר המקובל לו: שפקרו הצדוקים.
 שמביאין ראיה מן התורה להפקיקו: ויברא.
 יחיד: העונה. לשון יחיד: אשר הלכו אלהים
 לפדות לו. הרי לשון יחיד: עד דברסון
 רמיו. נתיישבו הכסאות ומשמעו שנים: בתיב
 בית ועתיק יומין יתיב. יחיד: הנדד למה לי.
 למה נכתב בלשון רבים: בדברי יוחנן. שהכל
 בעצת פמליא שלה: שכניה חול. הווא
 מושיב בשר ודם אצלה וזהו פמטרוני. הווא
 אמר עלה אל ה': ששמו בשם רבו. ה' לפיכך
 לא הזכיר שמו וכתב סתם: אם כן לא ישא
 לפשעכם. לא יכול לסלוח לפשעכם ומה
 יתרון בו: אמר ליה הימנותא בידן. שאין בו
 כח לשאת פשעניו ואנו נמי מאסנדה ומיאנו
 לקבלו אפילו לפרוונקא שלוח מוציא ומביא:
 שמיע לי. שהמקרא הזה תשובה לזה:
 אבות

ויורדו ארבעה. אדם וחוה וקין ותיומנו אבל
 הבל לא נולד באותו פעם כדכתיב
 (בראשית ד) ותוסף ללדת ושני תיומנו נולדו
 עמו דודיש בבראשית רבה מדכתיב (שם) את
 אחיו את הבל:
 דהורמיו
 חמישית, עמד על רגליו. ששית, קרא שמות. שביעית, נדונונה לו חוה. שמינית, עלו למטה
 שנים, ויורדו ארבעה. תשיעית, נצמנה שלא לאכול מן האילן. עשירית, סרה. אחת עשרה,
 נידון. שתיים עשרה, נמרד והלך לו. שנאמר 'אדם ביקר כל ילין'. אמר רמי בר חמא, אין חיה
 רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו בבהמה, שנאמר 'נמשל בבהמות נדמו': (שע"ה)
 בפ"ה ארמ"י (סמ"ן). אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות
 את האדם, ברא פת אחת של מלאכי השרת. אמר להם, רצונכם נעשה אדם בצלמנו. אמרו
 לפניו, רבנו של עולם, מה מעשיו? אמר להן, כך וכך מעשיו. אמרו לפניו, רבנו של עולם,
 מה אנשי? אמר להם, מה תפקדנו? הושיט אצבעו קטנה ביניהן, ושרפם. וכן פת
 שניה. פת שלישית, אמרו לפניו, רבנו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו, כל
 העולם כולו שלך הוא. כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך, עשה. כיון שהגיע לאנשי
 דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין, אמרו לפניו, רבנו של עולם, לא יפה
 אמרו ראשונים לפניך. אמר להן, 'עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול' וגו'. אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון, מסוף
 העולם ועד סוף היה, שנאמר 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים'. כיון ששרת, הניח
 הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעט, שנאמר 'אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפף'. אמר רבי אלעזר, אדם הראשון, מן הארץ עד
 לתקיעת הרה, שנאמר 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים' (עד קצה השמים). כיון ששרת, הניח הקדוש
 ברוך הוא ידו עליו ומיעט, שנאמר 'אחור וקדם צרתני. קשו קראי אהרדי. אידו ואידו, חדא מידה היא. ואמר רב יהודה אמר
 רב, אדם הראשון בלשון ארמי ספר, שנאמר 'ולי מה יקרו רעיד אל'. ותינו דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'זה ספר תולדות
 אדם', מלמד שהראוהו הקדוש ברוך הוא, דור דור ודורשיו, דור דור וחקמיו, כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא, שמת בתורתו
 ונתעצב במיתתו. אמר, 'ולי מה יקרו רעיד אל'. ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון מין היה, שנאמר 'ויקרא ה' אלהים אל
 האדם ויאמר לו איכה', 'אן נטה לבך'. רבי יוחנן אמר, מושך בערלתו היה, כתיב הכא 'והמה פאדם עברו ברית', וכתיב התם
 'את בריתי הפר'. רב נחמן אמר, בופר בעיקר היה, כתיב הכא 'עברו ברית', וכתיב התם 'ואמרו על אשר עובו את ברית ה'
 (אלהי אבותם). תנו התם, רבי אלעזר אומר, הו' שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס. אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא
 אפיקורוס (של) עובדי פוכבים, אבל אפיקורוס ישראל, כל שפן דפקר מפי. אמר רבי יוחנן, כל מקום שפקרו המינים, תשובתן
 צדיקין. נעשה אדם בצלמנו, (ואומר) 'ויברא אלהים את האדם בצלמו'. 'הכה נרדה ונבלה שם שפתם', 'וירד ה' לראות את
 העיר ואת המגדל'. 'פי שם נגלו אליו האלהים', 'לאל העונה אותי ביום צרתי'. 'פי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו',
 'פה' אלהינו בכל קראנו אליו. 'ומי פעמך בישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים', 'לפדות לו לעם'. 'עד די כרסון רמיו',
 'ועתיק יומין יתיב'. הנדד למה לי, כדרי רבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של
 מעלה, שנאמר 'בנוירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא'. התינה, פולחי. 'עד די כרסון רמיו', מאי איפא למימר. אחד לו
 ואחד לדור, דתניא, אחד לו ואחד לדור, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוסי, עקיבא, עד מתי אתה עושה שכניה חול. אלא,
 אחד לדור, ואחד לצדקה. קבלה מיניה, או לא קבלה מיניה. תא שמע, דתניא, אחד לדור ואחד לצדקה, דברי רבי עקיבא. אמר לו
 רבי אלעזר בן עזריא, עקיבא, מה לך אצל הגדה, כלך אצל נגעים ואהלות, אלא, אחד לכפא ואחד לשרפרף, כפא לישיב עליו,
 שרפרף להדום רגליו. אמר רב נחמן, האי מאן דינע לאהורוי למינים ברב אידית, ליהדר. ואי לא, לא ליהדר. אמר ההוא מינא
 לרב אידית, כתיב 'ואל משה אמר עלה אל ה', 'עלה אל' מיבעי ליה. אמר ליה, זהו ממטרוני, ששמו בשם רבו, דכתיב 'פי שמי
 בקרב'. אי הכי, ניפלחו ליה. כתיב 'אל תמר בו', אל תמירני בו. אם כן, 'לא ישא לפשעכם' למה לי. אמר ליה, הימנותא בידן,
 דאפילו בפרוונקא נמי לא קבלינהו, דכתיב 'ויאמר אליו אם אין פניך הולכים'. אמר ליה ההוא מינא לרבי 'שמעאל ברבי יוסי, כתיב
 'וה' הקטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה', 'מאותו' מיבעי ליה. אמר ליה ההוא פוכס, שבקיה, אגא מהדרנא ליה,
 דכתיב 'ויאמר למד לגנשו עדה וצלה שמעון קולי, נשי למד', 'נשי' מיבעי ליה. אלא, משתעי קרא הכי. הכא נמי, משתעי קרא
 הכי. אמר ליה, מנא לך הא. מפרקיה דרבי מאיר, שמיע לי. דאמר רבי יוחנן, פי הוה דריש רבי מאיר בפרקיה, הוה דריש תילתא
 שמעתא, תילתא אנרתא, תילתא מחלי. ואמר רבי יוחנן, שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר. ואנו, אין לנו אלא שלש,
 אבות

סנהדרין דף לח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום רביעי) קצא

1 גופו נברא מַכְבֵּל. וְרָאִישׁוֹ נִבְרָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, לִפִּי שְׁהִיא גְבוּהָה
2 וחשובה מכל הארצות. וְאֶכְרִי – ידי ורגליו נבראו מִשְׁאֵר הָאֲרָצוֹת
3 שבעולם. עֲנֻבֹתָיו – אחוריו מזהיכן נבראו, אֶמֶר רַב אֲחָא, מֵאַיִרָא
4 דְאַנְקָא שהיו מקום עמוק מאוד בבבל.
5 רבי יוחנן בר חנינא מפרט את מאורעות היום שבו נברא אדם
6 הראשון: אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן בְּרִי חֲנִינָא, שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁעוֹת הָיוּ הַיּוֹם,
7 בַּשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַיּוֹם הוֹצֵרָא וְנִאֲסָפוּ עֲפָרֹי לְצוּרָךְ בְּרִיאָתוֹ,
8 בַּשָּׁעָה הַשְּׁנִיָּה נִעְשָׂה גֹלֶם – בלא חיתוך איברים, בַּשָּׁעָה הַשְּׁלִישִׁית
9 נִמְתָּחוּ אֲבָרָיו, בַּשָּׁעָה הָרְבִיעִית נִדְרָקָה בּוֹ נְשָׁמָה, בַּשָּׁעָה הַחֲמִישִׁית
10 עָמַד עַל רַגְלָיו, בַּשָּׁעָה הַשְּׁשִׁית קָרָא שְׁמוֹת לְנִבְרָאִים, בַּשָּׁעָה
11 הַשְּׁבִיעִית נִדְוָוְנָה לוֹ – התחתנה עמו חוה, בַּשָּׁעָה הַשְּׁמִינִית עָלוּ
12 לַמִּטָּה שְׁנֵים – אדם וחוה, וַיִּדְרוּ מִהֶמְתָּה אֲרִבְקָה – אדם חוה קין
13 ותאומתו, בַּשָּׁעָה הַתְּשִׁיעִית נִצְטָנוּת אדם הראשון שֶׁלֹא לֵאכֹל מִן
14 הָאֵילָן – מעץ הדעת, בַּשָּׁעָה הָעֲשָׂרִית כָּרַח – שטא, שאכל מהעץ,
15 בַּשָּׁעָה הָאַחֶת נִדְרוֹן לְדוֹן עַל חֲטָא, בַּשָּׁעָה הַשְּׁתִּית עָשָׂרָה נִמְדָּר –
16 גורש מגן עדן וְהָלַךְ לוֹ, שְׁנָאֲמַר (תהילים מט יג) אֲנִים בִּיקָר כֹּל יֵלִין,
17 שאדם הראשון גורש ולא לן שם בלילה.
18 הגמרא דורשת את המשך הפסוק: אֶמֶר רַבִּי בְּרִי חֲמָא, אֵין חִיָּה רַעָה
19 שוֹלֵמַת בְּאֵדָם אֵילָא אִם כֵּן נִדְמָה לוֹ – האדם נדמה בעיני החיה
20 הרעה בַּכְּהֻמָּה, שְׁנָאֲמַר (שם) נִמְשַׁל בַּכְּהֻמֹּת נִדְמוּ, כלומר שמי
21 שחיה מושלת עליו, בידוע שהוא נדמה כבהמה.
22 (הגמרא מביאה מיתרות של רב יהודה בשם רב על אדם הראשון
23 ותחילה מביאה סימן על כך: שָׁעָה – בשעה שבקש הקדוש ברוך
24 הוא לבראות את האדם, בַּסּוּף – אדם הראשון מסוף העולם ועד
25 סופו היה, אֲרַמְיָ – אדם הראשון בלשון ארמי סיפר, סִימָן).
26 רב מתאר את טענות המלאכים שלא רצו שיברא האדם: אֶמֶר רַב
27 יְהוּדָה אֶמֶר רַב, בַּשָּׁעָה שֶׁבִקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבִרְאֹת אֶת הָאָדָם,
28 בְּרָא בְּתֵּי אַחַת שָׁל מֵלָאכִי הַשֶּׁרֶת, אֶמֶר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
29 לְצוּנְיָכֶם שֶׁנִּעְשָׂה אָדָם בְּצִלְמִנוֹ – דומה לנו. אֶמְרוּ לִפְנֵינוּ מֵלָאכִי
30 הַשֶּׁרֶת, רְבוּנוֹ שָׁל עוֹלָם, מַה יְהִי מַעֲשִׂיו שֶׁל אָדָם. אֶמֶר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ
31 בְּרוּךְ הוּא, כִּדְ וְכִד יְהִי מַעֲשִׂיו. אֶמְרוּ מֵלָאכִי הַשֶּׁרֶת לִפְנֵינוּ, רְבוּנוֹ
32 שָׁל עוֹלָם, מַה אֲנֹשׁ בִּי תוֹכְרֵנוּ וְכֵן אָדָם בִּי תִפְקֹדֵנוּ (תהילים ח ה),
33 כלומר שלא כדאי לברוא את האדם, מפני שהאדם הוא מאדמה
34 ובודאי יחטא, ואין ראוי לך לזכור. הוֹשִׁיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
35 אֲנִיכֶם הַקְּמָנָה בִּינֵינוּ, וְשִׁרְפָם. וְכֵן הִיָּה בֵּת הַשְּׁנִיָּה, ששאלם אם
36 לברוא את האדם ואמרו שלא כדאי לברוא, ושרפם. וכששאל
37 הקדוש ברוך הוא את הַתִּשְׁלִישִׁית אם לברוא את האדם, אֶמְרוּ
38 לִפְנֵינוּ, רְבוּנוֹ שָׁל עוֹלָם, רָאִשׁוֹנִים שְׁאֲמָרוּ לִפְנֵיךְ שֶׁל לְבִרְאֹת מַה
39 הוֹעִילֵנוּ בִּטְעָנָתָם, הִרִי כֵל הָעוֹלָם כּוֹלֵל שְׁלֹךְ הוּא וְלֹכֵן כֵּל מַה שְׁאֲתָה
40 רוּחָה לְעִשׂוֹת בְּעוֹלָמְךָ עֲשֵׂה, ואם רצונך לברוא את האדם ברא
41 אותו. כִּיֵּן שֶׁהִנֵּיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְרָאִה לְאִנְשֵׁי דוֹר הַמִּבְּבֹל וְאִנְשֵׁי
42 דוֹר הַפְּלִגָּה שֶׁמַּעֲשִׂיהֶן יִהְיוּ מְקוּלָקְלִין, אֶמְרוּ לִפְנֵינוּ מֵלָאכִי הַשֶּׁרֶת,
43 רְבוּנוֹ שָׁל עוֹלָם הֵאֵם לֹא יִפָּה אֶמְרוּ כֵת הַמִּלָּאכִים הָרָאשׁוֹנִים לִפְנֵיךְ
44 שֶׁלֹא כדאי לברוא את האדם. אֶמֶר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יַעֲדֵךְ
45 זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שִׁיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל וְגו' (ישעיה מז ד), כלומר אף על
46 פי שיחטא כל ימיו אסבול אותו.
47 רב מתאר את אורכו של אדם הראשון: אֶמֶר רַב יְהוּדָה אֶמֶר רַב,
48 כִּשְׁנֵבָרָא אָדָם הָרָאשׁוֹן, מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפֹה הָיָה אורכו. שְׁנָאֲמַר
49 (דברים ד לב) לֵמֵן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וְלִמְקַצָּה
50 הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם, ומכך שנאמר 'ולמקצה השמים ועד
51 קצה השמים', משמע שהיה ארוך מקצה האחד של העולם ועד
52 הקצה השני. מִכֵּיֵן שְׁפָרָה – שחטא באכילתו מעץ הדעת. הֵינִי
53 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין יְדוֹ עָלָיו וּמִיָּעָטוֹ – הקטין את ארכו, שְׁנָאֲמַר
54 (תהילים קלט ה) 'אֲחֹדֹר וְקָדַם צִרְתָּנִי, וַיִּתְּשֵׁת עָלַי כַּפְךָ', שהיו שתי
55 בריאות, האחת קודם שחטא שאז היה גבוה, והשנייה לאחר
56 שחטא שאז הניח כפו עליו ומיעט את אורכו.
57 הגמרא מביאה מימרא נוספת על אורכו של אדם הראשון: אֶמֶר
58 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּשְׁנֵבָרָא אָדָם הָרָאשׁוֹן, מִן הָאָרֶץ עַד לְרַקְעֵי הָיָה גְבוּהוֹ.
59 שְׁנָאֲמַר (דברים ד לב) לֵמֵן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ

50 וְלִמְקַצָּה הַשָּׁמַיִם' (עַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם), ומכך שנאמר 'על הארץ
51 וְלִמְקַצָּה הַשָּׁמַיִם', משמע שעמד בארץ וראשו הגיע לשמים. מִכֵּיֵן
52 שְׁפָרָה – שחטא באכילתו מעץ הדעת. הֵינִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין
53 יְדוֹ עָלָיו וּמִיָּעָטוֹ – הנמיכו, שְׁנָאֲמַר (תהילים קלט ה) 'אֲחֹדֹר וְקָדַם צִרְתָּנִי,
54 וַיִּתְּשֵׁת עָלַי כַּפְךָ' וְגו', שהיו שתי בריאות, קודם שחטא היה גבוה
55 ולאחר שחטא הנמיכו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: קָשׁוּ קָרָא אֲחֵרֵי – שני
56 הלימודים מהפסוק הם סתירה מזה לזה, שמתחילת הפסוק נדרש
57 שהיה ארוך מהארץ ועד לרקיע, ומהמשך הפסוק נדרש שהיה
58 ארוך מקצה האחד של העולם לקצה השני. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אֵידי
59 וְאֵידי – זו זו, כלומר המדה שמהארץ עד לרקיע ומדת הארץ
60 מִקְשָׁה אֵל קֶצֶה, חֲדָא מִיָּדָה הִיא – הם מידה אחת, והיינו שמידת
61 הארוך שמקצה האחד של העולם לקצה השני, שזה לאורך
62 שמהארץ ועד לרקיע.
63 רב מוכיח שאדם הראשון דיבר בלשון ארמית: וְאֶמֶר רַב יְהוּדָה
64 אֶמֶר רַב, אָדָם הָרָאשׁוֹן בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי סָפֵר – דיבר. שְׁנָאֲמַר בְּמִזְמוֹר
65 הַמְדַּבֵּר מַעֲנִין בְּרִיאַת הָאָדָם (תהילים קלט ז), וְלֵי מַה יִּקְרוּ רַעֲיָדוֹ אֵל,
66 שאמר אדם הראשון מה נכבדו מחשבות הקדוש ברוך הוא
67 בבריאה, ו'יקרו' הוא 'נכבד' בלשון ארמי. וְהֵינִי דְאֶמֶר רַבִּי לִישׁ, מַה
68 מִיָּדָה דְּכִתְבִּי – מה נדרש מהכתוב (בראשית א) וְהָיָה כִפְרֵי תוֹלְדוֹת אָדָם,
69 וכי היה לאדם הראשון ספר. אֵלָא מִלְּמַד שֶׁהָרָאשׁוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
70 הוּא לֹאֲדָם הָרָאשׁוֹן דוֹר דוֹר וְדוֹרָשׁוֹ, דוֹר דוֹר וְחֲכָמִיו, כִּיֵּן שֶׁהִנֵּיעַ
71 לְדוֹרוֹ שָׁל רַבִּי עֲקִיבָא, שָׁמָּה אָדָם הָרָאשׁוֹן בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא
72 וְנִתְעַצֵּב בְּמִיתָתוֹ, וְאֵין אֶמֶר אָדָם הָרָאשׁוֹן וְלֵי מַה יִּקְרוּ רַעֲיָדוֹ אֵל
73 (תהילים קלט ז), כלומר שדרכי הקדוש ברוך הוא גבוהים ונסתרים
74 מבני אדם.
75 הגמרא מביאה כמה שיטות בפחיתותו של אדם הראשון: וְאֶמֶר רַב
76 יְהוּדָה אֶמֶר רַב, אָדָם הָרָאשׁוֹן מִן הָיָה – נוטה היה לעבודה זרה.
77 שְׁנָאֲמַר (בראשית ט ז) וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים וְאָדָם וְאֶמֶר לוֹ אֵיכָה,
78 כלומר שאמר לו 'אן נָתַתָּ לָךְ' – להיכן נטת ליבך. רַבִּי יִצְחָק אָמַר,
79 אָדָם הָרָאשׁוֹן מוֹשֵׁךְ בְּעוֹר עֵרְלָתוֹ הָיָה, כִּדִּי שֶׁלֹא יִרְאֶה מִחוּל. שְׁהִי
80 כְּתִיב הָקָא – נאמר כאן בנבואת הושע שנתנבא שישראל חטאו
81 כאדם הראשון (והשע י ז), וְהָיָה בְּאָדָם עֲבָרֵי בְרִית, וְכִתְבִּי הָתָם –
82 ונאמר במקום אחר לענין מי שלא מל (בראשית יז ד), אֵת בְּרִיתִי
83 הַפָּרִי, ומשמע שלשון עבירה על ברית, הכוונה לברית מילה. רַב
84 נִחָן אֶמֶר, אָדָם הָרָאשׁוֹן בּוֹפֵר בְּעֵינָךְ – פורק עול הָיָה. שְׁהִי כְּתִיב
85 הָקָא – נאמר בנבואת הושע שנתנבא שישראל חטאו כאדם
86 הראשון (והשע י ז), וְהָיָה בְּאָדָם עֲבָרֵי בְרִית, וְכִתְבִּי הָתָם – ונאמר
87 במקום אחר בתוכחה משה לישראל קודם מיתתו (דברים כט כד) אֵת
88 בְּרִיתִי הַפָּרִי) וְאֶמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֵת בְּרִית ה' (אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם),
89 ומשמע שלשון עבירה על ברית, הכוונה לכפירה בעיקר.
90 הגמרא מביאה משנה מענין התשובות לאפיקורסים: תַּנֵּן הָתָם –
91 שנינו במשנה (בבא פ"ב מ"ד), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הָיָה שְׂקוּד – מהיר
92 חזרו ללמוד תוֹרָה, וְעַד עַל יְדֵי זֶה מַה שֶׁתֵּשִׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס הַמְּבִיא
93 רֵאיוֹת מִהֶתוֹרָה לְדַבְּרֵי הַמִּינִים. רַבִּי יוֹחָנָן מְבַאֵר אֵימָתִי נִאֲמַר
94 שִׁישִׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס: אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה
95 שידע להשיב לאפיקורוס, אֵלָא בְּאַפִּיקוֹרוֹס (שָׁל) עוֹזְבֵי בּוֹכְבִּים,
96 אֵבֶל לְאַפִּיקוֹרוֹס וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִשִּׁיב, מִשּׁוּם שֶׁל שֶׁנֶּן דִּפְקָר סָפִי –
97 בודאי שהאפיקורוס מִיִּשְׂרָאֵל מוֹפְקֵר יוֹתֵר, כִּיֵּן שֶׁכֵּבֵר הִכִּיר אֵת
98 הַתּוֹרָה וְכִפֵּר בָּהּ. וְהוּא מְדַקֵּד בִּטְעָנוֹתָיו וְלֹא תוֹכֵל לְהִשִּׁיבוּ דָבָר
99 שִׁיתְקַבֵּל עַל דַּעְתּוֹ. מִיִּמְרָא נֹסֶפֶת מִרְבִּי יוֹחָנָן עַל הַמִּינִים: אֶמֶר רַבִּי
100 יוֹחָנָן, כֵּל מְקוֹם שֶׁשִּׁפְקִי הַמִּינִים – שמביאים ראיות מפסוקי התורה
101 לַהֲפָקִיתוֹתָם, תִּשְׁכַּחְתֵּן בְּצִידֵן – כבר נמצאת דחייה לדבריהם בפסוק
102 סמוך.
103 רבי יוחנן מביא כמה טענות של המינים ותשובותיהן בצידן:
104 הַמִּינִים טוֹעֵנִים, שִׁנְאֲמַר בְּרִיאַת אָדָם הָרָאשׁוֹן (בראשית א כו), נִעְשָׂה
105 אָדָם בְּצִלְמֵנוּ בלשון רבים, משמע שהיו כמה בוראים. וְהַתְּשׁוּבָה
106 לזו, (וְאִמְרוּ – כבר נאמר (שם א כב) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֵת הָאָדָם
107 בְּצִלְמֹו בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא בראו. הַמִּינִים טוֹעֵנִים,
108 שִׁנְאֲמַר בדור הפלגה (שם יא ז), הָקָה נִדְרָה וְנִבְלָה שֶׁם שְׁפָתָם בלשון

אינך יודע היכן הוא, דאָיבא בשמיא ידעת – והקדוש ברוך הוא
 שנמצא בשמים וכי תדע היכן הוא.
 אָמַר ליה בּוֹפֵר לָרֶגֶן גְּמִלְיָאֵל, פְּתִיב בּמוֹמֹר המדבר מגדולת
 הקדוש ברוך הוא (תהילים קמו ד), מוֹנֶה מִסָּפֶר לְבוֹכֵבִים, מַאי רְבוּתִיה
 – מה גדולה יש בזה, אָנָּה מְצִינָה לְמִינָא בּוֹכֵבִי – גם אני יכול
 למנות את הכוכבים. אִיִּיתִי כְּבוֹשִׁי – הביא רבן גמליאל חבושים
 ומִין פְּרִי, שְׂדֵינְהוּ בְּאַרְבֵּי־אֵל – הטילם לתוך כברה, וְקָא מְהֵרָא לְהוּ
 – והיה מסבבם וחזר ומסבבם. אָמַר ליה רבן גמליאל לכופר,
 מְנִינְהוּ – מנה אותם. אָמַר ליה הכופר, אֲוִקְמִינְהוּ – העמידם על
 מקומם וכך אוכל לספורם. אָמַר ליה רבן גמליאל, רְקִיעַ נְמִי הָכִי
 הָדָא – גם הרקיע כך טובב וחוזר וטובב, והקדוש ברוך הוא מונה
 את הכוכבים בעת סיבובם. הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה
 זו: אִיבָא דְאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, הָכִי אָמַר
 ליה – כך אמר הכופר לרבן גמליאל, מְנִי לִי בּוֹכֵבִי – מנויים לי
 הכוכבים, כלומר יודע אני את מספרם. אָמַר ליה רבן גמליאל,
 אִיבָא לִי – אמור לי כִּפְיָךְ וְשִׁינְךָ כְּמַה הָיָה – כמה שינים גדולות
 וקטנות יש בפיך. שְׂדָא יְדִיה לְפִשְׁמִיה – הטיל הכופר את ידו לפיו,
 וְקָא מְנִי לְהוּ – ומנאם. אָמַר ליה רבן גמליאל, דְאִיבָא כְּפִימְךָ לֹא
 ידעת – מה שיש בפיך אינך יודע שהרי צריך אתה למנותם, דְאִיבָא
 בְּרִקְעָא ידעת – וכי מה שיש בשמים אתה יודע בלא למנותם,
 שהרי אינך יכול למנותם.
 אָמַר ליה בּוֹפֵר לָרֶגֶן גְּמִלְיָאֵל, מִי שְׂבָרָא את ההרים לֹא בָרָא את
 הָרִית, שְׂבָרָא (עמס ד ג) 'כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ, ומכך
 שנאמרו שתי לשונות משמע ששני בוראים היו, האחד נקרא
 'יוצר' והשני נקרא 'בורא'. אמר לו רבן גמליאל, אֵלָּא מְעַתָּה אִם
 הסברך בפסוק נכון, האיך תסביר את מה שנאמר גְּבִי אֲדָם
 הראשון, דְּתִבֵּי (בראשית א כב) 'וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, ונאמר גם
 (שם ב ד) 'וַיִּצְרֵה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, וכי הָכִי נְמִי – גם שם תסביר
 שנאמרו שתי לשונות לפי שמי שְׂבָרָא אבר זה לא בָרָא אבר זה.
 ואם תאמר שאכן כך היה, נוח יהיה לומר כן באברים המרוחקים
 שבאדם, אבל לא באברים הקרובים זה לזה. שהרי מִפָּח עַל מִפָּח
 יֵשׁ בּוֹ פְּאָדָם וְשֵׁנִי נִקְבִים יֵשׁ בּוֹ – באותו טפח, כלומר העין והאוזן
 שהם שני נקבים בפניו של האדם, האם תאמר שמי שְׂבָרָא אבר זה
 לא בָרָא אבר זה, משום שגם שם נִאֲמַר שני לשונות שונים (תהילים
 צד טו), הַנוֹטֵעַ אוֹזֵן הֵלֵא יִשְׁמָעֵל, וכתוב בהמשך 'אִם יוֹצֵר עֵינִי הֵלֵא
 יִבְיִמִי, וכי תאמר שהיוצר הנוטע התעסקו בבריאת אותו הטפח.
 אָמַר ליה הכופר, אֵין – כן, שני בוראים היו, אחד נטע האוזן והשני
 יצר העין. אָמַר ליה רבן גמליאל, אִם כְּדַבְרִיךָ, וכי בִּשְׁעַת הַמִּיתָה
 של האדם שכל אבריו מתים ביחד, בּוֹלֵן נִתְפָּסִיסוּ – הנוטע והיוצר
 הסכימו להמיתו.
 הגמרא מביאה ויכוח של מכשף עם אממיר: אָמַר ליה הָהוּא
 אֲמַנּוּשָׁא – מכשף אחד לְאִמְיָר, יודע אני על ידי כישוף דַּמְפְּלֶנֶךְ
 לְעִילָאִי דְהוֹרְמִיזוּ – שמחציך ולמעלה בראו שד, וּמַפְלֶנֶךְ לְתַתָּא
 דְהוֹרְמִיזוּ – ומחציך ולמטה בראו הקדוש ברוך הוא. אָמַר ליה
 אממיר, אִם כֵּן, הִכִּי שְׂפִיכִי לִיה אֲוִרְמִיזוּ דְהוֹרְמִיזוּ – איך הקדוש
 ברוך הוא מניח לשד לְעוֹבְרֵי מִיָּא בְּאַרְעִיהּ – שיעביר דרכו את
 מימיו הסרוחים, כלומר שבחציו העליון האדם אוכל, ומוציא מים
 סרוחים וצואה דרך הנקבים שהם בחציו התחתון.
 הגמרא מביאה מעשה ברבי נתנחם שנתנחם עם הקיסר: אָמַר ליה
 קִיסָר לְרַבִּי נְתַנְחָם, תָּא לִיְהוּ בּוֹלֵן לְעָמָא חַד – בוא נהיה כולנו לעם
 אחד. אָמַר לו רבי נתנחם, לְחַיִּי – לחיים, כלומר מסכים אני, אבל
 אֵנִי דְמַחְלִינֵן – אנו שמלנו לא מְצִינֵן מִיְהוּ בּוֹתִיכִינוּ – איננו יכולים
 לדיות כמותכם, שהרי אין לנו ערלה, אלא אֲתוּן מְחִלְתִּינוּ וְהוּ
 בּוֹתֵן – אתם תמולו ותהיו כמותנו. אָמַר ליה הקיסר, מִימָר שְׂפִיר
 קְאָמְרֵת – דבר יפה אמרת, מִיהוּ כָּל דְּבָרִי לְמַלְכָּא – אבל כל מי
 שמנצח את המלך, שמשתיקו ומביישו בכך, לְשִׁדְיָהּ לְבִיכָר – דינו
 ליוזק למקום שיש שם דיות רעות של המלכות. שְׂדִיָּהּ לְבִיכָר –

והם, אֲבוֹת יֹאכְלוּ בּוֹסֵר וְשֵׁנִי הִבְנִים תְּקִהִינָה' (יחזקאל יא ב), מְאֻנִּי
 צִדֵּק אֲבִי צִדֵּק' (ויקרא יט לו), 'צִדִּיק מְצִדֵּה נִחְלֵן וְיָבֵא רֶשַׁע תַּחְתָּיו'
 (משלי יא ח), כלומר, משל הוא לשועל שרימה את הזאב ופיתתו
 ליכנס לחצר היהודים בערב שבת לתקן עמם בצרכי הסעודה על
 מנת שיאכל עמהם בשבת, וכשבא הזאב ליכנס, תקפודו במקלות.
 בא הזאב להרוג את השועל, אמר לו לא הלקוך אלא מפני שאביך
 פעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל הנחת הטוב. אמר
 לו וכי בשביל מעשה אבי אני לוקה, אמר לו הן, כמאמר הכתוב
 (יחזקאל יא ב) 'אֲבוֹת יֹאכְלוּ בּוֹסֵר וְשֵׁנִי הִבְנִים תְּקִהִינָה', כלומר
 שהאבות אכלו ענבים קודם בישולם שהם מקדים את השנים אך
 לא הוקדו שיניהם, אלא שני הבנים תקהינה. אולם בוא עמי
 ואראך מקום לאכול ולשבו. בא עמו לבאר, ועל שפתו היה
 מוטל עץ וחבל מושכב עליו כשבשני ראשי החבל שני דליים
 קשורים, נכנס השועל בתוך הדלי העליון ומפני כובדו ירד למטה
 לבאר והדלי התחתון עלה, והיה רצונו של השועל לצאת מהבאר
 ולהוריד לשם את הזאב. שאלו הזאב מדוע אתה נכנס לשם,
 והשיבו מפני שיש שם בשר וגבינה לאכול ולשבו, והראה לו את
 דמות הלכנה במים כדמות עיגול, כמין גבינה עגולה. אמר לו
 הזאב, היאך אני ארד, אמר לו הכנס אתה בדלי העליון, כיון
 שנכנס הכביד הדלי העליון וירד, והדלי שהשועל נמצא עליו
 עלה. שאלו הזאב היאך אני עולה, והשיבו כמאמר הכתוב (משלי
 יא ח) 'צִדִּיק מְצִדֵּה נִחְלֵן וְיָבֵא רֶשַׁע תַּחְתָּיו', וכן נאמר (ויקרא יט לו)
 'מְאֻנִּי צִדֵּק אֲבִי צִדֵּק'.
 הגמרא מביאה ויכוחים של כופרים עם רבן גמליאל: אָמַר ליה
 בּוֹפֵר לָרֶגֶן גְּמִלְיָאֵל, אֵלֵהֶיכֶם נִגַּב הוּא, דְּתִבֵּי בְּבִרְיָתָא האשה
 (בראשית כ א), 'וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּשָּׁן וַיִּקַּח אֶת
 מִצְלַעְתּוֹ וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה', והיינו שהקדוש ברוך הוא לקח את
 הצלע ממנו בשינה כדרך הגנבים. אָמַר ליה בְּרַתִּיה – בתו של
 הכופר שְׂבָקִיָּה – עזוב אותו, אָנָּה מְהֵרָא לִיה – שאני אחזיר לו
 תשובה. אָמַר ליה בתו של הכופר, תָּנִי לִי דּוֹבּוֹס אָחֵד – הביאו לי
 שופט אחד כדי לנקום את נקמתי. אָמַר ליה הכופר, לְמָה לִיךְ –
 מדוע את צריכה לשופט. אמרה לו, משום שְׁלִימְסִין כְּאֹו עֲלִינוּ
 הַלֵּילָה, וְנִמְלֹו מִמֶּנּוּ – מאיתנו קרתון – צלוחית של כֶּסֶף ותחתיו
 הניחו לנו קרתון של זהב. אָמַר ליה הכופר, וְלוֹוִי שְׂבָקִיָּה עֲלִינוּ כָּכֵל
 יום ליסטים בזה, המניח כלי יקר של זהב תחת כלי של כסף. אמרה
 לו בתו, אִם כֵּן, וְכִי לֹא יִפֹּה הִיה לֹא אֲדָם הָרָאשׁוֹן שְׁנִמְלֹו מִמֶּנּוּ צִלַּע
 אֲחֵרָה, ותחת לו תָּנִינוּ לוֹ שִׁפְחָה לְמַשְׁשׁוֹ. אָמַר ליה הכופר, הָכִי
 קְאָמְרָא – כך כוונתי לשאול, (לֵאמֹר) לְשִׁקְלִיהָ בְּהֵרָא – היה לו
 ליקח את הצלע ממנו בגלוי, כלומר כשהוא ער ולא כשהוא ישן.
 אָמַר ליה בתו, אִיִּיתוּ לִי אֲוִקְמָא דְבִישְׂרָא – הביאו לי בשר חי,
 אִיִּיתוּ לִי – הביאו לה, אֲוִתְבָּה תוֹתִי בְּחֶשָׂא – הניחה את הבשר
 תחת הרמץ (אפר חם) לצלותו, אֲפִיקְתָּה – הוציאה את הבשר
 מהרמץ, וְאָמַר ליה – לאביה הכופר, אֲבֹול מְהֵא – תאכל
 מהבשר. אָמַר ליה הכופר, מְאִיאָא לִי – הבשר מאוס עלי, לפי שראה
 בגנותו. אָמַר ליה בתו, וְאֲדָם הָרָאשׁוֹן נְמִי – גם כן, אִי הוֹת שְׁקִילָה
 בְּהֵרָא – אם הקדוש ברוך הוא היה לוקח את הצלע בפניו, הָיָה
 מְאִיאָא לִיה – היתה חרה נמאסת עליו, לפי שרואה אותה חתוכה
 קודם תיקונה.
 אָמַר ליה בּוֹפֵר לָרֶגֶן גְּמִלְיָאֵל, יְדַעְנָא אֵלֵהֵיכוּ מַאי קָא עֲבִיד – יודע
 אני מה עושה אלוהים (וְהִיבֵן וְתִבֵּי – והיכן הוא יושב), והיה
 סבור שלא יוכל רבן גמליאל להכחישו. אִיתְנַגֵּד וְאִתְנַת – רבן
 גמליאל הראה את עצמו כאילו הולך למות, ונאנת. אָמַר ליה
 הכופר, מַאי הָאֵי – מה זאת, מדוע אתה נאנת. אָמַר ליה רבן
 גמליאל, לפי שכן אָחֵד יֵשׁ לִי בְּכַרְפִּי הָיִם – בערים שמעבר הים,
 וְיֵשׁ לִי גִיעֻנְעִים עֲלִיו, גְּעִינָא דְמַחְוִית לִיה נִיְהִי – רצוני שתראה לי
 אותו. אָמַר לו הכופר, מִי יְדַעְנָא הִיכָא נִיהוּ – וכי יודע אני היכן הוא.
 אָמַר ליה רבן גמליאל, דְאִיבָא בְּאַרְעָא לֹא ידעת – בני שנמצא בארץ

סנהדרין. אחד דיני ממונות – פרק רביעי דף לט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצג רש"י תוספות

אבות יאכלו בוסר. משל הוא שרימה השועל את הזאב ליכנס לחצר היהודים בע"ש ולתקן עמדם צרכי סעודה ויאכל עמדם בשבת וכשזאב ליכנס חבירו עליו במקלות בא להרוג את השועל אמר לא הלוקח אלא בשביל אביך שפעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל נתח טוב אמר לו ובשביל אבא אני לוקח

אבות יאכלו בוסר ושיני כנים תקנהה, מאוני צדק אבני צדק, צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו.

אמר ליה פופר לרבן גמליאל, אלהיכם נגב הוא,

דכתיב ויפול ה' אלהים תהדמה על האדם וישן. אמרה ליה ברתיה, שפקיה, דאנא מתדרגא

ליה. אמרה ליה, תנו לי דוכוס אחד. אמר לה, למח ליה. ליסמין באו עלינו הלילה, ונמלו

ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב. אמר לה, ולואי שביא עלינו ככל יום. ולא

יפה היה לו לאדם הראשון, שנמלו ממנו צלע אחת, ונתנו לו שפחה לשמשו. אמר לה, הכי

קאמנא, (אלא) לשקליה בהדיא. אמרה ליה, אייתו לי אומצא דבישרא. אייתו לה, אותבה

תותי בחדא, אפיקתה. אמרה ליה, אכול מהאי. אמר לה, מאיסא לי. אמרה ליה, ואדם

הראשון נמי, אי הוה שקילה בהדיא, הוה מאיסא ליה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, דענא,

אלהייכו מאי קא עבדי (והיכן יתיב), איתנגד ואיתנגח. אמר ליה, מאי האי. אמר ליה, בן אחד

יש לי בכרכי חים ויש לי געגועים עליו, בעינא דמחיות ליה ניהלי. אמר, מי דענא היכא

ניהו. אמר ליה, דאיפא פארעא לא ידעת, דאיפא בשמיא דעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל,

כתיב מונה מספר לכוכבים. מאי רבותיה, אנא מצינא למימנא פוכבי. אייתי חבושי, שדיהו

פארפילא וקא מהדר להו. אמר ליה, מנינהו. אמר ליה, אוקמינהו. אמר ליה, רקיע נמי הכי

הדרא. איפא דאמרי, הכי אמר ליה, מני לי פוכבי. אמר ליה, אימא לי פכיד ושינד, פמה

ההו. שדא ידיה לפומיה, וקא מני להו. אמר ליה, דאיפא בפומיה לא ידעת, דאיפא ברקיעא

ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, מי שברא הרים לא ברא רוח, שנאמר כי הנה יוצר

הרים ובוירא רוח. אלא מעתה, גבי ארס דכתיב ויברא וייער, הכי נמי, מי שברא זה לא

ברא זה. מפח על מפח יש בו פאדס, ושני נקבים יש בו. מי שברא זה לא ברא זה, שנאמר

הנוטע אוזן הלא ישמע, ואם יוצר עין הלא יביט. אמר ליה, אין. אמר ליה, ובשעת מיתה

פולן נפשיסו. אמר ליה, ההוא אמגושא לאמימר, מפלגד לעילאי דהורמיו. מפלגד לתתאי

דאהורמיו. אמר ליה, אם בן, היכי שביק ליה אהורמיו דהורמיו, לעבורי מנא פארעיה. אמר

ליה קיסר לרבי תנחום, תא ליהו פולן לעמא חד. אמר, לחמי. אנן דמהלינו, לא מצינן מיתחי

פוותייכו. אתון מהלית, והו פוותן. אמר ליה, מימר שפיר קאמרת. מיהו כל דזכי למלכא,

לשדויה לביבר. שדויה לביבר, ולא אכלוה. אמר ליה, ההוא מינא, האי דלא אכלוה, משום

דלא פפן הוא. שדויה ליה לדויה, ואכלוה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, אמריתו, כל פי

עשרה שכינתא שראי. פמה שכינתא איפא? קרייה לשמיעיה, מחא ביה באפתקא. אמר ליה,

אמאי על שמשא ברתיה דכופר. אמר ליה, שמשא אפול עקמא נוחא. ומה שמשא, דחד מן

אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא ברוך הוא, נחא לכולי עקמא. שכינתא דקודשא ברוך

הוא, על אחת פמה וכמה. אמר ליה, ההוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם נחמן הוא, דקאמר

ליה ליחזקאל שכתב על צדף השמאל, וכתיב וישכתב על צדף הימני. אתא ההוא תלמידא,

אמר ליה, מאי מעמא דשביעתא. אמר להו, השתא אמינא לכו מילתא דשווא לתרויהו.

אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, וזעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא,

והן לא עשו בן, אלא חטאו, וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשור ורס שפחה עליו מדינה,

אם אכזרי הוא, הורג את פולן. אם רחמן הוא, הורג חציים. אם רחמן מלא רחמים הוא,

מייסר הגדולים שבהן ביסורין. אף קד הקדוש ברוך הוא, מייסר את יחזקאל, כדי למרק

עונותיהם של ישראל. אמר ליה, ההוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם פהן הוא, דכתיב ויזקחו לי

תרומוה, כי קבריה למשה, במאי טביל. וכי תימא במאי, והכתיב מי מרד בשעלו מים. אמר

ליה, פנורא טביל, דכתיב כי הנה ה' פאש יבא. ומי סלקא טבילותא פנורא? אמר ליה,

אדרבה, עיקר טבילותא פנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא פאש תעבירו במים. אמר

ליה, ההוא מינא לרבי אבינא, כתיב מי כעמך בישראל גוי אחד בארץ, מאי רבותיהו, אתון

נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאן נגדו. אמר ליה, מדידכו אסחוריו עלן, דכתיב

יבנים

יבא וכו'. דחיה דחיה ודרש להו הכי כל מי שאינו יכול לבא באש מפני שישרף תעבירו במים: כל הגוים כאן נגדו. גם

אתכם לא הוציא מן הכלל: מדידכו. נביאים שיצאו מכם דהיינו בלעם שהיה גוי והעיד עלינו שאין אנו באותו כלל:

ובגוים

דהורמיו. בקנטרס גרס קמא בלא אלף ובתרא באלף ור"ת גריס תרויהו בלא אלף אלא קמא הורמיו בידן כמו (כ"ב דף ח. ושם) אפירא הורמיו שהוא לשון חן מאת המקום אפירא כמו (ב"מ דף קט.) אפרין נמטייה ובתרא הורמין בגין כמו הורמין בר לילתא (כ"ב דף עג.) כמא' טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא ידשראל נקראו בגין למקום: ידשראל נקראו בגין למקום:

הדרך עלך אחד דיני ממונות

דאנא מתדרגא ליה. אמרה ליה, תנו לי דוכוס אחד. אמר לה, למח ליה. ליסמין באו עלינו הלילה, ונמלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב. אמר לה, ולואי שביא עלינו ככל יום. ולא יפה היה לו לאדם הראשון, שנמלו ממנו צלע אחת, ונתנו לו שפחה לשמשו. אמר לה, הכי קאמנא, (אלא) לשקליה בהדיא. אמרה ליה, אייתו לי אומצא דבישרא. אייתו לה, אותבה תותי בחדא, אפיקתה. אמרה ליה, אכול מהאי. אמר לה, מאיסא לי. אמרה ליה, ואדם הראשון נמי, אי הוה שקילה בהדיא, הוה מאיסא ליה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, דענא, אלהייכו מאי קא עבדי (והיכן יתיב), איתנגד ואיתנגח. אמר ליה, מאי האי. אמר ליה, בן אחד יש לי בכרכי חים ויש לי געגועים עליו, בעינא דמחיות ליה ניהלי. אמר, מי דענא היכא ניהו. אמר ליה, דאיפא פארעא לא ידעת, דאיפא בשמיא דעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, כתיב מונה מספר לכוכבים. מאי רבותיה, אנא מצינא למימנא פוכבי. אייתי חבושי, שדיהו פארפילא וקא מהדר להו. אמר ליה, מנינהו. אמר ליה, אוקמינהו. אמר ליה, רקיע נמי הכי הדרא. איפא דאמרי, הכי אמר ליה, מני לי פוכבי. אמר ליה, אימא לי פכיד ושינד, פמה ההו. שדא ידיה לפומיה, וקא מני להו. אמר ליה, דאיפא בפומיה לא ידעת, דאיפא ברקיעא ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, מי שברא הרים לא ברא רוח, שנאמר כי הנה יוצר הרים ובוירא רוח. אלא מעתה, גבי ארס דכתיב ויברא וייער, הכי נמי, מי שברא זה לא ברא זה. מפח על מפח יש בו פאדס, ושני נקבים יש בו. מי שברא זה לא ברא זה, שנאמר הנוטע אוזן הלא ישמע, ואם יוצר עין הלא יביט. אמר ליה, אין. אמר ליה, ובשעת מיתה פולן נפשיסו. אמר ליה, ההוא אמגושא לאמימר, מפלגד לעילאי דהורמיו. מפלגד לתתאי דאהורמיו. אמר ליה, אם בן, היכי שביק ליה אהורמיו דהורמיו, לעבורי מנא פארעיה. אמר ליה קיסר לרבי תנחום, תא ליהו פולן לעמא חד. אמר, לחמי. אנן דמהלינו, לא מצינן מיתחי פוותייכו. אתון מהלית, והו פוותן. אמר ליה, מימר שפיר קאמרת. מיהו כל דזכי למלכא, לשדויה לביבר. שדויה לביבר, ולא אכלוה. אמר ליה, ההוא מינא, האי דלא אכלוה, משום דלא פפן הוא. שדויה ליה לדויה, ואכלוה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, אמריתו, כל פי עשרה שכינתא שראי. פמה שכינתא איפא? קרייה לשמיעיה, מחא ביה באפתקא. אמר ליה, אמאי על שמשא ברתיה דכופר. אמר ליה, שמשא אפול עקמא נוחא. ומה שמשא, דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא ברוך הוא, נחא לכולי עקמא. שכינתא דקודשא ברוך הוא, על אחת פמה וכמה. אמר ליה, ההוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם נחמן הוא, דקאמר ליה ליחזקאל שכתב על צדף השמאל, וכתיב וישכתב על צדף הימני. אתא ההוא תלמידא, אמר ליה, מאי מעמא דשביעתא. אמר להו, השתא אמינא לכו מילתא דשווא לתרויהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, וזעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא, והן לא עשו בן, אלא חטאו, וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשור ורס שפחה עליו מדינה, אם אכזרי הוא, הורג את פולן. אם רחמן הוא, הורג חציים. אם רחמן מלא רחמים הוא, מייסר הגדולים שבהן ביסורין. אף קד הקדוש ברוך הוא, מייסר את יחזקאל, כדי למרק עונותיהם של ישראל. אמר ליה, ההוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם פהן הוא, דכתיב ויזקחו לי תרומוה, כי קבריה למשה, במאי טביל. וכי תימא במאי, והכתיב מי מרד בשעלו מים. אמר ליה, פנורא טביל, דכתיב כי הנה ה' פאש יבא. ומי סלקא טבילותא פנורא? אמר ליה, אדרבה, עיקר טבילותא פנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא פאש תעבירו במים. אמר ליה, ההוא מינא לרבי אבינא, כתיב מי כעמך בישראל גוי אחד בארץ, מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאן נגדו. אמר ליה, מדידכו אסחוריו עלן, דכתיב יבנים

יבא וכו'. דחיה דחיה ודרש להו הכי כל מי שאינו יכול לבא באש מפני שישרף תעבירו במים: כל הגוים כאן נגדו. גם

אתכם לא הוציא מן הכלל: מדידכו. נביאים שיצאו מכם דהיינו בלעם שהיה גוי והעיד עלינו שאין אנו באותו כלל:

ובגוים

שנחמש חמה במזרח. בפ"ק דפסחים (דף יב) פריך בו' נמי ניכול ומשני שית יומא
 בי קרנתא קאי וקשה כיון שאין הזכר בין ו' לו' לאביי דאמר התם לר'
 יהודה אדם טועה חצי שעה ומשדו ותלינן טעות בשניהם א"כ א' אומר בה' וא' אומר
 בו' אמאי עדותן בטילה נימא האי דקאמר ה' סוף ה' הואי דקאמר ו' תחלת ו' ומעשה
 כי היה בפלגא דשית והאי טעה פלגא שעחא
 קמיה והאי טעי פלגא לאחוריה ו"ל דהא
 דקאמר דשית יומא בי קרנתא קאי דטעו בין
 תחלת ו' לו' היינו דוקא לענין חמץ דלכל מסור
 אבל עדות מסורה לזרזין:
 שכן

ו'בגוים לא יתחשב'. רבי אלעזר רמי, כתיב 'טוב ה'
 לכל, וכתוב 'טוב ה' לקווי'. מושל לאדם שיש לו
 פרדם, ב'שהוא מושקה, מושקה את פולו. ב'שהוא
 עוזר, אינו עוזר אלא טובים שבהם: לפיכך כל אחד
 ואחד כו': ויעבר הרנה במחנה, אמר רב אחא בר חנינא, באבוד רשעים רנה, באבוד אחאב
 בן עמרי, רנה. ומי חדי קודשא בריך הוא במפלגתן של רשעים, והכתיב 'בצאת לפני החלון
 ואומרים הודו לה' פי לעולם חסדו'. ואמר רבי יונתן, מפני מה לא נאמר בהודאה זו 'פי טוב',
 לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלגתן של רשעים. דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי
 יונתן, מאי דכתיב 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה'. באותה שעה בקשו מלאכי השרת לזמר
 שירה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר להן הקדוש ברוך הוא, מעשה ידי מוכעין בי, ואתם
 אומרים שירה לפני? אמר רבי יוסי בר חנינא, הוא אינו שש אבל אחרים משיש. דיקא נמי,
 דכתיב 'שיש', ולא כתיב 'שיוש', שמע מינה. והאונות רחצו וגו', אמר רבי אלעזר, למרק
 שתי חזיונות, אחת של מיכיו ואחת של אליהו. במיכיו כתיב, 'אם שוב תשוב בשלום לא
 דיבר ה' בי'. באלהיו כתיב 'במקום אשר לקחו הכלבים את דם נבות'. רבא אמר, זונות ממש,
 אחאב איש מצוין היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרפבתו כדי שיראה אותן ויתחמם.
 ואיש משך בקשת לתופו ויפה, רבי אלעזר אמר, לפי תופו. רבא אמר, לתמם שתי חזיונות,
 אחת של מיכיו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באדו"ם: כתיב 'ויקרא אחאב אל
 עובדיהו אשר על הכית, ועובדיהו היה ירא מאד', מאי קאמר קרא. אמר רבי יצחק, אמר ליה,
 בעקב כתיב 'נחשתי ויברכני ה' בגלגלך'. ביוסף כתיב 'ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף'.
 ביותא דההוא גברא, לא היה מברך, שמה לא ירא אלהים אתה. יצתה בת קול ואמרה
 'ועובדיהו היה ירא את ה' מאד', אבל ביתו של אחאב אינו מוזהר לברכה. אמר רבי אבא,
 גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם לא כתיב 'מאד',
 ובעובדיהו כתיב 'מאד'. אמר רבי יצחק, מפני מה זכה עובדיהו לנביאות, מפני שהחביא מאה
 נביאים במערה, שנאמר 'והי בהכרית איזבל את נביאי ה', ויחק עובדיהו מאה נביאים,
 ויחביאם חמישים איש במערה וגו'. מאי שנא חמישים איש? אמר רבי אלעזר, מעקב למה,
 שנאמר 'והיה המתנה הנשאר לפליטה'. רבי אבהו אמר, לפי שאין מערה מחזקת יותר
 מחמישים. 'חזון עובדיהו בה אמר ה' אלהים לאדום' וגו'. מאי שנא עובדיהו לאדום. אמר רבי
 יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא, יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד מפעשיהם, וינבא
 על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד מפעשיהם. אמר אפרים מקשאה, תלמידו של
 רבי מאיר, משום רבי מאיר, עובדיהו גר אדומי היה, והיינו דאמר אינשי, 'מיניה וביה אבא
 גזיל ביה נרגא'. וינד את מואב, וימדדס בחבל השפכ אותם ארצה'. אמר רבי יוחנן משום
 רבי שמעון בן יוחי, היינו דאמר אינשי, 'מיניה וביה אבא גזיל ביה נרגא'. פי אתא רב דימי,
 אמר, ינד מתוכה מפרחת. ויחק את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו וישלחו עולה על החומה.
 רב ושמואל, חד אמר, לשם שמים. וחד אמר, לשם עבודה זרה. בשלמא למאן דאמר לשם
 שמים, היינו דכתיב 'ויהי קצף גדול על ישראל'. אלא למאן דאמר לשם עבודה זרה, אמאי
 'ויהי קצף'. כדרבי יהושע בן לוי, דרבי יהושע בן לוי רמי, כתיב 'וכמשפטי הגוים אשר
 סביבותיכם לא עשיתם', וכתיב 'וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם'. כמותקנין שבהם,
 לא עשיתם. כמותקנין שבהם, עשיתם. ויסעו מעליו וישבו לארץ, אמר רבי חנינא בר פפא,
 באותה שעה ידרו רשעיהן של ישראל למדינת התחתונה. והנערה יפה עד מאד, אמר רבי חנינא בר פפא,
 יופי של שרה, דכתיב עד מאד, ולא מאד בכלל:

ובגוים לא יתחשב. כל מקום שהוכרח שם גוי לא הוכרחו ישראל בכלל: כשהוא
 מושקה. אינו מונע המים לילך לטובים ולרעים לפי שאינו אלא טורח אחד וכשהוא
 עוזר דהוי טורח לכל אחד ואחד אינו עוזר אלא הטובים: עוזר. חופר כך הקב"ה
 זן טובים ורעים הכל בדבור אחד ממלא את כל העולם כולו טובה שהכל שלו
 אבל כשבא להנין מן הפורעניות ולשלם
 שכר אינו אלא לקויו: ויעבר הרנה. מדלא
 כתיב רנה משמע הרנה המיוחדת שהיתה
 עתידה לבא שכבר הוכרזה וזיכין הוכרזה:
 באבוד רשעים רנה. וזוהי העולם מצפה מתי
 תבא הרנה איבודו של אחאב וכשהנג
 עברה והוכרזה הרנה בפי הכל: בצאת לפני
 החלון. ביהושפט כתיב כשיצא להלחם
 בעמונים שבא עליה: בי טוב. משמע כי טוב
 בעיניו הודאה ושמחה: כן ישיש ה' עליכם
 להאביר וגו'. ישיש אחרים שונאים: והזונות
 רחצו. באחאב כתיב במיתתו: למרק. ללטוש
 ולהאיר כלומר רחצו והובררו השתי חזיונות
 שנאמרו עליה: מצוין היה. לא היה אוהב
 תשמיש: דמות שתי זונות כו'. והיינו רחצו
 אותן שתי צורות נרחצו מדמו: לתמם.
 להשלים: מאי קאמר קרא. מאי ענין עובדיה
 היה ירא אצל ויקרא אחאב: באברהם כתיב
 (בראשית כב) ירא אלהים אתה ולא כתיב
 מאד: מפני מה זכה לנביאות. שהרי גר היה
 ואין השכינה שורה אלא על המיוחדסין
 שבישראל כדכתיב (בראשית יז) להיות לך
 לאלהים ולזרעך אחרך: מאי שנא חמישים.
 ולא החביא כולן במערה אחת: אין מערה
 מחזקת. מערות שלו לא היו מחזיקות יותר:
 מאי שנא עובדיה לאדום. ולא נתנבא נבואה
 אחרת למה נבחר לו לזו משאר הנביאים:
 שני רשעים. אחאב ואיזבל: שני צדיקים.
 יצחק ורבקה: מיניה וביה אבא גזיל ביה
 נרגא. אבא יער מעצמו של יער יכנס בתוך
 הגרון להיות בית יד וקצצו בו את היער וכן
 עובדיה לאדום דוד למואב והוא יצא מרות
 המואביה: מתוכה מפרחת. מגופה ומתוך
 עוביה מתחיל הטרחון: כמותקנים שבהם
 לא עשיתם. כמו עגלון מלך מואב שהיה
 מכבד את השם כשאמר לו אהוד דבר
 אלהים לי אליך המלך מיד יקעל מעל הכסא
 (שופטים ג): כמותקלן שבהם. כגון מישע
 מלך מואב שהקריב בנו לז"ח כיון דהוי ישראל
 עושין ובאותה שעה נזכר להם אותו עון
 שהיו רגילים גם הם בו: לארץ. מדלא כתיב
 לארצם הכי קאמר לשפלות ולתחתית שבו
 שגור עליהם פורענות: ולא מאד בכלל.
 ובשרה כתיב (בראשית יב) כי יפה היא מאד
 והאי קרא דאבישג נקט למדרש חכא משום
 דרשה דלעיל דדרש מאד דכתיב בעובדיה:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

הדרן עלך אחד דיני ממונות
 חנינא בר פפא, עדיין לא הגיעה לחצי
 יופי של שרה, דכתיב עד מאד, ולא מאד בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

אחרי שבת נחמו התחילו כבר ללמוד לאחר מעריב, לקיים מה שנאמר "קומי רוני בלילה".

סנהדרין דף לט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום חמישי) קצה

וְיִבְנוּ לָא יִתְחַשְׁבֵּי, כלומר שכל מקום שהוזכר שם גוים אין
ישראל בכלל.
הגמרא מביאה ביאור בפסוקים הנראים סותרים: רַבִּי אֶלְעָזָר רַמִּי –
הַקְּשָׁה תַּחֲרִידָה בַּפְּסוּקִים, כְּתִיב (וַתְּחִלֵּם מִקֶּדֶשׁ) 'וְשׁוֹב ה' לְבָל', וְכַתִּיב
(אִיכָה ג' כח) 'וְשׁוֹב ה' לְקִנּוּיָו', דְּהֵינּוּ רַק לָמִי שִׁמְקוּהָ לוֹ. וְתִירֶץ רַבִּי
אֶלְעָזָר, מִשָּׁל לְאֶדָם שֶׁשָּׁשׁ לוֹ פֶּדֶס, בְּשִׁהּוּא מִשְׁקָה מִשְׁקָה אֶת כּוֹלוֹ
– אֶת הָעֵצִים הַטּוֹבִים וְהָרַעִים כְּאֹחַד, מֵאַחֵר וְכָל הַהִשְׁקָאָה אֵינָה
אֵלָּא טוֹרַח אֹדוּךְ. אֲבָל בְּשִׁהּוּא עוֹלָד – חוֹפֵר סָבִיב הָעֵצִים, אֵינּוּ עוֹלָד
אֵלָּא אֶת הָעֵצִים הַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם, מֵאַחֵר וְטוֹרַח הוּא לַעֲדוֹד כָּל עֵץ
וְעֵץ. וְהַנִּמְשָׁל, שֶׁכָּךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זֵן אֶת הַטּוֹבִים וְאֶת הָרַעִים
כְּאֹחַד, שְׂבִדְבוּר אֶחָד שְׁלוֹ מִתְמַלֵּא הָעוֹלָם בְּטוֹבָה, אֲבָל הַהִגָּה
מִהַפּוֹרֵעַנּוּת וְתִשְׁלוֹם הַשֹּׁכֵר אֵינּוּ אֵלָּא לָמִי שְׂקִיּוּהָ לוֹ.
שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה (לַעֲלִי לז): לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיִּיב לומר בְּשִׁבְלִי
נִגְרָא הָעוֹלָם כִּי שְׂמַת אֶתְמָרוּ מִה לָנוּ לְחוֹב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה וְהָלֹא
כִּבְרָ נִאֲמַר (מְסִילֵי א' ב') 'בְּאֲבוּר רִשְׁעִים יִרְנֶה'.
הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַפְּסוּקִים בַּעֲנֵן נִפְלִית אַחֲבָב בַּמִּלְחָמָה עִם
אֲרָם, וּמִבְּאֵרֶת בּוֹזָה אֶת הַפְּסוּק הַנּוֹכַח: נִאֲמַר (מְסִילֵי א' כב לו') 'וַיַּעֲבֹד
הָרֶחָב בְּמִתְּנָה', שֶׁעֲבָר כְּרוּז בַּמַּחֲנֶה שֶׁהִמְלִךְ מִתּוֹ וּפְסָקָה הַמִּלְחָמָה.
אֲמַר רַב אֲחָא בְּרִי חִנְיָא, מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר 'הָרֶחָב' וְלֹא 'רִנָּה', מִשְׁמַע
שְׂדֵיתָהּ זֶה רִנָּה מִיּוֹדוּת שֶׁתַּעֲתִידָה הִיתָה לְבוֹא. וְהִיא הָרִנָּה שֶׁכִּבְר
הַזִּכְרָה בַּפְּסוּק 'וַיִּצְאָבוּד רִשְׁעִים רָנָה', כְּלוֹמַר בְּאֲבוּד – כִּאֲשֶׁר יִמּוּת
אֲחֲבָב כֵּן מִיֵּד תִּהְיֶה רָנָה, וְהָעוֹלָם דֹּשֵׁי מַצָּה מִתִּי תַתִּיקִים נִבּוֹאָה
זֶה שִׁימוּת אַחֲבָב וְתוֹבָא הָרֶנָּה, וְכַשֵּׁמָּה דְּעִבְרָה הָרֶנָּה בִּפְי כּוֹלָם
וְהַזִּכְרָה מִיִּתְתּוֹ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הָיָה – וְכִי שִׁמַּח קוֹדֶשָׁא בְּרִדָּה
הוּא בְּמִפְלַתָּן שֶׁל רִשְׁעִים, וְהַכְּתִיב בַּעֲנֵן יִצִּיתָה יְהוֹשֻׁפֵּט לְהַלְחֵם
בְּעַמּוּנִים (דְּבִרֵי הַיָּמִים ב' כב), 'וַיַּעֲמֵד מִשְׁפָּרִים לָהּ' מִהַלְלִים לְהַדְרִת
קֶדֶשׁ, בְּצִאֲתָהּ לִפְנֵי הַחֲלִיץ וְאוֹמְרִים הוֹדוּ לָהּ כִּי לְעוֹלָם קִסְדוֹ. וְאֲמַר
רַבִּי יוֹנָתָן, מִפְּנֵי מָה נִאֲמַר רַק 'הוֹדוּ' לָהּ, וְלֹא נִאֲמַר בְּהוֹדָא זֶה כִּי
טוֹב, שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָיו שֶׁטוֹב בַּעֲנֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַהוֹדָא
וְהַשְׁמַחָה. לָפִי שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁמַּח בְּמִפְלַתָּן שֶׁל רִשְׁעִים,
וּמִכֵּיוָן שֶׁנִּפְלְאוּ רִשְׁעִים בַּמִּלְחָמָה כִּי רָאוּ לומר בּוֹזָה כִּי טוֹב, רָאִיָּה
נוֹסֶפֶת שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁמַּח בַּמִּפְלַתָּן שֶׁל רִשְׁעִים: דְּאֲמַר
רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי חֲנָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאִי דְּכַתִּיב עַל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל
וּמַחֲנֶה מִצְרַיִם (שְׁמוֹת יד כ), 'וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה'. בְּאוֹתָהּ
שָׁעָה שֶׁטַּבְּעוּ הַמִּצְרַיִם בַּיּוֹם, בְּקִשּׁוֹ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת לומר שִׂירָה לִפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲמַר לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִעֲשֶׂה יְדֵי מוֹכִיעֵן
בָּיָם, אוֹיֵךְ אֲתָם אוֹמְרִים שִׂירָה לִפְנֵי. וְקִשָּׁה לָמַה לִּגְבִּי אַחֲבָב מִשְׁמַע
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁמַּח בַּמִּפְלַתָּה שֶׁל רִשְׁעִים. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא:
אֲמַר רַבִּי יוֹסֵף בְּרִי חִנְיָא, הוּא – הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ אֵינּוּ שֶׁשׁ
עַל מִפְלַתָּן שֶׁל הָרִשְׁעִים, אֲבָל אֶת אַחֲרֵים מִשִּׁישׁ – מִשְׁמַח בַּמִּפְלַתָּן.
דִּיקָא נָמִי – וְדָבָר זֶה מִדּוּיִיק גַּם בַּפְּסוּק, דְּכַתִּיב (דְּבִרֵים כח ט) 'כִּן יִשִּׁישׁ
ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וְלִהְשִׁימְדִי אֶתְכֶם, שִׁישִׁישׁ אַחֲרִים, וְלֹא
כְּתִיב 'יִשׁוּשׁ' שֶׁהוּא יִשׁוּשׁ עַל כֵּךְ בַּעֲצָמוֹ, שִׁמַּע מִיָּה.
הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַפְּסוּקִים שֶׁנִּאֲמָרוּ לֵאחֲרַי מִיתָת אַחֲבָב: כְּתוּב
בַּפְּסוּק (מְסִילֵי א' כב לח), 'וַיִּשְׁטֹף אֶת הָרֶכֶב עַל בְּרֶכֶת שְׁמֶרֶן, וַיִּלְקֹד
הַכְּלָבִים אֶת דָּמוֹ, וְהַזִּינּוֹת רָחֲצוּ' וְגו'. אֲמַר רַבִּי (אֶלְעָזָר), מִיתָתוֹ שֶׁל
אַחֲבָב גְּרָמָה לְמָרָק – לְהַאֲרִי אֶת שְׂתֵי הַחֲזִיזוֹת – הַנְּבוֹאוֹת שֶׁנִּבְּאוּ
עָלָיו, אֶחָת שֶׁל מִיכֵיהוּ וְאֶחָת שֶׁל אֵלִיהוּ, בְּנְבוּאוֹת מִיכֵיהוּ כְּתִיב (שם
כב כח) 'וַיֹּאמֶר מִיכֵיהוּ אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא דִּיבֵר ה' בִּי',
וּבְנְבוּאוֹת אֵלִיהוּ כְּתִיב (שם כא ט) 'בְּמִקְוֶם אֲשֶׁר לִקְקוֹ הַכְּלָבִים אֶת דָּם
נָבוֹת וְלִקְקוֹ הַכְּלָבִים אֶת דָּמָךְ גַּם אֶתְּהוּ, וְעַתָּה שְׂמַת אַחֲבָב וְהַכְּלָבִים
לִקְקוֹ אֶת דָּמוֹ נִתְקִימוּ שְׂתֵי הַנְּבוּאוֹת. וְהוּא 'וְהַזִּינּוֹת רָחֲצוּ'
שֶׁהַחֲזִיזוֹת הוֹבִירוּ. רַבָּא אֲמַר, 'וְהַזִּינּוֹת רָחֲצוּ, הַכּוֹנֵה לזִינּוֹת
מִמֶּשֶׁ, לָפִי שֶׁאַחֲבָב אִישׁ שְׂטָרִי – צוּרוֹת בְּדָמוֹת שֶׁל זִינּוֹת בְּמִרְכָּבָתָהּ בְּדִי שִׁירָאָה
לוֹ אוֹיֵב שְׂתֵי צוּרִי – צוּרוֹת בְּדָמוֹת שֶׁל זִינּוֹת בְּמִרְכָּבָתָהּ בְּדִי שִׁירָאָה
אוֹתָן וְיִתְחַמֵּם, וְהוּא מִה שֶׁנִּאֲמַר בַּפְּסוּק 'וְהַזִּינּוֹת רָחֲצוּ', שְׂצוּרוֹת
הַזִּינּוֹת נִרְחֲצוּ וְנִתְלַכְכוּ בְּדָמוֹ שֶׁל אַחֲבָב.
הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּק נוסף שֶׁנִּאֲמַר בְּמִיתָת אַחֲבָב: נִאֲמַר (שם כב לד)
'וַאֲשִׁישׁ מִשָּׁה בְּקִשָּׁת לְתוֹמּוֹ וַיִּבֶה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל'. רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר,

שִׁמְשֵׁךְ לָפִי תוֹמּוֹ – בְּתַמִּימוֹת, בְּלֹא שִׁדְעָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. רַבָּא
אֲמַר, 'לְתוֹמּוֹ' הַכּוֹנֵה לְתַמִּים שְׂתֵי חֲזִיזוֹת – לְהַשְׁלִים אֶת שְׁתֵּי
הַנְּבוּאוֹת, אֶחָת שֶׁל מִיכֵיהוּ וְאֶחָת שֶׁל אֵלִיהוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָרִיגַת אַחֲבָב
נִתְקִימוּ נְבוּאוֹת אֵלֹהִי. כְּמוֹכָא לַעֲלִי.
סִימָן לזְכוּרֹן הַמִּמְצוּת הַמּוֹבָאוֹת לַהֲלֹךְ, בַּעֲנֵן עוֹבְדִיהוּ: קָרָא –
'וַיִּקְרָא אַחֲבָב אֶל עוֹבְדִיהוּ, וַיִּכְרָה' – מִפְּנֵי מָה זָכָה עוֹבְדִיהוּ
לְנְבוּאוֹת, בְּאֲדוּרִים – 'חֲזוֹן עוֹבְדִיהוּ, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים לְאָדָם'
(עוֹבְדִיהוּ א').
כְּתִיב (מְסִילֵי א' יח ג) 'וַיִּקְרָא אַחֲבָב אֶל עוֹבְדִיהוּ אֲשֶׁר עַל הַבֵּית,
וְעוֹבְדִיהוּ הָיָה יָרָא אֶת ה' מֵאֵל'. שְׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאִי קָאָמַר קָרָא –
מִה שִׁיךְ סוֹף הַפְּסוּק שֶׁעוֹבְדִיהוּ הָיָה יָרָא ה', לְתַחֲלִילָתוֹ שֶׁאַחֲבָב
קָרָא אֶל עוֹבְדִיהוּ. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, אֲמַר לִיָּה
אַחֲבָב לַעֲוֹבְדִיהוּ, בְּיַעֲקֹב כְּתִיב (בְּרָאשִׁית ל כו) 'נִחֲשִׁתִי וַיִּכְרַכְנִי ה'
בְּגִלְדִּי, וְכֵן בְּיוֹסֵף כְּתִיב (בְּרָאשִׁית לט ה) 'וַיִּכְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְל
יוֹסֵף, אֲבָל בֵּיתָא דְּהֵתָא נִכְרָא – בֵּיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, כְּלוֹמַר שֶׁל
אַחֲבָב, לֹא הָיָה מִיכְרֵךְ – לֹא הָיָה מְבוֹרֵךְ, שֶׁמֶא מְשׁוּם שְׁלֹא יָרָא
אֱלֹהִים אֶתְּהָ הַמְּמוֹנָה עַל הַבֵּית, וְלִכֵּן יִצְחָק בֵּית קוֹל וְאִמְרָה
'וְעוֹבְדִיהוּ הָיָה יָרָא אֶת ה' מֵאֵל', אֲבָל מִה שְׂאִין הַבֵּית מְבוֹרֵךְ הוּא
מִתְחַמֵּת שְׂבִיתוֹ שֶׁל אַחֲבָב אֵינּוּ מוֹיָזֵן לְבָרְכָהּ.
הַגְּמָרָא מְבִיָּא מִימָרָא שֶׁל רַבִּי אֲבָב עַל עוֹבְדִיהוּ: אֲמַר רַבִּי אֲבָב,
דְּלוֹל הַשְׁבָּח שֶׁנִּאֲמַר עוֹבְדִיהוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר בְּאֲבָרְכֶם, דְּאֵילוֹ
בְּאֲבָרְכֶם נִאֲמַר (בְּרָאשִׁית כב יב) 'כִּי יָרָא אֱלֹהִים אֶתְּהוּ, וְלֹא כְּתִיב יָרָא
אֱלֹהִים מֵאֵל, וְאֵילוֹ כְּעוֹבְדִיהוּ כְּתִיב (מְסִילֵי א' ג) 'וְעֹבְדִיהוּ הָיָה
יָרָא אֶת ה' מֵאֵל'.
הַגְּמָרָא מְבִיָּא מִימָרָא נוספת עַל עוֹבְדִיהוּ: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי
מָה זָכָה עוֹבְדִיהוּ לְנְבוּאוֹת, הָרִי הָיָה גֵר וְאֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה אֵלָּא
עַל הַמִּיּוֹחֲסִים שְׁבִישְׂרָאֵל. אֵלָּא, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲבִיב מֵאֵה נְבוֹאִים
בְּמַעֲרָה, שֶׁנִּאֲמַר (שם יח ד) 'וַיְהִי בְּהַכְרִית אוֹיֵבָא אֶת נְבִיאֵי ה', וַיִּקַּח
עוֹבְדִיהוּ מֵאֵה נְבוֹאִים, וַיַּחֲבִיבֵם חֲמִישִׁים אִישׁ בְּמַעֲרָה וַיִּבְלַעֲלֵם
לְחֵם וְיָמִים'. שְׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאִי שֶׁנָּא חֲמִישִׁים אִישׁ – מִדּוּעַ הַכְּנִיס
מְשִׁיבִים בְּכָל מַעֲרָה, וְלֹא הַחֲבִיב אֶת כּוֹלָם מִבְּמַעֲרָה אַחַת. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עוֹבְדִיהוּ מִיַּעֲקֹב לָמַד כֵּן, שֶׁנִּאֲמַר (בְּרָאשִׁית
לכ ט), 'וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַקְּדוֹה, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנֶּשְׂאָר לְפָלִיטָה', שִׁיעֲקֵב בַּפְּגִישָׁתוֹ עִם עֲשׂו חָצָה אֶת מַחֲנֵהוּ
לְשָׁנִים, וְלִכֵּן גַּם עוֹבְדִיהוּ הַחֲבִיב רַק חֲצִי מֵהַנֶּשֶׁאִים בְּכָל מַעֲרָה.
רַבִּי אֲבָהוּ אֲמַר, עוֹבְדִיהוּ הַחֲבִיב רַק חֲמִישִׁים אִישׁ בְּכָל מַעֲרָה, לָפִי
שְׂאִין מַעֲרָה מֵאוֹתוֹן הַמַּעֲרוֹת שְׁלוֹ מַחֲזִיקִי יוֹתֵר מִחֲמִישִׁים אִישׁ.
הַגְּמָרָא מְבִיָּא מִימָרָא נוספת שֶׁל רַבִּי יִצְחָק עַל עוֹבְדִיהוּ: נִאֲמַר
נְבוּאוֹת עוֹבְדִיהוּ (עוֹבְדִיהוּ א א), 'חֲזוֹן עוֹבְדִיהוּ כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים
לְאָדָם' וְגו'. שְׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאִי שֶׁנָּא עוֹבְדִיהוּ לְאָדָם – מִדּוּעַ
דּוּקָא עוֹבְדִיהוּ נִבְחַר לְהַנְבֵּא עַל אָדָם. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אֲמַר
רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁאֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָבֹא עוֹבְדִיהוּ תָּדָר – שֶׁהִיָּה
דָּר בֵּין שְׁנֵי רִשְׁעִים – אַחֲבָב וְאִיזְבֵּל, וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים,
וַיִּנְבֵּא עַל עֲשׂו הַרְשָׁע שֶׁהִיָּה דָּר בֵּין שְׁנֵי צִדִּיקִים – יִצְחָק וְרַבְּקָה וְלֹא
לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים. תִּירוּץ שֵׁנִי: אֲמַר אֲפֵרַם מִקְּשָׁה, תְּלִמְדוֹ
שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, מְשׁוּם 'בִּשְׁשׁ' דְּרַבִּי מֵאִיר, עוֹבְדִיהוּ הַנְּבִיא גֵר אֲדוּמִי
הָיָה, וְלִכֵּן נִבְחַר לְהַנְבֵּא עַל אָדָם. וְהֵינּוּ דְּאֲמַרִי אִינְשִׁי – וְהוּא מִה
שְׂרִיגִילִים בְּנֵי אָדָם לומר, 'מִיָּהּ וְיָהּ אֲבָב – הַעֵץ שֶׁהוּא מִהֲדִיעַר
עֲצָמוֹ נִיזִיל בִּיה נִרְנָא – יִכְנֹס בְּתוֹךְ הַגְּרוֹן הַקּוֹרֵץ אֶת עֵצִי הַיַּעַר.
כְּלוֹמַר שֶׁהִבִּית יָד שֶׁל הַגְּרוֹן, נִזְרַע מַעֲצֵי הַיַּעַר עֲצָמוֹ, וְכִמוֹ כֵּן
עוֹבְדִיהוּ שִׁיֵּא מֵאָדָם נִתְנַבֵּא עַל רַעְתָם. הַגְּמָרָא מְבִיָּא שֶׁנִּאֲמָרָה
אִמְרָה זֶה גַּם עַל דוֹד, שֶׁנִּאֲמַר עָלָיו (שְׁמוּאֵל ב' ח) 'וַיִּךְ אֶת מוֹאֵב,
וַיִּמְכְּרֵם בְּחֶבֶל הַשֶּׁשֶׁב אוֹתָם אֲרָצָה'. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן יוֹחָי, הֵינּוּ דְּאֲמַרִי אִינְשִׁי 'מִיָּהּ וְיָהּ אֲבָב לִיזִיל בִּיה נִרְנָא', כְּלוֹמַר
דוֹד שִׁיֵּא מִרוֹת הַמוֹאבִיָּה הַכֹּהֵן אֶת מוֹאֵב. כִּי אֲתָם רַב דִּימִי –
כִּשְׁבָּא רַב דִּימִי מִבְּבֵל לֵארוֹץ יִשְׂרָאֵל אֲמַר אוֹדוֹת מִה שֶׁנִּתְנַבֵּא
עוֹבְדִיהוּ לְאָדָם, וַיִּךְ מִתּוֹכָהּ מִסְּרָתָה – הַסִּירְחוֹן שֶׁל הַיִּירָק מִתְחַלֵּל
מִתּוֹךְ הַבֶּשֶׂר וְעוֹבֵר לְכוֹלָה, וְכִמוֹ כֵּן עוֹבְדִיהוּ שִׁיֵּא מֵאָדָם נִתְנַבֵּא
עַל רַעַת עֲמוֹ, וְכֵן דוֹד שִׁיֵּא מִמוֹאֵב הַכֹּהֵן אֶת עֲמוֹ.

פרק חמישי – היו בודקין

הפרק שלפנינו עוסק בדיני חקירת ובדיקת העדים ובדיני הכרעת הדין.

משנה

היו בודקין אותן בשבע חקירות. ואלו הן: באיזו שבע של היובל, באיזו שנה של שמיטה, באיזו חודש, בכמה בחדש, באיזה יום בשבוע, באיזה שעה, באיזה מקום. רבי יוסי אומר, בשלש חקירות, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום.

עד כאן הביאה המשנה את החקירות המועילות להזמנה, ממשכה המשנה בשאלות נוספות ששאלו את העדים: מכירין אתם אותו – את ההרוג, התרתם בו – בעושה העבירה. ולגבי העובר עבודה וזה שואלים, את מי עבד – איזה מין עבודה זרה עבד, וכמה עבד – באיזו צורה עבד. כל הפרכה בדיקות הרי זה משונה – משום שבכך הוא מטריח עליהם ומתיר כן יחזור בהם. מבאה המשנה מעשה להראות עד היכן אפשר להרבות בבדיקות: מעשה ודקדק בן זכאי בעוקצי תאנים – שהעידו שהרג תחת עץ תאנים, ושאלם האם מקום חיבור התאנים לאילן היה עבה או דק, ואכן נמצאו דבריהם סותרים בזה, ופטרו את הנידון ממיתה.

מה בין חקירות לבדיקות, בחקירות, אם אחד מהעדים אומר 'איני יודע', עדותן בטילה אפילו שלא נמצאה שום סתירה בדבריהם, אבל בבדיקות אם אחד מהעדים אומר 'איני יודע' ואפילו שנים אומרים 'איני יודע', עדותן נקיימת. אמנם אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמבחינין זה את זה, עדותן בטילה, שנאמר 'והנה אמת נכון' (דברים יג טו), נכון, היינו שיהיו דבריהם מכוונים.

מבארת המשנה באיזה אופן נחשב שדבריהם סותרים זה לזה: אחד אומר בשנים בחדש, ואחד אומר בשלושה בחדש, עדותן נקיימת, משום שיתכן שזה – העד הראשון יודע בעיבורו של חודש, כלומר שהחודש הקודם היה בן שלושים יום, וזה אינו יודע בעיבורו של חודש, ומכיון שיש לתלות את הסתירה בטעות מצויה, לכן אין עדותם בטילה בכך. אבל זה אומר בשלושה, ואחד אומר בחמשה, עדותן בטילה.

אופן נוסף: אחד אומר בשתי שעות, ואחד אומר בשלוש שעות, עדותן נקיימת, משום שמצוי שאדם טועה בכך. אבל אחד אומר בשלוש ואחד אומר בחמש, עדותן בטילה. רבי יהודה אומר נקיימת, משום שרבי יהודה סובר שגם בכך מצוי שאדם טועה. אמנם אם אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע, גם רבי יהודה מודה שעדותן בטילה, משום שבחמש החמשה נמצאת במורה ובשבע החמשה נמצאת במערכב ובזמן זה השעה ניכרת ולא מצוי שאדם יטעה.

ואחר כך – לאחר בדיקת העד האחד, מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, פותחין בזכות – הדיינים אומרים לנידון, שאם באמת לא חטא שלא יפחד.

לאחר שחקרו את העדים צריכים הדיינים לישא וליתן בדינו, מבארת המשנה מי רשאי ללמד עליו זכות או חובה: אומר אחד מן

העדים שהעידו לחובתו, יש לי ללמד עליו זכות' משתקין אותו, או שאומר אחד מן התלמידים היושבים לפני הדיינים, יש לי ללמד עליו חובה' משתקין אותו, אבל אם מלמד זכות שומעים דבריו. אבל אם אומר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות', היו מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם, ואף אם נמצא שאין דבריו נכונים, לא היה יורד משם כל היום בלילה, כדי לא לביישו, ואם נמצא שיש משם בדבריו, היו שומעין לו, ומצרפים אותו למנין הסנהדרין. ואפילו הוא – הנידון אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, שומעין לו – לקבל את סברתו, ובלבד שיש משם בדבריו. ואם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, מעבירין אותו – דוחים את הכרעת הדין לקמח, ובנתיים היו הדיינים מודיונין זוגות זוגות – כל שני דיינים הולכים להתיעץ בדבר מחוץ לבית דין, ובזמן זה היו ממעטין במאכל, ולא היו שותין וין כל היום, ונושאים ונותנים כל הלילה כל דין לעצמו. ולמחרת משקיפין וזכאן לבית דין, תמונה – הדין שאמר אתמול שדעתו לזכות, אומר, אני הייתי מוכה אתמול, ומוכה אני במקומי – עדיין עומד אני בדעתי. והמחייב אתמול, אומר, אני הייתי מחייב אתמול, ואם אכן לא מצא במשך הלילה זכות, ממשיך ואומר ומחייב אני במקומי. המלמד חובה – דין שאתמול לימד חובה, רשאי לחזור בו ולהיות מלמד זכות, אבל המלמד זכות, אף שבלילה מצא צד חובה, אינו יכול לחזור בו וללמד חובה בשעת המשא ומתן, אך בשעת הכרעת הדין יכול לחזור בו ולפטוק לחובה. מעו פדך – דין שאינו זוכר מה לימד אתמול, שני סופרי תרינין – הממונים לכתוב את דברי המזכיר ודברי המחייבים, מוכריין אותו. ולאחר הלנת הדין, אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, עומדים למנין, אם נמצא ששנים עשר מוכיין ואחד עשר מחייבין, מכריעים את הדין על פי הרוב, שהוא זכאי. אבל אם היו שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוכיין, אין מכריעים לחובה כשיש רוב רק של אחד, ואפילו אחד עשר מוכיין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר אני יודע, ואפילו עשרים ושנים מוכיין או מחייבין ואחד אומר אני יודע, נחשב שאין לפנינו מנין סנהדרין, ובאופנים הללו מכיון שאי אפשר להכריע את הדין, יוסיפו תרינין עוד דיינים אחרים, ויעמדו שוב למנין. וכמה מוסיפין, שנים שנים עד שבקים ואחר. ואם לבסוף שלשים וששה מוכיין ושלשים וחמשה מחייבין, זכאי. שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מוכיין, ממשכינים ודינין אלו כנגד אלו עד שיצאה אחד מן המחייבין דברי המוכיין.

גמרא

מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מנין שצריך שבע חקירות. אומר רב יהודה, דאמר קרא לגבי עיר הנדחת 'וידרשת' וחקרת' ושאלת' ה'ימב' (דברים יג טו), ואומר – ועוד נאמר, לגבי יחיד העובר עבודה זרה 'והויד' לך ושמעת ודרשת ה'ימב' (דברים יד), ואומר – ועוד נאמר, לגבי עדים זוממים 'וידרשו השופטים ה'ימב' (דברים יט יח). סך הכל שבע חקירות ודרשת, וחקרת, ושאלת היטב, ודרשת, היטב, ודרשו היטב.

אגרות קודש

[מנ"א ה'תשי"א]

... ושמחתי לקרוא החלטתו להתעסק בהפצת אור החסידות וכו'. ורק חבל על שדוחה זה לאחר זמן - בה בשעה ש"הנה זה עומד אחר כתלנו" ורק הפצת המעיינות מעכבת והיש לשער הצער של רגע אחד בגלות, או רגע אחד נוסף בזמן הגאולה, ותענוגו בו.

סנהדרין. היו בודקין - פרק חמישי דף מ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצו רש"י תוספות

שבן בסיף. פ"ה דעיר הנחת בסיף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח
מדכתיב נפש בנפש ותזמה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש
כשהזמו ועוד דההוא נפש בנפש מוקמינן ליה בפ"ק דמכות (דף ה:) דאין נהרגין עד
שיגמר הדין ול"א שפיה עיקר דאי נמי מיירי בכל עדים זוממין ויש מהם בסקילה מיהו
הואיל ויש מהם בסיף לא אהנינן קרא עליהו
להמית עד שיחקרו המזמין אותן.

מדהוה ליה למכתב. תדרוש ודרוש וחקור
תחקור. לא דווקא דאי"ה הוה ליה ד'
אפילו הוה כתוב דרוש ודרוש וחקור (תחקור)
הוה משמע ד' מדלא כתיב דרוש ודרוש או
תדרוש ודרוש כדאמר במרוכה (ב"ק דף סה.
ושם) ליכתב המצא המצא או תמצא תמצא:
מניין להתראה מן התורה. חביר קמביעאי
ליה למיד' (לעיל דף ח) חביר צריך
התראה דאי בשאינו חביר הא לא ניתנה התראה
אלא להבחין בין שוגג למזיד אי נמי מביעי ליה
מנא לן דבעינן המית תוך כדי ריבוי
תנייהו

בשנים בחדש, ואחר אומר בשלשה בחדש, עדותן קיימת, שהיו יודע בעיבורו של חדש,
וזה אינו יודע בעיבורו של חדש. זה אומר בשלשה, ואחר אומר בחמישה, עדותן בטילה.
אחד אומר בשש שעות, ואחד אומר בשלש שעות, עדותן קיימת. אחד אומר בשלש ואחד
אומר בחמש, עדותן בטילה. רבי יהודה אומר קיימת. אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע,
עדותן בטילה, ששכחש חמה בפורת, ובשבע חמה בפערב. ואחר כך מכניסין את השני
ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכונים, פותחין בזכות. אחר אחד מן העדים י"ש לי ללמד
עליו זכות, או אחד מן התלמידים י"ש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. אחר אחד מן
התלמידים י"ש לי ללמד עליו זכות, מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם, ולא היה יורד משם
כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו, שומעין לו, ואפילו הוא אומר י"ש לי ללמד על עצמי
זכות, שומעין לו, ובכבוד שיש ממש בדבריו. ואם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, מעבירין
אותו למחר. ומדוונגין זוגות וזוגות, היו ממעטין ממצאכל, ולא היו שותין יין כל היום, וגושאין
וגותגין כל הלילה. ולמחרת משפיעין ובאין לבית דין, המזכה אומר, אני מזכה ומזכה אני
במקומי. והמחייב אומר, אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה מלמד זכות, אבל
המלמד זכות, אינו יכול לחזור וללמד חובה. מעו בדבר, שני סופרי הדינין מוציין אותו.
אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, עומדים למנון, שנים עשר מוצין ואחד עשר מחייבין,
זכאי. שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוצין, ואפילו אחד עשר מוצין ואחד עשר מחייבין ואחד
אומר אני יודע, ואפילו עשרים ושנים מוצין או מחייבין ואחד אומר אני יודע, ויספו הדינין.
וכמה מוסיפין, שנים שנים עד שבעים ואחד. שלשים וששה מוצין ושלשים מחייבין,
זכאי. שלשים וששה מחייבין ושלשים מחייבין ואחד. שנים עשר מוצין ואחד עשר מחייבין,
המחייבין דברי המוצין: גמרא מנא הני מילי, אומר רב יהודה, דאמר קרא 'וירשית והקרת
ושאלת היטב', ואומר 'והוגדר לך ושמעת וירשית היטב', ואומר 'וירשית השופטים היטב'.

ואימא

פותחין לזכות. אי לא קטל לא תדחול כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב:) אחר אחד מן העדים י"ש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה
וטעמא אחר בפירקא דלעיל (דף לג.) דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחוי כנוגע בעדות: אחר מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים י"ש לי
ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד.) דעד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד
למחר משום הלנת דין כדאמרין בפירקא דלעיל (שם:) חיי מודוונגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מודוונגין בבתיאן או בשוק וגושאין וגותגין
דבר: כל הלילה. איש איש לעצמו: המזכה. אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה
זכות אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוצין, והשיתק
ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינים אפילו עשרים ושנים מוכין או מחייבין ואחד אומר אני יודע ויספו הדיינים דהאי דאמר אני יודע כמאן דליתא דמי ואין דנין
דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דבתיאן ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה
ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המוכין, דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד וזה"א אם יראה אחד מן המוכין
את דברי המחייבין דהוה להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן
הכי משום לישנא מעליא דאזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לד.) גמ' מנא הני מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת
לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיה הא תלתא ובעיר הנחת כתיבי וביחיד העובד ע"ז כתיב ודרשת היטב הא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה
מעליא ובעידי זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב וזה עד שקר העד מזהירך הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזמין את הראשונים הרי שבע חקירות:

ואימא

היו בודקין אותו. אסירא דמתניתין דסליק מיניה קאי אחר שאיימו עליהו היו
בודקין אותו: בשבע חקירות. בגמרא יליף להו מקרא: באיזה שבוע. של יובל:
באיזה שנה. של שבוע: בכמה בחורש. בעשרים או בעשרים וחמשה: באיזה יום.
של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחורש אע"פ שואלין להן באיזה יום בשבת היה

לפי שכל השבע הללו באות להביא ליד
הזמה ושמא יש עדים להזימן ואין מעלין על
לבן השבוע של חודש אם היו אלו עמדה אותו
היום במקום אחר וכשואלין אותו באיזה
יום והם אומרים ביום פלוני נוכרים עדי
הזמה להזימן: באיזה שעה. של יום שמא אין
עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן
אותה שעה: באיזה מקום. שזו היא המועלת
להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי
לא מתווכח רבי יוסי אומר כו'. טעמיה קאמר
בברייתא בגמרא: מכירים אתם אותו. את
ההרג שמא גוי הוא וזו אינה מן החקירות
של הזמה אלא כל שאר בדיקות אינו אלא
להבטיח שמא לא יאמר כדברי חבריו
ותבטל עדותם והוא והם פטורין אבל מן
החקירות של הזמה אי אתה מוצא אתם
משבעה כדאמר ר' בגי' העובד י"ו. יום
מעידין בכך שואלין את מי עבד פעור או
מרקליס: וכמה עבד. למרקליס בשדיטה או
בהשתחואה: בעוקצי תאנים. שהיו מעידים
עליו שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה
זו עוקציה גסין או דקין. עוקץ זנב הפרי מקום
דחבורו לאלין: חקירות אחר אחד אינו יודע
עדותן בטלה. דשבע חקירות מקרא נפקין לן
ובעינן בכלהו שתהא יכול להזימן דהזמה
כתיבא בהו וכיון דאמר אני יודע אי אתה
יכול להזימן באותה חקירה וכיון דאי אפשר
לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל
העדות ואפילו הן מאה דאין עדים נעשין
זוממין עד שיומנו כולן כדאמרין במס' מכות
(דף ה:) מניין שאפילו הן מאה תלמוד לומר
עדים: בדיקות. אפילו אמרו כולם אין אנו
יודעין מצות הזמה ראייה להתקיים בהן דאין
הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו
הייתם באותה שעה במקום אחר. כל עדותן
בטלה שבגמרא הוא וזה פטורין: שזה יודע
בעיבורו של חודש. זה שאמר בשנים יודע
שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של
חדש שהוא יום (של) שלשים מחדש שעבר
היה: אחד אומר בשתי שעות כו'. דטעי
איניש בבחי' רבי יהודה אומר עדותן קיימת.
דכולי האי טעי איניש: נמצאו דבריהם
מכונים. ומעתה צריכין לישא וליתן דבר:

אם לא קטל לא תדחול כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב:) אחר אחד מן העדים י"ש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה
וטעמא אחר בפירקא דלעיל (דף לג.) דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחוי כנוגע בעדות: אחר מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים י"ש לי
ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד.) דעד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד
למחר משום הלנת דין כדאמרין בפירקא דלעיל (שם:) חיי מודוונגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מודוונגין בבתיאן או בשוק וגושאין וגותגין
דבר: כל הלילה. איש איש לעצמו: המזכה. אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה
זכות אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוצין, והשיתק
ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינים אפילו עשרים ושנים מוכין או מחייבין ואחד אומר אני יודע ויספו הדיינים דהאי דאמר אני יודע כמאן דליתא דמי ואין דנין
דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דבתיאן ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה
ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המוכין, דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד וזה"א אם יראה אחד מן המוכין
את דברי המחייבין דהוה להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן
הכי משום לישנא מעליא דאזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לד.) גמ' מנא הני מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת
לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיה הא תלתא ובעיר הנחת כתיבי וביחיד העובד ע"ז כתיב ודרשת היטב הא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה
מעליא ובעידי זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב וזה עד שקר העד מזהירך הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזמין את הראשונים הרי שבע חקירות:

תניהו ענין למלקות. ובגו"ש דרשע רשע ליכא למילף (כדלעיל דף י.) כיון דרשע בעדים וזוממין כתיב ועדים וזוממין גופיהו לא בעי התראה: וא"י כתיב כי ייד. תימה דהתראה בעיר הנדחת מגיל דמתי לא אתיא שכן ממונן פלט ולעיל ודף (מ:) משמע דבעינן התראה:

אבל סקילה דחמורה אימא לא. בבבלי

שמעתין הבא ולעיל לא ילפי חיבי מיתות מהדרי ותימה מנא לן דנסקילי ונשרפין פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברצח כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה אי נמי חבר באילו החיר עצמה

לאוסרה על בועלה שני באנו. הוה מצי למימר דאירי שזנתה ולא ידעי

מי הוא: **אי** נמי שזנתה מקרוביה. וא"ת אבתי מצי אמרי לפסול בעדות באנו דבא על הערה פסול לעדות ויל' דאי' הליל פלוני בא על נערה המאורסה:

כמאן

ואימא, חדא חדא פדכתיבא, דאם כן ליכתבינהו רחמנא פחדא. כיון דכולהו בהרי הרי פתיבא, מהדרי ילפי. וכיון דילפי מהדרי, כמאן דכתיב פחדא דמי. והא לא דמיא להדרי (סימן פל"ט סי"ף התרא'ה). עיר הנדחת להנה תרתי לא דמיא, שכן ממונן פלט. עבודה זרה להנה תרתי לא דמיא, שכן בסי"ף. עדים וזוממין להנה תרתי לא דמיא, שכן צריכים התראה. בהיטב היטב ילפינן מהדרי, וגזירה שוה מופנה. דאי לא מופנה, איפא למיפרד לאי אפנוני מופני, מדהוה ליה למיכתב 'ורשו וחקרו' ושני קרא בדיובוריה ב'היטב', שמע מינה לאפנוני. ואפתי, מופנה מצד אחד הוא. בשלמא הנה תרתי, מופנה הוא, משום דהוה ליה למכתב. אלא עיר הנדחת, מאי הוה ליה למכתב, הא פתיבא פוליה. ה"מ נמי אפנוני מופנה, מדהוה ליה למכתב 'דרוש תדרוש' או 'חקור תחקור', ושני קרא בדיובוריה ב'היטב', שמע מינה לאפנוני. ואתו נחננין בקל וחומר מנסקלין ומנהרגין, ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים. הניחא לרבנן, דאמרי סקילה חמורה. אלא לרבי שמעון, דאמר שריפה חמורה, מאי איפא למימר. אלא אמר רב יהודה 'והנה אמת נכון' 'והנה אמת נכון' הא חד סרי, שבע לשבע חקירות, דל תלת לגזירה שוה, פשא זהו חדא. לרבי שמעון, לאתויי נשרפין. לרבנן, מילתא דאתיא בקל וחומר, מרח וכתב לה קרא. מגדף בה רבי אבהו, אימא לאתויי שמנה חקירות. ושמנה חקירות, מי איפא. אלקמה לא? והאיפא, לאתויי בכמה בשעה. ותניא נמי הכי, היו בודקין אותו בשמנה חקירות. הניחא לאפי' אליבא דרבי מאיר, דאמר אין אדם טועה ולא כלום. ולחד לישיא נמי דאמר אדם טועה משהו, שפיר. אלא לאפי' אליבא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה חצי שעה, ולרבא דאמר טעו אינשי טובא, מאי איפא למימר. אלא, לאתויי בכמה ביובל. היינו באיזה שבוע, אלא, לאתויי באיזה יובל. ואידך, כיון דאמר באיזה שבוע, לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא, אומר להם רבי יוסי לחכמים, לדבריהם, מי שבא ואמר 'אמש הרגו', אומר לו באיזה שבוע, באיזה שנה, באיזה חדש, בכמה פחדש. אמרו לו, לדרבך, מי שבא ואמר 'עכשיו הרגו', אומר לו באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. אלא, אף על גב דלא צריך, רמינן עליה פדרבי שמעון בן אלעזר. הקא נמי, אף על גב דלא צריך, רמינן עליה פדרבי שמעון בן אלעזר. ורבי יוסי, 'אמש הרגו' שכיה ברוב עדות, 'עכשיו הרגו' לא שכיה ברוב עדות: מכירים אתם אותו: תנו רבנן, מכירים אתם אותו, נכרי הרג, ישראל הרג, התיריתם בו, קיבל עליו התראה, התיר עצמו למיתתו. המית בתוך כדי דיבור. העובר עבודה זרה, את מי עבד, לפעור עבד, למרקוליס עבד. ופכה עבד, ביובות, בקטור, בגיסוד, בהשתחוואה. אמר עולא, מניין להתראה מן התורה, שנאמר 'ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה', אמו בראייה תליא מילתא? אלא, עד שיראוהו טעמו של דבר, אם אינו ענין לברת,

מתוך אדרי אבדו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי חומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתויי בכמה בשעה ומשני הניחא לאבי כו' איכא למימר בכמה בשעה מיית לה לידי חומה דאי אמר בחצייה או בשלישית ואתו סדדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי חן וזוממין אלא לחך לישיא דאמר אדם טועה בחצי שעה למא לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחצייה ואתו סדדי ממוז ליה לא מיתום בכל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחצייה נגמום דאבי ורבא ב"ק דפסחים (דף יא:): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מיובל על חבירו: ב"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב:) מסיעין היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מזהיר שלא לעשות: התיר עצמו למיתתו. שכשהתירתיים בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא:). המית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שזה לאחר התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכבר שחב התראה: אמו בראייה תליא. משום דראה אותה מחיב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גילא אם שוגג הוא או מזיד:

ואימא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל חדא וחדא עבירה כדכתיב בה בעיר הנדחת תלאת בע"ז תרי ובעדים וזוממין תרי: דאם כן, דבעינן שבע ליכתבינהו לכולהו בחדא וניגמרו כל דיני נפשות מינה ומדפלגניהו שי"מ דווקא כתיב: ומשני כיון דכולהו בהרי הרי כתיבן מהדרי ילפינן. כלומר כיון

דבכולהו כתב בהו דבעו דרישה והשווה אותן להא מילתא ע"כ מהדרי ילפינן ליתן את האמור של זה בזה: והא לא דמיין להדרי. והכי ילפינן מהדרי: עיר הנדחת להנה תרתי לא דמיא. למילף מנייתו חקירות הכתובות בהן דדין הוא שיהו עדים וזוממין ויחד עובר ע"ז צריכים דרישת העדים המהיבין אותן משום דקילי שכן ממונן פלט אבל עיר הנדחת דחמירא שכן ממונן אבד לא תיתי ביה אלא חקירות האמורות בה: שכן בסי"ף. עיר הנדחת בסיף ועדים וזוממין דפרשתא משמע שמעדין על רוצח מדכתיב (דברים יט) נפש בנפש עין בעין וגו' ואי נמי משתעי בכל עדים וזוממין דיש מהן בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסיף לא אחמר קרא עלייהו להמתין עד שיחקרו המזמין אותן: שכן צריך התראה. הנה תרתי מה שאין כן בעדים וזוממין דכתיב (שם) כאשר זמם וזה חשב להרגו בלא התראה: בהיטב היטב ילפינן מהדרי וגזירה שוה מופנה הוא. כדמפרש ואזיל ואין משיבין עליה שזו היא מדה בתורה גזירה שוה המופנה למדין ואין משיבין: איכא למיפרד. כדפרכין: מדרוה ליה למיכתב. בעדים וזוממין ודרשו וחקרו: ושני בדיובוריה בהיטב ש"מ. שינויא דלישנא לאפנוני ועיקר קרא לדרשא דמנינא: בשלמא הנה תרתי. ע"ז ועדים וזוממין דלא כתיב בהו חקירה מצית למימר מדרוה ליה למכתב שוה חקירה וכתב היטב שינויא דלישנא לאו לאקושי לשונות שיתקן למידרש בה גזירה שוה: אלא עיר הנדחת. דכתיב בה ודרשת וחקרת מאי הוה ליה למיכתב במקום היטב למנינא: ש"מ לאפנוני. ליתן את האמור של זה בזה ואיכא שבע בכלהו: ואתו נחננין. שיהו עדיהן נדרשין ונחקרין בק"ו מנסקלין ומנהרגין מע"ז שהיא בסקילה ומעדים וזוממין שחן בסיף דבעינן דרישה וחקירה ובלאו הכי לא מיקטיל חנק הקל מכולן לכ"ש: ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין. דסקילה חמורה משריפה אבל מנהרגין ליכא למידרש ק"ו לנשרפין דמה לנהרגין שכן מיתתן קלה: והנה אמת. נכון הדבר. בע"ז כתיב וכתבי נמי בעיר הנדחת ומשמע אמת ונכון דרישה וחקירה: הא חד סרי. שבעה דלעיל וד' דהכא: ושפנה מי איכא. הש"ס

מתוך אדרי אבדו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי חומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתויי בכמה בשעה ומשני הניחא לאבי כו' איכא למימר בכמה בשעה מיית לה לידי חומה דאי אמר בחצייה או בשלישית ואתו סדדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי חן וזוממין אלא לחך לישיא דאמר אדם טועה בחצי שעה למא לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחצייה ואתו סדדי ממוז ליה לא מיתום בכל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחצייה נגמום דאבי ורבא ב"ק דפסחים (דף יא:): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מיובל על חבירו: ב"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב:) מסיעין היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מזהיר שלא לעשות: התיר עצמו למיתתו. שכשהתירתיים בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא:). המית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שזה לאחר התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכבר שחב התראה: אמו בראייה תליא. משום דראה אותה מחיב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גילא אם שוגג הוא או מזיד:

מביא רב יהודה מקור נוסף ללמוד נשרפים, שממנו יכול גם רבי
שמעון ללמוד: **אֵלָא אִמְרַי רַב יְהוּדָה** נאמר ביחיד העובד עבודה זרה
(דברים יז ד) **וְיִהְיֶה אִמְרָת נִכּוֹן** וכן נאמר בעיר הנדחת (דברים יג טו) **וְיִהְיֶה**
אִמְרָת נִכּוֹן – והמילים 'אמת' ו'נכון' הם לשון של חקירה, ובצירוף
השבע שהזכרנו קודם **הָא הָא חַד קָרַי**, ויש לדורשם כך, **שָׁבַע לְשָׁבַע**
תְּקִירֹת, **דָּל תֵּלֶת** – הוצא של מהם **לְהוֹדָה שְׁנֵה** ללמד שיש שבע
בכולם, **פֶּשֶׁא לְהוֹ תֵּלֶת** – לראש שבע חקירות לעדים המחייבים שריפה,
לְהוֹדָה נִשְׁרָפִין – לראש שבע חקירות לעדים המחייבים שריפה,
וְלִרְבִּנָּה מִיֵּלֶת דְּאֵתֵי אֶקָל וְחוֹמֵר בְּרַח וְכֵתֵב לָהּ קְרָא, כלומר אף
שלשיתם אפשר ללמוד שריפה בקל וחומר מסקילה, בכל זאת
דרך התורה לטרוח ולכתוב דינים שאפשר היה ללמוד אותם בקל
וחומר, אם כן את ה'חקירה' המיותרת לפי כולם דורשים לרבות
נשרפים לשבע חקירות.
רבי אבהו מקשה על כך שהיה פשוט לרב יהודה שיש חקירה
מיותרת: **מִנְהָּ בַּהּ רַבִּי אֲבָהוּ**, **אִמְרָא לְאֵתֵי שְׁמִנָּה חֲקִירֹת** – אולי
החקירה המיותרת באה לרבות חקירה שמינית ולא לרבות את
הנשרפים.
מקשה הגמרא על רבי אבהו: **וְשִׁמְנָה חֲקִירֹת מִי אִמְרָא** – וכי שייך
לשאלו עוד שאלה שתועיל להזמה. הגמרא תמזה על קושיא זו
ומוקיימת את קושיית רבי אבהו: **אֵלָמָּה לֹא** – למה אתה סבור
שאין במה לחקור עוד את העדים, **וְהָאִמְרָא לְאֵתֵי** – והרי שייך
לחקור בכמה **בְּשָׁעָה**, **וְתֵּינָה נִמִּי הָיִי** – ואכן כך שנינו בברייתא
שהיו בודקין אותו – את העד, **בְּשִׁמְנָה חֲקִירֹת**, ואם כן מוכח ששייך
חקירה שמינית, וחזרת קושיית רבי אבהו.
הגמרא חזרת ותמזה על קושיית רבי אבהו: **הִנֵּיחָא** – זה נכון
ששייך לחקור על כמה בשעה **לְאֵתֵי** המובא במסכת פסחים (א)
אֵלִיבָא דְרַבִּי מֵאִיר (השני במשנתנו) **דְּאִמְרַי אֵין אֶדָם מוֹעֵה וְלֹא**
כְּלוּם – שאדם האומר בכמה בשעה אינו עשוי לטעות בזה כלל,
וכן **לְהָךְ לִישָׁנָא נִמִּי דְאִמְרַי** – לפי האיכא דאמרי שם הסובר שאבי
אליבא דרבי מאיר אמר **שְׁאֵדָם מוֹעֵה מִשְׁנֵה** – כלומר שאדם עשוי
לטעות קצת (וכמה דקות), **שְׁפִיר** – מובן הדבר שיש תועלת
בחקירה זו, **אֵלָא לְאֵתֵי אֵלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה**, **דְּאִמְרַי אֶדָם מוֹעֵה חֲצִי**
שְׁעָה, **וְלִרְבָּא דְאִמְרַי מַעוֹ אִינִישׁ מוֹכָא** – שאנשים עשויים לטעות
הרבה ולרבי מאיר שתי שעות חסר משהו ולרבי יהודה שלש
שעות חסר משהו, **מֵאִי אִיבָא** **לְמִימַר** – איזו חקירה שמינית יש
לרבות, הרי בחקירה של 'כמה בשעה' אין תועלת לענין ההזמה
משום שיאמרו שטעו ואם כן לא מובנת קושיית רבי אבהו, שהרי
רבי שמעון יכול לטבור כמו השיטות האלו ונמצא שיש חקירה
מיותרת לרבות נשרפים.
חזרת הגמרא ומבארת את קושיית רבי אבהו: **אֵלָא לְאֵתֵי בְּכַמָּה**
בְּיוֹבֵל. תמזה הגמרא: **תֵּינִי בְּאִיּוֹה שְׁבֻעָה** – הרי חקירה זו כבר מנויה
במשנה בין השבע חקירות, שהרי זה הפירוש של 'באיזה שבוע',
אֵלָא לְאֵתֵי בְּאִיּוֹה יוֹבֵל, ואם כן חזרת קושיית רבי אבהו, שביין
שייך לרבות חקירה נוספת, מנין שהחקירה המיותרת באה
לרבות נשרפים, ולא לרבות חקירה שמינית.
מתרצת הגמרא את קושיית רבי אבהו: **וְאִידָךְ** – רב יהודה סבר
שבין דְאִמְרַי העד, **בְּאִיּוֹה שְׁבֻעָה לֹא בְּעִי בְּאִיּוֹה יוֹבֵל**, משום שלא
מצוי שעדים ימתינו עם עדותם מיובל ליובל.
שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסִי** **אִמְרַי באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום**.
מביאה הגמרא את סברתו: **תֵּינָה**, **אִמְרַי לְהָם רַבִּי יוֹסִי לְחֻמֵּי**,
לְדִבְרֵיהֶם שאתם אומרים שלעולם צריך שבע חקירות, **מִי שְׁבָא**
וְאִמְרַי אִמְרַי הָרִנִּי, וכי אומר לו **בְּאִיּוֹה שְׁבֻעָה בְּאִיּוֹה חֲדָשׁ**
בְּכַמָּה בְּחֻשׁ, הלא אין צורך בכל השאלות הללו, שהרי במה
שאמר 'אמש' כלול כל זה, ואם כן לעולם שישאלו אותו רק באיזה
יום ובאיזה שעה, ואם יהיה צורך ישאלו יותר. **אִמְרַי לוֹ** – השיבו
חכמים לרבי יוסי, **לְדִבְרֵיךְ** גם ניתן להקשות **מִי שְׁבָא וְאִמְרַי עֲכָשִׁי**
הָרִנִּי, וכי אומר לו **בְּאִיּוֹה יוֹם בְּאִיּוֹה שְׁעָה בְּאִיּוֹה מְקוֹם**, ואם כן
לעולם שישאלו אותו רק 'מתי היה המעשה', **אֵלָא בודאי תתריך**
לנו, **שְׁאֵף עַל גַּב דְּלֹא צִירִיךְ** את כל השאלות הללו באופן שאמר

שואלת הגמרא: **וְאִמְרָא הָא הָא בְּדִבְרֵיכָא** – שמא תאמר שבכל
עבירה צריך חקירות כמספר החקירות המוזכרות בה (בעיר
הנדחת שלש, בעובד עבודה זרה שתיים, ובעדים וזממים שתיים)
דָּאם כֵּן – שהיה אם כדברך שבכולם צריך שבע **לִכְתִּיבִיהוּ רְחֻמָּא**
בְּהָרָא – תכתוב התורה את כל השבע בפסוק אחד, והשאר ילמדו
ממנו, ומזה שחילקם מוכח שבכל אחד יש לחקור כמו שכתוב בו.
משיבה הגמרא: **כִּיּוֹן בְּכִלְהוּ בְּהָרִי הָרִי בְּתִיבָא** – כיון שבשלושת
המקומות מוזכר שצריך לדרוש ולחקור את העדים, **מְהֵרָה וְלֹא** –
לכן הם מלמדים זה על זה (ולתת בזה את האמור בזה), **כִּיּוֹן דְּלִיבָא**
מְהֵרָה כְּמָא דְּתִיבָא בְּהָרָא דְּמִי – וכיון שהם מלמדים זה על זה
נחשב הדבר שכל החקירות כתובות ביחד, ולעולם צריך שבע
חקירות.
מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא דְּמִי לְהֵרָדִי** – הרי אינם דומים בדיניהם,
שהרי בכל אחד יש צד שבו הוא חמור, ומכיון שחקירות הם קולא
לנידון, אין ללמוד חקירות האמורות בדין הקל לדין החמור.
מביאה הגמרא את החומרות שיש בכל אחד מהדינים (**כִּיּוֹן פְּלִיטָא**
כִּיּוֹן הִתְרָא ח). עיר הנדחת **לְהָנֵךְ תִּרְתִּי** – לשני הדינים האחרים
לֹא דְּמִי, **שְׁכֵן כְּמוֹנִין** של יחיד העובד עבודה זרה ושל עדים
וזממים **פְּלִיטָא** – ניצל, שאין מאבדים את ממונם, אבל בעיר הנדחת
החמירה התורה לאבד את ממונם, וכן **עֲבֻדָּה זָרָה לְהָנֵךְ תִּרְתִּי לֹא**
דְּמִי, **שְׁכֵן עוֹנֵשׁם** של אנשי עיר הנדחת ועדים וזממים **כְּכִיּוֹן** –
חבר, ואילו העובד עבודה זרה עונשו בסקילה, וכן **עֲדִים וְזִמְמִין**
לְהָנֵךְ תִּרְתִּי לֹא דְּמִי, **שְׁכֵן עִיר הַנִּדְחָת וְיָחִיד הָעוֹבֵד עוֹבֵדָה זָרָה**
צִירִיבִים הִתְרָא, אבל בעדים וזממים החמירה התורה להורגם
בלא התראה.
מיישבת הגמרא: **בְּהִיבָא הִיטָב וְלִיבָא מְהֵרָה** – שבשלתם הוזכרה
התיבה 'היטב', ודורשים גזירה שוה לתת בזה את האמור בזה.
וְיִהְיֶה שְׁנֵה זֶה מוֹפְנָה – כלומר הגזירה שוה נדרשת מחמת תיבה
פנויה ושאינה נצרכת בתורה לגוף הענין שבו היא כתובה, **דָּאִי לֹא**
מוֹפְנָה, **אִיבָא לְמִיפְנֵיךְ** – ישר הנדחת ויחיד העובד קודם (שיש בכל
עבירה חומרא), והכלל הוא שרק אם הגזירה שוה באה מחמת
תיבה פנויה, אינה מתבטלת מחמת הפירכא. **לֹאִי** – באמת **אֲפִנְיָ**
מוֹפְנִי, **מִדְּהוּהָ לִיבָא לְמִיכְתָּב** – כדי לרבות חקירה נוספת, התורה לא
היתה צריכה לכתוב 'ודרשת היטב' וכן 'ודרשו השופטים היטב',
אלא היה לה לכתוב 'ודרשו וחקרו' ו**נִשְׁנִי קְרָא בְּדִיבְרֵיהֶם בְּהִיבָא**
שְׁמַע מִינָּה לְאִפְנִי, כלומר אף שלומדים מהתיבה 'היטב' חקירה
אחת (כמבואר לעיל), עדיין השנינו שבלשון 'היטב' במקום
חקירה, פנוי ללמוד ממנו את הגזירה שוה.
מקשה הגמרא: **וְאִבְתִּי מוֹפְנָה מִצַּד אֶחָד הוּא** – הלא לא בכל
שלושת המקומות יש בתיבה זו שנינו לשון, שהרי **בְּשִׁלְמָא הָנֵךְ**
תִּרְתִּי – זה מובן בעדים וזממים וכיחיד העובד עבודה זרה, ששם
לא מוזכרת 'חקירה' ואם כן הפסוק 'היטב' **מוֹפְנָה הוּא מִשּׁוּם דְּהוּהָ**
לִיבָא לְמִיכְתָּב 'ודרשו וחקרו', **אֵלָא עִיר הַנִּדְחָת מֵאִי הָנֵךְ לִיבָא לְמִיכְתָּב**
במקום 'היטב', **הָא בְּתִיבָא בּוֹלְהוּ** – הרי כבר כתוב 'חקירה'
וְיִדְרִשְׁתָּ וְיִחְקֶרְתָּ וְשִׁאלְתָּ הִיטָב אם כן כאשר התורה רצתה
לרבות עוד חקירה, על כרחא נקטה את הלשון 'היטב', ולא היה
לה מה לכתוב במקום זה. משיבה הגמרא: **הָתָם נִמִּי אֲפִנְיָ מוֹפְנָה**
– גם בעיר הנדחת הפסוק 'היטב' פנוי, **מִדְּהוּהָ לִיבָא לְמִיכְתָּב** –
שהיתה התורה יכולה לרבות חקירה נוספת בלשון 'דרוש ודרוש'
או' חֲקֹר וְיִחְקֹר, ו**נִשְׁנִי קְרָא בְּדִיבְרֵיהֶם** – ושינתה התורה מרגילותה
ונקטה בלשון 'היטב', **שְׁמַע מִינָּה לְאִפְנִי**.
מבארת הגמרא מנין נלמדו שבע חקירות בעבירות שעונשם בחנק
או בשריפה: **וְאֵתֵי נִחְנִינָן בְּקָל וְחוֹמֵר מְסַקְלִין וּמִנְהֲרִינָן**, שאם
בסקילה החמורה, הקילה תורה להצריך שבע חקירות, כל שכן
בעבירה שעונשה קל שנקל על הנידון ונצריך לחקור את העדים
בשבע חקירות. **וְאֵתֵי נִשְׁרָפִין בְּקָל וְחוֹמֵר מְסַקְלִים**. מקשה הגמרא:
הִנֵּיחָא לְרַבִּנָּה (לְקַמֵּן מִטָּ: במשנה) **דְּאִמְרַי סְקִילָה מְסֻרָה מִשְׁרִיפָה**, **אֵלָא**
לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמְרַי שְׁרִיפָה מְסֻרָה, ואם כן אין קל וחומר, **מֵאִי אִיבָא**
לְמִימַר – מנין נלמד שבשריפה צריך שבע חקירות.

הנהו ענין למלקות – דרוש שאינו לוקה בלא התראה.

מקור נוסף: דבי חזקיה תנא, נאמר לגבי רוצח (שמות כא יד) 'יבי יוד איש על רעהו להרגו בערמיה', ומהלשון 'יבי', משמע שמדובר שהתרו בו, ועדיין הוא ממשיך במעשיו במיד. מקור נוסף: דבי רבי ישמעאל תנא, נאמר לגבי מחלל שבת (בבבב טו לג) 'המוציאים אותו מקושש עציס' ומהלשון 'מקושש' משמע, שהתרו בו, ועדיין הוא היה ממשיך ומקושש. מקור נוסף: דבי רבי תנא, נאמר לגבי נערה ומהמילה 'דבר' דורשים על עסקי דיבור, כלומר שחייב מחמת דיבורי ההתראה שהתרו בו.

וצריכא – צריך את כל הדרשות הנזכרות לעיל, דאי קתב רחמנא אותות, הוה אמינא חייבי מלקות אין – בהם אכן צריך התראה, אבל חייבי מיתות לא, לכן קתב רחמנא 'בי יוד' ברוצח. ואי קתב רחמנא 'יבי יוד', הוה אמינא הני מילי סייף דקיל – שדווקא ברוצח שממתנו בסייף, הקילה התורה להצניכו התראה, אבל סקילה דקמורה, אימא לא צריך התראה, צריכא – לכן נצרכות הדרשות ממחלל שבת ונערה המאורסה שעונשם בסקילה. שואלת הגמרא: ותרתי – שתי דרשות בנסקלין למה לי. מיישבת הגמרא: לרבי שמעון הסבור (לפנינו טז) ששריפה חמורה מסקילה, לכן בא הלימוד המיותר לאתו – לרבות חיוב התראה בנשפין, ולרבינן הסבורים (ש) שסקילה חמורה משריפה, ואפשר ללמוד נשפים בקל וחומר מנסקלים. מילתא דאתא בקל וחומר מרז וכתב לה קרא – דרך התורה לכתוב במפורש דברים שהיה אפשר ללמוד בקל וחומר. ולעולם כולם לומדים את הלימוד המיותר לנשפים.

שואלת הגמרא: ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו קנה – ויבואו כל שאר חייבי מיתה וחייבי מלקות, ולנמרו מיניה – וילמדו בקל וחומר מהנסקלים. משיבה הגמרא: קמא נמי – גם כאן יש ליישב כמו שתירצנו לדעת רבנן, שמיילתא דאתא בקל וחומר מרז וכתב לה קרא.

שינוי בברייתא לעיל (טז) ששואלים האם התיר עצמו למיתה. מבררת הגמרא: קמא לן – מניין שצריך שהנידון יאמר שעושה כן על מנת להיחגר. מבארת הגמרא: אמר רבא, ואיתימא חזקיה, אמר קרא (דברים יז ט) 'ומת המת', ומהלשון 'המת' דורשים עד שיתיר עצמו למיתה, כלומר שכבר חייב את עצמו בפיו במיתה, קודם שהגיע לבית דין.

אמר רב הונן, עדי נערה המאורסה – שמעידים שזינתה ונחייבת מיתה, והיוזמו אין נהרגין ומכאשר זמם, שותף שייכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו ולא התכוונו להיביה מיתה. מקשה הגמרא: והא אתרו בה, ובהתראה צריך שיאמרו לה שחייבת מיתה. מתרצת הגמרא: שמדובר דלא אתרו בה. שואלת הגמרא: ואי לא אתרו בה היכי מיסקלא – איך נהרגת, הרי שנינו לעיל שאין חיוב מיתה בלא התראה. משיבה הגמרא: מדובר באשה חכירה – כלומר שידוע לנו שהיא ידעה את ההלכה הזו, ואליבא – ולפי שיטתו דרבי יוסי ברבי יהודה שלא מצריך התראה בחבר, דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אמר, חבר אין צריך התראה, לפי שלא נתנה התראה אלא להכחין בין שונג למיד.

מקשה הגמרא: ובין דאינהו לא מיסקלי – ומכיון שהעדים לא נהרגים, איתי היכי מיסקלא – כיצד היא נהרגת על פי עדותם, והלא הויה לה עדות שאי אתה יכול להוסיף – שהרי אין אפשרות לקיים בהם כ'אשר זמם', והדין הוא שכל עדות שאי אתה יכול להוסיף לא שמה עדות. מתרצת הגמרא: הכי נמי קאמר – אכן כך גם רב חנן בעצמו אמר, ששותף שאין העדים נהרגין משום שייכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו, לכן אף היא אינה נהרגת, משום שהותא לה עדות שאי אתה יכול להוסיף.

שואלת הגמרא: אלא באשה חכירה דקיימא לן דמיסקלא, אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה היכי משפחת לה – איך שייך חיוב מיתה באשה חכירה, הרי מכיון שאינה צריכה התראה, לעולם יכולים העדים לומר שבאו רק לאסרה על בעלה, ואם כן הרי זו עדות שאי אתה יכול להוסיף. משיבה הגמרא: בשנייה ותרתי, וינתה,

שמכיון שכבר נאסרה על בעלה בזנות הראשונה, ודאי שעדי הזנות השניה באו לחייבה מיתה. שואלת הגמרא: והא יכולין לומר לאוסרה על בעלה שני פאנו ולא לחייבה מיתה, שהרי הדין הוא שאשת איש שזינתה נאסרת גם על הבעל. משיבה הגמרא: שמדובר שחזרה וזינתה מבעל ראשון, אי נמי, שבעפם השניה זינתה מקרוביה, ובאופנים אלו גם קודם עדותם היתה אסורה על הבעל השני, ועל כרוך שעתה הם באים כדי לחייבה מיתה.

מבררת הגמרא: מאי שניא נערה מאורסה דקמא – מדוע רב חנן אמר את דינו דווקא בנערה המאורסה, אפילו נשואה נמי – הרי גם באשה נשואה שייך דין זה. מתרצת הגמרא: אין – אכן דין זה שייך גם בנשואה, אלא רב חנן בא לחדש שאפילו האי דלא יתבא תותיה – שעדיין לא יושבת ממש תחת בעלה, ויש מקום לומר שודאי באו לחייבה מיתה, שהרי אין אדם מעלה על דעתו להעיד לאסור אשה לבעלה, אלא רק לאחר שהוא רואה אותה תחתיו, ומחדש רב חנן שבכל זאת יכולין לומר לאוסרה על בעלה פאנו. הגמרא דנה באיזה אופן העדות בטילה כאשר נמצאת סתירה בבדיקות: אמר רב חסדא, אחד אומר בסיף (יחבר) הרגו, ועד אחד אומר פארינן (איזימל ויש אומרים גרזן) הרגו, אין זה נכון – אין העדות מכוננת ונטלה. אבל אחד אומר פלוי (בגדיון) שחורין, ואחד אומר פלוי לבנים, הרי זה נכון, משום שהסתירה היא בדבר שאינו מעיקר מעשה ההריגה.

מקשה הגמרא על הדין של כליה: נאמר (דברים יג טו, יז ד) 'נכון' שיהא נכון – כלומר שתהיה העדות מכוננת, אבל אם אחד אומר בסיף הרגו ואחד אומר פארינן הרגו, או אחד אומר פלוי שחורין ואחד אומר פלוי לבנים, אין זה נכון. וכיצד אמר רב חסדא שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא: תרמיה – מפרש רב חסדא שכונת הברייתא, בסודר שחנקו בו, כלומר שהרגו על ידי שחנק עם בגד, דתינו סייף וארינן – שבאופן זה הבגד הוא ממש מגוף העדות כמו הסיף. עוד מקשה הגמרא: תא שמע, אחד אומר פנולוי של ההרגה היו שחורין ואחד אומר פנולוי לבנים, אין זה נכון. וכיצד אמר רב חסדא שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא: תתם נמי גזון שבעט בו בפנולוי והרגו.

מקשה הגמרא ממשנתינו: תא שמע, מעשה ויבדק בן זכאי בעוקצי תאנה, ובשנמצאו דבריהם סותרים בטלה העדות. אף שאין זה ממש ממעשה ההריגה, וקשה על רב חסדא. מתרצת הגמרא: אמר רבי בר חמא, במשנתינו מדובר בגזון ששקץ תאנה בשבת, וחילל שבת בכך, דעלה קא מיסקיל – שעל המעשה שעשה בעוקצה הוא נהרג, ונמצא שהעוקץ הוא מגוף העדות. מקשה הגמרא: והא תניא אפרו לו – העדים לכן זכאי לתת תאנה הרגו, משמע שהמעשה היה בענין רציחה, ולא בענין תולש בשבת, ואם כן עוקצי התאנה אינם מגוף העדות.

מעמיד רב חמא את המשנה באופן אחר: אלא אמר רבי בר חמא, במשנתינו מדובר בגזון ששפדו ביחור של תאנה – שעשה על ידו חור בגופו של חבירו, והרגו, ונמצא שהבדיקה בעוקצי התאנה היא מגוף העדות. מקשה הגמרא: תא שמע, אמר להן – שאל בן זכאי את העדים, תאנה זו עוקצית דקין או עוקצית גסין, וכן שאלם תאנים שחורות הן, או תאנים לבנות, והרי תאנים הן רכות ואי אפשר להרוג בהן, ובפשטות משמע שאם היה סתירה בכך, גם היה מבטל את עדותם.

אלא אמר רבי יוסף, וכי מכן זכאי ליתבי איניש, כלומר אין להקשות משיטת בן זכאי על דברי רב חסדא, משום ששאני בן זכאי בדבדיקות בחקירות משוי ליה – הוא משוה, שכשם שסתירה בחקירות מבטלת את העדות אפילו בשאלת 'איה מקום' שאינה נוגעת לעצם המעשה, כך גם בבדיקות כל סתירה מבטלת את העדות, אבל רב חסדא אמר את דבריו בשיטת חכמים הסבורים שבדיקות אינם כחקירות.

מבררת הגמרא: מאן – מיהו בן זכאי המוזכר במשנתינו. אילימא רבן יוחנן בן זכאי, מי הוה פסנהדי – האם הוא היה בסנהדרין בזמן שדנו הסנהדרין דיני נפשות, ונתניא – והרי שנינו בברייתא

סנהדרין. היו בודקין – פרק חמישי דף מא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רא רש"י תוספות

תניהו ענין. להתראת מלקות דשייך באחרות: וכי יויד. מנא ידעינן אלא שהתרו
בו ועדיין הוא מזיד ל"א ואם חויד לא נאמר אלא וכי יויד משמע תמיד הוא בודונו
זה עיקר: המוצאים אותו מקושש. שקישש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר
שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה
מקושש: על עסקי דיבור. התראה: הוה
אמינא. אחרות דאינה מיתה אלא מלקות
הוא דבעינן התראה אבל חיבי מיתת
דחמירי אימא לא ליבעי. ורתתי בנסקלין
למה לי. מקושש ונערה המאורסה בסקילה:
לר' שמעון. דאמר שריפה חמורה ולא אתו
נשרפין בנסקלין בהתראה משום דאי אמר
בנסקלין שוין קלין כתב קרא אחריתא
לאותוי נשרפין באם אינו ענין: וליתו הנך.
מלקות וסיף: המת. משמע כבר הוא במת
קודם שבא לבית דין שחיבי עצמו מיתה
בפיו: עדי נערה המאורסה ב'. לקמיה פריך
מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה
על בעלה באנו. ולא להורגה: חיבי
מיטלטלא. וכיון דאידיה לא מיטלטלא פשיטא
דאינהו לא מיטטלי כאשר זמם כתוב (דברים
טו): באשה חברה. דאידיה מיטלטלא אם לא
החזמו אלו ואינהו לא מיטטלי דיכולין לומר
כשבאנו לבית דין לא לחיבה מיתה נתכוונו
אבל אי אמרו התרינו אין התראה אלא
להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה
באנו: לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר
לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו השופטים
והנה עד שקר וגו' (שם): אלא אשה חבירה.
דקימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיטלטלא
בלא התראה היכי משכחת לה הא כיון
דאינהו לא מיטטלי משום דיכולין לומר
לאוסרה באנו אידיה נמי לא מיטלטלא:
בשוינתה וחזרה וזינתה. דהך עדי זנות שני
אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר
נאסרה מזנות ראשון ולא באו אלא
להורגה: ופריכין והא יכולין לומר לאוסרה
לחזומה. אלא, באשה חבירה דקימא לן דמיטלטלא, אליבא דרבי יוסי יהודה, היכי משכחת לה? פשינתה וחזרה וזינתה. והא,
יכולין לומר, לאוסרה על בועלה שני באנו. שזינתה מבוועל ראשון. אי נמי, שזינתה מקרוביה. מאי שנא, נערה מאורסה דנקט, אפילו
נשואה נמי. אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה, יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו. אמר רב חסדא, אחד אומר בסייף הרגו,
ואחד אומר בארירן הרגו, אין זה נכון. אחד אומר פלוי שחורין, ואחד אומר פלוי לבנים, הרי זה נכון. מיתבי, נכון? שנייה נכון. אחד
אומר בסייף הרגו ואחד אומר בארירן הרגו, אחד אומר פלוי שחורין ואחד אומר פלוי לבנים, אין זה נכון. תרגמה רב חסדא, בסודר
שחקנו בו, דהיינו סייף וארירן. תא שמע, אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים, אין זה נכון. התם נמי, כגון שפגע בו
בסנדלו והרגו. תא שמע, מעשה וברך בן זבאי בעוקצי תאנה. אמר רמי בר חמא, כגון שעקץ תאנה בשבת, דעלה קא מיטטלי. והא
תניא, אמרו לו 'תחת תאנה הרגו'. אלא, אמר רמי בר חמא, כגון ששפדו בייחור של תאנה. תא שמע, אמר להן תאנה זו עוקציה דקין,
עוקציה נסין. תאנים שחורות, תאנים לבנות. אלא אמר רב יוסף, מכן זבאי לויתבי איניש, שאני בן זבאי דבדיקות בחקירות משוי ליה.
מאן בן זבאי, אילימא רבן יוחנן בן זבאי, מי הוה בסנהדרין? והתניא, כל שנותיו של רבן יוחנן בן זבאי, מאה ועשרים שנה, ארבעים
שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד. ותניא, ארבעים שנה קודם חורבן הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה בחנית.
ואמר רבי יצחק בר אבודימי, לומר שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות, סלקא דעתך? אלא, שלא דנו דיני נפשות, ותנן משחרב בית
המקדש, התקין רבן יוחנן בן זבאי. אלא, בן זבאי דעלקא. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך רבן יוחנן בן זבאי, קרי ליה רבי בן זבאי?
והתניא, מעשה וברך רבן יוחנן בן זבאי בעוקצי תאנים. אלא, תלמיד היושב לפני רבו הוה, ואמר מילתא ונסתפר להו מעמיה,
וקבעוה

נוסף על פעולת השופטים שהוא עניין המוחין, ג' בחינות חכמה-בינה-דעת, צריכה להיות גם פעולת השוטרים, שהוא עניין ז' המדות, שעלידן נמשך במחשבה דבור ומעשה בפועל.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

במאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה) מה שנים אינן נהרגין עד שיוזמו שניהם אף שלשה עד שיוזמו כו' וזה אי אפשר להיומן ואע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשיננה להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו אית ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא וקשה לפי דה"ל למינקט

הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא ועוד דבתר הכי קאמר דלא כר"ע אלא כמאן ויש לפרש דהא דקאמר עד שיוזמו שלשתן היינו כשכונו עדותן אבל אמר איני יודע כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי דלרבי שמעון תתקיים העדות בשאר ולר"ע עדותן בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניהא דקאמר בתריה דלא כר' עקיבא אלא כר"ש.

שוה יודע בעיבור של חודש. קשה ומה אילו דייקין בהני סהדי דתרווייהו ידע בעיבור של חודש והיא עדות מוכחשת ואנן ניקום ונימא דהכי קאמר ונקטליה מספיקא דכ"ה פרכין בפ"ק דפסחים (דף יא: ושם) לאביי דאמר לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה וי"ל דספרי דייקין כיון דשילינן באיור יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבור של חודש וזה לא ידע ואם תאמר דהכי דייק מהבא בריש בן טור (לקמן דף סט.) דבדיני נפשות אולנין בתר רובא דרובא דאינש טעו בעיבורא דירחא שאני הכא דכונו שניהם ליום אחד וי"ל דאם איתא דלא אולנין בתר רובא ה"ל בחור ומגיד כמאן דקאמרי אחר כך דהרי כבר הוכחשו מידי דהוה אחדא אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה דאפי' כונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דבשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ': אחד אומר בשתי שעות. תימה אמאי קיימת אילו דייקין בהני סהדי דהאי דאמר שתי שעות בתולת ב' דהוה ליה קודם הנץ החמה ועדותן בטלה דהא תחלת ב' קודם הנץ החמה כדמוכח בפרק מי שזיה טמא (פסחים דף צג.) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין וחס שמינית היום דהיינו שעה ומחצה וי"ל דודאי כי דייקין בהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקאים בשעות וסבורין שהשניה מתחלת אחר הנץ החמה: אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' הקשה ריב"א לרובא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב: ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משורא אמאי עדותם בטלה נשיליה דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמשה תחלת חמשה וי"ל דלכאורה עדות בדקין להו משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ולא לקיים עדותן וא"ת מ"מ נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה וי"ל דקסבר רבא דאין תללות טעות בשניהם:

פועלי חגיגא, אָמַר רב אָפִי, אָמַר רבי יוחנן, עַד כְּמָה מְכַרְכִּין עַל הַחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא פְּגִימָתָהּ. וְכַמָּה? אָמַר רבי יעֲקֹב בֶּר אִידִי, אָמַר רב יְהוּדָה, עַד שֶׁבָּעָה. נִהְרָדְעִי אָמַרְי, עַד שֶׁשָּׂהָ עֶשְׂרִי.

וקבעוה בשמייה. והאי דקרי ליה בחדא מתנ' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם ההיא שעתא דאמרה להא מילתא ומאן דקרי ליה רבן על שם סופיה קרי ליה: פשיטא. כיון דאמר אחד איני יודע אשמעין תנא דעדותן קיימת: כי אטרי תרווייהו נמי קיימת היא. דאילו אמר האחד איני יודע מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע זה לא מעלה ולא מוריד: וא' אומר בו'.

שהיו שלשה: ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים. במסכת מכות (ד' ה) מה שנים אינן זוממין עד שיוזמו שניהם אף שלשתן עד שיוזמו שלשתן וזה אי אפשר להיומן ואע"פ דלר"ש קאמר לה להא מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשיננה להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: רבא אמר. הא דקתני אפי' לאו ארבותא דבדיקות קאי אלא ארבותא דחקירות קאי והכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות חקירות הויא דליכא אלא תרי סהדי אמר א' איני יודע עדותן קיימת בדקיות אמר אחד איני יודע עדותן קיימת והוא הדין לשניהם והוה ליה עדות המזומנת בחקירות ואפי' בחקירות משכחת לה דאמר אחד איני יודע עדותן קיימת והכי דמי כגון דאיכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום שליש לא מיפסלי הנך ודלא כר"ע: כנסתה דבי רבה. כלומר מה חידוש אתם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול כגון רבה יש לכם לחדש בה הרבה: ומאי אמרין כנסתה דבי רבא. מה יש לנו לומר אילו לא היינו למידיים מפי חכם כל כך דיכא יש להקשות בה ומאי קשיא לך: הא דאורייתא. ודרשת וחקרת והא דאורייתא כדנתי לעיל נכון שיהא נכון אחד אומר כלי שחורים נני דהיינו בדיקות נכון שיהא דבריהם מכוונים: שאי אתה יכול להיומן. ככולהו שבע חקירות חומה כתיבי אבל בדיקות אפי' אומרים כולן אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להיומה היא שחומה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך עמנו היתם גבי בדיקות: מוכא אפיריתו דמר הרבה יש לכם טעמים בה: מפיבותיה דמר אמר' בה מוכא. מחמת שאתה טוב וענין ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה: מפיבותיה דמר. אם היית רוצה להערים בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום ניהות לשון המדבר בקושי ובחזקה לשון נוהא דאריה (פסחים דף קיב:) אשגוריה: עד כמה. יכנסו בתוך החדש אלא יש בינינו יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: עד רובו של חדש. אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שזיה חדש מעובר: שוה יודע בב' עיבורים. שהיו שני חדשים מעוברים: ביחד או בדילוג וזה מנאן לכולן חסירין: אלא משום. דאמרי ברובא ידע ברוב ימים שעברו כבר שמע מה היה: שיפורא. שופר

והתרווייהו ידעו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר וזה לא שמע את השופר: עד כמה מברכין. אם לא בירך היום יברך למחר: על הלבנה בהתחדשה: עד שתתמלא פגמיתה. אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שהרי כבר נוגשת היא:

מהתורה, אם כן מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות. אמרי ליה, 48
הכי השתא, בדיקות אמר איני יודע עדותן בטילה משום 49
דהויא לה עדות שאי אמה יכול להזיקה, שהרי כל החקירות הם 50
מענין הזמן והמקום, ואם אמר שאינו יודע את הזמן או המקום, 51
אינם יכולים להזימו, והדין הוא שכל עדות שאין אתה יכול 52
להזימה אינה עדות. אבל בבדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן 53
קיימת, משום שעדיין עדות שאמה יכול להזיקה הוא, שהרי 54
הבדיקות אינן מענין הזמן והמקום. 55
מסיימת הגמרא את המעשה: אמר להו רמי בר חמא לרב כהנא 56
ורב ספרא, אי הכי אמריתו בה – אם את הטעם הזה אמרתם בה, 57
מובא אמריתו בה – הרבה אמרתם בה, שכנראה יש לכם במסכת 58
זו טעמים וביאורים רבים. אמרי ליה, מפיכותיה דמר אמרין בה 59
מובא – מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו, לכן אנו אומרים בה 60
הרבה, אך מנייהותיה דמר – אם היית רוצה להקשות עלינו, לא 61
אמרין בה ולא חדא – היה נחשב הדבר שאין אנו אומרים במסכת 62
זו כלום, משום שלא היינו יודעים לענות כנגדך דבר. 63
שנינו במשנה (לעיל מ): אחד אומר בו' בשנים בחודש ואחד אומר 64
בשלשה בחודש עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של חודש וזה 65
אינו יודע בעיבורו של חודש. מבררת הגמרא: עד כמה יעבור 66
מהחודש ועדיין אפשר לומר שלא נודע לאדם עיבורו של החודש 67
הקודם. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר 68
רבי יוחנן, עד רובו של חודש, אבל לאחר מכן אין לתלות בכך, 69
ונחשב שעדותם סותרת, ובטילה. 70
אמר רבא, אף אמן נמי חנינא – יש ללמוד דין זה ממה ששנינו 71
במשנתינו, אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה, 72
ואמאי – ולכאורה מדוע העדות בטילה כשיש הבדל של שני ימים, 73
נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין – והלא גם 74
באופן זה אפשר לומר, שבשני חודשים מעוברים טעה העד, ולכן 75
יש בניהם הבדל שני ימים, אלא לאו משום דפרופה ידע – אלא על 76
כרחק שלאחר רוב ימי החודש כבר נודע הדבר, ולכן לא יתכן 77
שטועה בשני חודשים. דוחה הגמרא את הסיוע של רבא: לעולם 78
אימא לך – באמת אפשר לומר שפרופה נמי לא ידע – שגם ברוב 79
החודש עדיין יתכן שלא נודע לאדם על עיבור החודש, וישיפורא 80
ידע – אבל השופר שהיו תוקעים בקידוש החודש הוא גורם לאדם 81
לדעת מתי קידשו את החודש, וישיפורא וישיפורא אחד אחד אמר 82
דמעי – בחודש אחד אנו אומרים שיתכן שהוא לא שמע את 83
השופר, אבל בפרקי שפורא לא אמר דמעי. ואם כן אין ממשנתינו 84
ראה מה הדין לאחר רובו של חודש. 85
הגמרא מביאה דין לענין ברכת הלבנה: ואמר רב אחא בר חנינא 86
אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, עד כמה יעברו ימי החודש ועדיין 87
מברכין על החדש – כלומר ברכת הלבנה שמברכים על התחדשות 88
הלבנה, עד שתתמלא פניקתה – כלומר שהירח לא יראה פגום. 89
מבררת הגמרא: וכמה – מה נחשב למילוי פנימיתה. אמר רבי יעקב 90
בר אידי אמר רב יהודה, עד שבעה ימים, שאז הירח בצורת חצי 91
עיגול, תהדעי אמרי, עד ששעה עשר יום, שאז הירח בצורת עיגול 92
שלם, 93

יבקעה בשמיה – וקבעו את ההלכה הזו בשמו, כי הנה למד – 1
בשעה שהיה עדיין תלמיד, בן זבאי הנה קרי ליה – היה נקרא בן 2
זבאי בתלמיד חושב לפני רבו, שעדיין אין רגילות לקרותו 'רבן', 3
כי הנה לימד הנה קרי ליה 'רבן' ויחנן בן זבאי. ובכך יש ליישב את 4
הסתיירה בין משנתינו לברייאתא, כי קרי ליה התנא של משנתינו 'בן 5
זבאי' על שם דמעי קרא, וכי קרי ליה – התנא של הברייאתא 'רבן 6
יוחנן בן זבאי', על שם דהשתא. 7
שנינו במשנה: מעשה ויבך בו' מה בין חקירות בו' לבדיקות. 8
חקירות, אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. בדיקות, אחד אומר 9
איני יודע, ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים, עדותן קיימת. 10
שואלת הגמרא: מאי אפילו שנים אומרים – מה מחדשת המשנה 11
במילים אלו, והלא הוא פשיטא, שהרי בי אמר אחד איני יודע, 12
עדותן קיימת, אם כן בי אמר בי תרי נמי – גם פשוט שעדותן 13
קיימת, ומדוע שישתנה הדין אם גם השני לא יודע. 14
מיישבת הגמרא: אמר רב ששת ארישא קאי – תיבות אלו 15
מתייחסות לרישא, וקאי קאמר, בדיקות שאמרנו שכאשר אחד 16
אומר איני יודע העדות בטילה, הוא הדין שאפילו שנים אומרים 17
ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה, מבררת הגמרא: כמאן – 18
כמו מי סוברת משנתינו בזה. משיבה הגמרא: פרבי עקיבא במסכת 19
מכות (ה) דמקיש שלשה לשנים, מה שנים אינם נעשים וזממים עד 20
שיוזמו כולם, אף שלשה כן, ואם כן כאשר אחד אומר 'איני יודע' 21
ואי אפשר להזימו, נמצא שכל העדות היא עדות שאי אתה יכול 22
להזימה. 23
אמר רבא, והא עדותן קיימת קתני, וכיצד רב ששת מבאר 24
שהמשנה באה לרבות אופן שבו העדות בטילה. אלא אמר רבא, 25
הכי קאמר, לא רק בבדיקות העדות קיימת כשאחד אומר 'איני 26
יודע אלא אפילו בדיקות שאמרנו שאם אחד אומר 'איני יודע', 27
העדות בטילה, אבל אם שנים אומרים 'ידענו' ואחד אומר איני יודע, 28
עדותן קיימת. ואף שגם לשיטת רבא צריך לשנות את הגירסא, אך 29
סבר שכן עדיף משום שזה פחות שינוי. מבררת הגמרא: כמאן – 30
כמו מי סוברת משנתינו בזה. משיבה הגמרא: דלא פרבי עקיבא, 31
שהרי רבי עקיבא סובר שאם אי אפשר לקיים הזמנה בשלישי כל 32
העדות בטילה, ואילו התנא של המשנה סובר שמתקיימת העדות 33
בשנים שידועים. 34
הגמרא מביאה מעשה, ובו יתבאר מה ההבדל בין חקירות 35
לבדיקות, כאשר העד אומר איני יודע: רב כהנא רב ספרא חנו – 36
למדו מסכת סנהדרין פי רבה – בבית מדרשו של רבה. פגע בהו – 37
פגש אותם רבי בר חמא, אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי 38
רבה – איזה חידוש התחדש לכם בבית מדרשו של רבה ושהרי אם 39
למדתם אצל אדם כל כך גדול בודאי יש לכם חידושי דינים רבים. 40
אמרי ליה ומאי אמרין בה בסנהדרין גיריתא – ומה יש לנו לומר 41
במסכת זו גם בלי שלמדנו אצלו, היכן יש להתקשות במסכת זו, 42
ומאי קשיא לך – ומה היה קשה לך בה. אמר להו, התקשיתי מהא 43
דקתני מה בין חקירות לבדיקות, חקירות אחד אומר איני יודע עדותן 44
בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו 45
יודעים עדותן קיימת. ולכאורה מקרי אידי ואידי דארייתא היא – 46
הרי גם זה וגם זה [חקירות ובדיקות] מחויבים בית דין לעשותם 47

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

יטעה אחד מהם, יוכיחו ממה שכתב חבירו. 8
רבי יהודה חולק ואומר, ששלישה סופרים היו, אחד היה בותב את 9
דברי המזבין, ואחד היה בותב את דברי המתייבין, והשלישי היה 10
בותב את דברי המזבין וגם את דברי המתייבין, שאם יכתבו שנים 11
את דברי כולם, יש חשש שמתוך הטורח יטעה, אך כשהם שלשה 12
לא יטעו ויקצרו, ואף אם יטעה אחד מהם, יוכיח כתב השלישי. 13

ואת דין כתיבת הטענות של בעלי הדין: סנהדרין של שבעים ואחד 1
ושל עשרים ושלשה היתה יושבת בצורה של חצי גורן עגולה – 2
חצי עיגול, כדי שיהיו הדיינים רואין זה את זה, ועל ידי כך יהיו 3
שומעים ומתווכחים זה עם זה כדי שתצא הוראה כהלכה. 4
המשנה מבארת את דין סופרי הבית דין: ושני סופרי הדיינים עומדים 5
לפניהם – לפני הדיינים, אחד עומד מימין הדיינים ואחד משמאל, 6
ושניהם בותבין את דברי (המתייבין ואת דברי המזבין), כדי שאם 7

היודע לענות למינים יענה להם: אָמַר רב נחמן, הָאֵי מֵאֵן דְּרִיעַ
 לְאַהֲדָרָי – כל היודע להחזיר תשובה לְמִינִים כָּרֵב אִידִית, לִיהֲדָר –
 יחזיר להם תשובה, וְאִי לֹא – ואם אינו יודע להחזיר להם תשובה
 כרב אידית, לֹא לִיהֲדָר – לא יחזיר להם. הגמרא מביאה את
 תשובת רב אידית למינים: אָמַר הֵהוּא מִיָּאָה – מִיָּן אַחַד לָרֵב אִידִית,
 כְּתִיב בַּמַּעֲמָד הָרִשְׁוֹן (שמות כד א), וְאֵל מִשָּׁה אָמַר עֲלֵה אֵל ה', ואם
 הקדוש ברוך הוא אמר זאת, אִם כֵּן עֲלֵה אֵל מִיָּבֵעִי לִיָּה – היה לו
 לומר למשה 'עלה אלי'. אָמַר לִיָּה רב אידית, וְהוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶטֶרֶן,
 ומלאך זה הוא שאמר למשה 'עלה אל ה', והטעם שלא נאמר
 שמו בפסוק, לִפִּי שֶׁשָּׁמָּה שֶׁל מֶטֶטֶרֶן כָּשָׁם שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 רָבּוֹ. דְּכִתְבִּיב (שמות כג ב) הִנֵּה אֲנִכִּי שֹׁלַח מִלֶּאךָ לִפְנֵיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדֶרֶךְ
 וְלִהְיֶיךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְתִּבְתִּי, ולאחר מכן (שם כג כא) כְּתוּב
 'הִשְׁמַר מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקוֹל אֵל תִּמְרָבּוּ בּוֹ כִּי לֹא יֵשֵׁא לִפְשָׁעֶכֶם כִּי שָׁמִי
 בְּקִרְבִּי', ומכך שנאמר 'כִּי שָׁמִי בְּקִרְבִּי' משמע שֶׁמֶטֶטֶרֶן וְשִׁמְרֶן
 הַמֶּלֶךְ שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח שְׁמוּ כֵּשֶׁם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 ולכן אמר מטטרון 'עלה אל ה', ולא אמר 'עלה אלי'. שאל הדין
 את רב אידית, אִי הָכִי – אם כך, ששמו של מטטרון כשמו של
 הקדוש ברוך הוא, נִפְלָחוּ לִיָּה – נעבוד לו. אמר לו רב אידית,
 כְּתִיב בַּתְּחִילַת הַפְּסוּק (שם כג כא) 'אֵל תִּמְרָבּוּ בּוֹ', כלומר אֵל תִּמְרָבּוּ בּוֹ
 – אל תחליף אותי בו. שאל הדין את רב אידית, אִם כֵּן מַה שֶׁנֶּאֱמָר
 בְּאוֹתוֹ הַפְּסוּק (שם כג כא) 'לֹא יֵשֵׁא לִפְשָׁעֶכֶם' פִּירוּשׁוֹ שֶׁמֶטֶטֶרֶן אֵינוֹ
 יִכּוֹל לִסְלֹחַ עַל חַטּוֹתֵיכֶם, ואם כֵּן לָמָּה לִי – מה צורך יש
 בִּמֶטֶטֶרֶן. אָמַר לִיָּה רב אידית, הִיָּמְנוּתָא בִּידֵן – אני נשבע שאין בו
 כח למחול על פשעינו, ומאסנוהו עד כדי כך דִּאֲפִילוּ בְּפִירוּשָׁא –
 בתורת שליח המוציא ומביא נִפִּי לֹא קָבִילְנוּהָ – לא קיבלנוהו,
 דְּכִתְבִּיב לאחר שישאל חטאו בעגל (שמות יט טו), וְיִאָמַר אֵלָיו (ומשה
 אמר לקדוש ברוך הוא) אִם אֵין פְּנִיךָ הוֹלְכִים אֵל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה וְגו',
 כלומר שאם אינך הולך עמנו אל תעלנו מהמדבר על ידי מלאך.
 הגמרא מביאה טענה נוספת של המינים ותשובת החכמים: אָמַר
 לִיָּה הֵהוּא מִיָּאָה – מִיָּן אַחַד לָרֵב אִידִית, וְשֶׁמֶטֶטֶרֶן לָרֵב יוֹסִי, כְּתִיב (בראשית
 טו כד) 'וְה' הִמְטִיר עַל סֻדּוֹם וְעַל גִּמְזוּרָה נְפִירָת וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן
 הַשָּׁמַיִם', ומכיון שכבר בתחילת הפסוק נזכר שהיה זה מאת
 הקדוש ברוך הוא, אִם כֵּן מֵאֵתוֹ מִיָּבֵעִי לִיָּה – היה צריך לכתוב
 'מֵאֵתוֹ'. אָמַר לִיָּה הֵהוּא בּוֹכֶם – כּוֹסֵס אַחַד לָרֵב יִשְׁמַעֵאל בְּרִבִּי
 יוֹסִי, שְׁבָבִיָּה – עֲזוּב אוֹתָהּ, וְאֵנָּה מִהֲדַרְנָא לִיָּה – אני אחזור לו
 תשובה. דְּכִתְבִּיב (בראשית ד כב) 'וְיִאָמַר לְמֶלֶךְ לְנִשְׁיוֹ עֲדָה וְעֲלֵה שְׁמִיעֵן
 קוֹלִי, נִשְׁי לְמֶלֶךְ הָאֲזָנָה אֲמַרְתִּי', ומכיון שלמך דיבר לנשיו, אִם כֵּן
 'נִשְׁי' מִיָּבֵעִי לִיָּה – היה צריך לומר 'נשיו'. אָלָא מוֹכְרָחִים לומר
 דְּמִשְׁתַּעֵי קָרָא הָכִי – שהפסוק הוא זה שנספר זאת כך, ואם כֵּן הָכִא
 נִפִּי – אִף כֵּאֵן מִשְׁתַּעֵי קָרָא הָכִי – הפסוק דיבר כן, ולכן נאמר 'וְה'
 המטיר וגו' מאת ה'. אָמַר לִיָּה רבי ישמעאל בְּרִבִּי יוֹסִי לְכוּסֵּס, מִנָּא
 לָךְ הָא – מִנֵּיין לָךְ דְּבַר זֶה. אמר לו הכּוֹסֵס, מִפְּרִיקָיָה דְּרָבִי מֵאִיר
 שְׁמִיעֵן לִי – שמעתי בדרשתו של רבי מאיר שהמקרא הזה הוא
 תשובה לשאלת המין. דָּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הָנָה דְּרִישׁ רַבִּי מֵאִיר
 בְּפִרְקִיָּה – כשהיה רבי מאיר באומר את שיעורו, הָנָה דְּרִישׁ תִּלְתָּא
 שְׁמִיעֵתָא – היה דורש שלוש בשמועות, וְתִלְתָּא אֲנִתָּא – ושליש
 באגדות, וְתִלְתָּא מִתְּלִי – ושליש במשלים.
 רבי יוחנן סיפר עוד על משליו של רבי מאיר: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת מְשָׁלוֹת שֶׁעָלִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאֵנָּה אֵין לָנוּ – לא נשאר
 לנו מהם אֵלָא שְׁלֹשׁ מְשָׁלוֹם,

רבים, משמע שיש כמה בוראים. והתשובה לזה, שנאמר (שם יא ה)
 'וַיִּבְרָא ה' לְרֵאשִׁית אֶת הָעֵיר וְאֶת הַמְּגִדָּה' בלשון יחיד, שרק הקדוש
 ברוך הוא ירד. המינים טוענים, שנאמר (שם לה ז) שהטעם שיעקב
 קרא למקום בית אל, 'כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו אֱלֹהִים' בלשון רבים,
 משמע שכמה אלהים נגלו ליעקב. והתשובה לזה, שנאמר (שם לה
 א) 'לֹאֵל הָעֵזְבָה אוֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי' 'העזבה' הוא בלשון יחיד, שיעקב
 בעצמו אמר שרק הקדוש ברוך הוא עזבה לו. המינים טוענים,
 שנאמר באזהרת משה לישראל שיקיימו את התורה (דברים יד ז), 'כִּי
 מִי גוֹי יִדּוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלָיו' בלשון רבים, משמע
 שכמה אלהים קרובים לבני ישראל. והתשובה לזה, שנאמר
 בהמשך הפסוק 'כִּי אֱלֹהֵינוּ בָּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו' בלשון יחיד, שרק
 הקדוש ברוך הוא קרוב אלינו. המינים טוענים, שנאמר שדוד אמר
 לקדוש ברוך הוא (שמואל ב ז כג), 'יָמִי כְּעֶמֶד בִּישְׁרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים' בלשון רבים, משמע שיש לישראל כמה
 אלהים. והתשובה לזה, שנאמר בהמשך הפסוק 'לִפְדוֹת לוֹ לְעַם'
 בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא אלהינו. המינים טוענים,
 שנאמר בחלום דניאל (דניאל טו ט), שראה את כל האמור קודם לכן,
 'עַד דִּי בְּרָפְיוֹן רָמִי' – עד שראה שהוטלו שני כסאות לישוב
 עליהם, משמע ששנים יישבו שם. והתשובה לזה, שנאמר בהמשך
 הפסוק 'וְעִתִּיק יוֹמִין וְיָתִיב', שהקדוש ברוך הוא והמכונה 'עתיק
 יומין' לבדו יושב שם.
 מקשה הגמרא: וְהֵנָּה לָמָּה לִי – מדוע באמת נכתב בכל המקומות
 הללו בלשון רבים. מתרצת הגמרא: בְּדָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דָּאֲמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, אֵין הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דְּבַר אֵלָא אִם כֵּן נִמְלָךְ – מתייעץ
 בְּפִמְלִיאָה שֶׁל מַעֲלָה – עם חבורת המלאכים, שְׁנֵאֲמַר בַּחלוֹם
 נִבְּוִכְדִּנְצַר (דניאל ד יד), 'בְּנִיזִיּוֹת עִירִין פְּתִנְתָּא וְיִבְטָאֲמַר קְדִישִׁין
 שְׁאִילָתָא', כלומר שבגזירת המלאכים הדבר, ובמאמר הקדושים
 הגזירה.
 מקשה הגמרא: הִתִּינַח בּוֹלְחִי – בכל הפסוקים הנזכרים נוכח לפרש
 שנקט בלשון רבים לומר שהקדוש ברוך הוא נתייעץ עם פמליא
 של מעלה, אבל את הפסוק (דניאל ט ט) 'עַד דִּי בְּרָפְיוֹן רָמִי', שראה
 שהוטלו שני כסאות לישוב עליהם, מֵאִי אִיָּבָא לְמִיָּר – איך נוכל
 לפרשו. מתרצת הגמרא: כֵּסֵא אֶחָד לוֹ – לקדוש ברוך הוא, וְכֵסֵא
 אֶחָד לְדָוִד. דְּתִנְיָא, כֵּסֵא אֶחָד הִיָּה לוֹ – לקדוש ברוך הוא, וְכֵסֵא
 אֶחָד הִיָּה לְדָוִד, דְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי עֲקִיבָא,
 עֲקִיבָא, עַד מָתַי אִתָּהּ עוֹשֶׂה אֶת הַשְּׂבִינָה בַּחלוֹל, שאתה מושיב לצד
 השכינה את דוד שהוא בן אדם. אָלָא כֵּסֵא אֶחָד לְמִדַּת הַדִּין, וְכֵסֵא
 אֶחָד לְמִדַּת הַחֶדְקָה. מִסְתַּפַּקת הגמרא: האם רבי עקיבא קִבְּלָה
 מִיָּנִיָּה – קיבל את טענת רבי יוסי וחזר בו מדבריו, או לֹא קִבְּלָה
 מִיָּנִיָּה – או שלא קיבל את טענתו.
 הגמרא מביאה ראייה מהברייתא לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע,
 דְּתִנְיָא, כֵּסֵא אֶחָד הִיָּה לְדִין וְכֵסֵא אֶחָד הִיָּה לְחֶדְקָה, דְּבָרִי רַבִּי
 עֲקִיבָא. משמע שחזר בו רבי עקיבא וסובר כרבי יוסי, שכֵּסֵא אַחַד
 לְדִין ואחד לְחֶדְקָה. מְמַשִּׁיכָה הַבְּרִייתָא: אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה לְרַבִּי עֲקִיבָא, עֲקִיבָא, מַה לָּךְ אֶמְצֵל דְּבָרִי הַנֶּדֶךָ, בְּלָךְ – לך לך
 אֶמְצֵל נִנְעִים וְאֶחָלוֹת שֶׁהֵם עֲלֵהוֹת חֲמוּרוֹת וּבָהֶם אֶתָּה מְחוֹדֵד, וְלֹא
 בַּהֲגָדָה. אָלָא אֶחָד הִיָּה לְכֵסֵא וְאֶחָד הִיָּה לְשִׁרְפָּה, כֵּסֵא לְיִשָּׁב עָלָיו
 וְשִׁרְפָּה – כֵּסֵא קֹטֵן לְחֶדוֹם וְגָלוּי.
 לעיל הובא דברי רבי אלעזר שצריך להיות וריז ללמוד תורה כדי
 לדעת מה להשיב למינים. הגמרא מביאה את דברי רב נחמן שרק

צריך האדם לשפוט את עצמו כיצד תהיה הנהגתו בכל שעריך, בז' השערים שהם ד' העניינים דראיה שמיעה ריח ודבור.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

13 הגמרא מביאה ברייתא מענין בריאת אדם הראשון: תנינא, הנה רבי
14 מאיר אומר, אדם הראשון, מכל העולם בולו הוצרך עפרו לצורך
15 בריאתו, שנאמר במזמור המדבר מענין בריאת האדם (תהילים קלט
16 טז) 'גלמי ראוי עיניך', שדוד המלך אמר שמכל מראה עיני הקדוש
17 ברוך הוא נבראתי ונהייתי גולם. (ובתיב (דברי הימים ב' טז ט) 'כי ה'
18 עיניו משוטטות בכל הארץ', שהקדוש ברוך הוא משגיח על כל
19 העולם, ומשמע שעניי הקדוש ברוך הוא היינו כל העולם). הרי
20 שהעפר שממנו נברא נאסף מכל המקומות שהקדוש ברוך הוא
21 רואה, והיינו מכל העולם.
22 רב מפרש מהיכן נברא כל אבר של אדם הראשון: אמר רב אושעיא
23 משמיה דרב, כל חלק בגוף אדם הראשון נברא ממקום אחר בעולם,

1 ב' הנה רבי - הקשה, בתיב שישבו 'על גפי', כלומר על גבי דבר
2 גבוה, ובפסוק אחר בתיב (שם ט יד) 'על פסא מרומי קרת', שאינו
3 גבוה כל כך. ותיירץ, שבתחלה - קודם שחטא אדם הראשון נאמר
4 'על גפי', שישב במקום גבוה, ולבסוף, לאחר שחטא, נאמר 'על
5 פסא', שירד מהמקום הגבוה וישב על כסא.
6 הגמרא דורשת את המשך הפסוקים על ענין אדם וחווה: נאמר
7 (משלי ט ד) 'מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו', ודורשים הפסוק,
8 שאמר הקדוש ברוך הוא מי פתא לוה - מי פיתה את אדם הראשון
9 שיסור ויאכל מהעץ שאמר הקדוש ברוך הוא לא לאכול, אשה
10 אמרה לו - חוה אשתו שהיא חסרת לב אמרה לו לאכול. דבתיב
11 (משלי ו לב) 'נואף אשה חסר לב', ומשמע שפעמים אשה נקראת 'חסר
12 לב'.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ב מנ"א, בו מודיע אשר מציעים לזוגתו תחי' משרה בלונדון, וכן גם לו יש תקווה להסתדר בשם, וכן מקבל מכתבים מאוסטרליא שמציעים לו לבוא לשם, ובהזדויות משתדלים עבורם להעתקה לארצות הברית:

הנה לדעתי כל זמן שיש ביכולתם לקרב את לבן של ישראל בצרפת ובפרט בפאריז, לאביהם שבשמים (הכוונה בזה להחזיק שם את ישיבת תו"ת וכן התי"ת) אין עליהם לזוז ממקומם, כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו וידוע פי' הפשוט בזה שלא היו נושאים הכלים על בהמות ועגלות, ובנדון דידן אף שהנה"ב אין יכולה לשאת ולהבין מה זה ועל מה זה אבל מכיון שזה עבודת הקדש, הארון שולחן ומנורה כו' היינו נגלה ונסתר דתורה, ואמור שבתורה, הרי הם הם הקרובים אל הוי' ועליהם למלאות שליחותם במקום אשר לשם הביאתם הכוונה העליונה, וכח המשלח עמהם הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחייה, ושלוcho של אדם כמותו.

מובן אשר דברי אלה מכוונים לא לבד אליו, אלא לכל אלו השייכים להנהלת תומכי תמימים בגשמיות וברוחניות. וניתנו להם הכחות להאיר את כל המדינה כולה בנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה.

ביחד עם זה כדאי הדבר שיתחיל בהשתדלות נסיעה לאוסטרליא כיון שלפי מכתבו צריך זה להתארך זמן ארוך לפי", והשי"ת יתן לו הרצון והחפץ המתאימים לרצון העליון ויחליט באופן המתאים לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מוסג"פ קטע מההתועדות דש"ק עקב העבר.

ברכה.

נ. ב. בטח שלום לזוגתו ולכל ב"ב שי' הקטנים עם הגדולים ויודיע עד"ז בפירוש ות"ח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ימ. וכל זה לענין למהות בנשים שאינן יודעות לומר המבדיל אבל האנשים אסורים אפלו בטלטול הנר
- 2 וכיוצא בזה קדם שיבדילו בתפלה או שאמרו המבדיל.
- 3 וכל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא להדליק ולא לעשות שום מלאכה קדם סדר קדשה של הצבור להצבור
- 4 אף-על-פי שפבר הבדיל בתפלה וגם אמר המבדיל¹⁷ וכל העושה מלאכה קדם סדר קדשה אינו רואה סימן
- 5 ברכה לעולם מאותה מלאכה אבל טלטול הנר וכיוצא בזה מותר מיד אחר שהבדיל בתפלה או אמר המבדיל
- 6 ושמש הפנסת רשאי להדליק נרות בבית הפנסת מיד אחר שהבדיל בתפלה (או שאמר המבדיל) אף-על-פי
- 7 שלא אמרו הצבור עדן סדר קדשה (פיון שהיא לצורך מצוה) (ומפלמקום צריך לזהר להדליק אחר שאמרו
- 8 הצבור ברכו 78 תי):

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ולשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיפים יט

ביאורי הלכה

- להלן של הצבור - דהיינו ואתה קדוש וגו'.
 להלן של הצבור - משמע שגם יחיד המתפלל בביתו, ימתין עד שהצבור בבית הכנסת יאמרו סדר קדושה⁷⁶.
 להלן אמר המבדיל - הנשים עושות מלאכה כהרגלן, מיד

צינים והוספות

- 76 קצות השלחן סי' צה בדה"ש ס"ק ה: ומסתבר פשוט דמי שמתפלל בביתו ביחיד הוא נגזר בזה אחר הצבור שהוא קבוע להתפלל שם תדיר, וצריך להמתין עד שבביהכ"נ שהוא קבוע שם יגמרו סדר קדושה, ואם ברוב העיר כבר גמרו סדר קדושה ובבית הכנסת שהוא קבוע שם מאחרין להתפלל והוא התפלל ביחידות בביתו צ"ע אם אזלינן בזה אחר רוב העיר כמו לענין קבלת שבת.
 77 שהרי אינן מתפללות, וא"כ אין להן ציבור שיגררו אחריו באמירת ברכו או סדר קדושה של הצבור.
- 78 אף שברמ"א הובא מנהג זה לקולא (שיש שנהגו להקל באמירת 'ברכו' ללא אמירת 'ברוך המבדיל') מכל-מקום בשו"ע הובא לחומרא (שגם השמש שאינו ממתין לסדר קדושה - ימתין עכ"פ לאמירת 'ברכו').
 79 קצות השלחן סי' צה בדה"ש ס"ק ו: אולם המנהג כהיום, שאחרי גמר סעודה ג' ואמירת דא"ח קודם ברכת המזון מדליק השמש הנר, והטעם לפי שמאריכין הרבה בתוך הלילה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- כא אם היה עומד ביום רביעי ובירך על דעת לספור
 ארבעה וטעה בדיבורו וספר חמשה צריך לחזור
 ולספור ארבעה כיון שיצא שקר מפיו שהיום יום רביעי הוא
 והוא ספר חמשה בפיו אף שהיה במחשבתו ארבעה אין זה
 כלום שמצות הספירה היא בפה ומכל מקום אין צריך לחזור
 ולברך קודם שחזור לספור ארבעה (אפילו אם טעה בתחילה
 בדעתו שהיה סבור שהוא יום חמישי ובירך על דעת לספור
 חמשה ולאחר שספר נזכר שהיום יום רביעי אף על פי כן
 אין צריך לחזור ולברך) לפי שיוצא בברכה שבירך כבר אם
 לא הפסיק בינתיים בדברים אחרים אבל הספירה הראשונה
 אינה חשובה הפסק כיון שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא
 שלא עלה בידו כהוגן:
 כב (וכשחזור לספור ארבעה צריך לומר היום ארבעה כו'
 ואם חזור לספור בתוך כדי דבור לספירה הראשונה
 אין צריך לחזור ולומר היום אלא יאמר מיד ארבעה ימים
 לעומר):
- כג ויש אומרים שאם שכח לספור בלילה אחת אין צריך
 לספור כלל בשאר כל הלילות לפי שכבר הפסיד
 ממצות ספירת העומר לגמרי כשחיסר ממנו יום אחד שנאמר
 תמימות תהיינה ויש חולקין ואומרים שצריך לספור בשאר
 כל הלילות לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה ואינן
 תלויות זו בזו:
 כד ולענין הלכה נוהגין לספור בשאר לילות בלא ברכה
 בין ששכח בלילה הראשון בין ששכח באחד משאר
 כל הלילות לפי שספק ברכות להקל.
 במה דברים אמורים כשלא נזכר כל הלילה וכל יום המחרת
 אבל אם נזכר למחר ביום וספר בלא ברכה כמו שנתבאר
 למעלה יספור בשאר כל הלילות בברכה שהרי אף לפי
 הסברה הראשונה לא הפסיד מצות הספירה בחסרון לילה
 אחד כיון שספר למחר ביום והרי הן נקראות תמימות
 שסופר כל המ"ט יום ואף שיש אומרים שהספירה אינה

ובגולה כשלא היו יודעים יום שנקבע בו החודש בארץ ישראל
היו אסורין לאכול חדש גם כל יום י"ז עד תחילת ליל י"ח לפי
שהוא ספק של תורה שהחדש אסור גם בחוץ לארץ מן התורה
שנאמר בכל מושבותיכם וגם עכשיו שאנו יודעים יום קביעות
החודש אין לשנות מנהג אבותינו מטעם שיתבאר:

ל ועכשיו אין העולם נזהרין כלל באיסור חדש.

ויש שלמדו עליהם זכות במקומות שרוב התבואה נזרעת
קודם הפסח או במקומות שמביאין להם תבואה ממקומות
שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח שאין בה איסור חדש כמו
שנתבאר ביו"ד סימן רצ"ג ע"ש.

והמחמירים על עצמם במקומות ההם ונזהר מסתם תבואה
שאינה ידועה לו שהיא ישנה אין צריך ליהזר מפליטת
הכלים שנתבשל בהם ממין שרוצה לבשל עכשיו ישן לפי
שמין במינו אין צריך ששים אלא מדברי סופרים ואין
להחמיר כל כך בסתם תבואה שאין בה אלא חומרא
בעלמא.

וגם במקומות שרוב התבואה נזרעת אחר הפסח כגון
במדינות פולין שרוב השבולת שועל והשעורים שעושין
מהם השכר נזרעין אחר הפסח וגם אין מביאין לשם תבואה
כלל ממדינות אחרות שזורעין בהם קודם הפסח אף על פי
כן אין רוב העולם נוהגין שם איסור חדש.

ויש שלמדו עליהם זכות לפי ששם הוא שעת הדחק שעיקר
שתייתם הוא השכר לפיכך הם סומכים על מקצת הראשונים
הסוברים שחדש בחוץ לארץ אינה אלא מדברי סופרים
שגזרו משום ארץ ישראל ולא גזרו אלא במקומות הסמוכים
לארץ ישראל כגון מצרים ועמון ומואב ובבל כמו שנתבאר
ביו"ד דעה סימן של"א.

ויש שלמדו עליהם זכות אחר שסוברים שחדש אינו נוהג
אלא בתבואה שהוא של ישראל בשעת קצירה אבל לא בשל
נכרים ולפי זה צריך להזהיר לישראלים הדרים בכפרים שיש
להם תבואה וזרעה אחר הפסח בשדה של השר שיהגו בה
איסור חדש.

אבל כל בעל נפש לא יסמוך על המתירים הללו ויחמיר
לעצמו בכל מה שאפשר לו כהסכמת רוב הראשונים
והאחרונים שהחדש נוהג מן התורה אף בחוץ לארץ ובכל
מקום אף בשל נכרים כי כן עיקר.

עיי' ביורה דעה סי' רצ"ג שהנזהר מחדש יש לו ליהזר גם
מיי"ש וממי דבש שהעמידוהו בשמרי שכר עיי' שם כל
פרטי דין החדש:

חלק ג סימן תפס סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר:

אלא בלילה שאף אם שכח לספור בלילה אין צריך לספור
ביום וא"כ אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום
להשלים מספר המ"ט יום מכל מקום הרי יש אומרים שאף
אם לא ספר כלל יום אחד או אפילו ימים הרבה סופר בשאר
הלילות בברכה:

כה וכל זה כשברי לו שלא ספר בלילה אחד אבל אם הוא
מסופק בדבר אף שלא ספר למחר ביום יספור בשאר
לילות בברכה דכיון שיש להסתפק שמא ספר בלילה ויש
להסתפק גם כן שמא כהאומרים שכל לילה ולילה היא
מצוה בפני עצמה ואינן תלויות זה בזה נמצא שיש כאן ספק
ספיקא להחמיר להצריך ברכה וספירה בשאר הלילות וכן
בכל מקום שנתבאר שצריך לחזור ולספור בלא ברכה מחמת
הספק שיש בספירה הראשונה אם לא חזר וספר יספור
בשאר הלילות בברכה:

כו במקומות שנוהגין לקדש ולהבדיל בבית הכנסת על
היין סופרים העומר בליל שבת ויום טוב אחר הקידוש
לפי שכל מה שנוכל להקדים קדושת היום יש לנו להקדים
ובמוצאי שבת ויום טוב סופרים קודם ההבדלה לפי שכל
מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחרה כדי שלא תהא
קדושת היום נראית עלינו כמשאוי.

ובין במקומות שמבדילין במוצאי שבת קודם ויתן לך מיד
אחר קדיש תתקבל [ובין במקומות שאומרים ויתן לך קודם
ההבדלה סופרים מיד אחר קדיש תתקבל] לפי שיש לנו
להקדים הספירה בכל מה שאפשר ומיד שנסתלקה התפלה
בקדיש שלאחריה חל עלינו מצות ספירה:

כז וכשחל יום טוב האחרון במוצאי שבת שאומרים
קידוש והבדלה על כוס אחד אי אפשר לספור אחר
הקידוש וקודם ההבדלה כמו בשאר ליל יום טוב ומוצאי
שבתות שהרי אסור להפסיק ביניהם כלל אזי סופרים קודם
הקידוש וההבדלה ולא אח"כ לפי שכל מה שנוכל לאחר
ההבדלה יש לנו לאחרה (אבל יום שני של פסח שחל
במוצאי שבת אין מקדשין ואין מבדילין כלל בבית הכנסת
מטעם שנתבאר בסי' תפ"י):

כח בכל יום טוב כשחל יום ראשון בשבת נוהגין לומר
בליל שני המערבית השייכים לליל ראשון שבליל
שבת אין אומרים מערבית מטעם שנתבאר בסי' ער"ה חוץ
מיום ראשון של פסח שחל להיות בשבת שנוהגין לומר
בליל שני המערבית השייכים לליל שני משום ביכור
לספירה שהוזכר בו סדר קצירת העומר שהיה נקצר בלילה
זה:

כט אסור לאכול חדש אף בזמן הזה בין לחם בין קלי בין
כרמל עד תחילת ליל י"ז בניסן שנאמר ולחם וקלי
וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' עד ועד בכלל אלא
שבזמן שביית המקדש קיים משקרב העומר ביום ט"ז הותר
החדש מיד שנאמר עד הביאכם את קרבן אלהיכם אבל
עכשיו שאין לנו קרבן הרי עצם היום מתיר דהיינו לאחר
שעבר כל עצם היום.

א בכל יו"ט שני של גליות מתפללין כסדר התפלה של
יום ראשון וכן צריך לומר קידוש היום ושהחינו ואף
על פי שאין אנו נוהגין בו קודש אלא מחמת ספק שנסתפק
לאבותינו שלא היו יודעין יום שנקבע בו החודש בארץ
ישראל מכל מקום אם לא יתפללו בו תפלת יו"ט או שלא
יאמרו בו קידוש היום ושהחינו יבאו לזלזל בו לומר שאינו

1 יום טוב כלל ועל ידי כן יבאו גם כן לעשות בו כל מלאכת
2 עבודה:

3 ב' ביו"ט שני של פסח קורין בפרשת מועדות שבתורת
4 כהנים דהיינו בפרשת אמור שור או כשב וגו' עד סוף
5 פסוק וידבר משה וגו' והמפטיר קורא בתורה כמו ביום
6 ראשון ומפטיר בנביא בפסח דיאשיהו מוישלח המלך עד
7 לא קם כמוהו.

8 וטוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת
9 אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן:

10 ג' בחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל תפלת
11 החול כדרכו כל ימות החול רק צריך להזכיר מעין
12 המאורע בעבודה דהיינו יעלה ויבא ואם לא הזכיר צריך
13 לחזור לראש על דרך שנתבאר בסי' תכ"ב לענין ראש חודש
14 ואף אם לא הזכיר בתפלת ערבית צריך לחזור לראש ואינו
15 דומה לראש חודש שאין צריך לחזור מטעם המבואר שם:

16 ד' וכן צריך להזכירו בברכת המזון ואם לא הזכירו אין
17 צריך לחזור לראש מטעם שנתבאר בסי' קפ"ח עיין שם
18 כל פרטי דין זה:

19 ה' במוסף של חולו של מועד ושל יום טוב האחרון מתפלל
20 כדרך שמתפלל ביום טוב הראשון (אלא שבמקצת
21 מדינות אין אומרים מקרא קודש בחולו של מועד כמו
22 שנתבאר בסימן תפ"ז ע"ש) אלא שבמדינות אלו שאומרים
23 פסוקי קרבנות המוספין לא יאמר פסוק ובחמשה עשר יום
24 וגו' אלא יתחיל והקרבנות וגו':

25 ו' לא תקנו חכמים לקרות ההלל אלא בשני ימים טובים
26 הראשונים של פסח אבל לא בחולו של מועד וימים
27 טובים האחרונים שאינן דומים לחולו של מועד של סוכות
28 שתקנו לקרות בו בכל יום לפי שכל יום הוא חלוק
29 בקרבנותיו מיום חבירו וימים טוב הראשון והרי כל יום הוא
30 כמועד בפני עצמו מה שאין כן בפסח שקרבנות כל הימים
31 הן שוין לקרבנות יום טוב הראשון לפיכך כולן טפלים ליום
32 טוב הראשון ואין שום אחד מהן כמועד בפני עצמו ולא
33 תקנו לקרות ההלל אלא בפרקים דהיינו במועדים שהן באין
34 מזמן לזמן ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו:

35 ז' אבל נהגו כל ישראל לקרות ההלל בדילוג בחולו של
36 מועד וימים טובים האחרונים כמו שנהגו בראש חודש
37 ולכן דין ההלל בימים האלו הוא כדינו בראש חודש לכל
38 דבר עיין סי' תכ"ב.

39 ועיין סי' כ"ה אימתי חולצין התפילין בחולו של מועד ועיין
40 בסי' ל"א אם יש לברך על התפילין בחולו של מועד עיין
41 שם:

42 ח' ביום שלישי שהוא ראשון של חולו של מועד קורין
43 פרשת קדש לי כל בכור עד סוף הסדר וביום ב' של
44 חולו של מועד קורין פרשת אם כסף תלוה את עמי עד
45 בחלב אמו ביום ג' של חולו של מועד קורין פרשת פסל לך
46 עד בחלב אמו ביום רביעי קורין פרשת במדבר סיני
47 שבפרשת בהעלותך עד ולאזרח הארץ ושבת של חולו של

מועד לעולם קורין פרשת פסל לך אפילו [הוא] יום א' של
חולו של מועד ואפילו הוא חול המועד של סוכות לפי
שבפרשה זו יש בה גם כן מענין שבת וגם מענין חולו של
מועד שנאמר שם את חג המצות תשמור שבעת ימים וגו'
ומכאן למדו חכמים לאסור בעשיית מלאכה בחולו של
מועד כמו שיתבאר בסימן תק"ל אלא שבשבת מתחילין מן
ראה אתה אומר אלי כדי שיוכלו לקרות שבעה קרואים
ובשביעי של פסח קורין פרשת בשלח עד סוף השירה
ונוהגין לקרות עד כי אני ה' רופאך וביום טוב אחרון קורין
כל הבכור נמצא סימן סדר פרשיות של כל הח' ימים משך
תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בכורא.

וזה הסדר לא ישתנה מחמת השבת של חולו של מועד כי
אם כשחל פסח ביום חמישי שאז קורין בשבת שהוא יום
א' של חולו של מועד פרשת ראה אתה שהיא פסל וביום
ב' ג' ד' קורין קדש בכספא במדברא אבל כשחל פסח ביום
ג' הרי קורין פרשת פסל ביומה דהיינו ביום ג' של חול
המועד שהוא שבת וכשחל פסח ביום ד' או ביום א' אין שם
שבת כלל בחולו של מועד וביום בד"ו אין פסח כלל כמו
שנתבאר שם בסי' תכ"ח:

ט' והטעם מזה הסדר הוא לפי שמן הראוי לקרות שמונה
פרשיות אלו בשמונת הימים לפי הסדר שהם כתובים
בתורה הראשונה שהיא משכו ביום א' והשמיני שהיא כל
הבכור ביום ח' אלא שביום ב' שהוא יום טוב יש לקרות
פרשה הכוללת כל המועדים וימים טובים וגם הוזכר בה יום
חמשה עשר בפירוש מה שאין כן בפרשות הקודמות לה (וגם
הוזכר בה הקרבת העומר שהיא קרב בו ומטעם זה קורין
פרשה זו ביום זה אף בארץ ישראל) וביום ז' יש לקרות
פרשת בשלח שהוא מענינו של יום שבו ביום נקרע הים אבל
בד' ימי חולו של מועד קורין כסדר שהן כתובות בתורה.

ואם טעה והחליף פרשת יום אחד מהם בפרשת יום חבירו
אע"פ שלא קרא כסדר שהן כתובות בתורה יצא כמו
שנתבאר בסי' ס"ד לענין סדר פרשיות של קריאת שמע:

י' בימי חולו של מועד קורין ד' גברי אין פוחתין מהם לפי
שיש בהן קרבן מוסף לפיכך הוסיפו לקרות אחד יותר
ממה שקורין בשני וחמישי ואין מוסיפין עליהם כמו שמותר
להוסיף בשבת ויום טוב על מנין הקרואים לפי שבחולו של
מועד יש בו מלאכה לעם ובמה שהם מתאחרים בבית
הכנסת יקשה בעיניהם האיחור ואסור להטריח את הציבור:

יא' ובימי חכמי המשנה והגמרא היו כל הד' קורין בפרשת
היום קדש בכספא פסל במדברא ואח"כ כשתקנו רבנן
סבוראי להוציא ספר תורה שניה בכל יום לקרות בו פרשת
המוספין שבפינחס דהיינו והקרבנות וגו' אזי אין קורין בד'
פרשיות היום רק ג' גברי והד' קורא בפרשת המוספין שהרי
בחולו של מועד אסור להוסיף על ד' גברי.

ואין לומר קדיש אחר גמר פרשת היום קודם קריאת פרשת
המוספין כמו שנוהגין ביום טוב לפי שביום טוב נשלם מנין
הקרואים דהיינו ה' גברי בפרשת היום והמפטיר שקורא
בפרשת המוספין אינו ממנין הקרואים כמו שנתבאר בסי'

במלחמת גוג ומגוג לפי שתחיית המתים עתידה להיות
בניסן ומלחמת גוג ומגוג בתשרי.

ובשבת שחל בחול המועד פסח אין מזכיר מעין המאורע
בחתימת ברכת הפטרה שחותם ברוך אתה ה' מקדש השבת
בלבד ואינו אומר וישראל והזמנים כמו כשחל שבת ביו"ט
שבכל יו"ט יש הפטרה אפילו כשאינו חל בשבת ואז הוא
חותם מקדש ישראל והזמנים לפיכך כשחל בשבת צריך
להזכירו בחתימת ברכת הפטרה כיון שאין ההפטרה באה
בשביל שבת בלבד אלא גם בשביל יום טוב אבל בשבת
שחל בחול המועד פסח אין ההפטרה באה אלא בשביל
שבת בלבד שהרי אין מפטירין בנביא בשאר ימי חול
המועד.

ומכל מקום בשבת שבחול המועד סוכות נוהגין במדינות
אלו לחתום בהפטרה גם ישראל והזמנים לפי שכל יום ויום
מחול המועד סוכות הוא כמועד בפני עצמו כמו שנתבאר
למעלה סעיף ו'.

יז נוהגין לקרות מגילת שיר השירים בשבת שחל בחול
המועד של פסח לפי שיש בה מענין יציאת מצרים ואין
מברכין שום ברכה על קריאתה לפי שחיוב קריאתה אינו
נזכר בגמרא ואינו אלא מנהג בעלמא ואין יברך עליה וצונו
ואלו היה בקריאתה חיוב גמור היה צריך לכותבה על הקלף
כמו מגלת אסתר ואפילו מגלת אסתר שחייבים לקרותה
חיוב גמור מתקנת הנביאים אף על פי כן אין מברכין עליה
כשאינה כתובה על הקלף כדינה קל וחומר למגלה זו
וכיוצא כגון מגלת רות בשבועות ומגלת איכה בט' באב
ומגלת קהלת בסוכות:

יח אם אין שבת בחול המועד קורין שיר השירים באחד
משני ימים טובים האחרונים שחל להיות בשבת ואם
חל יום ז' בשבת אומר ביוצר הפיוטים של שבת חול המועד
ובשמנה עשרה מתחילין לומר הפיוטים של יום ז'.

חלק ג סימן תצ סדר תפלת יום שני ותפלת חולו של מועד:

רפ"ב לכן מפסיקין בקדיש בינתיים אבל בחולו של מועד
לא נשלם מנין הקרואים דהיינו ד' גברי עד לאחר פרשת
המוספין לכן אין אומרים הקדיש עד לאחר קריאת פרשת
המוספין:

יב בשביעי ושמיני של פסח נוהגין לומר בתפלה ובקידוש
זמן חירותנו כמו ביום טוב הראשון ואין אומרים
שהיינו בקידוש של שתי לילות כיון שכבר אמרו בשתי
לילות הראשונים של פסח:

יג וקורא בתורה והקרבתם וגו' כמו בחול המועד ומפטיר
בנביא בשמואל וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'
שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר
בה ביציאת מצרים וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'
ובשמיני מפטיר עוד היום בנוב לעמוד וגו' לפי שבילל פסח
היתה מפלתו של סנחריב שנאמר השיר יהיה לכם כליל
התקדש חג וגו':

יד אם יש מילה בשמיני אומרים יום ליבשה וכו' אפילו
כשחל בחול מה שאין כן בשאר ימים טובים שאין
אומרים אלא אם כן חל בשבת:

טו שבת בחול המועד של פסח או סוכות ערבית שחרית
ומנחה מתפלל של שבת כדרכו בכל השבתות אלא
שצריך לומר יעלה ויבא בעבודה ובמוסף מתפלל של חול
המועד היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו' אלא שצריך
להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותתן
לנו ה' אלהינו את יום השבת הזה ואת יום החג הזה כו'
ואת מוסף יום השבת הזה כו' ואת יום החג הזה כו' וחותם
מקדש השבת וישראל והזמנים ואם טעה וחתם מקדש
השבת בלבד או מקדש ישראל והזמנים בלבד אין מחזירין
אותו כמו שנתבאר בס' תפ"ז:

טז בשבת שחל בחול המועד של פסח מפטירין העצמות
היבשות ובשבת של חול המועד סוכות מפטירין

'לקוטי תורה' חודש אלול – הפרשה החסידית

אני לדודי [א]

שְׁמָאלוּ תַּחַת לְרֹאשִׁי, וְיָמִינוּ תַּחְבֵּקָנִי – שְׁמֵרֵאשׁ
הַשָּׁנָה עַד יוֹם־הַכַּפּוּרִים הוּא בְּחִינַת "שְׁמָאלוּ",
בְּחִינַת יִרְאָה, לְפִי שָׁאֵז הוּא זְמַן הַתְּגָלוֹת מַלְכוּתוֹ
יִתְבָּרָה.

וְלִכּוֹן קוֹרְאִין לוֹ "הַמֶּלֶךְ" כִּי "מַלְכוּתָהּ – מַלְכוּת פֶּלַע
עוֹלָמִים" (תהלים קמז, ג) – פִּירוּשׁ: שְׁאֵפִילוּ בְּעוֹלָמוֹת
הַנֶּעְלָמִים תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימַת הַמֶּלֶךְ וּפְחִידוֹ.

"אני לדודי וְדודי לי" (שיר השירים ה, ג) – רֵאשִׁי־תִיבוֹת
אֶלּוּל:
וְהַעֲנִין:

כִּי בְּאֶלּוּל מִתְחִיל בְּחִינַת "אני לדודי", דְּהַיְינוּ
בְּחִינַת אֲתֵּעְרוּת־אֶדְלֵתָא, עַד רֵאשִׁי־הַשָּׁנָה וְיוֹם־
הַכַּפּוּרִים שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמִּשְׁכַּת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרָה
לְמַטָּה בְּבְחִינַת הַתְּגָלוֹת. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שיר השירים ב, ו):

1 וימזה נמשך גם למטה על כללות נשמות ישראל
2 לקבל עול מלכות שמים עליהם, ותהיה יראתו על
3 פניהם² כל השנה. כי יראת ה' ואהבתו אינו עשייה
4 ונטוע בלב האדם מבח עצמו, כי אם מבח ההארה
5 הנמשך עליו מלמעלה בעת וזמן התגלותו, דהיינו
6 בראש השנה – בחינת יראה כו'.³ וזהו בחינת "ידודי
7 לי".

8 רק שצריך תחלה לעורר את האהבה ויראה על
9 ידי אתערותא דלתתא שהיא באלול.

10 והנה נודע, שבאלול הוא זמן התגלות "י"ג
11 מדות הרחמים".

12 ולהבין זה, כי למזה הם ימות החול ואינם יום
13 טוב כמו שבתות ויום טוב, שבהם התגלות אלהות,
14 בחינת הארת אלהותו יתברך; ובפרט בעת וזמן "י"ג
15 מדות" שהם הארת העליונות מאד, והם מתגלים
16 ביום הכפורים – ובודאי יש הפרש גדול בין יום
17 הכפורים ובין אלול.

18 אף הנה יובן על פי משל:

19 למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר
20 לקראתו, ומקבלין פניו בשדה.

21 ואז רשאים כל מי שרוצה, לצאת להקביל פניו;
22 והוא מקבל את כולם בסדר פנים יפות, ומראה
23 פנים שוחקות לכולם;

24 ובכלתו העירה, הרי הם הולכים אחריו.
25 ואחר כך בבואו להיכל מלכותו, אין נכנסים כי
26 אם ברשות. ואף גם זאת, המובחרים שבָּעם, ויחידי
27 סגולה.

28 וכך הענין על דרך משל:

29 בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך
30 בשדה. כי הנה בתיב (במדבר ו, כה): "יאר ה' פניו
31 אליך", שהוא ענין הארת "י"ג מדות", שיהיה "פנים
32 בפנים", דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו יתברך
33 למקור נשמות ישראל, על ידי שיהיה עיקר
34 פנימיות רצונו – אליו יתברך, לרבקה בו בלב ונפש,

35 מעומקא דליבא, במסירת נפש. כמו שנתבאר במקום
36 אחר.

37 והארה זו, היא נמשכת מבחינת "אל" (שמות לה, ו),
38 שהוא ראשית כל הי"ג מדות, ומקורן וכללותן.
39 וכמו שכתוב (תהלים קח, כז): "אל ה' ויאר לנו", שהוא
40 בחינת אור אין סוף ברוך הוא עצמו ממש.

41 וכמו שכתוב (דברים ד, כד): "כי הוי"ה אלהיך אש
42 אוכלה הוא" – פירוש:

43 כמו למשל יו ואור האש היוצא מן האש עצמו,
44 שבכללותו אין בו שום התחלקות בינו לזיו ואור
45 הנמשך ממנו; כך בביכול הארת פנים המאיר
46 לכללות ישראל, הוא מבחינת "אל" שהוא בחינת
47 אור אין סוף ברוך הוא עצמו ממש⁴.

48 ולכן נקרא "ישראל" – מלשון "שר-אל", והיו"ד
49 מורה על התמדת הפעולה, כמו "בכה יעשה כו"⁵.
50 ופירושו: שבחינת "אל" הוא שר ומושל בקרב⁶.

51 דהיינו, שיש בכל נפש מישראל ניצוץ אלהות
52 ממש המחיה נפשו האלהית, ומושך בטבעו
53 למעלה לאור באור החיים⁷, למסור נפשו אליו
54 יתברך. והוא למעלה מן החכמה ודעת שבנפשו. כי
55 על ידי החכמה והדעת לא היה משיג בחינה זו –
56 לבטל ולהפקיר את עצמו מכל וכל בשבילו יתברך.

57 וזהו "פנים אתם להוי"ה אלקיכם" (דברים יד, א); כי
58 "כרא פרעא דאבוה הוא" – שנכלל ברצונו של
59 אביו, בלי שום טעם ודעת. כמו בחינת רגל שבטל
60 לגבי ראש, ואין לו רצון שלו כלל.

61 וזהו "בטל רצונך מפני רצונו" (אבות ב, ד), שבבדי
62 שיאיר אל האדם בחינת פנימיות רצונו יתברך,
63 צריך לבטל כל רצונותיו, שלא יהיה לו רצון אחר
64 כלל.

65 ב והנה יש באדם, בחינת "עיר מושב" (תהלים קו, ד),
66 ובחינת שדה ומדבר:

67 מדבר היא "ארץ לא זרועה"⁸, שהם המעשים
68 והדבורים והמחשבות אשר "לא לה" המה⁹. אין

2. "תהיה יראתו על פניהם": שמות כ, טז).

3. (ועיין מה שנתבאר: בפרשת תבא, סוף דבור המתחיל "ונקרא משה", ועל פסוק "כי תצא". ועל פסוק "לא תהיה משפלה ועקרה", בפרשת משפטים).

4. (עיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "וכל העם רואים את הקולות", בפירוש "מן המצר קראתי". ועיין בדבור המתחיל "אתם נצבים", כמה שכתוב שם: ולכן נקרא (בראשית יד, ב) "אל עליון כו". ובדבור המתחיל "להבין פירוש וענין "י"ג מדות". ובדבור המתחיל "וארשתיך לי", בענין "לבי ובשרי ירגנו אל אל חי").

5. "בכה יעשה איוב כל הקמים": איוב א, ה. כפירוש רש"י על הפסוק).

6. (ועיין בזה: קדושים דף פ"ו, עמוד א'. בראשית דף ח', עמוד א'. ויגש דף ר"ה, עמוד ב'. גשא קל"ב, א'. ובפירוש הרמ"ז ריש פרשת שמני).

7. "לאור באור החיים": איוב לג, ל).

8. "במדבר, בארץ לא זרועה": ירמיהו ב, ב).

9. (ירמיהו ה, י).

מקום ומשכן הקליפות נקרא "שם", כלומר עמוק מאוד למטה.

וזהו שדרשו רז"ל על פסוק (ירמיהו מו, יז): "קראו שם פרעה כו', העביר המועד" – רצונו לומר, הדרך של המועד ושמחה העביר לשמחה של הוללות.

וזהו ענין "במדבר הזה יתמו" (במדבר יד, לה), פירוש: על ידי דבורי אותיות התפלה שהוא בחינת "מדבר הזה", כמו שכתוב "זה אלי כו'".

וכן בעסק התורה, כמו שנתבאר בפרשת מטות, בפירוש "לאמר זה הדבר כו'" (במדבר ל, ב), על ידי זה "יתמו" – היינו כמו שכתוב בזהר שלח קס"ג, ב', שהוא בחינת "תמים תהיה כו'".

"ושם ימותו" (במדבר יד, לה) הוא נפילת אפים, שהוא העלאת ניצוצים שנפלו בבחינת "שם", על ידי "אליה ה' נפשי אשא כו'" (תהלים כה, א).

וזהו שכתוב (דברים ו, כג): "ואותנו הוציא משם", כי באמת הוציא אותנו מבחינת "שם" לדקה בו יתברך. אך מי שפוגם באיזו מחשבה או דבור, וכל שכן מעשה, הנה על זה נאמר "ובקשתם משם", דהיינו שיפשפש במעשיו כו' אשר לא טובים.

ועל ידי זה יתמרמר לבו בקרבו, "וישוב אל ה' וירחמהו", דהיינו שיעורר רחמים רבים על ניצוץ אלהות שבתוכו בבחינת גלות.

ועל זה נאמר¹³: "ליעקב אשר פדה את אברהם": כי מדת יעקב הוא מדת רחמנות, שעל ידי זה פודה מהגלות מדת אהבה, היא מדתו של אברהם אבינו עליו השלום; כי לכן נקרא "אבינו" כו'; ולהיות "ברא פרעה דאבוה" – להבטל ולהכלל ברצונו יתברך¹⁴.

אך האדם אשר יפשפש במעשיו ולא יתעורר בו מדת רחמנות, ולא יתמרמר לבו בקרבו, עם היות שמעמיק במחשבתו איך נפל ניצוץ אלהות בגלות בתוך נפשו, זאת ישים אל לבו, ונשא עליו המשל הזה¹⁵:

כי היות טבע האדם בשכואב לו אפילו צפורן

צריך לומר אם פגם במחשבה דבור ומעשה, אלא אפילו גם עניני היתר, רק שהם ענינים שאינם צריכין לעבודת ה'; ודברים בטלים – הרי "לאו אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא"¹⁰.

וזהו אשר "לא ישב אדם שם" (ירמיהו ב, ח), פירוש: "אדם" הוא כמו שכתוב (יחזקאל א, כו): "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וגו'" – "לא ישב שם", כי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח) בתיב.

ועצה היעוצה לזה:

הנה בתיב (דברים ד, כט): "ובקשתם משם את הוי"ה אלהיך", פירוש: כי הנה בתיב (בראשית א, ד): "וירא אלהים את האור כי טוב", ופירשו רז"ל: "כי טוב" – לגנוז. שבחינת אור, שהוא בחינת הארת פנימיות רצונו יתברך, יש בכל אחד ואחד מישראל, אלא שהוא בבחינת הסתר והעלם מאד בטבעו, וצריך לגלות "אוצר של יראת שמים"¹¹.

ויש מי שהוא בבחינת אבידה אצלו ובחינת גלות. ועל זה נאמר "ובקשתם" – שתבקש ותחפש. ואין חיפוש אלא אחר אבידה. דהיינו דבר שהוא אבודה אצלו בבחינת גלות, שהוא בחינת ניצוץ אלהות הנ"ל.

וזהו "את הוי"ה אלהיך" – שהוא נמשך מבחינת "אל" השורה בכל אדם, להחיות נפשו האלהית.

והנה הכתוב אומר: "ובקשתם משם" – "משם" דייקא, כי בשם שאי אפשר לחפש אחר אבידה ולמצאה זולת במקום שנאבדה, כך לא ישיג אור פני ה', ושתהיה אהבתו אליו, ויראתו על פניו, כי אם אחר החיפוש תחלה במקום שנאבדה לו. על דרך מה שכתוב (איכה ג, מ): "נחפשה דרכינו כו'", שיפשפש במעשיו, ודבוריו ומחשבותיו, שעברו וחלפו מיום היותו – אשר לא טובים;

וזהו "ובקשתם משם":

כי לשון "זה" הוא דבר שיכול ממש להראות עליו באצבעו אשר יאמר עליו "כי הוא זה"¹². ואי אפשר לומר כך רק על הקדוש ברוך הוא כמו שכתוב (שמות טו, ב): "זה אלי ואנוהו", כי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ו, ג), אבל

10. (על פי הזהר בהעלותך, קמט, ב. אין דרך המלך לדבר בדברי הדיוט).

11. (ברכות לג, ב).

(ועיין מה שנתבאר במקום אחר, בפירוש "מי גילה לבני רז זה". והיינו "אור האהבה המוסתרת").

12. (אשר יאמר כי הוא זה: שמות כב, ח).

13. (וישעיהו כט, כב). "בקר א לבית יעקב". אבל בכמה מדרשים רז"ל –

סנהדרין יט, ב ועוד. מוכח דהכונה ליעקב עצמו". הערת כבוד קדושת אדמו"ר לתנאי סוף פרק לב)

14. (ועיין מה שנתבאר בפירוש "ובקשתם משם", על פסוק "וישב יעקב". ומה שנתבאר על פסוק "כנשר יעיר", בפירוש "דרשו כו' בהמצאו").

15. (על פי ישעיהו יד, ד: "ונשאת המשל הזה").

והמחשבות שבכל עניני העולם נקראים גם כן
אדום, לפי שהמה מחשבות היצר ותחבולותיו –
יתהפך "לגון חור" שהוא בחינת "כשגל ילבינו"
על ידי בחינת אש.

והנה יש אש-שלמעלה ואש-שלמטה. ואש-
שלמעלה לא כל אדם זוכה לזה. אך אש-שלמטה
הוא ענין סיגופים ותעניות, למעט חלבו ודמו שהם
מסטרם דקליפת נוגה. ואז "יאר ה' פניו", בחינת
הארת פנים כנ"ל:

ג. אף עוד אחת היא צריך לשית עצות בנפשו, מה
שכתוב (שיר השירים ג, ב, ד):

בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי וגו', עד
שמצאתי את שאהבה נפשי. אחזתיו ולא ארפנו, עד
שהבאתיו אל בית אמי, ואל חדר הורתי.

פירוש:

"שאהבה נפשי" בקמץ הוא לשון כבוד, מה שאהבה
כבוד. היינו, כי "ישראל עלו במחשבה הקדומה". וזהו
בחינת "טהורה היא" קודם אתה בראת¹⁹. ומבחינה זו
נמשך בה אור הגנוז, היא בחינת אהבה המסותרת.
כנזק לעיל בפירוש "את האור כי טוב" – לגנוז כו'. וזהו
"שאהבה נפשי" – מכבוד²⁰.

אף יש מי שאהבה זו היא בבחינת אבידה אצלו,
ובבחינת גלות כנ"ל. ועל זה נאמר: "אבקשה את
שאהבה נפשי".

והנה בחינת החיפוש הוא "בשוקים וברחובות" –
במקום האבדה. אף אף גם אם מצא את האבדה, הנה
לא יתקיים בו אור ה' בלתי פלים, כי זה גורם הסתלקות
האור כנודע. ולכן העצה – לעשות פלים לאור ה'. והם
אותיות התורה, כי "בית אמי" זו תורה שבכתב ו"חדר
הורתי" זו תורה שבעל-פה.

וכמו שכתוב (דברים ה, כד): "כי הוי"ה אלהיך אש אוכלת
הוא", וכשם שאי אפשר לאש להאחז בלי פתילה, או
שום דבר הנאחז בו. כך "אחזתיו ולא ארפנו עד
שהבאתיו כו"²¹.

רגלו מחמת שגגה באבן, מרגיש הכאב במוחו
ומצטער; אף היינו כשאבר הגוף עודנו מחובר בו
טרם נחתך, אבל בשחותכין את האבר, אין המוח
מרגיש את הכאב, מפני שהוא נכרת ונפרד
משורשו.

כך אנחנו בני-ישראל מחוברים ודבקים בו
יתברך, ולכן צריכים אנחנו להרגיש הכאב והפגם
שפגמנו, והורדנו בגלות ניצוץ אלהותו יתברך. כי
"אף על פי שחטא כו"¹⁶, ויש לו בחינת ניצוץ
אלהות הנ"ל, ואיננו מסתלק ממנו אלא שהוא
בגלות.

ולא עוד אלא שעדיין נקרא במעלות ומדרגות
ה"שור", שהוא בחינת ישראל הנ"ל. כי אינו דומה
מעלת השור – עם היותו בשביה – למעלת ההדיוט;
כי עדיין ניכר וידוע מעלתו של השור, ובתנועה
אחת יכול שיהפך מן ההיפך אל ההיפך לגמרי
לחזור לקדמותו כו'.

אף מה שאינו מרגיש בנפשו הכאב והפגם, היינו
מפני שפגם כל כך עד שנפרד ונכרת משורשו
לגמרי. ומזה אדרבה יעורר רחמים יותר גדולים,
עם היות שאינו מרגיש הרחמנות על עצמו. כמו
שנתבאר במקום אחר, על מאמר "ברחמיך הרבים
רחם עלינו" – פירוש: מפני שאנחנו אין שכלנו הדל
משיג גודל הרחמנות וכו'. כי מדת רחמנות – מדתו
של יעקב "מברייח מן הקצה אל הקצה" (שמות כו,
כח)¹⁷.

ואם גם בזאת לא יתעורר בו מדת רחמנות
הנ"ל, הנה זאת העצה היעוצה, דהנה כתיב (שיר
השירים ב, טז): "הרועה בשושנים", ופירוש בזהר (שמות,
דף ע"ש"ר);

מה שושנה אתהפך מגון סומק לגון חור על
ידי אש כו'¹⁸, כך הנה כתיב (ישעיהו א, יח): 'אם יהיו
חטאיכם כשנים – כשגל ילבינו'.

שהחטא נקרא אדום; וכן כל המעשים והדבורים

16. וסנהדרין מה, א: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) . . אף על פי שחטא ישראל
הוא א'.

17. (שעם היות שהוא כמשל שנפרד ונכרת משורשו לגמרי,
אף על פי כן על ידי הרהור תשובה אחת ישוב ויתדבק
בשורשו. וכמו שנתבאר בפירוש במדבר, בדבור המתחיל "וידבר
כו' לגלגלתם": "כמו דרך משל – אם היה נמצא ברפואות לחבר
גופו אל ראשו, כך הוא ענין נשיאת ראש' כו'". עיין שם,
ובדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת".

ואפילו חייבי בריתות דכתיב בהו (שמות יב, טו. ועוד): "ונכרתה

כו'". ועל זה אמר הקתוב (תהלים כו, י): "כי אבי ואמי עזבוני", מכל
מקום "ידה' יאספני" (שם).

18. ומתהפכת מגון אדום לגון לבן על ידי אש.

19. כמו שנתבאר על פסוק "ונתי בחגי הסלע".

20. ונענין מה שנתבאר על פסוק "ראה אנכי", בפירוש "לאיתן האזרחי
כו'".

21. עיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "במדבר סיני באהל מועד".

(ב) וְהָיָה יֵשׁ בְּאֶדָם בְּחִינַת "עֵיר מוֹשֶׁב"²⁵; וּבְחִינַת שְׂדֵה²⁶; וּבְחִינַת מִדְבָּר וְהוּא "אֶרֶץ לֹא זְרוּעָה"²⁷, "אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם" הִפָּךְ מִמָּה שֶׁכְּתוּב (מְלָכִים א' ח, כו): "הָאֱמָנִם יֵשֵׁב אֲלֵקִים עַל הָאֶרֶץ". וְהִצְעָה לָזֶה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּבִקְשֶׁתָם מִשָּׁם". כִּי "אֵת הָאוֹר כִּי טוֹב" – לִגְנוֹז. בְּחִינַת "אֵל ה' וַיָּאֵר לָנוּ" שֶׁבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל.
אֵף יֵשׁ מִי שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲבִידָה אֲצִלוֹ: עַל דֶּרֶךְ "אִיזוּהוּ שׁוֹטֵה הַמַּאֲבָד שֵׁם מֵה' שְׁנוֹתֵנִן לוֹ", וְעַל דֶּרֶךְ מֵה שֶׁכְּתוּב (יִשְׁעִיָּהוּ כו, יא): "וּבָאוּ הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר", וּבְכַתִּיב (תְּהִלִּים קיט, קעו): "תַּעֲיִיתִי כְּשֶׁה אוֹבֵד"²⁸, וְהוּא "כְּשֶׁה אוֹבֵד". וְצִירָהּ לַחֲפֹשׁ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱבָדָה – שֶׁיִּפְשֹׁשׁ בְּמַעֲשָׁיו, וְהוּא "וּבִקְשֶׁתָם מִשָּׁם". וַיֵּשׁוּב אֵל ה' וַיִּרְחַמְהוּ"²⁹ (יִשְׁעִיָּהוּ נד, יז).
אֵף הָאֶדָם אֲשֶׁר לֹא יִרְגֵּשׁ הִרְחַמְנוֹת בְּנַפְשׁוֹ, וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁנִּפְגַּם כָּל כֶּף עַד שֶׁנִּפְרַד וְנִכְרַת מִשְׁרָשׁוֹ.³⁰ וּמִזֶּה אֶרְבֵּה יַעֲזֹרֵר עָלָיו רַחֲמִים יוֹתֵר גְּדוּלִּים, וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ תְּקוּהָ.³¹ וְהוּא "הִרְוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים" – בְּחִינַת י"ג מִדּוֹת.
וְעוֹד פִּירוּשׁ "בְּשׁוֹשְׁנִים": עַל דֶּרֶךְ "אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים" – מִבְּחִינַת אָדָם – "בְּשִׁלְגָא יִלְבִּינוּ", כְּמוֹ שֶׁשֹּׁשְׁנָה אֲתַהֲפֹךְ מִגּוּן סוּמָק לְגוּן חֹזֵר עַל יְדֵי אֲשֶׁר³². וְעַל יְדֵי זֶה "וַיָּאֵר ה' פָּנָיו".
גַּם יֵשׁ לוֹמֵר: "שׁוֹשְׁנִים" רֹמֵז לְבְּחִינַת "בְּרָא סוּמָקָא לְסוּסִיָּא חִיּוּרָא"³³. וְהוּא גַּם כֵּן עֲנִין "לְשׁוֹן שֶׁל וְהוֹרִית כו". וְהוּא עֲנִין בְּגִיד לָכֵן וּבְגִיד וְהִבָּ³⁴. וְכַעֲנִין מֵה שֶׁכְּתוּב בְּדוֹד (שְׁמוּאֵל א' טו, יב): "אֲדַמּוּנִי עִם יָפֵה עֵינַיִם"³⁵.
(ג) וְעוֹד צִירָהּ לְהִבִּין מֵה שֶׁכְּתוּב: "אֲחֻזְתִּי וְלֹא אֶרְפְּנוּ כו". כִּי "שִׂאֲהָבָה נִפְשִׁי" בְּקִמְץ הוּא לְשׁוֹן כְּבֵר, עַל דֶּרֶךְ "כְּבֵר הָיוּ לְעוֹלָמִים"³⁶, כִּי "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה

וְכִדְאִיתָא בְּזֵהר עַל פְּסוּק "הִרְוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים" – "שׁוֹשְׁנִים" – שֶׁשֹּׁשְׁנָה הִלְכוֹת כו. וְלָכֵן בְּתִיב "הִרְוּעָה" – כִּי "יִשְׂרָאֵל מִפְּרָנְסִין לְאֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים". מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, "רוּחַ אִיִּיתִי רוּחַ, וְאִמְשִׁיךְ רוּחַ", לְהִיּוֹת שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בּוֹ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ.
כְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי אֲכִילַת הָאֶדָם מַחְבֵּר נִשְׁמָתוֹ בְּגוּפוֹ, שִׁיתְפָּשְׁטוּ בּוֹ כּוּחוֹת נִשְׁמָתוֹ בְּהִרְחָבָה; כֶּף בְּכִיכּוֹל "יִשְׂרָאֵל מִפְּרָנְסִין לְאֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים" עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת שֶׁהֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, "רוּחַ אִיִּיתִי רוּחַ, וְאִמְשִׁיךְ רוּחַ" לְהִיּוֹת שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בְּחִינַת הָאֶרֶץ רְצוֹן־הַעֲלִיּוֹן, בְּהָאֶרֶץ פָּנִים כו, עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה.
גַּם עַל יְדֵי מִצְוֹת הַצִּדְקָה שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד, שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוּת וְכִלִּי לְבְּחִינַת הָאוֹר, וְהִאֲהָבָה בְּחִינַת פְּנִימִיּוּתוֹ. וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי בָאוֹר פָּנֶיךָ נִתַּתְּ לָנוּ [..] תּוֹרַת חַיִּים וְאִהְבַת חֶסֶד", פִּירוּשׁ: כִּי ל"אוֹר פָּנֵי ה'", שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹר, יֵשׁ שְׁנֵי כָלִים שֶׁהֵם תּוֹרָה וְחֶסֶד כנ"ל. :
קִיצוּר מִדְּבַר הַמִּתְחִיל "אֲנִי לְדוּדִי"
(א) בְּאֵלּוּל מִתְחִיל בְּחִינַת "אֲנִי לְדוּדִי", דְּהֵינּוּ אֲתַעְרוּתָא־דְּלִתָּתָא. וּבִרְאשֵׁי־הַשָּׁנָה יוֹם־הַכַּפּוּרִים הוּא "דוּדִי לִי" הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּת אֲלֻקּוֹתוֹ לְמִטָּה. מִתְחִלָּה "שִׁמְאָלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" – יִרְאֶה, בְּאֵלּוּל – "י"ג מִדּוֹת".
וְאִם כֵּן, לָמָּה אֵינָם יוֹם טוֹב²²?
אֵךְ זֶהוּ כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל – מֶלֶךְ שִׁיּוּצָאִים לְהַקְבִּיל פָּנָיו בַּשָּׂדֶה. "וַיָּאֵר ה' פָּנָיו" הוּא עֲנִין "י"ג מִדּוֹת". וּבְחִינַת "וַיָּאֵר" הֵינּוּ מֵה שֶׁכְּתוּב "אֵל ה' וַיָּאֵר לָנוּ"²³. וְהוּא "יִשְׂרָאֵל" – יִשְׂרָאֵל²⁴. שֶׁבְּחִינַת "אֵל" הוּא שׁוֹר וּמוֹשֵׁל בְּקִרְבּוֹ. :
22. (עֲנִין כִּהְיָ גוֹנָא גְּבִי פוּרִים, בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "חֲזִיב אֵינִשׁ כו' עַד דְּלֹא יִדְעִי").
23. עֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "רֹאשִׁי הַמִּטּוֹת".
24. (עֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפִירוּשׁ "לַעֲשׂוֹת הַיִּשּׁוּר" – סוּף דְּבַר הַמִּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל").
25. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוּף דְּבַר הַמִּתְחִיל "בְּפִרְשֶׁת נִסְכִּים", בְּפִירוּשׁ "אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם".
26. עֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּתוֹרָה אוֹר פְּרִשֶׁת חִי, עַל פְּסוּק "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בַּשָּׂדֶה".
27. (עֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "אֵלֶּה מִסְעֵי". וְמֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִעֲנִין זִרְיָעָה: בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם". וּבְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּשִׁלְח פְּרָעָה". וּבְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "שְׁשִׁים הֵמָּה מִלְכוּת").
28. וְעֲנִין מִזֶּה בְּגִמְרָא סוּף פֶּרֶק ג' דְּמִכּוֹת (דף כ"ד, סוּף עֲמוּד א'). וּבְמִהְרֵשׁ"א שָׁם, בְּחִדוּשֵׁי אֲגוּדוֹת. וְעֲנִין בְּרַבּוֹת פְּרִשֶׁת קְרַח. וּבְפִרְשֶׁת בְּשִׁלְח סוּף פְּרָשָׁה כ"ד: "מֵה הַצֵּאן כו' אֵף יִשְׂרָאֵל אֵף עַל פִּי שִׁחּוּטָאִין כו". עֲנִין שָׁם.

29. (וּמִזֶּה זָבֵא לְבְּחִינַת "שִׁמְעַ" – שִׁם־ע'. וְגַם יִתְעַלָּה בְּחִינַת מִדְּבַר הַנֶּ"ל לְהִיּוֹת "וּמִדְּבַרְךָ נֶאֱדָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג). כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּמִדְּבַר סִינִי בִּאֲהֵל מוֹעֵד", שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה יָבֵא לְבְּחִינַת מִדְּבַר אֲשֶׁר "לֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם" – שִׁלְמַעֲלָה מִמְּדֻרְגַּת אָדָם. וְנִקְרָא (דְּבָרִים ח, טו): "בְּמִדְּבַר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא".
30. (וְכִרַּת הוּא נֶגֶד בְּחִינַת כְּתֵר. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב ב"מֵאוּרֵי אוֹר" אוֹת כ' קִצִּיף ט"ו).
31. ו'כִּי יֵשׁ תְּקוּהָ וְאֵל הַמִּיתוֹ אֵל תִּשָּׂא נִפְשֶׁךָ" (מִשְׁלִי יט, יח).
32. וְעֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִעֲנִין "אֲשֶׁ": בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "וְהָיָה לָכֶם לְצִיּוּת". וּבְפִרְשֶׁת בְּהֵר, עַל פְּסוּק "כִּי תִבּוֹאוּ כו' וְשִׁבְתֶּה הָאֶרֶץ כו".
33. (וְחִיגָה ט, ב). כִּרְצוֹנָה אֲדוּמָה לְסוּס לָבָן.
34. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרַעְיָא מִהִימָנָא פְּרִשֶׁת פִּנְחָס (דף רנ"ה, עֲמוּד ב'). וְעֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "לִמְנַחֵם עַל הַשְּׁמִינִית".
35. וְעֲנִין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וְכָל בְּנֵיךְ".
36. ("כְּבֵר הָיָה לְעוֹלָמִים": קִהְלָת א, י).

- 1 הקדומה. וזהו "ואני בתוך הגולה על נהר פבר" (יחזקאל
- 2 א, א) ³⁷.
- 3 ואחר שיימצא גילוי אהבה זו צריך להיות "אחזתיו
- 4 כ", ולהביאו אל "בית אמי" זו תורה שבכתב³⁸, ו"חדר

נתן להוריד את כל הדרושים ב'תורה-אור' ו'לקוטי-תורה' לפרשת השבוע ההסידית
מנקדים, מפסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בפתוחת: docs.com/LikutayTorah

37. ועין מענין "פבר": ברבות, בראשית פרשה ט"ז. ובזהר בראשית
- (דף ו', עמוד ב'). וב"מקדש מלך", והרמ"ז שם. ובזהר חלק ג', פנחס
- (דף רמ"ז, עמוד א'). ועין מה שנתבאר ב"תורה אור", בדבור המתחיל
- "ואלה המשפטים", גבי "כי תקנה עבד עברי".
38. עין זהר חלק ב', ונקהל (דף ריש).
39. ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראה אנכי", גבי "ונר דלוק על

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 ומאחר שכנ"י נקר' ארץ חפץ הרי כל פנימי' ועצמות
- 2 רצון הפשוט דעצמות אא"ס בה והיא בחי'
- 3 בית קיבול להכיל ה"ז נקרא אחת בית קיבול לאח"פ
- 4 ממש שזהו כולל כל מה שיבא אור הרצון בפרט בס'
- 5 מסכתות וכנ"ל בענין החפץ וד"ל. וירושא זו נמשכת
- 6 כמו טבע בנפשות ישראל גם בקטן שבקטנים כמ"ש
- 7 והנערה אשר חפץ בה המלך היא נשמה האלקית
- 8 ונקראת בשם להיות בית קיבול להכיל פנימית ועצמות
- 9 המלך וכמ"ש בזוה"ק זכאה ב"נ דקובה אתרעי ביה
- 10 כענין חפץ הנ"ל וד"ל. ואמנם הנה בחי' אחת הנ"ל בכל
- 11 ניצוץ מישראל הוא בהיכל הרצון באמת ויציב דהיינו
- 12 אתדבקות רוחא ברוחא כמו וישק יעקב לרחל כו' אבל
- 13 בק"ש עדיין הנשמה במדרגה שלמטה מזה והוא ברצון
- 14 הנמשך ע"י התבוננות דשמע ישראל ושמע לשון הבנה
- 15 דוקא ועל ידי היגיעה בהתבוננות דוקא תהיה בית

נשים המה מלכות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

- 1 ובזה יובן ענין שנתקשה משה בחידוש הלבנה כי
- 2 בזוהר נק' זיווגא דשימשא וסיהרא שהוא ג"כ
- 3 בחי' יחוד כי סיהרא לית לה מגרמי' כלום רק שמקבל
- 4 אור השמש אבל היא מקבל פנימי' השפעה מהשמש

- 5 (ולא כמו השמש משפיע למטה כמ"ש ומגד תבואות
- 6 שמש שהתבואות והעשבים מקבלים מהשמש שזהו
- 7 השפעה חיצונית אבל הלבנה מקבל השפעה פנימי'
- 8 והראי' שמקבל אור השמש ומוריד אותו האור למטה

18 בחי' טוב השפעה פנימי' חידוש מעיקרו כמו אור חדש
19 על ציון תאיר שזהו אור חדש לגמרי בנש"י ע"י הביטול
20 שלהם, וזהו החודש הזה לכם ההתחדשות הוא לכם
21 בבחי' פנימי', וזהו שנתקשה משה במולד הלבנה שזהו
22 ג"כ בחי' שלמעלה מהשתלשלות שיתגלה בנש"י בבחי'
23 פנימי' בנשמות בגופים וזהו הקשוי כדוגמא שקשה
24 לזווגן כק"ס והכל הוא הכנה למ"ת, וזהו שנאמרו
25 למשה ואהרן טובים השנים שנאמרו לשנים, כי משה
26 שושבינא דמלכא מלמעלה למטה להמשיך אלקו' ונק'
27 חותם בולט ואהרן מלמטה למעלה וכמ"ש בהעלותך
28 את הנרות שמעלה לנש"י כי נר הוי' נשמת אדם ומעלה
29 אותם מלמטה למעלה, וזהו ענין תורה ותפלה, כי משה
30 מקור התורה שזהו המשכה מלמעלה למטה, ואהרן
31 שהוא בחי' תפלה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
32 השמימה שזהו באתדל"ת אדתל"ע שזהו יותר גבוה
33 מאדתל"ע מצ"ע כי האומר אין לו אלא תורה אפי' תורה
34 אין לו רק מתחילה תפילה ואח"כ תורה.

וידבר גו' החודש הזה לכם

1 שזהו בדומה לשמש ממש), והטעם הוא שהלבנה בטל
2 להשמש בתכלית הביטול וכמו שאנו רואים שהיא
3 בהעלם בסוף חודש לגמרי קודם המולד ואח"כ המולד,
4 וזהו ענין י"ב חדשי הלבנה כי עיקר החדשים שייך
5 ללבנה, ומה שיש י"ב חדשי השמש זהו רק שם
6 המושאל אבל עיקר החדשי' הוא בלבנה, וזהו ישראל
7 מונין ללבנה ולא לשמש הגם שהשמש היא גבוה
8 במעלה מן הלבנה, אך הענין הוא כי שמש ומגן הוי'
9 אלקי' הוי' הוא בחי' שמש ואלקי' הוא בחי' לבנה והיינו
10 ישראל מונין ללבנה שזהו הביטול שבנש"י לקבל
11 השפעה פנימי' משם הוי'. והענין הוא כי את השמים
12 ואת הארץ ר"ת אהו"ה גימ' טוב ובזוהר נק' גושפנקא
13 דמלכא דאחיד בה שמיא וארעא, וזהו כי יש בזה ב'
14 בחי', א' כמ"ש ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה
15 בראשית שמחדש מאין ליש לחדש את הישנות וזהו נק'
16 עולם כמנהגו נוהג עפ"י הטבע והחידוש הוא מוסתר
17 ונעלם וזהו ג"כ בטובו וזהו טוב ה' לכל, אבל יש עוד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

22 מפני תוחלת ממושכה אשר תמיד נכספה וגם כלתה
23 נפשה ולא תגיע לה כל ימי חייה כו', וכמו באדם
24 כאשר רוצה איזה דבר בכלות הנפש וא"א לו להשיג
25 בא מזה לידי חולי כו', וכך עד"ז יובן בשית יומין
26 דחול שמאיר ע"י צמצום דשם אלקי' בכדי שיהי' יש
27 ודבר נפרד כנ"ל, לכן הוא בחי' חולת אהבה. אבל
28 שבת הוא בחי' רפואה כי בשבת מאיר בחי' ש' הוי'
29 גילוי אלקות כנ"ל לכן הוא מרפא וזהו שמש צדקה
30 ומרפא, וזהו שמש בשבת צדקה לעניים והיינו בשבת
31 שמאיר בחי' שמש הוי' הוא צדקה לעניים דלית לון
32 מגרמיהו כלום, והיינו כמו שע"י הצדקה שנותן לעני
33 דלית לי' מגרמי' כלום הוא מחי' אותו, כך בחי' שמש
34 הוי' שמאיר בשבת הוא כמו צדקה לעניים. ולכן
35 אומרים בשבת ישבעו ויתענגו מטובך, כי טוב ואור
36 הוא בחי' א' כמ"ש וירא אלקי' את האור כי טוב,
37 והטוב ממשיך האור, ובשבת כשמאיר בחי' האור
38 דשמש הוי' אומרים ויתענגו מטובך כו'. אך ע"י מה
39 יבוא לבחי' זו זהו ע"י צדקה לעניים כי מי שטרח
40 בע"ש יאכל בשבת והיינו ע"י בחי' ההכנה בשית יומין
41 דחול בתפלה, וקודם התפלה צ"ל צדקה כמו ר"א יהיב
42 פרוטה כו', (וגם ע"ז נתקן ענין קבלת שבת לכה דודי

1 והנה שבת ור"ח בבחי' אחת הם דומים זל"ז, והיינו
2 כמשארז"ל בתעניות שמש בשבת צדקה לעניים
3 שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפי'.
4 הנה עיקר הפסוק קאי על מ' לע"ל, במלאכי ג' פ"ך,
5 ורו"ל דרשו ממש צדקה שמש בשבת צדקה לעניים
6 כו', נמצא ששבת הוא בחי' שמש, ור"ח הוא ג"כ בחי'
7 שמש כי עיקר ענין ר"ח הוא מה שהלבנה מקבל הארה
8 מהשמש כו', ולכן בשבת נא' וזרחה לכם כו' ובר"ח
9 נא' ג"כ לכם כמ"ש החדש הזה לכם. ולהבין ענין מה
10 ששבת נק' שמש צ"ל מ"ש שמש צדקה ומרפא, דהנה
11 כתי' סמכוני באשיות כו' כי חולת אהבה אני, וקאי
12 על ששת ימי החול כי חול יש בו ב' פירושי', הא' לי'
13 חולין, הב' לי' חולי, והיינו כי בשית יומין דחול הוא
14 בחי' חולת אהבה, והיינו ממה שהיש הוא היפך האין,
15 דהנה האין הוא בחי' הביטול דכולא קמי' כלא חשיב,
16 והיש הוא בחי' יש ודבר נפרד היפך האין, והגם כי
17 היש נמשך מבחי' אין אכן הנה הוא ע"י צמצומי' רבים
18 עד שנעשה ליש ודבר נפרד, וממילא בחי' כח אלקי זה
19 המחי' ומהוה בחי' היש הוא תמיד בתשוקה נפלאה
20 ונכספה וגם כלתה נפשו לעלות להתכלל באור הוי'
21 א"ס ב"ה, ואהבה בכלות הנפש כזו הוא בחי' חולה

9 ומובדל כו' והם אינם יכולים להגיע כו' לכן הם ברעש
10 גדול, והרי זהו דומה לכן כפר שראה כו' עד"מ,
11 שביטולו מפני המלך מחמת חידוש רוממותו למעלה
12 מגדר השגתו, וזהו בחול בעת התפלה, משא"כ בשבת
13 הוא בחי' התגלות עונג העליון ולכן אומרים ישבעו
14 ויתענגו כו', אז הוא דומה לכן כרך שראה עד"מ, שאין
15 חידוש בעיניו רוממות המלך אלא מתענג ונהנה מזיו
16 יקר תפארת גדולתו.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

28 ממש הוא למעלה מחמש הדרגות ונרמז במילים "אלקי
29 עולם":
30 פירוש אלקי עולם הוא מי שאמר ויהי העולם - כלומר,
31 יש את האמירה שהקב"ה אמר ונברא העולם שכנגד
32 עליית הרצון הפשוט הנרמז בלשון הזוהר "בריש
33 הורמניתא דמלכא" (בתחילת רשות ורצון המלך) וכפי
34 שנתבאר באריכות במאמר הקודם, אבל יש את מי
35 שאמר את האמירה, והיינו, בחינת עצמות אין סוף בעל
36 הרצון שלמעלה מבחינת רצון, ולמעלה מבחינת אור
37 בכלל כו'. - כל המושג של 'אור' ו'התפשטות' הוא רק
38 בגילויים שמהעצמות, אך העצמות ממש נעלה מכל זה.
39 דהנה מבואר במקום אחר דעצמות אין אנו יכולים
40 לכנות בשום שם וכינוי חס ושלוש, כי כל שם של דבר
41 הוא תואר דבר מה שמתאר את הדבר הנקרא בשם
42 ההוא, ואם כן בהכרח שהתואר - בעל השם - הוא
43 באיזה מציאות דבר בעצמו ששייך בו התפיסא וההגדרה
44 באיזה דבר, דמשום זה אפשר לתארו, כלומר, דבר בעל
45 גדר כל שהוא שייך לכנות בשם ותואר.
46 מה שבעצמות אינו שייך כל זה כו' כיון שלעצמות אין
47 שום גדר ותואר.
48 וגם שם מאור אינו שייך על העצמות, - למרות שבכמה
49 מקומות, כשרוצים להפליא במעלת העצמות על האור,
50 מכנים את העצמות בשם 'מאור' שהוא מקור האור,
51 לאמיתתו של דבר גם השם 'מאור' אינו על העצמות
52 ממש, דשם מאור מורה שהעצם הוא בחינת אור בעצם
53 מציאותו, - התואר 'מאור' מבטא שגם הוא ענין של
54 אור, רק שאינו אור בגילוי שזהו רק הארה לכך כי אם

1 לקראת כלה כו' לכה דודי שיהי' הארה מלמעלה
2 לקראת כלה היא כנס"י כדי שפני שבת נקבלה כו'),
3 ובדרך פרט יש בכל יום כמו שבת וחול, שהתפלה היא
4 כמו בחי' שבת וכל היום הוא חול כו', וההפרש שבין
5 העלאה דשבת להעלאה שבחול בעת התפלה, כי אינו
6 דומה בן כרך שראה את המלך לכן כפר שראה כו',
7 שזהו ההפרש שבין שרפי' לחיות ואופנים שהאופנים
8 וחיות הקדש הם ברעש גדול ע"י השגתם בחי' קדוש

1 אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים¹,
2 ואיתא בזהר²: בשושנים מלשון ששונים בחלכות, וצריך
3 להבין מה שייך ענין ששונים בחלכות לתחילת הפסוק
4 אני לדודי כו'.
5 גם מהו ענין הרועה בשושנים, דמרעה שייך גבי צאן כו'.
6 ומה שייך זה ל"אני לדודי"?
7 ולהבין זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמר הקודם
8 בה' מדרגות דברוך שאמר עד ברוך עושה בראשית שהן
9 ה' מקיפים דנפש רוח נשמה חיה יחידה ותואר ענין בחינת
10 הרצון פשוט - בחינת 'יחידה', והשערה בכח שבאור אין
11 סוף שלפני הצמצום - בחינת 'חיה', וג' מדרגות בריאה
12 יצירה עשיה הכללים שאחר הצמצום - בריאה הכללי
13 (אדם קדמון) כנגד נשמה, יצירה הכללי (עולם
14 העקודים) כנגד רוח, ועשיה הכללי (עולם האצילות)
15 כנגד נפש.
16 ע"ב.
17 נושא הפרק: ה' דרגות בנוסח 'יוצר אור' החל מהמשכת
18 עצם האור, ולפניהם "אלקי עולם" שהוא העצמות
19 ממש, הבורא והקדמון שמציאותו מעצמותו.
20 והנה נגד ה' מדרגות הנוכחות לעיל דברוך שאמר אנו
21 אומרים בברכת 'יוצר' - הברכה הראשונה בברכות
22 קריאת שמע, בנוסח: אלקי עולם ברחמך הרבים רחם
23 עלינו אדון עוזינו צור משגבינו מגן ישענו משגב בעדנו
24 כו',
25 לפני שמפרט הרבי נ"ע את חמשת הדרגות הנ"ל (החל
26 מעליית הרצון הפשוט) וכיצד הם מקבילים לנוסח
27 ברכת 'יוצר אור', מקדים לבאר, כי עצמות אין סוף

11 הוא שגדרו וענינו הוא מקור להמשכת האור, וזה אינו
12 נכון, כיון שלעצם ממש אין שום גדר ותואר.
13 ולכן המשל דאור השמש מהשמש אינו משל מכוון עדיין
14 לאור אין סוף, דהרי השמש הוא בבחינת מאור שזהו כל
15 מהותו כו', והעצמות אינו בבחינת מאור כו', - השמש
16 היא חומר גלם לזהט שיוצא ממנו אור, ואם כן, למרות
17 שהשמש עצמה אינה אלא מקור לאור, היא אינה
18 יכולה להיות משל מכוון על העצמות ממש אלא רק על
19 הגילוי של האור, כיון שהעצמות אינו בגדר ותואר גם
20 לא של מקור אור.

אני לדודי ודודי לי הרענה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

1 בחינת עצם של אור כו', אבל בעצם מהותו הוא אור
2 כו', - כלומר, 'מאור' הוא חומר הגלם המתאים שממנו
3 יצא האור ואינו ענין של אור שהוא כבר המשכה וגילוי
4 ממש, אבל יש בו כבר ציור וגדר, שהוא המקור של אור
5 וממנו יצא דוקא אור.
6 ובעצמות אינו שייך לומר כן, דהנם שהאור נמשך ממנו
7 אין העצמות בבחינת מאור כו'. - השם מאור אינו
8 הגדרה מתאימה לעצמות הבורא ממש כיון שפירושו
9 הוא המשכת אור וגילוי, שאמנם המשכה זו היא
10 מהעצמות, אבל אם בזה מגדירים את העצם, הפירוש

ו.

הור כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 ב' פירושים בבקשה: א' תחינה, ב' חיפוש. האדם כלול מגוף ונפש שהיא העיקר. ראייה
2 שכלית מתייחסת לנפשו של הנברא, ראייה מוחשית - לחומר ולגוף של הנברא. בענין
3 השגחה פרטית רואים אלקות במוחש

22 הגוף, דהאדם הוא כלול מגוף ונפש, דגוף האדם נקרא
23 'בשר אדם', ונשמת האדם נקרא 'נפש האדם',
24 ובהתחברותם יחדו נקרא 'אדם', וכשהוא אומר
25 "ומבשרי אצחזה אלקה", הרי הכונה הוא על הגוף
26 שהוא בשר אדם, ובאמת הנה העקר הוא הנפש, אף
27 אמרו "ומבשרי אצחזה אלקה", שהיא ראיה מוחשית
28 בעיני בשר, דהנה בראיה הרי יש שני אפני ראיה,
29 האחת ראיה שכלית, וכמאמר³ "אצחזה חכם הרוצה את
30 הנולד", והינו שרואה בשכלו את הדבר הנולד בטרם
31 הולדו, וראיתו זאת היא בראית עין השכל שהיא ראיה
32 רוחנית, והשנית היא ראיה גשמית שהיא ראיה
33 מוחשית. ושתי ראיות אלו, עם היות ששניהם הרי הם
34 באים מחבור הנפש עם הגוף, דכשם שהראיה
35 המוחשית היא באדם כאשר נשמתו יורדת למטה
36 ומתלבשת בגוף גשמי והוא מי בחיים בשריים, הנה כן
37 הוא בראיה שכלית הוא דוקא באדם כאשר נשמתו
38 יורדת למטה ומתלבשת בגוף גשמי והוא מי בחיים
39 בשריים. וכשם שהראיה השכלית היא מצד הנפש

4 "לך אמר לבי בקשו פני, את פני הוי' אבקש".
5 ופרש רש"י: "בשבילך בשליחותך אומר לבי,
6 בקשו פלכם ישאל את פני, ואני שומע לו - את פניך
7 הוי' אבקש. לך אמר לבי, במקומך בא אלי לבי לומר
8 כן. וצריך להבין מהו אמרו "בשבילך בשליחותך".
9 ויותר יפלא אמרו "במקומך בא אלי לבי לומר כן".
10 והנה בתיבת "בקשה" יש שני פירושים, האחד בקשה
11 ותחינה שהיא התפלה בהתעוררות גדולה, והשני
12 בקשה וחיפוש בטרחה עצומה, דזהו ענין התפלה שהיא
13 עבודה שכלב בתוך הלב, עם הלב - אין הארץ און
14 מיט דעם הארץ - דכל ענין העבודה דתפלה הוא
15 להתחנן להוי' להצליח בעבודתו לחפש ולמצא הבנה
16 טובה בהשגה אלקית, לחפש ולמצא דרכי התקון בכל
17 עניניו בלבושי הנפש דמחשבה דבור ומעשה, ובכחות
18 נפשו בשכל ומדות, דכל זה הוא על ידי העבודה
19 שכלב, דהנה בתיב² "ומבשרי אצחזה אלקה", דהאדם,
20 הנה מחבור גופו ונפשו הוא רואה אלקות, וטעם אמרו
21 "ומבשרי אצחזה אלקה", הרי העקר הוא הנפש ולא

(2) איוב יט, כו. - ראה לקוטי תורה אמור [מאמר] דיבור
המתחיל ונקדשתי פרק ב. [מאמר] דיבור המתחיל ואחר עורי
(בספר המאמרים - אידיש).
(3) תמיד לב, א.

(*) נדפס בספר המאמרים הש"ת ע' 163 ואילך. (וכן בספר
המאמרים הש"ת ע' 281 ואילך. קונטרס (פא) ח"י אלול תש"ו).
ההערות ומראי המקומות הממוספרים הם (ברובם, פרט לפסוקים
ומאמרי רז"ל בש"ס ומדרשים) מכ"ק אדמו"ר על פי הנדפס שם.
(1) תהלים כז, ח.

הַדְּבָר כִּי הַחֲמֹר וְהַצּוּרָה הוּא בְּכָל נִבְרָא וְנִבְרָא לְפִי אָפֶן
הַנִּבְרָא, הִנֵּה הָרְאִיָּה הַמּוֹחֶשֶׁת הִיא בַּחֲמֹר הַנִּבְרָא שֶׁהוּא
גּוּפוֹ, וְהָרְאִיָּה הַשְּׂכֵלִית הִיא בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל הַנִּבְרָא, וְזֶהוּ
אֲמָרוֹ "וּמִבְשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹקָה" שֶׁהִיא רְאִיָּה מוֹחֶשֶׁת,
וְעַם הַיּוֹת דִּהְרָאיוֹת בְּכָל לִוְיָוֹת מִשְׁתּוֹת, בְּכָל זֶה הָרִי אִי
אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה רְאִיָּה מוֹחֶשֶׁת בְּאֱלֻקוֹת, לְכֵן אֹמֵר
הַלְשׁוֹן "אֶחְזֶה", דָּאִינוּ כְּמוֹ עֲנִין הָרְאִיָּה הַבְּהִיָּה⁴, וְרַק
זֹאת אֲשֶׁר "מִבְשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹקָה", וְעַם הַיּוֹתָה רַק מֵה
שֶׁ"אֶחְזֶה" וְלֹא רְאִיָּה מִמֶּשׁ, אֲבָל עִם זֶה הִנֵּה הוּא
"אֶחְזֶה אֱלֹקָה", שֶׁהִיא רְאִיָּה מוֹחֶשֶׁת בְּאֱלֻקוֹת, דִּישָׁנָם
עֲנִינֵי אֱלֻקוֹת – גַּעֲטִלִּכֶּע זֶאכֵן – שֶׁבְּאִים בְּהִשְׁגָּה וְרְאִיָּה
מוֹחֶשֶׁת, וְכְמוֹ בְּעִנִּין הַשְּׁגָחָה פְּרִטִית שְׂרֹאִים אֱלֻקוֹת
בְּמוֹחֶשׁ.

ליל שלישי לפני ערב ראש השנה תש"א

שֶׁהִיא הִיא הַמִּשְׁכָּלֶת בְּכָל מִינֵי שְׂכָל וְסִבְרָא, הִנֵּה כֵן
הָרְאִיָּה הַמּוֹחֶשֶׁת בְּעִנִּי בְשָׂר הִיא מִצַּד הַנִּפְשׁ שֶׁהִיא
הִיא הַנִּפְשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְחִיָּה כָּל לִוְיָוֹת הַגּוּף בְּכָל פְּרִטִי
אֲבָרָיו, בְּכָל זֶה הִנֵּה שְׁנֵי מִינֵי רְאִיָּה, הַשְּׂכֵלִית
וְהַמּוֹחֶשֶׁת, מִתְחַלְקִים בְּיַחוּסָם, הִנֵּנוּ שֶׁמִּתְחַלְקִים בְּעִנִּין
רְאִיָּתָם בְּדָבָר הַנִּרְאֶה, דִּהְרָאִיָּה הַשְּׂכֵלִית עִם הַיּוֹתָה בָּאָה
בְּהִשְׁגָּה מוֹחֶשֶׁת בְּשְׂכָל אָנוּשִׁי, בְּכָל זֶה מִתְיַחֶסֶת יוֹתֵר
אֶל הַנִּפְשׁ, וְהָרְאִיָּה הַמּוֹחֶשֶׁת עִם הַיּוֹתָה הִכְנָה שְׂכֵלִית,
בְּכָל זֶה מִתְיַחֶסֶת יוֹתֵר אֶל הַגּוּף, וְעִנִּין הַיַּחוּסִים הוּא
בְּנוֹשֵׂא תִכְן הָרְאִיָּה, דְּבְרָאִיָּה מוֹחֶשֶׁת הָרִי הוּא בְּעֶקְרוֹ
בַּחֲמֹר הַדְּבָר הַהוּא, כִּי כָל דְּבָר וְעִנִּין שֶׁבְּרָא הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, בֵּין בְּגוּפִי וְנִפְשׁוֹת דְּצָבָא הָאֶרֶץ וּבֵין בְּגוּפִי
וְנִפְשׁוֹת צָבָא הַשָּׁמַיִם, יֵשׁ בָּהֶם חֲמֹר וְצוּרָה, וּמוֹכֵן

(4) ראה לקוטי תורה ואתחנן תוספת ביאור ד"וידעת" פרק ג.

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בל"ה ק

הבית: אלה הם מקאמינקה, אלה הם ממזריטש כו'.
ובכן התגאה מלאך מיכאל על מלאך מט"ט
הקושר כתרים לקונו מתפללותיהן של ישראל⁴, ואילו
הוא – מלאך מיכאל – יעשה כתר יותר טוב מנעלי
הבית הקרועות שמריקודי שמחת-תורה.
י. ענין אהבת ישראל שהיה אצל מורנו הבעל-
שם-טוב, היה באופן של עלייה, בלי הגבלה.
הבעל-שם-טוב אהב יהודים והוא היה מופלא
בכך. עד לשנת תקט"ו קרא הבעל-שם-טוב לתלמידיו
בשם: אוהבים, ידידים, חברה אוהבים, חברה ידידים,
וכך אנו מוצאים במכתביו – רק המתנגדים העניקו
להם השם "חסידים" – זה לקח בערך עשרים ואחת
שנים⁵.
רבנו הזקן אמר על כך: דורשי רשומות אמרו
"אך טוב לישראל.
כשהיה הבעל-שם-טוב – לפני התגלותו – עוזר
למלמד, היה מוליך ילדים ל"חדר" ומנשק אותם
באהבה רבה. אמר על כך המגיד ממזריטש: הלואי
והיו מנשקים ספרי התורה באהבה כזו כפי שהבעל-
שם-טוב היה מנשק את הילדים כשהוביל אותם
ל"חדר".

ח. לחיים! היום שמחת-תורה. יתן השי"ת,
ששמחת התורה תומשך לכל השנה, שאנו נשמח עם
התורה והתורה תשמח אתנו. בשמחה שלנו עם
התורה ישנם חילוקים, ואילו בשמחת-התורה אתנו,
השמחה היא עם כלל ישראל.
ט. רבנו הזקן סיפר, שבפעם הראשונה שדיבר
הבעל-שם-טוב עם תלמידיו אודות שמחת-תורה,
סיפר: בכלל בשמחת-תורה יהודים מאחרים. זמן
התפלה בשבת וביום-טוב בכלל מאוחר מאשר בימי
החול¹, ובפרט בשמחת תורה מאחרים קצת בשינה,
בגלל ההקפות וסעודת יום-טוב. אך למלאכים אין
עבודה זו, הרי הם קמים בשמחת-תורה באותה שעה
כמו בכל יום. הם רוצים לומר שירה, אך בלי נשמות
אין הם יכולים, ככתוב² ברוך יחד כוכבי בקר³, ולכן
הלכו לטאטא את הגן עדן. והנה מוצאים הם שם
דברים שאין הם יודעים מה הם: נעלים, סנדלים,
ותמהו מאד. הם היו רגילים למצוא בגן-עדן ציצית,
תפילין, אבל לא נעלי בית.
קמו והלכו לשאול את מלאך מיכאל.
והוא ענה להם, שזה הסחורה שלו, והסביר להם,
שזה מהריקודים עם התורה, והחל למנות את נעלי

(4) ראה זח"ג לו, ב. מאמר צאניה וראינה תש"ח (קונטרס נה).

(5) הבעש"ט התגלה בשנת תצ"ד.

(1) ראה שולחן ערוך אורח חיים סימן רפא, תקכט.

(2) איוב לח, ז.

(3) ראה חולין צא, ב.

יד. ר' פנחס רייזעס⁹ סיפר להוד כ"ק אדמו"ר
האמצעי שקיבל מהחסיד הישיש ר' ברוך שמשון
בשם אביו, אחד הנסתרים, שמורנו הבעל-שם-טוב
בהתגלותו גילה החיות הפנימית של כל דבר, שזה
מהותו.
טו. מורנו הבעל-שם-טוב דיבר הרבה אודות
אהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם, וגילה
מהותו של יהודי. למרות שעל פי חיצוניות התורה
הנגלית אין זה לכאורה תואם, כמו משחק בקוביא
פסול לעדות, ויש כאלה שאין עונים אמן אחריהם,
אך על פי פנימיות הרי מהותו טוב, אלא שאלה וקוץ
בה, שהרי כל ישראל ערבים זה בזה¹⁰, ואף אחד אינו
יכול לומר, אני למדן, אני חסיד ומניח שלשה זוגות
תפילין, ומה איכפת לי הזולת. כמו בשותפים, אומר
הרי אחד לשני, דבר זה הרי נוגע לשנינו, ענין הוא
הרי עניני, ואין הם רבים ביניהם, כך צריך להיות גם
בדבר זה. נוסף על כך הרי מה' מצעדי גבר כונו¹¹,
וכל אחד באשר הוא ניתנים לו כוחות לבצע את
הכוונה. וכך הדבר בענין הנסיון שנותנים לו כוחות
על כך.

שמחת תורה, בסעודת היום

יא. שמחת-תורה תרס"ג סיפר אבי, ששאלו פעם
מה חידשה חסידות?
העולם טועה כשאומרים שחסידות משנה את
המהות.
האמת היא, שחסידות משנה את המציאות ומגלה
את המהות.
מעלת המהות של יהודי אין לה שיעור כלל, שכן
מהותו של יהודי היא חלק מן העצם, ותכונתו של
העצם הוא: התופס במקצתו כאילו תופס בכולו⁶.
וכשם שהעצם אין לו שיעור, כך החלק אין לו שיעור.
על דרך הכסף מן כנף⁷, אין זה אלא שעצמותו ית'
ברא נשמה שתהיה בבחינת נברא.
וחסידות מגלה את המהות הפנימית של המעלה
העצמית של נשמה.
יב. המעלה העצמית של הנשמה, בה כל נשמות
ישראל שוות, כפי שהרבי אומר⁸ כל הנשמות
מתאימות - גילה מורנו הבעל-שם-טוב.
יג. מורנו הבעל-שם-טוב פרסם מעלתם העצמית
של בני ישראל, בהטעימו, שהמעלה העצמית היא
יותר בגלוי ביהודים פשוטים מאשר בלמדנים.

(8) ראה תניא פרק לב.
(9) ראה אודותו לקוטי דיבורים כה שבט תרצ"ו אות יד.
(10) שבועות לט, א. ועי' סוטה לו, א. ר"ה כט, א. ברש"י ד"ה אע"פ.
סנהדרין כז, ב.
(11) משלי כ, כד.

(6) מאמר הבעש"ט (הובא בד"ה השמים כסאי, תרס"ח), ובספר
תולדות יעקב יוסף, פרשת יתרו, מצות אנכי: שכתבו הראשונים כו' בכל
מקום שאני תופס ואוחז בקצה וחלק האחדות הרי אני תופס כולו וכן
שמעתי ממורי. ובפ' חיי שרה כב, ד. מפרוש היעבץ לאבות פ"ד מ"ב:
התופס מקצת מן האחדות תופס כולו.
(7) ראה לקוטי תורה ר"פ קרח. אמרי בינה שער הציצית פי"ד.

אגרות קודש

כ"ק עט"ר שליט"א על שה"ג הבע"ל אי"ה לביני"ק אדע
מה להשיבו, ואנא בזה.
בהיותי בווארשא ראיתי מכ' והרשימה אשר השיב
כרומע"ל לר"ש לוקאווינק, והוא נסע ללובלין, יצליח לנו
השי"ת בשם, הבטחתם להוסיף מעירים, ישתדל נא בכל
האפשר, כי הדוחק עצום מאד, ועתה ימי הפסח ממשמשין
ובאין ונפשא מיליהון השי"ת יהא עזר לנו.
והנני ידי"ע הדו"ש באה' מקול"ע תכה"י, בשי' הרי"י
מלובא'
י"ק זעליקסאן

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

בי"ה יום ד' כי אדר תרס"ז לפ"ק

כי ידי"ע הרה"ג הרי"י שי' צירלסאהן,
לאדמיר

אחדשה"ט,
הנה ביי"ט כסלו נשלח מכ' לכרומע"ל ולהעסקן כו'
מו"ה יוסף שי' צוקערמאן.
ע"ד כסף הרמב"ן כו', יתעוררו לעשות כמו שעשו
קאוועל, ולהשתדל לשלוח הכסף כפי הקאנווערט הנצרך
אז, ולא נתקבל מאתם שום תשובה, ע"כ אחלה את
כרומע"ל כו', ייטיב נא להשיבנו בהקדם, כאשר יבא מרן

פרק א משנה ג

אֲנִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵי קָבֶל מְשַׁמְשִׁין הַצְדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵל תְּהִי פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב עַל מְנַת לְקָבֵל פֶּרֶס, אֲלָא הָיוּ פְּעֻבָּדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב שְׂלֵא עַל מְנַת לְקָבֵל פֶּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הו כו".

והנה מבואר בחסידות⁶ שאהבה ויראה הן שתיים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: יראה תתאה - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בוש, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל האדם על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. אהבה רבה - שלא על מנת לקבל פרס כלל⁷. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה⁸. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"⁹ לכן אומר "ויהי מורא שמים עליכם" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם¹⁰.

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו. לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"¹¹. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"¹².

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד":

כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם. (ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה (לשמה)¹.

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב² "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הו כעבדים כו"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם").

והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל³: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "למען יאריך ימך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"⁴.

והנה, מאמרו "אל תהיו כעבדים" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירא ניהא לי⁵. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא

(1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. (2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. (3) סוטה מז, א. (4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. (5) גיטין יג, א. (6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. (7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). (8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). (9) סדור עם דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". (10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. (11) אבות דר"נ פ"ה, ב. (12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

כדי לדון דין אמת לאמיתו צריך הדיין. להכניס את עצמו בפרטי המעמד ומצב של בעלי הדין. היינו, שכאשר מכניס את עצמו במעמדו ומצבו של חבירו, אזי יכול לדון דין אמת לאמיתו, ובאופן דהוי' עמו, שהלכה כמותו.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

טז ^ה שִׁפְטִים וְשִׁפְטִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לִשְׁבִּטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: ^י לֹא־תַמָּה מִשְׁפָּט לֹא
תִכּוֹר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶה
עֵינֶי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צְדִיקִם: ^כ צֶדֶק צֶדֶק
וְתִרְדָּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וְיִרְשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ^{כא} ^(לז) לֹא־תַטֵּעַ לָךְ
אֲשֶׁר־הָאֵץ אֲצִל מִזֹּבַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: ^{כב} וְלֹא־תִקֵּם לָךְ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׂא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{כג} לֹא־תִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מִוֹם כָּל דְּבַר רָע כִּי
תֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^{כד} כִּי־יִמָּצֵא
בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ^{כה} וַיִּלָּךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ
לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צִבָּא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
וְהִגְדִּלְךָ וְשִׁמְעַת וְדִרְשַׁת הַיָּמִב וְהִנֵּה אָמַת
נִכּוֹן הַדָּבָר גַּעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
וְהוֹצֵאת אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂו אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּמִקִּלְתָּם
בְּאֲבָנִים וּמָתוּ: ^{כז} עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוּמָת הַמָּת לֹא יוּמָת עַל־פִּי עַד אֶחָד:
וַיֵּד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד
כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ^{כח} כִּי
יִפְלֹא מִמּוֹךְ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לָדָם בֵּין־דִּין
לָדִין וּבֵין גֹּנֵעַ לְגֹנֵעַ דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעֲרֶיךָ וּמִמָּת
וְעָלִית אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
^{כט} וּבָאת אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדִרְשַׁת וְחִגְדוּ לָךְ אֶת דְּבַר

הַמִּשְׁפָּט׃ וַעֲשִׂיתָ עֲלֵפִי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרַתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶדְךָ׃ (ישראל) יא עֲלֵפִי תַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יֹרֶדְךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ
תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לְךָ יָמִין
וּשְׂמָאל׃ יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־עֲשֶׂה בְּזוֹן לְבַלְתִּי
שָׁמַע אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹלֵם לְשֶׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֶל־הַיָּד או אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבִעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל׃ יג וְכֹל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְדּוֹן עוֹד׃ ס

תָּמִיד תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

פֶּרֶשׁ רַבְּנּוּ הַנֶּזֶק (לקוטי תורה נציבים מה, ג): "כְּשֵׁי־הִיָּה תִּזְוֶה נִמְשָׁךְ לַהֲיוֹת אֶלְקִיד, דְּהִינּוּ עַל יְדֵי הַמְצוֹת, אֲזִי תִהְיֶה תָּמִים וְשֵׁלֶם בְּכָל אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ. מִה־שְּׂאִין-בֶּן אִם חֶסֶר מְצוּה אַחַת, אוּ פָגַם בָּהּ, הָרִי נִעְשֶׂה מִחֶסֶר אֶבֶר, כִּי שְׁלֵמוֹת אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ תִּלּוּי בְּהַמְשָׁכַת 'אֲבָרִין דְּמִלְכָּא', שֶׁהֵן הַמְצוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיּוֹת אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעֲדָן אֵין לָהֶם קִיּוֹם וְחַיּוֹת". וְהוּא עַל-פִּי נִשְׁמָתָא דְּאוּרִייתָא — זח"ג קסו, א.

שני יי כִּי־תָבֹא אֱלֹהֶֽאֱרֹץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לְךָ וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבָּתָהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
מִלֶּךְ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי׃ יו שׁוּם תַּשִּׁים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב
אֲחֵיךָ תַשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תִּנְכַּל לָתֵת עָלֶיךָ
אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא׃ יא רָק לֹא־
יִרְבֶּה־לּוֹ סוֹסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם מִצְרִימָה
לְמַעַן הִרְבּוֹת סוֹם וַיְהוֶה אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן
לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד׃ יב וְלֹא יִרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים
וְלֹא יִסּוֹר לָבָבוֹ וּכְסָף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה־לּוֹ מָאֹד׃
יג וְהָיָה כִּשְׁבָתוֹ עַל כִּפְּאֵּ מִמְּלִכָתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מַלְפָּנַי
הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם׃ יד וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי
חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאֹה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת־

החקים האלה לעשתם: ^ד לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על מבלכתו הוא ובניו בקרב ישראל: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 447. ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

מקרא מלא דבר הכתוב, תמים תהיה עם ה' אלוקיך. ואל תענג בענגי חזיונות. ופשיטא שלא זהו ענגנו לחשב חשבוננו של השם, שלדעתו צריכה להיות הנהגת ה' עם פלוני באפן כך ועם פלוני באפן כך, ולהיות בתמיכה: היתכן שהנהגה היא שלא כפי שהחליט בשכלו הוא! ובפרט שכל רגע שנותן על זה יכול לנצלו בתלמוד תורה, שהיא כנגד כלם.

שלישי יח ^א לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלון: ^ב ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר לו: **ס** ^ג וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הובח אם שור אם שנה ונתן לפהו הורע והלחיים והקבה: ^ד ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: ^ה כי בו פחר יהוה אלוקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם יהוה הוא ובניו כל הימים: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש I עמ' רצ)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

הנה פותב על דבר הלום שחלמת. כלך מדרך זה. תפסיק להיות מנח בתלומות. וכמבאר בספרים, שבאנשים שכל פרטי חייהם הם על פי התורה והמצוה, הנה גם להלום יש משמעות ואינו לבטלה, ואלו באנשי דורנו, שיש להם הרבה דבורים בטלים ומחשבות בטלות, הרי זה רק הלום בלבד ותו לא. הנני חוזר עוד הפעם: אל תכניס את עצמך לחשב אודות תלומות.

רביעי ו ^א כי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אנות נפשו אל המקום אשר יבחר יהוה: ושרת בשם יהוה יאלהיו בכל אחיו הלויים העומדים שם לפני

יהוה: ^ב חלק בחלק יאכלו לבד ממקרי על האבות: **ס** ^ג כי אתה בא אל הארץ אשר יהוה אלוקיך נתן לך לא תלמד לעשות בתועבת הגוים ההם: ^ד לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: ^ה וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אלהמות: ^ו בירתועבת יהוה כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלוקיך מוריש אותם מפניך: ^ז תמים תהיה עם יהוה אלוקיך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יב עמ' קפד)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

פותב אשר ראה ספר סגלות וכו' פותב על דבר חכמת היד כו'. הנה כלך מדרך זו, ואם רצונו דוקא בספר סגלות, הרי ישנה סגלה בדוקה ומנוסה, והיא תורתנו הקדושה, וישנה גם כן חכמה בדוקה ומנוסה, והיא חכמתו יתברך, אשר יכולים להתאחד עמה על ידי למוד התורה, ובחור נפלא. וכבר נאמר תמים תהיה עם ה' אלוקיך, ויש אומרים (רמב"ן) שהוא מצות עשה.

חמישי י ^א כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מענגים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלוקיך: ^ב נביא מקרבך מאחיו כמני יקים לך יהוה אלוקיך אליו תשמעון: ^ג ככל אשר שאלת מעם יהוה אלוקיך בחורב ביום הקהל לאמר לא אספ לשמע את קול יהוה אלהי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות: ^ד ויאמר יהוה אלי הטיבו אשר דברו: ^ה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו: ^ו והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: ^ז אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: ^ח וכי תאמר בלבבך איכה גרע את הדבר

תָּחוּם עֵינֶיךָ עָלָיו וּבְעֶרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל
וְטוֹב לָךְ: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד' עמ' ק"ז)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

חושב על דבר קמיעות, אנשים היודעים בצורת הפנים, בקני הידים ובצורת הכתב, מגידי עתידות, נותני מלקות וכו'. לכל אחד נתן מספר זמנים קצובים למלאות שליחותו של הקב"ה בעלמא דין, וכל שעה ימים שמבלים בענינים שאינם שלו הרי זה גם כן חסרון במלוי שליחותו. ואם לקולי לשמע, ישוב את כל מגידי העתידות המנחשים והקוסמים וכו' הנ"ל.

שישי י לא תסוּג גְּבוּל רַעַךְ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רֵאשֻׁנִים
בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנָּחַל בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: ׀ לא יקום עד אחד באיש
לכל־עון ולכל־חטאת בכל־חטא אֲשֶׁר יִחַטֵּא
עַל־פִּי א שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום
דָּבָר: ׀ כִּי־יָקוּם עַד־חֲמֵס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:
י ועמדו שני־האנשים אשר־להם הריב לפני
יהוה לפני הכהנים והשופטים אֲשֶׁר יִהְיוּ בֵּיתָם
הֵם: י ודרשו השופטים היטב וְהָנֵה עַד־שֶׁקֶר
הַעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאִחֻיו: ׀ ועשיתם לו כְּאֲשֶׁר
זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאִחֻיו וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבְּךָ:
י והנשואים ישמעו ויראו ולא יספּוּ לַעֲשׂוֹת
עוֹד בְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקֶרְבְּךָ: ׀ ולא תחום עֵינֶיךָ
נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל
בְּרֶגֶל: ׀ כ פִּי־תִצָּא לְמַלְחָמָה עַל־אִיְבֹכָךְ
וְרֵאִיתָ סוֹם וָרֶכֶב עִם רֵב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם
כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֶמָּרָץ מִצִּירִים:
י והיה בקרבכם אֶל־הַמְּלָחָמָה וְנָגַשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר
אֶל־הָעָם: י ואמר אֵלֶיכם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
קִרְבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל־אִיְבֹכֶם אֶל־יָרֵד
לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוּ וְאֶל־תַּחֲפֹזוּ וְאֶל־תַּעֲרֻצוּ
מִפְּנֵיהֶם: י כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִתְלַךְ עִמָּכֶם
לְחַלְתָם לָכֶם עִם־אִיְבֹכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

אֲשֶׁר לֹא־דָבְרוּ יְהוָה: כ אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנְּבִיא
בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יְהִי הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא
הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דָבְרוּ יְהוָה בְּזִדּוֹן דָּבְרוּ הַנְּבִיא
לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ׀ יט כִּי־יִכָּרֵת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
אֶת־אַרְצָם וִירֻשָּׁתָם וַיִּשְׁכַּת בְּעָרֵיהֶם וּבְכַתֵּיהֶם:
י שלוש ערים תבדיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: י תכין לָךְ הַדֶּרֶךְ
וְשַׁלְשֵׁת אֶת־גְּבוּל אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שָׂמָה פֶל־רִצָּח: י וזה דָּבָר
הָרִצָּח אֲשֶׁר־יָנוֹם שָׂמָה וְחִי אֲשֶׁר יָכָה אֶת־
רֵעֵהוּ בְּבִלְי־דַעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל
שְׁלֹשָׁם: י ואֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַּיָּד לְחַטֹּב
עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגִּזּוֹן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַּׁל
הַכֹּרֶץ מִן־הָעֵץ וּמִצָּא אֶת־רֵעֵהוּ וּמָת הוּא יָנוֹם
אֶל־אַחַת הָעָרִים־הָאֵלֶּה וְחִי: י פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל
הָדָם אַחֲרֵי הָרִצָּח כִּי יִחַם לִבּוֹ וְהִשְׁתַּיַּג
כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכְהוּ נֶפֶשׁ וְלֹא אֵין מִשְׁפָּט
מוֹת כִּי לֹא שָׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמֹל שְׁלֹשָׁם:
י על־פֶּן אֲנֹכִי מִצּוֹךְ לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל
לָךְ: י ואם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבוּלְךָ
כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתִּיךָ וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאֶרֶץ
אֲשֶׁר דָּבַר לָתֵת לְאַבְתִּיךָ: י כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־
הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצּוֹךְ הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַבֵּת בְּדַרְכָּיו כָּל־
הַיָּמִים וַיִּסְפָּךְ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ
הָאֵלֶּה: י ולא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֶרֶצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ
דָּמִים: פ י וכִּי־יְהִי אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאַרְב
לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכְהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אַחַת
הָעָרִים הָאֵלֶּה: י וְשַׁלְחוּ זֶקֶנִי עִירֹו וְלָקְחוּ אֹתוֹ
מִשָּׁם וְנָתְנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הָדָם וּמָת: י לא־

וַיִּדְבְּרוּ הַשְּׂטָרִים אֶל־הָעַם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית־חֹדֶשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב
 לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחְנַכֵּנוּ:
 וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ
 וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר
 יִחְלֻלֵנוּ: וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא
 לָקָחָהּ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימֹת בַּמִּלְחָמָה
 וְאִישׁ אֲחֵר יִקְחָנָה: וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר
 אֶל־הָעַם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרָדָה הַלֵּלָב
 יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָס אֶת־לֵבָב אֲחִיו
 כְּלָבָבוּ: וַהֲיָה כְּכֹלֹת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעַם
 וּפָקְדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 285 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאַלְתָּה – פרוש לתאריכי מארעות. אמרה תורה (גם
 מלשון הוראה): תמים תהיה עם ה' אלקיך. ובדאי השם
 עושה (פלשון הפתוב) הכל לפי בעתו. ולא כדאי לבזבז זמן
 חפוש פרוש על הנ"ל, כִּי־אם רק להפצת הנהגות וקיום
 מצוותיה.

שביעי. כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וּקְרֹאתָ
 אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: וַהֲיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפִתַּחְתָּהּ
 לָךְ וַהֲיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָאִיכָה יִהְיוּ לָךְ לָמָס
 וְעַבְדוּךָ: וְאִם־לֹא תִשְׁלֹם עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ
 מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ: וְגִתְנָהּ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
 בְּיָדָךְ וְהִפִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּתָהּ לְפִי־חֶרֶב: וְרַק
 הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
 כָּל־שָׁלָלָהּ תִּבְזוּ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שָׁלָל אִיבֶיךָ
 אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: וְכֵן תַּעֲשֶׂה
 לְכָל־הָעָרִים הָרַחֲקָת מִמָּךְ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי
 הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה: וְרַק מַעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה
 אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא תַחֲזִיחַ
 כָּל־נִשְׁמָה: כִּי־הִחָרֵם תַּחֲרִימֶם הַחַיִּי וְהָאָמְרִי
 הַכֹּנְעָנִי וְהַפְּרָזִי הַחִי וְהַיּוֹסֵי כָּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם

לַעֲשׂוֹת כְּכָל־תּוֹעֲבֹתֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
 וְחָטְאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס כִּי־תִצְוֹר אֶל־
 עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשׂוּהָ לֹא־
 תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ לְנֹדַח עָלֶיהָ גִּרְזֵן כִּי מִמֶּנּוּ
 תֹּאכַל וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה
 לְבֹא מִפְּנֵיךְ בַּמִּצּוֹר: וְרַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְּעַ כִּי
 לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אִתּוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ
 מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֲשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה
 עַד רִדְתָּה: פ **כא** כִּי־יִמְצָא חָלָל בְּאֶרְצָהּ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בַּשִּׂדָּה
 לֹא נֹדַע מִי הַכָּהוּ: וַיִּצְאוּ זִקְנֵיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
 וּמִדְּדוּ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלָל: וְהָיָה
 הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל־הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר
 הַהוּא עֹגֶלֶת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֵבֶד בָּהּ אֲשֶׁר
 לֹא־מִשְׁכָּה בָּעֵל: וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
 אֶת־הָעֹגֶלֶת אֶל־נַחֲל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ
 וְלֹא יִזְרַע וְעֶרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֹגֶלֶת בַּנַּחֲל:
 וְנִגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֵּם בָּחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְכַרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
 יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נִגְעָה: וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
 הַקְּרִיבִים אֶל־הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
 הָעֹגֶלֶת הָעֶרּוּפָה בַּנַּחֲל: וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יִיְהוָה לֹא
 כְּתִיב שִׁפְכָה קִרִּי שִׁפְכָה אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעִינֵינוּ לֹא
 רָאוּ: כִּי־כִפֹּר לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה
 וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וּנְפַכָּר
 לְהֵם הַדָּם: וְאִתָּה תִבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְפֶּךָ
 כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
 כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיד מְלֻכּוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאָמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יֵהָא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ

בְּקֶרֶב עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל וְנִפְפֹּר לָהֶם הַדֶּם: ט וְאַתָּה
תִּבְעֵר הַדֶּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ בִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לס עמ' 303 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלתו – הלשואל עתידות אצל פלוני. הרי נאמר תמים
תהיה עם ה' אלקיך, והובא בשלחן-ערוך חלק יורה-דעה
להלכה.

[סימן קעט: אין שואלין בחזנים בכוכים ולא בגוללות
... משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך].

צ"ו פסוקים, סל"א סימן.

לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתגשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמון לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתא ונחמאתא, דאמרון בעלמא, ואמרו אמון: אמון

♦ ♦ ♦

מפטיר: וְעָנִי וְאָמְרוּ יָדִינוּ לֹא כְּתִיב שִׁפְכָה קְרִי שִׁפְכּוּ
אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ח כִּפֹּר לְעַמּוֹךְ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנינה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יב) אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא
מְנַחֲמֶכֶם, אָמַר חֲב"ה, אֲנֹכִי הוּא
הַמְנַחֵם אֶתְכֶם, וְאֵם כֵּן הָרִי חֵם
תַּחֲנוּמִים שֶׁל מִשָּׁה, וְלָמָּה אַתֶּם יְרֵאִים
מִן אָדָם וכו'. (ואמר "מְנַחֲמֶכֶם"

הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נא-ב

נא יב אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי־
אֶת וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יָמוּת וּמִפֶּן־אָדָם

עטרת מרים

יב אתם אומרים עורי ורועי ה', באלו
אני נשתעית, משיב להם ה', לא כן, כי
אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם כְּמוֹ
מְקַדֵּם. רק את נשתעית ממה ש'היית,
ראי מִי־אֵת פת צדיקים כמותך

עטרת מרים

שי למורא

מנחם אתכם, בלשון רבים, ואחר־כך "מי את ותרִא" בלשון יחיד נקבת, ואחר־כך "ותשכח" "ותפחד" בלשון יחיד זכר. שכן מנחם המקרא, כשמדבר בלשון רבים הוא כנגד כל פרט בשבחה, וכשמדבר בלשון יחיד הוא כנגד הכלל, וכשמדבר בלשון נקבה הוא כנגד נקבת ישראל, מקור נשמות ישראל).

חָצִיר יִנָּתֵן, שהוא נתון בעולם חציר שהוא מין עשב, שהיום הוא רטב ומחר יבש. יג) **חַמַּת הַמִּצִּיק**, חמה של האויב המציק. **כָּאֲשֶׁר בּוֹנֵן לְהַשְׁחִית**, כשהוא בון מן השבות להשחית. **וְאִיָּה חַמַּת הַמִּצִּיק**, חמה בא ואיננו. יד) **מָהֵר צִעָה לְהַפְתָּח**, ימהר המפלט וגולה להפתח ולצאת מגלותו. כלומר, לא תיךח חמה המציק, כי מהמר ותצא מהגלות. **וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת**, ולא ימות בגלות שהוא לו כמו קבר. **וְלֹא יִחַסֵּר לַחֲמוֹ**, וגם בעודו בגלות חסר לחמו, ולו פרנסתו. **זוֹ רֵנֶע הַיָּם וַיַּחֲמוּ גִלְיָו**, מרעע את סערת הים בעת שהמו גליו, וכל־שכן שאנער בעמים המחזיקים אתכם בגלות. **זוֹ וְאִשִּׁים דְּכָרִי בַּפִּיד**, דברי התורה שמיו בפיד לדבר בם. **וּבְצֵל יְדֵי כְּסִיתִיד**, תמיד הננתי עליו מפני האויב, בזכות למוד התורה בפיד. **לְנִמֵּע שְׁמִים וְלִיסֵד אֶרֶץ**, שיהיו עם ישראל נטועים על אדמתם ויגברו וירבו כבוכי השמים ויתרבו כעפר הארץ. **וְלֹאֲמֹד לְצִיּוֹן**, ולומר לבני ציון. **יז) הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמֵה**, התעוררי קומי, עקשיו שחית בוס החמה. **אֵת קִבְעַת בּוֹם הַתְּרַעְלָה וְגו'**, את השקרים

ומלאת זכיות, לקח ותרִאלי מאנש אשר סופו ימות ומפן־אדם אשר הוא כחציר רשא ועשב ינתן נתון בעולם שיבול ויבש: יג) **וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֲשִׂיד** ולא נשענת עליו, ותרי הכל שלו כי הוא נותן שמים ויסד ארץ. **וְתִפְחֵד תְּמִיד כְּלִיִּים מִפְּנֵי חַמַּת הַמִּצִּיק** מושלי אומות העולם

המשעבדים בכם כבר כְּאִשֶּׁר רַק בּוֹנֵן חֲכֵנָה לְהַשְׁחִית וְאִיָּה חַמַּת הַמִּצִּיק הלא מחר בא ואיננו כי ימות, ואם בן לקח שכחת משענת המקום ותפחד ממנו: יד לא תיךח חמה המציק כי עתה מהר צעה המפלט בגולה להפתח מבית הגלות, והוא ישראל שהוא גולה בין העמים ולא ימות בגלות לשחת ולא יחסר לחמו בצאתו מהגלות בדרך: **זוֹ וְלִקַּח לֹא תִשְׁעֵן עָלֶי הלא וְאִנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** והכל ביד, פעם רגע הים בוקע מי הים לכל יד במהלכו, ופעם יצא ויחמו בקול גדול גליו גלי הים יתנה צבאות שמו המושל בצבאות מעלה ומטה: **זוֹ וְאִשִּׁים דְּכָרִי** דברי התורה בפיד ובצל ידי כפסיתיד שלא יוכלו העמים לבולח בגלות, וכל זה עד שיבא עת לנמע שמים וליסד ארץ והיו קבוצ גליות שיהיו ישראל עולם חדש ולאמר עד שקל היום יאמרו לציין על בני ציון עמי־אתנה שהמה עם ה', כי יתנה נראה בהם שפע טובה מרובה: יז) **יִדְּ לֵךְ מִהַגְלוֹת**, התעוררי התעוררי קומי ירושלים אשר שתית מיד יתנה את־כוס חמתו את־קבעת בוס התרעלה שם של סם חמות שתית עד השקרים מצית עד הפפה האחרונה, כי כל הרעות הכתובות כבר באו עליו: יח בעודו בגלות אין מנהל לה לא היה בה מנהיג, מפל־

חָצִיר יִנָּתֵן: יג וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֲשִׂיד נוֹמָה שְׁמִים וְיִסֵּד אֶרֶץ וְתִפְחֵד תְּמִיד כְּלִיִּים מִפְּנֵי חַמַּת הַמִּצִּיק כָּאֲשֶׁר בּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאִיָּה חַמַּת הַמִּצִּיק: יד מָהֵר צִעָה לְהַפְתָּח וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יִחַסֵּר לַחֲמוֹ: טו וְאִנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֵנֶע הַיָּם וַיַּחֲמוּ גִלְיָו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: טז וְאִשִּׁים דְּכָרִי בַּפִּיד וּבְצֵל יְדֵי כְּסִיתִיד לְנִמֵּע שְׁמִים וְלִיסֵד אֶרֶץ וְלֹאֲמֹד לְצִיּוֹן עַמִּי־אֶתְנָה: יז הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמֵה יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חַמָּתוֹ אֶת־קִבְעַת בּוֹם הַתְּרַעְלָה שְׁתִית מְצִית: יח אֵין מְנַחֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יִלְדָה וְאִין מַחְזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גְּדֻלָּה: יט שְׁתִים הִנֵּה קִרְאֲתִיד מִי יְגוֹד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהָרַעֵב וְהַחֲרִב מִי אֲנַחְמִיד: כ בְּנִייד עֲלִפּו שָׁכְבוּ בְּרָאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוּא מִכְּמֹר הַמְּלָאִים חַמַּת־יְהוָה גִּעַרַת

בָּנִים יִלְדָה מִי מַאֲשִׁיהָ וְאִין מַחְזִיק בְּיָדָהּ להקטנה מפלחמה מפל־בנים גדלה כי מפלם אפם הכח והמקשה: **יט שְׁתִים יָרָה** כפולה הנה קראתיד קרה לך מי יגוד ונחם לך השוד והשבר והרעב והחרב מלכד רעות הגלות במי אֲנַחְמִיד למו קרה ששבר שלך שיתנה לך לתנחומים: **כ בְּנִייד עֲלִפּו** התעלפו מחסרם להם ומים, מתי רעב וחרב ששברו בראש כל־חוצות ואין קובר להם כתוא כשור הקר הנלכד בוככמר ברשת המלאים חמת־יהוה שהוא בוס החמה, ומפוס גערת אלהיך של גיסות הבאים בחרב. **מי אֲנַחְמִיד**, כמו "במי אֲנַחְמִיד", כלומר, את מי אביא לדנקא לומר שגם לו קרה בן, שיתנה לך לתנחומים. **כ) בְּנִייד עֲלִפּו**, מחסרין

הקבועים בתחתית בוס התרעלה כבר שתית ומצית את הכל. כלומר, כל התוכחות כבר באו עליו ולא יסיפו לבוא עוד. **יח) אֵין מְנַחֵל לָהּ וְגו'**, כשהיתה בגלות לא היה בה ביד בני הגולה לנהל האחר את חברו ולהחזיק בידו ולחמוכו מהרעה, כי כלם היו שונים בה. **יט) שְׁתִים הִנֵּה קִרְאֲתִיד**, הרעות הקורות אותך היו כפולות של שתיים, וכפי שממקש בפסוק, **מי יגוד לך**, מי יגוד בראש עליו לנחמו, כי כלם קמו עליו. **השוד והשבר והרעב והחרב**, הכתוב מפרש מה הם השתים, ואמר שהם השוד והשבר וגו'. **וְהָרַעֵב וְהַחֲרִב**, זהו פרוש על "השוד והשבר", כי השבר הוא הרעב, והשוד הוא שדירת

לחם ומים, התעלפי בנדך. והוא ענין עניפות ואפיסת כח לעמוד. **כתוא מכמר**, שכתבו ברחובות מפלי לזון, כמו החיה שנקראת "תאו" בשנלכד במכמרת, ואינו יכול לזון. **נערת**, צעקת נופה. **כא** **לכן**, הואיל ונקבלת כבר גמול ענדה. **עניה**, מענה. **ושכרת ולא מיין**, מכבלת בשכור, ולא משתית יין, אלא

מוצהר ונגון. **כב** **יריב עמו**, אשר יריב עמו עמו לקחת נקמה מיד המציקים להם. **כג** **מוגד**, העושים לך יגון. **שחי ונעברה**, כפפי את עצמו עד לארץ, ונעבר עליה. **ותשימי כארץ גוף וגו'**, שמת גופך כמו ארץ וכחוצות העיר, להיות מדרד תגל לעברים. **א** **ערל וממא**, "ערל" זו מלכות אדום שהם ערלים. **וממא** זו מלכות ישמעאל, שהם מראים עצמם כחורים ברחיצת גופם, והם טמאים במעשיהם הרעים. וישתי המלכות האלה החזיקו בירושלים מיום החרבן, ושניהם נלקחים עליה, זה בוכשה מזה וזה בוכשה מזה. ומיום הנאלה ואילך לא יעברו בה עוד כל ימי עולם. **ב** **התנערי מעפר**, דמה את ירושלים בזמן הגלות כאלו שורקת ומתפלשת בעפר. ואמר שתתנער מעפר קומי שבי ירושלים, את ירושלים, קומי מהארץ שבי על הכסא. **התפתחי מוסרי צוארך**, השתחררי מחגורות קשורי על הגלות שעל צוארך. **שביה בת ציון**, את בת ציון השביה בגולה. **ג** **חנם נמפרתם וגו'**, כשנמפרתם ביד הגוים לא לקחתי מהם מחיר, ועל פן תגאלו בלא תשלום כסף. פרוש אחר, "חנם נמפרתם", על עסקי חנם נמפרתם, כלומר, בגלל עונותיכם שלא הרוחתם כלום מהם. **ו** **לא כסף תגאלו**, אלא בתשובה. **ד** **לגור שם**, כלומר, ועל פן היתה להם אמתלה לשעבדם, כי בימי הרעב התפרנסו שם. **ו** **אשור באפם עשקו**, אבל אשור באפם ובחנם עשק את ישראל. **ה** **מה לי פה**, למה אני שוהה ומשהה את בני באן בגלות. **משליו יהילילו**, המושלים על ישראל מתפארים לומר "ידע רמה" (דברים לב.כז). **שמי מנאין**, שמי מחלל ומבזה בעיניהם. **ו** **לכן ידע עמי שמי כשגאלו ויבירו את שמי**, לדעת שנאה לי שמי המורה שאני האדון והשליט. **ביום**

אלהיד: כא **לכן שמי-נא זאת עניה ושכרת ולא מיין**: כב **פה-אמר אדניך יהוה ואלהיד יריב עמו הנה לקחתי מידך את-כוס התרעלה את-קבעת כוס חמתי לא-תוסיפי לשותותה עוד**: כג **ושמתיה ביד-מוגד אשר-אמרו לנפשך שחי ונעברה ותשימי כארץ גוף ותנערי מעפר**: כד **א עורי עורי לבשי ענד ציון לבשי**: כה **בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש כי לא יוסיף יבא-בך עוד ערל וממא**: כו **התנערי מעפר קומי שבי ירושלים התפתחי מוסרי צוארך שביה בת-ציון**: כז **כי-כה אמר יהוה חנם נמפרתם ולא בכסף תגאלו**: כח **כי כה אמר אדני יהוה מצרים ירד-עמי בראשנה לגור שם ואשור באפם עשקו**: כט **ה ועתה מה-לי פה נאם-יהוה כילקח עמי חנם משליו יהילילו נאם-יהוה ותמיד כל-היום שמי מנאין**: לו **לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כיי-אני-הוא המדבר**

התרעלה והעונש: כא **לכן** הואיל ונקבלת גמול ענדה **שמי-נא זאת עניה ושכרת** מכבלת בשכור **ולא מיין** כירא מוצהר ונגון: כב **פה-אמר אדניך יהוה ואלהיד יריב עמו** לשלם גמול למרעים להם **הנה לקחתי מידך את-כוס התרעלה כוס התרענות שתתה כל עם שמרי וכבר לא יהיו הצרות פקודות אצלך, וגם אל תירא מן הכוס השני שהוא כוס החמה את-קבעת כוס חמתי אקח מידך כי לא-תוסיפי לשותותה עוד**: כג **ושמתיה** את כוס התרעלה תהיה **ביד-מוגד** ביד אלה שצעריו אותה, והם יקבלו הפורענות אשר-אמרו לנפשך ונשמתך **שחי ונעברה** ונעברה עליך **ותשימי כארץ גוף** גופך **וכחוצ** כשוק להיות מדרד תהגל **לעברים ושבים**: כד **א ציון עורי עורי** הקצי מתרדמת הצער **ולבשי ענד** העז שתייה לך מאה, **ציון לבשי**: כה **בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש** והיו שמתה כי לא יוסיף **יבא-בך עוד ערל וממא** כשרבד למשלך **כד**: כו **התנערי מעפר** של הגלות **קומי מן הארץ שבי** על הכסא **ירושלים את בת ציון השביה בגלל התפתחי חתירי מוסרי קשורי רצועות העל מעל צוארך שביה בת-ציון**: כז **כי-כה אמר יהוה חנם בלא כסף אלא בעונותיכם נמפרתם כן ולא בכסף** אלא בתשובה **תגאלו**: כח **כי כה אמר אדני יהוה מצרים ירד-עמי בראשנה לגור שם** והם כלכלו אותם, לכן כה שהחזיקו בהם אחר-כך לא היה העל גדול כל כך, אבל העבדות וענו אותם יותר מדי **ואשור מלך בבל**, שהוא הגלה את ישראל מארצו **באפם** על חנם בלא דבר **עשקו** גול: כט **ה ועתה כה** הגלות השלישי גלות טיטוס **מה-לי פה** למה אני שוהה ומשהה בני באן

נאם-יהוה כילקח עמי חנם אינם מתעבדים בגלות בשביל כסף שהם תביים לשוביהם, ועוד וכבר לקחו עונשם, **משליו יהילילו** מתפארים שלקחו אותם לעבדים **חנם נאם-יהוה ותמיד כל-היום שמי מנאין** שמי מנאין מנאין, באמור להם עם ה' אלה ומאצו יצאו: לו **לכן כשגאלם ידע ויבירו עמי**

את ישראל. **ה** **מה לי פה**, למה אני שוהה ומשהה את בני באן בגלות. **משליו יהילילו**, המושלים על ישראל מתפארים לומר "ידע רמה" (דברים לב.כז). **שמי מנאין**, שמי מחלל ומבזה בעיניהם. **ו** **לכן ידע עמי שמי כשגאלו ויבירו את שמי**, לדעת שנאה לי שמי המורה שאני האדון והשליט. **ביום**

עטרת מרים

שי למורא

שְׁמִי אֲדוֹן שְׁלִיט וּמוֹשֵׁל בְּמִשְׁמְעוֹ לְכֹן גַּם יָדַע בְּיָוֵם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְּדַבֵּר וְהַמְּבַטֵּחַ לְהִבִּיאַת הַנְּאֻלָּה וְהַגְּנֵי קִצְמִתִּי הַבְּטַחְתִּי: ז מִה־נָּאוּ מִה יִהְיוּ נָאִים וְיִפִּים עַל־הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר לְמִרְחֹק מִשְׁמִיעַ קוֹל הַמְּבַשֵּׁר שְׁלֹם מִן הָאֵיב, קוֹל מְבַשֵּׁר טוֹב בְּנֵן הַמְּקַדֵּשׁ וְצִמְיַחַת קֶרֶן דָּוִד, קוֹל

הַהוּא, בְּיוֹם הַנְּאֻלָּה. (ז) מִה נָּאוּ, מִה מֵאֹד נָאִים וְיִפִּים. (ח) קוֹל צִפְיָהּ, קוֹל שֶׁל הַצּוֹפִים הַעוֹמְדִים עַל הַמְּגֻדִּים לְרֹאוֹת וּלְבַשֵּׁר מִי בָּא לְעִיר. פֶּרֶשׁ אַחֵר, "צִפְיָהּ", נְבִיאָהּ. כִּי הִנְבִּיאַתָּה "צוֹפָה", לִפִּי שֶׁהוּא צוֹפֶה הַעֲתִידוֹת. עַיִן בְּעַיִן, בְּלוֹמַר, רִאִיהָ וְדֹאִית וְנִאֲמַנְתָּ. (ט) פֶּצַחָהּ, פָּתְחוּ פֶה לְהָרִים קוֹל שְׁמִיָּהּ. נֶאֱלַל

יְרוּשָׁלַּיִם, נֶאֱלַל אֶת יְרוּשָׁלַּיִם מִיַּד

הַגּוֹיִם. (י) חֲשֵׁתָהּ, גִּלְתָהּ. לְחִרְאוֹת

גְּבוּרָתָהּ. כָּל אֲפִסִּי אֶרֶץ, כָּל

הַיּוֹשְׁבִים בְּקִצְוֹת הָעוֹלָם. "אֲפִסִּי", קִצְוֹת,

כִּי בְּקִצְוֹת הָעוֹלָם כָּאֵלּוּ אֲפִסִּי וְכָלֵה.

(יא) סוּרוֹ סוּרוֹ, הַכֹּפֶל לִמְרֹד

בְּמַהֲרֹת רַבָּה. צֵאוּ מִשָּׁם, אֲתֵם בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל, צֵאוּ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים. טָמְאָה אֵל

הַתְּנִיעוֹת, אֲנִשִּׁי הָאֶרֶץ הַגּוֹיִם יִהְיוּ טָמְאִים

לָכֵם, אֵל תִּנְעִי בָהֶם. צֵאוּ מִתּוֹכָהּ,

צֵאוּ מִתּוֹךְ הַגִּלְלוֹת. הִכְרֹז נִשְׂאִי כָּלִי

ה', הִתְהַרֵּז מִכָּל טָמְאָה, אֲתֵם הַבְּהִימִים

וְהַלְוִיִּם שֶׁהֵייתֶם נוֹשְׂאִים כְּלִי שֶׁל

חֻקְבָּהּ בְּמִדְבָּר. "הִכְרֹז", מַלְשׁוֹן בְּרוּר

וְנָקִי. (יב) כִּי לֹא בַחֲפוּזוֹן תִּצְאוּ

וְגו', אֶפְעַל־פִּי שְׁאֲמַרְתִּי שְׁתִּסּוּרוּ

מִקֶּדֶם בְּמַהֲרֹת, מִכָּל־מְקוֹם לֹא תִצְאוּ

בְּבִחְלָה כְּאֶדָם הַמִּפְחָד, וְלֹא תִלְכּוּ

בְּמִנוּסָה כְּאֶדָם הַבוֹרֵחַ. כִּי חוֹלֶלְךָ

לִפְנֵיכֶם ה', כִּי ה' הוּא הַחוֹלֶלְךָ

לִפְנֵיכֶם, וְעַל כֵּן "לֹא בַחֲפוּזוֹן תִּצְאוּ".

וּמֵאֲסַפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא

הַטֹּמֵס עַל "וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכּוּ", כִּי

חֻקְבָּהּ הוֹלֶלְךָ גַּם מֵאֲחִירֵיכֶם לְשׁוֹמֵר

אֲתֵכֶם מִכָּל רֹדֶף, וְלִהְיוֹת כְּמוֹ "מֵאֲסַף לְכָל הַתַּחֲנוּת" (במדבר יגח).

הַגְּנִי: ז מִה־נָּאוּ עַל־הַהָרִים רִגְלֵי

מְבַשֵּׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלֹם מְבַשֵּׁר טוֹב

מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֲמַר לְצִיּוֹן מְלֶךְ

אֱלֹהֶיךָ: ח קוֹל צִפְיָהּ נִשְׂאוּ קוֹל יַחְדוֹ

יִרְנְנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוֹב יְהוָה

צִיּוֹן: ט פֶּצַחָהּ רִנְנוּ יַחְדוֹ חֲרָבוֹת

יְרוּשָׁלַּיִם כִּי־נָחַם יְהוָה עַמּוֹ נֶאֱלַל

יְרוּשָׁלַּיִם: י חֲשֵׁף יְהוָה אֶת־זְרוּעַ קִדְשׁוֹ

לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרֹאוּ כָּל־אֲפִסִּי־אֶרֶץ

אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ צֵאוּ

מִשָּׁם טָמְאָה אֶל־תִּנְעִי צֵאוּ מִתּוֹכָהּ

הִכְרֹז נִשְׂאִי כָּלִי יְהוָה: יב כִּי לֹא בַחֲפוּזוֹן

תִּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכּוּן כִּי־הוֹלֶלְךָ

לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמֵאֲסַפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

שְׁמֵם הַחוּרָה וְהַמְּצוֹת לֹא חָרַב וְלֹא חֲנִית: "כִּי אֲמַרְתִּי שְׁתִּסּוּרוּ בְּמַהֲרֹת

מִכָּל־מְקוֹם כִּי לֹא בַחֲפוּזוֹן תִּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכּוּן כְּאֶדָם הַבוֹרֵחַ

כִּי־הוֹלֶלְךָ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וְהוּא גַּם וּמֵאֲסַפְכֶם שֶׁל הַנִּזְכָּרִים בְּאֶחָדָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹמֵר אֲתֵכֶם מִכָּל רֹדֶף:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנִּצָּמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:

נִצָּמֵן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנִצָּמְנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נִצָּמֵן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנִּצָּמֵן בְּכָל

דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

הבכר לשניאה: ^{טו} והיה ביום הנחילו את בניו
את אשר-יהיה לו לא יוכל לבכר את-בן
האהובה על-פני בן-השנואה הבכר: ^{יז} כי
את-הבכר בן-השנואה יפיר לתת לו פי שנים
בכל אשר-ימצא לו ביהוא ראשית אנו לו
משפט הבכרה: ^ס (ישראל) ^{יח} ביהיה לאיש בן
סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול
אמו ויפרו אתו ולא ישמע אליהם: ^{יט} ותפשו
בו אביו ואמו והוציאו אתו אל-זקני עירו
ואל-שער מקמו: ^כ ואמרו אל-זקני עירו בננו
זה סורר ומורה איננו שמע בקולנו וזלל
וסבא: ^{כא} ורגמיהו כל-אנשי עירו באבנים ומת
ובערת הרע מקרבך וכל-ישראל ישמעו
ויראו: ^ס

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
ביתצא למלחמה על-איביך ונתנו יהוה
אלהיך בידך ושבת שבו: ^א וראית בשבת
אשת יפת-תאר וחשקת בה ולקחת לך
לאשה: ^ב והבאתה אל-תוך ביתך וגלחת
את-ראשה ועשתה את-צפרניה: ^ג והסירה
את-שמלת שביה מעליה וישבה בביתך
ובכתה את-אביה ואת-אמה ירח ימים ואחר
כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה:
^ד והיה אם-לא חפצת בה ושלחתה לנפשה
ומכר לא-תמכרנה בכסף לא-תעמר בה
תחת אשר ענייתה: ^ס (לוי) ^{טו} ביהיה לך לאיש
שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה
וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן

לוח זמנים לשבת פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:13	06:10	08:49	08:51	09:25	09:26	10:32	10:33	19:18	19:12	19:45	19:38	18:53	19:49
חיפה (ק)	06:11	06:07	08:46	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	19:23	19:15	19:47	19:39	18:47	19:50
ירושלים (ק)	06:11	06:07	08:47	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	19:22	19:15	19:44	19:37	18:36	19:48
תל אביב (ק)	06:12	06:09	08:48	08:50	09:24	09:25	10:32	10:32	19:19	19:12	19:47	19:39	18:54	19:50
אוסטריה, וינה (ק)	06:04	05:56	08:34	08:39	09:25	09:28	10:37	10:39	19:59	19:48	20:35	20:23	19:32	20:37
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:51	06:59	09:02	08:58	09:39	09:34	10:35	10:32	17:50	17:55	18:17	18:22	17:36	18:33
אוקראינה, אודסה (ק)	06:09	06:02	08:41	08:45	09:29	09:32	10:41	10:42	19:58	19:47	20:33	20:21	19:31	20:35
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:38	05:30	08:08	08:14	08:59	09:02	10:11	10:13	19:33	19:22	20:09	19:57	19:06	20:11
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:49	05:40	08:18	08:24	09:10	09:13	10:22	10:24	19:45	19:34	20:21	20:09	19:17	20:23
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:11	06:02	08:39	08:45	09:33	09:37	10:46	10:48	20:15	20:02	20:52	20:39	19:46	20:54
אוקראינה, קייב (ק)	06:03	05:54	08:31	08:37	09:25	09:29	10:38	10:40	20:08	19:55	20:45	20:32	19:39	20:47
איטליה, מילאנו (ק)	06:37	06:30	09:09	09:13	09:56	09:59	11:07	11:09	20:25	20:14	20:56	20:45	19:58	20:58
אקוואדור, קיטו (ח)	06:13	06:14	08:45	08:43	09:14	09:12	10:16	10:15	18:20	18:19	18:43	18:41	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:20	07:27	09:35	09:31	10:10	10:06	11:07	11:04	18:28	18:32	18:54	18:58	18:14	19:09
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:19	08:28	10:27	10:22	11:06	11:01	12:02	11:58	19:10	19:16	19:40	19:45	18:57	19:57
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:30	06:24	09:04	09:07	09:45	09:47	10:54	10:55	19:55	19:46	20:25	20:15	19:29	20:27
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:17	06:11	08:51	08:54	09:33	09:35	10:43	10:44	19:46	19:37	20:17	20:07	19:21	20:19
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:18	06:12	08:51	08:55	09:33	09:36	10:43	10:44	19:47	19:38	20:17	20:08	19:21	20:20
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:51	06:45	09:24	09:28	10:08	10:10	11:18	11:19	20:25	20:16	20:57	20:47	19:59	20:59
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:55	06:52	09:31	09:33	10:06	10:07	11:14	11:14	19:58	19:51	20:23	20:16	19:34	20:27
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:22	06:18	08:57	08:59	09:34	09:36	10:43	10:43	19:32	19:25	20:00	19:52	19:08	20:03
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:59	06:56	09:35	09:36	10:08	10:09	11:15	11:15	19:52	19:46	20:17	20:11	19:29	20:21
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:12	06:06	08:46	08:49	09:28	09:31	10:38	10:39	19:43	19:34	20:14	20:04	19:17	20:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:42	06:36	09:16	09:19	09:57	09:59	11:07	11:08	20:10	20:01	20:41	20:31	19:44	20:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:10	06:04	08:44	08:47	09:27	09:29	10:37	10:38	19:43	19:33	20:14	20:04	19:17	20:17
בוליביה, לה-פס (ח)	06:43	06:47	09:09	09:07	09:40	09:37	10:40	10:37	18:25	18:26	18:48	18:49	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:46	06:37	09:13	09:19	10:09	10:13	11:22	11:24	20:54	20:41	21:32	21:19	20:25	21:34
בלגיה, בריסל (ק)	06:47	06:38	09:14	09:20	10:10	10:13	11:23	11:25	20:53	20:41	21:31	21:18	20:25	21:33
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:23	06:28	08:45	08:42	09:17	09:14	10:16	10:13	17:56	17:58	18:17	18:18	17:40	18:28
ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)	06:10	06:15	08:33	08:30	09:05	09:01	10:04	10:01	17:41	17:43	18:05	18:07	17:24	18:16
בריטניה, לונדון (ק)	06:04	05:54	08:30	08:36	09:27	09:31	10:40	10:42	20:14	20:01	20:51	20:38	19:48	20:53
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:08	05:57	08:31	08:39	09:32	09:37	10:47	10:49	20:26	20:12	21:07	20:52	20:00	21:09
גרמניה, ברלין (ק)	06:07	05:57	08:33	08:40	09:31	09:36	10:45	10:48	20:23	20:09	21:01	20:47	19:54	21:03
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:31	06:22	08:59	09:05	09:53	09:57	11:06	11:08	20:34	20:22	21:12	20:59	20:06	21:14
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:26	06:32	08:47	08:43	09:19	09:16	10:18	10:15	17:56	17:59	18:15	18:17	17:40	18:27
הודו, מומבאי (ח)	06:22	06:21	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:34	19:03	18:58	19:27	19:22	18:41	19:31
הודו, פונה (ח)	06:19	06:17	08:54	08:55	09:26	09:26	10:31	10:30	18:58	18:54	19:22	19:17	18:37	19:27
הונגריה, בודפשט (ק)	05:54	05:46	08:25	08:30	09:14	09:18	10:26	10:28	19:47	19:36	20:22	20:10	19:19	20:24
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:21	06:15	08:55	08:58	09:37	09:39	10:47	10:48	19:52	19:43	20:23	20:13	19:26	20:25
יוון, אתונה (ק)	06:50	06:45	09:24	09:27	10:04	10:06	11:14	11:14	20:12	20:03	20:41	20:32	19:47	20:44
מולדובה, קישינב (ק)	06:16	06:08	08:47	08:52	09:36	09:39	10:48	10:49	20:07	19:56	20:42	20:30	19:40	20:44

רלא לוח זמנים לשבת פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:18	06:19	08:55	08:55	09:26	09:26	10:32	10:31	19:00	18:55	19:24	19:19	18:38	19:29
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:20	07:10	09:13	09:07	09:55	09:49	10:49	10:44	17:46	17:53	18:19	18:25	17:34	18:38
נפאל, קטמנדו (ח)	05:37	05:40	08:16	08:17	08:50	08:50	09:57	09:57	18:37	18:31	19:03	18:57	18:14	19:07
סינגפור, סינגפור (ח)	07:04	07:02	09:35	09:33	10:04	10:02	11:06	11:05	19:12	19:11	19:35	19:33	18:53	19:42
פולין, ורשא (ק)	05:28	05:37	08:03	08:10	09:01	09:05	10:15	10:17	19:50	19:37	20:30	20:16	19:21	20:31
פרו, לימה (ח)	06:19	06:15	08:44	08:41	09:13	09:11	10:14	10:12	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	06:47	06:54	09:26	09:30	10:13	10:16	11:25	11:26	20:40	20:30	21:14	21:03	20:13	21:16
צרפת, פריז (ק)	06:50	06:59	09:28	09:33	10:20	10:23	11:32	11:34	20:58	20:46	21:33	21:20	20:30	21:35
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:51	08:25	08:24	08:54	08:53	09:57	09:56	18:07	18:05	18:30	18:27	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	06:28	06:35	09:07	09:11	09:52	09:55	11:03	11:04	20:16	20:06	20:45	20:35	19:49	20:48
קנדה, מונטריאל (ק)	06:01	06:09	08:40	08:44	09:27	09:30	10:38	10:40	19:54	19:44	20:27	20:16	19:27	20:29
קפריסין, לרנקה (ק)	06:09	06:14	08:49	08:51	09:27	09:28	10:35	10:36	19:28	19:20	19:56	19:48	19:03	19:59
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:41	05:52	08:13	08:21	09:18	09:23	10:33	10:35	20:17	20:03	21:00	20:45	19:47	21:02
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:11	05:23	07:42	07:51	08:50	08:55	10:05	10:08	19:57	19:42	20:38	20:21	19:26	20:39
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:24	05:32	08:03	08:08	08:52	08:55	10:04	10:06	19:24	19:13	19:59	19:47	18:57	20:01
שווייץ, ציריך (ק)	06:29	06:37	09:07	09:12	09:57	10:00	11:09	11:10	20:33	20:22	21:04	20:52	20:06	21:06
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:06	06:06	08:41	08:41	09:12	09:11	10:16	10:15	18:37	18:34	19:01	18:57	18:16	19:06

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משניות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00592
20/08/2017

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

